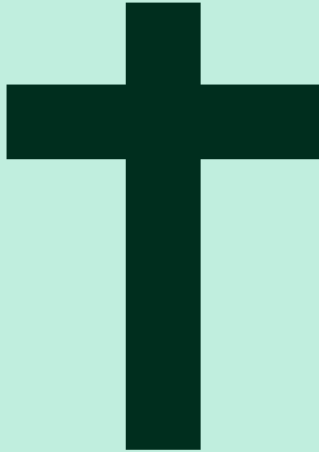

Nek Bible

Matthew, Mark, Luk, and John in the Nek Language of Papua
New Guinea

Nek Bible
Matthew, Mark, Luk, and John in the Nek Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Nupela Testamen long tokples Nek long Niugini

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nek

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

 You include the above copyright and source information.

 You do not sell this work for a profit.

 You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
852e1e2e-4985-5348-9fba-a621d59eb829

Contents

Matayo	1
Maleko	64
Luka	103
Yoane	169

Gĩngit manda k'indem Matayoli youkuk Ama Wapmañ Yesu indañguk

Yesu en ama wapmañ Devit endok sambat

¹ Anutulĩ Yesu en Mesia * nĩmbi taleñguk endok soliilok kot sambat wĩn ñĩndĩñ: Yesu endĩ ama wapmañ Devit endok sambat, tĩmbi Devit endĩ Ablaamdok sambat. ² Ablaam wĩn Aisak endok beu, Aisak wĩn Jekop endok beu, tĩmbi Jekop wĩn Juda gĩta dal kwayañii endok besi. ³ Juda wĩn Peles gĩta Sela endok beset. (Menjettok koi Tama.) Tĩmbi Peles wĩn Heslon endok beu, Heslon wĩn Ram endok beu. ⁴ Tĩmbi Ram wĩn Aminadap endok beu, Aminadap wĩn Nason endok beu, Nason wĩn Salmon endok beu. ⁵ Tĩmbi Salmon wĩn Boas endok beu. (Meñlok koi wĩn Rahap.) Tĩmbi Boas wĩn Obet endok beu. (Meñlok koi Rut.) Tĩmbi Obet wĩn Jesilok beu, ⁶ Jesi wĩn ama wapmañ Devit endok beu.

Tĩmbi Devit wĩn Solomon endok beu. (Solomon meñ wĩn dama Ulielok tamĩn pakuk.) ⁷ Tĩmbi Solomon wĩn Reoboam endok beu, Reoboam wĩn Abia endok beu, Abia wĩn Asa endok beu. ⁸ Tĩmbi Asa wĩn Jeosafat endok beu, Jeosafat wĩn Jeolam endok beu, Jeolam wĩn Usia endok beu. ⁹ Tĩmbi Usia wĩn Jotam endok beu, Jotam wĩn Ahas endok beu, Ahas wĩn Hesehia endok beu. ¹⁰ Tĩmbi Hesehia wĩn Manase endok beu, Manase wĩn Amon endok beu, Amon wĩn Josaia endok beu. ¹¹ Tĩmbi Josaia wĩn Jeoiakin gĩta dal kwayañii endok besi. Nain wolonda Babilon nasilĩ Israeal amatam kaikan gĩngĩnembĩ, endok kwelan kuñgulok yanañgĩp ñañgĩlĩñ.

¹² Yesulok solii Babilon ña pakĩlĩñ, walinin bĩkap Yesu en indañguk endok kot sambat wĩn ñĩndĩñ: Jeoiakin wĩn Sealtiel endok beu, Sealtiel wĩn Selubabel endok beu. ¹³ Tĩmbi Selubabel wĩn Abiut endok beu, Abiut wĩn Eliakim endok beu, Eliakim wĩn Asol endok beu. ¹⁴ Tĩmbi Asol wĩn Sadok endok beu, Sadok wĩn Akim endok beu, Akim wĩn Eliut endok beu. ¹⁵ Tĩmbi Eliut wĩn Eleasa endok beu, Eleasa wĩn Matan endok beu, Matan wĩn Jekop endok beu, ¹⁶ Jekop wĩn Josep endok beu. Tĩmbi Joseptĩ tamĩn Malia tĩmbĩmbi, Malialĩ wakan Yesu apmĩnguk, koi Mesia kĩtiañ.

¹⁷ Wĩndĩñda ama sambat Ablaamdok plon kusei kĩmĩpi bĩkap Devittok plon talelak wĩn 14, tĩmbi sambat wĩndĩñgangot Devittok plon kusei kĩmĩpi bĩkap Babilon ñañgĩlĩñ endok plon talelak wĩn 14, tĩmbi walinin ama sambat nombo inda-ta-bĩumbi, Mesia indañguk endok kunakunatsĩ wĩn bo 14got.

Yesu indaindanlok kasat

¹⁸ Yesu Mesia indañguk wolok kasat wĩn ñĩndĩñ. Endok meñ Malia Josepta gĩngĩt wĩlĩmĩngĩlĩñ. Endĩ gama yakan nĩm kuñĩlĩmbi, Dĩndĩm Woñdĩ kundit tĩmbĩmbi, Malialĩ gwañgwa mĩnjĩp tĩnguk. Wĩndĩñ indañmĩnguk wĩn inda-dakleumbi, ¹⁹ gĩngĩtĩn Josep endĩ biup nandĩnguk. Gan endĩ ep tĩndĩn k'indem kuñgukta siñgi mayek nĩm mĩup nandĩñĩpi, gitakan biup nandĩnguk. ²⁰ Wĩndĩñ tĩmbepi nanandĩ

* **1:1:** Anutulĩ ama wapmañ no amatamĩii epmektok nĩ-mulektok e-kwambiñ da tĩm biñguk. Ama wolok koi Juda amatamdok manda plon wĩn Mesia, tĩmbi Grik manda plon Klisto Kĩtiañ.

kena ti-kuñilimbi, Wopum Anutulí aňelo no ni-mulimbi, lat plon indañmimbi niñguk, “Josep, ama wapmañ Devit endok komblin, dik ñindíñ nandí: Malia gwañgwa m+njip tilak win Dindim Woñ endoññan nanin, wala timbi dik en tamga timbep nim misiwíñ. ²¹ Gwañgwa apmekak en wakan amatamñii yomjlok toptop plon nanin epmekak, wala timbi koi Yesu kititukañ.” Añelolí wíndíñ niñguk.

²²⁻²³ Wopumdí plofet ama no damañgan kuñguk endok man plon ñindíñ indauktok eñguk,

“Nandañ. Wembe sim ama gita gama nim dounguk nolí gwañgwa m+njip timbi, gwañgwa apm+umbi, endok koi Emanuel kitinekalíñ.” ✱

(Kot wolok kusei win ñindíñ, ‘Anutulí nin gita kulak’). Manda walí bien indauktok nepek wíndíñ Malialoñ indañmíñguk.

²⁴ Timbi Joseptí dounan nanin mlapi, Wopumdok añelolí molo manda niñguk wolok tuop klembi tiñguk. Endí tam+n Malia nañgílimbi, ilnan ñañgimik. ²⁵ Timbi endí wapat tamdok kuñgu gama nim kuñgimiknan Malialí gwañgwa apm+umbi, Joseptí gwañgwa wolok koi Yesu kititíñguk.

2

Soliña nandí-tale amalí Juda amatamdok ama wapmañ komblin kanepi biñgíliñ

¹ Elottí Juda amatamdok ama wapmañ palíñilimbi, Yesu gwañgwali Betleem it kwelan, Judia distrik wandíñ indañguk. Timbi soliña nandí-tale amalí maim lambílak kandañ nanin bimbi, Jelusalem it kwelan tombi ² e-nandimbi eñgíliñ, “Gwañgwa Juda amatamdok ama wapmañ kuuktok indak endí kwet delok patak? Níndí endok soliña maim lambílaknan indaumbi kañbi, ‘Mílelem tíñmína’ embi kle bamíñ.”

³ Timbi ama wapmañ Elot endí manda win nandimbi, nandum mlatañguk, timbi amatam Jelusalem kuñgíliñ gítik endí bo wíndíñgangot tíñgíliñ. ⁴ Timbi Elottí tapma ama biesí ba endíkñe manda nandí-tale ama kití-semum b+umbi e-nandí timbi enguk, “Mesia endí it kwet delok sínik indauktok een?” ⁵ Eumbi tambane niñgíliñ, “Betleem it kwelan, Judia distrik kandañ. Neta, plofet ama nolí Anutulok manda no ñindíñ youp biñguk patak,

⁶ ‘Betleem it kwet Judia kwelan, dikok kandañ telak dama no indambi, Israeal amatamnai yanañgípi yambi-díkñeukak, wala timbi dik Juda it kwet damandama tañ d+win endok p+mbíñ nim. Nim sínik.’ ✱

⁷ Timbi Elottí manda win nandimbi, soliña nandí-tale ama telak gitak en-tiañeum b+umbi, soliña walí dawanda sínik indañguk wolok en-nandí-kíliñ eumbi ni-dakleñgíliñ. Ni-dakleum nandimbi, ⁸ Betleem ñanelíñdok en-mupi eñguk, “Síndí ñambi, e-lonjí tí-kíliñ embi, gwañgwa win timbi indanekalíñ. Timbi indaumbi, nombo undane b+m nanbim nandimbi, nak bo wíndíñgangot ñambi, mílelem tíñmetat.”

⁹ Wíndíñ eumbi, endí Jelusalem bimbi, Betleem ñañgíliñ. Telak plon ñañpi, soliña maim lambílaknan kandañ kañgíliñ walí b+ndambo inda-sembi, telak dama tí-semum ñambi, Betleem tomgíliñ. Tombimbi,

soliñali gwañgwa pakuk it wolok plon ña kwambiñ dam pakuk. ¹⁰ Palim kañbi, walenji kindem daumbi, silisili wopum sinik timbi, ¹¹ it wolok ginaninan loñgilañ. Lombi, gwañgwal meñat palimbi kañgilañ. Kañbi m'ilelem tiñimbi, nepek kusei kusei tuan loloñ mep biñgilañ win jimbi, timit pisapi, simba kindemda m'ingilañ. Win gol wakit tuk m'ilañ kindem siñgin plon saplesaplelok, ba nepek m'ilañ kindem sinjilok wandin m'ingilañ. ¹² Timbi Anutul doulat plon Elottok kandañ nam undane ñanelñdok molo manda enbimbi, endi telak tambon nolok isi kuseinan ñanepi ñañgilañ.

Anutulí Yesu gwañgwa tike-kamaiñguk

¹³ Soliña nandi-tale amalí ña-taleumbi, Wopumdok añelo nolí doulat plon Joseptoñ indañmimbi niñguk, “Ama wapmañ Elot endi mik amañii gwañgwa ñin lonjimbi wili kimneliñdok en-mulepi tlak. Wala timbi dik mlapi, gwañgwa meñat yanañgilañmibi, Isip kwelan pi ñambi, wandiñ kunekalañ, nak undane bimbi lok ganbetat wolok tuop.” ¹⁴ Eumbi, Josepti mlapi, gwañgwa meñat yanañgilañmibi, tim Isip kwelan ñanepi ñañgilañ. ¹⁵ Nambi, wandiñ pat-ta-kuumbi, Elotti sembiñguk.

Wopumdi plofet ama nolok man plon ñindiñ indauktok eñguk, “Niñana Isip kwelan kuumbi kitinmambi biñguk.” * Win manda wali bien indauktok wakan endi Isip kwelan ña kuñgilañ.

¹⁶ Elotti soliña nandi-tale amalí juluñit tinm'ingilañ win ka-nandi-tombi, gimbit kolan timbi, mik ama en-mulimbi, Betleem it kwelan ba kwet diwin ñasñigan pakañ wandiñ ñañgilañ. Nambi, gwañgwa gwilat tipet nam makleñgilañ win gitik yandipmum kim-taleñgilañ. Neta, soliña nandi-tale amalí Elotta ñindiñ niñgilañda timbi, “Nindi soliña win ka-ta-binambi, gwilat tipet tlak.” ¹⁷ Nepek wandiñ indaumbi, plofet Jelemaialí manda ñindiñ eñguk wolok bien inda-dakleñguk, ¹⁸ “Rama it kwelan kwawa indaumbi, mano kwilim wopum tañ.

Win Resellok kombliñii endi gwañgwanjii gitik kim tale-sinik tañgilañda kut-blambla eumbi,

bineliñdok en-busumbusuk ti nam ka biañ.” *

¹⁹ Ama wapmañ Elotti sembiñgukta, Wopumdok añelo nolí Joseptoñ Isip kwelan lat plon indañmimbi niñguk, ²⁰ “Gwañgwa wili kimbektok eñgilañ endi ip gitikkan kim-taleñgilañ, wala timbi dik mlapi, gwañgwa meñat yanañgilañmibi, Israel kwelan undane ñawit.”

²¹ Eumbi mlapi yanañgipi, Israel kwelan undane biñguk. Bi tombi, ²² ‘Elottok niñañ Akelao endi beulok kinjan Judia distriktok ama wapmañ indambi yambi-dikñelak’ gñgit win nandimbi, kwet wandiñ ña kuupi misañguk. Gan lat plon molo manda nandimbi, Galili distrik wandiñ ñambi, ²³ it kwet no koi Nasalet wandiñ ña pat-kuñguk. Plofet amalí Mesiala “Nasalet ama n'nekalañ” eñgilañda timbi Josepti wandiñ ña papi kuñilimbi, manda wali bien indañguk.

* 2:15: Hosea 11:1 * 2:18: Jeremaia 31:15 Damañgan Resel win Jekoptok tamñ kuñguk, Josep git Benjamin endok meñjet. Juda amatamdi enda nandum endi endok menj wandin tlak.

3

Yoane tuk ii-sem kena tñguk wın endi Yesulok telak ti-dındimeñmñguk

¹ Yesuli gama Nasalet it kwelan kuñlĩmbi, Yoane amatam tuk i-semliñguk endi Judia distrik wandiñ kwet silanin kambaññan wandinanan ña kuñpi, amatam gñgıt manda ñındiñ enguk, ² “Nain nım ombataumbi, Kunum Molomdi amatam gıtik indañgan yambi-dikñeukak, wala tĩmbi sındi ti-pañgıpañgılembi, gınañjı tambanewıt!” ³ Wın Yoanelañgan plofet Aisaiaı manda ñındiñ embi youkuk patak, “Kwet kambaññan silaninnan ama nolı ñındiñ kıtılak,

‘Wopumdok telak ti-ñĩmbi, ti-dındime kena tñmınekalıñ.’” ✧

⁴ Yoanelı plofet ama no nomık dasidasin kamel domdı tındın wın dasimbi, boñgıunan bıt gwılaptı tembi pa kulıñguk. Tĩmbi endok nanañ wın gotak gıta bupit tuk koñgom kli gınañ nanin epbi pa nalıñguk. ⁵ Tĩmbi Jerusalem it kwet ba Judia distrik ba Judan tuk tomo tombonan nanin amatam asupgandı endoñ bımbi, ⁶ yomjı e-jamilaumbi, Judan tuknan gınan tambatambatok tuk i-semliñguk.

⁷ Tĩmbi endi Falisi ba Sadusi ama asup tuk inepi bıum yambımbi, ñındiñ enguk, “Sındi ama manjı manbenjı malet upmat nomık. Anutuli kolanjılok tuan ombi-samepi tılak. Sındi nokoñ bımbi, ñındiñ nandañ ba, “Tuk inetamıñda, endok gımbıt wılabane-kotnetamıñ”? Nanandınjı walı bien nım tılak! ⁸ Sındi gınañjı tambaneñgılıñda, wolok tuom ep tındınjı kındem wolok bien daut nımumbi kana! ⁹ Nım kañbi, gınañjılı manda julıñ ñındiñ enelıñ, ‘Ñındi Ablaamdok sambatta tĩmbi kolandok kınjan nım tıkenekamıñ.’ Nak sanba nandıwıt: Anutuli gumañ eumbi, sındok kınjan kawat ñalı Ablaamdok sambat indanelıñ! ¹⁰ Kapinoñgo ipkan komba kuseinan kımıkımılın patak, wala tĩmbi kombalı bien kındem nım pa laliyañ wın gıtık jınımbi, komba gınañ silok.

¹¹ Amatam dıwisılı gınañjı tambaneñgılıñ wın sambı-nandınelıñdok nak tukgot i-samlet. Gan ama no sıñgina kandañ indaukak endi Dındım Woñ gıt komba dındın i-samekak. Endi loloñ sınık, nak kambak ñandin ñalı kesi gwılap kiundıımettok tuop nım. ¹² Endi amatam kındem ba kolan ep danbepi tılak, wın amalı plaua nanañ mınjıp gıt gwılap ep danbi, bien wısi-kopi, gwılap ba kılıkılık siu dılak, wındıñgangot ama walı kındesi epbi, kolasi komba kımıkım nımnat gınañ ep siu dınekalıñ.”

Yoanelı Anutulok Nıñañ Yesu tuk iñmıñguk

¹³ Nain wolonda Yesuli Galili distrik bimbi, Judan tuknan ña tombi, Yoanelı tuk iñmektok nıñguk. ¹⁴ Gan Yoanelı Yesulok kusei ka-nandı-tombi, “Wındıñ nım” embi, kımısıp ñımbi nıñguk, “Dık mek nak tuk i-nameñ ñak. Nıtekta tĩmbi nokoñ bılañ?” ¹⁵ Gan Yesuli tambane nıñguk, “Man ñındıñgıt nandı-nambi, nak elet wındıñ tı! Wındıñ tıñpi, Anutuli dındım kuñgula elak wın tuopkan kımıt-klendetamık.” Wındıñ eumbi nandıñımbi, gınan tambatambattok tuk iñmıñguk.

¹⁶ İñmı-taleumbi, wolongan tuk pawan lambı ipi kañguk wın: kunum tombımbi, Anutulok Woñdı mambaip wandin endok plon pıumbi kañguk. ¹⁷ Kañlĩmbi, kunum gınañ nanin manda no ñındiñ kıtıtu

p+umbi eñguk, “Ñine nokok niñana s+in+k. Nak g+inañnali en kas+lembi, nandi+koñgom t+ñm+let.”

4

Satandi Yesu ti-kuyuk tiñm+ñguk

¹ Yesuli tuk i-taleumbi, Satandi ti-kuyuk tiñmektok D+indim Woñdi en nañg+limbi, kwet kambañnan silaninnan ñañguk. ² Ñambi, tim sandap 40 nanañ g+it+k k+im+sip ti-talembi, nanañ gawat kuñguk. ³ T+imbi ti-kuyuk amal+ endoñ b+imbi n+ñguk, “T+ikap d+ik Anutulok Niñañ s+in+k kulañda, kusaka t+imbi dakleuktok kawat ñ+ pakañ enb+imbi, k+injan nanañ indaw+it.” ⁴ Eumbi, mandan w+lambane-kopi tambane n+ñguk, “Anutulok mandan ñ+ndiñ youyoul+in patak, ‘Nanañliñgot kuñgu n+im m+lak. Ni+m. No en Anutulok man mandan k+im+it-klembi tañgonelakta endi wakan kuñgunat t+lak.’” ✧

⁵ W+inaña Satandi Yesu nañg+ipi, Anutulok it kwet, Jerusalem, wandiñ ñambi, tapma it pendim malap plon lo k+im+ipi ⁶ n+ñguk, “Ale. D+ik Anutulok Niñañ s+in+kta, d+ikopi ma p+! Nekta, manda ñ+ndiñ youyoul+in patak, ‘Anutul+ añeloñii gambi-d+ikñeneliñdok enb+imbi, d+ikok p+uñda k+is+li gepmumbi, kawat noli kes+ika no n+im youlekak.’” ✧ ⁷ Eumbi, Yesuli tambane n+ñguk, “Ni+m. Manda nombo ñ+ndiñ youyoul+in patak, ‘D+ik Molomga Anutu endok gemb+in inda-dakleuktok ti-kuyuk n+im tiñmekañ.’”

⁸ W+indiñda Satandi nombo nañg+ipi, kwet jañg+in ombap s+in+k no wolok plon lo k+im+ipi, kwet g+it+k wolok gemb+in ba paman daul+m+ñguk. ⁹ Daul+imbi n+ñguk, “T+ikap d+ik naka m+ilelem ti-nambi, nan-wowoñ t+imbetañda, nepenepek kalañ ñ+in g+it+k s+in+k d+ikok bi-gametet.” ¹⁰ Eumbi n+ñguk, “Satan, d+ik nambimbi ñau! Manda ñ+ndiñ youyoul+in patak, ‘D+ik Molomga Anutu en noñganda m+ilelem ti-ñ+imbi, kuñguñga endok g+ñg+it w+limekañ.’” ✧ ¹¹ Yesuli w+indiñ eumbi, Satandi kak bim ñaumbi, añeloli b+im t+imbi platañg+liñ.

Yesuli amatam Anutulok kapmalnan kuñgula eni-daut ti-semguk

Yesuli Kunum Molomdok kenan kusei k+im+ikuk

¹² ‘Yoane tikembi, it kwamb+ñ g+inañ k+im+il+m patak’ g+ñg+it wali Yesulok pawañ g+inañ p+umbi, nain wolondañgan endi Judia distrik bimbi, Galili distrik undane ñañguk. ¹³ Gan endi il kusei Nasalet wandiñ n+im kuñguk, endi Kapaneam it kwelan pit m+lak t+imbektok wandiñ ñambi kuñguk. It kwet w+in Galili tuk guañ baliliñ patak. Kwet w+in sambat t+ipettoñ, w+in Sebulon g+it Naptali, endok kweset. ¹⁴ Plofet amal+ nepik indauktok eñguk w+in inda-dakleuktok Yesuli Kapaneam ñañguk. Neta, plofet Aisaiali ñ+ndiñ youkuk,

¹⁵ “Sebulon g+ita Naptali endok kweset, w+in Galili kwet, wandiñ amatam asupti+ kuañ, Judalok sambat endiñgot n+im. Kwet w+in telak Galili tuk guañnan ñalak wandiñ patak, Jodan tuk tambon kandañ.

Amatam wandiñ kuañ enda ñ+ndiñ elet:

¹⁶ amatam yomj+lok k+l+m g+inañ kuañ

enda Anutul+ enlok kolsalen wopum kol+ sale-semguk,

tĩmbi kĩmkĩmlok gĩngĩt kuañ endok kañdañ bo saleñguk.” ✧

¹⁷ Yesulĩ wandĩñ ña tombi, kusei kĩmĩpi, gĩngĩt manda ñĩndĩñ eu pĩnguk, “Nain nĩm ombataumbi, Kunum Molomdĩ amatam gĩtik indañgan yambĩ-dĩkñeukak, wala tĩmbi sĩndĩ tĩ-pañgĩpañgĩlembi, gĩnañjĩ tambanewĩ!”

¹⁸ Tĩmbi nain nola Yesulĩ Galili tuk guañ baliliñnan ñaĩpi, pis tiatia ama tĩpet, dakwaya yambĩnguk, wĩn Simon koi no Petlo, tĩm kwayañ Andlu. Endĩ guañnan pis tiatia lĩkset kop palĩmbi, ¹⁹ Yesulĩ yambĩm enguk, “Sĩtĩ bĩmbi, nak nep kle-kuumbi, nak ama tiatia kena sandaut tĩ-sametat.” ²⁰ Eumbi, wolongan lĩkset bimbi, Yesu kle ña en gĩta kuñgĩmĩk.

²¹ Tĩmbi Yesulĩ yousĩ ñaĩpi, ama dakwayañgot tĩpet nombo ep tĩmbi indañguk, wĩn Sebedilok nĩñañiit Yakobo gĩt kwayañ Yoane. Endĩ beset Sebedi gĩt kĩkeñ plon papi, pis tiatia lĩksĩ gĩlĩne-pakĩlĩñ. Tĩmbi Yesulĩ kĩtĩ-semumbi, ²² wolongan beset gĩt kĩkeñ kak bimbi, Yesu kle ña en gĩta kuñgĩmĩk.

²³ Tĩmbi Yesulĩ Galili distrik tuop kle-gĩmbut kuñguk. Kuñpi, amatam it kiyaunjĩ gĩnañ enĩ-daut tĩ-sembi, Anutulĩ amatam nĩtek yambĩ-dĩkñelak wolok gĩngĩt manda kĩndem eu pĩumbi, amatam jĩmbat kusei kusei inda-semguk ep tĩmbi kĩndem dañgĩlĩñ. ²⁴ Endĩ wĩndĩñ tĩmbĩmbi, koi gĩngĩtĩ Silia provins tuop pĩndĩ dañguk. Tĩmbi amatamdĩ jĩmbatsĩt gĩtik endoñ yanañgĩpi bĩngĩlĩñ, wĩn ama jĩmbat ba pĩngĩp gawat kusei kusei inda-semguk, ba ama yal kolanjĩat, ba ama kĩm katap tañgĩlĩñ, ba ama kesĩt kuñgulok tuop nĩm gĩtikkan endoñ yanañgĩp bĩumbi, ep tĩmbi kĩndem dañgĩlĩñ. ²⁵ Tĩmbi amatam kĩmĩn wopum Galili nanin, ba Dekapolis, Jelusalem, Judia, ba Jodan tuk tambon kandañ nasi endĩ endoñ pa bĩmbi kle kuañgĩlĩñ.

5

Kunum Molomdĩ amatam nĩtein yambĩ-dĩkñelak?

¹ Tĩmbi Yesulĩ ama kĩmĩn wopum kle kuñgĩlĩñ yambĩmbi, kwet kĩmĩnnan lombi pipakuk. Pipalĩmbi, gwañgwañiilĩ endoñ bĩm kĩmĩn tĩmbĩmbi, ² kusei kĩmĩpi, ñĩndĩñ enĩ-daut tĩ-sembi enguk,

³ “Amatam Anutulok dainan nĩsĩla nandum pĩmbĩñen tĩlak endĩ wakan Kunum Molomdĩ yambĩ-dĩkñelak,

wala tĩmbi endĩ amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

⁴ Tĩ-blamblae tĩmbi maño tĩ-kuañ

endĩ wakan Anutulĩ en-busumbusuk tĩ-semekak,

wala tĩmbi endĩ amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

⁵ Kayombĩnembi kuañ

endĩ wakan Anutulĩ kwet gĩtik endok gĩngĩt wĩsem-taleñguk wĩn kasĩlenekalĩñ,

wala tĩmbi endĩ amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

⁶ Anutulok dainan dĩndĩm kunelĩñdok nandĩ-koñgom wopum tañ

endĩ wakan Anutulĩ ep tĩmbi plap taumbi, wolok tuop tĩnekalĩñ,

wala tĩmbi endĩ amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

⁷ Nosiila gĩnañ busuk tĩ-semañ

enda wakan Anutulĩ wĩndĩngot gĩnañ busuk tĩ-semekak,

wala tĩmbi endĩ amatam dĩwĩn yapma kle-pakañ.

8 G+nañj+ Anutulañgot biñmañ

endi wakan kunum g+nañ ñambi, Anutu kanekaliñ,
wala t+mbi endi amatam d+w+in yapma kle-pakañ.

9 Mik gimbit nain plon kulan kulan busuk t+mbi+ indañ
endi wakan Anutuli 'wembe gwañgwanai' enbekak,
wala t+mbi endi amatam d+w+in yapma kle-pakañ.

10 Amatam Anutulok man tañgoneañda t+mbi, m+lap kusei kusei+ inda-
semlak
endi wakan Kunum Molomdi yambi-d+kñelak,
wala t+mbi endi amatam d+w+in yapma kle-pakañ.

11 Kwapme kwapme amatamdi s+ndi+ g+ñg+itnai kuañda t+mbi kosi
t+mbi kolaumbi, m+lap kusei kusei sambi, juluf+ manda kolan kusei ku-
sei s+ndok plon embi, siñgiñj+ siañ, nain wolonda s+ndi+ amatam d+w+in
yapma kle-pakañ. 12 Neta, tuanji wopum kunum g+nañ pat-samlak,
wala t+mbi walenj+ kindem daumbi, s+li+s+li+ t+nekal+ñ. Amatamdi plofet
ama damañgan kuñg+li+ñ enda bo w+ndi+ñgangot m+lap kusei kusei t+
semmañg+li+ñ.”

Kunum Molomdok kapmainan n+tek kulok?

13 Yesuli+ yous+mbi, gwañgwañiila ñ+ndi+ñ enguk, “Palañdi+* kena t+lak
wolok tuop s+ndi+ amatam git+ktok boñg+ps+nan w+ndi+ñgangot tañ.
Gan palañdok koñgom pi-taleumbi, nek ñala b+ndambo koñgom daw+k?
W+ndi+ñ t+ndi+lok tuop n+m. Palañ wandin wali kena n+mnat, w+in slak
kwet plon yal+m+l+m ñaumbi, ama kes+i+li+ yali-pañg+ipmañ.

14 It kwet no jañg+nnan indañgan pal+mbi, nepek nol+ n+m masipmek.
W+ndi+ñgangot s+ndi+ kwelalok amatam endok kolsalen. 15 Ama nol+
kolsalen p+ndopi, kambotti tapliw+k ba? N+m a. Endi w+in indañgan
k+m+l+mbi, it g+nañnan pit m+lat tañ git+k enda kol+ sale-semmlak.
16 W+ndi+ñgangot s+ndok kolsalenli+ amatam kol+ sale-semsemlok. Kusei
ñ+ndi+ñda w+ndi+ñ t+lok: endi s+ndok kunditsi+ kindem ka-nandañda
t+mbi, Beps+ kunum g+nañ patak en n+kindem danekali+ñ.”

17 Yesuli+ yous+mbi enguk, “S+ndi+ naka ñ+ndi+ñ n+m nandi-nambi
enekali+ñ, ‘Anutuli+ endi+kñe manda Moselok kiinan k+m+it-n+mguk, t+mbi
plofet amal+ manda n+n+daut t+n+mg+li+ñ. Yesuli+ manda wakan
wialektok indañguk.’ S+ndi+ w+ndi+ñ n+m enekali+ñ. Nak manda w+in
wialektok n+m indañgut, tambo nak wolok kusei t+mba inda-dakleuptok
indañgut. 18 Nak biañgan s+n+k sanba: kunum kwet patekam+k
tuop endi+kñe manda youp bimb+in pakañ wali git+k papat kwamb+in
patnekal+ñ. W+in Anutuli+ nepek indauptok elak w+in git+k gama n+m
indañ+l+mbi, endi+kñe manda lakat s+n+k nol+ bo no n+m paitnekal+ñ.
N+m s+n+k. 19 W+ndi+ñda t+kap s+ndi+ endi+kñe manda lakat s+n+k wandin
no lap+pi, amatamdi+ w+ndi+ñgangot t+nel+ñdok eni+daut sem t+semañ,
Kunum Molomdi+ s+nda nandum g+ñg+tñi+lok boñg+ps+nan p+mb+ñen
s+lanin s+n+k t+lak. Gan t+kap s+ndi+ endi+kñe manda git+k tañgonembi,
amatamdi+ w+ndi+ñgangot t+nel+ñdok eni+daut sem t+semañ, Kunum
Molomdi+ s+nda nandum g+ñg+tñi+lok boñg+ps+nan loloñ t+lak.”

20 Yesuli+ yous+mbi enguk, “D+ndi+m kuñgula nak ñ+ndi+ñ sanlet:
endi+kñe manda nandi-tale ama git Falisi ama endi+ endi+kñe manda
youyoul+in patak w+in git+k k+m+it-kle-k+li+ñ eañ. T+kap s+ndi+ ama w+in

* 5:13: Palañ w+in mon+k manda plon sol.

nim yapma klembi, Anutu nitek kunelindok nandilak windin nim kunekalinda, sindi Kunum Molomdok ginigitini nim indanekalini.

²¹ Sindi ama damasila manda nindini enienin win nandi-talean, 'Dik ama no nim wili kimbekak. * No en ama no wili kimbekakta, endi manda plon kimittok.' ²² Gan natna nindini sanlet: no en nolla gimbit tilakta, en manda plon kimittok. Ba no en nol manda winjit nimbini suambatak, en wakan ka-diknelok min wopum ginau kimittok. Ba no en nol nindini nilak, 'Dik ama kamen sinik', endi jimbindok komba ginau ni-muttok. ²³ Wala timbi dik tapma timbepi sisuetnan na ipi, nokali nandi-kola ti-gamek win nandi-siwitaanda, ²⁴ kak, nepenepeka sisuet kuseinan kimpipi, dindimgan na noka timbi indaumbi, en gita manda e-sale timbi, not busuk tndekamik. Windin ti-tale-bimek, kindem nambi tapma timbeka. ²⁵ Ba tikap ama noli manda plon gapilep tilakta, siti telak plon yakan nandemik, wolondaangan plapkan sinik tambon ti-dindimelok manda en gita eum dindim eukak. Nim kaubi, ama wali kaubidan amalok kiinan gapilimbi, kaubandi bo tem dumanlok kiinan gapilimbi, endi gepmbi, it kwambi ginau gapilek. ²⁶ Nak biaangan sinik ganba: dik it kwambi ginau papi, minem ombimlok een win ombi-taleumek gambiumbi puuka.

²⁷ Manda nindini damaangan een win sindi nandi-talean, 'Dik ama nolok tamini gita telak joigo nim kuuka.' * ²⁸ Gan natna nindini sanlet: ama noli tam no ka-galkta tilakta, en wakan ikan enlok ginan nanandin ginau tam win en gita telak joigo kulak. ²⁹ Windinda tikap dauka tombonli gep tiaueumbi, yomdok siso plon pi puwin nala dauka win gitnei kopi, dauka tombongot kuuka. Nim kaubi, gwilapka gitik jimbini gep kolim puu a. ³⁰ Ba tikap kika tombonli gep tiaueumbi, yomdok siso plon pi puwin nala kak dombi kopi, kika tombongot kuuka. Nim kaubi, gwilapka gitik jimbini nau a.

³¹ Timbi damaangan nindini pa eugilin, 'No endi tamini kle-kolep tilakta, wolok tuop kundit yout daklembi miukak.' * ³² Gan natna nindini sanlet: tam telak joigo nim kuuguk en slakan nim kle-kokottok. Neta, ama no en tamini wandin kle kolimbi, wapai komblin tikewakta, ama wali tamini wakit endok wapai komblin yom plon papilimbi, telak joigo kundemik.

³³ Sindi ama damasila nindinngangot enienin win nandi-talean, 'Dik manda e-kwambi daugu win nim maklembi tambileka. Dik Wopumdok dainan nepek nek tindilok e-top tingu win wolok tuop timbeka.' * ³⁴⁻³⁵ Gan natna nindini sanlet: e-kwambinda manda no nim enekalini, win kunum ba kwet ba Jerusalem wolok plon nim enekalini. Nindinda: kunum ginau Anutuli pipapi, amatam yambi-diknelak, timbi kwetti win kesilok gemaub timbimbi, kesi wolok plon kimitik. Timbi Jerusalem win Ama Wapma win wopum endok il kwel. ³⁶ Timbi dik kumbaiga sak bip ba satnin timbi indauktok tuop nim, wala timbi kumbaigala bo nim e-kwambi dauka. ³⁷ Ama noli nepek nola san-kaumbi, dindimgan tambanembi, 'Oñ' ba 'Nim' ninekalin. Tikap sindi mandanji timbi kwambi danelindok nanda win Kolan Molomdok kanda nanin bilak."

* 5:21: Kisim Bek 20:13 * 5:27: Kisim Bek 20:14 * 5:31: Lo 24:1 * 5:33: Wok Pris 19:12, Namba 30:3, Lo 23:22

38 Yesul+ yous+mbi enguk, “S+ndi manda ñ+ndiñ damañgan een win nandi+taleañ, ‘No en ama nolok dai t+mbi kolaukta, endok dai bo t+mbi kolalok. Ba no en ama nolok man kwandai w+li g+loñmekta, endok man kwandai bo w+li g+loñm+luk.’ ✧ 39 Gan natna ñ+ndiñ sanlet: ama no kolan ti-samumbi, tambon n+im omb+ñm+nekal+ñ. N+im s+nik. Tambon s+ndi ñ+ndiñ t+nekal+ñ: t+kap ama noli bunga tombon w+lektta, tombon w+ndiñgot w+lektok tambaneñmekañ. 40 Ba t+kap ama noli kiup+ñga kas+leuktok manda plon gap+lepi nandi+lakta, sauloñga w+ndiñgot biñmekañ. 41 Ba t+kap ama noli kaikan gan-g+ñg+nembi, nepenepeli win kwet k+im+in noñgan † wolok tuop bemi ñañmeñdok elakta, dik kwet k+im+in t+pet wolok tuop bemi ñañmekañ. 42 Ba t+kap ama noli nepek nola gan-nandi t+lakta m+ukañ, ba nepeka no nain dumangot t+ke-kuup ganlakta nandiñmekañ.

43 S+ndi damañgan ñ+ndiñ een win nandi+taleañ, ‘Dik nokala g+nañ k+ndem t+ñmekañ, t+mbi kanj+kkala nandi+kola t+ñmekañ.’ ✧ 44 Gan natna ñ+ndiñ sanlet: kanj+ksiila g+nañ k+ndem ti-semnekal+ñ, ba ama m+lap kusei kusei ti-samañ enda Anutuli gw+lam ti-semektok n+imolo ti-semnekal+ñ. 45 W+ndiñ t+ñpi, s+ndi kunum Beps+luk wembe gwañgwa kuañ win inda-dakleukak. Neta, endi ama g+ti+kkkan, win ama k+ndem mandan k+im+it-kleañ wak+it ama kolan mandan w+kañ enda g+tik maim kol+ sale-sembi, gwi ni-mut-semalak. 46 T+kap s+ndi ama g+nañ k+ndem ti-samañ endañgot g+nañ k+ndem ti-semnel+ñda, nektok kuseila Anutuli tambon omb+samek? Win takis epep ama kolan ‡ endi bo telak wakangot kleañ win! 47 Ba t+kap s+ndi nosiilañgot not ti-semañda, kundits+ wal+ amatam d+win endok kundits+ n+tek maklew+k? Amatam Anutu n+im nandiñmañ endi bo w+ndiñ n+im tañ ba?”

48 Yesul+ w+ndiñ embi yous+mbi, d+ndim kuñgula manda eñguk wolok bien win ñ+ndiñ enguk, “Kunum Beps+luk g+nan nanand+in ba ep t+nd+in win g+tik k+ndem ba d+ndim s+nikgot. W+ndiñda t+mbi s+ndok g+nañ nanand+inji ba ep t+nd+inji bo g+tik k+ndem ba d+ndim s+nikgot palekak.”

6

G+nañ tiptok kena n+tek t+luk

1 Yesul+ yous+mbi, gwañgwañiila enguk, “S+ndi g+nañji tiptok kena t+ñpi ka-k+liñ embi, amatamdok daus+nan ep t+nd+inji samb+ daklenel+ñdok n+im t+nekal+ñ. N+im kañbi, Bes+ kunum g+nañ patak endi tuanji tambon n+im omb+samek.

2 Ama manji manbenji malet nom+ik endi it kiyau g+nañ ba ipaka boñg+pnan g+ñg+li wopumgan t+ñpi, m+nem nepenepek ama p+mb+ñesi+la emañ, win amatamdi kos+ g+ñg+it t+ke-lonel+ñdok w+ndiñ tañ. Nak biañgan sanba: endi tuanji ikan kas+le-taleañ. Wala t+mbi nain nola ba nola dik plap kena t+ñpi, w+ndiñ n+im t+mbekañ. 3-4 Dik ama p+mb+ñesi ep k+im+liñpi, plap kenañga t+lañ wal+ daus+nan semb+in palektok dik k+ika d+ndimdi nek t+lak win k+ika kepmala n+im

✧ 5:38: Kisim Bek 21:24, Wok Pris 24:20, Lo 19:21 † 5:41: Grik manda kes+ik yali ñañañ 1,000ndok tuop elak, win Roma amalok mail noñgan ba 1.5 kilomita netepeke. ✧ 5:43: Wok Pris 19:18 ‡ 5:46: Juda amal+ takis epep amala nandum endi takis ep+ñpi, amatam juluh+it t+sembi, Judalok kanj+ksi, win Roma ama, not ti-semañ, wala t+mbi endi Anutulok dainan ñanel+ñdok tuop n+im.

n+mbekañ. T+mbi Bepkal+ nepek daus+nan semb+in indalak w+in kalakta end+ tuan omb+gamekak.

⁵ Ama manj+ manbenj+ malet nom+ik end+ it kiyau g+nañ ba telak bal-ambalak ba pañga indanan ipi, n+molo t+nepi nandañ, w+in amatamd+ yambi-dakleneliñdok w+ind+ñ tañ. Nak biañgan sanba: end+ tuanj+ ikan kas+le-taleañ. Wala t+mbi nain nola ba nola d+ik n+molo t+ñ+pi, w+ind+ñ n+m t+mbekañ. ⁶ D+ik n+molo t+mbepi, d+itnañgan doundou ika g+nañ lombi, yamañga sipbi, Bepka kwet semb+in patak enda n+molo t+ñmekañ. T+mbi Bepkal+ nepek daus+nan semb+in indalak w+in kalakta end+ tuan omb+gamekak.

⁷ Amatam anutu juluñgan n+molo t+semañ end+ manda s+lanin asup pinapi, 'N+molo ombapn+la nandi-n+metak' w+ind+ñ nandi+ñ+pi pa tañ. Gan s+nd+ n+molo t+nepi, ⁸ endok n+molonj+lok telal n+m klenekaliñ. S+nd+ Beps+la nepek nola gamañ n+m ni-nandi+ñ+l+mbi, nekta lonj+añ w+in end+ ikan nandi-talelak. ⁹ W+ind+ñda n+molo ñ+nd+ñ t+nekal+ñ, 'Kunum Bepn+, d+ikok koka w+in giñgiñgan t+gamlok.

¹⁰ D+ik amatam g+it+ik n+p t+mb+ g+ñg+tgai indambi, kunum g+nañ kuañd+ mañga tañgoneañ

w+ind+ñgangot n+nd+ kwelan ñolok tañgoneneñ.

¹¹ D+ik nanañ sandap ñolok tuop n+m+ñ.

¹² N+nd+ amatamd+ yom t+ni+mañ w+in bi-semam+ñ, w+ind+ñgangot d+ik yomn+ bi-n+m+ñ.

¹³ D+ik t+kuyuk plon n+m n+mbiw+ñ, tambo kolandok kiinan nanin n+pm+ñ.'

¹⁴ Nandañ. S+nd+ amatam ep t+nd+nj+ kolan w+in bi-semnel+ñda, Beps+ kunum g+nañ patak end+ bo s+ndok yomj+ bi-samekak. ¹⁵ Gan, t+kap s+nd+ amatam ep t+nd+nj+ kolan n+m bi-semnel+ñda, Beps+ end+ bo ep t+nd+nj+ kolan n+m bi-samekak."

¹⁶ T+mbi Yesul+ yous+mbi enguk, "Ama man manbenj+ malet nom+ik end+ nanañ g+it+ik k+m+sisip t+ñ+pi, dei blamblae ba t+kolakola embi, nanañ k+m+sisip tañ w+in amatam daus+nan inda-dakleneliñdok. Nak biañgan sanlet: end+ tuanj+ ikan kas+le-taleañ. Wala t+mbi nain nola ba nola s+nd+ nanañ g+it+ik k+m+sisip t+nd+lok telak k+m+it-kleñ+pi, w+ind+ñ n+m t+nekal+ñ. ¹⁷ D+ik nanañ g+it+ik k+m+sisip t+ñ+pi, tuk imbi, kumbañga sak youlekañ. ¹⁸ W+ind+ñ t+imbeñda, d+ik nanañ k+m+sisip t+lañ w+in Bepka kwet semb+in patak end+ noñganlañgot inda-daklew+ñ, amatamda n+m. T+mbi Bepkal+ nepek daus+nan semb+in indalak w+in kalakta end+ tuan omb+gamekak."

¹⁹ T+mbi Yesul+ yous+mbi enguk, "Kwelan ñolok kw+nakam ba bapapti nepenepek t+mb+ kolalak, t+mbi kumbu amal+ it wiapi, kumbu tañ. Wala t+mbi s+nd+ gw+laptok kenañgot t+mbi, nepenepes+ tuan wopum kwelan ñolok pat-samektok n+m t+jum+it t+nekal+ñ. ²⁰ Tambon s+nd+ tuanj+ k+ndem w+in kunum g+nañ pat-samektok t+jum+it t+nekal+ñ. W+in kunum g+nañ kw+nakam ba bapapt+ nepek no n+m t+mb+ kolalak, t+mbi kumbu amal+ bo it wiapi, kumbu n+m t+añ, wala t+mbi tuanj+ n+m pailekak. ²¹ Kusei ñ+nd+ñda t+mbi w+ind+ñ t+nd+lok sanlet: nepek nekta s+ni+k nandum loloñ t+lak walañgot g+nañ nanand+ñj+il+ pat-samlak.

²² Daut end+ tipala nom+ik, end+ p+ñg+p+ñlok kolsalen. T+kap daukali+ k+ndem patakta, kolsalen+ p+ñg+p+ka g+nañ g+it+ik kol+ salelak. ²³ Gan, t+kap dauka kolanla, p+ñg+p+ka g+nañ g+it+ik kil+me-patak. W+ind+ñda

tĩmbi, tĩkap nepek gep koli salelok wali kĩlim indaĩngukta, biaĩgan kĩlim mulum gĩnaĩ kulaĩ.”

Anutu en noĩnganla kena tĩĩmĩlok

²⁴ Tĩmbi Yesuli yousĩmbi, gwaĩngwaĩila enguk, “Kena gwaĩngwa sĩlanin endĩ molom tĩpettok kena tĩ-semektok tuop nĩm. Wĩndĩnĩ tĩmbekta, molomĩn nola not tĩ-nĩmbi tĩke-kwambiĩn dambi, molomĩn nola nandĩ-kunjĩt tambi, sĩngi wĩlĩmek. Wĩndĩnĩgangot sĩndĩ nepek tĩpelat, wĩn Anutu gĩt mĩnem kwĩlĩkwĩlĩ, endok kena tĩnelĩndok tuop nĩm.

²⁵ Wala tĩmbi nĩndĩnĩ sanba nandĩwĩt: sĩndĩ kuĩngunjĩla ba gwĩlapsĩla nandĩmbi, nanaĩ tuk ba dasindasinjĩ tuop pat-samlak wala nandĩ-bendĩ nĩm tĩnekalĩn. Biaĩgan sĩnĩk: nepek nek nĩalĩ bien sĩnĩk? Wĩn kuĩngunjĩlĩ nanaĩ maklelak, tĩmbi gwĩlapsĩlĩ dasindasinjĩ maklelak. ²⁶ Sĩndĩ monĩk yambi nandĩwĩt: endĩ nanaĩ tĩpĩmbi met-na wĩsĩ-kot wĩndĩnĩ nĩm taĩ, gan sĩndok Bepsi kunum gĩnaĩ patak endĩ ep towilak. Tĩmbi nĩtek? Sĩndĩ monĩk endok pĩmbĩn ba? Nĩm a! Sĩndĩ endok loloĩ sĩnĩk, wala tĩmbi endĩ wĩndĩnĩgangot sep towilak. ²⁷ Ba sĩndoĩnĩnan nanin ama nin nĩalĩ sĩnĩk kuĩngunla nandĩ-bendĩ wopum tĩnĩpi, kuĩngun lakat nombo guma yousum ombatawĩk?

²⁸ Tĩmbi dasindasinjĩla nehta nandĩ-bendĩ wopum taĩ? Sĩndĩ pepekaĩngololak paman klinan indambi pakaĩ wĩn ka nandĩwĩt: endĩ dasindasinjĩlok kena nĩm taĩ, ²⁹ gan pamanjĩ wĩn kĩndem bien sĩnĩk. Nak wala nĩndĩnĩ sanlet: ama wapmaĩ Solomon endĩ dasindasin pamanat dasĩnguk, gan endok pama wĩn kli wolok paman nĩm makleĩnguk. ³⁰ Kli nepek pamanjĩ mangan indambi, desa yaĩnetambi bĩndĩp pĩlak wĩn bo Anutu en dasindasinjĩ emlakta, nĩtek tĩmbi endĩ dasindasinjĩ nĩm tĩmbi inda-samek? Nanandĩ-kĩlĩktĩnjĩ lakat nĩm pat-samlak ba? ³¹ Wĩndĩnĩnda sĩndĩ nandĩ-bendĩ tĩmbi, nĩndĩnĩ nĩm enekalĩn, ‘Nĩndĩ nanaĩ tuk nek ep na tĩnekamĩn?’ ba ‘Nĩndĩ dasindasin nek dasi kunekamĩn?’

³² Ama nĩndĩ Anutu biaĩgan en nĩm nandĩnĩmaĩ endok gĩnaĩnjĩ ba nanandĩnjĩlĩ nepenepek gĩtĩk wandĩndokgot pat-semak. Tĩmbi kunum Bepsiĩlĩ nĩndĩnĩ nandĩ-sam-talelak: sĩndĩ nepek gĩtĩk wĩn nĩm pat-samekta guma nĩm kunelĩn, wala tĩmbi nepek wala nandĩ-bendĩ wopum nĩm tĩnekalĩn. ³³ Sĩndĩ gĩnaĩ nanandĩnjĩlĩ dama nepek nĩala kĩmĩlĩm pat-samekak: sĩndĩ Anutulok gĩnĩgtĩnĩ indam kumbi, dĩndĩm kuĩngu kunekalĩn. Wĩndĩnĩ tĩnekalĩnda, nepek dĩwĩn gĩtĩk wandĩn wali bo inda-samekak. ³⁴ Wala tĩmbi sĩndĩ desa nek indauk wolok man nandĩ-bendĩ wopum nĩm tĩnekalĩn, wĩn desalok gĩnĩgtĩ. Sandap nolok mĩlap wĩn sandap wolok tuop. Nĩm kaĩbi, yousĩmbi e-ta-nĩaumbi mĩlatauk.”

7

Sĩndĩ amatamdĩ nek tĩ-samnelĩndok nandaĩ, wĩndĩnĩgangot enda tĩ-semnekalĩn

¹ Yesuli manda yousĩmbi nĩndĩnĩ enguk, “Sĩndĩ amatamdok ep tĩndĩnjĩ kaĩ-danbi, endĩ kolasi wĩndĩnĩ nĩm enĩnekalĩn. Nĩm kaĩbi, Anutulĩ sinda wĩndĩnĩgangot tĩ-samek. ² Nekta, telak nĩtek plon sĩndĩ

amatam yambi-dan ti-semañ, wíndiñgangot Anutulí bo sambí-dan ti-samekak. Tímbi kusei nítektok tuop síndi amatam yambi-dan ti-semañ, kusei wolok tuopkan Anutulí bo sambí-dan ti-samekak.

³ Dik nitek tímbi nokalok dainan kílíkílík mīnam wīn kalañ, gan dítnalok dauka gīnañ komba bem pakamlak wīn nīm ka-daklelañ? ⁴ Dítnalok dauka gīnañ komba bem wíndiñ patakta, nitek nokala ñíndiñ tuop nīmbeñ, ‘Notna, nak dauka gīnañ kílíkílík patak wīn klewa lambí-gamek.’ ⁵ Dik ama julungandok. Dama dítnalok dauka gīnañ komba bem patak wīn kle-kopmek, siñgi kíndem dei-kíliñ embi, nokalok dai gīnañ kílíkílík mīnam patak wīn kle-kolekañ.

⁶ Síndi nepek no Anutulok gíngit wílím+mīn wīn tíkembi, kamotta nīm emnekalíñ. Nīm kañbi, kamotti undanembi, sínla sep sainelíñ. Ba síndi sínlok kokomji tuan lolon wīn bítta nīm emnekalíñ. Nīm kañbi, bíť kesísili yali mīna dam kotnelíñ.” *

⁷ Yesulí yousím̄bi, nīmolo tíndíla ñíndiñ enguk, “Síndi nepek nola típíkañ wala ní-nandi tīnekalíñ, tímbím̄bi nandi-samekak. Síndi nepek nola lonjím̄bi típíkañ wala lolonjī tīnekalíñ, tímbím̄bi nepek wolok bien kanekalíñ. Síndi yaman wíwít tīnekalíñ, tímbím̄bi Anutulí písat-sambi sep plaptaukak. ⁸ Wīn kusei ñíndiñda: ní-nandiñ tuop nandi-sem̄lak. Lonjíañ tuop bien kañ. Yama wíkañ tuop yama písat-semekak. ⁹ Síndoññan nanin nindí níññañ nanañla eumbi kawat mīwík? Nimbek nolí tuop nīm. ¹⁰ Ba písla eumbi, malet no nīm nanalok kíndem mīwík ba? Wīn bo tuop nīm. ¹¹ Síndi ama yomat, gan nepenepek kíndem gwañgwa bísatśila emnelíñdok nandi-kíliñ eañ. Wíndiñda tímbi, síndi ñíndiñ síník nandiwít: Bepśi kunum gīnañ patak endí mek sapma klembi, nepenepek kíndem ama nindí enda ní-nandañ enda guma emekak.

¹² Síndi amatamdí nek tí-sammelíñdok nandi-koñgom tañ, wíndiñgangot enda tí-semnekalíñ. Manda walí wakan endíkñe manda Moselí kímít-nínguk ba manda plofet amalí níni-daut tí-nímgíliñ wolok kusei tímbi inda-daklelak.

¹³ Síndi yama gik wandíñ lonekalíñ. Jím̄biñ ñañalok yama wīn wopum, tímbi telak jím̄biñ kandañ ñalok wīn basakñanen, ba kesítí ñañalok pañgítnin, wala tímbi amatam asupgandí telak wīn kleañ. ¹⁴ Gan kuñgu kwambíñ ñañalok yama wīn gik síník, tímbi kuñgu wandíñ ñañalok telak wīn bo típ tímbi glíñglíñnat. Wala tímbi ama noñgan noñgandíñgot telak yama wīn kañbi, gīnañ loañ.”

Ep tíndinjílok bien walí kusasi tímbi daklelak

¹⁵ Yesulí yousím̄bi enguk, “Plofet ama julunjuluñ enda yambi-kíliñ embi kunekalíñ. Endí sípsip busukñanen wandin nomík síndoñ bañ, gan gīnañ nanandinjī wīn kamot moyen sañan wandin: endí sep tímbi kolanelíñdok nandiñ. ¹⁶ Síndi endok ep tíndinjī ba kenanjílok bien kañbi, kusasi ka-díndím̄ enekalíñ. Kuañgímdí mandañ bien nanalok lalilak ba? Ba gínjattí gip bien nanalok lalilak ba? Nīm a. ¹⁷ Komba típitípin kíndem endí bien kíndemgot lalilak, komba kolan endí bien kolan lalilak. ¹⁸ Komba kíndem endí bien kolan lalilali wīn nīm patak, ba komba kolan endí bien kíndem lalilali wīn bo nīm patak. ¹⁹ Tímbi komba no bien kíndem nīm laliumbi jínbím̄ glóloumbi, komba gīnañ

* **7:6:** Yesulí e-yout manda wíndiñ eñguk wīn endí Anutulok gíngit manda kíndem wala nandum tál tálak ama wandisí wala nīm enendok eñguk.

silok. ²⁰ Wɨndiñgangot sɨndi plofet ama julunjuluñ endok ep tɨndɨnjɨ kañbi, kɨndem kusasɨ ka-daklenekaliñ.

²¹ Amatam ‘Wopumna, Wopumna’ pa nanɨañ endi gɨtɨkkandi Kunum Molomdok gɨngɨt nɨm indambi kunekaliñ. Wɨn Bepna kunum gɨnañ patak endok man mandan tañgoneañ endiñgot kunum gɨnañ lonekaliñ.

²² Kunum Molomdi amatam yambi-danbekak wolonda asuptɨ ñɨndiñ nanɨnekaliñ, ‘Wopum, wɨn dɨkok kokala nɨndi plofet manda eñgɨmɨñ, yal kolan ep kle-semgɨmɨñ, tɨmbi kundit gembɨnat engano asup tɨñgɨmɨñ yañ!’ ²³ Wɨndiñ eumbi, ñɨndiñ e-daklembi enbetat, ‘Sɨndi Anutulok endikñe manda makleñgɨliñ. Nak nɨm nandi-samlet. Sɨndi nambimbi ñawit!’”

²⁴ Yesulɨ yousɨmbi enguk, “No en manda gɨtɨk ñɨn san-talelet wɨn tɨke-kulakta, endi ama nanandɨnat ñandɨn: endi il kɨndilɨpi, ita mambi ilɨmbi, kawat ta kusei gɨnañ melɨ pɨumbi, gembɨnatkan youlɨ gɨlɨm da-taleñguk. Wɨndiñ tɨmbi, il kɨndit-talem palɨmbi, ²⁵ nain nola gwi gwam wopum sɨnɨk it plon suañguk, tɨm sasalelɨ bo it pendɨt-tɨlalɨmbi, dɨñdam pakuk. Nekta, kawat ta kusei gɨnañ melɨ pɨumbi youlɨ gɨlɨm dañgukta nɨm gɨloñguk. ²⁶ Gan no en manda gɨtɨk ñɨn san-talelet wɨn nandiɨmbi nandi-kɨmkɨmnelakta, endi ama kamen ñandɨn: endi il kɨndilɨpi, ita kenanjat sɨlanin plon mambi ikuk. It kɨndit-talem palɨmbi, ²⁷ gwi gwam wopum sɨnɨk it plon suambi, kɨnanjat kɨndilɨmbi, sasalelɨ bo it pendɨp yout mɨnjulɨmbi gɨlom pɨmbi, lɨlɨme-taleñguk.”

²⁸⁻²⁹ Yesulɨ amatam kɨmɨn wopum nanandɨ emguk, wɨn endi endikñe nandi-tale amanjiilɨ eni-daut tɨ-semmañgɨliñ wolok tuop nɨm tɨñguk. Nɨm, endi enlok man ba gembɨn plon eni-daut tɨ-sem tɨ-kuñguk, wala tɨmbi manda eu taleumbi amatamdɨ nandi-gɨtɨñgɨtɨk tɨmbi, dambenji pɨumbi pakɨliñ.

Ama Wapmañlɨ gembɨn Juda amatamda daut semguk

8

Yesulɨ amatam asup ep tɨmbi kɨndem dañguk

¹ Yesulɨ kwet jañgɨnnan nanin pɨ ñaumbi, amatam kɨmɨn wopumdɨ en kle ñañgɨliñ. ² Tɨmbi ama no wanda kwambɨñnat endi Yesuloñ bɨmbi, mɨlelem tɨ-ñɨmbi nɨñguk, “Wopum, tɨkap dɨk nep kɨmɨlep nandiɨlañda, guma jɨmbatna tɨmbi taleumbi, kɨndem dawa.” * ³ Eumbi, kii kot-suapi, ama wɨn tɨke-kambi nɨñguk, “Nak nandi-gamlet. Dɨk kɨndem da” eumbi, wolongan wanda kwambɨñ walɨ pailɨmbi kɨndem dañguk. ⁴ Tɨmbi Yesulɨ ñɨndiñ nɨñguk, “Nandiɨlañ. Nepek inda-gamlak wolok kasat ama nola nɨm tɨ-semekañ. Nɨm. Dɨk ñambi, gwɨlapka tapma amala daulɨmɨmbi, jɨmbatka talelak wɨn gambɨ-dakleukak. Tɨmbi dɨk amatamdɨ wandañga biañgan ip talek wɨn gambɨ-nandiñelɨñdok Moselɨ endikñe manda kɨmɨt-nɨmguk wolok tuop tapma tɨmbekañ.”

⁵ Tɨmbi Yesulɨ Kapaneam it kwelan ñañguk. Ña tombɨmbi, Romalok mik ama 100 endok telak damanji endi Yesuloñ bɨmbi nɨ-gɨñgɨnembɨ ⁶ eñguk, “Wopum, kena gwañgwana jɨmbat wopum indañmumbi, kii kesi dalandaumbi, pɨñgɨp gawat wopum nandiɨmbi, ilan patak.”

* **8:2:** Juda amalok nanandi-kɨlɨktɨnjɨ ñɨndiñ pakuk: jɨmbat ba ep tɨndɨn dɨwɨn walɨ ama ep tɨmbi kolaumbi, Anutulok dainan ba amalok ñasɨñgan ñanelɨñdok tuop nɨm.

7 Eumbi nĩnguk, “Ale, nak ña tĩmba kĩndem dautak.” 8 Gan mik amalok telak damanjĩlĩ tambanembi nĩnguk, “Wopum, nak ama pĩmbĩñenen, nĩtek dĩk nokoĩ ilan bĩwĩñ? Dĩk mandaĩgot eumbi, kena gwaĩngwana kĩndem dawĩn. 9 Kusei ñĩndĩñda wĩndĩñ elet: lolonalok kapmalnan wĩn natna kulet, tĩmbi nokok kapmalnan mik ama dĩwĩn noli kuañ. Tĩmbi nak nola ‘Dĩk ñau!’ nĩmbambi ñalak, ba nola ‘Dĩk bol!’ nĩmbambi bĩlak, tĩmbi kena gwaĩngwanala ‘Kena ñĩn tĩ!’ nĩmbambi, kena wĩn tĩlak.”

10 Yesulĩ manda wĩn nandĩmbi nandĩ sĩlĩkĩembi, amatam en kle ñaĩngĩlĩĩ endĩ ñĩndĩñ enguk, “Yakĩnesĩ! Sĩndĩ ama ñĩn kawĩt! Biaĩngan sanlet: endĩ Juda ama nĩm, gan endĩ nanandĩ-kĩlĩktĩ wopumnat! Nak Isael sĩndok boĩgĩpsĩnan nanandĩ-kĩlĩktĩ wandĩn nĩm kaĩgut. 11 Nak ñĩndĩñ sanba: Kunum Molomdĩ kusei kĩmĩpi, amatamĩnĩ indaĩngan yambĩ-dĩkĩembi, nanañ sina wopum tĩ-semekak, wolonda amatam asup kwet tuopnan nanĩn endĩ bĩmbi, Ablaam, Aisak gĩt Jekop en gĩta nanañ nanekalĩñ. 12 Gan Anutulĩ Juda amatam dama gĩĩngĩtĩnĩ ep kasĩleĩnguk wĩn asup ep kleumbi, kilĩm gĩnañ pĩmbi, wandĩñ mano kwĩlĩm tĩmbi, manjĩ sĩ-gĩlĩm danekalĩñ.” 13 Tĩmbi Yesulĩ mik amalok telak dama nĩmbi eĩnguk, “Dĩk ñau. Nanandĩ-kĩlĩktĩ tĩlañ wolok tuop inda-gametak.” Eumbi, wolongan sĩnĩk telak damalok kena gwaĩngwa jĩmbalĩ taleumbi kĩndem daĩnguk.

14 Tĩmbi Yesulĩ Petloloĩ ilan ña loĩnguk. Lombi kaĩnguk wĩn: Petloloĩk yapman tam pĩĩngĩu komba dĩumbi, ipat plon dou-pakuk. 15 Tĩmbi Yesulĩ kii plon tĩke-kaumbi, jĩmbalĩ taleumbi, tam walĩ mĩlapi, nanañ tuk tĩmbĩ plaptaĩnguk.

16 Maim pĩumbi, ama yal kolanjĩat asup yanaĩngĩpi, Yesuloĩ bĩngĩlĩñ. Bĩumbi, man mandalĩĩgot yal ep kle-kopi, amatam jĩmbatsĩat gĩtĩk ep tĩmbi kĩndem daĩngĩlĩñ. 17 Wĩndĩñ tĩngukta, endĩ plofet Aisailĩ kundĩt indauktok eĩnguk wolok tuop tĩnguk, wĩn ñĩndĩñ, “Endĩ jĩmbat ba pĩngĩp gawatnĩ nĩpma tĩkembali bem-nĩmguk.” ✱

Yesulĩ en kle-kuĩngulok manda enguk

18 Amatam asupĩ Yesu kle-gĩmbup palĩm yambĩmbi, gwaĩngwaĩnĩlĩ tuk guañ tambon kandañ ñaĩnalok enĩ-dĩkĩeĩnguk. 19 Tĩmbi endĩkĩeĩ manda nandĩ-tale ama noli Yesuloĩ bĩmbi nĩnguk, “Endaut. Dembek dembek ñaukañ tuop nak gep kle-kuutat.” 20 Eumbi tambane nĩnguk, “Kamot moyen klinalok endĩ kwet tombaĩjĩat, tĩmbi monĩk endĩ bo isĩat, gan Amalok Nĩñañ en il no nĩm palmĩlak.” 21 Tĩmbi gwaĩngwaĩnĩloĩ nanĩn ama noli Yesu ñĩndĩñ nĩnguk, “Wopum, nandĩ-namumbi, dama ña bepna kĩndĩt tapli-bimek bĩm gep kle-kuutat.” 22 Gan Yesulĩ nĩnguk, “Nĩm a. Ama gĩnaĩjĩ tip kĩmkĩmĩn endĩ kĩndem nosĩ tĩke kĩmĩpi kĩndĩtnelĩñ. Dĩkta bĩm, nep kle.”

Yesulĩ sasale wopumda manda nĩmbĩmbi bĩnguk

23 Tĩmbi Yesulĩ kĩkeñ plon loumbi, gwaĩngwaĩnĩlĩ en kle ñambi loĩngĩlĩñ. 24 Tĩmbi tuk guañ plon ñaĩnĩlĩmbi, sasale wopum plapkan sĩnĩk pendĩpi, tuk munjulĩmbi, kĩkeñ kot tapliupi tĩnguk. Gan Yesu enla dou kamalam pakuk. 25 Tĩmbi gwaĩngwalĩ Yesu tĩmbi sĩlĩkĩeĩmbi nĩngĩlĩñ, “Wopum, nĩpmĩ plata! Kuĩgunĩ taleupi tĩlak.” 26 Eumbi enguk, “Nekta gembĩnjĩ pĩumbi mĩsĩañ? Nanandĩ-kĩlĩktĩnjĩ lakat nĩm

pat-samlak ba?” Wɪndiñ embi mɪlapi, sasale gɪt tuk enombɪumbi, sasaleɪ biumbi, tukti busukñanen douñguk. ²⁷ Tɪmbi ama Yesu gɪta pakɪliñ endi ka silikñembi eñgɪliñ, “Ama ñin nɪtein sɪnik, ñala sasale gɪt tukti mandan tañgoneamɪk?”

Yesuli ama tɪpet endok yal kolan kle-semguk

²⁸ Galili tuk guañ tambon kandañ, Gadala nasilok kwelan, ama tɪpet yal kolanjɪat endi sumnan pa kuñgɪmɪk. Endi ama sañasɪt sɪnikta tɪmbi ama noli endi kuñgɪmɪknan kandañ ñañambɪt tɪndɪlok tuop nɪm. Yesuli wolok ña tombɪmbi, ama tɪpet endi sumnan nanin pɪmbi, en tɪmbɪ indambi ²⁹ kɪtɪmbi nɪñgɪmɪk, “Anutulok Nɪñañ, dɪk nekta nɪndoñ bɪlañ? Kwelan kuñgulok nainnii gama nɪm dumalañɪlɪmbi, kena gɪm nɪmepi bɪlañ ba?”

³⁰ Bɪt kɪmɪn wopum no kambak mayañgan kuñpi, kwet minañpakɪliñ. ³¹ Tɪmbi yal kolan endi Yesuli nandɪ-semektok nɪ-gɪñgɪnembi eñgɪliñ, “Tɪkap dɪk nɪp kleup tɪlañda nandɪ-nɪmumbi, bɪt kɪmɪn da pakañ endok gɪnañjɪ gɪnañ ña pɪna.” ³² Eumbi enguk, “Ale, pɪm ñawɪt!” Tɪmbi wolongan yal kolan endi ama tɪpet yambɪk bimbi, bɪt asup endok gɪnañjɪ gɪnañ ña pɪñgɪliñ. Pɪumbi, bɪt gɪtik endi gembɪnat woñepi, kwet yaliup jɪlopi, jɪmbɪñ pɪmbi, tuk guañ gɪnañ tuk nañbi kɪm-taleñgɪliñ. ³³ Tɪmbi bɪt ka-dɪkñe ama endi pim ñambi, it kwet wopumnan ña tombi, bɪttok kasat ba ama tɪpet yal kolanjɪat kuñgɪmɪk endok kasat gɪtik amatamda tɪ-semgɪliñ. ³⁴ Wɪndiñda tɪmbi amatam it kwet wopumnan kuñgɪliñ gɪtik endi Yesu bɪ kañbi, kwesi bim ñauktok nɪ-nandumbi nandɪ-semguk.

9

Yesuli ama no kii kesi dalandan endok yomɪn bimbi, tɪmbi kɪndem dañguk

¹ Tɪmbi Yesuli kɪkeñ plon lombi, tuk guañ tomo kandañ undane ñambi, enlok il kwelnan tomguk. ² Tɪmbi ama dɪwɪndi ama no kii kesi dalandan tañgonembi, endoñ bɪñgɪliñ. Bɪu yambɪmbi, nanandɪ-kɪlɪktɪnjɪlok kusei ka-nandɪ-tombi, ama tañgo plon pakuk endi ñɪndiñ nɪñguk, “Notna, waleñga busukñeun: nak yomga gɪtik bi-gamlet.” ³ Wɪndiñ eumbi, endikñe manda nandɪ-tale ama dɪwɪndi wala nandum pɪumbi, nɪsɪñgan ñɪndiñ eñgɪliñ, “Ama ñalɪ yom bɪñmektok elak endi Anutula en wandin eñpi nɪ-lakatalak yañ!”

⁴ Yesuli gɪnañ nanandɪnjɪ ka-daklembi enguk, “Nekta gɪnañjɪ gɪnañ nanandɪ kolan wandin tɪ-namañ? ⁵ Anutulɪ gembɪn nɪm namumda, nak ama ñala ‘Yomga bi-gamlet’ ba ‘Dɪk mɪlapi, kesɪttɪ ñau!’ wɪndiñ nɪmbambi, bien kɪndem indauk ba? Nɪm a! ⁶ Wɪndiñda Amalok Nɪñañ kwelan ñolok yom bɪmbilok gembɪn palmɪlak wɪn nak ñɪndiñ daut sametet.” Yesuli wɪndiñ embi, ama kii kesi dalandanla nɪñguk, “Dɪk mɪlapi, ipaka tɪkembi, ikanan ñau!” ⁷ Eumbi, wolongan mɪlap ipi, ipal tɪkembi, ilnan ñañguk. ⁸ Tɪmbi amatam kundit wɪn kañgɪliñ endi mɪsɪmbi, Anutulɪ gembɪ wandin amala emguk wala nɪ-kɪndem dañgɪliñ.

Yesuli yom ama gɪta yakan nanañ nañguk

⁹ Tĩmbi Yesulĩ walinin pĩ ñañĩpi, ama no koi Matayo takis epep ilan kena ti-palĩmbi kaĩbi nĩnguk, “Dĩk bĩmbi nep kle-kuukañ.” Nĩmbĩmbi, wolongan mĩlapi kle ñañguk.

¹⁰ Tĩmbi Yesu gĩt gwaĩngwaĩii endĩ it gĩnañ lo pipapi, nanañ naĩgĩlĩñ. Naĩlĩmbi, takis epep ama ba ‘yom ama’ * asup dĩwĩndĩ bĩ yousĩmbi, en gĩta nanañ yakan na-pakĩlĩñ. Na-palĩñĩlĩmbi, ¹¹ Falisi ama dĩwĩndĩ wĩn kaĩbi, nandum pĩ-sĩnĩk taumbi, Yesulok gwaĩngwaĩii en-nandĩmbi eĩngĩlĩñ, “Sandautsĩ endĩ neta takis epep ba yom ama en gĩta nanañ nalak?” ¹² Yesulĩ manda wĩn nandĩmbi enguk, “Kĩndesĩ endĩ gwasap amaloon nĩm ñañ. Wĩn jĩmbatsĩat endĩngot gwasap amaloon ñañ. ¹³ Sĩndĩ ñambi, Anutulok mandan ñĩndĩñ youyoulĩn patak wĩn pinapi, bien ka-daklenekalĩñ, ‘Nak ama gĩnañ busuk ti-semnelĩndok nandĩlet, tapma ti-namañ wala nĩm.’ ✱ Wĩndĩñda nak yom ama en-tiañeuttok indaĩgut, ama nĩsĩla nandum dĩndĩm sĩnĩk tĩlak enda nĩm.”

Yesulok endaut manda komblin wakĩt ep tĩndĩn damanin wĩn nĩm kiuttok

¹⁴ Nain wolonda Yoane tuk ii-sem kena tĩnguk endok gwaĩngwaĩiilĩ Yesuloon bĩmbi nĩ-nandĩmbi eĩngĩlĩñ, “Falisi ama gĩta nĩndĩ nanañ kĩmĩsip pa tamĩñ, gan nĩteкта dĩkok gwaĩngwaĩngailĩ wĩndĩñ nĩm pa tañ?” ¹⁵ Eumbi, Yesulĩ gwaĩngwaĩiilĩ kusei nekta ep tĩndĩn damanin nĩm kĩmĩt-kleĩngĩlĩñ wĩn eu dakleuktok eyout manda dĩwĩn eĩnguk. Eĩñpi, enla ba gwaĩngwaĩiilok plon ñĩndĩñ embi enguk, “Ama nolĩ tamĩn tĩlakta tĩmbi, sina mĩn na-sĩlĩsĩlĩlok nain indaumbi, noliilĩ kĩndem blandok telak kleĩpi, nanañ kĩmĩsip tĩnelĩñ ba? Wolok tuop nĩm. Gan ama wĩn noliilok boĩngĩpsĩnan nanin yapma tĩke-ñaumek, noliilĩ blandok telak klenepi, nanañ kĩmĩsip pa tĩnekalĩñ.”

¹⁶ Yesulĩ wĩndĩñ embi yousĩmbi enguk, “Ama nolĩ dasindasin damanin dĩkĩendĩkĩen mambupmeupi sandum kusip komblin nĩm tĩkelak. Wĩndĩñ tĩmbekta, dasindasin wĩlĩlĩmbi, sandum kusip komblin walĩ ña titambi, dasindasin damanin tiañeum blaĩnganeumbi, gĩnañ wopungan sĩnĩk indauk. ¹⁷ Tĩmbi wain tul komblin bo meme gwĩlap kawai gĩnañ nĩm wĩlĩ gĩlolok. Wĩndĩñ tĩmbekta, wain tullĩ bendĩ wopum dambi, meme gwĩlap kawai tĩmbĩ tawa kolaumbi, wain kwelan lamĩt pĩ-talewĩk. Wala tĩmbi wain tul komblin wĩn gwĩlap komblin gĩnañ pa wĩlĩ gĩlolok, tĩmbi nĩset tĩpelat kĩndemgot patemĩk.”

Yesulĩ tam jĩmbalat no gembĩnĩ tĩmbĩ kĩndem daumbi, wembe sembĩsembĩn no tĩmbĩ mĩlakuk

¹⁸ Yesulĩ wĩndĩñ eĩñĩmbi, ka-dĩkĩe ama nolĩ endoon bĩmbi, kuañ kuseinan mĩlelem tĩñĩpi nĩnguk, “Wembana kombĩkan sĩnĩk sembĩlak. Gan wandingan dĩk bĩmbi, kĩka endok plon kĩmĩlĩmbi, kuĩngun nombo indaĩmun.” ¹⁹ Eumbi, Yesulĩ mĩlapi, gwaĩngwaĩii gĩta ka-dĩkĩe ama klem ilnan ñanepi ñañgĩlĩñ.

²⁰⁻²¹ Tĩmbi tam no tam jĩmbat † indaĩmĩ palĩmbi, gwĩlat 12 taleĩnguk endĩ enla ñĩndĩñ e-nandĩnguk, “Nak Yesulok dasindasingot tĩke-kautatta, kĩndem dautat.” Wĩndĩñ eĩñpi, endok siĩgi kandañ ñambi, dasindasin kusipgot tĩke-kaĩnguk. ²² Tĩke-kaumbi, undanem tam kaĩbi

* **9:10:** Falisi amalĩ amatam dĩwĩndĩ endĩkĩe manda nĩm kĩmĩt-kle-kĩlĩñ eañgĩlĩñ enda nandum yom ama tĩngĩlĩñ. ✱ **9:13:** Hosea 6:6 † **9:20-21:** Juda amatamdĩ nandum jĩmbat walĩ tam ep tĩmbĩ kolaumbi, Anutulok dainan ba amalok ñasĩngan ñanelĩndok tuop nĩm.

nĩnguk, “Wembe, waleña kındem dawın. Nanandı-kılıktĩngalı gep tĩmbi kındem dalañ.” Tĩmbi nain wolondañgan tam walı kındem dañguk.

²³ Tĩmbi Yesulı ka-dĩkñe ama endok ilnan ña tombi yambiñguk wın: amatam asup kımın ti-palımbi, dıwıslı blandok kap pakñuaktı pendılımbi, dıwıslı mano tĩmbi, losala wopungan tĩngılıñ. Ti-palımbi yambiñguk ²⁴ enguk, “Sındı mılapi ña-talewıt. Wembe tip endı nım sembık. Endı slak dou-patak.” Eumbi ka-kwalepgılıñ. ²⁵ Gan amatam ep kleum pawan pi-taleumbi, Yesulı wembe pakuknan lombi, kii plon tikeum mılakuk. ²⁶ Tĩmbi kundit wolok gĩngıttı kwet wolok tuop sapakñeñguk.

Yesulı ama tıpet dauset sipmısipmın gıt ama no man sipmısipmın ep tımbi kındem dañgılıñ

²⁷ Yesulı walinigan pi ñañılımbi, ama tıpet dauset sisipmın endı sıngı kandañ klembi kıtıñmım eñgımık, “Devittok Komblin, dık nıta blan ti-nımıñ.” ²⁸ Yesulı it gınañ lo palımbi, ama tıpet walı endoñ bıñgımık. Bımbi en-nandımbi eñguk, “Nak gumañ sep tımba kındem dandemık wın sıtı nandı-kılıktı ti-namamık ba?” Eumbi nıñgımık, “Oñ, Wopum, wındıñgan.” ²⁹ Eumbi, kiılı dauset tıke-kambi enguk, “Nıtek nandı-kılıktı ti-namamık wolok tuop inda-samun.” ³⁰ Eumbi, dautset tombımbi, kımısip manda kwambiñ ñındıñ enbi eñguk, “Sıtı nepek ñın inda-samlak wın ama dıwın nola nım enındekamık.” ³¹ Wındıñ eñguk, gan endı ñambi, Yesulok gıngıt wın kwet wolok tuop e-sapakñeñgımık.

³² Ama tıpet walı walinin pi ñañılımbi, amatamdı ama no yal kolanı man tımbı sipmıñguk wın Yesuloñ nañgıp bıñgılıñ. Nañgıp bımbi, ³³ yal kolan kleñmımbi, man sisipmın endı kusei kımıpi, manda eñguk. Tımbi amatamdı wın ka sılkñembi eñgılıñ, “Dama Israel kwelan nepek ñandin no nım indañguk.” ³⁴ Gan Falisi amalı ñındıñ pa nıañgılıñ, “Yal kolandok telak damanjılı gembı mımbi, yal kolan pa ep kle-semalak.”

Ama Wapmañlı kena gwañgwañii molo manda enguk

Yesulı kena gwañgwa 12 en-tiañembi, kena tınelıñdok molo manda enbi en-mukuk

³⁵ Tĩmbi Yesulı it kwet wopum ba tip gıtık kle-gımbulepi ñağuk. Ñañıpi, amatam it kiyaunjı gınañ enı-daut ti-sembi, Anutulı amatam yambi-dıknelak wolok plon gıngıt manda kındem eu pımbi, amatam jımbat kusei kusei inda-semguk ep tımbı kındem dañgılıñ. ³⁶ Tĩmbi endı ama kımın wopum yambiñguk wın endı sipsip ka-dıknenjı nımnat ba ti-plaplaenjı nımnat nomık kuumbi yambum mılataumbi blan ti-semguk. Blan ti-sembi, ³⁷ gwañgwañiıla ñındıñ enguk, “Nanañ bien mepmettok asupgan pakañ, gan kena ama wın lakatgot. ³⁸ Wala tımbi sındı Anutu kena molom nımolo tıñmumbi, kena ama ep tımbı indaumbi, kenan gınañ en-mulım ñambi, bien ep kımın kotnekalıñ.”

10

¹ Tĩmbi endı gwañgwañii 12 kıtı-semum bımbi, yal kolan ep kle-semnelıñdok ba jımbat kusei kusei ep tımbı kındem danelıñdok gembı

emguk. ² Ama enmumulin 12 endok kosi ñndiñ: dama Simon koi no Petlo, timbi kwayañ Andlu, git Sebedilok nñañiit Yakobo gita kwayañ Yoane, ³ Filip git Batlomio, timbi Tomas git Matayo takis epep ama, timbi Yakobo Alifaialok nñañ git Tadaio. ⁴ Timbi Simon Selot * git Judas Iskaliot en Yesu bola tñmñguk.

⁵⁻⁶ Timbi Yesul gwañgwa 12 wala wakan en-mupi, molo manda embi enguk, “Israel amatam endi sipsip pait-pakañ wandin, wala timbi sindi endoñgot ña yambinekalin. Sindi Samalia amatam endok isi kwesinan nim lonekalin, ba amatam Judalok sambat nim endoñ nim ñanekalin, Juda amatamdoñgot ñanekalin. ⁷ Ñañipi, gñgit manda ñndiñ eninekalin, ‘Kunum Molomdi amatamñii yambi-dikñelak win inda-dakleup tilak.’ ⁸ Timbi jimbatsiat ep timbi kindem danekalin, ba kinkimin ep timbi mlatnekalin. Wanda kwambinjiat ep timbi gilita-semnekalin, ba yal kolanjiat ep kle-kot-semnekalin. Gembisamsamin win tuan nmnat, wala timbi sindi kena tuan nmnat kenane-semnekalin.

⁹⁻¹⁰ Ama kena tilak enda tuan mllok, wala timbi sindi ñanepi, minem gimn ba satnin nim mep ñanekalin. Sindi liks nim tañginekalin. Timbi kiup tpet wakit kesisi gwilap ba toña youtilok nim mep ñanekalin. ¹¹ Sindi it kwet wopum ba tip nolok ba nolok lonekalin, wolonda ama kindem noli not ti-samektok e-lonjmbi ennandi tinekalin. Ennandi timbimbi, nisis inda-dakleumbi, en gita ñambi, wandin patnekalin tuop endok ilnangot dou mlal tinekalin. ¹² Endok ilnan loñipi, amatam ñndiñ eninekalin, ‘Busuk sindok kandañ palekak.’ ¹³ Tikap it wolo ginañ pakañ endi not ti-samnekalinda, busuk wali endok kandañ palekak. Nmda, Anutu ni-nandumbi, busuk win yapma tkeukak. ¹⁴ Tikap it ba it kwet nolok ama noli not no nim ti-samnelinda ba mandanji no nim nandinelinda, yambinekalin. Yambinep tñipi, dausin kesisi plon kwilin sapak wit sapleum pumbi, ‘Anutul siñgi wit-nimlak’ wñndiñ sambinandi-daknekalin. ¹⁵ Nak biañgan sanba nandiwit: Anutul amatam yambi-danbekak wolonda it kwet sinda siñgi wit-samnekalin endok kolanji wolo tuan wali amatam kolan papait nindi damañgan Sodom git Gomola it kwelan kuñglin endok kolanjlok tuan makleukak.” †

Yesulok gwañgwañii endi amatam yambi-kilin embi kulok

¹⁶ Yesul yousimbi enguk, “Nandañ. Nak amatamdoñ san-mulam ñambi, kanjknailok boñgipsinan kunekalin. Endi kamot moyen sañan wandin, timbi sindi sipsip gembinji nmnat wandin. Endi sep timbi kolanelndok nandañ, wala timbi sindi nandi-kilin timbi kuñipi, yom nim tinekalin. ‡

¹⁷ Sindi ama yambi-kilin embi kunekalin. Endi manda plon sep kmitnelndok ama bieslok kisanan sapilimbi, it kiyaunji ginañ sep waipnekalin. ¹⁸ Endi naka timbi ama wapmañ ba ka-dikñe ama endoñ mandala sanañglimbi, telak inda-samumbi, gñgit manda kindem en ba diwin Juda ama nim enda bo eninekalin. ¹⁹ Mandala sep ñañilimbi,

* **10:4:** Selot ama endi Roma nasili Juda amatam yambi-dikñeñglin win endok kwelan ep kleu ñanelndok nandimbi, mik ti-semglin. † **10:15:** Sodom git Gomola nasilok timipmile wandin wala Anutul ep siu dñguk. (Stat 18:17–19:29) ‡ **10:16:** Grik manda plon Matayoli manda win ñndiñ youkuk, “Sindi malet nandi-daklenat ba mambaip yom nmnat wandin kunekalin.”

‘Nek enetamiñ, ba manda telal nitek plon enetamiñ’ wala nandi bendi wopum nım tınekalıñ. Neta, manda plon ilımbi, wolongan Anutulı manda eelok daut samumbi enekalıñ. ²⁰ Manda enekalıñ wın sınlok nım. Wın Bepsi enlok Dındım Woñ endı sep tımbı pañgıtaumbi enekalıñ.

²¹ Ama dıwın nak nım nep kleañ endı dasii ba kwayañjii nandi-kılıkti namañ wın kanjıknailok kısınan yapıpi, yandıpmı kımnelıñdok. Ba besii dıwindı gwañgwañjı bısat wındıñgangot tı-semnekalıñ. Tımbi wembe gwañgwalı menjı bepsıla wındıñgot kanjık tı-sembi, amalı yandıpmı kımnelıñdok enekalıñ. ²² Tımbi nokok gıñgıtınai kuañda tımbi amatam gıtıkti nandi-kunjıta wopungan tı-sam tı-kunekalıñ. Gan no en mılap wandin indañmekak tuop nep kwambıñ dambi nım nambiukak, endı wakan Anutulı kuñgu talealen nımnatnan tıke-kımılekak. ²³ Tımbi it kwet nolok nasılı mılap kusei kusei samnekalıñda, it kwet nolok pımbi ñanekalıñ. Nak biañgan sanba: sındı Israel it kwet patak tuop kenanjı gama nım tımbi taleñıımbi, Amalok Nıñnañ en bı tombekak.”

Yesulok gwañgwañii endı Anutu en noñganla mısiñımlok

²⁴ Yesulı yousımbi enguk, “Mılaptok kandañ nak ñındıñ sanlet: gwañgwalı nındaılın nım makle-patak, tımbi kena gwañgwa sılanin endı molomñın nım makle-patak. ²⁵ Wala tımbi amalı nındaut ba molom mılap nitek tı-semnekalıñ, wındıñgangot gwañgwan ba kena gwañgwanla tı-semnekalıñda, wala endı manda nımnat. Endı naka Belsebul nangılıñ, wın Satan. Sambatsiilok kumbamla wındıñ nıñgıılıñda, nitek tımbi sambatnai nım san-kolakolae sınık tı-sammelıñ?

²⁶ Gan amala nım mısiñekalıñ. Nepek sembın patak wın sındı amatam enbı tawaumbi, ba manda sembın gıtık wın eu inda-dakleukak. ²⁷ Manda tim sınlañgan sansanın wın maim plon amatam gıtık en-dakle-semnekalıñ, ba manda janjat sanlet wın indañgan e-kolı pıukak. ²⁸ Sındı amatamda nım mısiñekalıñ. Endı gwılapsıñgot wıpi, gınañjı tip wıwıttok gembı nım pat-semalak. Gan Anutu endı gwılap gıt gınañ tip nıset tıpelatkan ep munjulım jımbıñ pındemıktok gembı palımlak endañgot mısiñekalıñ.

²⁹ Monık tipnam tıpet mınem kwandai gımın noñganlıñgot tuatuan, gan noñgan piulekta, sındok Bepsiı wın nandi-talelak. Endı monık kambak wandin yambi-dıkñelakta, ³⁰ sındı bo sambı-dıkñelak, tımbi kumbanjı saktok kunakunat wın bo nandi-talelak. ³¹ Sındı Anutulok dainan loloñ sınık, monık tiptip asupgan yapma kleañ, wala tımbi amatamda nım mısiñekalıñ.

³² Sındı amalok dausınan ‘Nak Yesulok gıñgıt kulet’ wındıñ e-dakleañ, nak bo wındıñgangot kunum Bepnalok dainan sında nı-dakleutak. ³³ Gan sındı naka amalok dausınan ‘Nak nım nandıñmılet’ eañ, nak bo wındıñgangot kunum Bepnalok dainan sında ‘Nak nım nandi-semlet’ eutat.”

Yesulok sambalıılı mılap bembımbi, no en epmı plap taुकak enda tuan palmekak

³⁴ Yesulı yousımbi, gwañgwañiıla ñındıñ enguk, “Sındı ñındıñ nım nandi-namnekalıñ, ‘Endı kwelandok mik gıtık tımbı taleupi indañguk’. Nak mik tımba taleuktok nım indañgut. Nım. Nak kakit nomık

³⁵ amatam ep tambileptok indañgut. Wíndiñda ama noli beula kanjik tñmumbi, wiuli meñla kanjik tñmum, tam+nli namb+n tamla kanjik tñmekak, ³⁶ w+n ama nolok sambalii endi endok kanjikñii tñnekalñ. ✱

³⁷ Nandañ. Ama no en ginañli nak nep kasilelak, gan ginañli meñ ba beu ep kasile-sinik talakta, nandiñmam tuop n+m ti-namlak. Tĩmbi ama no ginañli nak nep kasilelak, gan ginañli wemben ba gwañgwan kasile-sinik talakta, nandiñmam tuop n+m ti-namlak. ³⁸ Tĩmbi ama no kloñbal+ n+m bemb+ nep kle-kulakta, enda bo nandiñmam tuop n+m ti-namlak. ³⁹ Ama no kuñgun enlok biñmilak, endok kuñgun pailmekak. Gan ama no naka tĩmbi kuñgun bi-namlakta, endi kuñgun taletalen nĩmnat indañmekak.”

⁴⁰ Yesuli yousĩmbi enguk, “No en sinda not ti-samlak, endi naka not ti-namlak, tĩmbi no en naka not ti-namlak, endi Anutu nan-mukuk enda not tñmilak. ⁴¹ No en plofet ama no endok kenanla tĩmbi not tñmilak, enda Anutuli plofeta tuan kindem mlak wíndiñgangot mĩukak. Tĩmbi no en ama dĩndim no endok dĩndim kuñgula tĩmbi not tñmilak, enda Anutuli ama dĩndimla tuan kindem mlak wíndiñgangot mĩukak. ⁴² Sindi gĩngitnai kosi nĩmnat ñin endoñnan nanin no ka-nandiwit. Nak biañgan ñindĩñ sanlet: no en ama wolok kusei ka-daklembi, plap tñmilak ba tukgot gipi mlak endok tuan w+n biañgan Anutuli kĩmĩm palmekak.”

11

¹ Yesuli gwañgwañii 12 wíndiñ eni-dikñe-sem-talembi, walinin pi ñambi, Juda amatam eni-daut ti-sembi, gĩngit manda kindem enbektok it kwet pakĩñnan ñañguk.

Yesu en Juda amalok ama wapmañ ba n+m wala ginañ tipet tñgĩliñ

Yoane tuk ii-sem endi Yesulok telak dama tñmĩnguk

² Tĩmbi Yoane tuk ii-sem kena tñguk en it kwambiñ ginañ kĩmĩm pakuk. Papi, Yesu Mesial+ kundit kusei kusei tñguk wolok gĩngit nandiñgukta, gwañgwañii d+w+n en-mulim Yesuloñ ñambi, ³ ñindĩñ nĩkañbi eñgĩliñ, “Anutuli ama nĩ-mulim b+n+mektok een w+n dik wakan ba? Ba nola mandĩ-ta-kunekamñ?” ⁴ Eumbi, Yesuli tambanem enguk, “Sindi undane ñambi, kunditna dausil+ kañ ba pawanjil+ nandañ wolok kasat Yoanela ñindĩñ tñmĩnekalñ: ⁵ dausi sipsipm+n endi deiañ, kesit n+m kuañ endi kesit kuañ, wanda kwambiñjat endi wandanji gĩltalak. Pawanji kamalañguk endi manda nandañ, kĩmgĩliñ endi nombo ep tĩmba mlap kaik pakañ, ba pĩmbĩnen enda gĩngit manda kindem enba nandañ. ⁶ Tĩmbi no en kusatna ka-nandumbi, nanandĩ-kĩlĩktin n+m pipilak, endi amatam dĩw+n yapma kle-patak.”

⁷ Tĩmbi Yoanelok gwañgwañiili Yesu kañbim ñañilĩmbi, Yesuli amatam kĩm+n ti-pakĩliñda Yoanela ñindĩñ enguk, “Sindi kwet kambañnan sılaninnan ñañgĩliñ, w+n nek kanepi ñañgĩliñ? W+n klinandok kundit no sasaleli pendĩlĩmbi ña-bĩt tĩmbim kanepi ñañgĩliñ ba? ⁸ Tĩkap nĩmda, sindi nek kanepi ñañgĩliñ? Ama no dasidasin kindem pamanat kanepi ñañgĩliñ ba? Nandañ: ama wandisi endi

ama wapmañdok isinanan pipat mlat ti-kuañ. ⁹ Windañda nek kanepi ñañgilañ? Plofet ama no ba? Biañgan. Gan plofet ama kañgilañ walí plofet silanan no ním. Nak ñindañ sanlet: Yoane endí engano. ¹⁰ Endí Anutulok gñgít ee ama, wín enda wakan manda ñindañ youp bimbín patak, ‘Nandílañ, nak gñgít ee amana no ní-mulambi, telak dama tí-gambi, telak tí-díndime kena tí-gamekak.’ * Wín Yoanela manda wíndañ youp bimbín patak. ¹¹ Nak biañgan sanba: Yoanelí amatam gítík dama kuñgilañ ba man ñindañgít kuañ endok loloñ sñík yañ, gan ama pímbíñesi gítík Kunum Molomdok gñgítñii kuañ endí bo Yoane makleañ.

¹² Yoanelí tuk ii-sem kena kusei kímípi tínguk walinín bíkap man ñindañgít nepek ñandin indalak: ama kolan ba sañan endí Kunum Molomdí amatamñii nitek yambi-díkñelak wolok endaut manda wín mik tí-ñímbi, tímbi kolanelíñdok gñgítne kena tañ. ¹³ Yoanelí kenan gama ním kusei kímíñímbi, Mose gíta plofet ama gítík endí Kunum Molomdí amatamñii telak nitek yambi-díkñeukak wolok plon manda youkilañ. ¹⁴ Tíkap síndi manda ñín tíke-dasinéñdok tuopta wín ñindañ: plofet amalí Elia Mesialok telak dama indauptok eñgilañ wín Yoane wakan. ¹⁵ No en pawañnat endí mandana nandímbi nandí-kíliñ eukak.”

Amatamdí Yesulok kenanla nandum tlal tíngukta enombínguk

¹⁶ Yesulí yousímbe enguk, “Nak amatam man ñindañgít kuañ sínda nitek ewít? Síndi wembe gwañgwa wandín ipakanan pipapí, nosiila ñindañ kítí-semañ, ¹⁷ ‘Pakñuak pendítnambi, síndi kap ním tilíñ. Ba nándi kap blan tinambi, mano ním tilíñ.’ ¹⁸ Kusei ñindañda tímbi sínda wembe gwañgwa sanlet: Yoanelí indambi, nanañ gítík kímísipbí, wain tuk no ním pa nalak, tímbi síndi ‘Yal kolaní píñmílak’ pa níañ. ¹⁹ Tímbi Amalok Níñañ endí indambi, nanañ gít wain tuk pa nalak, tímbi síndi ñindañ pa níañ, ‘Wí kawít! Endí nanañ gít wain tuk nana molom, takis epep ba yom ama not tí-semíak!’ Gan amatam Anutulok nanandí kleñípi kundít kíndem tañ endí nanandí wín díndím sñík tímbi dakleañ.” Yesulí wíndañ eñguk.

²⁰ Endí dama it kwet díwínnan kundít engano gembínat sñík asupgan tínguk, gangan wínasilí gíñañjí ním tambaneñgilañ, wala tímbi endí kusei kímípi, it kwet wín enombímbe eñguk, ²¹ “Kolasín gít Betsaida nasi síndi kilañmet! Anutulí mek salamílekak! Nak kundít engano gembínat asup síndok kandañ tíngut, gan síndi gíñañjí ním tambaneñgilañ. Kundít wín Tilo ba Sidon it kwelan indaumda, endí gínanjí tambaneañ wín inda-daklenepí blandok dasindasin dasímbe, kwíliñ plon pipatnelíñ. * ²² Wíndañda sanba nandíwít: Anutulí amatam sambí-danbekak wolonda síndok kolanjílók tambon walí Tilo gít Sidon nasílok tambon wín makleukak.

²³ Tímbi Kapaneam nasi, síndi ‘Anutulí kunum gíñañ níp loukak’ wíndañ ním nandínekalíñ! Ním sñík, síndi jímbeñí sep kolí pímbílókgot. Nekta, nak kundít engano gembínat asup síndok kandañ tíngut, gan síndi gíñañjí ním tambaneñgilañ. Kundít wín Sodom kwelan indaumda, wínasilí gíñañjí tambaneumbi, Anutulí it kwet wín ním tímbi kolaumbi, ñindañgít guma palek. ²⁴ Wíndañda sanba

* **11:10:** Kisim Bek 23:20, Malakai 3:1 * **11:21:** Kolasín gít Betsaida nasi endí Juda amatam, Tilo gít Sidon nasi endí Judalok sambat ním.

nandi+wit: Anutuli amatam sambidandibekak sindok kolanjilok tambon walid Sodom nasilok tambon win makleukak.”

Amatamdidi Yesu enloñ binalindok enguk

²⁵ Nain wolonda Yesuli ñindin enguk, “Bep, kunum kwet molom, nak ñindinda gan-kindem dalet: dik nanandinnga diwin ama nanandinjat ba nandi-daklenjat enda kimisembinguñ, gan nanandi sembin win amatam nanandinji nimnat enda timbi dakle-semguñ. ²⁶ Bep, biañgan sinik, dik windin indauptok nandinnguñ.” ²⁷ Eñipi yousimbi, amatamda enguk, “Bepnalid gembin nanandin gitik win naka nam-taleñguk, timbi en noñganlingot Niñañ nandi-namlak. Timbi Bep win nindi nandinmañ? Win Niñañ en ba ama nin endi epmbi, Bep daud semlak endingot Bep nandinmañ.

²⁸ Kena gim timbi mlap bemañ sindi gitik nokoñnan bi-talewit. Bumbi, nak pat-nandi samambi, simbasid busukñewin. ²⁹ Nak kulan busuk molom, natnala nim ewa lolak, wala timbi sindi nambium sanañgilambi, manda san-daut ti-samlet win tañgonenekalin. Windin ti-kuñipi, ginañjilid busukñaneukak. Tañgotañgo nak tañgonenelin dok samlet win tikembi tañgonenekalin. ³⁰ Win mlap nim, win pañgtninga n.”

12

Yesulok mandalid endikñe manda damañgan youkilin win maklelak

¹ Sabat pat-nandi nain nola Yesuli plaua nanañ kena boñgipnan ñañilimbi, gwañgwañii en kle-ñañgilin endi nanañjila timbi, kusei kimipi, plaua minjip mep nañgilin. ² Timbi Falisi ama diwindi win kañbi, Yesu nimbi engilin, “Wi ka. Gwañgwañgailid Sabat pat-nandi naindok endikñe manda maklembi, kena tañ.” ³ Eumbi enguk, “Devit git nolii en gita pakilin endi nanañ gawat inda-semgukta Deviti nitik tinnguk? Sindi kasat win pinapi nandañ, gan nandi-kamalañ bek? ⁴ Endi Anutulok sel it ginañ lombi, plaua nanañ simbi, Anutula tapma tinmimin win mep pumbi, sambalii gita nañgilin. Plaua win tapma ama endingot nanalok, gan Devit git nolii endi kimsip manda maklembi nañgilin.

⁵ Timbi endikñe manda Moselid youkuk walid ñindin ninidaut nimplak win sindi windinngangot pinat nandimbi kamalañ bek: Sabat pat-nandi nainnan tapma amalid tapma it ginañ kena tinipi, Sabattok endikñe manda makleañ, gan walid Anutulok dainan yom nim indalak. ⁶ Tapma ittok kandañ nak ñindin sanlet: nepek ñid patak wolok loloñlid tapma it maklelak. ⁷ Timbi Anutulok mandalid ñindin elak, ‘Nak ama ginañ busuk ti-semnelindok nandilet, tapma tinamañ wala nim.’ Sindi manda wolok kusei nandi-kilneumda, ama yom nim tañ en yom plon nim yapitnelin. ⁸ Nekta, Amalok Niñañ Anutulid nimukuk endi Sabat pat-nandi nain wolok molom.”

⁹ Yesulid waliningan yousim ñambi, it kiyaunjinan loñguk. ¹⁰ Timbi ama no kii tombon dalandan endi wolok bim pakuk. Windinda ama diwisilid Yesu manda plon kimitnepi ninandimbi engilin, “Dik nitik nandinlañ? Ama nolid Sabatta ep timbid kindem da win kindem timbek ba nim?” ¹¹ Eumbi enguk, “Sindoñnan nanin no endok sipsip noñgangot palmek walid Sabat nainnan ban ginañ pumbi, endi nitik timbek? Endi

sipsip w+n t+ke tiañeumbi lamb+uk bek. ¹² Gan amal+ loloñ s+n+ik, sipsip maklelak yañ! Wala t+mbi Sabat nainnan kundit k+ndem ti+semeñ w+n k+ndem.” ¹³ Eñ+pi, ama wala ñ+ndiñ n+ñguk, “K+ka kot-suat” eumbi, amal+ w+ndiñ t+mb+mbi, kiil+ b+nda k+ndem dambi, tombon wandin t+ñguk. ¹⁴ Gan Falisi amal+ m+lapi p+ ñambi, k+m+n t+mbi, telak n+tek plon Yesu w+li k+mmel+ñdok manda e-lonj+ t+ñg+liñ. ¹⁵ Yesul+ w+n nandi-daklembi, walinin p+m ñañguk.

Yesu en nindok kena ama?

T+mbi amatam asupt+ Yesu kle ñaumbi, j+mbats+at g+tik ep t+mbi k+ndem daumbi, ¹⁶ kena t+ñguk wolok g+ñg+it joñgo n+m eu satauktok e-k+m+isip ti+semguk. ¹⁷ End+ w+ndiñ t+mb+mbi, Anutul+ plofet Aisialok man plon Mesialok manda ñ+ndiñ eñguk wolok bien inda-dakleñguk, ¹⁸ “Ñ+n nokok kena gwañgwa nak en natnalok kas+leñgut.

En wakan nak g+nañnal+ kas+lembi, nandi+koñgom ti-ñ+mbi, endoñnan Woñna k+m+imetat.

T+mbi nak telak n+tek plon amatam ep t+mba d+nd+menekaliñ w+n end+ kwelalok amatamda eni-dakle-semekak.

¹⁹ End+ gimbit ba manda kwamb+ñlok n+m,

t+mbi end+ pañga indanan manda n+m eu p+ukak.

²⁰ End+ klinandok kundit gemb+n n+mmat g+iloup t+lak wandin no n+m ombekak,

ba tipalalok kolsalen duat p+tp+it t+lak wandin no n+m pend+im k+mbekak.

End+ kenane-pal+mbi, amatam d+nd+m indaneliñdok telak wal+ inda-dakleukak wolok tuop.

²¹ T+mbi kwet tuop ama wal+ b+mbi epmektok en mand+patnekal+ñ. ✽

²² Nain wolonda ama no Yesuloñ nañg+ip b+ñg+liñ, w+n yal kolan+ p+ñm+ñgukta t+mbi man ba dai t+pelatkan sig+im+ik. T+mbi Yesul+ t+mbi k+ndem daumbi, nepenepek kañbi man+ manda eelok salaktañm+ñguk.

²³ T+mbi amatam g+it+kt+ kundit w+n ka s+likñembi, n+siñgan e-nandi t+mbi pa eñg+liñ, “Ama Wapmañ Devittok Komblin b+mb+lak e-ta-bañ w+n ñakan bek?” ²⁴ Gan Falisi amal+ manda w+n nandiñg+liñda t+mbi Yesula ñ+ndiñ eñg+liñ, “W+n yal kolandok telak damanj+ Belsebul

endok gemb+nlañgot yal kolan ep kle-semalak.” ²⁵ Yesul+ nanand+nj+ k+nandiñgukta ñ+ndiñ enguk, “Ama wapmañ nolok g+ñg+tñiil+ tamb+pi n+siñgan miañ end+ kola s+n+ik tañ. Ba it kwet ba sambat nol+ w+ndiñgangot tañ end+ n+m d+ñdam patneliñ. ²⁶ W+ndiñgangot Satandok g+ñg+it nol+ enlok nol no kle kol+mda, Satandi enla mik t+ñmumbi, endok ka-d+ikñenli plakan talew+ik.

²⁷ S+nd+ ‘Ama wal+ Belsebullok gemb+nla yal kolan ep kle-kot pa t+lak’ w+ndiñ naka nan+añ. Manda w+n bien t+mbekta, nindi s+ndok gwañgwanjii gemb+ emumbi, yal kolan ep kle-kot pa tañ? Belsebul ba? N+mda, manda nokok gemb+nalok kuseila eañ wolok bien n+m inda-daklelak yañ. ²⁸ W+n Anutu enlok Woñdi nep plataumbi, yal kolan ep kle kotet, Belsebull+ n+m. W+ndiñda ñ+ndiñ inda-daklelak: Anutul+ ikan s+ndok boñg+ps+nan amatam yambi-d+ikñelak. ²⁹ Ba ama nol+ ama gemb+nat nolok it g+nañnan slak lombi, g+ñg+tñii joñgoñgan epmektok tuop ba? N+m ya! Dama end+ ama gemb+nat w+n t+kembi, toal+ ap imbi bium palmek, nepek nek it g+nañ pakañ w+n gumañ ep talew+ik.

³⁰ Ama no nak not n+m ti-namlakta, endi kanjik ti-namlak. Tĩmbi ama no nak n+m nep platambi, Anutuloñ amatam n+m ep k+m+n t+lakta, endi ep kleum papuseneañ. ³¹ Wĩndiñda ñĩndiñ sanlet: amatam yom tañ ba Anutu n+kolayañ, endok yomji g+tik Anutuli gumañ bi-semekak, gan ama no Dĩndim Woñ n+kolalakta, endok yom+n Anutuli n+m biñmekak. ³² Tĩmbi ama no Amalok Nĩñañ enda manda kolan elakta, endok yom+n Anutuli gumañ biñmekak, gan ama no Dĩndim Woñ gemb+n namlak, enda manda kolan elakta, endok yom+n Anutuli man ñĩndiñgít ba nain taletalenan bo n+m biñmekak. Wĩndiñda kusatnala gĩnañ tĩpet nombo n+m tĩnekalĩñ. ³³ Komba no kĩndemda, endi bien kĩndemgot pa lalilak, tĩmbi komba no kolanda, endi bien kolangot pa lalilak. Wĩn komba wali kolan ba kĩndem wĩn bienli mek dau samlak. ³⁴ Sĩndi manji manbenji malet upmat nom+k. Ama kolanda, n+tek tĩmbi manda kĩndem eneliñ? Nepek kusei kusei ama nolok gĩnañinan tokñelakta, wakan eu lambilak. ³⁵ Ama kĩndem nepek kĩnde kĩndem gĩnan gĩnañ pa wĩs+kotak, endi nepek kĩndemgot pa tĩlak, tĩmbi ama kolan nepek kola kolan gĩnan gĩnañ pa wĩs+kotak, endi nepek kolangot pa tĩlak. ³⁶ Nak ñĩndiñ sanba: Anutuli amatam sambi-danbekak nain wolonda endi manda kolan g+tik eñgĩliñ wolok kusei e-dakleneliñdok sanbekak. ³⁷ Neta, Anutuli mandañga kañ-danbi, wolok tuop d+k ama dĩndim ba ama kolan ganb+ indaukak.”

Yesu en enlok kusai tĩmbi dakleuptok kundit engano no tĩmbim kaneliñdok nĩngiliñ

³⁸ Tĩmbi endi kñe manda nandi-tale ama gĩta Falisi ama endoñnan nanin d+wĩndi Yesu n+ñgĩliñ, “Endaut, d+k nandi-n+mbi, kundit engano s+n+k no tĩmbi tĩmbi kanetam+ñ.” ³⁹ Gan endi ñĩndiñ tambane enguk, “Amatam man ñĩndiñgít kuañ sĩndi kolan tĩmbi, Anutu bi-s+n+k tañ. Sĩndi kundit no kanepi pa nandañ, gan plofet Yonalok kundiliñgot dau samum kanekaliñ. ⁴⁰ Yonal+ tim sandap tĩpet gít no tuk gaut wopumdok m+nj+p gĩnañ pakuk. ✧ Wĩndiñgangot Amalok Nĩñañ endi bo maim tĩpet gít no kwet gĩnañ palekak kanekaliñ.

⁴¹ Nandañ: Anutuli amatam manda plon yapilekak nain wolonda Niniwe nasi Yonalok molo manda nandiñgĩliñ endi amatam man ñĩndiñgít kuañ s+n gĩta yakan mĩlapi, sĩndok kusasi tĩmbi dakleukak. Neta, endila Yonalok mandala gĩnañji tambaneñgĩliñ, gan sĩndila ama nin Yona maklelak endok manda nandi+mbi, gĩnañji n+m tambaneñgĩliñ. ⁴² Wĩndiñgangot Anutuli amatam manda plon yapilekak nain wolonda kwet koi Siba wolok tam wapma endi bo amatam man ñĩndiñgít kuañ s+n gĩta yakan mĩlapi, sĩndok kusasi tĩmbi dakleukak: endila ama wapmañ Solomondok nanandi kĩndem nandi+uktok kwet mayañgan nanin s+n+k wali endoñ b+ñguk, gan sĩndila ama Solomon maklelak endok mandan nandi-kĩmneñgĩliñ.”

⁴³ Yesuli yous+mbi enguk, “Yal kolan noli ama no ka-m+s+m poñawikta, endi kwet kasatnan ña b+it tĩmbi, pipapat kombli lonj+w+k. Lonjim n+m kañbi, ⁴⁴ enla ñĩndiñ ewik, ‘Nak bĩndambo undane it dama pakutnan ñawa’. Embi ña kawik w+n: it w+n jamimbi t+kiliñem biumbi, itgot palek. ⁴⁵ Kañbi pi ñambi, yal kolan kit tambon tambon tĩpet endok gemb+nj+li en makleañ ep tĩmbi indambi yanañgĩli+m, it wolok gĩnañ lombi pi pat mĩlat t+nel+ñ. Wĩndiñda tĩmbi damañgan ama

wala m̄lap lakat indañm̄ñguk, gan man m̄lap wopum s̄n̄k indañmek. Enda indañm̄ñguk, w̄nd̄ñgangot amatam man ñ̄nd̄ñḡt kolan t̄kuañ s̄ndoñ inda-samekak.”

Yesulok sambalii w̄n nin?

⁴⁶ Yesul̄ amatam manda en-pal̄ñ̄l̄mbi, meñ ḡt kwayañii end̄ b̄i tombi, pawan ipi, en ḡta manda e-nand̄ t̄nel̄ñ̄dok eñḡl̄ñ̄. ⁴⁷ T̄mbi ama nol̄ Yesu n̄mbi eñguk, “Nand̄l̄añ. Meñga kwayañgai pawan b̄i ipi, d̄k̄ta manda e-nand̄ t̄nepi nandañ.” ⁴⁸ Gan Yesul̄ ama wala ñ̄nd̄ñ tambane n̄ñguk, “Mena kwayanai w̄n nin?” ⁴⁹ Eñ̄ipi, gwañgwañiila k̄t yout t̄-sem̄bi n̄ñguk, “Ñ̄ka: mena kwayanai ñ̄ pakañ. ⁵⁰ Neta, no en Bepna kunum ḡnañ patak endok man tañgonelakta, end̄ wakan nokok mena, kwayanai, ba witnai biañgan t̄ añ.”

Ama Wapmañl̄ amatamñii n̄tek yambi-d̄k̄ñelak wala Yesul̄ e-yout manda enguk

13

Ḡñḡt manda k̄ndem w̄n nanañ m̄nj̄p ama nol̄ kena ḡnañ kokuk wand̄n

¹ Sandap wolonda Yesul̄ it bimbi, tuk gwañnan ñ̄mbi, amatam en̄-daut t̄-sem̄epi tuk baliliñnan ñ̄a pipakuk. ² T̄mbi amatam asupt̄ endoñ b̄i k̄m̄n t̄ñḡl̄ñda t̄mbi, end̄ k̄keñ nolok plon lombi pipakuk. Pipal̄mbi, amatam k̄m̄n wopum end̄ tuk pawan il̄mbi, ³ e-yout mandal̄ nepek asuptok plon en̄-daut t̄-semguk.

T̄-sem̄ñ̄ipi ñ̄nd̄ñ enguk, “Nandañ. Ama nol̄ nanañ m̄nj̄p kokotta kenañ ḡnañ ñ̄añguk. ⁴ Ñ̄mbi, m̄nj̄p kot-t̄i-kot-t̄-ñ̄añ̄l̄mbi, m̄nj̄p d̄w̄n telak plon p̄umbi, mon̄kti b̄im na-taleñḡl̄ñ. ⁵ T̄mbi m̄nj̄p d̄w̄nd̄i kawatt̄i salaiumbi kwet lakatgot pakuknan p̄ñḡl̄ñ. M̄nj̄p kwet plongot pak̄l̄ñda t̄mbi mindin plakan tawa lamb̄ñḡl̄ñ. ⁶ Gan kakail̄ sua embi, kwet n̄m t̄ike gemb̄laumbi, maimd̄ lamb̄ ep d̄umbi, yañetambi k̄m-taleñḡl̄ñ. ⁷ M̄nj̄p d̄w̄nd̄i kwet koselek m̄nj̄p pakuknan p̄ñḡl̄ñ end̄ yakayakan tawa lambumbi, koselekt̄ bend̄mbi ep tapliumbi k̄m-taleñḡl̄ñ. ⁸ M̄nj̄p d̄w̄nd̄i kwet galk ḡnañ p̄ñḡl̄ñ wal̄ lamb̄m wopum dambi, bien laliñḡl̄ñ. Kusei d̄w̄nd̄i bien 100 100 laliñḡl̄ñ, d̄w̄nd̄i bien 60 60 laliñḡl̄ñ, t̄mbi d̄w̄nd̄i bien 30 30 w̄nd̄ñ lali-ta-ñ̄añḡl̄ñ. ⁹ No en pawañnat end̄ mandana nand̄mbi nand̄-k̄l̄ñ eukak.”

¹⁰ Papalembi, Yesulok gwañgwañiil̄ endoñ b̄mbi n̄-nand̄mbi eñḡl̄ñ, “Amatam manda enlañ w̄n kusei n̄tehta t̄mbi e-yout manda ḡta pa enlañ?” ¹¹ Eumbi tambane enguk, “Kunum Molomd̄ amatam telak n̄tek yambi-d̄k̄ñelak w̄n damañgan pat-sem̄b̄n pakuk. Nepek w̄n end̄ s̄nda sanb̄i dakle-talelak, gan amatam d̄w̄nda n̄m. ¹² Neta, no en nepek palm̄lak w̄n t̄ike-kuumbi, enda nombo yous̄-m̄umbi, asupgan palmekak. Gan no en nepek palm̄lak wala nandum t̄lakta endok nepek lakat palm̄lak w̄n apma t̄ikeñm̄umbi, slak palekak. ¹³ Ama wandis̄ wal̄ daus̄l̄i kañ, gan n̄m ka-d̄nd̄m eañ, ba pawanj̄i k̄m̄kañ, gan n̄m nandañ ba n̄m nand̄-dakleañ, wala t̄mbi nak manda e-yout manda ḡt pa enlet.

¹⁴ Plofet Aisaial̄ nek indauktok eñguk w̄n man ñ̄nd̄ñḡt amatam wandis̄loñ inda-sem̄lak. End̄ Anutulok mandan ñ̄nd̄ñ eñguk,

‘Amatam ñalí manda nandínekalíñ, gan ním nandí-daklenekalíñ, ba dautsíli kanekalíñ, gan nek kañ wín ním ka-nandí-tomnekalíñ. ¹⁵ Nekta, endok gínañ nanandínjilí kwambíñ dañgukta, pawanjilí manda nandínepi kunjít tañ, ba dautsíli ním kanelíñdok masipmañ. Wíndíñ ním tímbeímda, endí dautsíli kañbi, pawanjilí nandímbi, gínañjilí nandí-tombi, gínañjí tambaneumbi, nak ep tímbe kindem danelíñdok nokoññan bínelíñ.’ ☆ Anutulí amatamdok plon manda wíndíñ eñguk. ¹⁶ Gan síndíla dautsíli kindem kañ, tímbe pawanjilí guma nandañ, wala tímbe amatam díwín yapma kle-pakañ. ¹⁷ Nak biañgan síník sanba: plofet ama gíta ama díndím damañgan kuñgíliñ endí nepek síndí kañ wín kanepi nandí-koñgom tíñgíliñ, gan ním kañgíliñ, ba manda síndí nandañ wín nandínepi nandí-koñgom tíñgíliñ, gan ním nandíñgíliñ.”

¹⁸ Tímbe Yesulí yousímbe, gwañgwañiila enbi eñguk, “Síndí pawanjí kímpí, mánjíp kokottok e-yout manda sanít wolok kusei sandaklewambi nandíwít. ¹⁹ Nanañ mánjíp telak plon píñguk manda wolok kusei wín ñíndíñ: amalí Anutulí amatamñí nítek yambí-díkñelak wolok gíñgít manda nandímbi ním tíke-kulak, tímbe kolan molomdí bímbi, manda gínañnan kokolín wín apma tíkeñmílak. ²⁰ Mánjíp kawat plon píñguk manda wolok kusei wín ñíndíñ: amalí gíñgít manda sílísílinat nandímbi, plakan gínan gínañ dasilak, ²¹ gan manda gínan gínañ pílak walí ním pa kwambíñ dalak. Ním, walí nain dumangot papi pailímíak. Wín kuñgunlok plon mílap indañmílak, ba Anutulok manda tíke-kuañ endok plon mílap kusei kusei inda-semum yambíak, nain wolongan nanandí-kílikítín pí pílak. ²² Ba mánjíp kwet koselek mánjíp pakuknan píñguk manda wolok kusei wín ñíndíñ: amalí gíñgít manda wín nandíak, gan kwelalok mílap ba mánem kwílikwíli wolok nandí-koñgomlí gínañ tímbe pailímbe, manda nandíak wolok bien ním indañmílak. ²³ Mánjíp kwet galk gínañ píñgíliñ manda wolok kusei wín ñíndíñ: amalí gíñgít manda wín nandímbi nandí-kíliñ embi, kímit kle kuañ. Endok bien wín 100 ba 60 ba 30 wolok tuop indalak.”

Kunum Molomdok ka-díkñe kena kanjík nat, gan wandangan embi sapakñelak

²⁴ Tímbe Yesulí yousímbe, e-yout manda no amatamda ñíndíñ enguk, “Kunum Molomdí gíñgítñíi yambí-díkñelak wín ñíndíñ: ama nolí kenan gínañ nanañ kindemlok mánjíp kokuk, ²⁵ gan tim boñgípnan ama gítíktí dou-palíñlímbi kanjíkñíli kena wolok ñambi, kli kolandok mánjíp kopi pí ñañguk. ²⁶ Pakapi, mindín tawa lambímbe, bien indaup tímbeímbi, kli kolandí bo inda-dakleñgíliñ. ²⁷ Inda-dakleumbi, ama wolok kena gwañgwañiilí wín kañbi, molomloñ ñambi níñgíliñ, ‘Wopum, dík kenañga gínañ mánjíp kindemgot kokuñ. Gan nítek tímbe, kli kolanlí indalak?’ ²⁸ Wíndíñ ní-nandumbi enguk, ‘Wín kanjíkna nolí kolímbe lambíak.’ Eumbi ní-nandímbi eñgíliñ, ‘Wíndíñda níndí ña kli wín tamat kotnetamíñ ba?’ ²⁹ Eumbi enguk, ‘Wíndíñ ním. Kak biu palen. Ním kañbi, kli tamat kokamíñ embi, nanañ wakít tamatnelíñ a. ³⁰ Biumbi, nanañ gíta kli níset típelatkan lambíndekamík. Tímbe nanañ mepmettok nain indaumeke, nak kena ama enbambi, dama kli

moyen tamap imbi, komba ginañ sium dɔukak. Tɔmbi nanañ bien wɔn wɔsɔkot itna ginañ ep wɔsɔ-kolɔm palekak.’”

³¹ Yesulɔ e-yout manda no ñɔndɔñ enguk, “Kunum Molomdok kaundɔkñe kena wɔn mastat mɔnjɔp * ama nolɔ kenan ginañ kokuk wandin. ³² Mastat mɔnjɔp wɔn yaya mɔnjɔp tip mɔnam sɔnɔk yañ, gan tawa lambɔlak wolonda yaya walɔ dɔwɔn yapma klembi, komba nomɔk wopum dalak, wala tɔmbi yaya wolok gayam plon monɔktɔ bɔmbi, isɔ tañ.”

³³ Yesulɔ yousɔmbi, e-yout manda no ñɔndɔñ enguk, “Kunum Molomdok kaundɔkñe kena wɔn ñɔndɔñ: tam nolɔ kɔmɔlɔ bendɔ lakatgot tɔkembɔ, plaua kwɔlan wopumgan wakɔt tambanembɔ, papalem kaumbi, plaua walɔ gɔtɔk bendɔmbi lambɔlak.”

³⁴ Yesulɔ amatam kɔmɔn wopumda manda gɔtɔngɔtɔk enguk wɔn endɔ telal no gɔt nɔm eñguk, endɔ e-yout mandalɔngot enguk. ³⁵ Endɔ wɔndɔñ tɔmbɔmbi, plofet ama nolɔ manda ñɔndɔñ eñguk wolok bien indadakleñguk,

“Nak e-yout mandalɔngot manda enbi, nanandɔ sembɔn kwet kusei kɔmɔkɔmɔlɔnan nanin pat-ta-bañ wɔn enba dakleutat.” ✧

³⁶ Tɔmbi Yesulɔ amatam kɔmɔn wopum yambɔk bimbi, gwañgwañii gɔt ilan ñañguk. Ña palɔñɔlɔmbi, gwañgwañiilɔ endoñ bɔmbi nɔkañbi eñgɔlɔñ, “Dɔk e-yout manda eñañ wɔn - kli moyen kena ginañ lambɔlak - wolok kusei nɔtek? Wɔn nɔnɔmbɔ nandɔna.” ³⁷ Eumbi enguk, “Ama mɔnjɔp kokuk wɔn Amalok Nɔñañ en wakan. ³⁸ Kena wɔn kwet ñɔn man pakamɔñ wolok walan, tɔmbi nanañ mɔnjɔp wɔn Kunum Molomdok gɔtɔngɔtɔii. Tɔmbi kli kolan wɔn kolan molomdok gɔtɔngɔtɔii, ³⁹ tɔmbi kanjɔk kli kolan mɔnjɔp ep kokuk wɔn kolan molom Satan en. Mɔnjɔp bien mepmet wɔn kwet nain taletalenan wolonda indaukak, tɔmbi kena tɔndɔ ama wɔn Anutulok añañoii. ⁴⁰ Kli kolan tamap wɔp siañ wɔndɔngangot nain taletalenan kolan molomdok gɔtɔngɔtɔii enda inda-semekak. ⁴¹ Nain wolonda Amalok Nɔñañ endɔ añañoii en-mulɔmbi, kwet tuop gɔtɔngɔtɔii endoñnan nanin ama kolan tañ en ba dɔwɔn no ep tiañeumbi yom tañ endɔ wakɔt ep kɔmɔn tɔmbi, ⁴² jɔmbɔñdok komba kwambɔñ ginañ ep kolɔ pɔnekaliñ. Wandɔñ endɔ mano kwɔlɔm tɔmbi, manjɔ sɔ-gɔlɔm danekaliñ. ⁴³ Gan amatam Bepsɔlok man tañgoneñgɔlɔñ endɔ kunum ginañ lombi, maim duatak wɔndɔñ duapi, indañgan endok kapmainan kuumbi yambɔ-dɔkñeukak. No en pawañnat endɔ mandana nandɔmbi nandɔ-kɔlɔñ eukak.”

Kunum Molomdok kaundɔkñe kenala Yesulɔ e-yout manda dɔwɔn no enguk

⁴⁴ Yesulɔ yousɔmbi, e-yout manda enguk, “Kunum Molomdok kaundɔkñe kena wolok walan wɔn nepek tuan wopumgan sɔnɔk kena ginañ kɔmɔsembum pakuk wandin. Ama nolɔ nepek wɔn tɔmbɔ indambi, taplim bium pakuk. Tɔmbi sɔlɔsɔlɔ wopum indañmɔngukta endɔ nepenepelɔ gɔtɔk ña tuatualok kɔmɔlɔm tua-taleumbi, mɔnem walinin tɔkembɔ, nepek tuan wopum wɔn endok indañmektok kwet wɔn ña tua kleñguk.

⁴⁵ Tɔmbi Kunum Molomdok kaundɔkñe kena wolok walan no kawat tuan wopum wandin: ama nolɔ kawat tuan wopumgot wɔn tuaup

* **13:31:** Mastat mɔnjɔp wɔn wambɔñ mɔnjɔp wandin. ✧ **13:35:** Kap 78:2

yolonjĩnguk. Yolonjĩmbi, ⁴⁶ kawat kĩndem sĩnik no kaĩbi, ña nepenepelĩ gĩtik tuatualok kĩmĩlĩm tua-taleumbi, mĩnem walinin tĩkembali, kawat wĩn ña tuaĩnguk.

⁴⁷ Tĩmbi Kunum Molomdok kaundĩkĩe kena wolok walan no wĩn ñĩndĩñ: pis tiatia lĩk wopum tuk gĩnañ kolĩ pĩumbi, pis kusei kusei epgĩlĩñ. ⁴⁸ Lĩk tokĩneumbi tiañe pawan lambĩ pipapi, pis kaĩ-dan tĩngĩlĩñ, wĩn pis nanalok kĩndem kambot gĩnañ ep kĩmĩpi, pis kolan wĩn ep kokĩlĩñ. ⁴⁹ Kwet nain taletalenan wĩndĩñ wakan indaukak: Anutulĩ aĩeloĩii en-mulĩm bĩmbi, ama Anutulok man taĩgoneañ endok boĩngĩpsĩnan nanin ama kolan epbi, ⁵⁰ jĩmbĩñdok komba kwambĩñ gĩnañ ep kolĩ pĩnekalĩñ. Wandĩñ mano kwĩlĩm tĩmbi, manjĩ sĩ-gĩlĩm danekalĩñ.”

⁵¹ Yesulĩ e-yout manda eu taleumbi, gwaĩngwaĩii en-nandĩmbi eĩnguk, “Sĩndĩ e-yout manda gĩtik sanlet wolok kusei nandĩ-dakleañ ba?” Enbĩmbi, endĩ “Oĩ, nandamĩñ” nĩngĩlĩñ. ⁵² Eumbi enguk, “Wĩndĩñda endĩkĩe manda nandĩ-tale amalĩ Kunum Molomdok gĩngĩt indambi kuañ endĩ ama nepek kĩndem wĩsĩkot isĩnan kĩmĩlĩm patakĩnan nanin epmañ wandĩn: endĩ Anutulĩ nanandĩ damaĩngan eĩnguk ba man elak wĩn nandĩ-daklembi, wolok tuop amatam enĩ-daut tĩ-semañ.”

Yesulĩ en Ama Wapmañ engano wĩn Juda amala daut semguk

Yesulok il kuseinan nasilĩ siĩgi wĩlĩmgĩlĩñ

⁵³ Yesulĩ e-yout manda wĩn eu taleumbi, walinin pĩ ñambi, ⁵⁴ il kuseinan ña tomguk. Tombi, it kiyaunji gĩnañ lombi, amatam enĩ-daut tĩ-semguk. Tĩmbi amatam mandan nandĩngĩlĩñ endĩ nandĩ-gĩtĩngĩtik embi, nĩsiĩngan ñĩndĩñ eĩngĩlĩñ, “Ama ñalĩ nanandĩ wandĩn ba kundit engano sĩnik tĩndĩlok gembĩ wĩn denanin tĩkeĩnguk? ⁵⁵ Nĩndĩ endok kusei nandamĩñ yañ! Endĩla it kĩndikĩndit ama endok nĩñaĩngot. Meĩlok koi wĩn Malia, kwayaĩii wĩn Jekop, Josep, Simon gĩt Judas, ⁵⁶ tĩmbi endok wiwii wĩn nĩn gĩta yakan kuamĩñ. Wĩndĩñda nanandĩn gĩt gembĩn wandĩn wĩn nĩndĩ daulmĩnguk?” ⁵⁷ Wĩndĩñ eĩpi, endok mandan ba ep tĩndĩn wala nandum lal tĩnguk. Tĩmbi Yesulĩ enguk, “Amatam dĩwĩndĩ plofet ama giĩngĩngan tĩñmañ, gan enloĩ nasii ba nolĩlĩ wĩndĩñ nĩm tĩñmañ.” ⁵⁸ Wĩndĩñ embi, nĩm nandĩ-kĩlĩktĩ tĩñmĩngĩlĩñda tĩmbi kundit engano asup wandĩñ kandañ nĩ m tĩnguk

14

Elottĩ Yesula nandum en Yoane kĩmnan nanin mĩlakuk wĩndĩñ tĩnguk

¹ Nain wolonda Galili distriktok ama wapmañ Elot endĩ Yesu koi gĩngĩt nandĩmbi, ² kena amaĩii ñĩndĩñ enguk, “Endĩ Yoane tuk ii-sem en wakan. Kĩmnan nanin mĩlakukta tĩmbi kundit engano tĩmbektok gembĩn wopungan palmĩlak.” ³⁻⁴ Kusei ñĩndĩñda Elottĩ wĩndĩñ nandĩñmĩnguk: damaĩngan endĩ enlok kwayaĩ Filip endok tamĩn Elodia apma tĩkeĩnguk. Apma tĩkeumbi, Yoanelĩ ñĩndĩñ pa nĩlĩnguk, “Dĩk Elodia tamga tĩkeĩnguĩ wĩn nĩndok endĩkĩe manda maklelañ.” * Wĩndĩñda Elottĩ eumbi, Yoane tĩke imbi, it kwambĩñ gĩnañ kĩmĩkĩlĩñ.

* **14:3-4:** Endĩkĩe mandalĩ amalĩ enlok dal ba kwayaĩlok tamĩn tĩkeuktok kĩmĩsip tĩñmĩlak. Dal ba kwayaĩ endĩ yamĩn pap sembĩnguk wolondaĩngot kĩndem wĩndĩñ tĩmbek. (Wok Pris 18:16, 20:21, Lo 25:5-6)

⁵ Elotti Yoane wili kimbektok nandiñguk, gan amatamda misñgukta wíndiñ ním tiñguk. Neta, Juda amalí Yoanela nandum plofet no tiñgukta tímbe.

⁶ Gan wínaña ñíndiñ indañguk: Elottok indainda nain indaumbi, yokñiilok nanañ sinat tí-semumbi, Elodialok wembanlí bí endok daisínan kap tiñguk. Kap tiumbi, Elotti wembe wolok kapta nandi-koñgom tiñgukta tímbe, ⁷ manda ñíndiñ e-kwambiñ dambi nñguk, “Biañgan sínk. Dík nepek nola ba nola nan-kautañ wolok tuop gametet.” ⁸ Wíndiñ eumbi, meñloñ ñaumbi, nanandi ñíndiñ m+umbi, Elottoñ undane ñambi nñguk, “Dík eumbi, Yoane tuk ii-sem endok bim domb+mbi, kumbam jawañ plon kím+pi b+ nam+.” ⁹ Ama wapmañdi manda wín nandi+mbi nandum mlatañguk. Gan manda yokñiilok daisínan e-kwambiñ dañgukta tímbe endi nandiñm+mbi, wembelí eñguk wolok tuopkan tñelíñdok eñguk. ¹⁰ Tímbe it kwambiñ gíñañ ñambi, Yoanelok bim domb+mbi, ¹¹ kumbam jawañ plon kím+pi b+m wembe m+umbi, meñloñ tíke ñañguk. ¹² Tímbe Yoanelok gwañgwañiilí b+m dalandan bem ña kindik+liñ. Wíndiñ tí-talembi, siñgi ña Yesu kasat tñmumbi nandiñguk.

Yesulí ama 5,000 gíta tam gwañgwanjii nanañ ep towiñguk

¹³ Yoane wili kím+ñguk wolok gíñgít Yesulí nandiñgukta endi gwañgwañiilí gít walinin pí ñanelíñdok kíkēñ nolok plon lombi, kwet ama nímnatnan nísíngan kunepi ñañgíliñ. Ñaumbi, amatamdi gíñgít wín nandi+mbi, isi kwesi bimbí, kesítti en klem, tuk baliliñ ñañgíliñ. Ñakap, Yesulí ñaupi nandiñguknan ña tomgíliñ. ¹⁴ Tímbe Yesulí kíkēñ plon nanin píñ+pi, amatam kím+n wopum yamb+ñguk. Yamb+mbi, blan tí-sembe, jimbatsíat ep tímbe kindem dañguk.

¹⁵ Kwet timplala tímbe+mbi, gwañgwañiilí Yesuloñ b+mbi nñgíliñ, “Kwet kílím elak. Tímbe ñín kwet ama nímnatnan pakamíñ, wíndiñda dík amatam en-mul+mbi, it kwelan ñambi, nanañj+ tua namb+.” ¹⁶ Eumbi enguk, “Nekta ñanelíñdok eañ? Sín nanañ ep towiw+.” ¹⁷ Eumbi, jip jup tímbe nñgíliñ, “Níndok plaua nanañ kít tombon gít pis típet walíñgot pat-nímlak.” ¹⁸ Eumbi enguk, “Wín nokoñnan mep b+w+.” ¹⁹ Wíndiñ embi, amatam enb+mbi, kli yali gím+bañ dambi pipak+liñ. Tímbe Yesulí plaua nanañ kít tombon gít pis típet wín epbi, kunum plon deium loumbi, Anutu weñm+mbi, plaua wín omb+mbi, gwañgwañiila emguk. Emumbi, endi ep papusenembi, amatam em-taleumbi, ²⁰ gít+ktí nambi na-tokñe tíngíliñ. Tímbe+mbi, díp pakuk wín gwañgwañiilí epmbi, sandíñ lík 12 wolok gíñañnan dasium tokñeñguk.

²¹ Nanañ ñañgíliñ wín ama 5,000 nítepek, gan tam gít wembe gwañgwa ním ep kunak+liñ.

Yesulí tuk guañ plon yaliyali ñañguk

²² Ama kím+n gít+ktí nanañ nambí taleumbi, Yesulí gwañgwañiilí en-gíñgínembi, nísíngan kíkēñ plon lombi, tuk guañ tambon kandañ damandama ñanelíñdok en-mukuk. En-mul+m ñañlímbi, amatam kím+n gít+k isínan en-mulepi pakuk. ²³ Papi, amatam en-mul+m ña-taleumbi, Yesu en engan nímolo tímbe+mbi jañgínnan lo pakuk. Kwet kílím eumbi, jañgínnan engan pal+mbi, ²⁴ gwañgwañiilok kíkēñ ña tuk guañ boñgípnan tomguk. Tomb+mbi, sasalelí ñañgíliñ kandañnan bñgukta, tukti kíkēñ munjupi, tíke lombi pímbi tínguk.

25 Kwet gama nım salañ+lımbi, Yesulı guañ plon yali ta-ñakap gwañgwañii ep tımbı dumalañguk. 26 Tımbi gwañgwañiilı tuk plon yaliyali bımbi kañbi, “Asilı bılak!” embi, gembınjı pıumbi, mısımbi kwawa tıñgılıñ. 27 Tımbi wolongan Yesulı enı-daklembi eñguk, “Nım mısıwıt, natna bılet, walenjı busukñewın.”

28 Tımbi Petlolı nıñguk, “Wopum, biañgan dıtna bılañda, nanbımbi, tuk plon yalim dıkoñan bıwa.” 29 Eumbi nıñguk, “Natna ya, bo!” Nımbımbi, kıkeñ plon nanin pı tuk plon yalimbi, Yesuloñ ñañguk. 30 Ñañıpi, sasale wopum wıkkukta tuk mılakuk wın kañbi, mısımsı ñakap tuk gınañ pıup tımbi, kıtımbi eñguk, “Wopum, nepmıñ.” 31 Eumbi, wolongan Yesulı kii kot-suap tıkembi nıñguk, “Nanandı-kılıktıñga lakat pakamlak. Nekta gınañ tıpet tılañ?” 32 Wındıñ eñıpi, Petlo nañgılımbi, kıkeñ plon loñımbi, sasaleı kıl p eñguk. 33 Tımbi gwañgwa kıkeñ plon pakılıñ endı Yesuloñ mılelem tımbi nıñgılıñ, “Biañgan dık Anutulok Nıñañ.”

34 Tuk guañ dıkñe-talembi, Genesaleıt it kwet kandañ lo suañgılıñ. 35 Suaumbi, wınasılı Yesu ka-daklembi, manda kımımbi, kwet wolok tuopkan ñañguk. Ñaumbi, amatamdı ama jımbatsıat gıtık yanañgıp endoñ bıñgılıñ. Bımbi, 36 Yesu dasindasin kusıpgot tıke-kanelıñdok nı-nandı tıñgılıñ. Nı-nandumbi nandı-semumbi, tıke-kañgılıñ tuop kınde m dañgılı?

15

Anutulok dainan nek ñalı ama tımbı kolalak wın Yesulı enı-daut tı-semguk

1 Tımbi Falisi ama gıt endıkñe manda nandı-tale ama dıwındı Jelusalem bımbi, Yesuloñ bıñgılıñ. Bımbi, ñındıñ nı-nandıñgılıñ, 2 “Nıtek tımbi, gwañgwañgailı bep pañniilok telak ñın makleañ? Endı nanañ nanepi, telak nıñı-daut tı-nımgılıñ wolok tuop kısı nım wıłıpi pa nañ.” 3 Eumbi tambane enguk, “Nıtek tımbi, sındı sınllok ep tındıñ klenelıñdok Anutulok endıkñe manda makleañ? 4 Neta, Anutu en endıkñe manda tıpet ñındıñ kımıt-nımguk, ‘Dık meñga beka giñgiñgan tı-semekañ’, tımbi ‘Ama no meñ ba beu en-kolalakta en wılı kımlok.’ ✱ 5 Gan sındı endıkñe manda tıpet wın maklembi, amatam ñındıñ enı-daut pa tı-semañ: tıkap ama no meñ ba beu epmıu plaptauktok nepek no palmılak, gan ‘Nak nepek wın ikan Anutulok gıñgıt wılmıñgut’ wındıñ enlakta, 6 endı kındem beu nım nandı-ñımbi, nım tımbı plaptalak. Wındıñ tıñıpi, endı beu giñgiñgan nım tı-ñımbi, endıkñe manda maklelak. Wındıñda sındı sınllok ep tındıñ klenelıñdok Anutulok endıkñe manda tımbı lakatalak.

7 Yakñesi! Sındok manjı manbenjı malet nomık! Anutulı pılofet Aisaialok man plon ñındıñ embi, sındok kolanjılok walan e-kılıñ eñguk, 8 ‘Amatam ñalı manjılıñgot kotna gıñgıt e-tıke-loañ, gan gınañ nanandınjılı mayañgan sıñık pat-semıak.

9 Endı amalok nanandı wın nokok endıkñe manda wandin enı-daut tı-semañ, wala tımbi endı nan-wowoñ tañ wın sılanıngot.’ ✱

10 Tımbi Yesulı amatam kımın gıtık kıtı-semum bımbi enguk, “Sındı pawanjı kımıpi nandı-kılıñ ewıt. 11 Nepek nek ñalı ama tımbımbi,

Anutulok dainan d'ndim palektok tuop n'im? W'in nepek nanambi, m'njipni g'nañ p'lak wal' n'im. W'in nepek kolan g'nañi g'nañ papi, man' plon lambi p'lak wal' mek ama t'mbi kolalak."

¹² Papalembi, Yesu gwañgwañiil' endoñ b'mbi n'iñg'il'iñ, "Ba dik Falisi amal' mandañga w'in nandi'mbi, nandi-kola ti-gamliñ w'in nandi'lañ ba?" ¹³ Eumbi tambane enguk, "Falisi ama endi' kli kolan kena g'nañ n'isi lambañ wandin. T'mbi Bepna kunum g'nañ patak endi' kenan g'nañ nepek n'im t'piñguk w'in kakasiat g'it'k ep tamat-taleukak. ¹⁴ S'ndi' yambium patnel'iñ. Ama dautsi sipsipm'in endi' nosii telak daut semnepi pa tañ. T'mbi dai sipsipm'in noli' dai sipsipm'in no telak daul'mekta, n'iset t'pelatkan d'imat g'nañ p'ndem'k."

¹⁵ T'mbi Petloli' Yesu n'iñguk, "D'ik e-yout manda man'lok plon eñañ wolok kusei k'ndem n'nb' dakleutak." ¹⁶ Eumbi enguk, "Gwañgwanai s'ndi' bo n'itek t'mbi nandi-daklenel'iñdok gamañgot t'p'ikañ? ¹⁷ S'ndi' ñ'in n'im nandi-dakleañ ba? Nepek man' g'nañ p'lak wal' tem meñ g'nañ p'mbi, temdok telak plon ñambi, tem koñ g'nañ p'lak. ¹⁸ Gan nepek man' g'nañnan nanin lamb'mbi p'lak wal' g'nañi g'nañ nanin lamb'lak. T'mbi wal' mek biañgan ama Anutulok dainan t'mbi kolalak. ¹⁹ Nak nepek ñandinda elet: w'in ama g'nañji' g'nañ nanandi' kolan kusei kusei indaumbi tañ w'in ñ'ndi'ñ: ama w'il' k'im tañ, ba nolok wapai ba tam'in kumbu tañ, ba telak joñgo kuañ, ba nepek kumbu tañ, ba ama nolok siñgin joñgoñgan siañ, ba kosi' eu kolayañ. ²⁰ Kundit wandin wal' mek t'mb'mbi, amal' Anutulok dainan d'ndim patnel'iñdok tuop n'im. Gan endi' Falisi amalok ep t'nd'nji' n'im k'im't klembi, k'isi' n'im w'il'pi ep na-tañ wal' n'im ep t'mbi kolalak."

Yesuli kwet diwindok amatam gemb'in daut semguk

Yesuli Kenan tam no endok wemban yal kolannat t'mbi k'ndem dañguk

²¹ T'mbi Yesuli gwañgwañii g'it walinin p'i ñambi, Tilo g'it Sidon it kwet t'pet pakam'k'nan ñañguk. ²² Na tomb'mbi, Kenan tam no kwet wandiñ kuñguk endi' endoñ b'mbi, k'it'iñmi-g'iñg'nembi n'iñguk, "Wopum, Devittok Komblin, dik blan t'mbi, mandana nandi-namiñ. Yal kolandi' wembanalok g'nan g'nañ p'umbi, kola-s'nik talak." ²³ Eumbi, Yesuli nandi-k'imn'embi ñañguk. T'mbi gwañgwañiil' Yesuloñ b'mbi n'i-g'iñg'nembi eñg'il'iñ, "Tam wal' k'it' k'it'iñpi n'ip klelak, wala t'mbi dik kak n'i-mul'im ñaun." ²⁴ N'imb'mbi enguk, "Nak Israe' amatam sipsip pait-pakañ wandin endañgot nan-mul'im bi indañgut."

²⁵ Yesuli w'ndi'ñ eñguk, gan tam wal' endoñ b'mbi, kes'nan m'ilelem t'mbi n'iñguk, "Wopum, nep k'im't." ²⁶ W'ndi'ñ eumbi n'iñguk, "Wembe gwañgwalok nanañji' yapma t'kembi, kamotta emem w'in tuop n'im." ²⁷ Eumbi n'iñguk, "Wopum, w'in k'ndem elañ, gan molomji' nanañ namb'mbi d'ip p'lak w'in kamotti' wakan pa nañ w'in." ²⁸ W'ndi'ñ eumbi n'imb' eñguk, "Tam, nanandi-k'likt'iñga w'in wopum. Nandi'lañ, wolok tuop inda-gam'in." Eumbi, wolongan wemban k'ndem dañguk.

Yesuli amatam j'imbats'iat asup ep t'mbi k'ndem dañg'il'iñ

²⁹ T'mbi Yesuli walinin p'im ñam Galili distrik tombi, tuk guañ baliliñ ñam kwet k'im'in no wolok lombi pi pakuk. ³⁰ T'mbi amatam asupgandi'

endoñ biñipi, amatam jimbatsat yanañgip biñgiliñ, win ama kesik nım kuañ wakıt ama kısı ba kesisi dalandan, ba dausi sipsipmın ba manji sipsipmın, ba jımbat dıwin noli epmı epmın wakıt asup yanañgıp bımbi, Yesulok kuañ kuseinan ep bi kımın kolımbi, ep tımbi kındem dañguk. ³¹ Ep tımbi kındem daumbi, amatamdı yambıñgiliñ win: ama manji sipmın kuñgiliñ endı manda eñgiliñ, ama kısı ba kesisi dalandan endı kındem dañgiliñ, ama kesıttı nım kuñgiliñ endı kesıttı kuñgiliñ, tımbi ama dausi sipsipmın endı deiñgiliñ. Win yambımbi yambı silıknımbi, Israeı amatamdı Anutu ni-wowoñ tıñmañ en ni-kındem dañgiliñ.

Yesulı ama 4,000 gıta tam gwañgwanjii nanañ ep towiñguk

³² Yesulı gwañgwañii kiti-semum bımbi enguk, “Amatam ñalı sandap tıpet gıt no nakıta palımbi, nanañji talelak, wala tımbi nak blan tısembi, slak en-mulam ñanelıñdok nım nandılet. Nım kañbi, telak plon dautsi kolımbi, katap tınelıñ.” ³³ Eumbi, gwañgwañiılı niñgiliñ, “Ñolok it kwet no nım pakañ, wala tımbi nındı nanañ denanin ep bımbi, amatam kımın wopum ñın ep towinambi, tuop tı-semek?” ³⁴ Eumbi, Yesulı en-nandımbi eñguk, “Sinlok plaua nanañ nıtek pat-samlak?” Tımbi endı eñgiliñ, “Plaua kıt dıwin tıpetgot, tımbi pis titip lakat sınık pat-nımlak.”

³⁵ Wındıñ eumbi, Yesulı amatam enbım nandımbi, kwelan pipakılıñ. ³⁶ Tımbi endı plaua nanañ kıt tombon tıpet wakıt pis win epmbi, Anutu weñmımbi ombımbi, gwañgwañiıla emumbi, amatam em-ta-ñañgiliñ. ³⁷ Tımbi endı gıtık nanañ win nañbi na tokñeñgiliñ. Na tokñeumbi, dıp pakuk win gwañgwañiılı ep dasiumbi, sandıñ lik wopum kıt tombon tıpet tokñeñguk. ³⁸ Win ama 4,000 nıtepek endı nanañ nañgiliñ, gan tam ba wembe gwañgwa endok kunakunatsı nım epgiliñ. ³⁹ Yesulı wındıñ tı-talembi, amatam en-mulım ñaumbi, en kıkeñ plon lombi, gwañgwañii gıt Magadan ka ndañ ñañgu k.

Yesu enlok kusei inda-dakleñguk

16

Yesulok kusei gama nım ka-nandı-tomgiliñ

¹ Tımbi Falisi gıt Sadusi ama dıwin Yesuloñ biñgiliñ endı sısoñ tıñmınelıñdok nındıñ niñgiliñ, “Kunum Molomdok gembın pakamlakta win nında daut nımeñdok dık kundit engano sınık no tımbımbi kana.” ² Eumbi tambane enguk, “Maimdı pi sembep tımbımbi, kunum gım daumbi, sındı nındıñ pa eañ, ‘Desa nain kındem indaukak.’” ³ Kwet salaumbi, mulukualı kunum masipmılak wala sındı nındıñ pa eañ, ‘Gwi sasale inda-nımetak.’ Wındıñda sındı kunum kañbi, maim iletak ba gwi wıletak win kındem ka-dakleañ. Gan sındı man nındıñgıt nepek nek indalak win kañbi, wolok kusei nım ka-nandı-dakleañ. ⁴ Nıtek tımbi ama man nındıñgıt kuañ sındı kolan tımbi, Anutu bı-sınık tañpi, kundit engano kanep kiti-nandañ? Gan kundit no nım daut samum kanekalıñ. Nım. Nın noñgangot kanekalıñ: win plofet Yona indañmıñguk wındıñgangot inda-namekak.” Yesulı wındıñ embi yambımbi pım ñañguk.

⁵ Tuk guañ tambon kandañ tımbi dumalanelıñdok ñañpi, gwañgwañiılı kamalambi, plaua nanañ no nım ep ñañgiliñ. ⁶ Tımbi

Yesulí enguk, “Sindí Falisi gíta Sadusi endok plaua kímilí bendíla ka-kíliñ enekaliñ.” * ⁷ Wíndíñ eumbi, nísíñgan e-nandi tímbe eñgíliñ, “Plaua nanañ ním tíke-bímíñ wala elak bek.” ⁸ Yesulí wín yambí-nandímbe enguk, “Nekta síngan ‘Plaua ním pat-nímlak’ wíndíñ e-nandi-tañ? Biañgan nanandí-kíliktínjé wín lakat síník pat-samlak. ⁹ Kusatna gama ním nandi-dakleañ bek? Nak plaua nanañ kíit díwíngot wín tambípi, ama 5,000 ep towiwambi, sindí díp palímbe, sandíñ lík 12 dasium tokñeñguk wín sindí ním nandi-tomañ ba? ¹⁰ Ba plaua kíit tambon típet walí ama 4,000 ep towiwambi, díp palímbe, sandíñ lík wopum nítek dasíngíliñ? ¹¹ Nítekta tímbe, sindí mandana ním nandi-dakleañ? Nak plaua nanañla ním et, wín nak Falisi gít Sadusi endok plaua kímilí bendíla ka-kíliñ enelíñdok sanít.” ¹² Wíndíñ eumbi, kombíkmekeñ nándíñ nandi-dakleñgíliñ: endí nanandí Falisi gít Sadusilí amatam emañ wala ka-kíliñ enelíñdok enguk, plaua kímilí bendí wala ním.

Yesu en nin síník wín Petlolí e-dakleñguk

¹³ Tímbe Yesulí gwañgwañii gít it kwet no koi Sisalia Filipai wandíñ kandañ ñañguk. Ña tombi, gwañgwañiila en-nandi tímbe eñguk, “Amatamdí Amalok Níñañ enda nin síník pa eañ?” ¹⁴ Eumbi níngíliñ, “Díwíndí Yoane tuk íi-sem eumbi, díwíndí plofet Elia nombo indaup-tok een íp wakan bek eumbi, díwíndí plofet Jelemaia ba plofet no damañgan kuñguk en wíndíñ pa ganíañ.” ¹⁵ Wíndíñ eumbi en-nandímbe eñguk, “Tímbe síníla naka nin síník pa nanañ?” ¹⁶ En-nandumbi, Simon Petlolí níñguk, “Dík Mesia, Anutu kuñgu molom endok Níñañ.” ¹⁷ Eumbi, Yesulí níñguk, “Simon Yoanelok níñañ, dík amatam díwín yapma kle-patañ. Nanandí wín amalok nanin ním. Bepna kunum gínañ patak endí ganbím dakleñguk.

¹⁸ Wíndíñda nak níndíñ ganlet: koka komblin Petlo kíitlet, wín Kawat. Tímbe nak kawat wolok plon kíkesímínnai yapílam gembílambe bendí wopum danekaliñ. Bendí wopum daumbi, kímdok gembínlí bo kíkesímínnai ep tímbe píktok tuop ním. ¹⁹ Tímbe Kunum Molomdok amatamñii yambí-díkñewíñdok nak gembí gamlet. † Dík nepek nola kwelan e-wiat tí-semumbi, Kunum Molomdok dainan wíndíñgot wiawiat indaukak, tímbe dík nepek nola e-wiat ním tí-semumbi, Kunum Molomdok dainan wíndíñgot gama pat-semekak.” ²⁰ Wíndíñ eñípi, kímísip kwambíñ tí-sembe, enla en Mesia, Anutulí ama wapmañ ní-mulektok e-kwambíñ dañguk wín jóngo ním eelok enguk.

Yesu en mílap bembí kímbekek wala gwañgwañiila enguk

²¹ Nain wolonda Yesulí kusei kímípi, nepek indañmekak wala gwañgwañiila níndíñ en-síwíkkuk: endí Anutulok man tañgoneuptok Jelusalem it kwelan loumbi, Juda ama biesí gíta tapma ama biesí ba endíkñe manda nandi-tale ama endí mílap kusei kusei tíñmínekaliñ. Tíñmumbi, Roma amalí wílím kímíbímbe, sandap típet gít no tímíbímbe,

* **16:6:** Juda amatam endok nanandínjé gínañ ‘kímilí bendí’ wín nepek no walí díwín tímbe tambane wolok walan. Yesulí ñolok kímilí bendíla eñguk endí Falisi gít Sadusi amalí amatam endaut manda julúñgan enbímbe nanandínjé kamalañguk wolok plon e-youit tíñguk.

† **16:19:** Grik manda plon Matayolí níndíñ youkuk, “Nak Kunum Molomdok yama kíi gametat.” Manda wolok walan wín níndíñ: Petlo gít kíkesímín endí Anutulok man tíkembí, kwelan ñolok amatamdok yomjé e-wiat tí-semañ ba kímílim pat-semektok eañ.

Anutulí tĩmbi mĩlalekak. ²² Wĩndĩñ eumbi, Petlo engan Yesu nañgĩpi, ña nĩ-ñombĩmbi nĩ-kĩmĩsip tĩñĩpi, Anutulí kamaiuktok embi nĩñguk, “Wopum, mĩlap wandin sĩnĩk bo nĩm inda-gamekak.” ²³ Eumbi tambanem, Petlola ñĩndĩñ nĩñguk, “Satan, dĩk wĩ! Dĩk Anutulok nanandĩ nĩm klelañ. Nĩm. Dĩk amalok nanandĩ klembi, telak masip tĩ-namlañ.”

²⁴ Wĩndĩñ embi, gwañgwañii gĩtĩkta enbi eñguk, “Ama no en nak nep kle kuup nandĩlakta, endĩ enlok nanandĩnla nandum tlal tĩmbĩmbi, endĩ kloñbatlĩ tĩke bembĩ, nep kle kuuktok sanlet. ²⁵ Neta, no en kuñgun enlok kasĩleupi nandĩlakta, endok kuñgun pailĩmekak, gan no en naka tĩmbi kuñgun bi-namlakta, endĩ kuñgun taletalen nĩmnat indañmekak. ²⁶ Tĩkap ama nolĩ kwelalok nepenepek gĩtĩk kasĩlewĩk, gan siñgi en jĩmbĩñ pĩwĩk, nain wolonda nepek walĩ nĩtek tĩke-kĩmĩlek? Tĩmbi kuñgun taletalen nĩmnat wĩn bĩndambo nĩtek kasĩlewĩk? Wĩn tuop nĩm. ²⁷ Kusei ñĩndĩñda wĩndĩñ elet: Amalok Nĩñañ endĩ Beulok gembĩn walalannat añeloñii yanañgĩpi undane bĩupi tĩlak. Undane bĩmek, amatam gĩtĩktĩ ep tĩndĩnjĩ nek tĩñgĩlĩñ wolok tuopkan tuanji emekak. ²⁸ Nak biañgan sĩnĩk sanba: ama ñĩ pakañ sĩndok boñgĩpsĩnan nanin dĩwĩndĩ gamañgot kwelan kuñĩmbi, Amalok Nĩñañdĩ amatam yambĩ-dĩkñeuktok bĩ indaumbi kanekalĩñ.”

17

Yesulok kusei wĩn plofet ama gĩt Anutu endĩ e-kwambĩñ dañgĩlĩñ

¹ Maim kĩt tambon noñgan taleumbi, Yesulĩ gwañgwañii tĩpet gĩt no, wĩn Petlo, Yakobo gĩta kwayaĩ Yoane, yanañgĩlĩmbi, kwet jañgĩn ombap no wolok lombi, nĩsĩñgan pakĩlĩñ. ² Pakapi, gwañgwañiilĩ kañĩlĩmbi, Yesulok pĩñgĩu walan engano tĩkĩleñguk, wĩn timan dai maim daut wandin, tĩmbi dasindasin wĩn kolsalen walalan sĩnĩk saleñguk. ³ Tĩmbi platik sĩnĩk plofet ama tĩpet damañgan kuñgĩmĩk, wĩn Mose gĩt Elia, endĩ gwañgwañiiloñ indambi, Yesu gĩt manda e-nandĩ tĩñgĩlĩñ. ⁴ Wĩndĩñ tĩmbĩmbi, Petlolĩ Yesula nĩñguk, “Wopum. Nĩndĩ ñĩ pakamiñ wĩn kĩndem sĩnĩk. Wala tĩmbi dĩk ñĩndĩñ nandĩwĩnda, nak it jala tĩpet gĩt no kĩndiletet, wĩn no dĩkok, no Moselok, no Elialok.”

⁵ Petlolĩ manda wĩndĩñ eñĩlĩmbi, mulukua walalan sĩnĩk walĩ platik sĩnĩk ep tĩmĩlĩmbi, mulukua gĩnañ nanin manda no ñĩndĩñ kĩtũu pĩumbi eñguk, “Ñĩne nokok nĩñaana sĩnĩk. Nak gĩnañnalĩ en kasĩlembi, enda wale kĩndem tĩñmĩlet, wala tĩmbi sĩndĩ endok mandan nandĩmbi kĩmĩt-klenekalĩñ.” ⁶ Tĩmbi gwañgwañiilĩ manda wĩn nandĩmbi, gembĩnjĩ pĩumbi, gapok pĩmbi, timanjĩ daut kwelan pĩñgĩlĩñ. ⁷ Gan Yesulĩ endoñ ñambi, ep kañbi enguk, “Mĩlalet! Sĩndĩ nĩm mĩsĩnelĩñ.” ⁸ Wĩndĩñ enbĩmbi, endĩ deimbi kañgĩlĩñ wĩn: Yesu en noñgan ilĩmbi kañgĩlĩñ.

⁹ Walinin kwet jañgĩn plon nanin pĩñĩpi, Yesulĩ gwañgwañii e-kĩmĩsip tĩ-sembi enguk, “Nepek ñĩn kalĩñ wolok kasat ama nĩmbek nola nĩm enĩnekalĩñ. Gamamek, Amalok Nĩñañ endĩ kĩmnan nanin mĩlalekak, wolondamek kĩndem enĩnekalĩñ.”

¹⁰ Tĩmbi gwañgwañiilĩ nĩ-nandĩmbi eñgĩlĩñ, “Wĩndĩñda kusei nekta endĩkñe manda nandĩ-tale amalĩ ñĩndĩñ pa eañ, ‘Plofet Elialĩ Mesialok telak dama tĩmbi bĩukak?’” ¹¹ Eumbi enguk, “Biañgan Elialĩ dama undane bĩmbi, amatam tĩ-pañgĩpañgĩle tĩ-semekak. ¹² Gan natna

ñindañ sanlet: plofet no Elia wandin endi ikan bñnguk, gan amali endok kusei gama nim ka-nandi-dakleñgilañ. Endi nisilok nanandinj klembi, kundit kolan kusei kusei tñmñngilañ. Timbi Amalok Nññaña kolan wñdñngangot tñmñnekalañ.”¹³ Wñdññ eumbi, gwañgwañiil Yesuli Yoane tuk ii-sem ti-kuñguk endok plon e-yout timbi eñguk wñ nandi-tomgilañ.

Yesuli nanandi-kiliktila nepek bien sinik enguk

¹⁴ Yesu git gwañgwañii tipet git no endi amatam asupti kimin ti-pakilañnan pi tombimbi, ama nol Yesuloñ bimbi, kesiinan mñlelem tññimbi nñnguk,¹⁵ “Wopum, dik nññanala blan tñmññ. Gwañgwa ñali kwapmeñgan gñañ kamalalak nain wñ tñkeumbi, kim katap timbi, komba gñañ ba tuk gñañ pa piumbi, piñgu kola sinik talak.”¹⁶ Nak gwañgwañgail timbi kindem danelñndok nañgipi bññat, gan endi titlap bium patak.”¹⁷ Wñdññ eumbi, Yesuli tambane eñguk, “Amatam man ñindñngit kuañ sindi nanandi-kiliktilinj nim pat-samumbi, kamakama tañ. Nak sin gita papata kunjit tilet! Nain nitek sinik sin gita gamañgot kuwambi, nandi-kiliktili namnekalañ?” Wñdññ embi, “Gwañgwa wñ nokoñ nañgip bñwit!” enguk.¹⁸ Nañgip biumbi, Yesuli yal kolan gwañgwalok gñnannan pakuk wñ ni-ñombiumbi poñañguk. Poñaumbi, wolongan gwañgwa wali kindem dañguk.

¹⁹ Nisñngan palññipi, gwañgwañiil Yesuloñ bimbi ni-nandimbi eñgilañ, “Kusei nitekta timbi nindi yal kolan wñ kle-kotneñdok tipikamañ?”²⁰⁻²¹ Eumbi enguk, “Nanandi-kiliktilinj lakat sinik wali tuop nim. Nak biañgan sinik sanba: nanandi-kiliktilinj wambñ mñnjip tip mñnam wandin pat-samekta, kundit gitik tñnep nandañ wñ kindem eumbi indauk, wñ kwet jañgññ ñala bo kindem nñnelañ, ‘Dik mñlapi da wolok ñau!’ nimbimbi, wolok tuop timbek.”*

Yesuli enlok kuseila gwañgwañiila en-kaikta ti-semguk

²² Yesulok gwañgwañii gitik endi Galili distrik kimin ti-palimbi, ñindañ enguk, “Nain nim ombataumbi, Amalok Nññañ kanjikñiilok kisñnan kimilimbi,²³ wali kimbimbi, sandap tipet git no ñaumbi, Anutuli kimnan nanin timbi mñlalekak.” Wñdññ eu nandimbi, gññañji mñlata sinik tañguk.

²⁴ Timbi Yesu gita gwañgwañii endi Kapaneam it kwelan ña tomgilañ. Tombimbi, ama mñnem tapma it ti-dñndim eelok epmañgilañ endi Petloloñ bimbi ni-nandimbi eñgilañ, “Endautsi endi tapma ittok takis mñnem pa kimítak ba nim?”²⁵ Eumbi nñnguk, “Ba! Kimítak ñak.” Wñdññ embi, it gññañ loñguk.

Lombi, manda gama nim eñlimbi, Yesuli ni-nandimbi eñguk, “Simon, dik nitek nandilañ? Kwelalok ama wapmañdi kena kusei kuseilok mñnem pa mekañ wñ denanin? Wñ nññañjiilok nanin mekañ ba ama dñwñsiloñ?”²⁶ Eumbi, Petloli eñguk, “Ama dñwñsiloñ.” Eumbi nñnguk, “Wñdññda nññañjiilok slak papi, takis mñnem nim pa kimíkañ.”²⁷ Gan nim kañbi, gññañji tñnda kolaumbi, gimbit tñnñmnelañ. Wñdññda dik ñambi, tuk gwañnan pis tiatia toa no kolam piwñ. Timbi pis dama tiañeutañ endok man tambipi, mñnem kwandai

* **17:20-21:** Nandi-tale ama dñwñdi manda kusip no gamañgot patak eañ. Wñ ñindañ, “Ama nanañ gitik kimisip tññipi, nñmolo tañ endñngot yal kolan ñandisi gumañ ep kle-semnelñndok, telak no nim patak.”

no man ginañ paletak kautañ w+n tike b+mbi, enda emekañ. M+nem wal+ n+tettok takislok tuop t+mbetak.”

Yesul+ Ama Wapmañlok kapmalnan kuñgula gwañgwañii eni-daut ti-semguk

18

Kunum Molomdok g+ñg+tñii pakañ endok boñg+ps+nan nindi loloñ sin+ik yañ?

¹ Nain wolonda gwañgwal+ Yesuloñ b+mbi n+nand+mbi eñg+liñ, “Kunum Molomdok g+ñg+t boñg+pn+nan nindi loloñ sin+ik yañ?”

² Eumbi, Yesul+ gwañgwa tip no k+tiñmum b+umbi, boñg+ps+nan k+m+pi ³ enguk, “Nak biañgan sin+ik sanba: t+kap s+nd+ g+inañ nanand+ñj+ n+m tambanembi, gwañgwa b+sat nom+ik n+m indanel+ñda, s+nd+ Kunum Molomdok g+ñg+tñii n+m indanekal+ñ. ⁴ No en kayomb+nembi, gwañgwa tip ñandin indalakta, en wakan Kunum Molomdok g+ñg+tñiilok boñg+ps+nan loloñ sin+ik patak yañ.

⁵ No en naka nand+mbi, gwañgwa ñandin nola not t+ñm+lakta endi wakan naka not ti-namlak. ⁶ Gan no en gwañgwa koi n+mnat ñandin ñal+ nand+kil+kti ti-namlak wandin no n+tiañeumbi, yom plon pip+lakta ama wal+ blangandok. Neta, Anutul+ m+lap wopungan m+ukakta t+mbi. End+ kundit wandin gama n+m t+ñ+l+mbi, kawat wopum no bim plon topmbi, t+ke kol+m tuk kimb+ñ g+inañ p+umda wal+ m+lap lakat indañmek. ⁷ Kwelalok amatam end+ blas+ñgandok. Neta, nain tuop nepek kusei kuseil+ yom plon ep tiañenepi inda-semañ. Gan nepek wandin w+n nindi t+mbi inda-semalak en Anutul+ mek ti-lam+lakak.

⁸ W+ndiñda d+ik k+ka ba kes+ka tombonli yomdok s+soñ plon gap+l+m pip+lañda, kak domb+ kol+m ñaumbi, k+ka ba kes+ka tombongot kumbi, kuñgu taletalen n+mnatnan loukañ. N+m kañbi, k+ka ba kes+ka t+pelatkan kukapi, komba n+m pa k+m+laknan wandiñ gep kol+m p+uñ a. ⁹ Ba d+ik dauka tombonli yomdok s+soñ plon gap+l+m pip+lañda, dauka w+n g+itnei kol+ ñaumbi, dauka tombongot kumbi, kuñgu taletalen n+mnatnan loukañ. N+m kañbi, dauka t+pelatkan kukapi, j+mb+ñdok komba galk g+inañ gep kol+m p+uñ a.

¹⁰⁻¹¹ S+nd+ kuñgunj+ ka-k+liñ enekal+ñ. N+m kañbi, gwañgwa kos+ n+mnat wandin endoñnan nanin nola nandum t+lal t+mb+mbi, en t+mbi kolanel+ñ. Neta, nak ñ+ndiñ sanba: añelo gwañgwa wandin yambi-d+kñeañ endi kunum g+inañ kumbi, enda t+mbi kwapmeñgan Bepna kunum g+inañ patak endoñnan k+ndem ña indañ. *

¹² S+nd+ n+tek nandañ? T+kap ama nolok sipsip 100 palmek, t+mbi noñgan no pail+m kak biw+ik ba? N+m a. End+ 99 yambium kwet jañg+nnan pal+mbi, ña noñgan no pait-patak w+n lonj+w+ik. ¹³ Nak biañgan sanba: end+ sipsip 99 enda sil+s+li t+lak, gan noñgan pail+m t+mb+ indalak enda sil+s+li wopum sin+ik t+lak. ¹⁴ W+ndiñgangot Beps+ kunum g+inañ patak end+ gwañgwa koi n+mnat wandin endoñ nanin no n+m pailektok nand+lak.”

* **18:10-11:** Nandi-tale ama di+w+ndi manda kusip no gamañgot patak eañ. W+n ñ+ndiñ, “Neta, Amalok Niñañ end+ amatam yomjila t+mbi pait-pakañ epmektok indañguk.”

Sambatnii g̃it manda ti-d̃ind̃im eelok telak

¹⁵ Yesulí yous̃mbi enguk, “Nokok sambatnai s̃indoñ nanin nolí yom ti-gamumbi, dik ñam s̃itekan papi, kusei daulmekañ. T̃imbi endí mandañga nand̃im t̃ike-k̃il̃iñ elakta, endí b̃indambo not ti-gambi, dikok sambat indaukak. ¹⁶ Ba endí mandañga w̃ilekta, ama noñgan ba t̃ipet yanañg̃il̃imbi endoñ ñanekal̃iñ. T̃imbi nokailí manda g̃it̃ik ama wolok plon k̃it yout t̃ilañ w̃in e-gemb̃il̃anekal̃iñ, endí k̃ñe mandalí molo manda elak wolok tuop. ✱ ¹⁷ Ba endí mandanjí w̃it kak kolekta, ama w̃in k̃ikes̃im̃indok k̃is̃inan k̃im̃ilekañ. K̃ikes̃m̃indok manda w̃ind̃iñgangot w̃it kak kolekta, enda nand̃iñm̃umbi, endí takis epep ama ba ama Anutu ñim nand̃i-k̃il̃ikti t̃iñmañ endok tuop t̃imbekak.

¹⁸ Nak biañgan sanba: s̃indí nepek nola kwelan e-wiat ti-semumbi, Kunum Molomdok dainan w̃ind̃iñgot wiawiat indaukak, t̃imbi s̃indí nepek nola e-wiat ñim ti-semumbi, Kunum Molomdok dainan w̃ind̃iñgot gama pat-semekak. ¹⁹⁻²⁰ T̃imbi nak yous̃mbi ñ̃ind̃iñ sanba: ama t̃ipet ba t̃ipet g̃it no endí nokok kotna plon k̃im̃in tañda, nak en g̃ita patet, wala t̃imbi s̃indoñ nanin ama t̃ipet endí kwelan ñolok g̃inañjet kiul̃im noñgan t̃imb̃im, nepek nola ba nola ñimolo t̃imb̃imbi, Bepna kunum g̃inañ patak endí nand̃i-semekak.”

Notniilok yomj̃i nain tuop bi-semlok

²¹ T̃imbi Petlolí Yesuloñ b̃imbi ñ̃ikañbi eñguk, “Wopum. Notna nolí yom pa ti-namumbi, nain ñitek yom̃in biñmetat? Nain 7got biñmet walí tuop ba?” ²² Eumbi ñ̃iñguk, “Nain 7got ñim a. D̃ik 70 im 7 biñmi-tañaukã, w̃in yom bimbi t̃iñ̃ipi ñim kunakunattok elet.

²³ Kusei ñ̃ind̃iñda t̃imbi w̃ind̃iñ elet: ama wapmañ nolí nepek t̃iñguk w̃ind̃iñgangot Kunum Molomd̃i g̃iñg̃it̃iñi yambi-d̃ik̃ñelak. Ama wapmañ walí kena amañiilí nepek slak epg̃il̃iñ wolok k̃injan omb̃iñm̃inel̃iñdok en-tiañeñguk. ²⁴ En-tiañembi, kena kusei k̃im̃il̃imbi, ama no nañg̃ip b̃iñg̃il̃iñ endoñan k̃injan omb̃iñmektok palm̃iñguk w̃in m̃inem 45 milion. † ²⁵ Endí m̃inem w̃in omb̃iñmektok tuop ñim, wala t̃imbi ama wapmañd̃i m̃inem d̃iw̃in epmektok nand̃iñ̃ipi, kena gwañgwañii ñ̃ind̃iñ t̃inel̃iñdok enguk: endí ama en wak̃it tam gwañgwañii ba nepenepek g̃it̃ik palm̃ilak w̃in epbi, tualok k̃im̃itnel̃iñdok enguk. ²⁶ W̃ind̃iñ eumbi, kena ama walí ama wapmañdok kes̃inan m̃ilelem t̃imbi, ñ̃ind̃iñ ñi-blambla eñguk, ‘Ama wapmañna, blan ti-nambi, naingot namumbi, nak k̃injan tuopkan omb̃i-gam-taleutat.’ ²⁷ T̃imbi ama wapmañd̃i ama wala blan ti-ñ̃imbi, k̃injan wopum palm̃iñguk w̃in g̃it̃ik biñm̃imbi, kak slak bium ñ̃añguk.

²⁸ It g̃inañ nanin p̃i ñ̃añ̃ipi, kena gwañgwa nol no t̃imb̃i indañguk, endoñan k̃injan omb̃iñmektok palm̃iñguk w̃in m̃inem 100. ‡ En wakan t̃imb̃i indambi, bim plon t̃ike kandipi ñ̃iñguk, ‘D̃ik m̃inem slak t̃ikeñguñ w̃in ñ̃ind̃iñg̃itañgan omb̃i-nam̃iñ!’ ²⁹ T̃imbi nollí kes̃inan m̃ilelem ti-ñ̃imbi, ñ̃ind̃iñ ñi-blambla eñguk, ‘D̃ik nand̃i-nambi, nain namumbi, nak k̃injan omb̃i-gametat.’ ³⁰ Eumbi nand̃i-k̃im̃nembi, it kwamb̃iñ g̃inañ nañg̃ip ñ̃a k̃im̃ipi ñ̃ind̃iñ ñ̃iñguk, ‘K̃injan omb̃i-tale-namumek gep p̃isattok’.

✱ **18:16:** Lo 19:15 † **18:24:** Yesulí m̃inem kunakunat eñguk w̃in wopum s̃iñik. M̃inem walí ama 10,000 endí gw̃il̃at 15 g̃it̃ik kena t̃iñg̃il̃iñ endok tuanji. ‡ **18:28:** Yesulí m̃inem kunakunat eñguk w̃in lakat s̃iñik, sandap 100 wolok kenalok tuangot.

³¹ Tĩmbi noliilĩ kundit wĩn ka-nandĩmbi, gĩnañji biañgan mĩlataumbi ña ama wapmañ kasat tĩñmi-taleñgĩlĩñ. ³² Tĩñmi-taleum nandĩmbi, kena ama wĩn bĩndambo nĩ-tiañemi ñĩndĩñ nĩñguk, ‘Ama kolan papait, dĩk nan-blambla eumbi, nak blan tĩ-gambi, kĩnjanna wopum wĩn kak bi-gamĩt. ³³ Nĩtek tĩmbi, nak bi-gamĩt, gan dĩk wĩndĩñgangot nokala blan nĩm tĩmbi biñmĩñañ?’ ³⁴ Wĩndĩñ embi, gĩnañ komba dũmbi, mik amaloñ nañgĩp ñambi enguk, ‘Sĩndĩ nain tuop kena gĩm mĩmbi, endĩ kĩnjanna wopum wĩn ombi-nam-taleumek, wolonda sĩndĩ kañbiumbi pũkak.’” ³⁵ Yesulĩ e-yout manda wĩndĩñ en-talembi eñguk, “Sĩndĩ noñgan noñganlĩ gĩnañji gĩtĩktĩ nosiilok yomji nĩm bi-sem-talenelĩñda, Bepna kunum gĩnañ patak endĩ wĩndĩñgangot noñgan noñgan sĩndok yomji nĩm bi-sameka k.”

19

¹ Yesulĩ manda wĩndĩñ e-talembi, Galili distrik bĩmbi, Juda amatam-dok kwelan Jordan tuk dat kandañ patak wandĩñ ñañguk. ² Tĩmbi amatam asupgandĩ en kle ñaumbi, jĩmbatsĩat ep tĩmbi kĩndem dañgĩlĩñ.

Wapatam Anutulĩ ep kiukuk wĩn amalĩ nĩm tambĩktok

³ Tĩmbi Falisi ama dĩwĩndĩ Yesuloñ bĩmbi, tĩ-kuyuk tĩñmĩnepi nĩ-nandĩmbi eñgĩlĩñ, “Dĩk nĩtek nandĩlañ? Damañgan Moselĩ endĩkñe manda kĩmĩt-nĩmguk wolok tuop ama nolĩ enlok nanandĩnla nepek kusei wala ba wala tamĩn kle-kolek ba nĩm?” ⁴ Eumbi tambane enguk, “Manda youyoulĩn ñĩn patak wĩn sĩndĩ pinat nandĩmbi kamalañ bek. Nain kusei kĩmĩkĩmĩlĩnan Anutulĩ ama ep tĩmbi indañguk wolonda endĩ ama gĩt tamĩn ep tĩmbi indañgĩmĩk. ✧ ⁵ Tĩmbi ñĩndĩñ eñguk, ‘Kusei wĩndĩñda amalĩ meñ beu yambĩmbi, tamĩnnat gali-kwambĩñ daumbi, piñgĩpset noñgan indayamĩk.’ ✧ ⁶ Wĩndĩñda nak ñĩndĩñ sanlet: endĩ piñgĩp noñgan indambi, nombo tĩpet nĩm tamĩk. Wala tĩmbi wapatam Anutulĩ ep kiukuk wĩn amalĩ nĩm tambĩktok.”

⁷ Tĩmbi Falisi amalĩ ñĩndĩñ nĩñgĩlĩñ, “Tĩkap wĩndĩñda, nĩtek tĩmbi Moselĩ endĩkñe manda ñĩndĩñ kĩmĩkuk: ama no tamĩn kle-kolektok nandĩlakta, endĩ manda no wolok tuop youp mĩmbi kleum ñaukak?” ✧ ⁸ Eumbi enguk, “Sĩn bamba bep pañjiilok gĩnañ kwambĩndanjĩla tĩmbi Moselĩ nandĩ-sambi, tam kĩndem ep klenelĩñdok eñguk. Gan nain kusai kĩmĩkĩmĩlĩnan wĩn wĩndĩñ nĩm pakuk. ⁹ Wĩndĩñda tĩmbi nak ñĩndĩñ sanba: ama no tamĩn telak joñgo nĩm kuñguk wĩn kleum ñaumbi, kombĩlin tĩlak endĩ telak joñgo kulak.”

¹⁰ Tĩmbi gwañgwañiilĩ tam kle-kokottok plon Yesu ñĩndĩñ nĩmbi eñgĩlĩñ, “Tĩkap wĩndĩñda, amalĩ tam nĩm tĩmbi slak palekta wĩn kĩndem.” ¹¹ Eumbi enguk, “Ama Anutulĩ ep tĩmbi pañgĩtalak endĩñgot manda wĩn guma tĩkeañ, ama gĩtĩkkandĩ nĩm. ¹² Nandañ. Kusei ñĩndĩñda ama dĩwĩsĩlĩ tam nĩm epmañ: wĩn dĩwĩn nolok piñgĩpsĩ kolan indañgĩlĩñda tĩmbi slak pakañ. Tĩmbi dĩwĩn nolok piñgĩpsĩ kombĩlin inda-satalok gembĩn wĩn ama nĩsĩ dombu kokĩlĩñ, wala tĩmbi tam nĩm tĩkem slak kuañ. Tĩmbi ama dĩwĩn nolĩ Kunum Molomdok kenan tĩnelĩñdok tam nĩm tĩmbi slak pakañ. No en manda ñĩn nandĩ-daklelakta endĩ tĩkeukak.”

Kunum Molomdok gĩñgĩt wĩn nin?

13 Tĩmbi amatamdi gwañgwa bĩsat Yesulĩ kii endok plon kĩmĩpi nĩmolo ti-semektok endoĩ yanañgĩp bĩñgĩlĩñ. Bĩmbi, gwañgwañiilĩ enombĩñgĩlĩñ, 14 gan Yesulĩ ñĩndĩñ enguk, “Kunum Molomdi ama ñandisĩ enlok gĩñgĩtĩii yambi-dĩkñelak, wala tĩmbi gwañgwa bĩsat yambi-umbi nokoĩ bĩwĩt, telak masip nĩm ti-semnelĩñ.” 15 Wĩndĩñ embi, kii gwañgwa bĩsattok plon kĩmĩpi, gwĩlam ti-sem-talembi, walinin pĩm ñañguk.

16 Tĩmbi ama nolĩ Yesuloñ bĩmbi nĩnguk, “Endaut, nak kuñgu tale-talen nĩmnat kasileuttok ep tĩndĩn kĩndem nek tĩmbettok nandĩlañ?” 17 Eumbi nĩnguk, “Kusei nekta dĩa nokoñ bĩmbi, nepek nek ñalĩ kĩndem sĩnĩk wala nan-kalañ? Anutu en noñgangot endĩ kĩndem, wala tĩmbi dĩa en gĩta nain tale-talen nĩmnat kuuñdok nandĩlañda, endĩkñe mandan tañgonembi kleukañ.” 18 Eumbi, ama walĩ Yesu ñĩndĩñ nĩ-nandĩnguk, “Dĩa endĩkñe manda dek ñala sĩnĩk elañ?” Eumbi nĩnguk, “Endĩkñe manda ñala elet: dĩa ama nĩm wĩlĩ kĩmbekak, telak joñgo nĩm kuukañ, kumbu nĩm tĩmbekañ, ama no manda plon patak endok siñgin joñgo nĩm siukañ, 19 meñga beka giñgiñgan ti-semekañ, tĩmbi dĩtnala nandĩlañ wĩndĩñgangot nokaila nandukañ.” ✧ 20 Eumbi, ama sim endĩ nĩnguk, “Endĩkñe manda gĩtik wĩn nak ikan tañgonembi kle-talelet. Gan nepek nek wala sĩnĩk gamañ tĩpĩkalet?” 21 Eumbi nĩnguk, “Tĩkap dĩa Anutulok nanandĩn gĩtik kle-taleup nandĩlañda, dĩa ña nepenepeka gĩtik tuatualok kĩmĩlĩm tua-taleumbi, mĩnem wĩn epmbi, ama pĩmbĩñesĩla em-taleumbi, tuañga kunum gĩnañ inda-gamekak. Wĩndĩñ ti-talembi, bĩ nep kle kuukañ.” 22 Ama simdi manda wĩn nandĩmbi, nepenepek asup palmĩngukta tĩmbi gĩnañ kolaumbi gwĩlĩlambi bim ñañguk.

23 Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañiila enguk, “Nak biañgan sĩnĩk sanba: ama mĩnem kwĩlĩkwĩlĩnat nolĩ Kunum Molomdok gĩñgĩt indauktok nandĩlakta endĩ gliñgliñnat. 24 Nak bĩndambo ñĩndĩñ sanba: kamel nolĩ lĩk bemdok gĩnañ gik wolok ña tombep nandĩwĩkta endĩ kena kwambiñ tĩmbek. Tĩmbi ama kwĩlĩkwĩlĩnat no Anutulok gĩñgĩt indaup nandĩlakta endĩ wĩndĩñgangot kena kwambiñ tĩmbekak, gan endok kenan wĩn kamellok kenan maklelak.” 25 Gwañgwañiilĩ manda wĩn nandĩmbi, kolan sĩnĩk sĩlĩkñembi eñgĩlĩñ, “Tĩkap wĩndĩñda, nĩndĩ Anutulok gĩñgĩt tuop indauk?” 26 Wĩndĩñ eumbi, Yesulĩ dĩndĩmgan yambĩmbi enguk, “Amalĩ wĩndĩñ tĩndĩlok tuop nĩm, gan Anutulĩ nepek gĩtik wĩn tuop ti-taleuk.”

27 Tĩmbi Petlolĩ tambanembi nĩnguk, “Kalañ. Nĩndĩ nepenepeknĩ gĩtik bi-talembi bĩmbi, dĩa gep kle kuamĩñ, wala tĩmbi nĩndĩ tuan nek tĩkenekamĩñ?” 28 Eumbi enguk, “Nak biañgan sĩnĩk sanba: Anutulĩ nepek gĩtik tĩmbĩ kaitaumek, Amalok Nĩñañ endĩ ama wapmañdok pipapipat plon pipapi, kusei kĩmĩpi, amatam gĩtik yambi-dĩkñeukak. Wolonda ama 12 nep kle kuañ sĩndĩ bo ama wapmañdok pipapipat plon pipapi, Isael ama sambat 12 yambi-dĩkñenekalĩñ. 29 Tĩmbi no en naka tĩmbi il ba dal kwayañii ba wĩwii ba meñ beu ba gwañgwa bĩsalĩ ba nanañ kenan ba nepek wĩn gĩtik bi-taleñgukta, Anutulĩ wolok tambon nain asupgan yousĩñmĩ-ta-ñambi, kuñgu tale-talen nĩmnat wakĩt mĩukak.”

✧ 19:19: Kisim Bek 20:12-16, Lo 5:16-20, Wok Pris 19:18

Kunum Molomdi g'ingitñii siloñ ti-semtrak

³⁰ Yesulí yous+mbi enguk, “Nain taletalenan ñ+ndiñ indaukak: ama asup nin endi man ñ+ndiñgít ama diw+silok daus+nan damandama tañ endi siñgi s+n+k itnekal+ñ, t+mbi siñgi s+n+k bañ endi d amandama itnekal +ñ.

20

¹ Nekta, Kunum Molom win endi wain kena kena molom noli kena gwañgwañii en-tiañembi yambi-d+kñeñguk wandin. Kwet salaumbi, kena molom wali k+m+n kwelan ñambi, kena gwañgwa diw+in epemepi, ² kena nain noñgan wolok tuan en-indaumbi nandum tuop t+mb+mbi, kena g+nañ en-mulim ñañg+liñ. ³ T+mbi kwet ip sala-s+n+k taumbi, ama wali nombó ñambi, ama diw+in kenala n+m ñañañ k+m+n kwelan slak pal+mbi yamb+mbi, ⁴ ñ+ndiñ enguk, ‘S+ndi bo ña wain kenana t+mb+mbi, kena t+netañ wolok tuan sametet.’ W+ndiñ eumbi, wain kena t+nd+la ñañg+liñ. ⁵ T+mbi maim boñg+p pal+mbi, kena molomdi b+ndambo ña ama diw+in kena t+ñ+m+neliñdok en-mukuk. T+mbi maimdi gama n+m p+sembiñ+li+mbi endi w+ndiñgangot t+ñguk. ⁶ T+mbi kwet kil+mek+li+melok t+mb+mbi, b+ndambo ñambi, ama diw+in kena n+m t+nd+in slak pak+liñ ep t+mbi indaumbi enguk, ‘S+ndi nekta sandap ombap kena n+m t+mbi slak pal+mbi, timlala t+lak?’ ⁷ Eumbi n+ñg+liñ, ‘Nimbek noli kena no n+m n+m+k.’ Eumbi en-mupi enguk, ‘Ale, s+ndi bo ñambi, wain kenana g+nañ kena t+mb+mbi.’

⁸ Kwet kil+m eumbi, wain kena molomdi kena ka-d+kñe amala n+mbi eñguk, ‘D+k kena gwañgwa k+ti-semum b+umbi, tuanji em+ñ. Emepi, siñgi b+liñ endoñan kusei k+m+pi em ta-ña, dama b+liñ enda siñgi emu talew+in.’ ⁹ T+mbi kena ka-d+kñeli ama kwet bipmem t+mb+mbi, kena kusei k+m+k+liñ enb+m b+umbi, kena nain noñgandok tuan em-taleñguk. ¹⁰ Emumbi, dama b+ñg+liñ endi ‘Tuan t+ke lo n+metak bek’ em nand+ñg+liñ, gan ka-d+kñeli ama noñgan noñgan enda bo kena nain noñgandok tuan enguk. ¹¹ Tuanji t+keñ+pi, kusei k+m+pi, kena molomda em balep ti-ñ+mbi ¹² eñg+liñ, ‘Siñgi b+liñ endi kena nain dumangot t+liñ, gan n+ndi sandap ombap maim kwamb+ñ g+nañ kena piñg+p gawalat t+patnambi kil+m elak. Nekta s+n+k siñgi b+liñ en g+ta tuan walan noñgangot n+m+lañ?’ ¹³ W+ndiñ eumbi, kena molomdi endoñan nanin nola ñ+ndiñ n+ñguk, ‘Notna, nak kolan n+m ti-gamlet. D+k kena nain noñgandok tuanla gan-nand+wambi, nandum tuop tik win. ¹⁴ Wala t+mbi m+nemga t+kembi ñau. Nak m+nem gam+it, w+ndiñgan siñgi b+liñ emepi nand+it. ¹⁵ Nak natnalok m+nem w+ndiñ ba w+ndiñ t+mbep nand+mbi, k+ndem t+mbet. Nak g+nañ siloñ ti-semlet, wala d+k n+silok tañgan yambi-gimb+it t+lañ ba?’ ”

¹⁶ Yesulí e-yout manda w+ndiñ embi enguk, “W+ndiñda ama man ñ+ndiñgít siñgi s+n+k bañ endi damandaman itnekal+ñ, t+mbi damandaman bañ endi siñgi s+n+k itnekal+ñ.”

Ama Wapmañ Yesulí indañgan il kwelnan Jerusalem loñguk

Ama Wapmañ Yesu endi kena nek timbektok indañguk?

¹⁷ T+mbi Yesulí Jerusalem lo ñaupi, gwañgwañii ¹² k+ti-semum b+umbi, n+s+ñgan telak telak ñañ+pi enguk, ¹⁸ “Nandañ! N+ndi lokap, Jerusalem tomnambi, Amalok N+ñañ t+kembi, tapma ama bies+ ba

endi kñe manda nandi-tale ama endok kisi plon kımilim loukak. Timbi endi manda plon kımipi, wili kimbektok manda embi, ¹⁹ Roma amalok kisi plon kımilimbi, endi Amalok Niñañ endok plon ni-sasale manda embi waiymbi, tikem kloñbat plon wiliım kimbekak. Timbi maim tıpet gıt no tımbımbi, Anutulı en kımnan nanin tımbı mlalekak.”

²⁰ Timbi Yesulı kimbektok en-taleumbi, Sebedilok tamın endi niñañiıt tıpet, wın Yakobo gıt Yoane, en gıta Yesuloñ bımbi, mılelem ti-ñımbi, nepek no nandiñmektok niñguk. ²¹ Timbi Yesulı ni-nandiımbi eñguk, “Dık nekta nandiılañ?” Eumbi niñguk, “Dık ama wapmañ indambi, amatam yambi-dıkñeukañ nain wolonda nandi-nambi, niñanait tıpet ñalı bo ama wapmañ indambi, kika dındım ba kepmanan pipatemıktok nandiılet.” ²² Eumbi, Yesulı niñañiıt ñındıñ enguk, “Sıtı nıtekte eamık wın nım nandi-dakleamık. Nak mılap bemetat * wın sıtı tuop bemdekamık ba?” Eumbi niñgımık, “Nıtı tuop.” ²³ Wındıñ eumbi enguk, “Sıtı biañgan nokok mılap bemdekamık, gan nıdı kıtna dındım ba kepma kandañ pilekak wın natna ewa taleuktok tuop nım. Pipapat wın Betnalı ama dek endi engan epmep nandiılak enda ti-wili dıkñe ti-semguk.”

²⁴ Timbi gwañgwañiı 10 endi manda wın nandiñgılıñda, dakwaya tıpetta gınañji komba dıñguk. ²⁵ Gan Yesulı gwañgwañiı gıtık kıtı-semum bımbi enguk, “Sındı kwelalok yambi-dıkñe ama endok ep tındıñji nandi-taleañ: amatamdok kuñgun ba kım wın ama wapmañjılok kiinan patak, tımbi ama loloñdı pımbiñesıla endikñe mandanjı kwambiñ enbi, tañgonem kleneliñdok giñgıneañ. ²⁶ Gan sındok boñgıpsınan wındıñ nım tılok. Nım sınık. Sındoññan nanin no en wopum kuuktok nandiılakta, endi noliılok tıplaplaenji kuukak. ²⁷ Timbi no en sındok telak damanjı kuuktok nandiılakta, endi kena gwañgwañji sılanin kumbi, ²⁸ Amalok Niñañ tıñguk wolok tuop tımbekak. Endi amatam asup ep tımbı platambi, endok kınjan kimbektok ama sınık indañguk, endi en tımbı plataneliñdok nım.”

Ama tıpet dautset sisipmın endi Yesu en ama wapmañ wın nandi-dakleñgımık

²⁹ Yesulı gwañgwañiı gıt Jeliko it kwet bim ñañılımbi, amatam kımın wopumdı en kle ñañgılıñ. ³⁰ Timbi ama tıpet dauset sisipmın endi telak pawan pi pakımık. Endi Yesulı yapma kleup tımbım nandiımbi, wolongan kıtımbi niñgımık, “Devittok Komblin, dık nıta blan ti-nımıñ.” ³¹ Endi wındıñ kıtımbi, amatam asuptı enombımbi, enkımısip tıñgılıñ, gan endi wopumgan kıtımbi niñgımık, “Wopum, dık Devittok Komblin, nıta blan ti-nımıñ.” ³² Eumbi, Yesulı wıñga ipi kıtı-sembi enguk, “Sıtı nıtek ti-samettok nandamık?” ³³ Eumbi niñgımık, “Wopum, nıtı dık dautnet tımbı tom-nımeñdok nandamık.” ³⁴ Timbi Yesulı blan ti-sembi, dauset kiılı tıke-kaumbi, wolongan dauset tombımbi, nepenepek kañbi, Yesu kle ñañgımık.

21

Yesulı ama wapmañ nomık Jelusalem loñguk

* **20:22:** Yesulı mılap bembemla eñguk wın endi Grik manda plon ñındıñ eñguk, “Nak tuk wıtna tıke lombi nambetat wın sıtı tuop tıke lombi nandekamık ba?”

¹ Yesu gít gwañgwañii endí Jelusalem it kwet tĩmbi dumalaumbi, Oliv kwet jañginnan lombi, Betfage it kwelan tomgĩlĩ. Tomñĩlĩmbi, Yesulĩ gwañgwañiit tĩpet en-mupi ² enguk, “Siti it kwet da patak wolok ñandekamĩk! Ñam tombi, wolongan doñki nĩñaññat toalĩ ep top yambiyambin kandetamĩk. Kañbi pĩsap yanañgĩpi bĩwĩt! ³ Tĩkap nimbek nolĩ sambĩmbi san-kaumbi, ñĩndĩñ nĩndekamĩk, ‘Molomdi doñki kena emektok nandĩlak. Tĩmbi plastik sĩnk yambiumbi yanañgĩlĩmbi bĩndetamĩk.’”

⁴ Yesulĩ doñkila eñguk wĩn endĩ plofet ama nolĩ damañgan kumbi manda eñguk walĩ bien inda-dakleuktok tĩñguk. Manda wĩn ñĩndĩñ,

⁵ “Saiondok * amatam ñĩndĩñ enbĩm nandĩwĩt: Ama wapmañjĩ endĩ sĩndĩ sepmektok bĩ-samlak.

Endĩ kayombĩnembi, doñki plon pipatak, wĩn doñki sim wolok plon pipapi bĩlak.” ✨

⁶ Tĩmbi gwañgwa tĩpet endĩ ñambi, Yesulĩ kena manda enguk wolok tuop tĩmbi, ⁷ doñki me nĩñañ yanañgĩpi, Yesuloñ bĩñgĩmĩk. Bĩmbi, sauloñjet kiundepi, doñki plon kĩmĩlĩmbi, Yesulĩ wolok plon lo pipapi ñañguk. ⁸ Tĩmbi amatam kĩmĩn wopum endoññan nanin asupgandĩ endok koi gĩñgĩt tĩke-loneliñdok sauloñjĩ telak plon samba eñĩlĩmbi, dĩwĩndĩ komba sak kiyat dombĩmbi mep bĩm, wĩndĩñgot telak plon ipane-ta-ñañgĩlĩ. ⁹ Tĩmbi amatam Yesu siñgi dama tĩmbi kleñgĩlĩ endĩ enda Mesia nĩmbi, ñĩndĩñ yousĩyousĩñgan kĩtĩmbi eñgĩlĩ, “Ama wapmañ Devit endok Komblin bĩlak, koi tĩke-lowĩt!

Molomdi ama ñĩn ama wapmañni kuuktok nĩ-mukuk en wakan gwĩlam tĩñmen!

Anutu kunum gĩnañ patak endok koi tĩke-lona!” ✨

¹⁰ Yesulĩ Jelusalem it kwelan ama wapmañ nomĩk lo tombĩmbi, wĩnasi gĩtĩktĩ wĩn ka sĩlĩkñembi, “Wĩn nin?” e-nandĩñgĩlĩ. E-nandumbi, ¹¹ amatam kĩmĩn wopumdi tambane e-ta-ñañgĩlĩ, “Ñĩn plofet Yesu en Nasalet it kwet, Galili distrik nanin.”

Yesulĩ tapma ilan gembĩn daut semguk

¹² Tĩmbi Yesulĩ tapma it sañ jimba gĩnañ lombi, kĩmĩlĩ tua tĩmbi, mĩnem kena tĩ-pakĩlĩ lo yambĩmbi, nandum tuop nĩm tĩñguk. Wĩndĩñda endĩ ama tapma tĩndĩlok nepenepek kĩmĩlĩm tuañgĩlĩ gĩtĩk ep klembi, ama mĩnem tambo mĩñ kena tĩñgĩlĩ endok kĩmĩkĩmĩtsĩ wakĩt monĩk tuatualok kĩmĩkĩlĩ endok pipapatsĩ wĩlĩ tombolĩmbi, ¹³ ñĩndĩñ enguk, “Anutulok manda no ñĩndĩñ youyoulĩn patak, ‘Nokok itna wĩn nan-wowoñ tĩndĩlok it een’. ✨ Gan kĩmĩlĩ tua ama sĩndĩ it ñĩn tĩmbĩm kumbu amalok pat-sembi it nomĩk tĩlak.”

¹⁴ Yesulĩ tapma it sañ jimba gĩnañnan paliñĩlĩmbi, ama kesĩt nĩm kuñgĩlĩ gĩt ama dausĩ sipmĩsipmĩn endĩ endoñ bĩmbi, ep tĩmbi kĩndem dañguk. ¹⁵ Tĩmbi wembe gwañgwa wandĩñ pakĩlĩ endĩ ñĩndĩñ kĩtĩñgĩlĩ, “Ama wapmañ Devittok Komblin endok koi tĩke-lowĩt!” Tapma ama biesĩ gĩt endĩkñe nandĩ-tale ama endĩ manda wĩn nandĩmbi, Yesu kundit kĩndem engano asup tĩñguk wĩn kañbi, gĩnañjĩ komba dĩmbi, ¹⁶ ñĩndĩñ nĩ-nandĩñgĩlĩ, “Endĩ Mesia ganañ wĩn dĩk nandĩlañ ba?” Eumbi tambane enguk, “Ba wĩn nandĩlet

* **21:5:** Jelusalem it kwet koi no wĩn Saion. Plofetti ‘Saiondok amatamla’ eñguk endĩ Jelusalem nasi ba Israeel amatam gĩtĩk endok plon ep you tĩñguk. ✨ **21:5:** Aisaia 62:11, Sekeraia 9:9

✨ **21:9:** Kap 118:25-26 ✨ **21:13:** Aisaia 56:7

ñak. Gan sɪndɪla Ama Wapmañ Devitti Wopumla ñɪndɪñ nɪnguk wɪn pinapi nandi-kamalañ bek, ‘Dɪk wembe gwañgwa tip ba wopum ep tɪmbɪ pañgɪtaumbi, gan-tɪke-loumbi kɪndem dalak.’ * 17 Wɪndɪñ embi, ama biesɪ yambimbi, Jerusalem nanin Betani it kwelan ñambi, wandɪñ dounguk.

Yesulɪ komba fik no nɪ-suambalɪmbi yañetañguk

18 Kwet salaumbi, Yesulɪ Jerusalem undane ñañɪpi, nanañ gawat tɪnguk. 19 Tɪmbi deium ñaumbi, komba fik no telak pawan palɪmbi kañguk. Kañbi, ñasɪngan kuseinan ña bienla deium loumbi, lonjɪ katɪlapi, sakgot kañguk. Kañbi, komba fik nɪ-suambapi eñguk, “Dɪk bienga nombo nɪm laliukañ, nɪm sɪnɪk.” Eumbi, wolongan komba fik walɪ yañetambi kɪmɪnguk.

20 Gwañgwañiilɪ wɪn ka sɪlɪkñembi eñgɪlɪñ, “Nɪtek tɪmbi, komba fik ñalɪ platik sɪnɪk kɪmbi yañetalak?” 21 Eumbi, Yesulɪ tambanembi enguk, “Nak biañgan sɪnɪk sanba: tɪkap sɪndɪ gɪnañ tɪpet nɪm tɪmbi, Anutu biañgan nandi-kɪlɪktɪ tɪñmi-kunelɪñda, nak kundit komba fik ñala tɪt wɪndɪngangot sɪndɪ bo tɪnelɪñ. Tɪmbi wakangot nɪm ya. Tɪkap sɪndɪ kwet jañgɪn ñala ‘Mɪlapi, tuk kimbɪñ gɪnañ pɪ!’ nɪmbɪmbi, gumañ wolok tuop indawɪk. 22 Sɪndɪ Anutula nepek no ba no tɪmbektok nɪmolo tɪ-ñɪmbi, nandi-samektok nandi-kɪlɪktɪ tañda, wɪndɪñ inda-samekak.”

Yesulɪ nindok manla kena pa tɪnguk wala nɪ-nandɪngɪlɪñ

23 Yesulɪ tapma it sañ jimba gɪnañ lombi, amatam enɪ-daut tɪ-semguk. Enɪ-daut tɪ-sem-palɪñɪlɪmbi, tapma ama biesɪ gɪta Islael amalok ama biesɪ endɪ endoñ bɪmbi, nɪ-kañbi eñgɪlɪñ, “Nindɪ ganbɪmbi, kundit ñandin pa tɪlañ? Ba nindok mandanla ba gembɪnla wɪndɪñ pa tɪlañ?” 24 Eumbi tambane enguk, “Nak bo nepek nola san-nandutet. Dɪndɪm tambane nanɪnetañda, nak bo nindok mandala kundit wandin sɪnɪk pa tɪlet wɪn sanbetet. 25 Nindɪ Yoane nɪmbɪmbi, amatam tuk i-semguk? Wɪn Kunum Molomdɪ ba ama nolɪ?” Wɪndɪñ eumbi, kusei kɪmɪpi, nɪsɪngan dombɪ tañan tɪmbi eñgɪlɪñ, “Nɪndɪ ‘Kunum Molomdɪ’ wɪndɪñ eneñda, endɪ ñɪndɪñ nɪnɪ-nandutak, ‘Wɪndɪñda sɪndɪ nekta Yoanelok mandan nɪm nandi-dasiñgɪlɪñ?’ 26 Gan nɪndɪ ‘Ama nolɪ Yoane nɪmbɪm kena tɪnguk’ wɪndɪñ eneñda, amatam kɪmɪn wopum Yoanela plofet nandɪñmañ endɪ nɪtek tɪ-nɪmnelɪñ walañgot mɪsɪnetamɪñ.” 27 Wɪndɪñda endɪ Yesu ñɪndɪñ tambane nɪngɪlɪñ, “Nindɪ Yoane nɪmbɪmbi, tuk i-semguk wɪn nɪndɪ nɪm nandamɪñ.” Eumbi enguk, “Ale, wɪndɪñda nak bo nindɪ nanbɪmbi, kundit pa tɪlet wɪn nɪm sanbetet.”

Yesulɪ Juda ama biesɪlok gɪnañ kwambɪñjɪ e-dakleñguk

28 Yesulɪ yousɪmbi, Juda ama biesɪla enbi eñguk, “Sɪndɪ kasat ñala nɪtek nandañ? Ama nolok nɪñañiit tɪpet kuñgɪmɪk. Tɪmbi tualoñ ña ñɪndɪñ nɪnguk, ‘Tua, dɪk man ñambi, wain kena tɪ!’ 29 Eumbi, jip jup tɪnguk, gan siñgimek endɪ gɪnañ tambaneumbi, ña kena tɪnguk. 30 Tɪmbi besettɪ monaloñ ña wɪndɪngangot nɪmbɪmbi, beula nɪnguk, ‘Ale, ñautet.’ Endɪ wɪndɪñ eñguk, gan nɪm ñañguk. 31 Sɪndɪ nɪtek nandañ, gwañgwa nindɪ beulok man tañgoneñguk?” Eumbi, endɪ eñgɪlɪñ, “Tuali.”

Tĩmbi Yesulĩ enguk, “Nak biañgan sanba: takis epep ama ba tam telak joñgolok endĩ sindok kwesi kñnjannan Anutu enlok gñgĩt indaumbi yambi-dĩkñelak. ³² Kusei ñĩndĩnda tĩmbi wĩndĩñ indalak: Yoaneli bĩmbi, dĩndĩm kuñgulok telak daut samumbi, sĩndĩla mandan nandum tlal tĩnguk, gan takis epep ama gĩt tam telak joñgolok endĩla mandan wĩn nandĩmbi tĩke-kĩliñ eñgĩliñ. Sĩndĩ nepek wĩn kañgĩliñ, gan gĩnañjĩ nĩm tambanembi, Yoanelok mandan nandĩmbi nĩm tĩke-kĩliñ eñgĩliñ.”

Yesulĩ tapma ama biesĩ gĩt Falisi ama endĩ wain kena ka-dĩkñe ama kolasĩ wandĩn eñguk

³³ Yesulĩ yousĩmbi, tapma ama biesĩ ba Falisi amala enbi eñguk, “Nak e-yout manda no sanbambi nandĩwĩt. Kena molom nolĩ wain kap kwet nolok tĩpiñguk. Tĩpi-talembe, sañ im gĩmbunembi, wain tul wĩsĩ-dottok kwet no kĩndipi, kena ka-dĩkñelok it ombap kloñ no kawattĩ kĩndilĩm ikuk. Wĩndĩñ tĩ-talembe, kenan wĩn ka-dĩkñelok kĩsĩ plon kĩmĩpi, kwet mayañgan nolok ñañguk. ³⁴ Ña kuñĩliĩmbi, bien mepmettok nain indaumbi, kena gwañgwañii dĩwĩndĩ wain bien enlok mepmettok ka-dĩkñelolĩ en-mulĩm bĩmbi, wain kena gĩnañ tomgĩliñ. ³⁵ Tĩmbi ka-dĩkñe endĩ gwañgwa en-mumulĩn wĩn epmbi, no wĩpi, no wĩli kĩmbĩmbi, no kawattĩ wĩkĩliñ. ³⁶ Wĩndĩñ tĩmbĩmbi, kena molomdĩ gwañgwa dĩwĩn nombo en-mukuk. Kunakunatsĩ wĩn gwañgwa dama en-mukuk yapma klembi, asup en-mulĩmbi bĩ tombĩmbi, kundit wĩndĩngangot tĩ-semgĩliñ.

³⁷ Siñgi sĩnĩk endĩ enlok nĩñañ sĩnĩk nĩ-mupi, ñĩndĩñ nandĩnguk, ‘Nĩñanalĩ ña tombĩmbi kañbi, giñgiñgan tĩñmĩnekalĩñ.’ ³⁸ Tĩmbi ka-dĩkñeli nĩñañ wĩn kañbi, nĩsĩngan ñĩndĩñ eñgĩliñ, ‘Gamanda endĩ wakan kena ñolok molom tĩmbekak, wala tĩmbi nĩndĩ en wĩpi, kenan ñĩn nĩnlok gĩngĩt kasĩlena.’ ³⁹ Wĩndĩñ embi tĩkeñĩpi, kena gĩnañ nanin munjut munjut ñakap, kena pawan wĩli kĩmguk.” ⁴⁰ Yesulĩ wĩndĩñ embi en-nandĩmbi eñguk, “Wain kena molomdĩ undane bĩmek, ka-dĩkñe wĩn nĩtek tĩ-semekak?” ⁴¹ Eumbi nĩngĩliñ, “Nepek kolan sĩnĩk tĩngĩliñda tĩmbi endĩ bo kolan sĩnĩk yandĩpmum kĩm-talenekalĩñ. Tĩmbi endĩ kena ka-dĩkñe komblin kĩndem ep kasĩlembe, kenan endok kĩsĩnan kĩmĩliĩmbi, wain bien mepmettok nain indaumbi, nain tuop endĩ bien dĩwĩn enlok melĩm tĩ-kunekalĩñ.”

⁴² Tĩmbi Yesulĩ enla manda embi enguk, “Anutulok manda youyoulĩn patak ñĩn sĩndĩ pinat nandĩmbi kamalañ bek, ‘Molom en ñĩndĩñ tĩmbĩ indañguk: it kĩndikĩndit amalĩ ita kawattĩ tĩndĩn nola kena nĩmnat embi siñgi wĩliĩmgĩliñ,

gan kawat walĩ ta dĩwĩn gĩtik yapma klelak.

Nĩndĩ wĩn kanambi, kundit gĩtikĩn tĩlak.’ ✧

⁴³ Manda wolok tuop it kĩndikĩndit amalĩ kawat wĩn siñgi wĩliĩmgĩliñ, wĩndĩngan sĩndĩ nak siñgi wĩt-namgĩliñ, wala tĩmbi nak ñĩndĩñ sanba nandĩwĩt: Sĩndĩ Anutulok gĩngĩtĩii ku-ta-bañ, gan endĩ pipapipat wĩn sapma tĩkembĩ, amatam no nĩndĩ endok manda tañgonembi bien tĩmbĩ indañ enda emekak. ⁴⁴ Ama nolĩ kawat wolok plon pi wĩlektĩ en wĩli mĩnanda taleuk. Ba kawat walĩ ama nolok plon pĩwĩkta, kawat walĩ ama wĩn wĩli gĩkñe-taleuk.” † ⁴⁵ Tapma ama biesĩ gĩt Falisi

✧ 21:42: Kap 118:22-23 † 21:44: Nandĩ-tale ama dĩwĩndĩ ñĩndĩñ eañ: Matayo en sambat wĩn nĩm youkuk.

ama endi Yesuli e-yout manda eñguk w+n nandi+mbi, “N+ndañgan elak” w+ndiñ nandi+mbi, ⁴⁶ t+kenepi nandiñg+il+ñ. Gan amatam k+m+n wopum endi Yesula plofet no w+ndiñ nandiñm+iñg+il+ñ, wala t+mbi Falisi amal+ amatamdi mik ti-semnel+ñ wala m+s+mbi, n+m t+keñg+il+ñ.

22

Kunum Molomdi en-tiañelak w+n Yesuli n+m nandi+k+m+k+mneliñdok eñguk

¹ Yesuli yous+mbi, nombo ama bies+la e-yout mandali manda en+iñ+pi, ñ+ndiñ eñguk, ² “Kunum Molomdi g+iñg+itñii yambi-d+kñelak w+n ñ+ndiñ: ama wapmañ nolok n+ñañ+ tam+n t+keup t+mb+mbi, wapmal+ kena gwañgwañiil+ nanañ sina wopum t+iñm+neliñdok embi, ³ manda k+m+pi, yokt+ nanañ w+n naneliñdok en-tiañeñguk. T+mbi nanañ nanalok nain indaumbi, yokñiil+ b+neliñdok kena gwañgwañii en-mul+mbi ñañg+il+ñ. Gan yokñiil+ b+mb+la kunjit tambi, n+m embi g+iñg+inem pak+il+ñ.

⁴ T+mbi ama wapmañdi b+ndambo kena gwañgwa d+w+n bo en-mupi, yokñii ep tiañeñguk enda ñ+ndiñ en+neliñdok enguk, ‘Nandañ. Nak nanaña ip ti-w+il+ dikñet. Nokok bulmakau wapai sim ba n+ñañ d+w+n no gwok galkñat yand+p si-talembi, nepek g+it+k ti-jum+it ti-sam-talembi. S+ndi b+mbi, n+ñanali tam t+mbetak en g+ta na silis+il+ tinal’ ⁵ En-mul+mbi, kena gwañgwañiil+ ña manda eñguk w+ndiñ eng+il+ñ, gan yokñiil+ mandanj+ nandi-k+m+mbi ñañg+il+ñ. D+w+ndi nanañ kenanj+nan ñañg+il+ñ, d+w+ndi m+nem kenanj+la ñañg+il+ñ. ⁶ T+mbi d+w+ndi ama wapmañdok kena gwañgwa w+n epbi kolan ti-sembi yand+p k+m+il+ñ. ⁷ W+ndiñ t+mb+mbi, ama wapmañdi g+inañ komba d+umbi, mik amañii en-mul+mbi ña ama kena gwañgwa yand+p+g+il+ñ w+n yand+p talembi, isi kwesi wak+it sium d+iñguk.

⁸ T+mb+mbi ama wapmañdi kena gwañgwañii d+w+nda ñ+ndiñ enguk, ‘Yoknailok nanañ sina ti-sem-talet, gan ama nak en-tiañeñgut endi k+ndesi n+m. ⁹ W+ndiñda s+ndi telak mannan ñambi, amatam yamb+netañ tuop en-tiañeum b+mbi, wapatamdok sina dum nanañ namb+it.’ ¹⁰ Eumbi, kena gwañgwañiil+ enguk tuop telak man tuop ñambi, amatam k+ndesi ba kolas+ yamb+iñg+il+ñ g+it+k ep k+m+n t+mbi yanañg+il+mbi, nanañ nanala b+mbi, it g+inañ tokñeñg+il+ñ.

¹¹ Amatam it g+inañnan lo pi paliñ+il+mbi, ama wapmañdi yambep loñguk. Lombi yambiñ+pi kañguk w+n: ama noli dasindasin nain wolok d+ndim s+n+k yokñiila emg+il+ñ w+n n+m dasimbi, b+ pipal+m kañbi ¹² ni-nandiñguk, ‘Notna, n+tek t+mbi dik dasindasin gam+it w+n n+m dasimbi biñ?’ Eumbi, ama wal+ manda n+mnat pal+mbi, ¹³ ama wapmañdi kena gwañgwañii enbi eñguk, ‘S+ndi kii kesi toali topbi, pawan kol+ p+mbi, k+il+m g+inañ palen.’” Yesuli e-yout manda wandin embi yous+mbi eñguk, “K+il+m g+inañ amal+ mano kw+il+m t+mbi, manji si-g+il+m danekaliñ. ¹⁴ Nandañ. Kunum Molomdi amatam asup entiañelak, gan noñgan noñgan mandan nandi+mbi bañ end+iñgot ep kas+lelak.”

Falisi amal+ Yesu s+soñ t+iñm+nep nandi+mbi, takis m+nem k+m+k+m+ttok plon ni-nandiñg+il+ñ

15 Tĩmbi Falisi amalĩ Yesu manda plon kĩmĩtnelĩĩndok nandĩmbi, ña kĩmĩn tĩmbi, mandalĩ sĩsoĩ tĩĩmĩnepi e-sambat tĩĩngĩlĩĩ. Tĩ-talembi, 16 nisĩlok gwaĩngwanjii dĩwĩn gĩt ama wapmaĩ Elot endok sambalii dĩwĩn * en-mulĩmbi ñambi nĩĩngĩlĩĩ, “Endaut, nĩndĩ dĩkok kusaka nandamĩĩ, dĩk julũĩ manda nĩm embi, biaĩngangot pa elañ, Anutuli nĩndĩ nĩtek kuneĩndok nandĩlak wĩn lolon ba pĩmbĩn gĩtik mĩsĩmĩsĩ nĩmnat tuopkan nĩnĩ-daut nĩm tĩ-nĩmlañ. 17 Wala tĩmbi ganandĩnambi nĩnbekañ: Romalok ama wapmaĩ Sisa enda takis mĩnem mamĩĩ wala nandum dĩndĩm elak ba nĩtek?”

18 Wĩndĩĩ eumbi, Yesulĩ kolan tĩĩmĩnepi nandĩĩngĩlĩĩ wĩn kanandĩmbi enguk, “Sĩndĩ ama manjĩ manbenjĩ malet nomĩk, mandalĩ sĩsoĩ tĩ-namĩnepi baĩ ba? 19 Takis mĩnem pa kĩmĩkamĩĩ mĩnem wĩn no daut namĩt” eumbi, mĩnem kwandai satnĩn no ña tĩke bĩ daulmĩĩngĩlĩĩ. 20 Tĩmbi Yesulĩ en-nandĩmbi eĩnguk, “Mĩnem plon ama walan gĩt kot kundit wĩn nĩndoĩ?” 21 Eumbi nĩĩngĩlĩĩ, “Wĩn Sisaloĩ”. Wĩndĩĩ eumbi enguk, “Ale, Sisalok gĩĩngĩt wĩn Sisala tambane mĩnekalĩĩ, tĩmbi Anutulok gĩĩngĩt wĩn Anutula tambane mĩnekalĩĩ.” 22 Wĩndĩĩ eumbi, nandĩ piast tĩmbi bĩmbi pĩ ñaĩngĩlĩĩ.

Sadusi amalĩ Yesu sĩsoĩ tĩĩmĩnep nandĩmbi, kĩmnan nanin mĩlamĩlattok plon nĩ-nandĩĩngĩlĩĩ

23 Sandap wolondaĩgan Sadusi ama dĩwĩn endĩ Yesuloĩ bĩĩngĩlĩĩ. (Ama walĩ ‘Ama sambañ endĩ nĩm mĩlamĩlattok’ wĩndĩĩ pa eaĩ.) Endĩ Yesuloĩ bĩmbi, ñĩndĩĩ nĩ-nandĩmbi 24 eĩngĩlĩĩ, “Endaut. Endĩkũe manda Moselĩ kĩmĩt-nĩnguk walĩ ñĩndĩĩ elak: ama nolĩ yamĩn pap sembilakta, endok sambat nĩm talenelĩĩndok kwayaĩlĩ endok tamĩn kanjalĩ tĩkembĩ, dallok kĩnjan gwaĩngwa bĩsat ep tĩmbi indanekalĩĩ. ✧ 25 Wĩndĩĩnda, dakwaya kĩt tambon tĩpet endĩ ñolok kuĩngĩlĩĩ. Tĩmbi tualĩ tam no tĩkembĩ kukap, komblin nĩmnat yamĩn papi sembiĩnguk. Sembumbi, monalĩ tam wakangot tĩkeĩnguk. 26 Tĩkembĩ, endĩ bo wĩndĩĩngangot yamĩn papi sembiĩnguk. Tĩmbi gwĩk endĩ bo wĩndĩĩngangot tĩnguk. Tĩmbĩm ña gwĩk konjok endok plon taleĩnguk. 27 Endĩ gĩtĩkkandĩ sembi-taleumbi, sĩngi sĩnĩk tam walĩ bo sembiĩnguk. 28 Ale, dĩk eumbi nandĩna: dakwaya endĩ gĩtĩktĩ tam wĩn tĩkeĩngĩlĩĩ, wala tĩmbi ama sembiĩngĩlĩĩ endĩ mĩlamĩlat nainnan mĩlalĩmbi, ama kĩt tombon tĩpet endoĩ nanin ama nĩndĩ sĩnĩk tam wĩn tĩkeukak?”

29 Eumbi tambane enguk, “Sĩndĩ Anutulok mandan youyulĩn patak wolok kusei ba endok gembĩn nĩm nandĩ-dakleañ, wala tĩmbi mĩlamĩlatta nandumbi kamalalak. 30 Amatamdĩ kĩmnan nanin mĩlatmek endĩ kunumdok añelo nomĩk wapatam nĩm pa tĩnekalĩĩ. 31 Tĩmbi ama sembiĩmbi mĩlatnekalĩĩ wolok kandaĩ Anutuli manda ñĩndĩĩ sanguk wĩn sĩndĩ pinat nandĩmbi kamalañ bek, 32 ‘Natna Anutu wakan Ablaam wakĩt Aisak ba Jekop endĩ nan-wowoĩ tĩ-namaĩ.’ ✧ Endĩ bep paĩnii kwelan nombo nĩm kuaĩ endok plon wĩndĩĩ eĩnguk. Tĩmbi ama kaik kuaĩ endĩngot Anutu nĩ-wowoĩ taĩ, ama sembi-sembiĩn endĩ nĩm.” 33 Amatamdĩ Yesulĩ nanandĩ emguk wĩn nandĩmbi, nandĩ-gĩtĩngĩtik e tĩngĩlĩĩ.

Falisi amalĩ Anutulok mandan plon Yesu sĩsoĩ tĩĩmĩnepi tĩ-tĩlakĩlĩĩ

* 22:16: Falisi amalĩ takis mĩnem Roma ama wapmaĩnda mĩmĩn wala nandum pĩumbi, Elottok sambalĩlĩ wala nandum kĩndem daĩnguk. ✧ 22:24: Lo 25:5, Stat 38:8 ✧ 22:32: Kisim Bek 3:6,15,16

34 Yesulí Sadusi amalok manjî masipmîñgukta, Falisi amalî wîñ nandîmbi, bî kîmîñ tîmbi, Yesuloñ bîñgîlîñ. 35 Endoññan nanin no endî endîkñe manda nandî-tale ama. Endî Yesu sîsoñ tîñmep nî-nandîmbi eñguk, 36 “Endaut. Endîkñe manda nek ñalî sîñk dama tîmbi, loloñ sîñk tîlak yañ?”

37 Eumbi nîñguk, “Sîndî gînañjî wakîñtî gînañjî tip ba nanandîñjî gîñk Wopum Anutunjî endok biñmînekalîñ.” ✧ 38 Endîkñe manda walî dama sîñk tîmbi, loloñ sîñk yañ. 39 Tîmbi endîkñe wandîngangot no wîñ ñîndîñ, ‘Dîk dîtnala nandîlañ, wîndîñgangot nokala nandîñmekañ.’ ✧ 40 Moselî endîkñe manda gîñk kîmîñ-nîmguk ba plofet amalî nanandî nîmgîlîñ wolok bien endîkñe tîpet walî nîñ-dakleamîk.”

41 Falisi amalî kîmîñ tî-palîñîlîmbi, Yesulî ñîndîñ en-nandîmbi 42 eñguk, “Mesia Anutulî amatamñîi epeplok nîmbi taleñguk wîñ sîndî enda nîtek nandañ? En nîndok kombîlin?” Eumbi nîñgîlîñ, “Endî ama wapmañ Devit endok kombîlin.” 43 Eumbi enguk, “Wîndîñda kusei nîtektok Dîndîm Woñdî Devittok gînan nanandîñ tîmbî daklembi, enlok kombîlin wîñ ‘Wopumna’ kîtîmbi, ñîndîñ eñguk, 44 ‘Wopum Anutulî Wopumnala ñîndîñ nîñguk, Dîk kîtna dîndîm kandañ pipalîmbi, nak kanjîkkai dîkok kapmainan yapîlambî patnekalîñ wolok tuop.’ ✧ 45 Manda wolok tuop Devittî Mesiala ‘Wopumna’ kîtîñguk, wala tîmbi Mesialî nîtek Devittok kombîngot tîmbek?” 46 Eumbi, ama biesî gîñkîñtî manda tambon no tambane nînelîñdok tuop nîm. Tîmbi nain wolondañgan kusei kîmîpi, mandalî sîsoñ tîñmînepi ekaeka dîwîñ tînep mîsîmbi kak biñgîlîñ.

23

Yesulî Falisi gîta endîkñe manda nandî-tale amalok ep tîndîñjî julûngan wîñ e-dakleñguk

1 Tîmbi Yesulî gwañgwañîi gîta ama kîmîñ wopum tî-pakîlîñ enda ñîndîñ enguk, 2 “Falisi gîñtî endîkñe manda nandî-tale ama endî Moselok kîñjan ipi, endîkñe manda san-daut tî-samañ. 3 Wala tîmbi manda sanañ wîñ gîñk tîke-kunekalîñ, gan ep tîndîñjî nîtek tañ wîñ nîm kîmîñ-klembi tînekalîñ. Nekta, endî endîkñe manda san-daut tî-samañ, gan nîsî manda wîñ nîm tîke-kuañda tîmbi. 4 Endîkñe manda sînda san-daut tî-samañ wîñ nepek mîlap wîñ sîndîñgot tañgonelîñdok samañ wandîñ. Gan nîsî sep tîmbi pañgîñtanelîñdok kîñtî kîmîñ no tînepi nîm nandañ.

5 Nepek tañ gîñk wîñ endî amalî yambîmbi e-kîndem da tî-semnelîñdokgot pa tañ. Sîndî Falisi gîñtî endîkñe nandî-tale ama endok kama besañ ba dama immîsî wîñ kañ ba? * Wîñ wopum sîñk! Tîmbi kuñgunjî Anutu biñmañ wîñ inda-dakleuptok endî dasîndîñjî kusîp bleblemat ombaplî tîndîñ wîñ pa dasiañ. 6 Tîmbi sina wopum indalaknan ba it kiyau gînañ endî pipapat damandama pakañ wolokgot pipatnepi nandañ, 7 tîmbi amatam kîmîñ kwelan yambañ

✧ 22:37: Lo 6:5 ✧ 22:39: Wok Pris 19:18 ✧ 22:44: Kap 110:1 * 23:5: Juda amalî kama besañ ba dama immîsî bîñtî gwîlaptî tîmbi, Anutulok manda dîwîñ (Kisîm Bek 13:1-10, 13:11-16, Lo 6:4-9, 11:13-21) pepa plon youpi, wolok gînañ dasîmbi, nîmolo tîndîlok nainnan dasiañgîlîñ.

endi we sembi giñgiñgan ti-semneliñdok ba kosi eu loumbi, ‘endaut’ pa eninelñdok nandañ.

⁸ Nandiwit: ama noñgan endiñgot sindok sandautsi sinik, timbi sindi gitik dakwayañgot, wala timbi amatamdi sindok kosi eu loneliñdok ‘ninindaut’ windiñ nım sanınekalıñ. ⁹ Wındiñgangot sindi kwelan ñolok ama nola ‘Bepni’ nım kitınekalıñ. Bepsi noñgangot endi kunum gınañ patak. ¹⁰ Timbi bo amatamdi sinda ‘telak damanı’ nım sanınekalıñ. Nım. Sindok telak damanı wın noñgan endiñgot, wın Mesia Anutuli en sepmektok ni-mukuk en wakan. ¹¹ Sindok ama lolonjılı sindok kena gwañgwanji kuukak. ¹² No en enlok koi tıke lolakta, Anutuli endok koi tıke piukak. Timbi no en kayombıneambi kulakta, Anutuli endok koi tıke loukak.”

¹³⁻¹⁴ Yesuli yousımbi enguk, “Endikñe manda nandi-tale gıta Falisi ama sindi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sindi amatam kunumdok yama sip semañ, wın sinı Kunum Molomdok giñgit nım indañ, gan amatamdi endok giñgit indanep nandañ wın telak masip ti-semañ, wala timbi Anutu en mek sambekak. †

¹⁵ Endikñe nandi-tale gıta Falisi ama sindi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sindi gwañgwanji noñgangot timbi indaneliñdok kwet tuop ba tuk kimbıñ dikñemi ku-taleañ. Sindi kolandok giñgit tañ, timbi ama noli gwañgwanji indambi, nanandınji git ep tındınji kimıt-kle-talelak sindi en timbım kolandok giñgit tıñipi, sapma klembi, kola sinik talak.

¹⁶ Ama dausi sisipmın nosıla telak daut semañ sindi kilañmet! Sindi ñındıñ eni-daut ti-sembi tañ: tıkap ama noli ñındıñ eup nandılak, ‘Nak Anutulok dainan wındıñ ba wındıñ timbettok e-kwambıñ da tılet’, gan endi Anutulok koi kitıup mısımbi, tapma ittok plon e-gembılalakta, endi manda wın kındem lapılektok tuop. Gan tıkap endi nepenepek gollı tındın tapma ilan pakañ wolok plon manda e-kwambıñ dalakta, endi manda wın lapılektok tuop nım. Sindi wındıñ pa eni-daut ti-semañ. ¹⁷ Sindi ama dausi sisipmın gıta kaması! Anutulok dainan nek ñalı loloñ sinik? Wın nepek gollı tındın walı loloñ sinik, ba tapma it walı loloñ sinik? Nepek gollı tındın walı tapma ilnan nım palımda, walı loloñ nım timbek yañ. ¹⁸ Timbi bo ñındıñ eni-daut ti-semañ, ‘Amalı sisuet plon manda e-kwambıñ dalak, endi manda wın kındem lapılektok tuop. Gan tıkap endi tapma no sisuettok plon kimılim patak wolok plon manda e-kwambıñ dalakta, endi manda wın lapılektok tuop nım’. ¹⁹ Sindi dausi sipmın. Anutulok dainan nek ñalı loloñ sinik? Wın tapma walı loloñ sinik, ba sisuet walı loloñ sinik? Tapma wın sisuettok plon nım kimılim palımda, walı loloñ nım timbek yañ. ²⁰ Wala timbi no en sisuettok plon manda e-kwambıñ dalakta, endi sisuet wakıt nepek gitik wolok plon kimılim pakañ nepek wolok plon mandan e-kwambıñ dalak. ²¹ Timbi no en tapma ittok plon manda e-kwambıñ dalakta, endi tapma it wakıt Anutu en wolok kulak endok

† **23:13-14:** Nandi-tale ama dıwındı manda kusip no gamañgot patak eañ. Wın ñındıñ, “Endikñe manda nandi-tale gıta Falisi ama sindi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sindi nımolo ombap amalı sambı-nandı tıneliñdok tañ, gan tam kanjak julıñıt ti-sembi, isi yapma tıkeañ, wala timbi kolanjılok tuan ombı-tıkenekalıñ wın ama dıwındok tuan makleukak.”

plon manda e-kwambiñ dalak. ²² Timbi no en kunumdok plon manda e-kwambiñ dalakta, endi kwet wolok Anutul+ pipapi, kunum kwet yambi-dikñelak wak+ Anutu enlok plon manda e-kwambiñ dalak.

²³ Endikñe nandi-tale ama g+ta Falisi ama s+ndi kilañmet! Anutu en mek sambekak. Ama manji manbenji malet nomik s+ndi nepek gitik kas+leañ w+n danb+m, kit tambon tambon t+mb+mbi, tambon noñgan Anutulok pa mañ, w+n nepek tipnam gwasap wandin tuan wopum n+mnat w+n bo s+ndi n+m kamalañ. W+ndiñgan s+ndi endikñe manda wandin kambak k+m+it-kleañ, gan endikñe manda Anutu enlok dainan loloñ s+n+ik w+n pa lap+kañ. Endikñe manda loloñ s+n+ik wal+ nosii kundit d+nd+m ba mamasa ti-semneliñdok, timbi Anutu t+ke-kwambiñ daneliñdok pa sanañ. W+ndiñda s+ndi gemb+ kopi, endikñe manda loloñ w+n k+m+it-klenekaliñ. T+ñ+pi, endikñe manda d+w+n gitik w+n bo n+m nandi-k+mmenekaliñ. ²⁴ S+ndi ama dauts+ sisipm+n wandin wal+ nosiila telak daut sembi, ñ+ndiñ tañ: s+ndi endikñe manda tip m+n+am w+n ka-k+liñ em kleañ, gan endikñe manda bien wopum s+n+ik w+n n+m pa ka-nandi-dakleañ. W+ndiñda s+ndi ama noli kw+nakam tip m+n+am s+n+ik tuk w+tna g+nañ nanin t+ke kotak, gan kamel wopum wolok patak w+n n+m kañbi, tuk t+ke lombi, wak+tañgan k+mo elak en wandin!

²⁵ Endikñe nandi-tale ama git Falisi ama s+ndi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik s+ndi jawañ ba kambot pawañgot w+l+it-k+liñ t+nd+n wandin, gan nepek kolan kusei kusei g+nañji+ g+nañ tokñe-patak, w+n s+ndi ep t+nd+nji k+ndem wolok walan pa tañ, gan ama piñpiñen s+ndi g+nañji+ g+nañ s+n+lañgot pa nandañ. ²⁶ Falisi dauts+ sisipm+n s+ndi dama g+nañji+ kambot g+nañ nomik w+n w+l+il+mek, wolondamek pawan k+ndem daukak.

²⁷ Endikñe nandi-tale ama g+ta Falisi ama s+ndi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik s+ndi ama sum no kawatt+ masipbi, pama satnin wal+ sapleñg+liñ wandin. Pawan ka k+ndem danat, gan wolok g+nañ ama kwandat git nepek dañgalan wal+ tokñe-patak. ²⁸ W+ndiñgangot s+ndi analok daus+n+an ep t+nd+nji+ d+nd+m walan tañ, gan ep t+nd+nji+ juluñ ba t+m+ipm+lel+ g+nañji+ g+nañ tokñe-patak.

²⁹ Endikñe nandi-tale ama g+ta Falisi ama s+ndi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik s+ndi plofet ama damanin ba ama Anutulok dainan d+nd+m kuñg+liñ endok sum w+n ti-k+ndem dam t+jam+lambi, sumnan pama k+ndem k+ndem k+m+pi, ³⁰ juluñgan ñ+ndiñ pa eañ, 'Bep pañniilok nainnan kunemda, n+n+ ep t+mb+ platambi, plofet ama n+m yand+p k+mmneñ.' ³¹ Manda w+ndiñ pa eañ w+n ñ+ndiñ inda-daklelak: bep pañjiil+ plofet yand+p+g+liñ, timbi endok kombliñji s+ndi en+si nomik kuañ. ³² Wala t+mbi k+ndem a, bep pañjiil+ plofet yand+p k+m kena kusei k+m+ik+liñ w+n yous+mbi, s+ndi ña t+mb+ taleukak!

³³ S+ndi malet upmat wandin! Anutul+ manda plon sep k+m+li+mbi, j+mbiñdok giñgit t+nekaliñ w+n s+ndi n+tek maklenekaliñ? Wal+ tuop n+m. ³⁴ W+ndiñda ñ+ndiñ sanba: nak plofet ama wak+it ama nanand+nji+at ba ama Anutulok telak san-daut tañ s+ndoñ en-mulambi bañ. Gan s+ndi d+w+n yand+p k+mbi, d+w+n kloñbat plon yand+p k+mnekal+ñ. D+w+n it kiyaunji+ g+nañ ep waipbi, d+w+n it kwet ñanekaliñ tuop ep klem g+m+g+m embi, yand+p k+mneliñdok. S+ndi kolan w+ndiñ pa ti-semnekal+ñ, ³⁵ wala timbi damas+il+ ama d+nd+m gitik yand+p+m+u k+m+g+liñ wolok tuan w+n s+ndi omb+ti+kenekaliñ. Ama yom n+mnat

damandama wili kimguk win Abel. Tĩmbi siñgi endi ama dindim asup yandip-ta-ñambi, siñgi sinik endi Sekalaia Belekialok ninañ tapma it wakit sisuet woloq boñgipsetnan wili kimguk. ³⁶ Nak biañgan sinik sarba: yandipmũu kimgiliñ woloq tuan win amatam man ñindĩngita kuañ sindi ombi-tikenekaliñ.”

³⁷ Yesuli yousimbi eñguk, “Jerusalem Jerusalem amatam sindi plofet ama yandip kimañ, tĩmbi ama Anutuli sindoñ en-mulim bañ win kawatti yandip kim pa ti-semañ. Puput meñli ninañii ep kamailak, windiñgangot nak nain asupgan sep kamaiuttok nandiñgut, gan sindi nim nandi-tale-namgiliñ. ³⁸ Nandañ: Anutuli tapma isi biumbi, itgot pat-samekak. ³⁹ Nak ñindĩñ sanlet: sindi ñindĩñ naninekaliñ, ‘Molomdi ama ñin ama wapmañni kuuktok ni-mukuk en wakan gwilam tĩmen!’ ✧ wĩndĩñ naninekaliñ, wolondam ek nombo nambinekaliñ, damala nim.”

Kwet nain taletalenan Ama Wapmañ Yesuli undane tombekak

24

Kwettok nain taleupi tilak win nitek ka-nandilok?

¹ Yesuli tapma it bĩmbi, pi ñañilĩmbi, gwañgwañiili endoñ bĩmbi, it gitiik tapma it sañ jimba ginañ pakiliñ win kauktok niñgiliñ. ² Eumbi enguk, “Ale. Nĩndi it kindem ñin gitiik kana. Nak biañgan sinik sarba: nain indaumbi, it gitiik kawat wopumdi tĩndin ñin ep wialĩmbi, kawat papuseneumbi, kawat nolĩ nollok plon no nim gali-palekak.”

³ Tĩmbi Yesuli Oliv kwet jañgin woloq lom pipalĩmbi, gwañgwañiili enisangan endoñ bĩmbi ni-nandĩmbi eñgiliñ, “Nain nekta sinik wĩndĩñ indaukak win ninĩmbim nandina. Tĩmbi nek kundit no indaumeq win ñindĩñ ka-nandĩnekamĩ: dikok undane tomtom nainga indaumbi, kwettok nain taleup tilak?” ⁴ Eumbi, Yesuli tambanembi enguk, “Sĩndi ka-kiliĩ embi kunekaliñ. Nim kañbi, ama nolĩ sinda juluñit ti-samek. ⁵ Neta, ama asupti nokok kotna plon bi indambi, ‘Natna Mesia Anutuli nan-mulektok e-kwambiñ dañguk win nak ñakan’ wĩndĩñ embi, amatam asup juluñit ti-semnekalĩ. ⁶ Nain wolonda sindi mik ñasĩngan tañ woloq giñgili wakit mik mayañgan tañ woloq giñgit nandĩnekaliñ, gan nim misĩnekaliñ. Nepek win gitiik indaindalok elet, gan kwet taletalelok nain win gamamek indaukak. ⁷ Ama sambat nolĩ sambat no git mik minekaliñ, ba ama wapmañ nolĩ ama wapmañ no git mik minekaliñ, ba kwet nolok ba nolok nanañ map wopum indaukak, ba kwet minjamĩnjat tĩmbekak. ⁸ Gan nepek win gitiik indaukak win tamdi gwañgwa tikenepi dama siñgin gawat lakalakat nandañ wandin. Siñgin gawat wopumgan win siñgimek indaukak.

⁹ Nain wolonda sindi gwañgwanai kuañda tĩmbi amatam gitiikti nandi-kunjit wopumgan ti-sambi sepmbi, kanjĩksilok kisĩnan sapilĩmbi, diwin kena gim samnekalĩ, diwin sandip kimnekalĩ. Wĩndĩñ ti-sam ti-kuumbi, ¹⁰ sindoññan nasĩ asupti nanandi-kilĩktĩnjĩ biu piumbi, tambon tambon bola ti-sembi, nandi-kunjit wopumgan ti-sem-kunekaliñ. ¹¹ Tĩmbi plofet julunjuluñ asupti indambi, amatam asup juluñit ti-semnekalĩ. ¹² Tĩmbi amatamdi tĩmĩpmĩle wopumgan sinik tĩnekaliñda tĩmbi asupgandi nosiila ginañji tombi mi tañ win

nombo n̄im t̄nekal̄iñ. ¹³ Gan no en wandingan embi ḡiñḡ+nembi, d̄iñ+ndam palekak, en wakan Anutul̄i nain taletalen indaumbi enlok t̄ike-k̄imilekak. ¹⁴ T̄imbi amatam ḡit̄ik Anutul̄i yambi-d̄ik̄neukak w̄in nandi-daklenel̄iñdok end̄i ḡiñḡit̄ manda k̄indem ñ̄in kwet tuop eu sapak̄nelok nand̄ilak. Sapak̄ne-taleumek, nain taletalen w̄in indaukak.”

M̄lap wopum s̄in̄ik indaukak

¹⁵ Yesul̄i yous̄imbi enguk, “Nepek kolan papait tapma it t̄imbi ko-laukak wolok plon plofet Daniell̄i manda no youp biñguk patak. ✱ (No en manda youtet ñ̄in pinalekak end̄i wolok kusei nandi-k̄iliñ ew̄in.) W̄ind̄iñda s̄ind̄i nepek kolan w̄in Anutulok ilnan kwel k̄injannan il̄im kanekal̄iñ, ¹⁶ Judia distrik pakañ end̄i kwet jañḡ+nnan p̄i ñanel̄iñdok elet. ¹⁷ T̄imbi kwet plon pakañ end̄i nepenesii metnepi is̄i ḡinañnan n̄im lonel̄iñ, ¹⁸ ba kena ḡinañ pakañ end̄i saulonj̄i t̄ikenepi is̄inan n̄im undane ñanel̄iñ. ¹⁹ T̄imbi nain wolonda tam m̄inj̄+ps̄iat ba gwañgwa num pa emañ end̄i blas̄iñgandok. ²⁰⁻²¹ Nain wolonda amatamd̄i m̄lap wopum s̄in̄ik bemnekal̄iñ, wala t̄imbi s̄ind̄i nain wolokta n̄imolo pa t̄nekal̄iñ. N̄im kañbi, m̄lap w̄in gwi sasale ba Sabat pat-nand̄i nainnan inda-samumbi, pi ñañalok telak k̄im̄isip t̄i-samek, ñala. M̄lap wandin w̄in kwet kusei k̄im̄ik̄im̄il̄inan nanin b̄ikap man ñ̄ind̄iñḡ+ta no n̄im indaindan, ḡit̄ik̄iñ s̄in̄ik indaukak. T̄imbi wolok siñgi kandañ bo m̄lap wandin nombo n̄im indaukak. ²² T̄ikap Anutul̄i nain w̄in ikan n̄im t̄imbi dumalaumda, amatam ḡit̄ikt̄i talenel̄iñ. Gan end̄i amatam ep danbi enlok ḡiñḡit̄ kas̄ileñguk enda t̄imbi nain w̄in t̄imbi dumalaukak.

²³⁻²⁴ Nain wolonda Mesia juluñgan ba plofet juluñgan end̄i indambi, nis̄ilok kusasi t̄imbi dakle-semnel̄iñdok amatam daus̄inan kundit gemb̄inat engano s̄in̄ik t̄imbi, juluñt̄ t̄i-semnekal̄iñ. T̄ikap ama wandisi end̄i tuopta, end̄i amatam Anutul̄i ep danbi enlok ḡiñḡit̄ kas̄ileñguk enda bo juluñt̄ t̄i-semnel̄iñdok nand̄inekal̄iñ. W̄ind̄iñda t̄ikap ama nol̄i ñ̄ind̄iñ sanbekta, ‘Yak̄nesi! Mesial̄i ñ̄i patak!’, ba ‘W̄i kawit! End̄i da patak’ w̄ind̄iñ sanb̄imbi, manda wala nandum t̄lal t̄imbekak. ²⁵ Nandañ. Nak nepek wandin indaukak w̄in itañgan san-talelet, ²⁶ wala t̄imbi t̄ikap end̄i ‘Yak̄nesi! Mesial̄i kwet kambañnan s̄laninnan b̄i patak’ w̄ind̄iñ san̄nekal̄iñda, wandiñ n̄im ñanel̄iñ. Ba ‘End̄i it ñolok ḡinañ patak’ w̄ind̄iñ sanb̄imbi, mandanj̄i nandum t̄lal t̄imbekak. ²⁷ Kusei ñ̄ind̄iñda w̄ind̄iñ sanlet: Amalok N̄iñañ endok tomtom w̄in p̄isap̄isat wandin, wala t̄imbi kwet k̄im̄il̄i taleñguknan amatam ḡit̄ikkandi w̄in kanekal̄iñ.” ²⁸ Yesul̄i w̄ind̄iñ embi, e-yout manda no ñ̄ind̄iñ eñguk, “Nepek w̄il̄i k̄imguk patakñan klekakakt̄i k̄im̄in t̄imb̄imbi, delok patak w̄in inda-daklelak.”

Amalok N̄iñañ end̄i indañgan tombekak

²⁹ Yesul̄i yous̄imbi eñguk, “M̄lap wopum nain wolonda indaukak wal̄i taleumek, maimd̄i bipm̄+umbi, yak̄ipt̄i n̄im saleukak, t̄imbi dom-boñḡipt̄i kwesi bimbi bululup em p̄inekal̄iñ. T̄imbi nepek kwambiñ d̄iw̄in bamup s̄laninnan pakañ ep m̄nj̄al̄+mbi j̄ilop talenekal̄iñ. ³⁰ Wolongan nepek d̄iw̄in no kunum plon indambi, Amalok N̄iñañ̄i tombepi t̄lak w̄in t̄imbi dakleukak. Indaumek, kwelalok amatam ḡit̄ikkandi w̄in kañbi, m̄s̄im mano t̄imbi kanekal̄iñ w̄in: Amalok N̄iñañ en Anutulok gemb̄in ba kolsalen wopumnat mulukua plon p̄imbi

✱ 24:15: Danyel 9:27, 11:31, 12:11

tombekak. ✧ ³¹ Tĩmbi mumumlĩ wopumgan pendilim kitĩmbi, endi añeloñi en-mulĩm ñambi, kunum kwet kĩmĩlĩ taleñguknan amatam enlok gĩngĩt ep danbi kasileñguk wĩn ep kiut-talenekaliñ.

³² Sĩndĩ komba konelok plon nanandĩ ñĩn epnekalĩñ: endi sak kawai pi-talembi pakap, kii gayamdĩ tukñat tĩmbi, sak kaik indaum kañbi, wolonda maim nain indaupi tilak wĩndĩñ nandañ. ³³ Wĩndĩngangot sĩndĩla nepenepek gĩtik sanit walĩ indaum kañmek, Amalok Nĩñañlĩ yamanan papi tombepi tilak wĩndĩñ ka-nandĩnekalĩñ. ³⁴ Nak biañgan sĩnik sanba: ama sambat ñĩndĩngĩta kuañ endi gama ñĩm sembi-taleñlĩmbi, nepek gĩtik walĩ indaukak. ³⁵ Kunum kwet paitekamĩk, gan mandanalĩ ñĩm paipi, papat kwambĩñ palekak.”

Amalok Nĩñañ endok tomtomñĩla ti-pañgĩpañgĩle kena ti-kuñgunlok

³⁶ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi, gwañgwañiila enbi eñguk, “Nepek wĩn dawanda sĩnik indaukak wĩn ama nolĩ ñĩm nandĩlak. Kunumdok añelo gĩta Anutu enlok Nĩñañ endi bo wĩn ñĩm nandañ, wĩn Bep en noñgandĩngot nain wĩn nandĩlak.

³⁷ Amalok Nĩñañ endok tomtom nainnan nepek nek indaukak wĩn nepek Noalok nainnan indañguk wandin. ³⁸ Tuk gwam gama ñĩm indañlĩmbi, amatamdĩ nanañ tuk sina tĩmbi, wapa tam pa tĩngĩlĩñ. Wĩndĩñ ti-kuñlĩmbi ñakap, Noa en kĩkeñ wopum kĩndikuknan loñguk. ³⁹ Loumbi, gwam wopum suambi, amatam gĩtik ep walaiñguk nain wolondañgangot endi nek inda-semguk wĩn ka-nandĩ-tomgĩlĩñ. Wĩndĩngangot Amalok Nĩñañ endok tomtom naindĩ amatam ñĩm mandĩ-palĩmbi kaikan inda-semekak.

⁴⁰ Nain wolonda ama tĩpet endi kena gĩnañ yakan paliñlĩmbi, no bimbi, no matĩkeukak. ⁴¹ Tĩmbi tam tĩpet endi yakan nanañ mĩndĩ-palĩñlĩmbi, no bimbi, no matĩkeukak. ⁴² Sĩndĩ Wopumjĩlĩ nain nekta sĩnik bĩ tombekak wĩn ñĩm nandañ, wala tĩmbi ka-kĩliñ embi kunekaliñ. ⁴³ Sĩndĩ manda ñĩn ñĩm nandĩ-kamalanekaliñ: it molomdĩ kumbu amalĩ tim nain nekta sĩnik bĩup eñguk wĩn nandĩwĩmda, endi kaik papi, kumbu ama mandĩ-palĩmbi, endi bĩm il wĩlĩ blañganeumbi, gĩnañ louktok tuop ñĩm. ⁴⁴ Nĩm kañbi, sĩndĩ nain no ‘Endĩ ñĩm bĩutak bek’ wĩndĩñ nandĩñlĩmbi, wolondamek en bĩ tombek, wala tĩmbi sĩndĩ nain tuop endok tomtomñĩla ti-pañgĩpañgĩle ti-ta-kunekaliñ.”

⁴⁵ Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Sĩndĩ kena gwañgwa nanandĩ kĩndem ba matañgotañgonat wandin kunekaliñ. Molomdĩ kena gwañgwa wandin nola kena gwañgwa dĩwĩn yambĩ-dĩkñeuktok kĩmĩpi, nanañ dandan nainnan sĩnik nanañ dan-semektok ñĩmbi, molom en kwet nolok ñawĩk. ⁴⁶ Ña kukap, ilnan undane bĩmek kawĩk wĩn: kena gwañgwa walĩ molomdĩ ñĩnguk wolok tuop tĩmbĩmbi kaumbi, kĩndem dañmek. ⁴⁷ Nak biañgan sĩnik sanba: molomdĩ kena gwañgwa wĩn enlok nepenepelĩ gĩtik ka-dĩkñeuktok ñĩmbi taleukak. ⁴⁸ Gan tĩkap kena gwañgwa walĩ ama kolanda, endi gĩnañlĩ ‘Molomna plakan ñĩm undane bĩukak’ wĩndĩñ nandĩmbi, ⁴⁹ kusei kĩmĩpi, kena gwañgwa nolii yandĩpmek, tĩmbi ama tuk sañan nanalok en gĩta nanañ tuk nambe. ⁵⁰ Endi molom nain nekta sĩnik undane bĩukak wĩn ñĩm nandĩlakta, endi ñĩm mandĩ-palĩmbi, kaikan bĩ tombekak. Tombi, ⁵¹ kena gwañgwa wĩn ti-lamĩpi, ama Anutulok manda julunjuluñ tañgoneañ en gĩta kĩmĩlĩmbi, mano kwĩlĩm tĩmbi, man si-gĩlĩm daukak.”

25

¹ Yesulí yousímbe enguk, “Amalok Níñañ tombekak wolonda Anutlí amatam yambí-díkñeukak wolok walan no ñíndíñ: ama no tam tíndílok nain tombímbe, tam sim kí tombon tombon endí tipalanjí tíkembi, tam nosí wapai tímbepe tínguk endok ilan ñañañgíliñ. Ñam papi, wapailí bím enlok ilnan yanañgílektok mandíngíliñ. ²⁻⁴ Tam sim kí tombon endí kamasíla tímbe, tipalanjíngot tíkembi, tul wíliñgílo gínañ no ním wípi tíkeñgíliñ. Tímbe tam sim kí tombon endí nanandínjíat, wala tímbe tipalanjí tíkembi, tul wakít wíliñgílo gínañ wípi tíkeñgíliñ. ⁵ Tímbe endí ama wín mandí ka-tílapí, gwassem douñgíliñ.

⁶ Dou-palíñílmbe, tím bomup tímímbe, kítkítí no ñíndíñ indańguk, ‘Ama bímbe lok een en ip tamín nańgíp, ilnan ñauktok bílak, ipa mílap pímbímbe tímbe indawít!’ ⁷ Tímbe tam sim endí nandí sílókñem mílapí, tipalanjí tíkembi tí-díndím tíngíliñ. ⁸ Tímbe kamasíli nanandínjíat enda ñíndíñ engíliñ, ‘Níndok típalaní kímlak, wala tímbe síndí tul kambak wít-nímít.’ ⁹ Eumbi, nanandínjíat endí ñíndíñ engíliñ, ‘Wín nítek tíneñ? Níndok típala tul wín típala típettok tuop ním, wala tímbe síndí tuatua ilan ñam sínlok tuawít.’ ¹⁰ Tímbe endí tul tuanepe ñañañílmbe, ama walí tam gíngít wíliñgíliñ enda bí tombi, tamín wakít tam sim tí-jumít tí-pakíliñ wín enlok ilnan yanañgílmbe ñañañgíliñ. Ña amalí tam tímbepe nanañ sí-jumít tínguknan it wolok loum, yama sípmu kwambíñ daumbi, nanañ tuk na-pakíliñ. ¹¹ Palíñílmbe, tam kamasí kí tombon endí bo bímbe kítmbe, ñíndíñ eńgíliñ, ‘Ama wopum, ama wopum, yama písat-nímíñ.’ ¹² Kítímbe enguk, ‘Nak biańgan sanba: nak síndí ním nandí-samlet.’ ”

¹³ Yesulí e-yout manda wíndíñ embe yousímbe enguk, “Síndí Amalok Níñañ endí dawanda sínk bí tombekak wín ním nandíañda tímbe kálíliñ embe mandí-kunekalíñ.”

Amalok Níñañlí gamañ ním tomñílmbe, kenangot tí-kulok

¹⁴ Yesulí yousímbe, Amalok Níñañlí tombekak nain wolok plon e-yout manda no ñíndíñ embe eńguk, “Ama nolí kwet nolok ñaupí, kena gwańgwańii en-tiańeum bíumbi, nepenepelí tambípi, ka-díkñeñmínelíndok emguk. ¹⁵ Tíñípi, ama nola mínem kwandai 5,000 mínguk, nola 2,000 mínguk, tímbe nola 1,000 mínguk, wín kena tań gembínjí yambí-nandílak wolok tuop ka-díkñeñmínelíndok emguk. Em-talembe, en yambímbe ñañañguk. ¹⁶ Ñañañílmbe, ama mínem 5,000 epguk endí wolongan kusei kímpí, mínem kena mímbe yousímímbe, mínem 5,000 nombo indańmínguk. ¹⁷ Nollí no mínem 2,000 epguk endí bo mínem kena mímbe, mínem 2,000 nombo indańmínguk. ¹⁸ Gan ama mínem 1,000 epguk endí wíne molomlok mínem wín ep ñambi, kwet gínañ kíndít taplíum pakuk.

¹⁹ Tímbe molomdí nain ombap kukap undanem bínguk. Bímbi, kena gwańgwańii mínem emguk wala ep kímn tínguk. ²⁰ Tímbe ama mínem 5,000 mímín endí bímbi, mínem 10,000 daulmímbe eńguk, ‘Molom, dík mínem 5,000 namguñ. Tímbe nak wín epbí, kena mímwambí nombo yousumbí, 5,000 nombo indańguk.’ ²¹ Eumbi, molomñíli ñíndíñ nínguk, ‘Dík kena gwańgwa kíndem matańgotańgońganat. Dík nepek lakattok ka-díkñe kíndem kuńguńda tímbe, nak nepek asup gamambí ka-díkñeukañ. Wala tímbe dík bímbi, sílísíli tína!’ ²² Wíndíñ eumbi, kena gwańgwa mínem 2,000 mímín endí bo bí tombi, mínem

daulm+mbi n+ñguk, ‘Molom, d+ik m+inem 2,000 namguñ, t+mbi nak m+inem w+in kena m+wambi yousumbi, m+inem 2,000 nombo indañguk.’²³ Eumbi, molomñ+li ñ+ndiñ n+nguk, ‘D+ik kena gwañgwa k+indem matañgotañgoñganat. D+ik nepek lakattok ka-d+ikñe k+indem kuñguñda t+mbi nak nepek asup gamambi ka-d+ikñeukañ. Wala t+mbi d+ik b+umbi, silis+li t+ina!’

²⁴ T+mbi ama m+inem 1,000 m+m+in end+ bo b+ t+mbi eñguk, ‘Molom, nak kusaka ñ+ndiñ ip nand+let: d+ik ama kunduwat. D+ik nanañga n+m t+pi nalañ, amal+ t+mb+ indaumbi gamneliñdok pa elañ. T+ñ+pi, amal+ kwet nolok nanañ t+pium indalak w+in yapma t+kelañ. ²⁵ Wala t+mbi nak d+ikok m+inemga n+m kañbi pailek wala m+is+mbi, kwet k+indipi, tapli sembam pakuk ñ+n t+ke gam b+let.’ ²⁶ W+indiñ eumbi, molomñ+li manda ñ+ndiñ tambane n+ñguk, ‘D+ik kena gwañgwa kolan ba kunjitan! D+ik kusatna ñandin bek w+in nand+lañ: nak nanañna n+m t+pi nalet, amal+ t+mb+ indaumbi namneliñdok pa elet. T+ñ+pi, kwet nolok amal+ nanañ t+pium indalak w+in yapma t+kelet. ²⁷ W+indiñda n+tek t+mbi m+inemna w+in m+inem it g+inañ n+m k+m+kuñ? Wand+ñ k+m+il+mda, nak b+mbi, m+inemna w+in m+inem it g+inañ nanin epmep ewambi, lakat yousi-namneliñ.’

Molomli w+indiñ embi, ²⁸⁻²⁹ kena gwañgwa d+w+is+la ñ+ndiñ enguk, ‘Ama g+it+ik nepek d+w+in pat-semalak w+in t+ke-kuañ, enda nombo yous+m emambi, asupgan pat-semekak. Gan ama no nepek palm+lak wala nandum t+lal t+mb+mbi n+m t+ke-kulakta, nepek lakat palm+lak w+in apma t+keñmambi slak palekak. Wala t+mbi s+nd+ m+inem 1,000 ñ+n apma t+kembi, ama m+inem 10,000 ep patak enda m+w+it. ³⁰ T+mbi kena gwañgwa kena n+mnat ñ+n t+ke kol+m pawan kil+m g+inañ p+w+in. Wand+ñ amal+ mano kw+il+m t+mbi, manj+ si-g+il+m danekaliñ.’ ”

Amalok N+ñañ end+ nain taletalenan amatam g+it+ik ep danbekak

³¹ Yesul+ yous+mbi enguk, “Amalok N+ñañli añeloñii g+it+ik en g+ita b+ t+mbi, ama wapmañ gemb+in walalannat inda-dakleumek, end+ amatam g+it+ik ep danbektok ama wapmañ pipapat plon pipalekak. ³² T+mbi añelol+ amatam kwelan damañgan kuñg+liñ ba man ñ+nd+ñg+it kuañ g+it+ik w+in endok dainan k+m+in t+mb+mbi yambi-danbi, sambat t+pet ep samba eukak. Meme sipsip yambi-d+ikñe amal+ tañ w+indiñ ep danbi, ³³ amatam d+ind+m kit d+ind+mnan yambimbi, d+w+in kit kepmanan yambiumbi patnekal+ñ.

³⁴ T+mbi amatam kit d+ind+mnan patnekal+ñ enda ñ+ndiñ enbekak, ‘Bepnalok gw+ilam s+ndok plon patak s+nd+ b+mbi, kuñgu k+indem kas+lew+it! Kuñgu w+in Anutul+ kunum kwet kusei k+m+kuknan t+jum+it t+sam-taleñguk. ³⁵ Kusei ñ+nd+ñda s+nd+ kuñgu w+in kas+lenekaliñ: nak nanañnala map palambi, s+nd+ nanañ namg+liñ. Ba tuknala k+imbambi, tuk namg+liñ. Nak nos+ n+m, gan s+nd+ not t+nambi, is+nan nanañg+p ñañg+liñ. ³⁶ Sandumna n+mnat t+mbambi, s+nd+ sandum namg+liñ. J+mbat inda-namumbi nambi-d+ikñeñg+liñ. It kwambiñ g+inañ palambi b+ nambiñg+liñ.’ ³⁷ Amatam d+ind+m end+ manda w+in nand+mbi, tambon ñ+ndiñ n+nekal+ñ, ‘Wopum, dawanda nanañgala pal+mbi gamb+mbi, nanañ gamg+m+ñ? Ba dawanda tukkala k+mb+mbi, tuk gamg+m+ñ? ³⁸ Dawanda d+ik notn+ n+m, gan not t+gambi, itn+nan ganañg+p ñañg+m+ñ? Ba sandumga n+mnat gamb+mbi, sandum gamg+m+ñ? ³⁹ Dawanda j+mbat t+ñguñ ba it kwambiñ g+inañ pakuñ,

tĩmbi ña gambiñgĩmĩñ?’⁴⁰ Eumbi, Ama Wapmañĩ ñĩndĩñ tambane enbekak, ‘Nak biañgan sĩnk sanba: sĩndĩ nepek no nokok notnai kosĩ gĩngĩl nĩmnat endoñnan nanin nola tĩmĩngĩlĩñ wĩn wakan naka tĩnamgĩlĩñ tĩlak.’

⁴¹ Wĩndĩñ eñĩpi, amatam kii kepmanan ñĩndĩñ enbekak, ‘Anutulok yala sĩndok plon patak sĩndĩ wi-nambi, komba galk gĩnañ ña-talewĩt. Komba taletalen nĩmnat wĩn Anutuli Satan gĩt endok añeloñiilok tĩjumĩt-semguk. ⁴² Kusei ñĩndĩñda sĩndĩ komba galk gĩnañ ñanekalĩñ: nak nanañ map palambi, sĩndĩ nanañ nĩm namgĩlĩñ. Tuknala kĩmbambi, tuk nĩm namgĩlĩñ. ⁴³ Nak nosĩ nĩm, tĩmbi sĩndĩ not nĩm tĩ-nambi, isĩnan nĩm nanañgĩp ñañgĩlĩñ. Sandum nĩmnat palambi, sĩndĩ sandum no nĩm namgĩlĩñ. Jĩmbat tĩ-palambi ba it kwambĩñ gĩnañ palambi, sĩndĩ nĩm bĩ nambĩñgĩlĩñ.’ ⁴⁴ Tĩmbi endĩ bo tambane ñĩndĩñ nĩnekalĩñ, ‘Wopum, dawanda nĩndĩ gambĩnambi, dĩk nanañgala ba tukkala pakuñ, ba dĩk notnĩ nĩm, ba sandunga nĩmnat pakuñ, ba jĩmbat tĩ-pakuñ, ba it kwambĩñ gĩnañ pakuñ, tĩmbi nĩndĩ plap nĩm tĩ-gamgĩmĩñ?’ ⁴⁵ Tĩmbi endĩ bo ñĩndĩñ tambane enbekak, ‘Nak biañgan sĩnk sanba: sĩndĩ ama kosĩ nĩmnat ñĩn endoñnan nanin ama no plap nĩm tĩmĩngĩlĩñ wĩn wakan nak tĩnamgĩlĩñ tĩlak.’”

⁴⁶ Yesulĩ wĩndĩñ embi yousĩmbi enguk, “Ama wĩndĩñ tĩngĩlĩñ endĩla pi ñambi, kuñgu kolan taletalen nĩmnat tĩkeumbi, piñgĩp gawat papat kwambĩñ inda-semekak. Gan amatam dĩndĩm endĩla kuñgu kĩndem taletalen nĩmnat kas ñlembi, Ama Wapmañ en nakan kunekalĩñ.”

Ama Wapmañ Yesu wĩlĩ kĩmbi, kĩmnan nanin mĩlakuk

26

Yesu kĩmkĩmlok tĩ-pañgĩpañgĩle tĩmĩngĩlĩñ

¹ Yesulĩ manda wĩn gĩtik eu taleumbi, gwañgwañiila ñĩndĩñ enguk, ² “Sandap tĩpet tĩmbĩmbi, kamaikamai gwĩlat * indaukak wĩn sĩndĩ nandĩ-taleañ. Nain wolonda Amalok Nĩñañ kanjĩkĩñiilok kĩsĩnan kĩmĩlĩmbi, kloñbat plon wĩlĩ kĩmbekak.” ³ Yesulĩ wĩndĩñ eñĩlĩmbi, tapma ama biesĩ gĩt Juda ama biesĩ endĩ tapma amalok telak damanjĩ koi Kaiapas endok ilan kĩmĩn tĩmbi, ⁴ Yesu telak gĩtak tĩkembĩ wĩlĩ kĩmbektok e-sambat tĩngĩlĩñ. ⁵ Tĩñĩpi, ñĩndĩñ pa eñgĩlĩñ, “Nĩndĩ gwĩlat gĩnañ wĩndĩñ nĩm tĩna. Nĩm kañbi, amatamdĩ nĩmbi-nandĩmbi, gĩmbĩt tĩm mik tĩ-nĩmnelĩñ.”

⁶ Yesulĩ Betani it kwelan ñambi, Saimon dama wanda kwambĩñ indañmĩnguk endok ilan ña pakuk. ⁷ Endĩ nanañ na-palĩñlĩmbi, tam nolĩ tuk mĩlĩñ kĩndem tuan wopum sĩnk wĩn tĩkem endoñ ña indambi, kumbam plon yalĩmukuk. ⁸ Gwañgwañiilĩ wĩn kañbi, gĩnañjĩ komba dũmbi eñgĩlĩñ, “Tuk tuan wopum wandin nekta tĩmbĩ kolalak? ⁹ Nĩndĩ tuk wĩn kĩndem tualok kĩmĩtĩnamda, mĩnem walinin tĩkembĩ, ama piĩmbĩñesĩla emneñ.” ¹⁰ Yesulĩ mandanjĩ nandĩ-daklembi enguk, “Tam ñala mĩlap nekta mañ? Endĩ nepek kĩndem sĩnk tĩ-namlak ee. ¹¹ Ama

* **26:2:** Kamaikamai gwĩlat wolok kusei wĩn ñĩndĩñ: damañgan Isael amatam endĩ Isip kwelan kena gwañgwa sĩlanin kuñgĩlĩñ. Kuumbi, amatamĩi Isip ama wapmañdok kiinan nanin yapma epmektok Anutuli añelo no nĩ-mulĩmbi, Isael amatam sipsip nĩñañdok wekai yamanjĩnan sapleñgĩlĩñ yapma klembi, Isip amatamdok gwañgwa telak damanjĩ yandĩp kĩm-taleñgĩlĩñ. (Kisim Bek 12).

p+mbiñesili nain tuop s+n g+tañgan kunekaliñ, gan natna s+n g+ta nain tuop n+m kuutat. ¹² Tam ñali tuk m+liñnat i-namlak w+n nak k+mbambi nep kinditnekaliñ wolok itañgan p+ñg+pna ti-pañg+pañg+le t+namlak. ¹³ Nak białgan sanba: amali dembek dembek ñambi, Anutulok kaund+kñelok plon g+ñg+it manda kindem ñ+n kwet tuop enekaliñ, wandiñ endi tam ñali nepek ti-namguk wolok kasat wakıt ti-semumbi, tam ñ+n nandi-s+w+itnekaliñ.”

¹⁴ T+mbi gwañgwa 12 endoñnan nanin no koi Judas Iskaliot endi tapma ama bies+loñ ñambi, ¹⁵ eni-nandi+mbi eñguk, “T+kap nak Yesu s+ndok kis+nana k+m+letta, s+ndi nek namneliñ?” Eumbi, wolongan m+nem kwandai satnin 30 m+ñg+liñ. † ¹⁶ M+umbi, kusei k+m+pi, Yesu bola t+ñmektok nain kindem dawan indauktok wala k+m+it-nandi t+ñguk.

Yesuli k+mbepi, gwañgwañii ti-pañg+pañg+le ti-semguk

¹⁷ Plaua nanañ k+m+li bendi n+mnat nanalok gw+lat kusei k+m+li+mbi, gwañgwañiili Yesuloñ b+mbi n+ñg+liñ, “D+ik gw+lattok nanañ delok t+jum+it ti-gamnambi nambep nandiñ?” ¹⁸ Eumbi, Yesuli ama nolok koi embi enguk, “Jelusalem lombi, endoñ ñam ñ+ndiñ n+nekal+ñ, ‘N+n+ndautti d+ika ñ+ndiñ elak, nokok nainnali indalak, wala t+mbi nak gwañgwanai g+ta d+ikoñ ilan b+mbi, gw+lattok nanañ nanetam+ñ.’” ¹⁹ T+mbi gwañgwal+ Yesuli eñguk wolok tuop t+mbi, gw+lattok nanañ tuk t+jum+ik+liñ.

²⁰ Kwet k+lim eumbi, Yesu g+it gwañgwañii 12 endi nanañ nanepi pi pak+liñ. ²¹ Nanañ na-pal+mbi Yesuli enguk, “Nak białgan s+n+k sanba: s+ndoñ nanin noli kanj+knaelok kis+nana nap+letak.” ²² W+ndiñ eu nandi+mbi, g+nañji kola s+n+k taumbi, kusei k+m+pi, noñgan noñganli Yesu ni-nandi+mbi eñg+liñ, “Wopum, nakta n+m bek?” ²³ Eumbi tambane enguk, “Ama no nak+ta yakayakan nanañ t+kendepi, k+itnet jawañ g+nañ kot-suakam+ik endi nap+letak. ²⁴ Amalok N+ñañdi Anutulok mandali telak n+tek kimbektok elak w+ndiñgan kimbekak. Gan ama nin en bola t+ñmetak endi blangandok. Anutu en mek kaukak. Meñdi n+m apm+umda, w+n kindem dañmek.” ²⁵ Eumbi, bola t+ndi ama Judasli Yesu ni-nandi+mbi eñguk, “N+n+ndaut, nakta n+m bek?” Eumbi n+ñguk, “D+tna elañ w+ndiñgan.”

²⁶ Nanañ na-pal+ñ+li+mbi, Yesuli plaua nanañ no t+kembi, Anutula weñm+mbi omb+m gwañgwañiila plaua w+n embi enguk, “S+ndi t+ke namb+it. N+n nokoñ p+ñg+pna.” Nambi+mbi, ²⁷ wain w+tna no t+kembi, Anutu weñm+mbi, wain w+n embi enguk, “S+ndi g+it+kandi ñ+n namb+it. ²⁸ Wain tuk ñ+n nokoñ wekatna. Amatam asup endok yomji bi-sembi-semlok nak w+n lam+it-semlet. Toptop ñ+n Anutuli amatamñii g+it t+lak w+n wekatnali t+mbi kwambiñ dalak. ²⁹ Nak ñ+ndiñ sanba: nak wain tuk kwelan ñolok nombo n+m nambetat. N+m s+n+k. Pakapmek Bepnalok kunum n+ln+ln g+nañ nak wain tuk w+n komblin s+n g+ta yakayakan nanekam+ñ.” ³⁰ T+mbi Yesu g+it gwañgwañii endi kap no tiñg+liñ. Tiu taleumbi, walinin p+ ñambi, Oliv kwet jañg+nnan lonepi ñañg+liñ.

³¹ N+ñ+li+mbi, Yesuli gwañgwañii enguk, “Anutulok manda no ñ+ndiñ youyouln patak, ‘Nak sipsip ka-d+kñe ama w+lambi, k+kes+m+n g+nañ

† 26:15: M+nem kwandai satnin 30 w+n kena nain 120 wolok tuan.

kuañ endi papusenenekaliñ.’ ✱ Nepek inda-nametakta tĩmbi manda wolok tuop sĩndi gĩtik tim ñolondañgan nanandi-kĩlĩktiñji pi piutak. ³² Gan Anutulĩ nak kĩmnan nanin nepmĩm mĩlatmek, nak dama Galili kwelan ñawambi, sĩndi siñgi bi nambĩnekalĩñ.” ³³ Eumbi, Petlolĩ tambane nĩnguk, “Nepek inda-gametakta tĩmbi dĩwĩndi nanandi-kĩlĩktiñji pi piumbi gambinetañ bek, gan nakta nĩm sĩnik.” ³⁴ Eumbi nĩnguk, “Nak biañgan ganlet: man tim ñolok gĩnañngan puputti gama nĩm kitiñĩlĩmbi, dik nain tĩpet gĩt no ‘En nĩm nandiñĩmĩlet’ wĩndiñ eutañ.” ³⁵ Tĩmbi Petlolĩ nĩnguk, “Tĩkap endi dikĩta nĩntĩtok nani-nandiñelĩnda, ‘Nak nĩm nandiñĩmĩlet’ wĩndiñ nĩm eutet. Nĩm sĩnik.” Tĩmbi gwañgwa dĩwĩn gĩtik endi bo wĩndiñgan e-taleñgĩlĩñ.

Yesulĩ en kĩmbepi nĩmolo tĩmbi ti-pañgĩpañgĩle tĩnguk

³⁶ Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii gĩt kwet no koi Getsemane wandiñ ñañguk. Ña tombi, ñĩndiñ enguk, “Sĩndi ñolok pi palĩt, tĩmbi nak dakdan ñambi, nĩmolo tĩmbetet.” ³⁷ Wĩndiñ embi, Petlo gĩta Sebedilok nĩñañiit tĩpet yanañgĩpi ñañguk. Ñañĩpi, walen kolaumbi, gĩnan mĩlataum ³⁸ enguk, “Walena kola sĩnik taumbi, kĩmbepi nandiñlet. Sĩndi nakĩta ñĩñgan kaik palĩt.” ³⁹ Eñĩpi, lakat ñaña embi, gapok piombi, nĩmolo ñĩndiñ tĩnguk, “Ambep, tĩkap dik tuopta, nandi-nambi, mĩlap ñĩn napma tĩke. Gan dik dĩtnalok nanandiñgañgot kĩmĩt-kle, nokoñ nĩm.”

⁴⁰ Nĩmolo ti-talembi, gwañgwañii tĩpet gĩt no endoñ undane ñambi, yambum endi dou-palĩmbi, Petlo ñĩndiñ nĩ-nandiñguk, “Nĩtektatĩmbi, sĩndi nain duman ñĩn nakĩta kaik patnelĩndok tuop nĩm? ⁴¹ Sĩndi kaik papi, nĩmolo ti-palĩt. Nĩm kañbi, ti-kuyuk inda-samumbi pi pinelĩñ. Biañganak. Gĩnañjĩli kundit kĩndem tĩndilok nandiñlak, gan piñgĩpsĩli mĩlatalak.” ⁴² Wĩndiñ embi, nombo ñam nĩmolo ñĩndiñ tĩnguk, “Bepna. Mĩlap ñĩn napma kleuktok telal no nĩm pataktatĩmbi, nak mĩlap wĩn bemettok nandiñlañ, wĩndiñgan inda-namen.” Nĩmolo ti-talembi, ⁴³ nombo undane gwañgwañiiloñ ña yambĩnguk wĩn: dausi mĩlataumbi dou-pakĩlĩñ. Wĩndiñ yambĩmbi, ⁴⁴ bĩndambo yambim ñambi, nĩmolo dama tĩnguk wakangot nombo tĩmbĩmbi, nain tĩpet gĩt no tĩnguk. ⁴⁵ Tĩmbi nombo undane ñam yambum dou-palĩmbi, ñĩndiñ enguk, “Sĩndi gamañgot doumbi, pat-nandi ti-pakañ ba? Yakñesi. Amalok Nĩñañ bola tĩñmumbi, yom amalok kĩsĩnan piuktok nain inda-talelak. ⁴⁶ Mĩlalĩmbi ñana. Da kawĩt: ama bola ti-namnamlok ip ñasĩngan bilak.”

Yesu tĩkeñgĩlĩñ

⁴⁷ Yesulĩ wĩndiñ eñĩlĩmbi, gwañgwañii 12 endoññan nanin ama no koi Judas endi bĩnguk. Tĩmbi tapma ama biesi ba Juda ama biesi endi ama kĩmĩn wopum no en-mulĩmbi, endi kakit ba dimbanji epmbi, Judas gĩta bĩngĩlĩñ. ⁴⁸ Endi gama nĩm bĩñĩlĩmbi, bola tĩndi ama walĩ kundit no daut semepi ñĩndiñ enguk, “Ama nak nandi-koiñgom ti-ñĩmbi weñmetet † wĩn ama sĩndi lonjiañ en wakan. En tĩkenekaliñ!”

⁴⁹ Judasli bĩ tombi, wolongan Yesuloñ bĩmbi, “Nĩnĩndaut, we gamlet!” nĩmbi, nandi-koiñgom ti-ñĩm weñmĩnguk. ⁵⁰ Tĩmbĩmbi Yesulĩ nĩnguk,

✱ 26:31: Sekeraia 13:7 † 26:48: Wĩn Juda amatamdi nosi we semĩpi sĩmumu ti-semañ.

“Notna, nek timbeñdok nandilañ wɪn platik tɪ.” § Eumbi, amalɪ Yesuloñ bɪm kɪsɪ kot-suapi tɪkembali, tɪke-kwambɪñ dañgɪlɪñ. ⁵¹ Wolongan ama Yesu gɪt pakɪlɪñ endoñnan nanin nolɪ kakil ombap tiañembi, tapma amalok telak damanjɪ endok kena gwañgwa sɪlanin nolok pawan wɪlalɪm dɪkñe piñguk. ⁵² Wɪndɪñ timbɪmbi, Yesulɪ nɪñguk, “No en kakittɪ mik tɪlakta, en bo kakittɪ wɪlɪ kɪmbekak, wala timbɪ kakitka il gɪnañ kɪmɪlɪ ñawɪn. ⁵³ Nak guma Bepna kɪtɪñmambi, wolongan añelo kunakunatsɪ nɪmnat endɪ nep timbɪ platanelɪñdok en-mulek wɪn dɪk nɪm nandilañ ba? ⁵⁴ Gan wɪndɪñ indaukta, nepek gɪtɪk Anutulok mandalɪ natnala inda-namektok elak walɪ bien nɪm indawɪk.” ⁵⁵ Timbɪ Yesulɪ yousɪmbi, ama kɪmɪn en tɪkenepi bɪñgɪlɪñ enda ñɪndɪñ enguk, “Nɪtek timbɪ sɪndɪ kakit ba dimba mepi nepnepi bañ? Nak ama piñpiñen no ba? Sandap tuop nak tapma it sañ jimba gɪnañ pipapi, amatam enɪ-daut tɪ-sem timbambi, sɪndɪ nɪm nepgɪlɪñ. ⁵⁶ Gan plofet amalɪ manda youkɪlɪñ wolok bien indauktok nepek gɪtɪk ñɪn inda-talelak.” Timbɪ gwañgwañii gɪtɪktɪ Yesu bimbɪ, pi ña-tɪlɪñgɪlɪñ.

Yesu manda plon kɪmɪkɪlɪñ

⁵⁷ Timbɪ ama Yesu tɪkeñgɪlɪñ endɪ en nañgɪpi, tapma ama telak damanjɪ Kaiapas endok ilnan ñañgɪlɪñ. (It wolok gɪnañ endɪkñe manda nandɪ-tale ama gɪt Juda ama biesɪ endɪ kɪmɪn tɪ-pakɪlɪñ.) ⁵⁸ Ñañɪlɪmbi, Petlolɪ siñgi kandañ giñgiñgan ep kle ñambi, tapma ama telak damanjɪ endok it sañ jimba gɪnañ loñgɪlɪñ wolok ñambi loñguk. Lombi, Yesu nek indaɪmetak wɪn kaup nandɪmbi, mik ama gɪta pi pakuk.

⁵⁹ Tapma ama biesɪ gɪt Juda ama biesɪ dɪwɪn endɪ gɪtɪktɪ Yesu wɪlɪ kɪmnelɪñdok nandɪñgɪlɪñda timbɪ, ama nɪndɪ Yesulok siñgin joñgo simbi, kusei juluñgan eu indauktok yolonjɪñgɪlɪñ. ⁶⁰ Timbɪ ama asup endɪ bɪmbi, manda juluñgan embi youkɪlɪñ, gan endɪ wɪlɪ kɪmkɪmlok yom bien no nɪm eu indañgɪlɪñ. Siñgimek ama tɪpet no endɪ bɪmbi ⁶¹ eñgɪmɪk, “Ama ñalɪ manda no ñɪndɪñ eñguk, ‘Nak guma Anutulok it wiapi, sandap tɪpet gɪt no wolok gɪnañnan bɪndambo timba kaitam mɪlalekak.’” ⁶² Wɪndɪñ eumbi, tapma amalok telak damanjɪ endɪ mɪlap ipi, Yesu nɪ-nandɪmbi eñguk, “Nɪtek? Mandalɪ gep youkamɪk wɪn biañgan ba juluñgan? Ba dɪk manda no tambane ewɪñdok tuop nɪm ba?” Endɪ wɪndɪñ eumbi, ⁶³ Yesulɪ yom nɪmnat, gan wandingan embi, manda tambon no nɪm nɪñguk. Timbɪ telak damanjɪlɪ nɪñguk, “Anutu kuñgu molom endok dainan manda biañgan eumbi nandɪna: Mesia wɪn Anutulɪ nɪ-mulɪmbi, bɪ-nɪmektok een wɪn dɪk wakan ba? Dɪk Anutulok Nɪñañ sɪnɪk ba?” ⁶⁴ Eumbi nɪñguk, “Elañ wakan. Gan nak ñɪndɪñ sanba: gamanda sɪndɪ kanekalɪñ wɪn: Amalok Nɪñañ endɪ Anutu Gembɪ Molom endok kii dɪndɪmnan pipapi, kunum gɪnañ nanin mulukua plon piukak.” ✧

Yesulɪ en Anutulok tuop sɪnɪk wɪndɪñ eñgukta timbɪ, ⁶⁵ tapma amalok telak damanjɪ endɪ gɪnañ komba dɪumbi, kiupɪn blañganembi eñguk, “Endɪ Anutu nɪ-tɪke-pɪm yalɪlak yañ! Ama sɪlanin ñalɪ Anutu nɪ-suambatak wɪn sɪndɪ ip ka nandañ, wala timbɪ ama nolɪ ama wolok kusei eu indauktok nombo nɪm tɪpɪkamɪñ. ⁶⁶ Sɪndɪ enda nɪtek tɪñmɪlok nandañ?” Eumbi tambane nɪñgɪlɪñ, “Yomɪnla timbɪ kɪmkɪmdok

§ 26:50: Nandɪ-tale ama dɪwɪndɪ Grik manda ñolok walan wɪn ñɪndɪñ nandañ, “Notna, nekta ñolok bɪlañ?” ✧ 26:64: Kap 110:1, Danyel 7:13

nandamiñ.”⁶⁷ Wíndiñ eumbi, ama dîwíndî timan dai plon manjî iwít suambapi, kít ombîmbi wîkîlîñ, tímbe dîwíndî kít pîndîmdî wîpî⁶⁸ nîñgîlîñ, “Dîk Mesia sînikta, plofet manda embi, wîñ nîndî gwítak wîñ nînbî nandîna!”

Petlolî Yesula ‘Nak en nîm nandîñmîlet’ eñguk

⁶⁹ Yesu manda plon kîmîlîñîlîmbi, Petlolî sañ jimba gînañ it pawan pipakuk. Pipalîmbi, kena wembe nolî endoñ bîmbi nîñguk, “Dîk bo Yesu Galili nanin endok sambat.”⁷⁰ Gan Petlolî ama gîtîk endok dausînan e-sembe mbî nîñguk, “Nak dîk manda elañ wîñ nîm nandîlet.”⁷¹ Wíndiñ embi mîlapi, sañ jimbalok yamanan ñaumbi, kena wembe nolî kañbi, wî pakîlîñ enda ñîndîñ enguk, “Ama ñîñ Yesu Nasalet nanin endok nol no.”⁷² Eumbi, Petlolî nombo e-kîmîsembe mbî eñguk, “Anutulok dainan biañgan elet. Nak ama wîñ en nîm nandîñmîlet.”

⁷³ Nain nîm ombataumbi, wolok ikîlîñdî Petloloñ bîmbi nîñgîlîñ, “Biañgan sînik, dîk endok sambat. Mañga malaptî e-daklelak.”⁷⁴ Eumbi, Petlolî manda kwambiñgan embi, ñîndîñ enguk, “Biañgan sînik, nak en nîm nandîñmîlet. Juluñgan eletta, Anutulî kîndem nep tímbe kolawîñ.” Endî wíndîñ eu taleumbi, wolongan puputtî kîtîñguk. Kîtîumbi,⁷⁵ Yesulî Petlo manda ñîñ nîñguk wîñ nandîsîwîkuk, “Puputtî gama nîm kîtîñîlîmbi, dîk nain típet gît no ‘Nak en nîm nandîñmîlet’ eutañ.” Wîñ nandîsîwîpî, pawan pî ñambi, sîmba gawat wopum tímbe kukuk.

27

Yesu Pilatoloñ nañgîp ñaumbi, Judaslî toa topmbi kîmguk

¹ Kwet salaumbi, tapma ama biesî gîtîk gîta Juda amalok ama biesî endî Yesu wîlî kîmbektok e-sambat tím,² Yesu toali top nañgîp ñambi, Pilato wîñ Roma amalî Judia distrik ka-dîkñeuktok nîmbî taleñgîlîñ endok kiinan kîmîkîlîñ.

³ Judas Yesu bola tíñmîñguk endî ama biesîlî Yesu manda plon kîmîpî, wîlî kîmbektok eu taleñgîlîñ wîñ yambîñguk. Yambîmbi, nepek tíñguk wala nandum mîlataumbi, mînem kwandai satnîñ 30 tapma ama biesî gîta ama biesî dîwîñ endî mîñgîlîñ wîñ epbi, bîndambo tambane emepî ñañguk. Ñam tombi⁴ enguk, “Nak yom tímbe, ama yomîñ nîmnat sîndok kîsînan kîmîlatta tímbe en ip wîlî kîmnepî tañ.” Wíndîñ eumbi nîñgîlîñ, “Wîñ nîndok nepek nîm. Wîñ dîtnalok nepek yañ.”⁵ Wíndîñ eumbi, Judaslî mînem kwandai satnîñ wîñ tapma it sañ jimba gînañ kolî pîumbi, en walinîñ pîm ñambi, toa topmbi kîmguk.

⁶ Tîmbi tapma ama biesîlî Judaslî mînem kolî pîñguk wîñ gamapî eñgîlîñ, “Mînem ñîñ ama wîlî kîmbetak endok wekailok tuan. Tapma ittok mînem gît yousînetamîñda, endîkñe manda maklenetamîñ.”⁷ Wala tímbe endî manda e-topmbi, mînem walî ama no kwet kambot pa tílîñguk endok kwet no tuambi, ama mayañgan nasi nîndî Jêusalem pap sembe nekaliñ endok amasum palektok eu taleñguk.⁸ Endî kwet wîñ Yesu kîmkîmlok tuanlî tuañgîlîñda tímbe, amatamdi kwet wolok koi Kwet Wekaiat wíndîñ kîtîñgîlîñ, wîñ ñîndîñgît gamañgot pa kîtañ.⁹⁻¹⁰ Tapma ama biesîlî wíndîñ tíñgîlîñ, wîñ plofet Jêlemaialî indauktok eñguk wolok tuop indañguk. Endî Mesialok plon ñîndîñ embi youp bîñguk patak,

“Israel amalî mînem kwandai satnin 30 walîñgot
ama wîn tuanep e-topmîumbi, mînem walîñgan epbi,
kwet kambot tîndî amalok kwet no tuañgîlîñ,
wîn Wopum Anutulî molo manda nanguk wolok tuopkan tîñgîlîñ.” ✧

Pilatolî Yesu manda plon kîmîpi, kloñbat plon wîlî kîmbektok eñguk

¹¹ Tîmbi Yesulî ka-dîkñe ama Pilato endok damanan ilîmbi, ka-dîkñeli nî-nandîmbi eñguk, “Juda ama endok Ama Wapmañ dîk ñakan ba?” Wîndîñ eumbi nîñguk, “Ip elañ wîndîñgan.” ¹² Gan tapma ama biesî gîtî Juda ama biesî dîwîndî manda kusei kusei nî-youkîlîñ, wolonda Yesulî manda tambon no nîm tambanem enguk. ¹³ Tîmbi Pilatolî nî-nandîmbi eñguk, “Manda gîtîk gep youpi eañ wîn dîk nîm nandîlañ ba?” ¹⁴ Gan endî man galî kwambîñ dambi, nepek nola manda tambon no nîm tambane nîñguk. Wîndîñ tîñgukta, Pilatolî silîkñembi, nandî-gîtîñgîtikñe tîñguk.

¹⁵ Kamaikamai gwîlat nain tuop ka-dîkñeli ñîndîñ pa tîñguk: endî amatam kîmîn wopum nandî-sembi, ama nolok koi kîtîañgîlîñ en wakan it kwambîñ gînañ nanin pîsat-semliñguk. ¹⁶ Nain wolonda ama kolan no koi gîñgîlat it kwambîñ gînañ kîmîlîm pakuk, koi Balabas. ¹⁷ Wîndîñda amatam asuptî kîmîn tî-taleumbi, Pilatolî enî-nandîmbi eñguk, “Sîndî ama nînda nak pîsat-samettok eañ, Balabas ba Yesu Mesia nî-nîn enda eañ?” ¹⁸ Kusei ñîndîñda endî wîndîñ eñguk: amatamdî Yesu ka-galkta tîñgîlîñda tîmbi, ama biesîlî en ka-gîmbît tîñîpi tîkemi, ka-dîkñelok kiinan kîmîlîmbi, kusasî yambî-daklemi, wîndîñ eñguk.

¹⁹ Tîmbi endok kusei no ñîndîñ: endî ama yambî-dan kena pa tîlînguk wolok pipalîñîlîmbi, tamînlî manda ñîndîñ kîmîlîm endoñ loubi eñguk, “Dîk ama ñîn kolan no nîm tîñguk wîn biu palen. Nak tim en ip lat kolan plon kañbi, nandîwam mîlatak.” Pilatolok tamînlî wîndîñ eñguk, ²⁰ gan tapma ama biesî ba Juda ama biesî dîwîn endî amatamda engîlîñ, “Sîndî Pilatola ñîndîñ nînekalîñ, ‘Dîk Balabas kak bimbi, Yesu wîwîttok eukañ!’ ” Wîndîñ embi, enî-gîñgîneumbi, wolok tuop nîñgîlîñ. ²¹ Tîmbi ka-dîkñeli amatam nombo en-nandîmbi eñguk, “Ama tîpet endoñnan nanin nîn pîsalîmettok eañ?” Eumbi, “Balabas” nîñgîlîñ. ²² Eumbi enguk, “Tîmbi Yesu Mesia nî-nîn enda nîtek tîñmetet?” Eumbi, gîtîkkandî kîtîmbi nîñgîlîñ, “Kloñbat plon lowîn!” ²³ Tîmbi Pilatolî enguk, “Nîtekta? Endî kolan nek tîñguk?” Eumbi, wopungan kîtîmbi, nain asupgan ñîndîñ eñgîlîñ, “Kloñbat plon lowîn! Kloñbat plon lowîn!”

²⁴ Wîndîñ tîmbîmbi, Pilatolî ka-nandîñguk wîn: en Yesu nepek no tîñmîlok tuop nîm. Tombon amatamdî gîmbît tîmbi, mik tînepî tîñgîlîñ. Wîndîñda Yesulok kîmkîm wîn Pilatolok yomîn nîm indauktok endî ñîndîñ tîñguk: endî Juda amalok ep tîndîñ no klembi, tukta eumbi, tuk tîke bî mîumbi, dausînan kii wîlîpi enguk, “Ama endok kîmkîmlok mîlap walî nokok plon nîm loukak, wîn sînlouk nepek.” ²⁵ Eumbi, amatam gîtîk endî manjî noñgan kîtî kolî ñaumbi nîñgîlîñ, “Kîm wîn nîndî ba kombînnî nîndok plon loukak!” ²⁶ Tîmbi Pilatolî amatamdok manda kîmît-klemi, Balabas pîsat-sembi, Yesu waipnelîñdok eñguk. Eumbi, wîndîñ tîmbî taleumbi, mik amalî kloñbat plon wîtnelîñdok kîsînan kîmîkuk.

Mik amali Yesu ni-lakalakae ti-ñimbi, kloñbat plon wik-ilin

27 Tĩmbi ka-dikñelok mik amali Yesu nañgip pĩmbi, ka-dikñelok ilan ñam nĩsi kuñgiliñnan wandĩñ lombi, nosii gĩtik en gĩta kĩmĩn kokĩlin. 28 Tĩñipi, Yesu enlok dasindasin kiundipi, mik amalok sauloñ gĩmĩn no dasi-mĩmbi, * 29 toa pisikĩat bondĩnemi, kumbam plon dasi-mĩmbi, toña no kii dĩndĩm kandañ kĩmĩlimĩngĩlin. Wĩndĩñ tĩñipi, ña mĩlelem tĩmbi, ni-lakalakae ti-ñimbi eñgiliñ, “We, Juda amalok ama wapma!” 30 Eñipi, iwĩt endok plon suambapi, toña lom tĩkemi, waliñgan kumbam plon nombo nombo wik-ilin. 31 Nepek kusei kusei wĩndĩñ tĩñmi-talembi, mik amalok sauloñ kiundipi, enloñ dasindasin nombo dasi-mĩm piumbi, kloñbat plon wĩtnepi nañgip pi ñañgiliñ.

32 Pi ñañipi, telak plon ama no Sailini nanin koi Simon ña tĩmbi indañgiliñ. Tĩmbi indambi, en ni-gĩngĩneum Yesulok kloñbat bembĩmbi ñañgiliñ. Ñambi, 33 kwet no koi Golgata wandĩñ ña tomgiliñ. (Kot walan ñĩndĩñ, ‘Kumba Kwandat Kwet’.) 34 Ña tombi, wain tuk gĩta gwasap kimbĩñ wakĩt ep kiukiulin wĩn tĩke mĩum na-nandĩmbi, kunjitam biñguk. 35 Tĩmbi kloñbat plon wĩli taleumbi, dasindasin tĩkenepi satu sañala kopi, dasindasin danbi epgĩlin. 36 Wĩndĩñ tĩmbi, pipapi ka-dikñe-pakĩlin. 37 Tĩmbi kumbam mindin plon kusei neta wik-ilin wolok manda ñĩndĩñ youp kĩmĩkĩlin, “Ñĩn Yesu, Juda amalok Ama Wapmañi.” 38 Tĩmbi ama piñpiñen tĩpet en gĩta yakan yandĩpbi, no tombon no tombon ep mambi ikĩmĩk.

39 Tĩmbi ama wandĩñ ñañambĩt tĩngĩlin endi Yesula kumbanjĩ dĩnguneñipi ni-suambapi 40 niñgiliñ, “Nĩtekte? Dik tapma it wiapi, nain tĩpet gĩt no wolok gĩnañngan tĩmbi kaitauktok eñguñ wĩn. Nĩtek tĩmbi dĩtnalok piñgĩpka nĩm tĩke-kĩmĩtañ? Dik Anutulok Nĩñañ sĩnĩkta, kloñbat plon nanin pi!”

41 Tĩmbi tapma ama biesi wakĩt endikñe nandĩ-tale ama ba Juda ama biesi dĩwĩn endi bo wĩndĩñgot ni-kolakola embi eñgiliñ, 42 “Ama dĩwĩsi ikan ep kĩmĩkuk, gan enlok piñgĩu tĩke-kĩmĩlektok tuop nĩm. En Islael ama nĩndok ama wapmañ sĩnĩkta, kloñbat plon nanin piwĩn! Piwĩmek, endi Mesia bĩmbĩndok een ip wakan wĩn nandĩ-kĩlĩkti tĩñmĩnetamĩñ. 43 Endi Anutulok plon panjañganemi, endok Nĩñañ sĩnĩk wĩndĩñ elak. Tĩkap wĩndĩñda, papa kana: Anutulĩ tĩke-kĩmĩlektok nandĩlak ba nĩm.” 44 Ama piñdasi tĩpet Yesu gĩt yandĩpgĩlin endi bo wĩndĩñgot nĩmbi kolañgĩmĩk.

Yesu kĩmĩñguk

45 Kwet nain boñgĩp tĩmbĩmbi, kwet tuop kĩlim indañguk. Indapalĩmbi ñakap, 3 kilok tĩnguk. 46 Wolongan Yesulĩ wopungan kĩtĩmbi eñguk, “Eli, Eli, lama sabaktani.” Wĩn ñĩndĩñ, “Anutuna, Anutuna, nekta nambilañ?” ✧ 47 Tĩmbi wandĩñ pakĩlin endoñnan nanin dĩwĩndi manda wĩn nandĩmbi eñgiliñ, “Endi plofet Elia kĩtĩñmĩlak.” 48 Wolongan mik ama nolĩ woñep ñambi, nepek busukĩanen walĩ tuk kĩndem tiañewĩk no tĩke bĩmbi, wain tuk kimbĩñ gĩnañ wĩsĩmbi, komba bem kusip plon topbi, Yesulĩ nanalok mĩnguk. 49 Gan dĩwĩsĩli eñgiliñ, “Biukĩn, Elialĩ tĩke-kĩmĩlepi bĩutak bek, wĩn kañmek.” 50 Tĩmbi

* 27:28: Ama wapmañ endi bo sauloñ gĩmĩn dasiañgiliñ, wala tĩmbi mik amali Yesu en ama wapmañ sĩnĩk wolok walan juluñgan tĩnelĩndok mik amalok sauloñ gĩmĩn dasi-mĩngĩlin.

✧ 27:46: Kap 22:1

Yesulí nombo wopumgan kitimbi, engan kimit nandum, woñ poñaumbi kitimñguk.

⁵¹ Wolongan nepek ñindañ indañguk: tapma ilan sandum masip-masip wopum tñgñilñ wñ boñgipgan tawam blañganembi, gwat nanin pi lap taleñguk, timbi kwet mñjat mñjat timbimbi, kawat jñgñ dñwñ tawa pñgñilñ. ⁵² Timbi sumlok yama pisalimbi, Anutulok gñgñt damañgan kim-taleñgñilñ asupti mlapi, ⁵³ sumji biñgñilñ. Bimbi, Yesulí kimmnan nanin mlalimbi, wolonda endi Anutulok it kwet dñdñm engano, wñ Jerusalem, wandñ lombi, amatam asuptoñ inda-semgñilñ.

⁵⁴ Mik amalok telak dama gñt amañii Yesu ka-dikñe-pakñilñ endi mñjamñjat ba nepek kusei kusei indañguk wñ kañgñilñ endi kolan misimbi eñgñilñ, “Biañganak. Ññe Anutulok Nññañ sñnk.”

⁵⁵ Yesulí Galili distrik nanin Jerusalem biñguknan tam asupti en gita yakan bimbi, timbi plata pa ti-ta-kuñgñilñ. Yesu wñl kimguk sandap wolondañgan endi bo Golgata bi pakñilñ, gan endi mayañgan ipi, dei posnembi kañgñilñ. ⁵⁶ Wñ endoñ nanin no koi Malia Makdala nanin. Timbi Malia no, Jekop gñt Josep endok menjet. Tim no wñ Sebedilok nññañit endok menjet.

Yesu kñdikñilñ

⁵⁷ Ama mñnemmat no Alimatia nanin endi bo Yesulok gwañgwa no, koi Josep. Maim piup timbimbi, ⁵⁸ endi Pilatoloñ ñambi, Yesulok dalandanda eñguk. Eumbi, Pilatoli nandñmimbi, tñke mñnelññdok enguk. Eumbi, wolok tuop mumbi tñkeñguk. ⁵⁹ Tikembi, sandum satnin bambum mñmñat walñ timpi, ⁶⁰ tñke ñambi, enlok sum gñnañnan kñmkuk. Sum wñ komblin sñnk, kawat gñnañ wñ Josep enlok kulup bimbim. Josepti Yesulok dalandan wolok kñmipi, kawat wopum no munjulim bi yama masipmñguk. Wñdññ ti-talembi, walinñ pi ñañguk. ⁶¹ Josepti dalandan sumnan kñmñilññilimbi, Malia Makdala nanin en gita Malia no endi sum dat kandañ pipapi ka-tuakñmk.

⁶² Kwet salaum Sabat patnandñ nain timbimbi, tapma ama biesi gñt Falisi ama endi yakan Pilatoloñ ñam ⁶³ nimbimbi, Yesulok plon ñindañ eñgñilñ, “Ama wopum, nñdñ ama julunjuluñdok walñ gama kaik kuñpi, manda no eñguk wñ nandñna sñwtak. Endi ñindañ eñguk, ‘Nain tñpet gñt no ñaume, kimmnan nanin mñlaletat.’ ⁶⁴ Wala timbi dik eumbi, sum wñ ka-dikñe-kñilñ e-palimbi, nain tñpet gñt no wñ taleukak. Nñm kañbi, gwañgwañilñ ña dalandan kumbu tim tñke ñambi, amatamda julunñgan ñindañ enñelñ a, ‘Yesu en ip kimmnan nanin mlakuk.’ Wñdññ enelññda, julunñt manda komblin walñ Yesulí julunñt manda eñguk wñ maklewñk.” ⁶⁵ Eumbi, Pilatoli nandñsembi enguk, “Kñndem a. Sñndñ mik ama dñwñ epmbi, sumnan yanañgñp ñaum, sum masip kwambññ danelññdok nñtek tñnep nandañ wolok tuop tñnekalññ.” ⁶⁶ Wñdññ eumbi, sumnan ñam, sum masip kwambññ danelññdok kawattñ sum dai masipmñguk wolok plon nññlok kñmñsip no kñmipi, ka-dikñe nelññdok mik ama wandññ yambium pakñilñ.

28

Yesulí kimmnan nanin mlakuk

¹ Sabat patnandñ nain taleumbi, kena nain kusei kñmkñmñlñnan kwet salawa salawa timbimbi, Malia Makdala nanin gñt Malia nolñ endi

Yesulok sum kandepi ñañgimik. ² Tĩmbi platik sɨnik kwet mɨnjamɨnjat wopum sɨnik mɨnjalmɨbi, wolonda Wopumdok añelo noli kunum gɨnañ nanin pɨmbi, kawat sum masipmɨnguk wɨn manjaneum ñaumbi, kawat wolok plon pipakuk. ³ Endok walan wɨn pɨsapɨsat walalan wandin, tĩmbi dasindasin wɨn satnin sɨnik. ⁴ Tĩmbi ama sum ka-dikñe-pakiliñ endi en kañbi, kolan misɨngɨliñda tĩmbi kisi kesɨsi blañblañ tĩmbimɨbi, amalɨ kɨmañ wandin kwelan pɨ pakiliñ.

⁵ Tĩmbi añeloli tam tɨpetta enguk, “Nɨm misɨndemik. Nak nandɨlet sɨti Yesu kloñbat plon wikiliñ en kandepi bamik. ⁶ Gan endi ñi nɨm patak. Endi damañgan manda sanguk wolok tuop Anutulɨ tĩmbi mɨlalak. Kwel kɨnjangot ñi bɨ kawɨt. ⁷ Tĩmbi sɨti plapkan ñambi, gwañgwañiila ñandɨñ enbit, ‘Endi kɨmnan nanin ikan mɨlalak, man ñindɨngɨt dama Galili kwelan ñaumbi, sɨndi wandiñ ña kanekaliñ.’ Manda ip wakan sanlet.” ⁸ Wɨndiñ eumbi, endi misɨngɨmɨk, gan silisili wopumdi gɨnañjet gɨnañ tokñeumbi, platikan sum bimbi, gɨngɨt manda gwañgwañiila endepi woñep ñañgimik. ⁹ Ñañilɨmbi, platik sɨnik Yesuli ep tĩmbi indam we semumbi, endi endoñ kesɨnan ña mɨlelem tĩmbi, tɨke-kañpi ni-wowoñe tɨngɨmɨk. ¹⁰ Tĩmbi Yesuli enguk, “Nɨm misɨndemik, ña notnai Galili ñaneliñdok enbimɨbi, wandiñ ñam nambɨnekalɨñ.”

¹¹ Tam tɨpet endi gwañgwañiiloñ ñañilɨmbi, mik ama sum ka-dikñeñgɨliñ endoñnan nanin diwɨndi it kwelan undane ñambi, nepek gɨtik sumnan indañguk wolok kasat wɨn tapma ama biesila tɨ-semgɨliñ. ¹² Tĩmbi tapma ama biesili Juda ama biesi diwɨn en gɨta kɨmɨn tĩmbi, ñindɨñ tɨneliñdok e-topbi, wolok tuop tɨngɨliñ: endi mɨnem asupgan mik amala embi ¹³ engɨliñ, “Sɨndi amatamda ñindɨñ enɨnekalɨñ, ‘Nɨndi dou-patnambi, gwañgwañiili tim bɨmbi, dalandan kumbu tɨkembali ñaliñ.’ Wɨndiñ enekaliñ. ¹⁴ Tɨkap manda wɨn Pilatolok pawan gɨnañ pɨukta, nɨndi mek ñam kambɨ, nepek ñin tɨ-dɨndɨm enambi, mɨlap no nɨm inda-samekak.” * ¹⁵ Eumbi, mik amalɨ mɨnem wopum wɨn ep ñambi, ama biesili manda eñgɨliñ wolok tuop tɨngɨliñ. Tĩmbi manda walɨ Juda amatamdok boñgɨpsɨnan eu sapakñe-tɨke-bɨñguk.

Yesuli gwañgwañiiloñ inda-sembi, kena tɨneliñdok enguk

¹⁶ Tĩmbi Yesulok gwañgwañii 11 endi Galili distrik ñambi, damañgan endi molo manda no enguk kwet jañgɨn wolok loñgɨliñ. ¹⁷ Loumbi, Yesuli wandɨñgan inda-semum kañbi mɨlelem tɨñmɨngɨliñ. Gan diwɨsɨli “Yesu en kamɨñ ba?” embi, gɨnañ tɨpet tɨngɨliñ. ¹⁸ Tĩmbi Yesuli gwañgwañiiloñ ñasɨñgan ñambi enguk, “Bep Anutulɨ kunum kwet yambi-dikñeuttok gembɨ gɨtik wɨn naka nam-taleñguk. ¹⁹ Wala tĩmbi sɨndi kwet tuop ñambi, amatam gɨtik nokok gwañgwanai ep tĩmbi indanekealiñ, wɨn Bep, Nɨñañ gɨt Dɨndɨm Woñ endok kosɨ plon yatnañ tuk i-sembi, ²⁰ endikñe manda san-daut tɨ-sam-kuñgut wɨn gɨtik eni-daut tɨ-semumbi tañgone-talenekealiñ. Nandañ: nak nain tuop sɨn gɨta ku-ta-ñawambi, kwettok nain taleukak wolok tuop.”

* **28:14:** Mik ama kena tɨñpi douañgɨliñ wɨn yandɨpmɨ kɨmyañgɨliñ.

Gĩngĩt manda kĩndem Malekolĩ youkuk Mesialĩ indaĩguk

*Yoanelĩ Mesialok * telak tĩ-dĩndĩm e kena tĩnguk*

¹ Yesu endĩ Mesia, Yambattok niĩnañ. Gĩngĩt manda kĩndem endok plon ñĩndĩñ kusei kĩmitak.

² Manda no Yambattĩ Mesiala niĩnguk wĩn plofet Aisaiali ñĩndĩñ youp biĩnguk patak,

“Nandĩlañ! Nak tĩplaplatna no kĩmĩlam ñambi, dĩkok telak dama tĩmbi, telak tĩ-dĩndĩm e-gamekak.

³ Ama no kwet ama nĩmnatnan ñĩndĩñ kĩtĩ-kolĩ ñalak, ‘Wopumdok telak tĩ-dĩndĩm tĩ-ñĩmĩt!

Telak kelam tĩ-dĩndĩm tĩ-ñĩmnekalĩñ!’ ”

⁴ Tĩmbi manda wolok tuop ama no miti tuk i-sem-i-sem tĩnguk, koi Yoane, endĩ kwet ama nĩmnatnan ña-indaĩguk. Indambi, ñĩndĩñ eu pĩmbi enĩ-ta-kuĩguk, “Sĩndĩ gĩnanjĩ tambanembi, kuĩgu kolan bi-talembe, miti tuk inekalĩñ. Wolondamek Yambattĩ yomjĩ bi-samekak.”

⁵ Tĩmbi amatam Judia kwelan ba Jelusalem it kwelan pakĩlĩñ endĩ gĩtĩkkandĩ isi kwesi bimbi, Yoaneloñ ña indambi, yomjĩ e-jamilaumbi, Joldan tuk gĩnañ miti tuk i-sem-ta-kuĩguk.

⁶ Yoanelok dasindasin wĩn plofet amalok dasindasinjĩ wandiñ, wĩn kamel domdĩ tĩndĩn, tĩmbi endĩ boĩngĩunan bĩt gwĩlaptĩ tem kulĩnguk. Nanañ tuk wĩn gotak gĩt bupit mĩnjĩp tuk koĩngom klĩ gĩnañ nanĩn nakulĩnguk. ⁷ Tĩmbi endĩ ñĩndĩñ eu pĩmbi, amatam enĩ-ta-kuĩguk, “Ama no nokok siĩngina kandañ indaup tĩlak endĩ nak nomĩk nĩm, endĩ ama loloñ sĩnĩk. Ama pĩmbĩñen, nak kambak ñandin ñali nepek no tuop nĩm tĩ-ñĩmet. ⁸ Nak tuk sĩlaningot i-sam-ta-kulet, gan endĩ Dĩndĩm Yallĩ i-samekak.”

Yesu en Mesia inda-dakleĩguk

⁹ Yoanelĩ kena kusei kĩmĩlĩñĩlĩmbi, Yesulĩ Nasalet it kwet Galili provins gĩnañ pakuk. Pakapi, il kusei bimbi, Joldan tuknan ña-tombĩmbi, Yoanelĩ tuk i-ñĩmĩnguk. ¹⁰ Tuk i-ñĩm-taleumbi, Yesulĩ tuk pawañ loĩpi dei loumbi kaĩguk wĩn: kunum pĩsalĩmbi, Dĩndĩm Yallĩ monĩk koi mambaip wandiñ walĩ endok plon pĩnguk. ¹¹ Pĩñĩlĩmbi, kunum gĩnañ nanĩn manda no ñĩndĩñ kĩtĩu pĩnguk, “Dĩk nĩñaana noĩngan sĩnĩk. Nak gambĩ-galk tambĩ, nandĩ-koĩngom tĩ-gamlet.”

¹² Tĩmbi wolondaĩngan Dĩndĩm Yallĩ Yesu kwet sĩlaninnan nĩ-mulĩmbi ñaĩnguk. ¹³ Kwet wandiñ ama nĩmnat, gaut moyendĩngot kuĩngĩlĩñ. Yesulĩ wandĩñ ñambi, tim sandap 40 pakuk. Palĩñĩlĩmbi, Satañdĩ endoñ bĩmbi, tue-kaĩbi tĩ-ñĩm-ta-ku wĩt nĩm kaĩbi bim ñaĩnguk. Tĩmbi aĩnelolĩ bĩmbi, Yesu tĩmbĩ plataĩngĩlĩñ.

¹⁴ Yoane it kwambĩñ gĩnañ kĩmĩkĩlĩñ wolok siĩngi kandañ Yesulĩ Galili kwelan undane-ñambi, Yambattok gĩngĩt manda kĩndem eu pĩmbi,

* 1:: Damaĩngan Yambattĩ Isael amatam ñĩndĩñ enĩ-kwambĩñ daĩnguk: endĩ ama no amatamĩĩ ep mektok nĩ-mulekak. Juda amalĩ ama wolok koi Mesia kĩtĩmbi, endok indaĩnda nain mandĩ-ta-kuĩngĩlĩñ.

15 ñindañ eni-ta-ñañguk, “Yambatti nain wopum amatamñii yambidikñeuktok kımıkuk. Nain wın ip indalak, wala tımbi sındi gınanjı tambanembi, kuñgu kolan bimbi, gıñgıt manda kındem ñın nandıkwambıñ danekalıñ!”

Yesulı gembın Juda amatam daut semguk

Yesulı gwañgwañii tıpet tıpet kıtı-semguk

16 Tımbi Yesulı Galili tuk guañ balılıñ ñañıpi, Simon gıt kwayañ Andlu yambıñguk: endı tuk guañ gınañ ipi, pis lık molom molom kop tiañe tıñgımık. Pis epep kena wın endok mınemjet kena wakan. 17 Yesulı yambımbi kıtı-sembi eñguk, “Sıtı bıwıt!” embi enguk, “Sıtı pis epep kena tı-ta-bamık. Kena wın bimbi bım, nak nep kle-kuumek, nak sep tımba pañgıtaumbi, Yambattok amatam epep kena tı-kundekamık.” 18 Enbımbi, platik sınık pis ba pıslık bimbi, wolongan kusei kımıpi, Yesu kle-ñañgımık.

19 Tımbi Yesulı kambak jılop ñañıpi, dakwaya tıpet, Sebedilok nıñañıit Yakobo gıt Yoane, yambıñguk: endı nosiit gıta kıkeñ plon papi, pis lık wopumjı tı-dındım e kena tıñgımık. 20 Yesulı yambımbi, wolongan en kle-kundemıktok kıtı-semumbi, beset Sebedi gıt kena gwañgwañii kıkeñ plon yambımbi, Yesu kle-ñañgımık.

Yesulı yal kolan no kle-kokuk

21 Tımbi Yesulı gwañgwañii gıt Kapaneam it kwelan ña-kuñguk. Tımbi Sabat patnandı nain indaumbi, it kiyau gınañ lombi, kusei kımıpi, amatamda enı-daut tı-sembi, nanandı emguk. 22 Endı endıkñe manda nandı-tale amalı enı-daut tı-semmañgılıñ wındıñ nım tıñguk. Endı ama kosı gıñgılat nomık manda gembınat sınık eñguk, wala tımbi amatam mandan nandıñgılıñ endı nandı-sılıkñe-tıñgılıñ.

23 Tımbi ama no yal kolannat it kiyau gınan pakuk 24 endı Yesula kıtı-ñımbi eñguk, “Yesu Nasalet nanin, dik nekta nındok kandañ bıñ? Dık nıp tımbı kolaneñdok bıñ ba? Nak dik nandı-gamlet: dik ama dındım Yambattoñ nanin.” 25 Wındıñ eumbi, Yesulı yal kolan nı-ñombımbi nıñguk, “Mañga galımbi, ama ñın kañbımbi poñau!” 26 Nımbımbi, yal kolandı ama mınjamınjat tıñıpi, kwawa wopumgan tımbi, amalok gınañ nanin ka-mısım poñañguk. 27 Wındıñ tımbımbi, amatam gıtıktı ka-sılıkñembi mısıñıpi, nısıñgan ñındıñ e-nandı-tıñgılıñ, “Nepek nek ñandin indalak? Nandınandı ñın gıtıkñın ba gembınat bien! Endı yal kolan wakıt manda kwambım enbımbi, mandan nandımbi tañgoneañ.” 28 Tımbi Yesulok koi gıñgıt platik sınık Galili kwet tuop eu satañguk.

Yesulı amatam asup ep tımbi kındem daumbi, Galili kwelan gıñgıt manda enguk

29 Tımbi Yesu gıt gwañgwañii endı it kiyau bimbi, pawañ pı-ñañgılıñ. Pı-ñaumbi, wolongan Simon gıt Andlu endı Yesu, Yakobo gıt Yoane yanañgılıñ ñambi, isetnan loñgılıñ. 30 Lo-tombımbi Yesu nıñgılıñ, “Simon yapman tam jımbat pıñgıtu kunduwat sınık walı tıkeumbi dou-patak.” Wındıñ nımbımbi, 31 endoñ ñañguk. Nambi, kii plon tıkem tımbım mlalımbi, jımbalı wolongan taleumbi, nana tuk emguk.

32 Tımbi maim daut pı-sembumbi, patnandı nain taleumbi, amatam jımbasıat gıt ama yal kolanjıat gıtık Yesuloñ yousıyousıñgan yanañgıpi

bîngîlîñ. ³³ Tîmbi Kapaneam nasi gîtkkandi it yamanan kîmîn tîngîlîñ. ³⁴ Tîmbi Yesulî amatam jîmbat kusei kuseilî ep mînguk asupgan ep tîmbi kîndem daumbi, yal kolan wakît kle-kot-semguk. Wîndîñ tîmbîmbi, yal endî en nin wîn nandi-dakle-ñîmumbi, manda nim enelîndok e-kîmîsip tî-semguk.

³⁵ Tîmbi Yesulî kilîm mulum gînañ mîlapi, kwet ama nîmnatnan pî-ñambi, wandîñ nîmolo tînguk. ³⁶ Nîmolo tî-palîmbi, Simon gîta noliilî mîlapi, Yesu lonjîmbi, lonjî-ta-ñakap ³⁷ tîmbî indaumbi nîngîlîñ, “Kapaneam amatam gîtkîti gambîne eñîpi gep lonjîañ!” ³⁸ Nîmbîmbi enguk, “Nandîlet. Gan nak gîngît manda kîndem ewa pîuptok sînik indaîngut, wala tîmbi it kwet dîwîn ñasiñgan pakañ wandîñ ñana.” ³⁹ Wîndîñ embi, Galili kwet tuop kuñîpi, it kiyausî gînañ gîngît manda enîenî kena tîñîpi, yal kolan wakît ep kle-kot-tî-sem-ta-kuñguk.

Yesulî ama wanda kwambîñnat no tîmbî kîndem daînguk

⁴⁰ Tîmbi ama no wanda kwambîñnat endî Yesuloñ bîmbi kakukule-eñîpi, mîlelem tî-ñîmbi, kumbam dîngunembi nînguk, “Tîkap dîk nep tîmbî kîndem dawîttok nandîlañda, dîk tuop.” ⁴¹ Eumbi, Yesulî enda blan wopum tî-ñîmbi, kii kosuap tîkeñîpi nînguk, “Nak nandi-gamlet, dîk nombo kîndem da!” ⁴² Nîmbîmbi, platik sînik wandan kwambîñ pailîmbi, kîndem daînguk.

⁴³⁻⁴⁴ Tîmbi Yesulî nî-kîmîsip kwambîñ tî-ñîmbi nînguk, “Nandîlañ. Dîk nimbek nola nepek inda-gamîk wolok kasat joñgo nîm enbekañ. Nîm sînik. Dîk ñambi, pîngîpka tapma ama daulîmîumbi, kîndem dañ wîn gambî-nandukak. Tîmbi Moselî endîkîe manda eînguk wolok tuop dîk tapma tîmbîmbi, amatam gîtkîti jîmbatka talelak wîn gambî-nandînekalîñ.” Yesulî manda wîndîñ embi, dîndîmgan nîmulîmbi ⁴⁵ ñaînguk. Gan endî kusei kîmîpi, kundit nek endok plon inda-ñîmînguk wolok kasat amatamda tî-sem-ta-kuñîpi eu sataînguk. Wîndîñda tîmbi Yesulî it kwelan indaîngan ñaîñala nandum mîlataumbi, kwet ama nîmnatnan ña-pakuk. Ña-palîñîlîmbi, amatam kwet tuop endoñ bî-teleñgîlîñ.

2

Yesulî yom bîmbilok gembî palmîlak

¹ Sandap dîwîn taleumbi, Yesulî bîndambo Kapaneam it kwelan ña-tomguk. Tîmbi amatam dîwîndî “Endî bîk, ilan patak” eu sataumbi, ² amatam asupgandî endoñ bîngîlîñ. Bîmbi, it gînañ lo-pilî tokîneumbi, yamanan wakît pipap masip mîumbi, gîngît manda enguk. ³ Gîngît eñîlîmbi, ama dîwîn nolî endoñ bîngîlîñ, endoñnan nanin ama tîpet gît tîpet endî nosî no kii kesi dalandan taîngo plon bembî bîngîlîñ. ⁴ Bîmbi, Yesulok kuañ kuseinan kîmîtnelîndok ama kîmîn gînañ ñam wît nîm kañbi, it pendîm bat plon loñgîlîñ. Lombi, Yesulok kumbamnan kandañ pendîm gînañ tîmbi tombîmbi, ama kii kesi dalandandok taîngo plon toalî topbi, it pendîm plon nanin kîmîlîm pînguk. ⁵ Wîndîñ tîmbîmbi, Yesulî nanandî kilîktînjîlok kusei ka-nandi-tombi, ama kii kesi dalandanla nîmbi eînguk, “Notna, yomga bî-gamlet.”

⁶ Tîmbi endîkîe manda nandî-tale ama dîwîn wîngan pipakîlîñ endî gînanjî gînañ ñîndîñ kîmît-nandîngîlîñ, ⁷ “Nekta ama sîlanin ñalî ‘Yomga bî-gamlet’ embi, Yambat nî-tîke-pî-yalîlak? Yom bîmbilok

gemb+ w+in Yambattoŋgot palimlak.”⁸ W+ind+iñ k+m+it-nand+iñ+i+mbi, Yesul+ w+ ipkan g+inañ+i yambi-nandi-daklembi enguk, “G+inanj+i+ neta w+ind+iñ nandi-kunakunaeañ?”⁹ T+ikap nak ama ñala ‘M+lapi, ipatka t+ikembi ñau!’ n+imbambi, k+ndem daw+ikta, nak ‘Yom bi-gamlet’ n+it wali w+ind+iñgot k+ndem indañmek.¹⁰ W+ind+iñda kwelan ñolok yom bimbilok gemb+ w+in Ama Sis+i+niktoñ palm+lak w+in daut samettok¹¹ nak ama kii kesi dalandan ñala ñ+i+nd+iñ n+ilet, ‘M+lapi, ipatka t+ikembi, ikanan ñau!’”¹² Yesul+ w+ind+iñ n+imb+i+mbi, ama wali m+lapi, wolongan ipal t+ikembi, amatam daus+nangan poñañguk. T+imbi amatam g+it+ikt+ ka-g+it+p g+it+p t+imbi, Yambat n+i-k+ndem dambi eñg+i+l+iñ, “Nepek ñandin damañgan no n+im kañg+m+iñ.”

Yesulok nanand+iñ+i amalok nanand+iñ+i maklelak

¹³ T+imbi Yesul+ b+ndambo tuk guañ baliliñnan p+i-ñañguk. Ñaumbi, amatam k+m+in wopungand+ endoñ b+umbi en+daut t+semguk.¹⁴ T+imbi walinin yous+m ñañ+pi, Alifaialok n+ñañ Livail+ takis epep ilan pipal+mbi kañbi n+ñguk, “B+i+m nep kle-ku!” N+imb+i+mbi, kenan bimbi m+lapi, kusei k+m+ipi kle-ñañguk.

¹⁵ T+imbi Livail+ Yesu n+i-tiañeum ilnan loumbi, nana towiñguk. T+imbi takis epep ama g+ita ama end+i+kñe manda n+im k+m+it-kle-k+i+l+iñ eañ (ama wandis+ asupgand+ Yesu kleñg+i+l+iñ) end+ bo Yesu g+it gwañgwañ+i en g+ita lombi, nana yakan nañg+i+l+iñ.¹⁶ T+imbi Falisi ama endok boñg+ps+inan nanin end+i+kñe manda nandi-tale ama d+i+w+in end+ Yesu en g+ita pipapi, nana namb+i+mbi kañbi, nandu m+lataumbi, gwañgwañ+i+la enbi eñg+i+l+iñ, “En neta takis epep ama ba ama end+i+kñe manda n+im k+m+it-kle-k+i+l+iñ eañ en g+ita papi, nana nalak?”¹⁷ Eumbi, Yesul+ manda w+in nand+i+mbi, ñ+i+nd+iñ enbi eñguk, “K+ndems+ end+ gwasap amaloiñ s+lakan n+im ñañ. W+in j+mbas+iat end+iñgot gwasap amaloiñ ñañ. W+ind+iñgangot nak ama d+i+nd+i+m enda n+im b+ñgut. N+im a. Nak ama yoms+iat en+i-tiañeupi b+iñgut.”

Yesulok nanand+iñ+i sos+ilok nanand+iñ+i maklelak

¹⁸ T+imbi nain nola Yoane tuk i-sem-i-sem kena t+ñguk endok gwañgwañ+i g+it Falisi ama end+ sos+ilok telak kleñ+pi, nana g+it+k k+m+isip t+ñg+i+l+iñ. T+ñ+i+l+i+mbi, ama d+i+w+in end+ Yesuloiñ b+i+mbi n+i-kañbi eñg+i+l+iñ, “Yoanelok gwañgwañ+i ba Falisi ama endok gwañgwanj+i end+ nana k+m+isip t+imb+i+mbi, neta d+ikok gwañgwañgail+ w+ind+iñ n+im tañ?”¹⁹ N+i-nandumbi, Yesul+ enlok ba gwañgwañ+i+ilok plon ñ+i+nd+iñ embi enguk, “T+ikap ama nol+ tam t+imbektok nana sina wopum t+imb+i+mbi, nolii k+i+semum b+ñg+i+l+iñ end+ k+ndem nana k+m+isip t+nel+iñ ba? N+im a. Ama wali nolii g+ita pal+iñ+i+l+i+mbi, nana k+m+isip k+ndem n+im t+nel+iñ.”²⁰ Gan nain w+in indaumbi, ama en+i-tiañeñguk en nolilok boñg+ps+inan nanin yapma t+ike-ñaumbi, wolondamek nolil+ nana k+m+isip t+nekal+iñ.”

²¹ Yesul+ w+ind+iñ embi, sos+iloiñ telak g+it enloñ telak wolok eyout manda t+ipet embi, ñ+i+nd+iñ enguk, “Nimbek nol+ dasindasi damanin d+i+kñend+i+kñen plon sandum kusip komblin n+im k+m+it takapbi youlek. W+ind+iñ t+imbekta, kaik wali damanin tiañeumbi blañganeumbi, g+inañ wopungan s+n+k indauk.”²² T+imbi bo wain tul komblin wain gw+lap kawai g+inañ n+im w+l+i g+ilow+ik. W+ind+iñ t+imbekta, tull+ bend+i-wopum dambi, gw+lap t+imbi tawaumbi, tul g+ita gw+lap kolandem+k. Wala t+imbi wain tul komblin w+in gw+lap komblin g+inañ w+l+i g+ilolok.”

Yesulok nanandinli Moselok endikne manda maklelak

²³ Tĩmbi Sabat patnandi nain nola Yesuli plaua kena boñgip dikne-ñaupi ñaumbi, gwañgwañiili en kle-ñañgılıñ. Ñañipi, kusei kĩmipi, plaua mĩnjip met-nañgılıñ. ²⁴ Tĩmbi Falisi amalĩ yambĩmbi, Yesu nĩmbi eñgılıñ, “Wĩ ka! Neta endĩ kĩmĩsip manda maklembi, patnandi nainda kena tañ?” ²⁵⁻²⁶ Eumbi tambane-enguk, “Nain wolonda Abiatali tapma amalok telak damanjĩ palĩñĩlĩmbi, Devit gĩt amañii nananjĩla gawat tĩpalĩmbi, Devittĩ nĩtek tĩnguk? Sĩndĩ kasat wĩn nĩm pinat-nandĩngılıñ bek? Devit endĩ Yambattok it gĩnañ lombi, plaua Yambatta mĩmĩn mepi nañguk. Plaua wĩn tapma amalĩngot nanalok, gan Devittĩ kĩmĩsip manda maklembi, plaua nañbi, noliila bo mep emumbi nañgılıñ.”

²⁷ Yesuli wĩndĩñ embi enĩ-daklembi eñguk, “Yambattĩ ama Sabatta tĩmbi nĩm tĩmbĩ indañguk. Nĩm sĩnĩk. Endĩ Sabat patnandi nain wĩn amatam ep tĩmbĩ pañgĩtanelĩndok kĩmĩkuk. ²⁸ Wala tĩmbi nak, Ama Sĩsĩnĩkti, amatamdi Sabat patnandi nainda nek nek kĩndem tĩndĩlok ewa talelak.”

3

¹ Tĩmbi Sabat patnandi nain nola Yesuli bĩndambo it kiyau gĩnañ loumbi, ama kii dalandan nolĩ wolok pipakuk. ² Palĩmbi, Yesulok kanjĩkĩii endĩ Yesu manda plon kĩmĩtnelĩndok nandĩngılıñ, wala tĩmbi endĩ Yesu Sabattok sambat kleñipi, ama wĩn kañbiutak, ba kĩmĩsip makleñipi, ama wĩn tĩmbĩ kĩndem dautak wala ka-tuakĩliñ. ³ Wĩndĩñ ka-tualĩñĩlĩmbi, Yesuli ama kii dalandan nĩ-tiañembi nĩnguk, “Mĩlapi indangan it!” Wĩndĩñ embi, ⁴ Falisi amala enĩ-kañbi eñguk, “Sabattok endikne manda walĩ nĩtek elak? Patnandi nainda kĩndem ba kolan tĩlok, ama ep tĩmbĩ kĩndem dalok ba ep tĩmbĩ kĩmlok?” Yesuli wĩndĩñ enĩ-kaumbi, manda tambon nĩm tambane-nĩmbi, sĩlak nambĩm ñaumbi pakĩliñ.

⁵ Tĩmbi Yesulok gĩnañ dĩ-kokop eneumbi tambane-yambĩmbi, gĩnañ kwambĩndanjĩla walen kolaumbi, ama wala ñĩndĩñ nĩnguk, “Kĩka kosuat!” Eumbi, kii kosuapi, kĩndem dañguk. ⁶ Tĩmbi Falisi ama endĩ it kiyau bimbi, pawañ poñambi, wolongan ama wapmañ Elottok sambatĩi gĩt kĩmĩn tĩngılıñ. Kĩmĩn tĩmbi, kusei kĩmipi, nĩtek tĩmbi wĩtneñ eñipi, manda e-lonjĩ-tĩngılıñ.

Amatam kĩmĩn gĩtĩkti Yesu kleñgılıñ

⁷ Yesu gĩt gwañgwañii endĩ pi-ñambi, Galili tuk guañ baliliñ ñañgılıñ. Ñañĩlĩmbi, ama kĩmĩn wopungan endĩ Yesu kleñgılıñ. Endĩ Galili kwelan naningot nĩm a. Amatam Judia kwelan ⁸ ba Jelusalem it kwelan, ba Idumaia kwelan ba Joldan tuk tambon kanda, ba Tilo gĩt Saidon it kwet kandañ pakañ, amatam asupgan endĩ Yesu kundit neknek tĩ-kuñguk wolok gĩngĩt nandĩngılıñda tĩmbi endoñ bĩngılıñ. ⁹⁻¹⁰ Endĩ amatam asup ep tĩmbĩ kĩndem dañgukta, wala tĩmbi ama jĩmbasiat ba wandanjĩat endĩ tĩke-kanelĩndok kle-gĩmbupi, tambo klekot-tĩngılıñ. Wĩndĩñ tĩngĩlĩnda tĩmbi, Yesuli kĩkeñ plon loup nandĩmbi, gwañgwañiila enguk, “Nĩm kañbi, amatamdi nep kamainelĩñ, wala tĩmbi kĩkeñ tipnam no bĩmbi namandi palen.” ¹¹ Tĩmbi ama yal kolanjĩat Yesu kañgılıñ endĩ kesinan mĩlelem tĩmbi dĩngunembi, ñĩndĩñ kitiñgılıñ, “Dĩk Yambattok Nĩñañ sĩnĩk.” ¹² Wĩndĩñ kitiñĩlĩmbi,

Yesulî enlok kusei nîm e-daklenelîñdok enî-kîmîsip kwambiñ tî-semguk.

Yesulî telak netek plon Yambattî giñgîtñii yambi-dîkñelak wala enî-daut tî-semguk

Yesulî enî-mumulîñ 12 ep danguk

¹³ Tîmbi Yesulî kwet kîmîñ nolok lombi, ama epmep nandîñguk wakan enî-tiañeum biñgîlîñ. ¹⁴ Bîumbi, endoñnan nanin ama 12got epbi, kosî ‘enî-mumulîñ’ kîtîmbi enguk, “Sîndî nakîta kunelîñdok sep danlet. Danbi sanî-mulambi, giñgît mandana e-ta-kunekalîñ. ¹⁵ Tîmbi yal kolan ep kle-kot-tî-semnelîñdok gembî pat-samekak.” ¹⁶ Ama 12 Yesulî ep danguk endok kosî ñîndîñ: Simon (koi no Petlo kîtîñguk). ¹⁷ Tîmbi Sebedilok nîñañiit Yakobo giñ Yoane (endok koset komblin Boanelges ep kîtîñguk, nîñîlok manda plon ‘Endî dîlîmat wandîñ’). ¹⁸ Tîmbi Andlu, Filip, Batlomio, Mataiyo, Tomas, Yakobo Alifaielok nîñañ, tîmbi Tadaio, ba Simon Selot. ¹⁹ Tîmbi Judas Iskaliot, ama endî Yesu bola tî-ñînguk.

Yesulok sambat bien sîñk wî nin?

²⁰ Tîmbi Yesulî gwañgwañii giñ ilan ñañguk. Ñaumbi, bîndambo amatam asuptî endoñ bî kîmîñ tîñgîlîñ. Nain tuop wîndîñ tîñgîlîñda tîmbi, Yesu giñ gwañgwañii endok nana tuk ep na nain no nîm inda-semguk. ²¹ Tîmbi Yesulok wekal sambat endî giñgît wîñ nandîmbi, “Gînañ kamalalak” embi, isî kusei bimbi, tîkenelîñdok ñañgîlîñ.

²² Ñañîlîmbi, endîkñe manda nandî-tale ama dîwîñ Jêusalem it kwelan pakîlîñ endî Yesu pakuknan bîmbi ñîndîñ eu satañguk, “Belsebul endî Yesulok gînañnan patak”, ba “Yal kolandok yambi-dîkñenjîlî gembî mîumbi, yal kolan ep kle-kotak.” ²³ Eumbi, Yesulî kîtî-semum bîumbi enguk, “Kusei nekta Satañdî enlok yalñii ep kle-kolek? ²⁴ Tîkap it kwet nolî tambîpi, nîsîñgan mimbi, tambo wî-tînelîñda, it kwet walî nîm kwambiñ dambi palek. ²⁵ Ba sambat nolî tambîpi, nîsîñgan mimbi, tambo wî-tînelîñda, sambat walî nîm kwambiñ dambi patnelîñ. ²⁶ Wîndîñgangot Satañdî ikan yalñiila kanjîk tîmbi, ep tambîlîmda, endî kwambiñ dambi ilektok tuop nîm. Endî tale-sîñ tawîk. ²⁷ Tîmbi Satañ endî ama no gembînat nomîk. Ama nolî endok it gînañ gembînat lombi, giñgîtñii joñgoñgan ep mektok tuop nîm. Dama endî ama gembînat wîñ tîkembî, toalî ap imbi bium palîmek, giñgîtñii palîmlak wîñ kîndem ep talewîk.”

²⁸ Yesulî wîndîñ embi yousîmbi enguk, “Nak biañgan sanlet: amatamdî dîwîsîla ba Yambatta kolan tî-ñîmbi yom tañda, yom wîñ giñtîkkan Yambattî kîndem bi-semekak. ²⁹ Gan no endî Dîndîm Yal nî-kolalakta, endok yomîñ biñîm-biñîmlok tuop nîm patak, yomîñ walî papat kwambiñ palîmekak.” ³⁰ Endîkñe manda nandî-tale amalî Yesulok gînañnan yal kolan patak embi, Dîndîm Yallok kenan wîndîñ e-kolakola e-ta-kuañgîlîñda tîmbi manda wîndîñ eñguk.

³¹ Tîmbi Yesu meñ kwayañii endî tombi, it pawan ipi, Yesu giñ e-nandî-tînelîñdok manda kîmîlîm loñguk. ³² Loumbi, amatam Yesu kle-gîmbupi pipakîlîñ walî Yesu nîmbi eñgîlîñ, “Meñga nokai pawan bî ipi, gambînep nandîmbi eañ.” ³³ Eumbi tambane-enguk, “Mena notnai wî nin?” ³⁴ Wîndîñ embi, amatam kle-gîmbup pipakîlîñ yambiñîpi enguk,

“Kawit! Nokok mena, notnai ñi pakañ. ³⁵ No endi Yambattok man tañgonelakta, wali wakan nokok mena notnai sɪnɪk.”

4

Yambattok mandali telak nitek plon pindi dam ñalak

¹ Tɪmbi Yesuli tuk guañ baliliñ ña-papi, bɪndambo kusei kɪmɪpi, amatam eni-daut ti-semguk. Nain wolonda amatam endoñ bɪ kɪmɪn tɪñgɪliñ wɪn wopungan sɪnɪk, wala tɪmbi Yesuli kɪkeñ nolok plon lo pipalɪmbi, kambak munjulɪm ñaña eñguk. Tɪmbi amatam kɪmɪn gɪtɪkti tuk bambalnan pipakɪliñ.

² Tɪmbi Yesuli nepek asuptok plon eyout manda embi, eni-daut ti-semguk. Tɪñipi enguk, ³ “Nandiwit! Ama noli nana mɪnjɪp kokota kena gɪnañ ñañguk. ⁴ Ñambi, mɪnjɪp kot-ti-kot-ti-ñañɪɪmbi, dɪwɪn telak plon pɪumbi, monɪkti bɪmbi, yout-na-taleñgɪliñ. ⁵ Tɪmbi mɪnjɪp dɪwɪndi kwet lakatgot kawatti salaiñguknan pɪñgɪliñ. Wolok kwet lakat pakukta, mɪnjɪpti platikan tawa-lambɪñgɪliñ, ⁶ gan endi kakai plongot pakukta, maimdi lambɪ ep dɪumbi yañetambi kɪm-taleñgɪliñ. ⁷ Tɪmbi mɪnjɪp dɪwɪndi koselek mɪnjɪp boñgɪpsɪnan pɪñgɪliñ endi yakayakan tawa-lambumbi, koselekti gembɪnjɪat lambɪ ep tapli-taleumbi, bien nɪm laliñgɪliñ. ⁸ Tɪm mɪnjɪp dɪwɪndi kwet galk plon pɪñgɪliñ endi tawa-lambɪmbi, bien kɪndem sɪnɪk laliñgɪliñ. Kwandai dɪwɪndoñ bien lakat, dɪwɪndoñ kambak asup, dɪwɪndoñ asup sɪnɪk wɪndiñ laliñgɪliñ.”

⁹ Yesuli eyout manda wɪndiñ embi yousɪmbi enguk, “No en pawañnat endi mandana nandiɪmbi tɪke-kɪliñ eukak.”

¹⁰ Tɪmbi amatam kɪmɪn gɪtɪk endi ña-taleumbi, Yesu, gwañgwañii 12 gɪta nosii dɪwɪn nɪsɪñgan pakɪliñ. Papi, eyout manda gɪtɪk eñguk wolok kusaɪla nɪ-kaumbi ¹¹ ñɪndiñ enguk, “Telak nitek plon Yambatti amatamñii yambi-dikñelak wɪn damañgan pat-semɪn pakuk, gan nak man sɪnda wakan sanba dakleumbi, kɪsɪ plon kɪmɪt-talelet. Gan amatamdi nokok gɪñgɪt nɪm inda-taleañ enda wakan nak nandi-nandi gɪtɪk wɪn eyout mandaliñgot eni-daut ti-semlet. ¹² Wɪndiñ tɪmbambi, endi deimbi kañ, gan nɪm ka-dakleañ, ba pawanjɪ kɪmɪpi nandañ, gan nɪm nandi-dakleañ. Endi ka-nandi-daklenelɪnda, gɪnanjɪ tambaneumbi, Yambatti yomjɪ kɪndem bi-semek.”

¹³ Tɪmbi Yesuli yousɪmbi eni-kañbi eñguk, “Eyout manda sanɪt wolok kusei nɪm nandi-dakleañ ba? Wɪndiñda eyout manda gɪtɪk nitek nandi-taleneliñ? ¹⁴ Nandañ! Ama nana mɪnjɪp kotak endi Yambattok manda e-koli pɪlak. ¹⁵ Mɪnjɪp telak plon pɪlak wolok walan ñɪndiñ: manda wɪn nandumbi, gɪnanjɪ gɪnañ pɪumbi, Satañdi platikan bɪ manda yapma tɪke-semɪlak. ¹⁶ Ba mɪnjɪp kwet kawatgot plon pɪlak: endi manda wɪn nandiɪmbi nandi-koñgom tɪmbi nandi-dasiañ. ¹⁷ Gan manda wɪn gɪnanjɪ gɪnañ kakai nɪm tɪlakta, nain dumangangot tɪke-kuañ. Gɪñgɪt mandala tɪmbi mɪlap ba kanjɪk endok plon indaumbi, endi platikan sɪnɪk pipɪmbi biañ. ¹⁸ Ba mɪnjɪp koselek mɪnjɪp boñgɪpsɪnan pɪlak: ama dɪwɪn manda wɪn nandi-taleañ, ¹⁹ gan kwelalok mɪlap, ba mɪnem kwɪɪkwɪɪ wolok nandi-koñgom juluñgan, ba nepek kusei kusei dɪwɪsɪ wolok galkti gɪnanjɪ tokñeumbi, manda nandiɪmbi, platik kamalaumbi, bien nɪm indalak. ²⁰ Ba mɪnjɪp kwet galk plon pɪlak wolok walan wɪn ñɪndiñ: ama endi wakan manda nandiɪm

kasilembi tike-kuaña, bien ep tɪndɪnjɪ plon inda-ta-ñalak: dɪwɪndɪ lakat, dɪwɪndɪ kambak asup, dɪwɪndɪ asup sɪnɪk laliañ.”

Yambattok mandali telak nitek plon bien indalak

²¹ Tɪmbi Yesulɪ Yambattok mandala ñɪndɪñ enbi eñguk, “Ama noli sipala it gɪnañ tike-lombi, kambottɪ tapliwɪk ba pipat doundou kap-mainan kɪmɪlek ba? Nɪm a! Endɪ it gɪnañ tike-lombi, indangan kɪmɪlɪmbi kolɪ salewɪk. ²² Wolok tuopgan manda gɪtɪk pat-semɪn patak wɪn eu inda-daklelok. Tɪmbi nepek gɪtɪk wɪt-tapliñgɪlɪñ patak wɪn tɪmbi inda-daklelok. ²³ No en pawañnat endɪ mandana ñɪn nandɪmbi tike-kɪlɪñ eukak.”

²⁴ Yesulɪ wɪndɪñ embi enguk, “Pawanjɪlɪ manda nitek nandañ wɪn nandɪmbi tike-kɪlɪñ enekalɪñ. Manda nitek nandɪmbi tañgoneaña, Yambattɪ wolok tuopgan nanandɪ sambɪ, nombo yousɪmbi samɪ-sɪnɪk taukak. ²⁵ Neta, no endɪ nanandɪ Yambattɪ mɪñguk wɪn tike-kulakta, endok nanandɪn wɪn tɪmbɪm wopum daukak. Gan no endɪ nanandɪ wɪn nandɪ-kɪmɪnɪmbi nɪm tike-kulakta, nanandɪn palɪmlak wɪn apma tike-ñɪmɪmbi, sɪlak palekak.”

Yambattɪ telak nitek plon gɪñgɪtɪñii yambi-dɪkñeumbi inda-sata-tañ

²⁶ Tɪmbi Yesulɪ yousɪmbi enguk, “Yambattɪ enlok gɪñgɪtɪñii telak nitek plon yambi-dɪkñeumbi inda-sata-tañ, nak wolok plon eyout manda no ñɪndɪñ sanba nandɪwɪt: ama noli kena gɪnañ nana mɪnjɪp kot-ti-kot-ti-tɪlak. ²⁷ Kot-talembi, ilan ñambi, tim sandap dou-mɪlat-ta-kuumbi, mɪnjɪp walɪ bendɪ-wopum dambi, mɪndɪñ lambɪlak. Gan telak nitek plon lambɪlak wɪn en nɪm nandɪlak. ²⁸ Kwet en kena tɪmbɪmbi, bien indalak. Dama mɪndɪñ lambɪ-indaumbi, sap kɪmɪlɪmbi, sɪñgi kandañ bien indalak. ²⁹ Bien gɪlɪta-taleumbi, epep nain indaumbi, ama walɪ bien ep mɪlak.”

³⁰ Yesulɪ yousɪmbi enguk, “Yambattɪ telak nitek plon enlok gɪñgɪtɪñii tɪpet sɪnɪk wɪngan yambi-dɪkñeumbi inda-sata-tañ? Kusei wolok plon nɪndɪ eyout manda nek enambi dakleutak? ³¹ Yambattok kɪkesɪpmɪn wolok bendɪmbendɪn wɪn wambɪñ mɪnjɪp nomɪk. Mɪnjɪp wɪn tɪpnam sɪnɪk, mɪnjɪp dɪwɪn kena gɪnañ kokañ wɪn wolok tuop nɪm. ³² Kwet plon kotnambi, lambɪ bendɪ-wopum dambi, yaya dɪwɪn gɪtɪk wɪn yapma klelak. Kii gayam wopumgan tɪmbɪmbi, monɪktɪ kɪndem wolok plon isɪ tɪmbi, pɪtɪñ patnelɪñ.”

³³ Yesulɪ manda enɪ-ta-kumbi, eyout manda wandiñ asupgan eñguk; wɪn amatam nandɪnandɪnjɪlok tuop enbi, ³⁴ kwapmeñgan eyout mandalɪñgot enɪlɪñguk. Gan eyout manda wolok bien gwañgwañii nɪsɪñgan palɪmek e-dakle-ti-semɪñguk.

Yesulɪ gembɪn gwañgwañiila daut semguk

Yesulɪ sasale gɪt tuk enbɪmbi, kɪlp eñgɪmɪk

³⁵⁻³⁶ Sandap wolonda kwet kɪlɪm eumbi, Yesulɪ kɪkeñ plon pipapi, gwañgwañiila enbi eñguk, “Nɪndɪ tuk guañ dɪkñeumbi, dat kandañ ñana.” Eumbi, gwañgwañiilɪ ama kɪmɪn gɪtɪk yambimbi, kɪkeñ plon lombi, Yesu joñgo nañgɪpi, tuk tambon kandañ ñañgɪlɪñ. Tɪmbi ama dɪwɪndɪ kɪkeñjɪ tɪkembɪ, ep klembi ñañgɪlɪñ. ³⁷ Nañlɪmbi, sasale wopumgandɪ kusei kɪmɪpi, tuk pendɪlɪm mɪlapi, kɪkeñjɪ gɪnañ pɪumbi tokñeup tɪñguk. ³⁸ Gan Yesulɪ joñgo wɪñgan kɪkeñ temɪk sɪñgi kandañ

kumba gema kɨmɨpi dou-pakuk. Tɨmbi gwaɲgwaɲiilɨ tɨmbɨ sɨlɨkɲembi nɨɲgɨlɨɲ, “Nɨnɨndaut. Tuk gwaɲ gɨnaɲ pɨnepi tamɨɲ. Wɨn nɨm nandi-nɨmlaɲ ba?” ³⁹ Nɨmbɨmbi mɨlapi, sasale nɨ-ɲombɨmbi, tuk gwaɲda nɨɲguk, “Gitak! Busukɲane!” Eumbi, sasaleɨ kɨlp eumbi, tukɨ busukɲembi pakuk.

⁴⁰ Tɨmbi Yesulɨ gwaɲgwaɲiila enguk, “Neta gembɨnjɨ pɨlak? Nɨteka tɨmbi, nakɨta kuaɲ, gan gama nɨm nandi-kɨlɨk tɨ-namaɲ?” ⁴¹ Eumbi, dambe taletalet tɨmbi, nɨsɨɲgan e-nandi-tɨmbi eɲgɨlɨɲ, “En ama nɨtnein, ɲala sasale gɨt tuk gwaɲdɨ man taɲgoneamɨk?”

5

Yesulɨ eumbi, yal kolan asup endɨ bɨt gɨnanjɨ gɨnaɲ pɨɲgɨlɨɲ

¹ Tɨmbi Yesu gɨta gwaɲgwaɲii endɨ tuk gwaɲ dɨkɲembi, tambon kandaɲ, Gelasa amatamdok kwelan, ɲa-tomgɨlɨɲ. ² Tombi, Yesulɨ kɨkeɲ bimbi, kwambɨɲ loumbi, ama no yal kolannat amasumnan pakuk endɨ yambɨmbi Yesuloɲ bɨɲguk. ³⁻⁴ Ama wɨn toa kwambɨɲ ba aindɨ kii kesi nain nain im-maɲgɨlɨɲ, gan ama nolɨ endok gembɨn tɨke-pɨuktok tuop nɨm. Endɨ toa pat-tɨmbɨ dɨkɲeumbi, ain wɨp mɨndɨ-palɨmbi pa glolɨɲguk. Tɨmbi endɨ saɲan daumbi, kii kesi toa ba aindɨ nombo immelɨɲdok tuop nɨm kaaɲgɨlɨɲda kak biumbi, sumnan dou-mɨlat-pat-tɨlɨɲguk. ⁵ Tim sandap tuop endɨ sumnan ba kwet jaɲgɨn plon papi, kwawa wopum tɨmbi, kawattɨ sɨɲgin gwɨlap wɨpi dombɨmbi pa kulɨɲguk.

⁶⁻⁸ Ama endɨ wakan mayaɲgan ipi, Yesu kaɲbi, endoɲ woɲep bɨumbi nɨɲguk, “Yal kolan, dɨk ama gɨnaɲ nanin poɲau!” Nɨmbi nɨ-gɨɲgɨneumbi, bɨ-tombi, kesinan mɨlelem tɨ-ɲɨmbi, kwambɨɲgan kɨtɨmbi nɨɲguk, “Yesu, Yambat Loloɲ Sɨnɨk endok Nɨɲaɲ, dɨk nek tɨ-namepi bɨlaɲ? Nak Yambattok koi plon ganlet: dɨk kena gɨm nɨm namekaɲ.” ⁹ Nɨmbɨmbi, Yesulɨ “Koka nɨn?” nɨ-nandumbi tambane-nɨɲguk, “Kotna Kɨmɨn Gɨtɨk. Nɨndɨ asupgandɨ kuamɨɲ, ɲala.” ¹⁰ Endɨ wɨndɨɲ embi gɨɲgɨnembɨ nɨɲguk, “Nɨndɨ kwet ɲɨn bineɲdok nɨm nɨn-mulekaɲ.” ¹¹ Tɨmbi kamaɲgan bɨt asup kɨmɨn wopumgandɨ kloɲnan kumbi, kwet mina-pakɨlɨɲ. ¹² Wɨndɨɲda yal kolan endɨ Yesulɨ nandi-semumbi, bɨt gɨnanjɨ gɨnaɲ pɨnelɨɲdok nɨ-nandiɲgɨlɨɲ. ¹³ Nɨ-nandumbi nandi-semum ama gɨnaɲ nanin lambɨ poɲambi, bɨt gɨnanjɨ gɨnaɲ pɨɲgɨlɨɲ. Pɨumbi, bɨttɨ kloɲnan woɲep pɨmbi, kwet bambalnan jɨlopi, tuk gwaɲ gɨnaɲ pɨɲgɨlɨɲ. Bɨt lakat nɨm, 2000 netepep gɨtɨk endɨ pɨmbi, tuk nam kɨm-taleɲgɨlɨɲ.

¹⁴ Tɨmbi bɨt kaulɨ-dɨkɲe ama endɨ pɨmbi woɲep ɲambi, ama it kwelan ba kenanjɨ gɨnaɲ pakɨlɨɲ tuop kasat tɨ-semgɨlɨɲ. Tɨ-semumbi, endɨ nepek nek indaɲguk wɨn kanelɨɲdok bɨɲgɨlɨɲ. ¹⁵ Bɨmbi, Yesuloɲ tombi, ama kaɲbi ka-nandiɲgɨlɨɲ wɨn: ama yal kolan kɨmɨn gɨtɨknat kuɲguk endɨ gɨnaɲ nanandɨn tombɨmbi, dasindasi kɨmɨpi, busukɲanangan pipakuk. Amatamdɨ daut gɨtikɲin wɨ kaɲbi mɨsɨɲgɨlɨɲ. ¹⁶ Nepek kandi-tɨɲgɨlɨɲ endɨ ama yal kolannat kuɲguktok plon ba bɨttok kandaɲ nepek indaɲguk wolok kasat tɨ-semgɨlɨɲ. ¹⁷ Kasat wɨn nandi-talembi, wɨnasɨli wolongan Yesulɨ kwesɨ wɨn bim ɲawɨktok nɨ-nandi-tɨmbɨmbi nandi-semguk.

¹⁸ Tɨmbi Yesulɨ kɨkeɲ plon loɲɨlɨmbi, ama yal kolan kle-kolɨmguk endɨ kle-ɲawɨktok nɨ-nandi-tɨɲguk. ¹⁹ Gan Yesulɨ nɨm embi nɨɲguk, “Dɨk ika

kwekanaan ñambi, nokai gita kuñpi, Wopumdi telak nitek plon blan ti-gambi nandi-gambi, nepek wopum ti-kindem da-gam-talek wolok kasat ti-semekañ.”²⁰ Eumbi, ama wali it kwet 10 wolok kandañ ñambi, kusei kimpipi, Yesuli nepek ti-ninguk wolok kasat ti-sem-kuumbi, amatam gitikti nandimbi nandi-gitip gitip tiñgilañ.

Yesuli wembe sembi-sembin git tam jimbalat ep timbi kindem dañgimik

²¹ Timbi Yesu git gwañgwañii endi kikeñ plon lombi, bindambo tuk guañ dikñembi, tambon kandañ ña-tomguk. Tombi, tuk baliliñnan palinimbi, amatam asupgandi endoi bimbibi, kimpin tiñgilañ. ²² Tinlimbi, it kiyau kauli-dikñe ama no koi Jailus endi bimbibi Yesu kañbi, kesinan milelem timbi ²³ diñgunembi ni-kukulembi eñguk, “Wembana tipminam endi sembupi tilak. Ñala dik kindem bimbibi, kikalai endok plon kimpilimbi, kindem dambi palen.” ²⁴ Nimbibi nandimbi, en gita ñañguk.

Ñañlimbi, amatam kimpin wopum endi kle-gimbupi, tambo kle-kot-tinpi ñañgilañ. ²⁵ Endok boñgipsinan tam no ñañguk, endi tamdok jimbati ta-kuumbi, gwilat 12 tiñguk. ²⁶ Timbi gwasap ama asupti gwasap kusei kusei mumbi wali mlap yousi mumbi, siñgi gawat wopum sinik nandimbi kuñguk. Timbi kena tiñgilañ wolok tuan minem kwilikwili palimguk gitik win em-taleñguk, gan jimbali nim pañgitañguk. ²⁷⁻²⁸ Tam endi wakan Yesulok giñgit nandilñgukta timbi ñindiñ kimit-nandi-tiñguk, “Nak dasindasingot tike-kautetta, gumañ kindem dautet.” Windiñ nandimbi, amatam kimpin gitik ñañgilañ boñgipsinan Yesulok siñgi kandañ ñambi, dasindasin tike-kañguk. ²⁹ Tike-kaumbi, wolongan wekaili kala daumbi, piñgiu pañgita-taleumbi nanditñguk.

³⁰ Timbi Yesulok gembin noli tiañeum nandimbi, wolongan tambanembi eni-nandimbi eñguk, “Nindi dasindasina tike-kalak?” ³¹ Eñlimbi, gwañgwañiili niñgilañ, “Kalañ: amatam kimpin gitikti gep kle-gimbupi tambo kle-kot-tañ. Neta ‘Nindi neplak?’ elañ?” ³² Gan Yesuli ‘Nindi sinik nep mik?’ win ka-daklewiktok yambita-ñañguk. ³³ Windiñ timbimbi, tam endi piñgiu plon kundit indañguk wala nandimsimbi, blañblañ tinpi Yesuloñ bñguk. Bimbibi, kuañ dombinnan milelem tinimbi, enlok kusei eu tawaumbi niñguk. ³⁴ Nimbimbi, Yesuli niñguk, “Wembe, nanandi kwambindañgala kindem dalañ. Mlapka taleumbi, waleña kindem daumbi, ña kindemgot kuukañ.”

³⁵ Yesuli tam manda windiñ ni-palinimbi, it kiyau kauli-dikñelok ilnan nanin ama diwin manda tike-bimbibi, nosi kañbi niñgilañ, “Wembaña ip sembilak. Ñala endaut amali silakan nektok ikanan kesit gawat ñautak?” ³⁶ Gan Yesuli manda win nandi-kimnembi, kauli-dikñela niñguk, “Nim misiwñ, silak nandi-kilik ti-nami-ta-ñaukañ!” ³⁷ Windiñ embi, amatam gita gwañgwañii diwin en nim klenelindok eni-kimisip ti-sembi, Petlo, Yakobo gita kwayañ Yoane endiñgot yanañgipi ñañguk. ³⁸ Nambi, kauli-dikñelok ilan tombi, amatam kimpin giñgili ba mano kulim timbi kut-palimbi yambitñguk. ³⁹ Yambinandimbi, it ginañ lombi enguk, “Sindi nektu giñgili wopum timbi kut-pakañ? Wembe ñin nim sembi-k, endi silak dou patak.” ⁴⁰ Windiñ eu nandimbi, kolan ka-kwalepgilañ.

Gan Yesulɨ amatam gɨtɨk ep kleum pawan pɨumbi, wembe meñ beu gɨta gwañgwañii tɨpet gɨt no wɨn yanañgɨpi, wembe pakuknan loñguk. ⁴¹ Lombi, wembe kii tɨkembali, nɨsɨlok manda plon “Talita kumi” nɨñguk, wɨn ñɨndɨñ, ‘Wembe tip, mɨlat ganlet.’ ⁴² Eumbi, wolongan wembe walɨ mɨlapi, ñañambɨt tɨñguk. (Wembe wolok gwɨlalɨ 12.) Tɨmbi amatam wolok pakɨlɨñ endɨ nepek wɨn ka-sɨlɨkñembi, nanandɨnjɨ nɨm nandɨ-dakleñgɨlɨñ. ⁴³ Tɨmbi Yesulɨ kasat ama dɨwɨnda nɨm ennelɨñdok kɨmɨsip kwambɨñ tɨ-sembi, wembe wɨn nana mɨumbi nambektok enguk.

6

Nasalet nasɨlɨ Yesulok gembɨnla nandum tɨlal tɨñguk

¹ Tɨmbi Yesulɨ kwet walinin ñambi, gwañgwañii gɨta il kuseinan ñam pakuk. ² Pakap, Sabat patnandɨ nain indaumbi, it kiyau gɨnañ lombi, kusei kɨmɨpi, amatam enɨ-daut tɨ-semumbi nandɨñgɨlɨñ. Tɨmbi asuptɨ nandɨ-gɨtɨp gɨtɨp tɨmbi eñgɨlɨñ, “Ama sɨlanin ñalɨ manda gɨtɨk ñɨn denanin inda-ñɨmɨñguk? Nanandɨ wopuwopum ñɨn inda-ñɨmɨñguk wɨn netepein sɨnɨk? Ba kundit tɨndɨn walan wɨn engano sɨnɨk! ³ Endɨ it tɨndɨ ama sɨlanin wɨn! Malialok nɨñañ, ba Yakobo, Jose, Juda gɨta Simon, endok dasɨ. Tɨmbi wiwii endɨ nɨn gɨta kuañ.” Wɨndɨñ embi nandɨ-ñɨmmum pɨ-sɨnɨk tañguk. ⁴ Tɨmbi Yesulɨ enguk, “It kwet dɨwɨn endɨ plofet ama nola nandum loloñ tɨlak, gan ilnan nasɨ ba nolii ba wekal kusipñii endɨ ka-mɨsɨ-tɨ-ñɨmañ.”

⁵ Wɨndɨñ tɨñgɨlɨñda tɨmbi, kundit engano tɨmbepi nandum mɨlataumbi, sɨlak ama jɨmbasat tɨpet sɨnɨk kiilɨ ep kaumbi, kɨndem dañgɨlɨñ. ⁶ Tɨñɨpi nandɨñguk, “Nekta sɨnɨk tɨmbi, kenanala nandum tɨlal tɨlak?” Wɨndɨñ nandɨñɨpi, enɨ-daut tɨ-semektok it kwet kle-gɨmbut-ñañguk.

Yesulɨ endok kusei gwañgwañiila daut semguk

Yesulɨ gwañgwañii 12 kenala enɨ-mupi, endɨkñe tɨ-semguk

⁷ Tɨmbi Yesulɨ gwañgwañii 12 enɨ-tiañeum bɨumbi, kena tɨnelɨñdok ama tɨpet tɨpet enɨ-mupi, yal kolan ep kle-semnelɨñdok gembɨ emguk. ⁸ Tɨmbi enguk, “Sɨndɨ ñanepi, nepek no nɨm tɨke-ñanekalɨñ, toñanjɨñgot. Nana ba lɨk wɨn nɨm tɨke-ñanekalɨñ, ba mɨnem kwandai gɨmɨn no dasindasinjɨ gɨnañ nɨm dasinekalɨñ. ⁹ Kesɨsɨlok gwɨlap wɨnda tɨkenekalɨñ, dasindasi tɨpet wɨ nɨm, noñgangot dasinekalɨñ.” ¹⁰ Wɨndɨñ embi enguk, “It kwet nolok tombɨmbi, ama nolɨ sanɨ-tiañeumbi, endok il gɨnañ londekamɨk, it kwet wolok patekamɨk tuop endok ilnangot dou-mɨlat-tɨ-patekamɨk. ¹¹ Tɨkap it kwet nolok tombɨmbi, wɨnasɨlɨ not nɨm tɨ-sambi, mandanjɨ nɨm nandɨnekalɨñda, yambimbi ñanekalɨñ. Ñanepi, kesɨsɨ plon kwɨlɨñ sapak wɨt-sapleum pɨukak. Wɨndɨñ tɨmbɨmbi, kundit kolan tɨñgɨlɨñ wɨn ka-nandɨ-tomnekalɨñ.”

¹² Yesulɨ wɨndɨñ eumbi, gwañgwañiilɨ ñambi, amatam gɨnanjɨ tambananelɨñdok gɨñgɨtɨ manda engɨlɨñ. ¹³ Tɨñɨpi, yal kolan asup ep kle-kot-semgɨlɨñ, ba jɨmbasat asup gwasap tullɨ saple-sembi, ep tɨmbɨ kɨndem dañgɨlɨñ.

Elottɨ Yesulok gembɨn nandɨ-tomguk

14 Tĩmbi Yesulok koi giñgĩt pĩndĩ dañgukta tĩmbi, ama wapmañ Elot endĩ bo wĩn nandĩñguk. Ama dĩwĩsĩlĩ Yesula ñĩndĩñ eañgĩlĩñ, “Yoane, tuk i-sem-i-sem ama en wakan bĩndambo kĩmnan nanin mĩlakuk, wala tĩmbi endĩ kena gembĩnat tĩmbi kulak.” 15 Ba dĩwĩndĩ Yesula “En Elia” eañgĩlĩñ, ba dĩwĩndĩ “Endĩ plofet ama no, plofet ama damanin wandĩñ nomĩk” eañgĩlĩñ. 16 Wĩndĩñ eumbi, Elottĩ wĩn nandĩmbi pa eñguk, “Yoane, ama wĩn damañgan natna ewa bim dombum kĩmguk, en wakan mĩlapi kulak.”

17-18 Elot endĩ kusei ñĩndĩñda wĩndĩñ eñguk: endĩ bo enlok kwayañ Filip endok tamĩn koi Elodia apma tĩkeumbi, Yoanelĩ giñgĩt wĩn nandĩmbi nĩñguk, “Dĩk kwayañgalok tam matĩke-patañ wĩn kĩmĩsip manda maklelañ.” Endĩ wĩndĩñ nĩlĩñgukta, Elottĩ bo tamĩn nandĩ-ñĩmbi, kena gwañgwañii enĩ-mulĩmbi ñambi, Yoane tĩkembali, it kwambĩñ giñnañ im kĩmĩlĩmbi pakuk.

19 Tĩmbi Elodialĩ Yoanela gimbit giñan giñnañ tĩke-papi, wĩlektok nandĩñguk. Gan endĩ tuop nĩm, 20 neta Elottĩ Yoane tĩke-kamaiñguk. Endĩ Yoanela nandum ama dĩndĩm sĩnĩk, Yambattok kena tĩndĩlok ama no tĩmbĩmbi, enda ka-mĩsĩmĩsĩ e-tĩ-ñĩmguk. Tĩmbi endĩ Yoane nĩ-tiañembi, mandan nandĩlĩñguk. Nandĩñĩpi, “Nĩtek tĩmbet?” embi, giñnañ tĩpet tĩmbi nandĩ-bendĩ-tĩlĩñguk. Gan endĩ Yoanelok mandan nandĩ-koñgom tĩlĩñguk.

21 Tĩmbi Yoane wĩlĩ kĩmbektok telak no Elodiala ñĩndĩñ inda-ñĩmĩñguk. Elottĩ indaingan nain indaumbi, amañii loloñ ba ama sañanjĩlok telak dama ba Galili kwettok ama biesĩ ep kĩmĩn tĩ-talembi, nana sina wopum tĩ-semguk. Tĩmbi endĩ kĩmĩn tĩmbi nana na-palĩmbi, 22 Elodia enlok wemban endĩ amaloiñ ña tombi, dausĩnan kap tĩñguk. Kap tiumbi, Elot giĩt yokĩñii endĩ kañbi nandĩ-kĩndem dañgĩlĩñ. Tĩmbi Elottĩ wembe sim nĩñguk, “Dĩk nepek wala ba wala eumbi gametet.” 23 Embi e-kwambĩñ dambi nĩñguk, “Nepek wala ba wala eumbi, kĩndem gametet. Nak kwet ñĩn ka-dĩkĩnelet wala bo eumbi, kĩndem tambĩpi, tambon gametet.”

24 Wĩndĩñ eumbi, wembelĩ meñloñ ñambi nĩ-nandĩmbi nĩñguk, “Nak nektok sĩnĩk eutet?” Eumbi, meñlĩ nĩñguk, “Yoane miti tuk i-sem-i-sem tĩñguk endok kumbamla e!” 25 Eumbi, wolongan platik sĩnĩk ñambi, Elottoñ tombi nĩñguk, “Dĩk ñĩndĩñgĩtañgan Yoanelok kumbam jawañ plon kĩmĩpi namĩñ!” 26 Eumbi, Elottĩ nandum kola-sĩnĩk tañguk. Gan endĩ yokĩñiilok dausĩnan manda e-kwambĩñ da-ñĩmĩñgukta tĩmbi, mandan wĩn pi-pĩwĩktok tuop nĩm nandĩñguk. 27 Nĩm nandĩ-ñĩmlok, gan joñgo nandĩ-ñĩmbi, wolongan enlok kamaikamai ama no Yoanelok kumbam tĩke-bĩuptok nĩ-mukuk. Nĩ-mulĩmbi, it kwambĩñ giñnañ ñambi, Yoanelok bim dombĩmbi, 28 kumbam jawañ giñnañ kĩmĩpi tĩke-bĩ wembe mĩmbi, meñĩnlĩ kaupok tĩke-ñam mĩñguk.

29 Tĩmbi Yoane gwañgwañiilĩ giñgĩt wĩn nandĩmbi, it kwambĩñnan ñambi, Yoanelok dalandan tĩke-ñambi kĩndikĩlĩñ.

Yesulĩ Juda ama 5000 nana ep towiñguk

30 Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii 12 wĩn kenala enĩ-mukuk endĩ undane-bĩmbi, enloñ kĩmĩn tĩmbi, kena tĩñgĩlĩñ ba giñgĩt manda enĩ-daut tĩ-semgĩlĩñ wolok kasat giĩtik tĩ-ñĩmgĩlĩñ. 31 Tĩmbi amatam asup sĩnĩk walĩ yousĩyousĩ ñañambĩt tĩ-palĩmbi, Yesu giĩta gwañgwañii endĩ nana tuk nanelĩñdok nandĩñgĩlĩñ, gan nain no nĩm inda-semguk, wala

tĩmbi Yesulĩ enguk, “Bĩumbi, nĩnĩngan kwet ama nĩmnatnan ñana! Nain duman wandĩñ ña-kunambi, siñginjĩ busukñanewĩn.” ³² Wĩndĩñ eumbi, endĩ kĩkeñ plon lombi, nĩsĩngan tuk guañ dĩkñembi, kwet ama nĩmnat tĩmbi dumalanelĩndok ñaĩngĩlĩñ. ³³ Ñaĩlĩmbi, amatam asuptĩ yambĩmbi yambĩ-nandĩ-tomgĩlĩñ. Tĩmbi amatam it kwet tuop nanin bĩngĩlĩñ endĩ bo kesitĩ woñep ñambi, Yesulĩ ñanepi nandĩnguknan dama ña-tomgĩlĩñ.

³⁴ Tĩmbi Yesulĩ wolok ña-tombi, kĩkeñ plon nanin piñĩpi, amatam kĩmĩn wopum yambĩmbi, gĩnañlĩ ñĩndĩñ nandĩnguk, “Sipsip yambĩ-dĩkñenjĩ nĩmnat nomĩk tañ”. Wĩndĩñ yambĩ-nandĩmbi, blan tĩ-sembi, kusei kĩmĩpi, nepek asup enĩ-daut tĩ-semguk. ³⁵ Enĩ-daut tĩ-semumbi, maim daut ip pi-sembepe tĩngukta tĩmbi, gwañgwañiilĩ endoñ bĩmbi nĩngĩlĩñ, “Ñĩn kwet ama nĩmnatnan patnambi, maim daut ip piupi tĩlak. ³⁶ Wala dĩk amatam enĩ-mulĩmbi, it kwet ba it jala ñasĩngan pakañnan wolok ñambi, nananjĩ tua nambit.” ³⁷ Eumbi tambane-enguk, “Sĩngan nana ep towiut!” Eumbi nandĩ-piasat tĩmbi nĩngĩlĩñ, “Dĩk nek elañ? Nĩndĩ ñambi, mĩnem nek ñalĩ nana tuam bĩmbi emneñ? Mĩnem 200 wolok tuop nĩm!” * ³⁸ Eumbi enguk, “Sĩnlok nana nĩtek pat-samlak ña kawit!” Eumbi ña kañbi undane-bĩmbi nĩngĩlĩñ, “Plaua kĩt tambongot tĩm tuk gaut tĩpetgot pat-nĩmlak.”

³⁹⁻⁴⁰ Eumbi, Yesulĩ amatam kli kĩndem plon samba sambat pipatnelĩndok enbĩmbi, dĩwĩndĩ 100, dĩwĩndĩ 50 wĩndĩñ pipakĩlĩñ. Pipalĩmbi, ⁴¹ Yesulĩ plaua kĩt tambon gĩta tuk gaut tĩpet wĩn epmbi, kunum plon dei loubi, Yambat we ñĩnguk. We ñĩm-talembi, plaua ombĩmbi, gwañgwañiilĩ em-ta-ñambi, endĩ bo tĩke-papusenembi, amatam emgĩlĩñ. Tĩmbi Yesulĩ tuk gaut tĩpet wĩn wĩndĩngot ep danbĩmbi, amatam gĩtĩkkan emumbi, ⁴² gĩtĩkkandĩ nañbi natokñeñgĩlĩñ. ⁴³ Wĩndĩñ tĩmbĩmbi, plaua ba gaut wĩn na-tlatlap tĩm bĩngĩlĩñ wĩn ep dasiumbi, sandĩñ lĩk 12 tokñeñguk. ⁴⁴ Amatam nana nañgĩlĩñ endoñnan nanin amalok kunakunasĩ wĩn 5000.

Yesulĩ tuk guañ plon ñaĩnguk

⁴⁵ Tĩmbi wolongan Yesulĩ gwañgwañiilĩ enĩ-gĩngĩnembi, kĩkeñ plon lombi, tuk guañ dĩkñembi, Betsaida it kwelan damandama ñanelĩndok enĩ-mukuk. Enĩ-mulĩm ñaĩlĩmbi, Yesu en amatam isĩnan enĩ-mulepi pakuk. ⁴⁶ Papi enĩ-mut-talembi, nĩmolo tĩmbektok kwet jaĩngĩnnan loĩnguk.

⁴⁷ Tĩmbi kwet kĩlĩm eumbi, gwañgwañiilok kĩkeñdĩ tuk guañ boĩngĩpnan ñaĩlĩmbi, Yesu en engan kwambĩñnan papi, ⁴⁸ yambĩnguk wĩn: sasalelĩ ñaĩngĩlĩñ kandañ bĩngukta, kĩkeñ plon papi tuk kĩnditlaliĩmbi yambĩnguk. Kwet gama nĩm salañlĩmbi, Yesulĩ tuk guañ plon kesitĩ ñambi ep tĩmbi dumalambi, yapma kle-ñaupi nandĩnguk.

⁴⁹⁻⁵⁰ Tĩmbi gwañgwañiilĩ Yesu tuk guañ plon bĩumbi kañbi, “Walen tip no kamĩñ” wĩndĩñ kĩmĩt-nandĩngĩlĩñ. Endĩ gĩtĩkkandĩ en kañbi mĩsĩmbi, gembĩnjĩ piumbi, kwawa tĩngĩlĩñ. Gan Yesulĩ manda embi enguk, “Ñĩn natna ya, sĩmbasĩ busukñaneumbi nĩm mĩsĩnelĩñ.” ⁵¹ Wĩndĩñ embi, kĩkeñ plon loubi, sasalelĩ kĩlp eumbi, ka-silĩkñembi nanandĩnjĩ nĩm nandĩ-dakleñgĩlĩñ. ⁵² Gĩnañ kwambĩñ kuñgĩlĩñda

* **6:37:** Mĩnem denali 200 wĩn kena nain 200 wolok tuan.

tĩmbi endĩ Yesulĩ plaulĩ kundit engano tĩnguk wolok kusei nĩm nandĩ-tomgĩlĩĩ.

Yesulĩ amatam nandĩ-kĩlik tĩ-ñĩmĩngĩlĩĩ ep tĩmbĩ kĩndem dañguk

⁵³ Tuk guaĩ dĩkĩe-talembi, Genesalet kwelan tombi, kĩkeĩ tĩke-kwambĩnda-kolĩ piñguk. ⁵⁴ Tĩmbi kĩkeĩ plon nanin piĩmbi, wolongan amatam Yesu ka-dakleñgĩlĩĩ endĩ ⁵⁵ it kwet tuop woñep ñambi, kusei kĩmĩpi, jĩmbasat tañgo plon ep kĩmĩpi, Yesulĩ wandĩñ ba wandĩñ ñañguk tuop nandĩmbi, endoĩ ep biñgĩlĩĩ. ⁵⁶ Endĩ it kwet tip ba wopum ba it jala nolok ba nolok ñaumbi, amatamdĩ jĩmbasat endoĩ ep biĩmbi, ini plon yapĩkĩlĩĩ. Yapĩpi nĩ-nandĩ-tĩmbi, dasindasin kusipgot tĩke-kanelĩĩndok nandĩmbi nĩ-nandĩngĩlĩĩ. Tĩmbi nandĩ-semum tĩke-kañgĩlĩĩ tuop kĩndem dañgĩlĩĩ.

7

Yesulĩ nepek nek ñali Yambattok dainan ama tĩmbĩ kolalak wala enĩ-dakleñguk

¹ Tĩmbi Falisi ama gĩt endĩkĩe manda nandĩ-tale ama dĩwĩn Jelusalem nanin biñgĩlĩĩ endĩ bi Yesuloĩ kĩmĩn tĩngĩlĩĩ. Kĩmĩn tĩmbi ² kañgĩlĩĩ wĩn: Yesulok gwañgwañii dĩwĩn endĩ sosĩlok telak nandĩ-kĩmnembi, kĩsĩ nĩm wĩlĩpi, nana sĩlak ep nambĩmbi yambĩngĩlĩĩ. Yambĩmbi nandum tuop nĩm tĩ-semguk. ³ Neta, Falisi ama gĩt Juda ama dĩndĩm kunepi nandañ endĩ gĩtik sosĩlok ep tĩndĩnjĩ ep kwambĩñ dambi kuneliĩndok enĩ-daut tĩ-semañ. Ep tĩndĩ no wĩn endĩ kĩsĩ nĩm wĩlĩkañda, nana nĩm nañ. ⁴ Tĩkap endĩ kĩmĩlĩ tuannanan ñambi bañ, nain wolonda tuk nĩm iyañda, endĩ nana nĩm nañ. Endĩ Yambattok dainan kĩndem patnelĩĩndok jawañ kambot gĩta nepenepek dĩwĩn no pat-wĩlĩkañ, ba sosĩlok ep tĩndĩ wandĩngot dĩwĩn asupgan kĩmĩt-klembi tañ.

⁵ Wĩndĩñda Falisi ama gĩta endĩkĩe manda nandĩ-tale ama endĩ Yesu ñĩndĩñ nĩ-kañgĩlĩĩ, “Nĩtektatĩmbi, gwañgwañgailĩ sosĩlok ep tĩndĩ nĩm kĩmĩt-klembi, kĩsĩ nĩm wĩlĩpi nana nañ?” ⁶ Nĩkaumbi enguk, “Ama man manbenjĩ tĩpelat! Eu inda manda no plofet Aisaialĩ youkuk wĩn sĩndok julũĩtsĩlok kusei inda-dakle-kĩlĩĩ elak. Yambattok manda wĩn ñĩndĩñ youyoulĩn patak,

‘Amatam ñali manjĩlĩĩngot kotna tĩke-loañ,

gan gĩnañ nanandĩnjĩlĩ mayañgan sĩnĩk patak.

⁷ Endĩ mandana nandĩ-kĩmnembi,

ama sĩlanĩndok nandĩnandĩ enĩ-daut tĩ-semañ.

Wĩndĩñda endĩ kap nĩmolo tĩmbi nani-kĩndem da-tañ wĩn sĩlanin.’

⁸ Manda wolok tuop sĩndĩ Yambattok endĩkĩe manda bimbi, amalok ep tĩndĩnjĩ tĩke-kwambĩñ dambi kleañ.”

⁹ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Sĩndĩ sosĩlok ep tĩndĩnjĩ kĩmĩt-kleneliĩndok nandĩmbi, Yambattok endĩkĩe mandan wĩlambane-kokotok kundit tĩ-kĩndem dañ. ¹⁰ Neta, Moselĩ manda ñĩndĩñ embi youp biñguk patak, ‘Dĩk meñga bekala nandum loloĩ tĩmbekak’, ba ‘No en meñ beula manda enĩ-suambat-tĩlakta, wĩlĩ kĩmbekak.’ Moselĩ wĩndĩñ eñguk, ¹¹ gan sĩndok kandañ wĩn ñĩndĩñ sĩnĩk: ama no meñ ba beula ñĩndĩñ nĩlak, ‘Nepek nek pat-namlak wĩn Yambat mĩuptok e-kwambĩñ dañgut, wala tĩmbi gep kĩmĩlettok tuop nĩm.’ Endĩ wĩndĩñ nĩmbĩmbi, ¹² sĩndĩ kĩmĩsip tĩ-ñĩmbi ñĩndĩñ nĩañ, ‘Dĩk meñga ba beka

b'ndambo n'im t'ike-k'imilekañ.' ¹³ W'ndiñgangot s'ndi sosl'ok ep t'ndinj'la yanañg'p p'iñ'pi, Yambattok end'kñe manda t'imbi lakatalak. T'imbi s'ndi kundit kolan wandis' asupgan pat-tañ."

¹⁴ T'imbi Yesul' b'ndambo amatam kit'i-sembi enguk, "S'ndi g'it'ikkan mandana ñ'in nand'imbi nandi-k'il'ñ ewit. ¹⁵⁻¹⁶ Nepek g'it'ik namb'imbi m'nj'ps' g'inañ p'lak wal' sep t'imbi kolaup'ok tuop n'im. Gan nepek g'nanj'i g'inañ papi lamb'i-lam'itak wal' mek sep t'imbi kolayañ."

¹⁷ T'imbi Yesul' amatam k'im'in g'it'ik yamb'imbi, gwañgwañii g'ita it g'inañ lo-pakuk. Pal'imbi, gwañgwañiil' eyout manda eñguk wala n'kañg'liñ. ¹⁸ N'i-kaumbi enguk, "S'ndi w'ndiñgot nanand'inj' n'imnat bek? Nana walan kusei kusei namb'imbi, m'nj'ps' g'inañ p'lak wal' sep t'imbi kolaup'ok tuop n'im. W'in n'im nandañ ba? ¹⁹ Nepek wandiñ wal' amalok g'nanj'i g'inañ s'in'k n'im p'lak. N'im s'in'k. Wal' tem meñ g'inañ p'imbi, temdok telak plon d'nd'imgan ñambi, tem koñ g'inañ p'lak." (Yesul' w'ndiñ embi, nana g'it'ik Yambattok dainan k'ndem g'it'ikgot embi eni-dakle-ti-semguk.)

²⁰ T'imbi Yesul' yous'imbi enguk, "Nepek amalok g'nanj'i g'inañ papi lamb'i-lam'itak wal' biañgan ep t'imbi kolayañ. ²¹ Nekta, w'in amalok g'nanj'i g'inañ nanin s'in'k nanand' kolan wal' lamb'i-lam'it'imb'i ñ'ndiñ tañ: end' telak joñgo kuañ, ba kumbu tañ, ba ama yand'p k'im-tañ, ba tam ba wapat noloñ kumbu tañ, ²² ba ka-galkta tañ. W'ndiñ t'imbi, t'im'pm'ile kusei kusei tañ. T'imbi end' not juluñ't tañ, ba siñgi m'is' ba mayek n'imnat sasaleañ, ba not ka-gimb'it tañ, ba manda winj'it eañ, ba n'is'la nandum loloñ t'lak. W'ndiñ t'iñ'pi, nand'i-kamalambi kuañ. ²³ Nepek kolan g'it'ik wal' amalok g'nanj'i g'inañ papi lamb'imbi lam'itak wal' biañgan Yambattok dainan ep t'imbi kolayañ."

Yesul' enlok kusei ama d'w'inda daut semguk

Yesul' Fonisia tam no endok wembanlok g'inañ yal kolan n'i-kleñguk

²⁴ T'imbi Yesul' m'lap'i, gwañgwañii g'it' Juda amatamdok kwet bimbi, Tail it kwet kandañ ñañguk. Ñambi, s'lak pat-nand'i-t'imbe'pi it nolok g'inañ lombi, amal' en wandiñ patak w'in n'im nand'i-ñ'imnel'ñ'dok nandiñguk, gan end' pat-sembe'ktok tuop n'im. ²⁵ N'im s'in'k. Wembe no yal kolannat endok meñli 'Yesu wandiñ patak' nand'imbi, wolongan endoñ b'imbi, kesinan m'ilelem t'imbi, ²⁶ d'iñgun'embi, wembanlok g'inañ yal kolan kle-ñ'mektok n'i-g'iñg'neñguk. Tam w'in end' Juda tam n'im. End' Fonisia nanin, Silia kwelan indañguk, ²⁷ wala t'imbi Yesul' ñ'ndiñ n'iñguk, "Gwañgwa b'isat end' nana dama na-tokñenekaliñ. N'im kañbi, endok nana w'in yapma t'ik'embi, kamotta ep kot-semneñ." ²⁸ Eumbi, tamdi tambane-n'iñguk, "Wopum, biañgan elañ. Gan gwañgwa b'isat end' nana namb'imbi d'ip kwelan p'lak w'in kamotti naañ." ²⁹ Eumbi, Yesul' nanand' k'il'ikt'nlok kusei ka-nand'i-tombi n'iñguk, "D'ik w'ndiñ elañ, wala t'imbi k'ndem a, ñau! Yal kolan end' wembañga ip kambimbi ñ'alak." ³⁰ Eumbi, ilnan ñambi kañguk w'in: biañgan yal kolan wal' wemban kak ñaumbi, ipal plon pat-nand'i-t'iñguk.

Yesul' ama kaman no t'imbi k'ndem dañguk

³¹ T'imbi Yesul' gwañgwañii g'it' Tail it kwet kandañ p'i-ñambi, Saidon it kwet d'ikñ'embi, Dekapolis kandañ ñambi, Galili tuk guañnan tomguk.

³² Tombimbi, ama no nañgip bimbibi, Yesuli kii endok plon kimmilektok ninandingilñ. Ama wolok pawañ sipsipm+n, tmbi man manben mlap, manda dndm ewiktok tuop n+m.

³³ Tmbi Yesuli amatam kmm+n gitik win yambimbi, ama win tike-nañgipi ña nisetkan pakim+k. Palinipi, Yesuli kii ninañ tipetti endok pawañ gnañ sua embi iwit suambi, man manben tike-kañguk. ³⁴ Tike-kañipi, kunum plon dei loumbi yayakñembi, enlok mandan plon “Efata” eñguk, win “Dik tom!” ³⁵ Eumbi, ama wolok pawañ tombimbi, man manben salaktaumbi, kusei kmm+pi, manda dndm nandimbi eñguk.

³⁶ Tmbi Yesuli amatamda kasat win n+m eu satawiktok enbi, kmm+sip kwambim ti-semguk. Nain asup kmm+sip wandiñgot ti-semliñguk, gan n+m, endi gñg+nembi pa eu satañguk. ³⁷ Tmbi kasat win nandingilñ endi biañgan nandi-slikñembi eñg+lñ, “Kundit gitik ti-kulak win kindem gitikgot. Endi ep tmbimbi, pawanji kaman endi bo nandi-tomañ, tmbi manji galiñguk endi manda eañ.”

8

Yesuli amatam 4000 nana ep towiñguk

¹ Tmbi nain wolonda bindambo amatam kmm+n wopum noli Yesu gita papi, nananj+ taleumbi slak pak+lñ. Palimbi, Yesuli gwañgwañii ep kmm+n tmbi enguk, ² “Amatam nain tipet git no nak+ta papi, nananj+ taleumbi, blan ti-semlet. ³ Tikap nak slak is+nan eni-mulam ñanetañda, telak boñg+pnan dausi diman tmbimbi kmm-katap t+nel+ñ. Diwin noli kwet mayañgan nanin bimb+n.” ⁴ Eumbi tambane-nñg+lñ, “Kwet ñolok it kwet nimmnat. Nindi nana tuop denanin tikembi ep towinetam+ñ?” ⁵ Eumbi eni-kañguk, “Sinlok nana nitek pat-samlak?” Eumbi nñg+lñ, “Plaua kit tambon tipetgot pat-nimlak.”

⁶ Tmbi Yesuli amatam enbimbi, kwelan pi-pak+lñ. Pipalimbi, endi plaua kit tambon tipet ep papi, Yambat we ñimbi ep tamb+pi, gwañgwañiila emguk. Emi-ta-ñambi, dani-papusenembi emnel+ñdok enbimbi, wolok tuop tmbi emg+lñ. ⁷ Tinipi, Yesuli tuk gaut tiptip tipet s+n+k pat-semguk w+ epi, Yambat we ñimbi, win bo dani-papusenembi emnel+ñdok enbimbi em+ta-ñañg+lñ.

⁸ Tmbi amatamdi nana win nañbi na-tokñeñg+lñ. Tmbi nana natlatlap tmbimbi d+p pakuk win ep dasiumbi, sand+ñ lik wopum kit tambon tipet tokñeñguk. ⁹ Amatam nana nañg+lñ win 4000 netepe. Tmbi Yesuli eni-mul+m ñaumbi, ¹⁰ wolongan endi gwañgwañii git k+keñ plon lombi, Dalmanuta kwet kandañ ñañg+lñ.

Yesuli gwañgwañii en Mesia tmbi dakleñguk

Yesulok kusei gama n+m nandi-tomgilñ

¹¹ Tmbi Falisi ama endi Yesu tue-kambi ti-ñ+mnepi endoñ bimbibi, en gita e-taña-tamb+it tmbi gñg+nembi, Yambatti endok kusei tmbi daklewiktok nandimbi, kundit no tmbimbi kanel+ñdok nñg+lñ. ¹² Nimbimbi, Yesuli gnañ kwambindanj+la nandum mlataumbi enguk, “Neta amatam ñal+ kundili kanepi eañ? Nak biañgan sanlet: kundit wandiñ no n+m daut samum kanekal+ñ. N+m s+n+k.” ¹³ Yesuli w+ndiñ embi, Falisi ama yambimbi, gwañgwañii gita bindambo k+keñ plon lombi, tuk guañ tambon kandañ ñanepi ñañg+lñ.

14 Ñañipi, gwañgwañiili kamalambi, nana no nım ep biñgılıñ, gan plaua noñgangot kikeñ plon pat-semguk. 15 Tımbi Yesulı wandımandı moyendi gwañgwañiilok gınanjı gınañ bendıwopum dawık wala mısmımbi, molo manda eyout plon kımıpi enguk, “Sındı Falisi ama ba ama wapmañ Elot endok plaua kımılı bendıla ka-kılıñ enekalıñ!” 16 Eumbi, gwañgwañiili nisıñgan “Nana nım pat-nımlakta wala elak bek” embi e-nandı-tıñgılıñ.

17 Tımbımbi Yesulı wın nandımbi enı-kañbi eñguk, “Sındı nana nım wın neta e-nandı-tañ? Sındı kusatna gama nım nandımbi nandı-tomañ bek? Wındıñ gınanjı kwambıñ dañguk bek? 18 Sındı dausat, gan nım kañ, ba pawanjat, gan manda nım nandañ, ba sındı nandı-kamalayañ bek? 19 Nak plaua kıt tambongot wın tambıpi, ama 5000 ep towiwambi, nambım dıp pakuk wın sındı sandıñ lık nıtek dasium tokñeñguk?” Yesulı wındıñ enı-kaumbi, “Lık 12 tına tokñeñguk” nıñgılıñ. 20 “Ba nak plaua kıt tambon tıpetgot walı amatam 4000 ep towiwambi, nambım dıp pakuk wın sındı sandıñ lık wopum nıtek dasium tokñeñguk?” Eumbi, “Lık kıt tambon tıpet tına tokñeñguk” nıñgılıñ. Nımbımbi, 21 ñındıñ enguk, “Sındı kusatna gamañgot nım nambı-nandı-dakleañ bek?”

Yesulı ama no dai kolan tımbı kındem dañguk

22 Tımbi Yesulı gwañgwañii gıta Betsaida it kwelan ña-tomguk. Tombımbi, ama dai kolan no endoñ nañgıp bımbi, tıke-kauptok nı-nandıñgılıñ. 23 Tımbi Yesulı ama en kii plon tıkembı nañgılımbi, it kwet pawañ pıñgımık. Tımbi Yesulı ama wolok dai plon iwıt suambi, kiilı endok plon kımıpi nı-kañguk, “Dık nepek no kalañ ba nım?” 24 Nımbımbi deimbi eñguk, “E. Nak ama dıwın yambılet. Gan nak yambıwambi, kombalı ñañ nomık tılak.” 25 Eumbi, nombo kii dai plon kımılımbi, dai gembınat deimbi, kındem dañguk. Kınde daumbi, nepenepek gıtık wın ka-dakleñguk. 26 Tımbi Yesulı ama wın it kwelan nombo lauptok nı-kımıspı, dındımgan ilnan ñauktok nı-mukuk.

Yesulı enlok kusei tımbı dakleñguk

27 Tımbi Yesulı gwañgwañii gıta pı-ñambi, it kwet tiptip Sisalia Filipai it kwet wopum kle-gımbupi pakılıñ wandıñ ñañguk. Telak plon ñañipi, gwañgwañii enı-kañbi eñguk, “Amatandı naka nın sınık pa nanıañ?” 28 Eumbi nıñgılıñ, “Dıwındı dıka Yoane amatam miti tuk i-sem-takuñguk en ganıañ. Tımbi dıwındı dıka Elia ganıañ, wın plofet ama damanin endı bındambo indaup een ip wakan bek. Ba dıka plofet damanin no pa ganıañ.” 29 Eumbi, Yesulı enı-nandımbi eñguk, “Gan sınla naka nın sınık nanıañ?” Eumbi, Petlolı manda ñındıñ tambanenıñguk, “Dıtına Mesia wakan.” 30 Eumbi, Yesulı kımısip tı-sembi, gama enlok kusei ama nola nım ennelıñdok enguk.

31 Tımbi wolongan Yesulı kusei kımıpi, Yambattok nanandı kwambıñ Mesia enlok plon ñındıñ enı-daut tı-sembi enguk, “Amalok Nıñan endı mılap ba sıñgi gawat kusei kusei inda-ñımektok. Ama bıesi, tapma ama bıesi gıt endıkñe manda nandı-tale ama endı kusalı kaumbi, tuop nım tımbımbi, sıñgi wılımımbi wılı kımbekak. Tımbı sandap tıpet gıt no tımbımbi, bındambo kımnan nanın mılalekak.”

32 Yesulı wındıñ eñıpi enı-dakle-ta-ñañguk. Eu dakleumbi, Petlolı engan tiañem ñambi, kusei kımıpi, manda wolok nı-ñombıñguk. 33 Gan

Yesulî tambanembi, gwañgwañiilok dausînan Petlo ni-ñombîmbi enguk, “Satañ, dîk nambi ñau! Dîk amalok nanandîngot klelañ, Yambattoñ nîm.”

Yesulî en kle-kuñgulok manda enguk

³⁴ Tîmbi Yesulî amatam kîmîn wopum wakît gwañgwañii kîti-semum bîumbi enguk, “Ama no endî nak nep kle-kuupi nandîlakta endî enlok nanandîn ba galk siñgi wîpi, kloñbalî tîke-lo-bembi, nep kle-kuuktok elet. ³⁵ Neta, no endî natnala ba gîñgît manda kîndemnalok kuñgun bi-namlak, endî wakan kunumdok kuñguñ taletalen nîmnat inda-ñîmekak. Gan no endî kwelalok kuñguñ enlok tîke-kîmîlep nandîlakta, endî kunumdok kuñguñ kola-ñîmekak. ³⁶ Kola-ñîmîmbi, kwelalok nepenepek kusei kusei gîtik ep kasîleñguk walî nîtek tîmbi tîmbi londaukak? ³⁷ Endî kuñgun kolañguk wîn nek ñalî tuambi, bîndambo kasîleukak? Wîn tuop nîm.

³⁸ Man ñîndîngîta Yambat siñgi wîlîmîmbi, yomsîat kuañ, ba dîwîndî naka ba mandanala maetambi kuañ. Nain taletalenan Ama Sîsînikî dîndîm añelo yanañgîpi, Beulok gembî ba kolsalennat indangan indaukak wolonda endî bo en maeta-ñîmgîlîñ wîn maeta-semekak.”

9

¹ Yesulî wîndîñ embi enguk, “Nak biañgan sînik sanlet: Yambattî nain kîmîkuk wîn indaumbi kusei kîmîpi, amatam gîtik ini plon gembînat yambi-dîkñeukak. Tîmbi biañgan ñî pakañ sîndoñnan nanin dîwîn endî gama kaik kuñîlîmbi indaume kanekalîñ.”

Yambat, Mose gîta Elia endî Yesulok kusei tîmbî kwambîñ dañguk

² Kena nain kît tambon noñgan taleumbi, Yesulî gwañgwañii tîpet gît no, wîn Petlo, Yakobo gît Yoane yanañgîlîmbi, kwet jañgîn ombap nolok lombi, wandîñ nîsîñgan pakîlîñ. Palîmbi, gwañgwañiilok dausînan Yesulok siñgin walan tîkîleumbi, ³ dasindasin salembi, walalan bien sînik indañguk. Kwelan ñolok ama nolî sandum satnin wandîñ tîmbektok tuop nîm.

⁴ Tîmbi gwañgwañiilî plofet ama damanin tîpet, Elia gît Mose, endî indambi, Yesu gîta manda e-nandî-tîmbîmbi yambîñgîlîñ. ⁵⁻⁶ Yambîmbi, kolan mîsîmbi, Petlolok nanandîn kamalaumbi, “Manda nîtek ewît?” embi, Yesula ñîndîñ nîñguk, “Nîndaut! Ñî pakamîñ wîn kîndem sînik. Wala tîmbi it jala tîpet gît no mana! Dîkok no, Moselok no, Elialok no.”

⁷ Tîmbi mulukua nolî pîmbi ep tîmîlîmbi, Yambattî mulukua gînañ nanin kîtîu pîmbi enguk, “Ñîne nokoñ nîñana noñgan sînik. Nak en ka-galkta tî-ñîmlet. Sîndî endok manda tîke-kwambîñ dambi kunekalîñ!” ⁸ Eumbi, gwañgwañiilî wolongan deimbi kañgîlîñ wîn: Mose gît Elia endî ikan pailîmbi, Yesu en noñgan palîmbi kañgîlîñ.

⁹ Tîmbi endî kwet jañgîn plon nanin pîñpi, Yesulî nepek wî kañgîlîñ wolok manda kasat ama nola joñgo nîm ennelîñdok e-kîmîsip tîsemguk, kasat wîn Amalok Nîñan endî kîmnan nanin mîlalekak wolondamek kîndem enelîñdok enguk. ¹⁰ Eumbi, endî Yesulok manda wîn nandî-kwambîñ dambi, nîsîñgan “Kîmnan nanin mîlatmîlat wîn nîtek?” embi e-nandî-tîñgîlîñ.

11 Tĩmbi endĩ Yesu ni-kañbi eñgĩlĩñ, “Kusei nektok endĩkñe manda nandĩ-tale amalĩ Elia Mesialok telak dama bũuptok pa eañ?” 12 Eumbi, Yesulĩ Yoane miti tuk i-sem-ta-kuñguk endok plon ñĩndĩñ e-youpi enguk, “Elia endĩ biañgan Mesialok telak dama bĩmbi, amatam gĩnanjĩ tĩmbĩ kaitanelĩñdok bũukak. Gan nĩteкта tĩmbi, Ama Sĩsĩnĩкта bo ñĩndĩñ youyoulĩn patak: endĩ siñgin gawat kusei kusei bembĩmbi, amalĩ ni-tĩke-pĩ sĩnĩk tanekalĩñ?” 13 Gan nak Eliala ñĩndĩñ sanba: endĩ bo ikan bũmbi, amalĩ nĩsĩlok nanandĩ klembi, manda endok plon youyoulĩn patak wolok tuopgan nepek kusei kusei kolan tĩ-ñĩmgĩlĩñ.”

Yesulĩ ama gwañgwa no yal kolannat tĩmbĩ kĩndem dañguk

14 Tĩmbi Yesu gĩt gwañgwañii tĩpet gĩt no endĩ kwet jañgin bĩmbi pĩ-ñambi, gwañgwañii dĩwĩn pakĩlĩñnan tomgĩlĩñ. Tombi yambumbi, amatam kĩmĩn wopumdi ep gĩmbupi pakĩlĩñ, tĩmbi endĩkñe manda nandĩ-tale ama dĩwĩndĩ gwañgwañii gĩta e-taňan tĩñgĩlĩñ. 15 Tĩmbi ama kĩmĩn gĩtik endĩ Yesu bũmbi kañpi, ka-sĩlĩkñembi, endoň woňep ñambi, we ñĩmgĩlĩñ.

16 Tĩmbi Yesulĩ enĩ-nandĩmbi eñguk, “Sĩndĩ neta e-taňan taň?” 17-18 Eumbi, amatamdok boñgĩpsĩnan nanĩn ama nolĩ Yesula ñĩndĩñ tambane-nĩñguk, “Endaut. Nak nĩñana yal kolan nat dĩk tĩmbĩ kĩndem dawĩktok nañgĩpi bĩt, gan dĩk nĩm palañda gwañgwañgailĩ yal kolan wĩn kleklelok enĩt, gan endĩ tĩ nĩm kañbi bilĩñ. Yal kolan walĩ endok man manben tĩmbi galĩumbi, manda nĩm pa elak. Nainĩn inda-ñĩmlak tuop yallĩ nĩñana tĩmbi kolakolalok tĩke-kolĩmbi pa pĩlak. Tĩmbi man payak lambumbi, man si-gĩlĩm dambi, pĩngĩu dĩndĩñ pat-tĩlak.”

19 Yesulĩ manda wĩn nandum mĩlataumbi enguk, “Nak gĩnañ kwambĩndanjĩla kunjit tĩlet. Nain nĩtek sĩnĩk nak nombosĩn gĩta palambi, nandĩ-kĩlĩktĩ tĩ-namnekalĩñ? Gwañgwa wĩn nokoň tĩkem bĩwit.” 20 Eumbi nañgĩp bũmbi, yal kolan walĩ Yesu kañbi, wolongan gembĩ kopi, kwelan kolĩ pũmbi, tĩkĩle-binjat tĩmbĩmbi, man payak lambĩñguk.

21 Tĩmbi Yesulĩ beu ni-kambi eñguk, “Nain nĩtek sĩnĩk kundit ñĩndĩñ tĩ-ta-bĩlak?” Eumbi nĩñguk, “Damañgan gwañgwa tip palĩmbi inda-ñĩmĩñguk. 22 Nain asup yal kolan walĩ nĩñana komba galk gĩnañ ba tuk gĩnañ tĩke-kolĩmbi pa pũmbi, wilĩ kĩmbektok tuop pat-tĩlak. Gan, tĩkap dĩk tuopta, nĩnda blan nandĩ-nĩmbi, nĩp kĩmĩlekañ.” 23 Wĩndĩñ eumbi Yesulĩ nĩñguk, “Netekta ‘tĩkap dĩk tuopta’ nanĩlañ? Dĩk nandĩ: no en nandĩ-kĩlĩktĩnat kulakta Yambattĩ nek inda-ñĩmektok nandĩlak wolok tuopgan tĩ-ñĩmlak.” 24 Eumbi, wolongan gwañgwa beulĩ kĩtĩmbi nĩñguk, “Nak nandĩ-kĩlĩk tĩ-gamlet. Gan nandĩ-kĩlĩktĩna lakalakaen, wala tĩmbi nep tĩmbi pañgĩtawaa.”

25 Tĩmbi Yesulĩ amatam asuptĩ endok kandañ woňep bĩñgĩlĩñ wĩn yambĩmbi, yal kolanlĩ gwañgwa wolok man ba pawañ masip mĩñguk wakan nĩ-ñombĩmbi nĩñguk, “Natna gani-sĩpbi ganlet: poňambi, bĩndambo nĩm undane-bĩmbi pũukañ.” 26 Eumbi, yal kolandĩ kwawa embi, gwañgwa tĩmbi wopumgan gembĩ kolĩmbi, yal kolan en bim poňañguk. Poňaumbi, kwelan pi wĩpi, dalandan nomĩk palĩmbi, amatam kañgĩlĩñ endoňnan nanĩn asuptĩ “Kĩmlak” eñgĩlĩñ. 27 Gan Yesulĩ gwañgwa kii plon tĩke-mĩlalĩmbi mĩlapi ikuk.

28 Tĩmbi Yesulĩ it gĩnañ lombi, gwañgwañii gĩt nĩsĩñgan papi nĩ-kañbi eñgĩlĩñ, “Kusei neta nĩndĩ yal kolan wĩn klenep tĩ pĩ kamĩñ?” 29 Eumbi enguk, “Yal kolan ñandisĩ endĩ nĩmololĩñgot gumañ ep klelok, nepek nolĩ nĩm.”

Yesulĩ kĩmbektok manda enbĩmbi, nain tĩpet tĩñguk

30-31 Tĩmbi Yesu gĩt gwañgwañii endĩ wĩnanin ñambi, Galili kwet dĩkñembi ñañgĩlĩñ. Ñañĩpi, Yesulĩ gwañgwañii enĩ-daut tĩsemep nandĩñgukta tĩmbi amalĩ en wandĩñ patak wĩn nĩm nandĩñĩmnelĩñdok nandĩñgukta. Ñañĩpi, ñĩndĩñ enĩ-ta-ñañguk, “Amalok Nĩñan en kanjĩkñii endok kĩsĩ plon kĩmĩlĩmbi wĩlĩ kĩmbekak. Tĩmbi kena nain tĩpet gĩt no tĩmbĩmbi, kĩmnan nanin mĩlalekak.” 32 Gan gwañgwañii endĩ manda eñguk wolok kusei nĩm nandĩ-daklembi, nĩkanelĩñdok mĩsĩmbi biñgĩlĩñ.

Yesulĩ kuñgulok manda gwañgwañiila enĩ-daut tĩsemguk

Kiupi kuñgulok manda

33 Tĩmbi ñakap, Kapaneam it kwelan tombi, it gĩnañ lo-taleumbi, Yesulĩ gwañgwañii enĩ-nandĩmbi eñguk, “Telak plon nekta etañan tĩlĩñ?” 34 Enĩ-nandumbi, endĩ telak plon “Gwañgwa nĩndok boñgĩpnĩnan nĩndĩ sĩnĩk nĩp maklembi, dama tĩlak?” embi, e-kle-kot-tĩngĩlĩñda tĩmbi, manda nĩm embi gitakan pakĩlĩñ.

35 Tĩmbi Yesulĩ pipapi, gwañgwañii 12 kĩtĩ-semum bĩumbi enguk, “Tĩkap ama nolĩ telak dama kuupi nandĩlakta, en wakan enla nandũm pĩmbĩñ tĩmbĩmbi, nolii gĩtĩk endok siñgi kle-kumbi, tĩplaplainjĩ kuukak.” 36 Wĩndĩñ embi, gwañgwa tip no nañgĩp bĩmbi, boñgĩpsĩnan kĩmĩpi, kiilĩ kamai-papi enguk, 37 “No endĩ naka tĩmbi gwañgwa ñandingan no not tĩ-ñĩmekta, endĩ nak not tĩ-namek. Tĩmbi no endĩ nak not tĩ-namekta, nakgot nĩm a, nin nanĩ-mukuk en not tĩ-ñĩmek.”

38 Tĩmbi Yoanelĩ Yesula “Nĩnĩndaut” embi nĩñguk, “Nain nola nĩndĩ ama nolĩ dĩkok koka embi, yal kolan ep kle-kot-semum kañgĩmĩñ. Gan endĩ nĩndoñnan nanin nĩm, wala tĩmbi nĩndĩ kĩmĩsip tĩ-ñĩmkap nĩm kañbi biñgĩmĩñ.” 39 Eumbi enguk, “No en kotna embi, kundit gembĩnat tĩlak, wandĩñ walĩ nĩtek plon pañgĩtambi, platik nanĩ-kolauk? Wĩndĩñ tĩndĩlok tuop nĩm, wala tĩmbi nĩm kĩmĩsip tĩ-ñĩmnekalĩñ. 40 Neta, no en nĩndok kenanĩla kanjĩk nĩm tĩ-nĩmlakta endĩ nĩndok notnĩ tĩlak.

41 Tĩmbi no endĩ Mesialok sambatñii kuañda tĩmbi tukgot gĩpi samek, enda nak biañgan sanlet: Yambattĩ plap kena kambakan wandĩñ wolok tuan biañgan ombĩ-ñĩmekak. 42 Tĩmbi no endĩ gĩñgĩtna koi nĩmnat ñandin no tĩmbĩ pipĩmbi yom tĩlakta, en blangandok. Endĩ kundit kolan wandĩñ gama nĩm tĩñĩlĩmbi, nolĩ kawat wopum no tĩkembali, bim plon tembi-ñĩmbi, tuk kimbĩñ gĩnañ munjut-kolĩm pĩmbi kĩmbĩmda wĩn kĩndem. Nĩm kañbi, kundit kolan wandĩñ tĩmbĩmbi, Yambattĩ kĩnjan mĩlap wopum ombĩ-ñĩmekak.

43-44 Tĩkap kĩkalĩ gep tĩmbi pipĩmbi yom tĩlañda, kĩka wĩn dombekañ. Wĩndĩñ tĩmbi, kĩka tambongot kukapi, kuñgu taletalen nĩmnat gĩnañ ñaukañ. Nĩm kañbi, kĩka tĩpelatkan kukapi, jĩmbĩñdok komba galk taletalen nĩmnat gĩnañ pĩwĩñ. 45-46 Ba tĩkap kesĩkalĩ gep tĩmbi pipĩmbi yom tĩlañda, kesĩka wĩn dombekañ. Wĩndĩñ tĩmbi,

kesika tambongot kukapi, kuñgu taletalen nımnat gınañ ñaukañ. Nım kañbi, kesika tıpelatkan kukapi, jımbıñnan gep kolı pıwıñ. ⁴⁷ Ba tıkap daukalı gep tımbı pipımbı yom tılañda, dauka wın gıtnei kolekañ. Wındıñ tımbı, dauka tambongot kukapi, Yambattok kuñgu taletalen nımnat gınañ ñaukañ. Nım kañbi, dauka gıtık kukapi, jımbıñnan gep kolı pıwıñ. ⁴⁸ Jımbıñ wandıñ sıñgin gawat taletalen nımnat palekak: wandıñ bınem amalok gaumjı nañ endı nım kımnekalıñ, ba kombalı papat kwambıñ dımbı ei-ta-ñaukak.”

⁴⁹ Yesulı wındıñ embı enguk, “Siundılo tıñıpi, simu tapma plon kımıkañ walı Yambattok dainan tapma tımbı kındem dalak. Wındıñgangot Yambattok dainan kındem daneñdok komba dındınlı amatam nındı gıtık inda-nımlak. ⁵⁰ Simu wın nepek kındem sıñk. Gan, tıkap simulok koñgom gembın pailekta, nombo kındem dawıktok nepek no tuop nım tıneñ. Wala tımbı sındı nosiilok boñgıpsınan simu koñgom gembınnat nomık kumbı, ep kiupi busukñanengan kunekalıñ.”

10

Wapatam tambıtambıtok manda

¹ Tımbı Yesulı gwañgwañii gıt kwet wınanin yousım ñambi, Judia kwelan ba Joldan tuk tambon kandañ ñañguk. Ñañılımbı, amatam kımın no kımın no bındambo endoñ bımbı kımın tıañgılıñ. Tımbı kena pat-tılıñguk wındıñgangot bındambo enı-daut tı-sem-ta-kuñguk.

² Tımbı Falisi ama dıwındı bımbı, Yesu tue-kañbi tı-ñımnep nandıñıpi nı-kañbi eñgılıñ, “Endıkñe mandalı ama nolı kındem tamın kle-kolektok elak ba nıtek?” ³ Eumbı manda tambane-enguk, “Moselı sosiila endıkñe manda nıtek kımıt-semguk?” ⁴ Eumbı nıñgılıñ, “Moselı ñındıñ nandı-semguk: ama no endı tamın bıup nandımbı, endok kusei pepa plon youp mımbı, kındem nı-kleuk.” ⁵ Eumbı tambane-enguk, “Gınañ kwambındanjıla Moselı endıkñe manda wın youpi kımıt-samguk. ⁶ Gan nain kusei kımıkımılınan wın wındıñ nım pakuk. Moselı ñındıñ youkuk, ‘Yambattı ama ep tımbı indağuk wolonda endı ama gıt tam indağılıñ. ⁷ Kusei wala tımbı amalı meñ beu yambımbı, tamınloñ galı-kwambıñ daumbı, ⁸ pıñgıp noñgan indayamık.’ Wındıñ youyoulin patakta tımbı, ama gıt tam endı nombo tıpet nım tındemık. Endı wapatam tımbı, pıñgıp noñgan patemık. ⁹ Wala tımbı wapatam Yambattı ep kiukuk wın amalı nım tambılek.”

¹⁰ Tımbı Yesulı gwañgwañii gıt bındambo ilan ña-palıñıpi, wapatam tambo ka-mısi-tañ wolok nı-nandumbı ¹¹ tambane-enguk, “No endı tamın ka-mısbımbı, tam kombılın tılakta, ama walı wakan tamın kolan tı-ñımbı, Yambattok dainan telak joñgo kulak wakan. ¹² Ba tam nolı wapalı ka-mısbımbı, ama kombılın tılakta, endı bo wındıñgangot telak joñgo kulak wakan.”

Nındı Yambattok kuñgu kwambıñ kasıleukak?

¹³ Tımbı amatamdı wembe gwañgwa tiptip Yesulı ep kawıktok yanağıp bıñgılıñ. Bıñılımbı, gwañgwañııl kımısip tı-sembi enombıñgılıñ. ¹⁴ Wındıñ tımbımbı, Yesulı yambım gınañ komba dıumbı enguk, “Sındı wembe gwañgwa yambımbı nokoñnan bıwıt! Yambattı ama ñandı sı wakan enlok gıñgıt yambı-dıkñelak, wala tımbı nombo nım kımısip tı-semnekalıñ! ¹⁵ Nak bıağgan sanlet: no endı

wembe gwañgwalok tuop Yambattok kapmainan n+m kulakta, endi wakan Yambattok giñgít n+m.”¹⁶ Wíndiñ embi, wembe gwañgwa noñgan noñgan ep ya-apbi, kiilí kumbanjí plon kímípi, ep gwílam tí-semguk.

¹⁷ Tímbe Yesulí gwañgwañii gít telak kusei kímíp ñanep tíñilímbe, ama nolí endoñ woñep bímbi mílele-tí-ñím ní-nandímbe eñguk, “Endaut kíndem. Nak nítek tímbe, kuñgu taletalen nímnat kasíleutat?”¹⁸ Eumbi tambane-níñguk, “Kusei nekta naka kíndem nanílañ? Ama nolí kíndem ním, Yambat en noñgandí kíndem.”¹⁹ Dík endíkñe manda Yambattí kímít-nímíñguk wolok kusei ip nandílañ: ‘Dík ama wílí kím ním tímbekañ. Telak joñgo ním kuukañ. Kumbu ním tímbekañ. Ama joñgo síñgin ním siukañ. Ama nolok nepek joñgo ním tímbe páilím tíke-ñímekañ. Dík nain tuop meñga bekala nandí-semum loloñ tíndekamík.”²⁰ Yesulí wíndiñ eumbi níñguk, “Endaut. Nak gwañgwa sim papi kusei kímíp, endíkñe manda wín gítík ikan tañgonembi kímít-kle-ta-bílet.”

²¹ Yesulí dándímgan kambí, wale kíndemda nandí-ñímbe níñguk, “Dík nepek noñgan walañgot típíkalañ. Wala tímbe dík ñam nepenepeka gítík tualok kímít-taleumbi, mínem gamnekalíñ wín epmbi, ama pímbíñesíla emumek, tuan wopum kunum gínañ pat-gamekak. Wíndiñ tímek bímbi, nak nep kle-kuukañ.”²² Ama walí mandan wín nandum mílataumbi, timan dai kolañguk. Endí il ba kenañ asup palímgu wí ním biuptok nandím gínañ mílataumbi, kak bim ñañguk.

²³ Tímbe Yesulí gwañgwañii tíkíle-yambímbe enguk, “Ama kwílikwílínjíat Yambattok giñgít indanep nandañda endí kena kwambíñ tínekalíñ.”²⁴ Wíndiñ eumbi nandím nandí-sílíkñeñgíñ. Tímbe Yesulí yousím “Níñanai” embi, nombo ñíndiñ enguk, “No endí Yambattok giñgít indaup nandílakta endí kena kwambíñ tímbekek.”²⁵ Kamel nolí lík bem gínañ típ wolok ña tombepi nandíwímnda, endí kena kwambíñ tímbekek. Tímbe ama kwílikwílín wopum no endí Yambattok giñgít indaup nandílakta, endí wíndiñgot kena kwambíñ tílak, gan endok kenañ kámellok kenañ maklembi mílata-ñímekak.”²⁶ Eumbi, gwañgwañii kolan sílíkñembi, nísíñgan e-nandí-tímbe eñgíñ, “Mílap wandiñda, nindí kuñgu taletalen nímnat wín tuop kasílewík?”²⁷ Tímbe Yesulí dándímgan yambímbe enguk, “Ama endí nísílok gembínjíla tuop ním, gan Yambattí kíndem ep mek. En wakan nepenepek gítík tuop tí-taleuk.”

²⁸ Wolongan Petlolí níñguk, “Yakñe! Níndok kandañ nítek? Níndí nepenepekni gítík bí-talem bímbi, dík gep kle-kuamíñ wín.”²⁹ Eumbi enguk, “Nak bíañgan sanba: no endí natnala ba giñgít manda kíndemla tímbe il ba dalii ba kwayañii ba dalañii ba wíwii ba meñ beu ba gwañgwa bísatñii ba nana kenañ gítík bí-taleñguk,”³⁰ endí wakan il gít dalii gít kwayañii gít dalañii gít wíwii gít meñii gít gwañgwa bísatñii gít nana kenañ inda-ñímbe, yousím nombo wopumgan inda-ñímekak. Tíñípi, man kwelan ñílok naka tímbe kena gím míumbi, kunumdok kuñgu kusei kímílekak wolonda kuñgu taletalen nímnat inda-ñímekak.”³¹ Nain wolonda ama man ñíndíñgít amatamdok dausínan damandama tañ endoñnan nanin asuptí síñgi patnekalíñ. Tímbe síñgi síník endok kandañ asuptí dama patnekalíñ.”

Yesuli kimbí m̄lalekak wolok b̄ndambo enb̄mbi, gama n̄m nand̄-dakleñḡl̄ñ

³² T̄mbi end̄i Jelusalem it kwelan lonel̄ñdok telak klem ñañḡl̄ñ. Yesu end̄i telak dama t̄i-semumbi, gwañgwañiñ endok kundit w̄i kañ nand̄i-bend̄i-t̄mb̄mbi, amatam ep kle-ñañḡl̄ñd̄i m̄s̄m̄s̄i plon ñañḡl̄ñ. Ñakap, Yesuli gwañgwañiñ 12 n̄s̄iñgan b̄ndambo ep k̄m̄n̄ t̄mbi, enlok plon nepek inda-ñ̄mekak wolok manda eni-dakle-semguk. Eni-dakle-semñ̄pi, ³³ ñ̄nd̄iñ enguk, “S̄ind̄i nandañ. N̄nd̄i Jelusalem it kwelan loam̄ñ. Lo-tomnambi, Amalok N̄ñan w̄in tapma ama biesi ba end̄ikñe manda nand̄i-tale ama endok k̄s̄i plon k̄m̄l̄mbi, w̄l̄i k̄mbektok manda eu talembi, Roma amalok k̄s̄i plon k̄m̄t̄nekal̄ñ. ³⁴ K̄m̄l̄mbi t̄i-lakalaka e-t̄i-ñ̄mbi, manj̄i iw̄itt̄i suambap b̄t̄ gw̄lap p̄s̄ikñatt̄i waipbi w̄l̄i k̄mbekak. T̄mbi maim t̄ipet ḡt no t̄mb̄mbi, k̄mnan nanin m̄lalekak.”

³⁵ T̄mbi Sebedilok n̄ñañiit t̄ipet, Yakobo ḡt Yoane, end̄i Yesuloñ b̄mbi n̄ñḡm̄k, “N̄ñ̄ndaut. N̄t̄i nepek nola ba nola endetam̄k w̄in d̄ik nand̄imbi t̄i-n̄meñdok nandam̄k.” ³⁶ Eumbi enguk, “Nak s̄ita nek t̄i-samettok nandam̄k?” Eni-kaumbi, ³⁷ ama wapmañ patep nand̄iñḡm̄kta ñ̄nd̄iñ n̄ñḡm̄k, “D̄ik inda-daklembi, amatam indangan yambi-d̄ikñeukañ, nain wolonda nand̄i-n̄mumbi, n̄toñ nanin noli k̄ka d̄ind̄mnan, noli k̄ka kepmanan pipatekam̄k.” ³⁸ Gan Yesuli enguk, “S̄it̄i manda eam̄k wolok kusei n̄m nand̄i-daklembi nan̄am̄k.”

End̄i w̄ind̄iñ embi, yous̄im m̄lap bemep t̄ilak wolok ñ̄nd̄iñ enguk, “Nak tuk kimb̄ñ nambetat w̄in s̄it̄i ḡla nandekam̄k ba? Ba tuk iutat w̄in s̄it̄i ḡla indekam̄k ba?” Yesuli w̄ind̄iñ eni-kaumbi, ³⁹ “N̄t̄i tuop” eñḡm̄k. Eumbi enguk, “Biañgan. Natna tuk nambetat w̄in s̄it̄i bo nandekam̄k, ba tuk iutat w̄in s̄it̄i bo indekam̄k. ⁴⁰ Gan nind̄i k̄itna s̄in̄ik kandañ ba k̄itna kepma kandañ pipalekak w̄in nak ewa taleuktok tuop n̄m. Pipapipat w̄in Yambat en ikan t̄i-k̄l̄iñ embi eu tale-semguk.”

⁴¹ T̄mbi gwañgwañiñ k̄t tambon tambon end̄i manda w̄in nand̄imbi, Yoane ḡt Yakobo enda ḡnanj̄i komba d̄iñguk. ⁴² T̄mbi Yesuli eni-tiañeum b̄umbi enguk, “S̄ind̄i nandañ, kwet tuop yambi-d̄ikñe ama ba ama loloñ end̄i ḡñḡt̄j̄ii k̄ndem n̄m pat-yambi-d̄ikñeañ. End̄i ama kunduwat, amatam endok kapmainan kuañda nand̄i-semum n̄s̄ilok kena gwañgwa s̄lanin s̄in̄ik t̄mb̄mbi, kena ḡm̄ pat-emañ. ⁴³ Gan s̄indok boñḡps̄inan w̄ind̄iñ n̄m inda-samektok sanlet. No end̄i s̄indok boñḡps̄inan ama wopum indaup nand̄ilakta, end̄i t̄iplaplaps̄i kuukak, ⁴⁴ ba telak damanj̄i kuup nand̄ilakta, amatam ḡt̄ik endok kena gwañgwa s̄lanin kuukak. ⁴⁵ Ama S̄is̄in̄ik end̄i bo w̄ind̄iñgangot kulak. End̄i amatam t̄iplaplae t̄i-ñ̄mnel̄ñdok n̄m, end̄i tambon t̄iplaplae t̄i-sembi, amatam asup endok k̄njan k̄mbi, yoms̄ilok tuan omb̄i-tale-semektok indañguk.”

Yesulok kusei inda-dakleñguk

Ama dai kolan end̄i Yesulok kusei nand̄i-dakleumbi t̄imb̄i k̄ndem dañguk

⁴⁶ T̄mbi Yesuli gwañgwañiñ ba amatam k̄m̄n̄ wopum ḡta Jeliko it kwelan b̄i tombi d̄ikñem ñañguk. W̄inanan ñañ̄l̄mbi, ama no dai kolan amatamda m̄nem ba nanañla k̄t̄inat t̄i-kuñguk koi Batimaio, Timaiolok n̄ñañ, end̄i telak pawañ pipakuk. ⁴⁷ Pipal̄ñ̄l̄m̄ n̄mbi eñḡl̄ñ, “Yesu Nasalet nanin end̄i b̄lak.” N̄mb̄i nand̄im̄ kusei k̄m̄pi,

Yesu Mesialok koi no plon kiti-ñimbi eñguk, “Yesu, Devittok Nññañ, dik blan ti-namñ!”

Gembinat kiti-palimbi, ⁴⁸ amatam asupti ni-ñombimbi niñgñiñ, “Gitakan pat!” Gan endi kwambiñgan kitiimbi eñguk, “Devittok Nññaño, blan ti-namñ!” ⁴⁹ Windiñ eumbi, Yesuli bi ipi enguk, “Kiti-ñimim biwin.” Eumbi, ama dai kolan kiti-ñimbi niñgñiñ, “Niñ misiwñ. Endi kiti-gamlak. Mlapi ñau!” ⁵⁰ Eumbi, sauloñ kol palimbi, dikop mlapi, Yesuloñ ñaenguk. ⁵¹ Ñaumbi, Yesuli ni-nandim eñguk, “Nak nek ti-gamittok blañ?” Eumbi niñguk, “Nandaut loloñ. Nak nombo deiup nandilet.” ⁵² Eumbi niñguk, “Kindem a, ñau! Nanandi-kiliktiñgal gep timbim kindem dalañ.” Eumbi, wolongan ama wolo dai kindem daum deimbi, Yesu klem telak ñaenguk tuop ñaenguk .

11

Yesu Mesial ama wapmañ nomik Jerusalem loñguk

¹ Timbi Yesu gita gwañgwañii endi lo-ñakap, Jerusalem it kwet timbi dumalaumbi, kwet jañgin koi Oliv wolo loñgñiñ. Loñipi, it kwet tipet, Betfage git Betani, wandiñ lo-tombi, Yesuli gwañgwañiit tipet en-mupi ² enguk, “Siti it kwet da patak wolo ñandekamik. Ñam lombi, wolongan doñki nññañ toali top bimbini kandetamik. Doñki endok plon ama noli no niñ pipapi ñaenguk. Kañbi pisap nañgipi biwit! ³ Tikap nimbek noli sambimbi, ‘Siti neta windiñ tamik?’ eumbi, ñandiñ nñndekamik, ‘Molomdi kena mimbini, platik kimili undanem biutak.’”

⁴ Yesuli windiñ eumbi ñam, doñki nññañ telak yamanan top bimbini kañbi pisakimik. ⁵ Pisat-paliniimbi, ama diwin wolo ikiliñ endi enikañbi eñgñiñ, “Siti nek tñdepi, toa pisakamik?” ⁶ Eni-kaumbi, Yesuli manda eñguk windiñgan tambane-engimik. Eumbi yambium, ⁷ doñki nññañ Yesuloñ nañgipi ñaengimik. Ña-tombi, saulonji kiundip doñkilok plon kimiliimbi, Yesuli wolo plon lo-pipapi ñaenguk. ⁸ Timbi amatam asupti Yesu koi gñngit tike-lonelñndok saulonji telak plon samba eñgñiñ, diwindi kli sap kena gññañ nanin dombi mep bimbi, windiñgot telak plon ipaneñgñiñ.

⁹ Timbi amatam Yesu telak plon siñgi dama tim kle-ñañgñiñ endi ñandiñ kitiimbi ni-tike-loñgñiñ,

“Yambattok koi tike-lowit!

Ama ñin Molomdok koi plon ni-mulimbi bi indalak

en ni-kñndekñndem ewit!

¹⁰ Sotni Devit endi gñngitñii kindem yambi-dikñeñguk,

wandiñgangot ama ñali ti-nimekak,

wala timbi en ni-kñndekñndem ewit!

Yambat kunum gññañ patak endok koi tike-lona!”

¹¹ Yesuli Jerusalem it kwelan lo-tombi, tapma it sañ simba gññañ loñguk. Lombi, nepek gitñngitk ka-nandi-ti-talembi, kwet kilim eumbi pim gwañgwañii ¹² git Betani it kwelan lombi douñgñiñ.

Yesuli tapma it ti-dñndim tiñguk

¹² Kwet salaumbi, Jerusalem ñanelñndok Betani it kwet bimbi, telak plon ñañpi, Yesuli nanañ gawat tiñguk. ¹³ Timbi deiup ñaumbi, komba koi fik no sakñat kañbi, “Bien patak bek?” embi ñam lonjñguk. Gan bien indainda nain niñ indañgukta, sakgot pakuk. ¹⁴ Wandin kañbi,

komba wala niñguk, “Di kok nana bien win ama noli nombu ni mambekak.” Eumbi, yala manda win gwañgwañiili nandiñguliñ.

¹⁵ Ñakap, Jerusalem it kwelan lo-tomguliñ. Tombi, Yesuli tapma it sañ simba ginañ lombi, nepenepeksi tapma tindilok tuañguliñ yambiñguk. Yambiñguk nandum pi-sinik taumbi, kusei kimip ep kleñguk. Ep klembi, ama minem tambo mi kena tiñguliñ endok kimikimitsi ba ama mambaip pat-tuañguliñ endok gembanj ep wili tombokuk. ¹⁶ Tiñipi, tapma it sañ simba ginañ nepek no tike-ña-bit nim tineliñdok kimisip ti-semguk. ¹⁷ Timbi amatam eni-daut ti-sembi eñguk, “Kwet ñolok plon Yambattok manda ñindin youyoulin patak, ‘Itna ñin kwet tuop amalok nimolo it timbekak.’ Gan sindi it ñin timbimbi, kumbu ama sañan endok kawat tombañ wandiñ tilak.”

¹⁸ Amatam kimin wopumdi Yesu manda eni-daut ti-semguk win nandiñguk nandi-silikne-tiñguliñ. Tapma ama biesi git endikne manda nandi-tale ama endi wandin nandiñguk, Yesu nepek nek tiñguk ba eñguk wolok giñgit nandiñguk, amatamdi Yesuloñ kandañ ña gali-taleneliñ wala misimbi, wili kimneliñdok telak e-lonji-tiñguliñ.

¹⁹ Timbi Yesu git gwañgwañi endi kwet kilim eumbi tuop Jerusalem it kwet bimbi ñaanguliñ.

Yambatti nepenepek gitikkan tuop ti-taleuk

²⁰ Kwet salaumbi, Jerusalem undane-ñañipi, fik komba win pakuknan bindambo ña-tombi kañguliñ: komba wali kakainan kusei kimipi yañeta-lo-taleñguk. ²¹ Timbi Petloli wi kañbi, Yesuli komba niñombiñguk win nandi-siwipi niñguk, “Niñindaut, ñi ka! Komba ni-suambakuñ win yañeta-talelak.” ²² Eumbi tambane-enguk, “Sindi Yambatti nepenepek gitikkan tuop ti-taleuk win nandi-kwambiñ dambi kunekaliñ. ²³ Nak biañgan sanlet: tikap ama noli kwet jañgin ñala ‘Milapi, tuk kimbini ginañ pi!’ embi, wandin indauptok nandi-kwambiñ dambi, ginañ tipet nim tilakta, wolok tuopgan inda-ñimekak.

²⁴ Wandinnda ñindin sanba nandiwit: sindi nimolo tiñipi, nepek wala ba wala Yambat ni-nandumbi nandi-samekak wandin nandi-kwambiñ dambi kuañda, bien wolok tuopgan inda-samekak. ²⁵⁻²⁶ Besi kunum ginañ patak endi sindok ep tindinji kolan win bi-samektok sindi nain tuop nimolo tiñipi, dama nosi nola nandi-kola ti-ñimañ win bi-ñimnekaliñ.” *

Yesuli ama biesi gita manda e-kle-kot-tiñguk

Yesuli nindok manla kena pat-tiñguk wala e-nandiñguliñ

²⁷ Timbi Yesuli bindambo gwañgwañi git Jerusalem it kwelan ña-tombi, tapma it sañ simba ginañ lom wandiñ ñañambit tiñguk. Tiñilimbi, tapma ama biesi ba endikne manda nandi-tale ama git ama biesi diwin endi endoñ bim ²⁸ ni-kañbi eñguliñ, “Di kok kundit ñandin tila win gemb ba nanandi denanin tikembi pat-tilañ? Ba nindok manla pat-tilañ?” ²⁹ Eumbi enguk, “Nak wandinñgangot manda noñgan sinik sani-nandutet. Wi nanbimek, nak nindok manla kundit tilet win tambon sani-dakleutet. ³⁰ Yoane tuk i-sem-i-sem endi kena tiñguk win kunumdok ep tindin ba amalok ep tindin? Win nanmbimbi nandiwa.”

* **11:25-26:** Nandi-tale ama diwandi manda kusip no patgot tilak eañ. Manda win ñindin, “Gan, tikap sindi nim bi-ñimnekaliñda, Besi kunum ginañ patak endi bo ep tindinji kolan nim bi-samekak.”

³¹ Wɪndiñ eumbi, nɪsɪñgan e-tañan tɪmbi eñgɪlɪñ, “Nɪndi ‘kunumdok ep tɪndɪn’ wɪndiñ enambi eutak, ‘Tɪmbi neta endok mandan nɪm nandi-kɪlɪktɪ tɪ-ñɪmgɪlɪñ?’” ³² Gan nombɔ ‘amalok ep tɪndɪn’ wɪndiñ enambi, amatamdɪ nɪtek tɪ-nɪmnetañ?” Wɪndiñ embi mɪsɪñgɪlɪñ. Nektə, amatam gɪtɪktɪ Yoanela nandum plofet biañgan tɪñgukta tɪmbi. ³³ Wɪndiñda endɪ Yesu ñɪndiñ tambane-nɪñgɪlɪñ, “Yoanelɪ kena tɪñguk wɪn kunumdok ep tɪndɪn ba amalok ep tɪndɪn wɪn nɪndi nɪm nandamɪñ.” Eumbi enguk, “Ale, wɪndiñda nak bo nindok mandala kundit pat-tɪlet wɪn nɪm sanbetet.

12

Yesulɪ ama biesɪ Yambattok kena ka-dɪkñeñgɪlɪñ endok ep tɪndɪnjɪ kolan eu dakleñguk

¹ Tɪmbi Yesulɪ kusei kɪmɪpi, eyout mandalɪ manda enguk. Eñɪpi, ñɪndiñ enguk, “Ama nolɪ kwet nolok wain kap tɪpɪmbi, dɪm kwambɪñ tɪñguk. Tɪmbi wain tul wɪsɪ-dottok kwet no kɪndɪpi, kawattɪ it ombap kloñ no kena ka-dɪkñelok kɪndɪlɪm ikuk. Tɪmbi endɪ wain bien dɪwɪn gama indaum epeplok nandiñɪpi, ama dɪwɪn enbɪ taleumbi, kena gɪtɪk kɪsɪ plon kɪmɪkuk. Kɪmɪpi, ama en il kusei bɪmbi, kwet mayañgan sɪnɪk ñañguk.

² Ña-kuñɪlɪmbi, wain bien indaumbi, mepmeptok nain indañguk. Indaumbi, kena molomdɪ kena gwañgwa no wain bien dɪwɪn ep bɪ-ñɪmektok nɪ-mulɪm ñambi, kena ka-dɪkñe amalɔñ ñañguk. ³ Ña-tombɪmbi, ka-dɪkñe ama endɪ bien nɪm mɪmbi, endɪ gwañgwa wɪn tɪkem wɪpi, molomloñ sɪlak nɪ-mulɪmbi ñañguk. ⁴ Undane-ñaumbi, molomdɪ kena gwañgwa no bɪndambo nɪ-mulɪmbi ñañguk. Ñaumbi, kumbam wɪlɪ tawaumbi, kundit mayetan tɪ-ñɪmɪumbi, molomloñ undane-ñañguk. Ñaumbi, ⁵ molomdɪ kena gwañgwa no bɪndambo nɪ-mulɪmbi, ka-dɪkñe endok kandañ ña-tombɪmbi wɪlɪ kɪmguk. Gan molomdɪ wandiñgan embi, kena gwañgwa asup bɪndambo enɪ-mulɪm ñañgɪlɪñ. Ñaumbi, endok plon wɪndiñgangot ka-dɪkñelɪ kanjɪk tɪ-semɪ, dɪwɪn sɪlak yandɪpɪ, dɪwɪn yandɪp kɪmgɪlɪñ.

⁶ Tɪmbi molom enlok ama noñgan ku-ñɪmɪñguk, wɪn enlok nɪñañ noñgan sɪnɪk en wakan gɪnañlɪ nandi-koñgom tɪ-ñɪmlɪñguk. Gan endə ñɪndiñ kɪmɪt-nandi-ñɪmbi eñguk, ‘Ka-dɪkñe amalɪ natnalok nɪñana sɪnɪk en kañbi, nandum loloñ tɪmbɪm wain bien mɪmbi, nɪm wɪlɪ kolaukak.’ Wɪndiñ nandiɪmbi, siñgi sɪnɪk nɪñañ engan ka-dɪkñe amalɔñ nɪ-mulɪmbi ñañguk. ⁷ Gan ka-dɪkñe kolasi endɪ nɪñañ wɪn kañbi, nɪsɪñgan ñɪndiñ e-nandi-nandi tɪmbi eñgɪlɪñ, ‘Yakñesii, endɪ wakan kukapɪ, kena ñɪn kasɪleukak, wala tɪmbi wɪtnam kɪmbɪmbi, kena ñɪn nɪndok gɪñgɪt tɪmbekak.’ ⁸ Wɪndiñ eñɪpi tɪke-wɪlɪ kɪmbɪmbi, kena pawañ joñgo kolɪm pɪñguk.”

⁹ Yesulɪ eyout manda wɪndiñ tɪ-sem-talembi enɪ-nandiɪm eñguk, “Sɪndɪ nɪtek nandañ? Kena molom endɪ gɪñgɪt wɪn nandiɪmbi, nɪtek tɪmbekak? Endɪ bɪ-tombi, ka-dɪkñe kolan yandɪp kɪmbi, ka-dɪkñe komblin bɪndambo ep indambi, wain kenañ endok kɪsɪ plon kɪmɪlekak.” ¹⁰ Yesulɪ wɪndiñ embi, yousɪm enla manda ñɪndiñ embi enɪ-nandiñguk, “Yambattok manda youyoulɪn patak ñɪn sɪndɪ gama nɪm pinat-nandiñgɪlɪñ bek?”

‘It ta no it tɪndɪ amali kenan nɪmnat embi siŋgi wɪlɪmgɪlɪɲ
walɪ ta dɪwɪn yapma klembi, it tɪke-kwambɪɲ dalak.

11 Wɪn Wopumdɪ tɪmbɪ indaum kanambi, kundit gɪtikɪɲ tɪlak.’ ”

12 Yesulɪ wɪndɪɲ eumbi, ama biesɪlɪ “Eyout manda wɪn nɪnla elak”
nandɪ-daklembi, tɪkenelɪɲdok nandɪɲgɪlɪɲ, gan amatam kɪmɪn wopum
endɪ mik tɪ-semnelɪɲ wala mɪsɪmbi, kak, kaɲbɪmbi ɲaɲgɪlɪɲ.

Yesu takisla tue-kambiɲgɪlɪɲ

13 Tɪmbi Juda ama biesɪlɪ Falisi ama dɪwɪn gɪta Elottok nolii dɪwɪn
Yesu mandalɪ sɪsoɲ tɪ-ɲɪmnelɪɲdok enɪ-mukɪlɪɲ. 14 Enɪ-mulɪmbi, Yesu-
loɲ bɪm nɪmbi eɲgɪlɪɲ, “Endaut. Nɪndɪ dɪkok kusaka nandamɪɲ: dɪk
manda juluɲɪt nɪm pa elañ. Dɪk loloɲ ba pɪmbɪɲ gɪtikkan sɪɲɪk Yam-
battok telak dɪndɪm nɪni-daut tɪ-nɪmbi, amalɪ nɪtek nandɪ-gamnelɪɲ
wala nɪm mɪsɪlaɲ. ɲala eumbi nandɪna: nɪndɪ Sisa, Roma kwettok
ama wapmaɲ mayaɲgan sɪɲɪk patak, enda takis mɪnem mɪnambi walɪ
tuop tɪlak ba nɪm? 15 Wɪn mɪlok ba nɪm mɪlok?” Wɪndɪɲ eumbi,
Yesulɪ juluɲɪtsɪlok kusei nandɪ-daklembi enguk, “Sɪndɪ neta mandalɪ
sɪsoɲ tɪ-namaɲ? Sɪndɪ mɪnem kwandai satnin no tɪmbɪ indaumbi,
daut namumbi kawa.” 16 Eumbi, mɪnem tɪke-bɪm mɪum kaɲbi enɪ-
nandɪmbi eɲguk, “Ama walan ba kot kundit wɪn nindoɲ?” Eumbi, endɪ
“Sisaloɲ” nɪɲgɪlɪɲ. Wɪndɪɲ nɪmbɪmbi 17 enguk, “Sisalok gɪɲgɪt wɪn Sisa
enla tambon mɪnekalɪɲ, ba Yambattok gɪɲgɪt wɪn Yambat enla tambon
mɪnekalɪɲ.” Wɪndɪɲ eɲɪpi, ama biesɪlok sɪsoɲ makleumbi, ka-piasat
tɪ-ɲɪmgɪlɪɲ.

Kɪmnan nanin mɪlamɪlatok plon Yesu nɪ-nandɪɲgɪlɪɲ

18 Tɪmbi Sadusi ama dɪwɪndɪ Yesuloɲ bɪɲgɪlɪɲ. Endɪ kɪmnan nanin
mɪlamɪlat wɪn nɪm patak eɲɪpi enɪ-daut tɪ-sem-ta-kuaɲ. Endɪ Yesuloɲ
bɪmbi nɪ-nandɪm eɲgɪlɪɲ, 19 “Endaut. Moselɪ Juda amatam nɪnda
manda ɲɪndɪɲ yout-nɪmguk, ‘Ama nolɪ tam tɪkembali, yamɪn pap sem-
bekta, kwayaɲlɪ dallok kanjalɪ tɪkembali, dallok gwaɲgwa bɪsat ep tɪmbɪ
indanekalɪɲ.’ ”

20 Sadusi amalɪ wɪndɪɲ embi yousɪm nɪɲgɪlɪɲ, “Damaɲgan dakwaya
kɪt tambon tɪpet kuɲgɪlɪɲ. Endoɲnan nanin tua endɪ dama tam tɪmbi,
kombin nɪmnat, yamɪn papi sembɪɲguk. 21 Sembumbi, monalɪ dallok
kanjalɪ tɪkembali, wɪndɪɲgangot yamɪn papi sembɪɲguk. Sembumbi,
gwɪk endok plon wɪndɪɲgangot inda-ɲɪmɲguk. 22 Dakwaya kɪt tambon
tɪpet endɪ tam wakangot tɪkembali, yamɪn gɪtɪk papi sembɪ-taleɲgɪlɪɲ.
Tɪmbi siŋgi sɪɲɪk kanjaksɪ walɪ wɪndɪɲgot sembɪɲguk. 23 Ama kɪt
tambon tɪpet gɪtɪkkandɪ tam wakangot tɪkeɲgɪlɪɲda. Tɪkap, mɪlamɪlat
nain indaukak, nain wolonda tam wɪn nindok sɪɲɪk tɪmbekak?”

24 Sadusi amalɪ wɪndɪɲ eumbi, Yesulɪ enguk, “Sɪndɪ Yambattok
manda wolok kusei ba Yambattok gembɪn nɪm nandɪ-kɪlɪɲ eaɲ
bek, wala tɪmbi kɪmnan nanin mɪlamɪlata nandumbi kelam dalak?
25 Amatamdɪ kɪmnan nanin mɪlapi, wapatam nɪm indanekalɪɲ. Endɪ
kunumdok aɲelo nomɪk sɪlak kunekalɪɲ.

26 Tɪmbi Yambattɪ amatam kɪmnan nanin ep mɪm mɪlatnekalɪɲ ba
nɪm, wolok sɪndɪ Moselɪ kasat ɲɪn youkuk wɪn nɪm pinat-nandaɲ ba?
Mose endɪ komba tip no wolok plon komba manben indaum kaɲbi
ɲaɲguk. ɲaumbi, Yambattɪ ama ikan sembɪɲgɪlɪɲ endok plon ɲɪndɪɲ
nɪɲguk, ‘Nak Ablaamdok Yambat, Isakalok Yambat, Yakobolok Yambat,
nak endok Yambatsɪ patet.’ Yambattɪ wɪndɪɲ eɲɪpi, 27 ɲɪndɪɲ eu

dakleñguk: endi sembi+sembi+ndok Yambat n+im a, endi kaik kuañ endok Yambat. Nekta, ama sembi+taleñg+liñ endi bo Yambattok dainan kaik kuañda t+imbi. W+indiñda s+indi m+lam+lat n+im patak eañda, biañgan nandum kamalalak.”

Ama noli endi+kñe manda dek wali dama s+inik t+ilak wala Yesu ni-kañguk

²⁸ T+imbi Yesu git Sadusi ama endi manda e-kle-kot-ti-pal+ñi+imbi, endi+kñe manda nandi+tale ama no wolok b+im yambi+ñguk. Yambi+imbi, Yesuli manda tambon k+indemgot tambane-enb+im nandi+ñgukta ni-kañbi eñguk, “Yambatti endi+kñe manda git+ik k+im+it-n+im+ñguk, t+imbi nek ñali dama ti-sembi, d+win git+ik yapma kle-talelak?” ²⁹ Eumbi tambane-n+ñguk, “Endi+kñe manda ñali dama s+inik t+ilak, ‘Israel amatam s+indi manda ñin nandi+imbi t+ike-kiliñ enekaliñ: Molom en noñgan. Endi n+ndok Yambatni, d+win no n+im pakañ. ³⁰ Wala t+imbi d+ik g+inañga git waleñga tip git nanandi+ñga git gemb+ñga git+ik Yambat Molomga endokgot bi-ñ+mekañ.’ ³¹ T+imbi endi+kñe manda wandiñgan no ñ+indiñ patak, ‘D+ik d+tnala ti-gamlañ, w+indiñgangot nokala ti-ñ+mekañ.’ Endi+kñe manda t+ipet wali endi+kñe manda d+win git+ik yapma klembi pakam+ik.”

³² Yesuli w+indiñ eumbi, endi+kñe manda nandi+tale amal+ “Waak!” embi n+ñguk, “Endaut, d+ik manda biañgan s+inik elañ. Yambat en noñgangot, d+win no n+im pakañ. ³³ Tiñ+ipi, n+indi endok gaut tapma sina d+umbi, nepek d+win w+indiñgot tapma ti-ñ+mneñ w+in k+indem. Gan t+ikap n+indi g+inañni git nanandi+n+ git gemb+n+ git+ik endokgot bi-ñ+mneñ, ba n+inla ti-n+mam+ñ tuop w+indiñgangot notniila ti-semneñ, w+in tapma kusei kusei yapma klembi, endok dainan k+indem bien s+inik.” ³⁴ Ama endi manda tambon w+indiñ eumbi, Yesuli endok nanandi+n k+indem kañbi n+ñguk, “D+ik Yambattok g+ing+it k+indem in-daw+ñ.” W+indiñ n+imbi+imbi, Juda ama bies+il en mandal+ s+isoñ ti-ñ+mnepi m+is+imbi, nepek nola b+indambo n+im ni-kañg+liñ.

Yesuli endi+kñe manda nandi+tale ama endok mandanj+ ba kundits+ kolan eu dakleñguk

³⁵ T+imbi Yesuli tapma it sañ simba g+inañ papi, amatam eni+daut ti-sem-tiñ+ipi eni-kañbi eñguk, “N+iteka t+imbi, endi+kñe manda nandi+tale ama endi Mesia en Devittok komblingot eañ? ³⁶ D+ind+im Yalli Devittok g+inañ t+imbi t+ik+leumbi, Devit en Mesiala ñ+indiñ eñguk, ‘Yambat Wopumdi nokok Wopumnala ñ+indiñ n+ñguk: D+ik b+imbi, k+itna s+inik kandañ pipapi, nak+ita amatam yambi-d+ik+ñe-kundekam+ik. Kuñ+ipi, kanj+tgai ep pi-yaliwambi, d+ikok kapmainan patnekal+ñ.’ ³⁷ W+indiñda Devit en Mesiala ‘Wopumna’ k+it+ñguk, wala t+imbi Mesia endi Devittok komblin s+ilaningot ba? N+im a. Endi Devittok Wopum.” T+imbi ama k+im+n wopum Yesulok manda nandi+imbi nandi+koñgom t+ing+liñ.

³⁸ T+imbi Yesuli eni+daut ti-sem-tiñ+ipi enguk, “S+indi endi+kñe manda nandi+tale ama endok nandi+nandi+nji+ ba ep t+ind+nji+ ka-kiliñ enekaliñ! D+win endi amatamdi yabum loloñ t+imbektok nandañ, wala t+imbi endi ama loloñ endok dasindasinji+ pat-dasimbi, ‘t+ina n+imbi+it’ tañ. T+imbi endi amatamdi k+im+n kwelan we semñ+ipi, kos+ t+ike-lonel+ñda nandañ. ³⁹ Tiñ+ipi, it kiyau g+inañ ba nana sina wopum g+inañ endi ama loloñ+j+lok pipapat plon patnepi nandañ. ⁴⁰ Endi tam kanjak juluf+it ti-sembi, is+ nepenepeksi yapma t+ikeañ, t+imbi amatamdok

dausi nan ti-kelakelamji kot-taplinelñndok nımolo ombap tañ. Endi ep tındınji dındım walan tañ, wala tımbi Yambatti tuan mılap sınık ombı-semekak.”

Yesuli tam kanjak nolok kundit kındem eu dakleñguk

⁴¹ Tımbi Yesuli tapma it gınañ papi, mınem Yambattok kımıkilıñ wolok tambon kandañ pipakuk. Pipapi kañılımbi amatamdı bı, mınem tapıkot kawat dıñgwindı gınañ dasıu pıñguk. Amatam kwılkwılnıji wopum asuptı bımbi, mınem wopungan kımılımbi pıñguk. ⁴² Tıñılımbi, tam kanjak pımbıñen nolı bımbi, mınem kwandı gımın tıpet kımılımbi pıñguk.

⁴³⁻⁴⁴ Tımbi Yesuli wın kañbi, gwañgwañii kıtı-semum bıumbi enguk, “Nak biañgan sanba: amatam dıwın endı mınem wopungan kolımbi, wopum gama nısllok pat-semalak. Gan tam kanjak pımbıñen ñalı mınem nana tualok palımık wın gıtık kolı taleumbi, ñam nımnat, sılanın sınık patak, wala tımbi mınem kımılak wın dıwın gıtıkkandı kımılalıñ wın yapma kle-talelak.

Yesuli nain taletalenan nepek nek indaukak wolok enı-dakleñguk

13

Mılaplok kusei kımıkımılın

¹ Tımbi Yesuli gwañgwañii gıt tapma it sañ simba gınañ nanın pıñanıpi, gwañgwañ nolı tapma it kıt youpi nıñguk, “Nınındaut, ñı kawıñ! It gıtık ñın engano kındem bien. Tımbi kawat wopum wopumdıñgan tındın.” ² Eumbi nıñguk, “It wopum ñı yambılañ wala ganba: Juda amatamdok kanjıksıılı bımbi, it gıtık ñın wiapi, kawat no nım bıumbi, kawat nollok plon palekak. Nım sınık.”

³ Yesuli wındıñ embi, Jerusalem it kwet bımbi, Oliv kwet jañgınnan loñguk. Lombi, tapma it tambon kandañ wolok pip palımbi, Petlo, Yakobo, Yoane gıta Andlu endıñgot endoñ bımbi nı-kambi eñgılıñ, ⁴ “Dık nınbımbi nandına: nepek nek tapma ittok plon elañ wın dawanda indaukak? Ba kundit nek ñalı dama indaumbi ka-nandınekamıñ: mılap kusei gıtık ip indanımep tılak?”

⁵ Tımbi Yesuli nepek indaukak wolok enı-dakleñıpi eñguk, “Sındı ka-kılıñ embi kunekalıñ. Nım kañbi, ama nolı tue-sambıumbi, julıñ mandan wın nandı-ñımmelıñ. ⁶ Ama asuptı nokok kotna plon bıındambı, ‘Natna Mesia wakan’ embi, amatam asup tue-yambıumbi, julıñ mandanı nandı-kwambıñ danekalıñ. ⁷⁻⁸ Tımbi ama sambat dıwındı mılapı, sambat dıwında mik tı-semnekalıñ, tımbi ama wapmañ dıwındok sambattı mılapı, wapma dıwındok sambatta mik tı-semnekalıñ, wala tımbi sındı mıktok gıñgılı nandınekalıñ, ba mik mayañgan indaumbi wolok gıñgıt nandınekalıñ. Wındıñ nandıñıpi, nım sılıkñembi mısinekalıñ. Nepek wın gıtık biañgan indaukak, gan kwet nain taletalen walı gama nım. Tımbi mınjamınjat kwet nolok ba nolok tımbekak, ba nana map inda-semekak.” Yesuli wındıñ embi, eyout manda enı eñguk, “Nepek wı gıtık indaukak wın tamdı gwañgwa tıkeup dama sıñgin gawat lakalakat indanımlak wandıñ indaukak. Gan sıñgi kandañ mılap wopum sınık indaukak.

⁹ Nain wolonda sɪnɪla nɪtek kuañ wɪn ka-kɪliñ embi kunekaliñ. Kanjɪksiilɪ sepbi, mandala ama biesɪlok kɪsɪ plon sambiumbi, it kiyau gɪnañ sandɪpnekaliñ. Tɪmbi sɪndɪ nokok gɪñgɪtnai kuañda tɪmbi yambi-dɪkñe ama ba ama wapmañ endok dausɪnan ipi, kusatna e-dakle-semnekaliñ. ¹⁰ Tɪmbi gɪñgɪt manda kɪndem wɪn biañgan amatam gɪtɪkta dama eu pɪum ennekalɪñ. Enɪ-taleumek, kwet nain taleukak.

¹¹ Tɪmbi kwapme kwapme sepbi, mandala sanañgɪp ñañɪɪɪmbi, ‘Manda nɪtek enetamɪñ?’ wɪndɪñ embi nandɪ-bendɪ-wopum itangan nɪm tɪnekaliñ. Nɪm a! Nain wolonda sɪnɪñgan manda wɪn nɪm enekaliñ. Wɪn Dɪndɪm Yallɪ gɪnanjɪ tokñeumbi, Yambattɪ manda samekak wɪn wakan enekaliñ. ¹² Wolonda naka tɪmbi dallɪ kwayañ ba kwayañdɪ dal kanjɪktok kɪsɪ plon kɪmɪɪɪmbi, yandɪp kɪmnekaliñ. Ba beptɪ wembe gwañgwañii kanjɪktok kɪsɪ plon kɪmɪɪɪmbi, yandɪp kɪmnekaliñ. Tɪmbi wembe gwañgwalɪ meñjɪ besɪla kanjɪk tɪ-sembi, wɪndɪñgangot tɪmbɪmbi yandɪpmɪ-kɪmnekaliñ. ¹³ Kotnala tɪmbi ama gɪtɪktɪ nandɪ-kola wopumgan tɪ-samɪ-kunekaliñ. Gan amatam mɪlap wɪn ba wɪn gɪñgɪnembi bembɪ, kuañ tuop nep kwambɪñ da-kuañda en wakan Yambattɪ ep mekak.”

Mɪlap wopum sɪnɪk indaukak

¹⁴ Tɪmbi Yesulɪ yousɪmbi enguk, “Nepek kolan papait no tapma it gɪnañ, kɪmɪsɪp tɪndɪnnan, wandɪñ loukak. Loumbi, Yambattɪ wɪn kañbi, nandum pɪ-sɪnɪk taumbi, enlok il siñgi wɪɪmekak. (No endɪ manda ñɪn pinapi, wolok kusei nandɪ-kɪliñ eukak.) Sɪndɪ nepek kolan wɪ kañbi, nain wolonda amatam Judia kwelan pakañ endɪ pimbi, kwet jañgɪnnan lonekalɪñ. ¹⁵ Tɪmbi no endɪ it pawan papi, nepek nola it gɪnañ nombo nɪm loukak, ¹⁶ ba no endɪ kena gɪnañ papi, sauloñɪn tɪkeupi undane ilan nɪm ñaukak. ¹⁷ O wem! Nain wolonda tam gwañgwa mɪnjɪpsat, ba gwañgwa num emañ endɪ blasɪñgangdok. ¹⁸ Tɪmbi sɪndɪ mɪlap wɪn gwi sasalɪ nainnan nɪm indauktok nɪmolo tɪ-kunekaliñ. ¹⁹ Neta, nain wolonda mɪlap wopum sɪnɪk indaukak. Yambattɪ kwet tɪmbɪ indañguknan bɪkap man ñɪndɪñgɪt mɪlap wandɪñ no nɪm indañguk, tɪmbi bɪndambo nɪm indaukak. ²⁰ Tɪkap Wopumdɪ nain wɪn nɪm tɪmbɪ dumalawɪmda, amatam gɪtɪkkan taleneliñ. Gan endɪ amatam ep danbi enlok gɪñgɪt kasɪleñguk enda wakan nandɪ-sembi, nain wɪn ikan tɪmbɪ dumalañguk.

²¹ Nain wolonda ama nolɪ ñɪndɪñ bek sanbekta, ‘Yakñesii! Mesialɪ ñɪ patak’, ba ñɪndɪñ sanbek, ‘Wɪ kawɪt! Endɪ da patak!’, sɪndɪ manda wala nandum tlal tɪmbekak. ²² Neta, Mesia juluñgan ba plofet ama juluñgan indambi, nisɪlok kusasi tɪmbɪ dakle-semnekaliñdok amatam kundɪt engano sɪnɪk ep daut semum ka-sɪɪkñenekaliñ. Tɪkap endɪ tuopta, ama walɪ amatam Yambattɪ enlok gɪñgɪt ep danguk wɪn ep tɪmbɪ kamalanekaliñ. ²³ Gan sɪnɪla ka-kɪliñ e-kunekaliñ. Nak nepek gɪtɪk indaukak wolok itangan sani-talelet.”

Mesialok tomtom nain wɪn dawanda sɪnɪk indaukak wɪn nimbek nolɪ nɪm nandɪɪlak

²⁴ Tɪmbi Yesulɪ yousɪmbi enguk,
 “Gan mɪlap wopum wɪn taleumek
 ‘wolonda maim dautɪ bɪp mɪumbi, yakɪptɪ bo nɪm saleumbi,
²⁵ kunum gɪnañ dɪmboñgɪptɪ pi-pɪnekaliñ.”

Tĩmbi nepek nek kwambĩñ kunum gĩnañ pakañ ep mĩnjaliĩmbi kwesi binekaliĩñ.’

²⁶ Tĩmbi nain wolonda amatam gĩtĩkti kanekaliĩñ wĩn: Amalok Nĩñan endĩ mulukua gĩnañ gembĩn wopum ba kolsalen walalannat pĩmbi inda-dakleukak. ²⁷ Wolonda endĩ amatam dembek dembek kuañ enlok gĩngĩt ep kasĩleũguk endĩ wakan enloĩ ep kĩmĩn kolektok añelo enĩmulĩm ñambi, kunum kwet kĩmĩli taleũguknan nanin ep kiutnekaliĩñ.

²⁸ Wĩndĩñ ñala sĩndĩ komba konelok plon nanandĩ ñĩn epnekaliĩñ: kii gayam tukĩat tĩmbi, sak kaik indaumek, maim nain indaup tĩlak wĩndĩñ nandañ. ²⁹ Wĩndĩngangot mĩlap gĩtik sanĩt wĩn indaum kañbi, sĩn ñĩndĩñ nandĩnekaliĩñ: Ama Sĩsĩnik endĩ inda-dakleuptok nain ip dumala-ta-bĩlak. ³⁰ Nak biañgan sanba nandĩwĩt: amatam man ñĩndĩngĩt kuañ endoñnan nanin dĩwĩndĩ gama nĩm kĩmĩliĩmbi, nepek wĩn gĩtik indaukak. ³¹ Kunum kwet taleukak, gan nokok mandana gĩtĩkti nĩm paipi, papat kwambĩñ palekak.

³² Nepek gĩtik wĩn nain wolonda sĩnik indaukak wĩn ama nimbek nolĩ nĩm nandĩlak. Añelo kunum gĩnañ pakañ ba Yambattok Nĩñañ en bo wĩn nĩm nandañ. Nĩm. Bep Yambat en noĩngandĩngot nandĩlak. ³³ Sĩndĩ nain wĩn dawanda sĩnik indaukak wĩn nĩm nandañ, wala tĩmbi ka-kĩliĩ embi mandĩm kunekaliĩñ! ³⁴ Nain indaukak wĩn ñĩndĩñ: ama nolĩ il bimbi, kwet mayañgan ñaup tĩlak. Endĩ kena gwañgwañii kena molom molom dani-sembi, telak yama mandĩmandĩ endĩ kamandĩ-kĩliĩ ewĩktok endĩkĩe manda nĩ-talembi ñalak. ³⁵ Wĩndĩñda it molomdĩ nain dawanda sĩnik bĩukak wĩn sĩndĩ nĩm nandañ. Endĩ kwet kĩliĩm eumbi, ba tim boñgĩp, ba puput noĩgan kĩtĩmbi, ba kwet salaup tĩmbĩmbi, ba salasalanen tombekak wĩn sĩndĩ nĩm nandĩañda tĩmbi ka-mandĩ-kĩliĩ e-kunekaliĩñ! ³⁶ Nĩm kañbi, doupalĩmbi, molomdĩ plastik sĩnik bĩ tĩmbi, sep tĩmbĩ indawĩk.

³⁷ Endĩkĩe manda ñĩn sanlet wĩn gĩngĩtnai gĩtĩkkan sĩndok: kamandĩ-kĩliĩ embi kunekaliĩñ.”

Yesu wĩli kĩmbi bĩndambo mĩlakuk

14

Yesu kĩmkĩmlok tĩ-pañgĩpañgĩle tĩ-ñĩmgĩliĩ

¹ Tĩmbi gwĩlat wopum tĩpettĩ ep tĩmbĩ dumalaũguk, wĩn kamaikamai nain gĩta plaua wĩliĩmbendĩ nĩmnat wolok gwĩlat. (Wolonda Isiael amatamdĩ Yambattĩ Isip kwelan nanin ep kĩmĩkuk wolok pat-nandĩ-pakañ.) Gwĩlat walĩ sandap tĩpet wolok siĩgi kandañ ep tĩmbĩ dumalañĩliĩmbi, tapma ama biesĩ ba endĩkĩe manda nandĩ-tale ama endĩ Yesu telak gĩtak plon tĩkembĩ wĩli kĩmbektok telak yolonjĩmbi, ² ñĩndĩñ eĩngĩliĩ, “Gwĩlat gĩnañ wĩndĩñ tĩnambi, nĩm kĩndem daukak. Nĩm kañbi, amatam kĩmĩn wopum endĩ mĩlapi, gimbit tĩm, kesĩ tapma tĩmbi, mik tĩnelĩñ.”

³ Tĩmbi Yesulĩ Betani it kwelan ñambi, ama no damañgan wanda kwambĩñ inda-ñĩmĩnguk koi Simon endok ilnan nana na-pakuk. Palĩñĩliĩmbi, tam no endĩ pama tul mĩndĩñ kĩndem tuan wopum sĩnik wĩn tĩke-bĩmbi, kawat kanĩm bim ombĩ-gĩlombi, pama tul wĩn Yesulok kumbam plon yalĩmukuk. Yalĩmulĩmbi, ⁴ ama dĩwĩsĩ wolok pakĩliĩ endĩ tamda gĩnanjĩ komba dĩumbi nĩsĩñgan eĩngĩliĩ, “Neta sĩnik pama tul kĩndem ñĩn sĩlak tĩmbĩ kola-talelak?” ⁵ Tuktok tuan wĩn wopum

sɪnɪk, mɪnem 300 netepek. * Endɪ tuk wɪn tualok kɪmɪlɪmda, mɪnem walinin tɪkembali, ama pɪmbɪñenda emɪwɪk.”

Wɪndɪñ embi, tam nɪ-ñombɪñgɪlɪñ, ⁶ gan Yesulɪ enguk, “Biu palen! Sɪndɪ neta mɪlap mañ? Endɪ tɪ-kɪndekɪndem tɪ-namlak. ⁷ Ama pɪmbɪñesɪ endɪ nain tuop sɪn gɪta kuañ, wala tɪmbi nain nola ba nola ep mɪ-paɳgɪtanep nandaña kɪndem tɪnelɪñ. Gan natna nain tuop sɪn gɪta nɪm paletat, ⁸ wala tɪmbi tam ñalɪ man ñɪndɪñgɪt nepek nek tuop tɪ-namek wolok tuop tɪk. Endɪ pama tul i-namɪk, wɪn nak kɪmbambi nep kɪnditnekalɪñ wolok itangan pɪñgɪpna tɪ-paɳgɪpaɳgɪle tɪ-namɪk. ⁹ Nak biañgan sanlet: dembek dembek ñanekalɪñ tuop gɪñgɪt manda kɪndem ñɪn eu sataumbi, tam ñalɪ nepek nek tɪ-namɪk wolok kasat wakɪt kwet tuop tɪ-sembi, tam endok kasat eu kaik taukak.”

¹⁰ Nain wolonda Judas Iskaliot, Yesuloñ gwañgwañii 12 endoñnan nanin no, endɪ Yesu bola tɪ-ñɪmektok tapma ama biesiloñ ñaɳguk. ¹¹ Ñambi, wolok tuop enbɪmbi nandɪm gɪnañjɪ kɪndem daumbi, mɪnem mɪnepi nɪ-kwambɪñ daɳgɪlɪñ. Tɪmbi Judalɪ kusei kɪmɪpi, “Yesu bola tɪ-ñɪmektok nain kɪndem delok indauk?” embi mandɪñguk.

Yesulɪ kɪmbepi, gwañgwañii tɪ-paɳgɪpaɳgɪle tɪ-semguk

¹² Plaua wɪlɪmbendɪ nɪmnat sinjilok gwɪlat wolok kusei kɪmɪkɪmɪlɪnan Israeɪ amatamdɪ sipsip nɪñañ wɪpi, tapma tɪmbi, Yambattɪ Isip kwelan nanin ep kɪmɪkuk wolok kɪmɪt-nandɪm pakaɳgɪlɪñ.

Gwɪlat wɪn indaumbi, gwañgwañiilɪ Yesu nɪ-kañbi eɳgɪlɪñ, “Nɪndɪ delok ñambi, gwɪlat ñolok nana tɪ-jumɪt tɪ-gamneñdok nandɪlañ?”

¹³ Eumbi, Yesulɪ gwañgwañiit tɪpet enɪ-mupi enguk, “Sɪtɪ Jelusalem it kwet gɪnañ lombi, ama nolɪ tuk kambot bemi bɪ sep tɪmbɪ indautak en kle ñandekamɪk. En kle ñaumbi, ¹⁴ it nolok ña loutak wolok molomla ñɪndɪñ nɪndekamɪk, ‘Nɪnɪndauttɪ ñɪndɪñ elak: nak gwañgwanai gɪta it gɪnañ delok gwɪlattok nana nambetet?” ¹⁵ Eumbi, it gɪnañ wopum no tɪ-kɪlɪñ e-bimbin wɪn gwat patak daut sametak. Wolok tɪ-jumɪt tɪ-nɪndekamɪk.” ¹⁶ Eumbi, gwañgwañiit tɪpet endɪ nandɪmbi, wɪnanin ñam Jelusalem it kwelan loɳgɪmɪk. Lo tombi, Yesulɪ eɳguk wolok tuop inda-semumbi, gwɪlattok nana tɪ-jumɪt tɪñgɪmɪk.

¹⁷ Tɪmbi kwet kɪlɪm eumbi, Yesulɪ gwañgwañii 12 gɪta bɪmbi, it gɪnañnan loɳgɪlɪñ. ¹⁸ Lom nana na-palɪñɪlɪmbi, Yesulɪ enguk, “Biañgan sanlet: sɪndoñnan nanin no nakɪta nana yakan nalak endɪ nak bola tɪ-nametak.” ¹⁹ Wɪndɪñ eumbi, gɪnañjɪ mɪlataumbi, noñgan noñgandɪ ñɪndɪñ nɪñgɪlɪñ, “Nakta nɪm bek?” ²⁰ Nɪmbɪmbi enguk, “Wɪn gwañgwa 12 sɪndoñnan nanin no. Endɪ plaua dɪp tɪkembali, nakɪta tuk wɪtna noñgan gɪnañ youpi nalak, en wakan. ²¹ Biañgan sɪnɪk. Manda youyoulɪn patak wolok tuop Ama Sɪsɪnɪk wɪn bola tɪ-ñɪmɪumbi wɪlɪ kɪmbekak. Gan ama nin bola tɪ-ñɪmetak en blangandok. Meñdɪ nɪm ap mɪumda, wɪn kɪndem.”

²² Tɪmbi nana na-palɪñɪlɪmbi, Yesulɪ plaua no tɪkem gwɪlam tɪmbi, ombɪm gwañgwañiila embi enguk, “Tɪke nambɪt; ñɪn nokok gaumna.” ²³ Wɪndɪñ embi, wain wɪtna no tɪkembali, gwɪlam tɪ-talem emumbi, gɪtɪkkandɪ wɪtna noñgan wolok gɪnañ naɳgɪlɪñ. ²⁴ Nambɪmbi enguk, “Ñɪn nokok wekatna. Nak amatam asup endok kɪnjan kɪmbi, wekatna

* 14:5: Mɪnem denali 300 wɪn kena nain 300 wolok tuan.

yalimutet. Wali wakan toptop Yambatti amatamñii gít tilak wín tĩmbi kwambĩñ dalak. ²⁵ Nak biañgan sɨnɨk sanlet: nak wain tuk kwelan nombonĩm nambetat. Yambatti gĩngĩtñii indangan yambi-dĩkñeukak wolondamek nak en gĩta papi, wain tuk kombilin engano wĩ mek nambetat.”

²⁶ Tĩmbi Yambat nĩ-wit-ta-lo kap no tiu taleumbi, Oliv kwet jañgɨn tĩmbi dumalanepi pi-ñañgĩlĩñ. ²⁷ Ñañipi, Yesulĩ gwañgwañiila enbi eñguk, “Yambattok manda no ñĩndĩñ youyoulɨn patak, ‘Nak ka-dĩkñe ama wĩla kĩmbĩmbi, sipsiptĩ papusenenekalĩñ.’ Wala tĩmbi sɨndĩ gĩtĩkkan siñgi wĩt-nambi pi ñanetañ. ²⁸ Gan Yambatti kĩmnan nanin nep mĩum mĩlatmek, telak dama tĩ-sambi, Galili kwelan ñam wolok sambetat.” ²⁹ Eumbi, Petlolĩ nĩñguk, “Ama dĩwɨn gĩtĩktĩ gambimbi pi-ñanetañ bek, gan nakta nĩm sɨnɨk.” ³⁰ Eumbi nĩñguk, “Nak biañgan ganba: man tim ñolondañgan puputti nain tĩpet nĩm kĩtĩumbi, dũk nain tĩpet gĩt no naka ‘En nĩm nandĩ-ñĩmlet’ eutañ.” ³¹ Eumbi, Petlolĩ gĩñgĩnembĩ nĩñguk, “Kĩndem dũkĩta nep nulĩmbi kĩmbetet, gan nak dũka ‘Nĩm nandĩ-ñĩmlet’ nĩm eutet. Nĩm sɨnɨk.” Eumbi, gwañgwañii gĩtĩkkandĩ wĩndĩñgangot nĩ-taleñgĩlĩñ.

Yesu en kimbepi tĩ-pañgĩpañgĩle tĩñguk

³² Tĩmbi Yesu gĩt gwañgwañii endĩ ñambi, kwet no koi Getsemane wolok ña-tomgĩlĩñ. Tombi, Yesulĩ gwañgwa dĩwɨnda enbi eñguk, “Sɨndĩ ñolok pipalĩmbi, nak ñam nĩmolo tĩmbi bĩutet.” ³³ Wĩndĩñ embi, Petlo, Yakobo gĩt Yoane yanañgĩpi ñañguk. Ñañipi, enlok plon nepek indañĩmetak wala nandum mĩlata-sɨnɨk taumbi, gembĩñ piumbi ³⁴ enguk, “Gĩnaña nandĩwa kola-sɨnɨk talak, kĩmbettok tuop nandĩlet. Sɨndĩ ñolok papi, ka-kĩliñ embi palat!”

³⁵ Yesulĩ wĩndĩñ embi, lakat ñaña em kwelan pi-pĩmbi, telak no palekta, mĩlap bembemdok nain wali en maklewĩk wala Yambat nĩmolo tĩ-ñĩmĩñguk. ³⁶ Endĩ enlok manda plon beula “Abba” kiti-ñĩmbi nĩñguk, “O Bep! Dũk nepenepek gĩtĩk tuop tĩ-talewĩñ, wala tĩmbi dũk mĩlap ñĩn napma tĩke-namĩñ. Gan dũk nokok nanandĩ nĩm kĩmĩt-kleukañ. Nĩm sɨnɨk. Dũk nĩtek nandĩlañ, wolok tuopgan indawɨn.”

³⁷ Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii tĩpet gĩt no endoñ undane-bĩmbi, yambum dou-palĩmbi, Petlo nĩ-ñombim nĩñguk, “Simon, dũk doulañ ba? Dũk nain dumangan kaik paleñdok tuop nĩm ba?” Wĩndĩñ embi enguk, ³⁸ “Biañgan sɨnɨk: gĩnanjĩli nepek kĩndem tĩmbepi nandĩlak, gan piñgĩpsĩli gembɨn nĩmnat, wala tĩmbi ka-kĩliñ embi, nĩmolo tĩmbĩt. Nĩm kañbi, tue-kambi plon pi-pĩnelĩñ.”

³⁹ Yesulĩ wĩndĩñ embi, nombon yambim ñambi, nĩmolo dama tĩñguk wĩndĩñgangot nombon tĩñguk. ⁴⁰ Nĩmolo tĩmbi taleumbi, nombon gwañgwañiiloñ undane-bĩm yambiñguk wɨn: dausi mĩlataumbi dou-pakĩlĩñ. Dounan nanin mĩlapi, manda nĩtek nĩnelĩñ wala nandum mĩlatañguk. ⁴¹ Tĩmbi Yesulĩ nombon ña nĩmolo tĩ-talembi, gwañgwañiiloñ undane-bĩmbi, nain tĩpet gĩt no tĩmbĩmbi enguk, “Sɨndĩ gamañgot doumbi sũlak pat-nandĩ-tañ ba? Ip tuop. Nandañ: Ama Sɨsɨnɨk yom amalok kɨsĩ plon kĩmĩkĩmĩttok nain ip indalak. ⁴² Ñala mĩlalĩmbi ñana. Wĩ kawĩt: bola tĩ-namlok ama ip nĩp tĩmbi dumalalak.”

Yesu tĩkeñgĩlĩñ

43 Wɪndɪñ e-palɪñɪɪmbi, wolongan Yesulok gwañgwañii 12 endoñnan nanin no, Judas Iskaliot, endɪ ama kɪmɪn wopum telak dama ti-semumbi bɪñgɪɪñ, wɪn tapma ama biesɪ ba endɪkñe manda nandi-tale ama ba ama biesɪ dɪwɪn endɪ enɪ-mulɪmbi, kakit ba kwandɪ mep bɪñgɪɪñ. 44 Bola tɪndɪ ama endɪ damañgan sambat ñɪndɪñ kɪmɪpi enguk, “Simumu tɪ-ñɪmambi, ama ip wakan embi, ña tɪke-kwambɪñ dam tɪke-ñanekalɪñ.” 45 Wɪndɪñ eñgukta kena gɪnañ tombi, dɪndɪmgan Yesuloñ bɪmbi, “Nɪnɪndaut, we!” embi, wopungan simumu tɪ-ñɪmɪnguk. 46 Wɪndɪñ tɪ-ñɪmɪm kañbi, gembɪnat ñam tɪke-kwambɪñ dañgɪɪñ.

47 Tɪmbi ama Yesu gɪta pakɪɪñ endoñnan nanin nolɪ kakil tiañe lambɪmbi, tapma amalok telak damanjɪlok kena gwañgwa sɪlanin wɪlepi, pawangot wɪlalɪm pɪnguk. 48 Tɪmbi Yesulɪ enbi eñguk, “Sɪndɪ naka nandum kumbu ama sañan tɪmbɪmbi, kakit ba kwandɪ mep bɪ-tombi, nep mañ ba? 49 Sandap tuop nak tapma it sañ simba gɪnañ lombi, sɪndok boñgɪpsɪnan papi, amatam enɪ-daut tɪ-sem-ta-bɪñɪlambi, nɪm nepgɪɪñ. Gan manda youyoulɪn patak wolok tuop man inda-namɪwɪn.” 50 Wɪndɪñ eumbi, gwañgwañii gɪtɪktɪ en bɪmbi pim ñañgɪɪñ.

51 Tɪmbi ama gwañgwa no sandum satningot tembi Yesu kle-ñañguk en wakɪt tɪkembɪ, 52 sandum tɪke-gɪɪm dañgɪɪñ. Gan endɪ sandum pɪsapi, biatan pi ñañguk.

Yesu manda plon kɪmɪkɪɪñ

53 Tɪmbi endɪ Yesu tɪkembɪ, tapma amalok telak damanjɪlok ilan nañgɪpi ñañgɪɪñ. (Wandɪñ tapma ama biesɪ ba ama biesɪ dɪwɪn ba endɪkñe manda nandi-tale ama gɪtɪk endɪ bɪm kɪmɪn tɪñgɪɪñ.)

54 Yesu tɪke-ñañɪɪmbi, Petlolɪ kambak mayañgan siñgi kandañ ep klembi ñañguk. Ñakapi, tapma amalok telak damanjɪ endok sañ simba gɪnañnangan loñguk. Lombi, tapma amalok telak damanjɪ endok tɪplaplailii gɪta pipapi, komba seimbi pakuk.

55 Tɪmbi tapma ama biesɪ en gɪta Juda amalok yambi-dɪkñenjɪ gɪtɪk endɪ Yesu wɪɪ kɪmbektok nandiñɪpi, ama Yesulok siñgin sinelɪñdok yolonjɪ-tlakɪɪñ. 56 Neta, ama asuptɪ bɪmbi, joñgo siñgin simbi, julunɪt manda eñgɪɪñ. Gan endɪ mandanjɪ walan noñgangot nɪm eñgɪɪñ, endɪ manda kusei kusei eñgɪɪñ. 57 Tɪmbi ama dɪwɪndɪ bɪ indambi, joñgo siñgin simbi eñgɪɪñ, 58 “Nɪndɪ manda no ñɪndɪñ eumbi nandiñgɪmɪñ, ‘Nak tapma it kɪttɪ tɪndɪn ñɪn wiapi, sandap tɪpet gɪt no wolok gɪnañnangan wolok kɪnjan kɪttɪ nɪm tɪndɪn no mamba ilekak.’ Wɪndɪñ eumbi nandiñgɪmɪñ” eñgɪɪñ. 59 Gan mandanjɪlok walan wɪn bo noñgan nɪm.

60 Tɪmbi tapma amalok telak damanjɪ endɪ mɪlapi indangan bɪ ipi, Yesu nɪ-nandiɪmbi eñguk, “Dɪk manda tambon tuop nɪm ewɪñ ba? Ama walɪ dɪkok manda eañ wɪn nandum nɪtek tɪlak?” 61 Eumbi, gitak papi, manda tambon no nɪm nɪnguk. Tɪmbi wolongan tapma amalok telak damanjɪ endɪ Yesu ñɪndɪñ nɪ-nandiɪmbi eñguk, “Dɪtna Mesia wakan, Yambat nɪ-kɪndekɪndem eamɪñ endok Nɪñañ ba?” 62 Nɪ-nandumbi Yesulɪ nɪnguk, “Natna en wakan. Gamanda kanekalɪñ wɪn: Ama Sɪsɪnɪk endɪ Gembɪ Molomdok kii dɪndɪmnan pipalɪmbi, yakan amatam yambɪ-dɪkñendekamɪk. Tɪmbi en wakan kunum gɪnañ nanin mulukua plon undane-bɪumbi kanekalɪñ.”

⁶³ Eumbi, tapma amalok telak damanji endi manda win nandum pi-sinik taumbi, kusali tumbi daklewiktok dasindasin wilapbi enguk, “Neta amala nombo eni-nandimbi, ama ñolok kusali youtlonjinetamini? ⁶⁴ Sindi ip nandini, endi enla Yambat enipi, Yambat ni-tike-pi-yalilak. Wala nitek nandañ?” Eumbi, gitikkandi Yesu mandanlok kinjan tikewiktok nandingiliñ tuop wili kimbektok e-talengiliñ. ⁶⁵ Tumbi diwindi kusei kimpipi, manji iwit sua-nimbi, timan dai sandumdi masipbi, kisi wipi ningiliñ, “Nindi gwitak ninimbim indaumbi nandina!” Tumbi tiplaplaeli Yesu tikembi, kisi pindimdi wikiliñ.

Petloli Yesula “Nak en nim nandi-nimlet” eñguk

⁶⁶ Tumbi Petloli tapma amalok telak damanjilok it pawan sañ simba ginañ palinimbibi, ama wolok kena wembe noli bimbibi, ⁶⁷ Petloli komba sei-palim kañbi, ka-kiliñ embi ninguk, “Dik bo Yesu Nasalet nanin en gita kulañ gambilet.” ⁶⁸ Eumbi, Petloli ninguk, “Nim a. Dik nek elañ nak nim nandilet.” Windini embi, sañ simba telak yamanan pinambi, wolongan puputti kitinuk. ⁶⁹ Tumbi kena wembe endi Petlo kañipi, manda dama eñguk windinangot nombo embi, ama wolok pakilinda enbi eñguk, “Ama ñin Yesulok nol no ñakan.” ⁷⁰ Eumbi, Petloli nombo “Nak nim” embi gitinganeñguk.

Tumbi nain nim ombataumbi, nombo ama wolok ikiliñ endi ningiliñ, “Dik Galili naninda tumbi dik biañgan endok nol no.” ⁷¹ Nimbimbibi, Petloli manda kwambinagan nombo nombo embi ñindini enguk, “Biañgan sinik. Nak ama koi eañ win nim nandi-nimlet. Manda juluniet elleta, Yambatti kindem nep tumbi kolawa.” ⁷² Eumbi, wolongan puputti kitumbi, nain tipet timbimbibi, Petloli Yesuli manda ninguk win nandiswikuk. Yesuli ñindini ningukta, “Puputti gama nain tipet nim kitinimbibi, dik dama nain tipet git no naka ‘En nim nandi-nimlet’ eutañ.” Petloli manda win nandi-tombi, simbai kolaumbi, kolan sinik kukuk.

15

Yesuli yom amalok kinjan tikeñguk

¹ Kwet salaup timbimbibi, wolongan tapma ama biesi git ama biesi diwin ba endikne manda nandi-tale ama, win endi Juda amatamdok yambi-diknenji gitik endi kimin tumbi, Yesu nek tinimnelindok manda e-topgiliñ. E-topbi, Yesu kii top nañgip ñambi, Judia kwettok yambi-dikne ama Pilato endok kii plon kimikiliñ. ² Tumbi Pilatoli kañbi ninandim eñguk, “Ba dik Juda amatam endok ama wapmañ ba?” Eumbi tambane-ninguk, “Ditna elañ ip wakan.” ³ Tumbi tapma ama biesi endi Yesulok siñgin si-sinik tañgiliñ. ⁴ Windini timbimbibi, Pilatoli Yesu nombo ninandini eñguk, “Endi dikok manda asup embi, siñgiga siyañ win nandilañ. Dik manda tambon tuop nim ewiñ ba?” ⁵ Eumbi, manda no nim tambane-eumbi, Pilatoli wala nandi-bendi-tinuk.

⁶ Gwilat tuop kamaikamai nain indaumbi, Pilatoli amatam nandissembi, ama nolok koi kitiangiliñ en wakan it kwambin ginañ nanin pisapi emlinuk. ⁷ Nain wolonda ama no koi Balabas it kwambin ginañ pakuk. Endi nolii gita Roma ama mik ti-semibi, diwin yandip kimgiliñ, wala tumbi ep imbi, it kwambin ginañ yambiombi pakiliñ. ⁸ Tumbi amatam kimin gitik endi Pilatoli lombi, kundit nek ti-semilinguk

wɨndiŋgangot nombo ti-semektok ni-nandiŋgiliŋ. ⁹⁻¹⁰ Tapma ama biesi endi Yesu koi giŋgiŋtta ka-gimbɨt ti-ŋmbi, kusei wala en Pilatolok kii plon ki-mɨkiŋda. Pilatoli wɨn nandiŋmbi, amatam tambane-enguk, “Juda sɨndok ama wapmaŋ wɨn pɨsat-samettok nandaŋ ba?”

¹¹ Gan tapma ama biesili amatam eni-munjupi eŋgiliŋ, “Sɨndi eumbi, endok kinjan Balabas pɨsat-sametak.” Tɨmbi amatamdi ama biesili eŋgiliŋ tuopgan eumbi, ¹² Pilatoli nombo eni-nandiŋmbi eŋguk, “Wɨndiŋ eaŋda tɨmbi, ama ŋɨn Juda ama sɨndok ama wapmaŋ nɨaŋ en wakan nek ti-ŋmettok nandaŋ?” ¹³ Eumbi, nombo kitɨmbi niŋgiliŋ, “Kloŋbat plon wɨli ki-mbɨn!” ¹⁴ Eumbi enguk, “Neta wɨndiŋ ti-ŋmet? Endi kundit kolan nek sɨnik tiŋguk?” Eumbi, endi kwambiŋgan kitɨmbi eŋgiliŋ, “Kloŋbat plon wɨli ki-mbɨn!” ¹⁵ Eumbi, wolongan Pilatoli nandi-sembi, giŋanji busukŋanewiktok Balabas pɨsat-semguk. Pɨsat-sembi, Yesu waipneliŋdok enbɨmbi, bit gwɨlap pɨsikŋatti waipgiliŋ. Taleumbi, kloŋbat plon wɨtneliŋdok ama saŋasɨlok kisi plon ki-mɨkuk.

Yesu ti-lakalaka e-ti-ŋmbi, kloŋbat plon wɨkiliŋ

¹⁶ Tɨmbi ama saŋasili Yesu tikembi, nisɨlok saŋ simba giŋaŋ naŋgiŋpi ŋaŋgiliŋ. Ŋa-tombi, nosii giŋtik ep mɨn tɨmbi, ¹⁷ Yesu ti-lakalaka e-ti-ŋimneliŋdok sauloŋ gi-mɨn ama wapmaŋdok sauloŋ nomɨk wɨn dasi-ŋmbi, toa pɨsikŋat walɨ bondɨnem kumbam plon dasi-mɨmbi, ama wapmaŋdok bundi walan tiŋguk. ¹⁸ Dasi-ŋm-taleumbi, ama noŋgan noŋgandi bɨmbi niŋgiliŋ, “We! Juda amalok ama wapma!” Wɨndiŋ embi, ¹⁹ toŋali kumbam plon wɨpi, iwɨt sua-ŋmbi, juluŋjuluŋ mɨlelem ti-ŋmŋipi ti-kiŋdem da-ŋmgiliŋ. ²⁰ Ti-lakalaka giŋtik ti-tale-ŋmbi, sauloŋ gi-mɨn wɨn kiundiliŋmbi, nombo enlok dasindasin dasi-ŋmbi, kloŋbat plon wɨtnepi naŋgiŋpi ŋaŋgiliŋ.

²¹ Ŋaŋipi, ama no telak plon tɨmbi indaŋgiliŋ koi Simon Sailini it kwelan nanin, Alesande giŋ Rufus endok beset. Endi Jelusalem it kwelan lambum kaŋbi, kaikan Yesuloŋ kloŋbat bemektok ni-giŋgiŋneumbi bemum ŋaŋgiliŋ. ²² Ŋambi, kwet no koi Golgota (niŋɨlok manda plon Kumbam kwandat) wolok Yesu naŋgiŋpi ŋa-tomgiliŋ. ²³ Ŋa-tombi, siŋgin gawattok gwasap wain tuk giŋ tambaneŋgiliŋ wɨn mi-kaumbi, ni-m naŋguk. ²⁴ Tɨmbi kloŋbat plon ki-mɨp wɨpi mambi ikuk. Wɨndiŋ ti-talembi, dasindasin danneliŋdok satu saŋala kolɨm ep indaumbi wolok tuop danbi epgiliŋ.

²⁵ Nain wɨn 9 kilok tɨmbɨmbi, kloŋbat plon wɨkiliŋ. ²⁶ Tɨmbi kusalɨlok manda ŋiŋdiŋ palaŋ plon youpi, kumbam kusipnan wɨlim pakuk, “Juda ama endok ama wapma.” ²⁷⁻²⁸ Tiŋipi, kumbu ama saŋan tiŋpet Yesu giŋta kloŋbat plon yandiŋgiliŋ, nolɨ Yesulok kii diŋdiŋman, nolɨ kii kepmanan ep mambi ikimɨk. *

²⁹ Tɨmbi amatam wolok ŋaŋambɨt tiŋgiliŋ endi manda kusei kusei ni-mbi ni-lakalaka eŋipi, kumbanji diŋgunembi niŋgiliŋ, “Yɨi! Diŋ tapma it wiat-kopi, nain tiŋpet giŋ no wolok giŋaŋnangan nombo mambi ilepi eŋguŋ wɨn! Niŋtek?” ³⁰ Gwɨlaka ti-ke-ki-mɨlepi, kloŋbat plon nanin pɨwɨŋ!” ³¹ Tɨmbi tapma ama biesi giŋ endiŋke manda nandi-tale ama endi bo wɨndiŋgot Yesulok plon e-sasale manda nisɨŋgan embi eŋgiliŋ,

* **15:27-28:** Nandi-tale ama diwɨndi manda kusip no patgot tilak eaŋ. Manda wɨn ŋiŋdiŋ, “Wɨndiŋ tiŋgiliŋda, manda no youyoulin patak walɨ inda-dakleŋguk, wɨn ‘Enda nandum kolan tiŋdi ama no tiŋguk’ wolok bien indaŋguk.”

“N+tek t+mbi, end+ ama d+w+in ep k+m+kuk, gan enlok siñgin tuop n+m t+ke-k+m+tak. ³² T+kap end+ biañgan Mesia, Israe! amatam endok ama wapmañ kulakta, man n+nd+ñg+it kloñbat plon nanin p+un. W+nd+ñ t+mbekta, kusal+ ka-nand+mbi nand+k+l+kt+ t+ñ+mnetam+ñ.” T+mbi ama t+pet en g+ta yand+pg+l+ñ end+ bo n+kolañg+m+k.

Yesu k+mguk

³³ T+mbi maim boñg+pnan pal+mbi, kwet tuop k+l+m indaumbi ñakap 3 kilok t+keñguk. ³⁴ 3 kilok t+mb+mbi, Yesul+ enlok manda plon gemb+nat k+t+mbi eñguk, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?”, w+in n+n+l+ok manda plon “Yambatna Yambatna, nekta nambilañ?” ³⁵ T+mbi ama d+w+in kamañgan ik+l+ñ end+ manda w+in nand+mbi eñg+l+ñ, “Yakñesii! Plofet Elia k+t+ñ+mlak.” ³⁶ T+mbi ama nol+ woñep ñambi, d+l+ñ tuk kimb+ñ g+nañ nanin no t+ke-b+m wain tuk kiitan g+nañ w+s+mbi, komba bem plon imbi, Yesul+ nambektok sua eumbi loñguk. Loumbi eñguk, “Papa kana, Elial+ b+mbi t+ke-p+utak ba n+m.” ³⁷ T+mbi Yesul+ wopumgan k+t+mbi k+mguk.

³⁸ Nain wolonda tapma ilan it g+nañ delok Yambatt+ patak pa eañ wolok sandum wopum no temb+mbi, it g+nañ masip bimb+in pakuk. T+mbi Yesul+ k+mb+mbi, wolongan sandum w+in boñg+pgan blañganembi, gwat nanin wilap p+ lap taleñguk. ³⁹ T+mbi ama sañas+l+ok telak damanj+ end+ ama kloñbat plon yand+pg+l+ñ yambi-pakuk. Yambi-papi, Yesul+ k+m walan engano k+mguk w+in kañbi eñguk, “Biañgan s+n+k, ama n+in Yambattok n+ñañ s+n+k.”

⁴⁰⁻⁴¹ T+mbi tam asup Galili nanin Yesu g+it yakan Jelusalem b+ñg+l+ñ end+ bo wolok pak+l+ñ. D+w+ndok kos+ n+nd+ñ: Malia Makdala nanin wak+it Salome, t+mbi Malia, Yakobolok ou ba endok kwayañ Joses endok menj+et. Yesul+ Galili kwelan kul+ñguk nain wolonda tam t+pet g+it no wal+ en g+ta kuñ+pi, t+plaplae kena t+ñ+m+kul+ñg+l+ñ. Tam wal+ g+it+k giñgiñgan ipi ka-tuak+l+ñ.

Yesulok dalandan sumnan k+m+k+l+ñ

⁴² Timlala t+mb+mbi, Sabat patnand+ nain dumalaumbi, nepek g+it+k t+jum+it ba t+d+nd+m t+nd+l+ok nain t+pm+n dañguk, wala t+mbi ⁴³ Josep Alimatia nanin end+ Yesulok dalandan platik sumnan k+m+l+epi nand+ñguk. Josep end+ Juda amatamdok yambi-d+kñe ama endoñnan nanin no, ep t+nd+in k+ndem koi g+ñg+l+at. T+mbi end+ bo nain Yambatt+ g+ñg+tñii indangan plon yambi-d+kñeukak wala mand+m+nd+ kuñguk. End+ wakan m+s+m+s+ w+lambanembi, Pilatoloñ lombi, Yesulok dalandanla n+nand+ñguk. ⁴⁴ N+nandumbi, Pilatol+ “Yesu ip k+m+k” manda w+in nand+s+l+kñembi, ama sañas+l+ok telak damanj+ n+tiañeum b+umbi, “Yesu biañgan k+m+k ba n+m?” wolok n+nand+ñguk. ⁴⁵ N+nandumbi, end+ n+dakle-ñ+m+umbi, Pilatol+ Josep nand+ñ+mguk.

⁴⁶ T+mbi Josept+ ñambi, sandum satnin ombap no tuambi, Yesulok dalandan kloñbat plon nanin t+mb+ b+nd+l+m p+umbi t+ke-ñambi, sandumd+ t+m+pi imguk. Im-talembe, kawat g+nañ enlok g+ñg+it kul+l+ñnan wolok ña k+m+kuk. K+m+pi, kawat wopum no munjul+mbi ña sum yama masipguk. ⁴⁷ End+ w+nd+ñ t+ñ+l+mbi, Malia Makdala nanin g+ta Malia Joseslok meñ end+ “Yesulok dalandan delok k+m+l+etak?” w+nd+ñ k+m+it-nand+mbi ka-tuak+m+k.

16

Yesul+ k+imnan nanin m+lakuk

¹ Sabat patnand+ nain taleumbi, Malia Makdala nanin en g+ta Malia Yakobo meñ t+mbi Salome, end+ salasalanan kandañ ñam, Yesulok dalandan saple-ñ+imneliñdok gwasap g+it pama tul tuambi t+jum+it tiñg+liñ.

² Kena nain kusei k+m+k+m+l+nan sala mulum t+mb+mbi, tam end+ m+lapi isi bimb+mbi, Yesulok sum telak w+in kle ñañ+l+mbi, kwet salañguk.

³ End+ telak plon ñañ+pi, n+s+ñgan nand+ m+latambi eñg+l+ñ, “Nind+ n+p k+m+pi, kawat wopum sum yama masip patak w+in munjupi, dl+tom n+metak?” ⁴ W+ind+ñ eñ+pi ña sumnan tombi, deium ñaumbi kañg+l+ñ w+in: kawatt+ sum yama k+m+sip pakuk w+in ikan munjul+mbi, tambon kandañ ña pakuk. Kawat w+in wopum s+n+k.

⁵ T+mbi end+ sum g+nañ lombi, ama gwañgwa no k+it d+nd+im kandañ pipal+m kañg+l+ñ, endok dasindasin ombap satnin s+n+k. Tamd+ ama w+in kañbi sil+kñeñg+l+ñ. ⁶ T+mbi end+ enguk, “N+im sil+kñenel+ñ! S+nd+ Yesu Nasalet nanin kloñbat plon w+k+l+ñ en kanepi bañ, gan end+ ñi n+im patak. Kwel k+njangot ñ+ kaw+it! En ip m+lalak. ⁷ Kak, ñaw+it! S+nd+ gwañgwañii g+it Petlo endoñ ñambi, ñ+nd+ñ enb+it, ‘Yesul+ manda dama sanguk wolok tuopgan end+ telak dama ti-sambi, Galili kwelan ñaumbi, wolok kanekal+ñ.’” ⁸ Eumbi, gemb+nj+ p+um blañblañ t+mbi, sum bim pi ñañg+l+ñ. Pi ñañ+pi, m+s+ñg+l+ñda t+mbi ama nola nepek nek indañguk wolok kasat n+im ti-semg+l+ñ.

*Yesul+ noliiloñ indambi, kunum g+nañ loñguk **

⁹ Kena nain kusei k+m+k+m+l+nan Yesul+ salasalanan k+imnan nanin m+lapi, dama s+n+k Malia Makdala nanin endoñ indañguk. (Lap kandañ end+ yal kolan k+it tambon t+pet tam endoñ g+nañ ep kle-kokuk.) Yesul+ tam endoñ indaum ¹⁰ p+ñambi, ama Yesu g+ta kuñg+l+ñ endoñ ñañguk. Ña yambumbi, kut-blanbla e-pal+ñ+l+mbi, nepek nek indañguk wolok tuop kasat ti-sembi ¹¹ eñguk, “Yesu kaik pal+mbi kat.” Gan amal+ manda w+in nandumbi tlal tiñguk.

¹² Wolok siñgi kandañ gwañgwañiit t+pet end+ Jelusalem it kwelan nanin p+ñañ+l+mbi, Yesu siñgin walan tik+leumbi inda-semguk. ¹³ Inda-semum undane-ñambi, nosiila kasat ti-semg+m+k. Gan end+ nandumbi, w+in bo tlalgot tiñguk.

¹⁴ T+mbi gwañgwañii ¹¹ end+ nana na-pal+ñ+l+mbi, Yesul+ siñgi endoñ bo inda-semguk. Inda-sembi, amatam en m+lal+mbi kañg+l+ñ endok mandanj+ n+im nand+ k+l+k t+mbi, g+nañ kwamb+ t+mbi, nandum tlal tiñguk wala onomb+ñguk.

¹⁵ T+mbi enguk, “S+nd+ kwet tuop ñambi, nokok g+ñg+it manda k+ndem ñ+in amatam g+it+ikta eu sapakñaneukak! ¹⁶ No end+ miti tuk i-talembi, g+ñg+it manda k+ndem nand+kwamb+ñ dalakta, en wakan Yambatt+ t+ke-k+m+lekak. Gan no end+ nandum tlal t+lakta, enlok kusei t+mb+ dakleumbi, tambon omb+ t+keukak. ¹⁷ T+mbi Yambatt+ amatam g+ñg+it manda k+ndem nand+kwamb+ñ dañ w+in ep t+mb+ pañg+taumbi, kundit engano ñandin t+nekal+ñ: end+ yal kolan nokok kotna plon ep kle-kopi, manda komblin kwet d+w+indoñ w+in enekal+ñ. ¹⁸ T+kap end+ malet sañan upmat k+is+l+ t+ke-loneliñ ba tuk kolan upmat nanel+ñ, nepek wal+

* **16:8:** Nand+tale ama d+w+ind+ ñ+nd+ñ eañ: Maleko en manda ñ+in n+im youkuk.

n+m ep t+mbi kolanekaliñ. Timbi endi wakan ama jimbasat endok plon k+s+ k+m+pi ep t+mbi k+ndem danekaliñ.”

¹⁹ Wopum Yesuli manda win en+taleumbi, Yambatti kunum g+nañ t+ke-loñguk. T+ke-loumbi, Yambat enlok kii d+nd+mnan pip pal+mbi, yakan kunum kwet yambi-d+ikñeam+k.

²⁰ Timbi gwañgwañiili kwet tuop ñambi, g+ñg+it manda k+ndem eu p+ñguk. W+ndiñ t+mb+mbi, Wopumdi mandanji kwambiñ daw+ktok ep t+mbi pañg+taumbi, kundit engano s+n+k t+ñg+i+ñ.

LUKA Ama Sisɨnik Yesu indaɳguk

Lukali gɨɳgɨt manda kɨndem ama loloɳ no koi Tiofilus endɨ pinalektok youkuk

¹ Yambattɨ nepek gɨtik nɨndok boɳgɨpnɨnan tɨmbɨ indaɳguk wolok kasat ama asuptɨ nanandɨɳjɨlok tuop kiupi youkɨliɳ, ² wɨn kusei kɨmɨkɨmɨliɳnan nanin nepek indaɳguk wɨn dausɨli kaɳbi, gɨɳgɨt manda e-daut kena tɨɳgɨliɳ endɨ kasat wɨn tɨ-nɨmgɨliɳ, wolok tuop endɨ wɨndɨɳgangot kiupi youkɨliɳ. ³ Tɨmbi nak nepek gɨtik indaɳguk wɨn nain ombapgan e-lonjɨ kena tɨ-kɨliɳ eɳgutta tɨmbi ɳɨndɨɳ tɨmbettok nandɨlet: nak bo nepek indaɳguk wolok kasat sambat plon kɨmɨp youpi, lolona Tiofilus dɨka yout-gametat. ⁴ Wɨndɨɳ tɨmbambi, ɳɨndɨɳ nandɨ-dakleukaɳ: nepek wolok kasat tɨ-gamgɨliɳ walɨ biaɳgan wɨndɨɳgan indaɳgɨliɳ.

Eɳalolɨ Yoane indauptok Sakalaiala nɨɳguk

⁵ Elottɨ Judia kwettok ama wapmaɳjɨ kuɳɨliɳmbi, tapma ama no kuɳguk koi Sakalaia. Endɨ telak dama no koi Abia endok sambat gɨta tapma it gɨnaɳ kena pa tɨliɳguk. Tamɨn Elisabet endɨ bo Alondok* sambat. ⁶ Wapatam tɨpet endɨ Yambattok dainan dɨndɨm sɨɳnik kumbi, Wopumdok endɨkɳe manda ba telak gɨtik kɨmɨt-kleɳgɨmɨkta yomjet no nɨm pat-semguk. ⁷ Gan Elisabet endɨ yamɨn pakukta tɨmbi endɨ gwaɳgwanjet bisat nɨmnat papi, gɨlik sɨɳnik tɨɳgɨmɨk.

⁸ Nain nola ɳɨndɨɳ indaɳguk: Abialok sambat endɨ tapma ilan kena tɨndɨlok nain inda-semumbi, Sakalaialɨ bo Yambattoɳ tapma tɨɳmepi lom pakuk. ⁹ Palɨɳɨliɳmbi, tapma amalɨ “Wopumdɨ pataknan nindɨ lombi, pama mɨliɳɳat si-ɳɨmetak?” embi, tapma ama nɨsɨlok ep tɨndɨɳjɨ klembi, tɨmbi-inda saɳala kokɨliɳ. Kolɨmbi, Sakalaia tɨmbi indaumbi, it gɨnaɳnan loɳguk. ¹⁰ Pama mɨliɳɳat sinjilok nain indaumbi, amatam asuptɨ tapma it saɳ jimba gɨnaɳ kɨmɨn tɨmbi, nɨmolo tɨ-pakɨliɳ. ¹¹ Tɨmbi Wopumdok eɳalo nolɨ Sakalaialoɳ inda-ɳɨmɨmbi, pama sinjilok sisuat wolok kɨt dɨndɨm kandaɳ ikuk. ¹² Ili kaɳbi kasɨliɳkɳembi, kolan mɨsɨɳguk. ¹³ Gan eɳalolɨ ɳɨndɨɳ nɨɳguk, “Sakalaia, dɨk nɨm mɨsɨwɨɳ. Yambattɨ ikan nɨmoloɳga nandɨɳgukta ɳɨndɨɳ tɨ-gamekak: tamga Elisabet endɨ nɨɳaɳga no apmɨumbi, koi Yoane kɨtɨukaɳ. ¹⁴ Enda tɨmbi sɨmbaka kɨndem daumbi, sɨlisɨli wopumdɨ gɨnaɳga tokɳeukak. Tɨmbi endok indaindaɳɨla amatam asuptɨ bo sɨlisɨli tɨ-ɳɨmɨnekalɨɳ. ¹⁵ Kusei ɳɨndɨɳda wɨndɨɳ tɨnekalɨɳ: Wopumdɨ enda nandum loloɳ sɨɳnik tɨlak. Gwaɳgwa walɨ kuɳgun Wopum bi-ɳɨmekakta tɨmbi wain ba tuk kimbɨɳ nɨm nambekak. Tɨmbi endɨ meɳ sɨmbai gɨnaɳnan palɨɳɨliɳmbi, Dɨndɨm Woɳɳ tokɳe-ɳɨmumbi kuukak. ¹⁶ Endɨ Israel amatam asup gɨnaɳjɨ ep tɨmbi tambanembi, Wopum Yambatsɨloɳ undane ɳanekalɨɳ. ¹⁷ Yambattok gembɨ ba Woɳ plofet Elialoɳ palmɨɳguk wɨndɨɳgangot nɨɳaɳgaloɳ bo palmɨmbi, Wopumdok telak dama tɨmbekak. Endɨ bepsiilok gɨnaɳjɨ tambaneumbi, gwaɳgwanjii nombo wale kɨndem tɨ-semnekalɨɳ, tɨmbi ama Yambattok

* 1:5: Alon wɨn tapma ama gɨtik endok bep paɳjɨ.

manda w+kañ endok g+nañji tambaneumbi, ama d+nd+m kuañ endok nanand+nji klenekaliñ. W+nd+ñ t+ñ+pi, endi Wopum b+mb+ñdok ti-pañg+pañg+le ti-semekak.”

¹⁸ T+mbi Sakalaial+ eñalola n+mbi eñguk, “Mandañgala n+tek nand+wambi, biañgan t+mbek? Nak g+lik s+nik t+ñgut, t+mbi tamna endi bo gwilat asupgan makleñguk w+ñ!” ¹⁹ Eumbi n+ñguk, “Nak eñalo Gabliel, t+mbi nak Yambattok ñasiñgan kuñ+pi, kena pa t+let. T+mbi nak d+ki+ta manda embi, g+ñg+it manda k+ndem ñ+n ganganlok embi, nani-mul+mbi b+it. ²⁰ Ale, d+ik nandi: g+ñg+it manda gan+it wolok tuop Yambatt+ nain k+m+kuknan indaukak. Gan d+ik mandana n+m nanand+k+lik t+lañda t+mbi nak mañga k+m+sip gamambi, slak mañga kwap em pal+mbi, nepek gan+it wali bien indaukak wolok tuop.” Eñaloli w+nd+ñ eñguk.

²¹ Sakalaial+ nain ombap tapma it g+nañ sakiñelam pakukta t+mbi amatam mand+pak+li+ñ endi nandi-bendi ti-ñ+m+ñg+li+ñ. ²² T+mbi endi sañ jimba g+nañ p+ñguk nain wolonda endi manda embektok tuop n+m. Slak man kwap em papi, k+tt+ñgot t+ñgukta t+mbi amatamd+ “Endi tapma it g+nañ nepek engano s+nik no kañak” w+nd+ñ nand+ñg+li+ñ.

²³ Tapma ilan kenan t+nd+lok nainñ+n taleumbi, Sakalaial+ ilan undane ñam ²⁴ pat-ta-ñaumbi, tam+n Elisabet endi gwañgwa m+nj+p t+ñguk. T+mbi yak+p k+it tombon endi ilan gitakan pat-sembe+mbi, ñ+nd+ñ eñguk, ²⁵ “Wopumdi nain ñ+nd+ñg+it nandi-nambi, amatamdok dausinan maetna t+mb+ tale-namektok ñ+nd+ñ t+mb+ inda-namlak.”

Eñaloli Yesu indauptok Malia n+ñguk

²⁶ Elisabeti yak+p k+it tombon noñgan gwañgwa m+nj+p ti-pali+ñ+li+mbi, Yambatt+ eñalo Gabliel Nasalet it kwelan Galili kandañ patak wand+ñ n+mul+mbi, ²⁷ tam sim no ama g+ta gama n+m kuñgun koi Malia endoñ ñañguk. Ama wapmañ Devit damañgan kuñguk endok komblin koi Josep tam sim w+ñ endok g+ñg+it w+li+mum pakuk. ²⁸ Eñaloli Malialoñ tombi we ñ+m+mbi n+ñguk, “Wopumdi g+nañ s+loñ k+ndem ti-gambi, d+ki+ta patak.” ²⁹ W+nd+ñ eu nand+mbi, g+nan m+lal+mbi, nanand+n n+m dakleumbi, g+nan g+nañ “Manda wolok kusei w+ñ nek?” embi, nanandi kena t+ñguk.

³⁰ T+mbi eñaloli n+mbi eñguk, “Malia. Yambatt+ g+nañ k+ndem ti-gambi nandi-gamlak, wala t+mbi n+m m+s+w+ñ! ³¹ Nand+lañ. D+ik gwañgwa m+nj+p t+mbi, gwañgwa t+keukañ endok koi Yesu k+ti+ukañ. ³² Endi ama wopum pal+mbi, Yambat Loloñ S+nik endok n+ñañ n+nekaliñ. Bep pañ Devit endi Israel amatamdok ama wapmañji kuñguk, w+nd+ñgangot Wopum Yambatt+ en ama wapmañji k+m+l+m papi, ³³ nain taletalen n+mnat Jekoptok sambat, w+ñ Israel amatam, yambi-d+ikñembi, endok ama wapmañji kuukak.”

³⁴ T+mbi Malial+ eñalo n+nanand+mbi eñguk, “Nepek w+ñ n+tek indaukak? Nak ama g+ta gama n+m kuñgut, wala.” ³⁵ Eumbi tambane n+ñguk, “D+nd+m Woñd+ d+ikoñnan p+umbi, Yambat Loloñ S+nik endok gemb+nl+ gep tapliukak, wala t+mbi gwañgwa apmekañ endi giñgi s+nik, t+mbi Yambat enlok N+ñañ n+nekaliñ. ³⁶ D+kok sambatka tam no Elisabet en nand+ñ+m+lañ. Endi g+lik, t+mbi ‘En yam+n’ w+nd+ñ n+ñg+li+ñ, gan man ñ+nd+ñg+it endi bo gwañgwa m+nj+p+mat kuumbi, yak+p k+it tombon noñgan ñalak. ³⁷ Nekta, Yambatti nepek no tuop n+m t+mbek no n+m patak.” ³⁸ Eumbi, Malial+ tambane n+ñguk, “Ale.

Nak Wopumdok kena wembe silanin. Manda elañ, wolok tuop indanamun.” Wíndiñ eumbi, eñaloli en kañ bimbi ñañguk.

Maliali Elisabettoñ ñañguk

³⁹ Wolonda Maliali ti-wili dikñe timbi, Galili kwet bimbi, Judia kwet piñilopilatnan platik sinik ñambi, it kwet nolok tomguk. Tombi, ⁴⁰ Sakalaialok ilnan lombi, endok tamín Elisabet we ñimñguk. ⁴¹ We ñimñumbi nandumbi, wolongan gwañgwa Elisabettok simbai ginañ pakuk wali gembinatgan sasik tiñguk. Timbi Dindim Woñdi endok ginañnan tokñeumbi, ⁴² wopungan kitimbi, ñindíñ eñguk, “Tam ñindok boñipniinan dik wakan gwílam gangamín, timbi gwañgwa tikeukañ wín wíndíñgangot gwílam ikan mímín.” ⁴³ Elisabetti wíndíñ embi yousimbi ññguk, “Gan nitek timbi dik Wopumnalok meñli tam pimbiñen nak ñandin nokoñ bilañ? ⁴⁴ Nak Wopumnalok meñ ganlet wín kusei ñindíñda: nak dik we nameñ wín nandit nain wolondañgan gwañgwa nokok simbatna ginañ patak endi silisili timbi, sasik tik. ⁴⁵ Timbi Wopumdi nek ganguk wolok tuop indaukak wín nandi-kwambiñ dambi tike-kulañda, amatam diwín yapma kle-patañ.”

Maliali Wopum ni-kíndem dañguk

⁴⁶ Timbi Maliali ñindíñ eñguk,
 “Walenali Wopum ni-loloñ elak,
⁴⁷ Yambat nep kímítak enda ginañna tipti nandi-koñgom ti-ñímlak.
⁴⁸⁻⁴⁹ Nekta, nak endok kena wemben pimbiñen,
 gan endi wandingan embi nandi-namguk,
 wín Yambat Gembí Molom endi kundit wopuwopum asup ti-namguk,
 wala timbi amatam man ñindíñgít kuañ ba siñgi kunekaliñ
 endi naka ‘amatam diwín yapma kle-patak’ wíndíñ nanínekaliñ.
 Endi Yambat dindim ba giñgi sinik,
⁵⁰ amatam giñgiñgan ti-ñímañ busuk mamasa ti-sembi,
 ama sambat no ba no siñgi indanekaliñ enda wíndíñgangot ti-sem-tañaukak.
⁵¹ Endi kundit gembinat pa tiñipi,
 ama ginañji ginañ nisíla nandum loloñ tiñguk wín ep timbi pa-puseneñgíliñ.
⁵² Endi ama wapmañ gembínjít pipapatsi apma tike-sembi,
 amatam kosi ñimnat enda kot giñgít emguk.
⁵³ Endi amatam nepenepekta lonjíñgíliñ enda ginañ síloñ ti-semumbi,
 nombo ñim lonjíñgíliñ,
 gan amatam nepek asup pat-semguk wín eni-mulimbi, slak pim ñañgíliñ.
⁵⁴⁻⁵⁵ Ñindok bep pañniila eni-kwambiñ dañguk
 wolok tuop endi kena gwañgwañii Israel wakan epmí platambi,
 Ablaam gíta kombliñii nandi-sembi,
 busuk mamasa nain taletalen ñimnat ti-semektok ñim nandi-kamalañguk.”
⁵⁶ Maliali wíndíñ eu taleumbi, yakip típet gít no ba nek Elisabet gíta papi, undanem ilnan ñañguk.

Elisabetti Yoane apguk

⁵⁷ Elisabetti gwañgwa tikitikelok nain indaumbi, ñíñañ apguk.
⁵⁸ Endok sambalii gít ilnan nasiilí Wopumdi ginañ busuk ti-ñimñguk

gāngit wān nandimbi, en gita silisili timbi, ⁵⁹ sande noñgan taleumbi, gwañgwa piñgu dāp dombinepi biñgilañ. Bimbi, beulok koi Sakalaia wān kitinepi eñgilañ, ⁶⁰ gan meñli “Wān nīm” eñguk. Embi, “Koi Yoane kitikitolok” eñguk. ⁶¹ Eumbi nāngilañ, “Sambatsettok boñgipsinan ama no koi Yoane no nīm patak.” Wāndiñ embi, ⁶² kittiñgan beu nānandimbi eñgilañ, “Dik kot nek mīmīlok nandilañ?” Eumbi, ⁶³ kundit youyouttok nepenepela enbimbi, tike bi mūmbi, “Koi Yoane” youkuk. Youlimbi, wān kañbi nandibendi tiñgilañ. ⁶⁴ Timbi wolongan Sakalaialok man mamben salaktaumbi, kusei kīmipi, manda embi, Yambat nīkindem dañguk.

⁶⁵ Nepek wāndiñ indañmūmbi, il kwelnan nasili kundit wān kañbi misāngilañ. Timbi nepek indañguk wolok giñgitti sapananembi, Judia kwet jañginnan tuop ña-taleñguk. ⁶⁶ Timbi kasat wān nandīngilañ endi gitik nandīkwānakwānalembe, Wopumdi gwañgwa wān gembīnli kasopmilak wān ka-nandī-tomgilañda ñāndiñ e-nandīngilañ, “Gwañgwa walī bendi wopum dambi, ama nitein sinik indaukak?”

Sakalaialī Wopum Yambat nīkindem dañguk

⁶⁷ Timbi Dāndīm Woñdi Yoanelok beu Sakalaialok ginan tokñeumbi, Yambatti manda eelok nānguk wolok tuop embi, ñāndiñ eñguk,

⁶⁸ “Nāndi Wopum, Islaellok Yambat, en kusei ñāndiñda nīkindekindem tiñmīna: endi amatamñii nandīnīmbe,

toptop kolan gīnañ nanin nīp tuambi, nīp kīmīkuk.

⁶⁹ Endi enlok kena aman Devit endok komblinñii boñgipsinan nanin ama gembinat no nīp kīmīlektok timbi inda-nīnguk,

⁷⁰ wān damañgan plofet amañiila enbimbi eñgilañ wolok tuop.

⁷¹ Endi kanjīknii ba ama gitik nandī-kola ti-nīmañ endok kīsīnan nanin nīpma tikeuktok wāndiñ tiñguk.

⁷² Endi bep paññii busuk mamasa ti-sembe, en gita toptop tiñguk wān nīm nandī-kamalaukak.

⁷³ Endi enlok koi plon sotni Abilaam ñāndiñ nīkwambīñ dañguk:

⁷⁴ endi nandīnīmbe, kanjīkniilok kīsīnan nanin nīpma tikembi, nīp timbi pañgitaumbi,

mīsīmīsī nīmnat nī-wowoñ tiñipi,

⁷⁵ kuamīñ tuop endok dainan giñgītñiñgot dāndīm ku-ta-lonekamīñ.

⁷⁶ Timbi nīñana dikok kandañ nak ñāndiñ elet:

Yambat Loloñ Sinik endi dik enlok plofet aman ganbekak.

Nekta, dik Wopumdok telak dama timbi,

telak ti-dāndīm eñmekañ,

⁷⁷ wān dik amatamñii ñāndiñ eni-daut ti-semekañ:

‘Wopumdi sepmelektok nandīlak, wolok tuop yomji bi-samekak.’

⁷⁸ Nāndok Yambatni endi gīnañ busuk molomda timbi wāndiñ tilak.

Endi ama wān nīmulimbi,

māim sonan wāndiñ endi kunum gīnañ nanin nīndoñ pīmbe,

⁷⁹ ama yomjila timbi kilīm gīnañ kīmdok giñgit kuañ kōli sale-semlelak, endi busuktok telaknan nīnañgilañmbe kunekamīñ.”

Sakalaialī plofet manda wāndiñ eñguk.

⁸⁰ Timbi gwañgwa walī bendi wopum daumbi, ginan tipti wāndiñgot gembilañguk. Timbi endi kwet ama nīmnatnan ña ku-ta-ñakap, nain wān indaumbi, Israel amatamdok dausinān inda-dakleñguk.

2

Yesu gwañgwa indañguk

¹ Nain wolonda Sisa Augustos Roma kwet g̃t̃ik kiup ka-d̃ik̃ñeñguk end̃i kwet tuop kot sambat t̃imbektok nand̃imbi, wolok tuop end̃ik̃ñe manda no k̃im̃il̃im ñañguk. ² (Kwilinius̃i Sisalok kapmainan Silia provinslok kand̃ik̃ñe ama kuñguk nain wolonda kot sambat wal̃ indañguk. Damañgan wandin no ñim t̃ind̃n.) ³ W̃ind̃iñda amatam g̃t̃ikt̃i kos̃i k̃im̃it̃nepi bep pañ kasats̃ilok is̃i kuseinan ñañg̃il̃iñ.

⁴ Josept̃i w̃ind̃iñgangot t̃iñguk. End̃i ama wapmañ damañgan kuñguk koi Devit̃ endok sambatta t̃imbi, Nasalet it kwet Galili kwelan patak w̃in bimbi, Judia kwelan ñambi, Devittok il kusei koi Betleem wolok ñaupi ñañguk. ⁵ Ñambi, Malia g̃iñg̃it̃ w̃il̃m̃ĩum papi, gwañgwa m̃iñj̃p t̃iñguk en nañg̃il̃imbi, yakan koset k̃im̃it̃tepi ñañg̃im̃ik. ⁶ Ña tom pal̃iñ̃il̃imbi, gwañgwa t̃iket̃ikelok nain indaumbi, ⁷ Malial̃i gwañgwa telak dama t̃ikeñguk. T̃ikembi, sandumd̃i t̃im̃ip imbi, makauttok jawañ g̃inañ k̃im̃ikuk. W̃in it kiyau tokñeñgukta t̃imbi makauttok ilan lo pak̃im̃ik.

⁸ T̃imbi wand̃iñ kandañ sipsip kand̃ik̃ñe ama d̃iw̃in end̃i Betleem it kwet pawan pa kumbi, sipsip kauli-d̃ik̃ñe kena tim t̃i-pak̃il̃iñ. T̃i-pal̃iñ̃il̃imbi, ⁹ Wopumd̃i eñalo no ni-mul̃im endoñ b̃i indaumbi, Wopumdok kolsalen walalan bien endok plon youl̃im kañbi, kolan m̃is̃iñg̃il̃iñ. ¹⁰ Gan eñalol̃i enguk, “S̃ind̃i ñim m̃is̃inel̃iñ! Nak g̃iñg̃it̃ manda k̃indem no s̃indoñ t̃ike b̃ilet, t̃imbi manda wal̃i amatam g̃t̃ik g̃inañj̃i youl̃imbi, sil̃is̃il̃i t̃inekaliñ. Manda w̃in ñ̃ind̃iñ: ¹¹ ama ñ̃in Yambat en amatamñii sepmektok ni-mutak, w̃in Mesia Wopumñi, end̃i man tim ñolondañgan Devittok il kwel Betleem wolok inda-samlak. ¹² Nak manda biañgan elet w̃in s̃ind̃i ñ̃ind̃iñ ka-nand̃inetañ: s̃ind̃i gwañgwa g̃im̃in wakan t̃imbi indaumbi, sandumd̃i t̃im̃ip imbi, makauttok jawañ g̃inañ k̃im̃il̃im pal̃im kanetañ.” ¹³ Eñalol̃i w̃ind̃iñ eumbi, platik s̃iñik eñalo k̃im̃in wopumd̃i kunum g̃inañ nanin p̃i indambi, Yambat ni-k̃indem dambi, ñ̃ind̃iñ eñg̃il̃iñ,

¹⁴ “Kunum loloñen g̃inañ Yambattok koi ni-ta-lowit̃, t̃imbi kwelan amatam g̃inañ k̃indem t̃i-semalak endok kandañ busuk pat-semekak.”

¹⁵ T̃imbi eñalol̃i yambimbi, kunum g̃inañ undane ña-taleumbi, sipsip kand̃ik̃ñe amal̃i ñis̃iñgan e-nand̃i t̃imbi eñg̃il̃iñ, “Yakñe! Nepek indalak w̃in Wopum en ñiñi-daklelak, wala t̃imbi Betleem ñambi kana!”

¹⁶ W̃ind̃iñ embi, platik s̃iñik ñambi, Malia g̃it̃ Josep ep t̃imbi indaumbi, gwañgwa w̃in wakan makauttok jawañ g̃inañ pal̃im kañg̃il̃iñ. ¹⁷ Kañbi, eñalol̃i gwañgwa wolok plon manda enguk w̃in kasat t̃i-semg̃il̃iñ. ¹⁸ T̃imbi amatam sipsip kand̃ik̃ñe amalok kasat w̃in nand̃iñg̃il̃iñ end̃i g̃t̃ik nanand̃i kena t̃iñg̃il̃iñ. ¹⁹ Gan Malia end̃ila manda w̃in g̃t̃ikgan g̃inan g̃inañ dasimbi, nand̃i-kw̃inakw̃inalem̃i pa kul̃iñguk.

²⁰ T̃imbi sipsip kand̃ik̃ñe amal̃i undanem kenanj̃nan p̃i ñañg̃il̃iñ. Ñañipi, nepek g̃t̃ik eñalol̃i enguk wolok tuop indañgukta t̃imbi end̃i nepek g̃t̃ik nand̃imbi kañg̃il̃iñ wolok Yambat ni-k̃indek̃indem embi, koi ni-ta-loñg̃il̃iñ.

²¹ Sande noñgan taleñ̃il̃imbi, gwañgwa g̃im̃in p̃iñg̃iu d̃ip domb̃indomb̃ilok nain indaumbi, meñ beul̃i koi Yesu k̃it̃iñg̃im̃ik.

Endi gama meñ sɨmbai gɨnañ nɨm paliñɨɨɨmbi, eñaloli koi wakan ikan kɨtɨñguk.

Simeon gɨta Analɨ tapma ilan Yesu gwañgwa Mesia en wakan kadakleñgɨmɨk

²² Moseli endikñe manda diwɨn kɨmɨkuk wali ñɨndiñ elak: tam gwañgwa ikan tiketiken endi nɨtek tɨmbi, bɨndambo Yambattok dainan ti-jamilambi, gumañ enloñ ñauk. Endikñe manda wɨn kɨmɨtklendemɨktok nain indaumbi, Malia gɨta Josep endi gwañgwa tikembi, Wopum enlok bi-ñɨmɨndepi Jerusalem ñañgɨmɨk. ²³ Endi Wopumdok endikñe manda ñɨn tañgonendemɨktok wɨndiñ tiñgɨmɨk, “Sɨndi ama ba ilalok gaut wapai telak dama indañ gɨtik Wopum enlok bi-ñɨmɨnekaliñ.” ²⁴ Tɨmbi Wopumdok endikñe mandali elak wolok tuop endi “mambaip sim tɨpet ba monɨk no mambaip wandin tɨpet” tapma tɨndemɨktok nandɨm ñañgɨmɨk.✠

²⁵ Nain wolonda ama no Jerusalem kuñguk koi Simeon. Endi ama diɨndɨm, Yambattok endikñe manda kɨmɨtklembi, ama nin Yambatti ni-mulɨmbi Israeɨ amatam enɨbusuk ti-semekak en mandɨmbi kuñguk. Tɨmbi Diɨndɨm Woñdi en gɨta papi, ²⁶ ñɨndiñ ni-dakletaleñguk: endi gama kuñpi, Wopumdi Mesia ni-mulektok e-kwambiñ dañguk wɨn kaukuk. ²⁷ Tɨmbi Diɨndɨm Woñdi Simeon tapma it sañ jimba gɨnañ ni-mulɨmbi lo pakuk. Palɨmbi, Yesu meñ beuli endikñe mandali elak wolok tuop ti-ñɨmɨndemɨktok en wandiñ tike ñaumbi, ²⁸ Simeondi gwañgwa wɨn kañbi tike apmbi, Yambat we ñɨmɨmbi niñguk, ²⁹ “Molom, diɨk manda nanguñ wolok tuop indatalelak, wala tɨmbi man ñɨndiñgɨt kena gwañgwañga nandɨnamumbi, busukñenengan semba. ³⁰ Nak ama nindi gamanda amatamgai niɨpmekak en ip dautnali kalet. ³¹ Diɨk en ikan niɨmbi taleumbi ni-mulɨm amatam gɨtikti en kanekaliñ. ³² Tɨmbi Israeɨ amatamgai niɨnda kot gɨñgɨt niɨmekak, ba amatam diwɨndok telaka koli sale-semekak.”

³³ Simeondi gwañgwala wɨndiñ eumbi, meñ beuli wɨn nandɨmbi, nanandi kena tiñgɨmɨk. ³⁴ Tɨmbi Simeondi gwɨlam ti-sembi, Yesu meñ Maliala ñɨndiñ niñguk, “Nandiña. Yambatti gwañgwa ñɨn niɨmbi taleumbi, Israeɨ amatam asup endi en kɨmɨtkleañ ba niɨm wolok tuopgan Yambattok dainan pi piɨnekaliñ ba it-kwambiñ danekaliñ. Gwañgwa wali kɨmɨsalen no wandin Yambat en kɨmɨkuk, gan amatam asupti siñgi wɨɨmnekaliñ. ³⁵ Enda tɨmbi amatam gɨnañ nanandɨnji sembi wɨn tɨmbi dake-taleukak. Tɨmbi nepek niññañgala indañɨmekak kusei wala tɨmbi sɨmba gawatti kakit man piɨkñat nomɨk waleña bo youlekak.” Simeondi wɨndiñ eñguk.

³⁶ Tɨmbi plofet tam gɨɨk no kuñguk koi Ana endi bo tapma ilan pakuk. Endi Asellok sambat, Fanuellok wemban. Tam sim pakuk wolonda wapat tɨmbiɨmbi, gwɨlat kɨt tombon tɨpetgot yakan kuñgɨmɨk. Kukap, ³⁷ wapai sembumbi, slak tam kanjak pat-ta-bɨkap, gwɨlat 84 gɨtik ombiñguk. Endi tapma ilan pat-kuñpi, tim sandap Yambat ni-wowoñ tiñpi, nanañ kɨmɨsipbi, niɨmolo pa tɨɨñguk. ³⁸ Nain wolondañgan endi Yesu meñ beu gɨta Simeon yambiɨmbi, endoñ bɨmbi, wolongan gwañgwa wala tɨmbi Yambat we ñɨmɨñguk. Tɨmbi amatam gɨtik Mesia Jerusalem nasi mɨlap gɨnañ nanin epmektok indaukak endok

✠ 2:24: Kisim Bek 22:29, 34:19, Wok Pris 12:6-8

mandi+mandi kuñg+liñ enda Analí gwañgwa wolok indaindanla giñg+teni-ta-ñañguk.*

³⁹ Yesu meñ beuli Wopumdok endikñe mandali elak wolok tuop ti-talembi, iset kwesetnan Nasalet Galili kwelan undane ñañg+liñ.
⁴⁰ Ti+mbi gwañgwa w+n nanand+n kindemli giñan tokñeumbi, bendi kwamb+ñ daumbi, Yambatti g+nañ kindem ti-ñi+m+ñguk.

Yesu gwañgwalí Beulok ilan palektok nandiñguk

⁴¹ Gw+lat tuop kamaikamai nain† indaliñgukta, Yesulok meñ beuli Jelusalem pa ñayañg+m+k. ⁴² Ti+mbi Yesulok gw+lat 12‡ timb+mbi, tañg+m+k tuop klembi, Jelusalem londepi Yesu gita ñañg+m+k. ⁴³ Ña pakap, gw+lat taleumbi, ilan undane ñandepi, Yesu gwañgwa en Jelusalem kandañ sakñelam pakuk w+n n+m ka-nandi+mbi kañ+p ñañg+m+k. ⁴⁴ Endi “Tua en amatam asup telak ñañ endok boñg+ps+nan ñalak” w+ndiñ nandiñ+pi, sandap noñgan nandi-bendi n+mnat telak ñañg+m+k. Ñambi, kusei k+m+pi, sambatsettok ba nosettok boñg+ps+nan lonjiñg+m+k. ⁴⁵ Lonji n+m kañbi, undane Jelusalem ñañ+pi lonjiñg+m+k.

⁴⁶ Tim sandap ti+pet gi+ no lonji+lonji kena ti-ñambi, gwañgwa tapma it sañ jimba gi+nañ ti+mbi indaumbi, kañg+m+k w+n: endi endaut ama endok boñg+ps+nan pipapi, mandanji nandi+mbi, wolok kuseila eni-nandi pa tiñguk. ⁴⁷ Endi mandanji nandi-daklembi, kindem tambane-semgukta ti+mbi ama endok mandan nandiñg+liñ endi gi+tkgandi nandi-silikñembi, nanandi kena tiñg+liñ. ⁴⁸ Ti+mbi meñ beuli en kañbi ka-silikñembi, meñli niñguk, “Gwañgwa kambak, nekta ñi+ndiñ si+n+k ñilam+tañ? Nandiñañ, beka ni+ gep lonji kuñ+pi, nandi-bendi wopum ti-gamam+k.” ⁴⁹ Eumbi enguk, “Ni+tek ti+mbi nep lonji+m kuam+k? Nak Bepnalok ilnan ñolok palettok een w+n si+ ni+m nandiñg+m+k ba?”
⁵⁰ W+ndiñ eumbi, manda wolok kusei ni+m nandi-dakleñg+m+k. ⁵¹ Ti+mbi walinin meñ beu gita pi+mbi, Nasalet it kwelan undane ñambi, endok kapmainjetnan kuñguk. Ti+mbi meñli nepek gi+tk gwañgwalok plon indañguk w+n giñan gi+nañ nandi-dasimbi k+m+ti-nandi-kuñguk.

⁵² Ti+mbi Yesulok piñg+uli bendi wopum daumbi, nanand+n bo w+ndiñgangot tiñgukta Yambat ba amalí bo w+ndiñgot nandi-koñgom ti-ñi+m+ñg+liñ.

3

Yoanelí Wopumdok telak ti-d+i+ndime kena tiñguk

¹ Ti+mbi Sisa Taibelius endi Roma kwet tuop wolok ama wapmañji kuumbi, gw+lat 15 ti+mbi dumalañguk. Wolonda Pontius Pilatoli Sisalok kapmai kumbi, Judia distrik ka-d+kñeumbi, Elotti Galili distrik ka-d+kñeñguk. Ti+mbi Elottok konombal Filipti Itulia gi+ Tlakonitis distrik ka-d+kñeumbi, Lisanasli Abilene distrik ka-d+kñeñguk. ² Ti+mbi Anas en gita Kaiafas endi tapma amalok telak damanji kuñg+m+k. Nain wolonda Yoane Sakalalalok niññañ endi kwet ama ni+mnatnan kuñguk. Kuumbi, Yambatti manda ni+mb+mbi, ³ Jodan tuk baliliñ tuop kuñ+pi,

* **2:38:** Jelusalem w+n Isael amatam gi+tk endok plon e-yout tilak. † **2:41:** Gw+lat wolonda Isael amatamdi Yambatti Isip kwelan epmiñguk w+n nandi-pakañ. ‡ **2:42:** Juda amatamdi ñi+ndiñ nandiñg+liñ: gwañgwa no gw+lat 12 ombilak en ip amalok jimba plon tomlak.

manda eu p̄umbi, amatamda ñ̄ndiñ̄ enguk, “Yambatti yomji bi-samektok s̄ndi ḡinañ̄ tambatambattok tuk inekaliñ̄.”

⁴ Yoaneli kena t̄ñguk w̄in plofet Aisaiati manda no youkuk wolok tuop indañguk. Endok mandan pepa kwasa ḡinañ̄ ñ̄ndiñ̄ youyoul̄in patak,

“Ama noli kwet ama ñ̄mnatnan kuñ̄ipi, ñ̄ndiñ̄ kit̄ilak,

‘Wopumdok telak ti-d̄ind̄im e-ñ̄im̄it!

Telak kelam ti-d̄ind̄im e-ñ̄im̄inekaliñ̄!

⁵ Kwet wil̄iñ̄ git̄ik taplium tokñ̄eumbi,

kwet jañḡin ba kwet k̄im̄in git̄ik ti-jamilenekaliñ̄.

T̄imbi telak kelam ti-d̄ind̄im embi,

telak lop̄ilat yout d̄ind̄imembi t̄imbi jamilaukak.

⁶ T̄imbi amatam git̄ikgand̄i Yambatti telak n̄tek plon epma t̄ikeukak w̄in ka-nand̄inekaliñ̄.’”[✱]

Aisaiati manda w̄nd̄iñ̄ youkut wolok tuop Yoaneli t̄ñguk.

⁷ T̄imbi nain tuop ama k̄im̄in wopungand̄i Yoaneloñ̄ b̄imbi, ḡinañ̄ tambatambattok tuk i-semektok ñ̄mb̄imbi, ñ̄ndiñ̄ pa en̄l̄iñguk, “Malet sañandok komblin̄ii, s̄ndi nokoñ̄ b̄imbi, tukgot inel̄ñ̄dok nandañ̄ ba? Nindi sanb̄imbi, telak w̄nd̄iñ̄ Yambattok gimbit̄ inda-samekak w̄in maklenel̄iñ̄? S̄ndi kolanj̄lok k̄injanl̄i sapma kleuktok nandañda, ⁸ ḡinañ̄ji tambanembi, wolok bien kuñgunj̄inan t̄imbi indaumbi, ḡinañ̄ji ḡinañ̄ ñ̄ndiñ̄ ñ̄m nand̄inekaliñ̄, ‘Bep pañ̄i Ablaam endok k̄indemla t̄imbi Yambattok gimbit̄ maklenekam̄iñ̄.’ Nak sanba nand̄iwit: Yambatti k̄indem kawat ñ̄in ep t̄ik̄leumbi, Ablaamdok komblin̄ii indanel̄iñ̄ w̄in! Wala t̄imbi s̄ndi bien k̄indem ñ̄m laliyañda, kilamek! ⁹ Kapinoñgo komba kuseinan ikan k̄im̄ik̄im̄il̄in patak. Komba bien k̄indem ñ̄m pa laliyañ̄ git̄ik w̄in j̄nb̄im ḡilotaumbi, komba ḡinañ̄ kol̄i p̄im̄ d̄iukak.”

¹⁰ T̄imbi amatamdi ñ̄-nand̄imbi eñḡil̄iñ̄, “W̄nd̄iñda n̄tek t̄inekam̄iñ̄?” ¹¹ Eumbi tambane enguk, “No endi kiupi t̄ipet palm̄ilakta, ama no kiupi ñ̄mnat enda no m̄lok. Ba nanala w̄nd̄iñgangot t̄lok.”

¹² T̄imbi takis epep ama d̄iw̄in endi w̄nd̄iñgot tuk i-semektok b̄imbi ñ̄-nand̄imbi eñḡil̄iñ̄, “Endaut, n̄ndi n̄tek t̄inekam̄iñ̄?” ¹³ Eumbi enguk, “S̄ndi gavmandi takis epnel̄ñ̄dok elak wolok tuopgot epbi, ñ̄m maklenekaliñ̄.”

¹⁴ T̄imbi mik̄ amal̄i w̄nd̄iñgangot ñ̄-nand̄imbi eñḡil̄iñ̄, “T̄imbi ñ̄nd̄ila n̄tek t̄inekam̄iñ̄?” Eumbi enguk, “S̄ndi ama nolok m̄nem kas̄il̄enel̄ñ̄dok ti-piñ̄piñ̄e ñ̄m ti-ñ̄im̄nekaliñ̄, ba manda plon siñgin joñgo ñ̄m sinekaliñ̄. Tambo s̄ndi kenanj̄lok tuan samañ̄ wala nandum tuop t̄imbekak.”

¹⁵ T̄imbi amatam Yoanelok mandan nand̄iñḡil̄iñ̄ endok ḡinanji m̄lal̄imbi, ḡinañ̄ji ḡinañ̄ ñ̄ndiñ̄ eñḡil̄iñ̄, ‘Mesia en wakan bek’. W̄nd̄iñ̄ nand̄i-kw̄inakw̄inalembi, n̄tek indaw̄ik wala mand̄iñḡil̄iñ̄. ¹⁶ T̄imbi Yoaneli amatam git̄ikta ñ̄ndiñ̄ tambane enguk, “Nakta tukgot i-sam t̄ikulet. Gan ama no indaup t̄ilak endok gemb̄n̄li nak napma klelak. Endi wakan D̄ind̄im Woñ̄ komanat i-samekak. T̄imbi nak p̄imb̄iñen ñ̄andin ñ̄ali endok kesii gw̄ilap kiund̄il̄imettok tuop ñ̄m. ¹⁷ Ama no plaua m̄nj̄p̄ git̄ gw̄ilap ep danbi, m̄nj̄p̄ w̄si-kopi, gw̄ilap ba k̄ilik̄ilik̄ siu d̄ilak, w̄nd̄iñgangot ama indaup t̄ilak endi amatam ep danbi, ḡiñḡit̄ii epbi, d̄iw̄in komba taletalen ñ̄mnat ḡinañ̄ ep siu d̄inekaliñ̄.”

18 Yoaneli wɨndiñ embi, molo manda dɨwɨn asup eñipi, giñgɨt manda kɨndem amatamda eni-ta-kuñguk. 19 Tɨmbi ama wapmañ Elotti kɨnombal Filip endok tamɨn Elodias mati-keñguk ba ti-bombɨ kusei kusei dɨwɨn tɨñgukta tɨmbi Yoaneli pa ni-ñombɨñguk. 20 Gan Elotti ti-bombɨ wɨn nɨm ka-daklembi, nombo yousɨmbi, Yoane tɨkembɨ, it kwambiñ gi-nañ kɨmɨlim piñguk.

21 Yoaneli amatam gi-tɨk gi-nañji tambɨ-neñgɨliñ wɨn tuk i-semñipi, Yesu bo tuk i-ñɨmɨñguk. Tuk i-ñɨmɨmbi, ni-molo ti-ñɨlimbi, kunum gi-nañ dɨli tombɨmbi, 22 Dɨndɨm Woñdɨ inda-daklembi, monɨk mambaip walan indambi, endok plon pɨ pipakuk. Tɨmbi kunum gi-nañ nanin kɨtɨkɨti no ñɨndiñ kɨtu piñguk, “Dɨk ni-ñana noñgan sɨnik. Nak gi-nañnali gep kasɨlembi, dɨka walena kɨndem dalak.”

Yesu Mesialok bep paññiilok kot sambat

23 Yesuli gwɨlat 30 ni-tepek ombɨmbi, kenan kusei kɨmɨkuk. Amatam enda nandɨñgɨliñ en Joseptok ni-ñañ. Tɨmbi Josep endɨ Elilok komblin, 24 Eli wɨn Matattok komblin, Matat wɨn Livailok komblin, Livai wɨn Melkilok komblin, Melki wɨn Janailok komblin, Janai wɨn Joseptok komblin, 25 Josep wɨn Matatiaslok komblin, Matatias wɨn Amoslok komblin, Amos wɨn Nahumlok komblin, Nahum wɨn Esilok komblin, Esli wɨn Nagailok komblin, 26 Nagai wɨn Maattok komblin, Maat wɨn Matatiaslok komblin, Matatias wɨn Semeindok komblin, Semein wɨn Josektok komblin, Josek wɨn Jodalok komblin, 27 Joda wɨn Joanandok komblin, Joanan wɨn Resalok komblin, Resa wɨn Selubabellok komblin, Selubabel wɨn Sealtiellok komblin, Sealtiel wɨn Nelilok komblin, 28 Neli wɨn Melkilok komblin, Melki wɨn Adilok komblin, Adi wɨn Kosamlok komblin, Kosam wɨn Elmadamdok komblin, Elmadam wɨn Erlok komblin, 29 Er wɨn Josualok komblin, Josua wɨn Eliesellok komblin, Eliesel wɨn Jolimlok komblin, Jolim wɨn Matattok komblin, Mattat wɨn Livailok komblin, 30 Livai wɨn Simeondok komblin, Simeon wɨn Judalok komblin, Juda wɨn Joseptok komblin, Josep wɨn Jonamlok komblin, Jonam wɨn Eliakimlok komblin, 31 Eliakim wɨn Melealok komblin, Melea wɨn Menalok komblin, Mena wɨn Matatalok komblin, Matata wɨn Natandok komblin, Natan wɨn Devittok komblin, 32 Devit wɨn Jesilok komblin, Jesi wɨn Obettok komblin, Obet wɨn Boaslok komblin, Boas wɨn Salmondok komblin, Salmon wɨn Nasondok komblin, 33 Nason wɨn Aminadaptok komblin, Aminadap wɨn Atmindok komblin, Atmin wɨn Arnilok komblin, Arni wɨn Heslondok komblin, Heslon wɨn Peleslok komblin, Peles wɨn Judalok komblin, 34 Juda wɨn Jekoptok komblin, Jekop wɨn Aisaktok komblin, Aisak wɨn Ablaamdok komblin, Ablaam wɨn Telalok komblin, Tela wɨn Nahollok komblin, 35 Nahol wɨn Seluktok komblin, Seluk wɨn Reulok komblin, Reu wɨn Pelektok komblin, Pelek wɨn Ebellok komblin, Ebel wɨn Selalok komblin, 36 Sela wɨn Kainandok komblin, Kainan wɨn Alpaksattok komblin, Alpaksat wɨn Semdok komblin, Sem wɨn Noalok komblin, Noa wɨn Lamettok komblin, 37 Lamek wɨn Metuselalok komblin, Metusela wɨn Enoktok komblin, Enok wɨn Jalettok komblin, Jalet wɨn Maalalellok komblin, Maalalel wɨn Kainandok komblin, 38 Kainan wɨn Enoslok komblin, Enos wɨn Settok komblin, Set wɨn Adamdok komblin, tɨmbi Adam wɨn Yambatti tɨmbi indañguk.

4

Satandi Yesu ti-kuyuk ti-ñimĩnguk

¹ Tĩmbi Yesuli tuk i-taleumbi, Dĩndĩm Woĩndi gĩnan gĩnañ tokĩe palĩngukta naĩngĩlĩmbi, Jodan tuk bim kwet ama nĩmnatnan ña kuĩnguk. ² Wandĩñ tim sandap 40 dou mĩlat ti-kuĩlĩmbi, Satandi ti-kuyuk pa ti-ñimĩnguk. Nain wolonda nanañ no nĩm nam, slak kuĩlĩmbi, tim sandap wali taleumbi, nanañ gawat tiĩnguk. ³ Tĩmbi Satandi ñĩndĩñ nĩnguk, “Dĩk Yambattok Nĩñan sĩnĩkta, kusaka tĩmbi dakleuktok kawat ñĩn nĩmbĩmbi, nanañ indawĩn!” ⁴ Eumbi tambane nĩnguk, “Wĩndĩñ nĩm. Yambattok manda no ñĩndĩñ youyoulĩn patak, ‘Ama nanañlĩngot kuĩgun mĩuktok tuop nĩm.’”[✧]

⁵ Tĩmbi Satandi kwet loloñen nolok naĩngĩp lombi, kwet tuop amatam kusei kusei kuañ wĩn gĩtikgan walawalan nomĩk nain dumangan daulĩmĩmbi ⁶ nĩnguk, “Kwet gĩtik wolok gembĩn ba paman wĩn nokok kĩtnanan kĩmĩlĩm ka-dĩkĩnelet, wala tĩmbi ama nola ba nola mĩmĩlok nandĩmbi, kĩndem kiinan kĩmĩlet. Nepek gĩtik wĩn dĩk gam-taletalelok nandĩlet, ⁷ wĩn tĩkap dĩk kesĩtnanan mĩlelem ti-nameĩda, nepenepek gĩtik wĩn dĩkok gĩngĩt ti-taleutak.” ⁸ Eumbi tambane nĩnguk, “Yambattok manda no ñĩndĩñ youyoulĩn patak, ‘Dĩk Wopum Yambatka mĩlelem ti-ñimĩmbi, en noĩngangot kĩmĩt-klelok.’”[✧]

⁹ Tĩmbi Satandi Yesu naĩngĩpi, Jerusalem tapma it pendĩm kusip plon lo kĩmĩpi nĩnguk, “Dĩk Yambattok Nĩñañ sĩnĩkta, ñĩnanin dĩkopi ma pi! ¹⁰ Kusei ñĩndĩnda dĩk nĩm kolautaĩ: Yambatta manda no ñĩndĩñ youyoulĩn patak, ‘Endi eĩnaloĩnilok kĩsĩnan gapĩpi, gambĩ-dĩkĩnenelĩndok enbekak.’ ¹¹ No wĩn ñĩndĩñ, ‘Endi kĩsĩlĩ gep wĩt-ta-loumbi, kawattĩ kesĩka nĩm gaulek.’”[✧] ¹² Eumbi tambane nĩnguk, “Yambattok manda ñĩndĩñ elak, ‘Dĩk Wopum Yambatka endok gembĩn inda-dakleuktok ti-kuyuk nĩm ti-ñĩmekañ.’”[✧]

¹³ Satandi ti-kuyuk kusei kusei gĩtik ti-ñĩmum taleumbi, “Nain nolamek” embi kañ bĩmbi ñaĩnguk.

Ama Sĩsĩnik Yesu endi enlok kuseĩnĩn tĩmbi dakleĩnguk*Yesuli enlok kuseĩnĩn Nasalet it kwelan eu dakleĩnguk*

¹⁴ Tĩmbi Yesuli Galili kwelan undane ñambi, Dĩndĩm Woĩndok gembĩ plon kulĩngukta endok gĩngĩt wali kwet kle-gĩmbup pakañ tuop sapakĩaneĩnguk. ¹⁵ Tĩmbi endi kwet wolok kle-gĩmbut kuĩpi, it kiyauñĩ gĩnañ gĩngĩt manda eni-daut ti-sem pa tĩmbĩmbi, amatam gĩtĩkti koi gĩngĩt tĩke-loĩngĩlĩñ.

¹⁶ Tĩmbi Nasalet it kwet kandañ pap bendĩnguknan bo ña tomguk. Tombi, Sabat patnandĩ nain indaumbi, ep tĩndĩn klembi, it kiyau gĩnañ loĩnguk. Lombi, manda pinat-semepi mĩlalĩmbi, ¹⁷ plofet Aisaialĩ manda youkuk wĩn tĩkembĩ, enda mĩngĩlĩñ. Mĩmbi pĩsapi, manda ñĩndĩñ pakuk wĩn tĩmbi indaumbi pinat-semguk,

¹⁸ “Wopumdi gĩngĩt manda kĩndem ama pĩmbĩñesĩla enbettok nanbĩ taleĩnguk,

wala tĩmbi endok Woĩndi gembĩn namlak.

Endi manda ñĩndĩñ ewa pĩuktok nanĩ-mukuk:

toptop kolan plon pakañ wïn pïsat-semnekalïñ,
ba dausi sipmïsipmïn endok dausi tïmbï tom-semnekalïñ.

Tïmbi endi ñïndiñ tïmbettok nanï-mukuk:

nak ama ep pï yaliumbi pïmbïñen kuañ endok mïlapsi tïmba taleukak,
19 ba Wopumdi amatamñii wale kïndem tï-semsemlok nain indalak wïn
ewa pïukak.”✠

20 Manda wïndiñ pinat-talembi, pepa kwasa wïn kwasanembi, it kiyau
kena amala bïnda mïmbi, amatam eni-daut tï-semektok pipakuk.
Tïmbi it kiyau gïnañ pakïliñ endi gïtikgandi daut endañgot deiñgïliñ.

21 Tïmbi Yesuli kusei kïmïpi, manda ñïndiñ enguk, “Gïñgït manda
pinalam nandañ wali man ñïndiñgït bien inda-daklelak.” 22 Wïndiñ
eumbi, amatam gïtikti ni-kïndem dambi, mandan nandum galkñat
sïnik tïngukta nanandi kena tïmbi eñgïliñ, “Nïtek tïmbi Joseptok
nïngan wali manda wandin elak?” 23 Eumbi enguk, “Biañganak, sïndi
eyout manda ñïndiñ nanïnetañ, ‘Tïmbi kïndenda ama, dïk dïtnalok
pïñgïpka tïmbi kïndem da-mek’, wïn Kapaneam it kwelan kena tïmbim
gïngïtka nandiñgïmïñ, wïndiñgangot ñolok ika kuseinan tïmbïmbi
kana!”

24 Wïndiñ embi yousïmbi enguk, “Nak biañgan sanba: plofet ama
no enlok ilnan nasiili not nïm pa tï-ñïmañ. 25 Sïndi plofet Elia
nek tïnguk wïn nandi-ñïmït: endi kuñliñmbi, gwïlat tïpet gït no gït
yakïp kït tambon noñgan gwï no nïm pïumbi, kwet tuop nanañ map
wopum indañguk. Nak biañgan sanlet: nain wolonda Ìsrael kwelan
Juda tam kanjak asupgan kuñgïliñ, 26 gan Yambatti Elia wïn endoñ
nïm ni-mupi, endi Sidon kandañ tam kanjak no Salefat it kwelan
kuñguk endoññan ni-mulim ñambi tïke kïmïkuk. 27 Tïmbi plofet Elisali
kuñliñmbi, Ìsrael kwelan Juda amatam asupti wanda kwambïñ yambo
mawatsiat kuñgïliñ. Gan Elisali endoñnan nanin no nïm tïmbi kïndem
dañguk, endi ama no koi Naman Silia kwelan nanin en noñgangot tïmbi
kïndem dañguk.”

28 Tïmbi it kiyau gïnañ pakïliñdi Yesulok manda wïn nandiñmbi,
gïnañji komba dïumbi 29 mïlapi, en it kwet pawan kle munjulim
ñañguk. Isï kwesi wïn kwet kïmïn plon pakukta, jïmbïñ malapnan tïke
nañgïp ñambi, munjut kolï pïuktok ñañgïliñ. 30 Gan endi undanembi,
kïmïn gïtik boñgïpsi gïnañ yapma klembi, walinin pï ñañguk. 31 Ñambi,
it kwet no koi Kapaneam Galili kwelan patak wandiñ pï tombi pakuk.
Papi, Sabat patnandi nainda gïngït manda eni-daut sem pa tïliñguk.
32 Endi ama biesili manda gembïnat eañ wïndiñ eñgukta tïmbi nandi-
gïtïngïtik tïngïliñ.

Yesuli amatam ep tïmbi kïndem daumbi, gïngït manda eu pïnguk

33 Sabat patnandi nain nola ama no yal kolanli gïnan gïnañ pïnguk
endi it kiyau gïnañ lom pakuk. Endi wopungan kwawa tïñïpi eñguk,
34 “Ei, Yesu Nasalet nanin, dïk nekta nïndoñ bïlañ? Dïk nïp tïmbi
kolaneñdok bïlañ ba? Nak kusaka nandiñlet: dïk Yambat enlok kena
ama giñgi sïnik wïn.” 35 Wïndiñ eumbi, yal kolan wïn nï-ñombïñïpi
eñguk, “Dïk mañga masipbi, amalok gïnan nanin lambïm po ñau.”
Eumbi, yal kolandi ama wïn munjut kolïmbi, ama pakïliñ endok
boñgïpsïnan pïnguk, gan yal endi ama wïn nïm tïmbi kolaumbi, slak
lambïm po ñañguk. 36 Tïmbi amatamdi kundit wïn kañbi ka-sïlikñembi,

✠ 4:19: Aisaia 61:1-2, 58:6

nanandi kena t̄mbi, n̄s̄iñgan e-nandi t̄mbi eñḡil̄iñ, “Kai, ama ñali manda n̄tnein s̄n̄k̄ elak? Ama yambalat nom̄k̄ endi yal kolan manda gemb̄nat enbumbi lamb̄m po ñañ!” ³⁷ Yesul̄i kundit wandin t̄mb̄mbi, endok ḡiñḡit wali kwet kle-ḡimbup pakañ tuop sapak̄ñaneñguk.

³⁸ Yesul̄i it kiyau ḡinañ nanin p̄mbi, Simondok ilan loñguk. It wolok Simon yapman tam j̄mbat t̄mbi, p̄iñḡu komba d̄umbi pakuk. T̄mbi Yesul̄i en t̄mbi plap tauktok n̄-nandumbi, ³⁹ tam pakuknan lombi mumuñembi, j̄mbat n̄-ñomb̄mbi, tam w̄n kañ biñguk. W̄ndiñ t̄mb̄mbi, tam p̄iñḡu nandum pañḡitaumbi, plapkan m̄lapi, Yesu ḡit nolii yambi-d̄ik̄ñeñguk.

⁴⁰ Maim p̄umbi, Sabat patnandi nain taleumbi, amal̄i nosii j̄mbat kusei kusei inda-semguk w̄n Yesuloñ yanañḡip b̄umbi, kiil̄i ama ḡit̄k̄ noñgan noñgan ep kañbi, ep t̄mbi k̄ndem dañḡil̄iñ. ⁴¹ T̄iñpi, amatam asuptoñ yal kolanji wak̄it ep kle-semumbi, kwawa wopungan t̄iñpi po ñambi, ñ̄ndiñ eñḡil̄iñ, “D̄ik̄ Yambattok N̄ñañ s̄n̄k̄.” Yal kolan endi Yesu en Mesia Yambatt̄i n̄-mukuk w̄ndiñ nandi-ñ̄m̄iñḡil̄iñ, wala t̄mbi enomb̄mbi, manda eelok e-k̄m̄sip t̄-semguk.

⁴² Kwet salaup t̄mb̄mbi, Yesul̄i it bimbi, p̄i ña kwet ama n̄m̄natnan ñambi pakuk. T̄mbi amal̄i lonji kukap t̄mbi indaumbi, t̄ike kimbi dambi, en ḡita papatok n̄iñḡil̄iñ, ⁴³ gan endi ñ̄ndiñ enguk, “Yambatti amatam yambi-d̄ik̄ñembi, ama wapmañji kulak wolok ḡiñḡit manda k̄ndem ewa p̄uktok endi nani-mukuk, wala t̄mbi nak it kwet d̄iw̄nnan bo ñauttok een.” ⁴⁴ W̄ndiñ embi yamb̄k̄ bimbi, ña Judia kwet tuop kumbi, it kiyaunji ḡinañ manda eu p̄iñguk.

5

Petlo ḡit nolii: Yesulok mandala m̄kbalak asup tiañeñḡil̄iñ

¹ Nain nola Yesul̄i Genesalet tuk guañ k̄nanjatnan il̄imbi, amatam k̄m̄n wopumdi Yambattok manda nandiñepi kle-ḡimbupi, ñas̄i ñas̄iñgan t̄iñḡil̄iñ. ² T̄mbi Yesul̄i k̄nanjatnan k̄ikeñ t̄ipet pal̄m kañbi, m̄kbalak epep amal̄i k̄ikeñji bimbi, l̄ks̄i w̄l̄p pak̄il̄iñ yambiñguk. ³ Yamb̄m endoñ ñambi, k̄ikeñ nolok plon lombi, k̄ikeñ molom Simon enda kambak munjul̄m ñaña euktok n̄iñguk. Eumbi, w̄ndiñ t̄mb̄mbi, wolok pipapi, ḡiñḡit manda en̄-daut kenan yous̄mbi t̄-semguk.

⁴ T̄i-sem-talembi, Simon ñ̄ndiñ n̄iñguk, “D̄ik̄ tuk guañ boñḡipnan ñambi, m̄kbalak epeplok l̄ks̄i w̄n mep k̄m̄l̄im ḡinañ ma p̄wit̄.” ⁵ Eumbi tambane n̄iñguk, “Endaut, n̄ndi tim ombap kena ḡim slakan t̄m̄iñ, t̄mbi m̄kbalak bien no n̄m̄ epm̄m̄iñ. Gan d̄ik̄kok mandala joñgo b̄ndambo l̄k̄ mep k̄m̄lam p̄netañ.” ⁶ W̄ndiñ embi, endi l̄ks̄i mep k̄m̄l̄im p̄umbi, m̄kbalak asup s̄n̄k̄ mel̄imbi, l̄k̄ blañganepi t̄iñḡil̄iñ. W̄ndiñ t̄mb̄mbi, ⁷ nosii d̄iw̄n k̄ikeñ nolok plon kuñḡil̄iñ endi b̄ ep pañḡitanel̄iñdok kit wayo kot-semum b̄mbi, ep pañḡitañḡil̄iñ. T̄mbi m̄kbalak k̄ikeñ t̄ipet wolok ḡinañ ep dasi tok̄ñeumbi, k̄ikeñ t̄ipet tuk ḡinañ p̄ndepi t̄iñḡim̄k̄.

⁸ T̄mbi Simon Petloli w̄ndiñ indaum kañbi, Yesu kesiinan m̄ilelem t̄mbi n̄iñguk, “Wopum, nak ama yomnat, kak nambimbi ñau.” ⁹ Kusei ñ̄ndiñda endi w̄ndiñ t̄iñguk: en wak̄it ama ḡit̄k̄ en ḡita k̄ikeñ plon pak̄il̄iñ endi m̄kbalak asup ep̄ḡil̄iñda t̄mbi m̄s̄mbi, nanandi kena t̄iñḡil̄iñ. ¹⁰ T̄mbi Sebedilok n̄ñañiit t̄ipet Yakobo ḡit Yoane Simon ḡita

mikbalak epep kena pa tñngimik endi wñdñngangot tñngimik. Timbi Yesulí Simon nmbi eñguk, “Nim misiwñ. Dik mikbalak tiatia tñlañdì gamanda amatam eni-tiatia kena timbi kuukañ.” Wñdññ eumbi, ¹¹ endi kikeñ ep tiañeumbi, kñnanjat kwambiñnan loubi, nepenepek gñtik bi-talembi, Yesulok gwañgwa indambi, en kle kuñgñlñ.

Yesulí ama jìmbat yambo mawalat no tìmbi kìndem dañguk

¹² Yesulí Juda amatamdok it kwet no pakuk wandññ kuñlìmbi, ama no piñgñu gwìlap gñtik yambo mawattì sipmiñguk endi bìm Yesu kañbi, pi pìm timan dai kwet plon kìmip pñdñm papi, ni-kukulembi eñguk, “Wopum, tìkap dik nep kìmìlep nandìlañda, guma jìmbatna tìmbi taleumbi, kìndem dawa.” ¹³ Eumbi, kii kot suapi, ama wñ tìke-kañbi nñnguk, “Nak nandì-gamlet. Dik kìndem dal!” Eumbi, wolongan wanda kwambiñ walì pailìmbi, kìndem dañguk. ¹⁴ Timbi Yesulí manda kwambiñ nmbi eñguk, “Nepek inda-gamlak wolok kasat ama nola nìm tì-semekañ. Nìm sìnìk. Dik ñambi, gwìlapka tapma amala daulìmumbi, jìmbatka talelak wñ gambi-dakleutak. Timbi amatamdì wandañga biañgan ip talek wñ gambi-nandìnelìñdok dik tapma tìmbekañ, wñ Moselì endìkñe manda kìmìt-nìnguk wolok tuop.”

Yesulí wñdññ eñguk, ¹⁵ gan kena tñnguk wolok gñgñttì sapañane sìnìk taumbi, amatam asupgandì mandan nandìnepi ba jìmbatsì kle-semektok Yesuloñ bìmbi, kìmìn pa tiañgñlñ. ¹⁶ Gan Yesulí wandingan embi, yambìk bimbi, engan kwet ama nìmnatnan ñam, nìmolo pa tìlìnguk.

Yesulí yom bimbilok gembì palmñnguk wñn daut semguk

¹⁷ Nain nola Yesulí amatam eni-daut tì-semñlìmbi, Falisi ama gñta endìkñe manda nandì-tale ama endì lo ñasñngan pipakñlñ. Endì Jelusalem ba it kwet gñtik Galili ba Judia kwelan pakañ walinin bìmbìn. Timbi Wopumdok gembìn jìmbatsiat ep tìmbi kìndem dalok Yesuloñ palmñnguk. ¹⁸ Nain wolonda ama dñwñdñ nosì no kii kesii dalandan tañgo plon tañgonem bìmbi, Yesulí it pakuknan lom dainan kìmìtnelìñdok tì-tlakñlñ. ¹⁹ Amatamdì it wñ tokñeñgñlñda tìmbi endì it gñnañnan bem lonelìñdok tuop nìm, wala tìmbi endì it pendìm bat wolok lombi, pendìm wiap blanganembi, toali tañgo plon top gñlìm dambi, bium pì amatam boñgñpsìnnan Yesulok kuañnan piñguk. ²⁰ Wñdññ tìmbìmbi, Yesulí nanandì kilìktñnjìlok bien ka-nandìmbi, ama wala ññdññ nñnguk, “Notna, yomga gñtik wñn bi-gam-taletalen.” Wñdññ eumbi, ²¹ endìkñe manda nandì-tale gñt Falisi ama endì kusei kìmìpi, nìsñngan ññdññ e-nandì tñngñlñ, “Yakii, ama manda winjìt elak wñn en nin? Wñn Yambat en noñganlìngot yom bimbilok gembìn palmìlak yañ!” *

²² Timbi Yesulí gñnañ nanandìnjì ka-nandìmbi eni-nandìmbi eñguk, “Kusei nìtekta sindì gñnañjì gñnañ wñdññ e-nandì tañ? ²³ Gembì nìm pat-namumda, nak ‘Yomga bi-gam-taletalen’ nìmbambi, ba ‘Mìlapi ñau’ nìmbambi, bien kìndem indauk ba? Nìm ya! ²⁴ Gan nak Ama Sìnìktì kwelan ñolok yom bimbilok gembìn pat-namlak wñn sindì nambi-daklenelìñdok nak ññdññ tìmbetet.” Wñdññ eñpi, ama kii

* 5:21: Juda amalok nanandìnjì wñn ññdññ: no en Yambat esiesi-ñìmlak endì tìke pì yalìlak.

kesii dalandanla nĩmbi eñguk, “Nak ganlet: dĩa mĩlapi, ipatka tĩkembali, ikanan ñau.” Eumbi,²⁵ wolongan ama walĩ dausĩnangan mĩlapi, ipal tĩkembali, ilan ñañĩpi, Yambat nĩ-kindem dañguk. ²⁶ Tĩmbi amatam gĩtĩktĩ wĩn ka silĩkĩmbi, nanandĩnji nĩm dakleumbi, nepek mĩsĩmĩsĩn kañgĩlĩn wala Yambat nĩ-taloñĩpi, nĩsĩngan ñĩndĩn eñgĩlĩn, “Man nepek gĩtikĩn indaumbi kamĩn.”

Yesulĩ yom ama ep tiañeupi indañguk

²⁷ Wolok siñgi kandañ Yesulĩ walinin pĩm ñambi, takis epep ama no koi Livai en takis epep ilan palĩmbi kañbi, ñĩndĩn nĩñguk, “Dĩk bĩm nep kle ku.” Wĩndĩn eumbi,²⁸ Livailĩ kenalok nepenepel gĩtĩk wĩn bitalembi mĩlapi, Yesu kleñguk.

²⁹ Tĩmbi endĩ ilan nanañ si-jumut wopumgan Yesulok ti-ñĩmĩmbi, wolongan takis epep ama ba ama dĩwĩn asupgan en gĩta nanañ yakan nañgĩlĩn. ³⁰ Tĩmbi Falisi ama gĩt nosĩ dĩwĩn endĩkĩe manda nandĩ-taleñgĩlĩn endĩ wĩn kañbi nandum pĩmbi, e-balep tĩmbi, Yesulok gwañgwañii ñĩndĩn engĩlĩn, “Sĩndĩ neka takis epep ama ba ‘yom ama’ dĩwĩn en gĩta nanañ yakan nañ?” Eumbi,³¹ Yesulĩ tambanem enguk, “Kĩndemsĩ endĩ gwasap amalooñ nĩm ñañ, wĩn jĩmbatsiat endĩñgot gwasap amalooñ ñañ. ³² Ama nĩsĩla nandum dĩndĩm tĩlak nak en enĩ-tiañelok kwelan nĩm indañgut, tambo nak yom ama enbambi, gĩnañji tambanenelĩndok indañgut.”

Yesulok nanandĩn ba ep tĩndĩn wĩn damanin wandin nĩm

³³ Tĩmbi ama dĩwĩndĩ Yesu ñĩndĩn nĩñgĩlĩn, “Yoanelok gwañgwañii endĩ nain asup nanañ kĩmĩsipbi, nĩmolo kena pa tañ, tĩmbi Falisi amalok gwañgwanjii endĩ bo wĩndĩñgangot tañ, gan nĩteka dĩkok gwañgwañgailĩ nanañ kĩmĩsip nain no nĩm kĩmĩpi, kĩmĩsip pa tañ?” Eumbi,³⁴ noliilok plon eyout manda ñĩndĩn enbi eñguk, “Ama no tamĩn tĩlakta tĩmbi nolii gĩta na-silĩsĩlĩ tĩñĩlĩmbi, sĩndĩ kindem noliilok nanañ kĩmĩsip ti-semnelĩn ba? Nĩm ya! ³⁵ Gan nain indaumbi, kanjĩkĩiilĩ ama wĩn yapma tĩkenekalĩn. Tĩkeumek, noliilĩ blan tĩmbi, nanañ kĩmĩsip tĩnekalĩn.”

³⁶ Wĩndĩn embi yousĩmbi, nepek komblin ba damanin wala eyout manda ñĩndĩn bo enguk, “Ama nolĩ dasindasin komblin blañganembi, kusip tĩkembali, dasindasin damanin mambupmeuk ba? Nĩm ya! Endĩ wĩndĩn tĩmbekta, dasindasin komblin wĩn kola-ñĩmek, tĩmbi dasindasin kusip komblin wakĩt dasindasin damanin endok tuopset noñgan nĩm tĩmbek. ³⁷ Tĩmbi wain tul komblin wĩn meme gwĩlap damanin gĩnañ nĩm wĩlĩ gĩlolok. Wĩndĩn tĩmbekta, wain tullĩ bendĩ wopum dambi, meme gwĩlap damanin tĩmbi tawa kolaumbi, wain kwelan poña pĩ-talewĩk. ³⁸ Wala tĩmbi wain tul komblin wĩn gwĩlap komblin gĩnañ pa wĩlĩ gĩlolok. ³⁹ Tĩmbi no en wain tuk damanin nañguk endĩ wala ‘Koñgom sĩnĩk’ embi, wain komblin wĩn nambepi kunjĩt talak.”

6

Yesulĩ Sabat patnandĩ nainnan nek tĩndĩlok eu talelak

¹ Sabat patnandĩ nain nola Yesulĩ plaua mĩnjĩp kenanan dĩkĩe ñañĩlĩmbi, gwañgwañii en gĩta ñañgĩlĩn endĩ plaua bien mep pañgĩpi, mĩnjĩp kaik nañgĩlĩn. ² Tĩmbi Falisi ama dĩwĩndĩ wĩn kañbi, nandum

tuop n+m t+mb+mbi eng+il+ñ, “N+tek t+mbi s+nd+ Sabattok end+kñe manda w+pi, kena n+m t+nd+lok elak w+n tañ?”

³ T+mbi Yesul+ tambane enguk, “End+kñe manda w+w+ttok kandañ s+nd+ Devit g+ta noliil+ nanañ gawat pal+ñ+il+mbi, n+tek t+ñguk wolok kasat w+n n+m pinap nandañ ba? ⁴ End+ Yambattok ilan lombi, plaua nanañ endok bi-ñ+m+m+n w+n mepi nañguk. End+kñe mandal+ elak wolok tuop nanañ w+n tapma ama end+ñgot nanalok, gan Devitt+ w+n joñgo mep nambi, noliila bo emumbi nañg+il+ñ.”* ⁵ W+nd+ñ embi yous+mbi enguk, “Nak Ama Sis+in+kt+ Sabat patnand+ naindok molomda t+mbi wolonda nek guma t+nd+lok w+n ewa talelak.”

⁶ Sabat patnand+ nain no indaumbi, Yesul+ it kiyau g+nañ lombi, en+daut ti-pal+ñ+il+mbi, ama no kii d+nd+m dalandañguk end+ bo wolok b+m pakuk. ⁷ T+mbi Falisi g+ta end+kñe manda nand+tales ama end+ Yesu kit yout ti-ñ+mnel+ñdok kusei lonj+ñg+il+ñ, w+nd+ñda end+ Yesul+ Sabat patnand+ nainnan ama no t+mb+ kindem dauk ba n+m wolok ka-tuak+il+ñ. ⁸ Gan Yesul+ nanand+ñj+ w+n ka-nand+mbi, ama kii dalandan w+n kit+ñ+m+mbi n+ñguk, “M+lap b+mbi, ñolok it!” W+nd+ñ eumbi m+lap, daus+nan ikuk. ⁹ T+mbi Yesul+ enbi eñguk, “Nak ñ+nd+ñ san+nandutet: Sabattok end+kñe mandal+ nek t+neñdok nand+n+m+lak - ama t+mb+ kindem dalok ba ama t+mb+ kolalok, kuñgun t+ke-k+m+ttok ba t+mb+ k+mlok?” W+nd+ñ embi, ¹⁰ amatam wolok pak+il+ñ yambi+ta-ña-talembi, ama kii dalandan ñ+nd+ñ n+ñguk, “K+ka kot suat” n+mb+mbi, w+nd+ñ t+mb+mbi, kiil+ salaptambi, k+ndem dañguk.

¹¹ T+mbi gimbit wopumd+ ama bies+lok g+nañj+ tokñeumbi, Yesu n+tek t+mb+ kolanel+ñdok wala nis+ñgan e-nand+ t+ñg+il+ñ.

Ama Sis+in+k Yesu end+ ama nin en kle-kuñg+il+ñ en+daut ti-semguk

Yesul+ gwañgwa 12 ep danguk

¹² Nain wolonda Yesul+ n+molo t+mbepi kwet jañg+nnan lombi, tim ombap Yambat n+molo ti-ñ+m+ñguk. ¹³ Kwet salaumbi, ama asup en kleañg+il+ñ k+ti-semum b+umbi, endok boñg+ps+nan nanin ama 12got ep danbi, ‘en+mumul+n’ kot emguk. ¹⁴ Ama ep danguk endok kos+ ñ+nd+ñ: Simon (koi no Petlo kit+ñguk), t+m kwayañ Andlu, Yakobo, Yoane, Filip, t+m Batlomio, ¹⁵ Matayo, Tomas, t+m Yakobo Alifaialok n+ñañ, t+m Simon koi w+n ‘Selot ama’ kit+ñg+il+ñ, ¹⁶ t+m Judas Yakobo n+ñañ, g+ta Judas Iskaliot, ama nin siñgi Yesu bola ti-ñ+m+ñguk.

Amatam n+tein end+ di+w+n yapma kle-pakañ?

¹⁷ T+mbi Yesul+ gwañgwañii ep danguk en g+ta kwet jañg+nnan nanin p+mbi, kwet k+mbat nolok tomb+mbi, gwañgwañii asupgan di+w+nd+ en g+ta wand+ñ pak+il+ñ. T+mbi end+ñgot n+m, w+n amatam k+m+n wopum Judia kwet tuop nanin ba Jelusalem nanin, ba Tilo Sidon it kwet t+pet tuk kimb+ñ baliliñ pakam+knan nanin ¹⁸ end+ Yesul+ manda eumbi nand+nel+ñdok ba j+mbats+ ep kle-kot ti-semektok b+ pal+mbi nand+sembi, ama di+w+n yal koland+ m+lap emguk w+n bo ep t+mb+ kindem dañguk. ¹⁹ T+mbi amatam k+m+n wopum end+ Yambatt+ Yesu gemb+

* **6:4:** Devitt+ end+kñe manda w+kuk, gañgan Yambatt+ gimbit n+m ti-ñ+m+ñgukta t+mbi Yesul+ Falisi amal+ enlok gwañgwañiila gimbit n+m ti-semnel+ñdok eñguk.

m+umbi, amatam git+ik ep t+mbi k+ndem daumbi kañg+liñ, wala t+mbi endi t+ke-ka t+neliñdok bañak lonj+ñg+liñ.

²⁰ T+mbi Yesul+ gwañgwañiiloñ dei yamb+mbi, ñ+nd+ñ enguk, “Amatam n+si+la nandum p+mb+ñen t+lak s+ndi wakan Yambattok g+ñg+tñii indambi kuañ,

wala t+mbi s+ndi amatam d+w+in yapma kle-pakañ.

²¹ Man ñ+nd+ñg+it nepenepekta lonj+ kuañ

s+ndi wakan Yambatti sep t+mbi tokñenekaliñ,

wala t+mbi s+ndi amatam d+w+in yapma kle-pakañ.

Man ñ+nd+ñg+it s+mba blan plon kuañ

s+ndi wakan s+mba sasat plon kunekaliñ,

wala t+mbi s+ndi amatam d+w+in yapma kle-pakañ.

²² S+ndi nak Ama S+si+nik nep kle-kuañda t+mbi

amatamdi nandi-kola ti-samañ,

ba n+si+llok boñg+ps+nan nanin sep kle-kotneliñdok

sani-suambapi, kosi t+mbi kolalak,

nain wolonda s+ndi amatam d+w+in yapma kle-pakañ.

²³ W+nd+ñ inda-samekakan walenj+ k+ndem daumbi,

s+li+s+li wopum inda-samumbi,

kusei ñ+nd+ñda dikondi+kot t+nekal+ñ:

bep pañjii endi plofet ama damañgan kuñg+liñ

enda w+nd+ñgangot pa ti-semumbi,

tuanj+ wopum kunum g+nañ kas+leñg+liñ,

t+mbi s+ndi w+nd+ñgangot kas+lenekaliñ.

²⁴ Gan m+nem kw+li+kw+linj+ wopum s+ndi blas+ñgan,

w+in s+ndi ikan nepenepesi k+ndem git+ik w+in kas+le-taleañ.

²⁵ Man ñ+nd+ñg+it n+im ti-blamblaem kuañ s+ndi blas+ñgan,

w+in s+ndi lonj+ ti-kunekaliñ.

Man ñ+nd+ñg+it s+mba sasat k+ndem plon kuañ s+ndi blas+ñgan,

w+in s+ndi kukulembi, s+mba blan plon kunekaliñ.

²⁶ Amatam git+ikti s+ndok kosi t+ke-lonekaliñ

wolonda s+ndi blas+ñgan!

Neta, bep pañjiil+ plofet ama juluña

endok kosi pa t+ke-loñg+liñ,

gan Yambatti plofet ama wandin w+in yalam+kuk.”

Ep t+nd+in k+ndem amatam tambon n+imnat ti-sem ti-kunekaliñ

²⁷ Yesul+ yous+mbi enguk, “Mandana t+kembi kuañ s+nda ñ+nd+ñ sanlet: s+ndi kanj+ksii g+nañ k+ndem ti-sem-ta-kunekaliñ, w+in nandi-kola ti-samañ enda ti-k+ndek+ndem ti-sem-ta-kunekaliñ, ²⁸ yala ti-samañ enda gw+lam ti-sem-ta-kunekaliñ, kolan ti-samañ enda n+imolo ti-sem-ta-kunekaliñ.

²⁹ Ama nol+ bunga tambon w+itakta, tambon bo w+ilektok tambaneñ+mekañ. Ba nol+ sauloña galom t+ke-gamlakta, kiup+ña bo biñ+m+umbi t+keukak. ³⁰ D+ik nepek nola gan+nandi tañ enda emekañ, ba nol+ nepenepeka galom mep gamlak omb+gamektok n+im n+giñg+neukañ. ³¹ Ep t+nd+in git+ik dik nandi-galk tamba, amatamdi d+ika w+nd+ñ ti-gamneliñdok nandi-semña, dik bo w+nd+ñgan ti-sem-ta-kuukañ.

³² T+ikap dik amal+ g+nañ k+ndem ti-gamañ endañgot g+nañ k+ndem ti-sem+ñda, nekta Yambatti gani-k+ndem daw+ik? Yom ama endi bo

wɪndiŋgangot pa tañ, wɪn endi ama nin gɪnañ kɪndem ti-semhlak enda gɪnañ kɪndem ti-ñimañ. ³³ Ba tɪkap dɪk amali kɪndem ti-gamañ endañgot kɪndem ti-semiñda, nekta Yambatti gani-kɪndem dawik? Yom ama endi bo wɪndiŋgangot pa tañ. ³⁴ Ba tɪkap dɪk ama nindi tambon ombi-gamneliñdok tuop wɪn nandi-kwambiñ dalañ endañgot emiñda, nekta Yambatti gani-kɪndem dawik? Yom ama endi bo yom amala nepek emañ, wɪn tambon wolok tuopgan ombi-semneliñdok wɪndiñ pa tañ.

³⁵ Nɪm, wɪndiñ nɪm tɪlok. Tambo sɪndi kanjiksi gɪnañ kɪndem gɪt kundit kɪndem ti-sembi, nepek tambon nɪmnat embi, ombi-sammelñdok nɪm pa mandinekaliñ. Sɪndi wɪndiñ tɪnekalñda, tuanji wopum pat-samekak, tɪmbi sɪndi Besi Yambat Loloñ Sɪnik endok ep tɪndin klembi, wembe gwañgwañii kuañ wɪn inda-dakleukak. Neta, endi wakan ama kolan pa tañ ba sɪmba kɪndem manda nɪm pa eañ enda kɪndem pa ti-semhlak. ³⁶ Bepsilɪ amatam gɪnañ busuk ti-semhlakta, wɪndiŋgangot sɪndi gɪnañ busuk ti-semnekalñ.

³⁷ Sɪndi amatam eni-pi nɪm ti-kunekaliñ, tɪmbi Yambatti wɪndiŋgangot sani-pi nɪm tɪmbekak. Sɪndi amatam yom plon nɪm ep kɪmɪt ti-kunekaliñ, tɪmbi Yambatti wɪndiŋgangot yom plon nɪm sep kɪmɪlekak. Sɪndi amatamdok yomji bi-sem ti-kunekaliñ, tɪmbi Yambatti bo yomji bi-samekak. ³⁸ Sɪndi amatam plap ti-sem ti-kunekaliñ, tɪmbi Yambatti wɪndiŋgangot plap ti-samekak. Sɪndi plap tañ wolok tuop endi plap ti-sambi, nombo yousɪmbi, sam tokñe sɪnik taumbi, dɪwɪn lamip piukak. Nekta, sɪndi amala nɪtek ti-semañ, wolok tuopgan Yambatti sɪnda bo ti-samekak.”

Ama man mambenji tɪpet endok telak nɪm klenekaliñ

³⁹ Tɪmbi Yesulɪ yousɪmbi, eyout manda ñɪndiñ enguk, “Ama dai sipmɪsipmɪn endi nol no dai sipmɪsipmɪn gumañ nañgɪlek ba? Nɪm ya! Wɪn nɪset tɪpelat ban gɪnañ pɪndemik bek. ⁴⁰ Gwañgwa no endi ñɪndaulɪn nɪm maklelak, gan endi nandɪnandɪ kena tɪmbi taleumek, endi ñɪndaulɪndok tuop indauk bek.

⁴¹ Nɪtek tɪmbi, dɪk nokalok dai gɪnañ kɪlikɪlik wɪn kalañ, gan dɪtnalok dauka gɪnañ komba bem patak wɪn nɪm ka-daklelañ? ⁴² Dɪk komba bem dauka gɪnañ patak wɪn nɪm kañbi, nɪtek nokala ñɪndiñ nɪmbeñ, ‘Notna, nak dauka gɪnañ kɪlikɪlik patak wɪn klewa lambi-gamiñ.’ Ama man mamben tɪpelat, dama dɪtnalok dauka gɪnañ komba bem patak wɪn kle kopmek, siñgi kandañ ka-dɪndim embi, nokaloñ dai gɪnañ kɪlikɪlik patak wɪn kɪndem kleu lambi-ñimek.

⁴³ Komba kɪndem no endi bien kolan nɪm pa lalilak, wɪndiŋgangot komba kolan no endi bien kɪndem nɪm pa lalilak. ⁴⁴ Komba wali nɪtein wɪn bienli mek tɪmbi daklelak. Kuañgɪmdɪ bien mandañ sɪnik indaumbi tɪkelok ba? Ba gɪnjatti bien gip indaumbi tɪkelok ba? Nɪm ya! ⁴⁵ Amalok kandañ wɪn wɪndiŋgot: nepek endok gɪnan tokñe patak wali wakan man gɪnañ lambumbi elak. Wolok tuop nepek kɪndem ama kɪndemli gɪnan gɪnañ dasi-miñguk wali wakan bien kɪndem tɪmbi indalak, tɪmbi wɪndiŋgangot nepek kolan ama kolandɪ gɪnan gɪnañ dasi-miñguk wali wakan bien kolan tɪmbi indalak.

⁴⁶ Nekta slakan ‘Wopumni’ manjiñgot pa nanañ, gan manda sanlet wɪn nɪm tañgoneañ? ⁴⁷ Ama no nokoñ bɪmbi, mandana tɪke kulak endi

ama nitein wɪn sani-daut ti-sametet. ⁴⁸ Endi ama it kwambiñ tiñguk wandin. Endi it kindilñipi, ban ombap kindilim pumbi, ita mambi ilimbi, kawat ta kusei ginañ meli pumbi, gembinatgan youli gilim da-taleñguk. Tɪmbi tuk gwam wopum indambi, it plon suañguk, gan endi ti-kindem dañgukta tɪmbi mɪnjulim, sasik nim tiñguk. ⁴⁹ Tɪmbi ama no mandana nandi-kimkɪmnelak endi ama it joñgonjoñgo kindikuk wandin. Endi it kindilñipi, ta plongan kɪmɪpi, joñgonjoñgo kindikuk. Tɪmbi tuk gwam wopumdi it wolok plon suambi mɪnjulimbi, platik sinik gilom pɪmbi lilime-taleñguk.”

Ama Sisirik Yesu endi ginañ busuk daut semguk

7

Yesuli mik ama telak damanjlok kena gwañgwa jɪmbalat tɪmbi kindem dañguk

¹ Yesuli manda gitik wɪn amatam enbi taleumbi, Kapaneam it kwelan lo ña pakuk. ² Wandin kandañ mik ama telak damanjlok no pakuk endok kena gwañgwa jɪmbat wopum tɪmbi, kimkɪmlok tuop tiñguk. Endi kena gwañgwa wala nandum loloñ sinik tiñgukta tɪmbi, ³ Yesulok gɪngɪt nandiɪmbi, Judalok ama biesi diwɪn Yesuloñ eni-mukuk, wɪn endi Yesu ni-tiañeum bɪmbi, kena gwañgwa jɪmbalat tɪmbi kindem dauptok wɪndiñ tiñguk. ⁴ Tɪmbi ama wali Yesuloñ ña tombi, mik ama telak damanjlok kasat ti-ñimɪmbi ni-giñgɪnembɪ eñgilñ, “Telak damanjlok wɪn kindem ti-ke-kimileñdok tuop. ⁵ Nekta, endi Juda nɪndok sambat nɪm, ganmek nɪnda ginañ kindem pa ti-nɪmlak. Tiñipi, it kiyauñ wɪn endiñgan nɪp tɪmbi plap taumbi indañguk.” ⁶ Wɪndiñ eumbi nandi-sembi, en gita ñañguk.

Ñambi, telak damanjlok il tɪmbi dumalaumbi, telak damanjlok nolii Yesuloñ eni-mupi, manda ñindiñ kimilimñguk, “Wopum, slakan kesik gawat nim biwɪñ. Nak kambak ñandin ñolok nekta nokok itnanangan bi nambeñ? ⁷ Nak bo daukanan bɪmbila nandi-wam mlatalak. Di-klak mandañgot eumbi, kena gwañgwana kindem dawɪn. ⁸ Natna bo ama lolonailok kapmai kulet, tɪmbi nokok pɪmbimñennai diwɪn kuañ. Nak mik ama nola ‘Ñau!’ nɪmbambi ñalak, ba nola ‘Bo!’ nɪmbambi pa bilak. Tɪmbi kena gwañgwana ‘Kena ñin ti!’ nɪmbambi, kena wɪn pa tilak.”

⁹ Tɪmbi Yesuli telak damanjlok manda wala nandi-gitiñgɪtik embi, undane amatam kimin wopum en kle bɪngɪliñ yambiɪmbi, ñindiñ enguk, “Nak ñindiñ sanlet: Israel sindok boñgɪpsinan bo nak ama nanandi-kiliktinat ñandin no nim kañgut.” Wɪndiñ eumbi, ¹⁰ telak damanjlok nolii eni-mukuk endi bɪndambo undanem ilan ña lombi, kena gwañgwa kindem dambi palɪmbi kañgilñ.

Yesuli ama sim no kimnan nanin tɪmbi mlakuk

¹¹ Nain nim ombataumbi, Yesuli it kwet no koi Nain wandiñ ñaumbi, gwañgwañii git amatam kimin wopumdi en gita yakan ñañgilñ. ¹² Ñambi, it kwet sañ yama tɪmbi dumalaumbi, ama dalandan no tañgonem piñgilñ. Wɪn tam kanjak nolok niñañ noñgan sinik endi sembiñguk. Tɪmbi it kwet wɪnasɪ asupti dalandan ba meñ ep klembi piñgilñ. ¹³ Tɪmbi Wopumdi tam kanjak wɪn kañbi, blan ti-ñimɪmbi niñguk, “Nim kuleñ.” ¹⁴ Wɪndiñ eñipi, ña tañgo ti-ke-kaumbi, ama tañgoneñgilñdi kak wɪñgan ilimbi, dalandanla niñguk, “Ama sim, nak

‘Mílat!’ ganlet.”¹⁵ Wíndiñ eumbi, gwañgwa walí bñnda mílap pipapi, kusei kímipi manda eñguk. Tímbe Yesulí meñla nñnguk, “Nññañga ññn nañgipi ññau!” Eumbi nañgipi ññnguk.

¹⁶ Tímbe amatam wí kañgíliñ endí gítik mísímbe, Yambat ní-kíndem dambi, nísíñgan ññndíñ eñgíliñ, “Plofet wopum no boñgípní gíñañ indañguk kulak” ba “Yambattí amatamñíi níp kímílektok bí inda-nímlak.”¹⁷ Tímbe nek indañguk wolok gíñgít walí sapakñanembi, Judia kwelan ba kwet kle-gímbup pakañ tuop eu sataumbi ññ-taleñguk.

Yesu gít Yoane endí nin wín ním nandí-dakle-semgíliñ

¹⁸ Yoane tuk íi-sem endok gwañgwañíli Yesulí kundit kusei kusei tíñguk wolok kasat gítik enla tí-ñímí-taleñgíliñ. ¹⁹ Tímbe endí gwañgwa típet kíti-semum bíumbi, Yesula ññndíñ ní-nandíndemíktok ení-mukuk, “Mesia bíwíktok een wín dík wakan ba? Ba ama nola mandíneñ?” Wíndíñ embi ení-mulímbe, ²⁰ Yesuloñ ñña tombi nñngímík, “Yoane tuk íi-sem endí ññndíñ ganí-nandínda embi níní-mulímbe bamík, ‘Mesia bíwíktok een wín dík wakan ba? Ba ama nola mandíneñ?’” ²¹ Nain wolonda Yesulí amatam jím batsíat ba píñgíp gawatsíat asup wín ep tímbe kíndem dambi, yal kolanjé wín ep kle kot-sembe, ama asup dausí sípsímín tímbe tom-senguk. ²² Tímbe endí Yoanelok manda tambon ññndíñ tambane enguk, “Sítí ññambi, nepek dautsettí kamík ba pawanjettí nandamík wolok kasat tí-ñímdekamík: dausí sípsímín dausí tombím kañ, tímbe kesít ním kuañdí kesít kuañ. Amatam jím bat yambo mawatsíat endok wandanjé wín ep tímbe gíli-ta-semlak, pawanjé kamen pawanjé tombím nandañ. Ama sembísembín bíndambo kaitambi mílakañ, tímbe ama pímbíñesíla gíñgít manda kíndem enbum nandañ. ²³ Tímbe no en kusatna nambí-nandímbe, nandí-kolan ním tí-namlakta endí amatam díwín yapma kle-patak.”

²⁴ Yoane gwañgwa típet ení-mukuk endí undane pí ññaumbi, Yesulí kusei kímipi, ama kímín wopumda Yoanelok plon ññndíñ enguk, “Kwet sílaninnan ññngíliñ wín síndí nek kanepi ññngíliñ? Wín síndí sasalelí píñjím pendíliñ ññ-bí títak wín kanepi ññngíliñ ba?” ²⁵ Tíkáp nímnda, nek kanepi ññngíliñ? Ama dasindasinjé pamanat no kanepi ññngíliñ ba? Nandañ: ama dasindasinjé pamanjéat ba pípapatsí kíndem sínik endí ama wapmañdok isínan pa kuañ. ²⁶ Wíndíñda síndí nek sínik kanepi ññngíliñ? Plofet ama no kanepi ññngíliñ ba? I wakanak. Tímbe Yoanelok kandañ nak ññndíñ sanlet: endí plofet díwín yapma kle-talelak. ²⁷ Wín enda wakan Yambattok mandan ññndíñ youyoulín patak, ‘Nak gíñgít ee amana no ní-mulam ññambi, telak dama tí-gambi, telak tí-díndím e-gamekak.’[✠] Wíndíñ youyoulín patak, ²⁸ tímbe nak ññndíñ sanlet: ama gítik kwelan dama indañgíliñ endí Yoane ním makleañ, ganmek no en Yambattok gíñgítñílok boñgípsínan pímbíñen sínik kulakta endí Yoane makle patak.”

²⁹ Takis epep ama gít amatam díwín endí manda wín nandí-talembi, Yoanelok kíi plon tuk íñgíliñda tímbe Yambattok telak wín díndím sínik tímbe dakleñgíliñ. ³⁰ Gan Falisi gít endíkñe manda nandí-tale ama endí gíñañ tambatambattok tuk ním íñgíliñda tímbe Yambattí nek tínelíñdok nandíñguk wala nandum títal tíñguk.

✠ 7:27: Malakai 3:1, Kisim Bek 23:20

31 Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Wĩndĩńda tĩmbi amatam nan ñĩndĩńgĩt kuañ endĩ nĩtein? Nak endok kulasĩla eyout manda man ewĩt? 32 Wĩn endĩ gwańgwa bĩsattĩ sańalala ipakanan pipapi, nosĩla kĩtĩ-sembi, ñĩndĩń enĩañ, ‘Nĩndĩ pakĩuak pendĩtnambi, sĩndĩ kap nĩm tĩlĩń, ba kap mano tĩńĩtnambi, sĩndĩ ku-blamblae nĩm tĩlĩń.’ 33 Kusei ñĩndĩńda nak sĩndok plon wĩndĩń sanlet: Yoane tuk ii-sem endĩ indambi, nanañ kĩmĩsip pa tĩńguk, tĩńĩpi wain nĩm pa nalĩńguk wala sĩndĩ nandum tuop nĩm tĩmbĩmbi, enda ñĩndĩń pa eañ, ‘Yal kolan endok gĩnańnan patak.’ 34 Tĩmbi nak Ama Sĩsĩnĩktĩ indambi, nanañ ba wain nañĩpi, kĩmĩsip nĩm pa tĩlet, wala sĩndĩ nandum tuop nĩm tĩmbĩmbi, ñĩndĩń pa eañ, ‘Ama ñĩn kawĩt! Tĩmbĩ namba! Endĩ nanañ ba wain asup sĩnĩk pa nalak, ba takis epep ama ba yom ama not tĩ-semhlak!’ 35 Sĩndĩ wĩndĩń pa eañ, gan amatam Yambattok nanandĩn kĩmĩt-klem kuañ endĩ nanandĩ wĩn dĩndĩm sĩnĩk wakan daut nĩmañ.”

Yom tam nolĩ Yesulok kesii wĩlĩlĩmbi, yomĩn bi-ńĩmĩńguk

36 Falisi ama nolĩ Yesu nanañ en gĩta nambektok nĩ-tiańeumbi, endok ilnan lombi, nanañ nanelĩńdok pi pakuk. 37 Tĩmbi yom tam no it kwet wolok kuńguk endĩ Yesula “Falisi amalok ilnan nanañ na patak” gĩńgĩt wĩn nandĩńgukta, pińgĩp saple mĩlĩń kĩndem kanĩm kawat satnĩndĩ tĩndĩn no tĩkembĩ, it gĩnañ lońguk. 38 Lombi, Yesulok kesiiinan kandañ ñam papi kulĩmbi, dai tullĩ pi Yesulok kesii youlĩ gautaumbi, kumban saktĩ tĩmbĩ kalandaumbi, kesii nain ombapgan sĩmumuń embi, pińgĩp saple mĩlĩńńattĩ saple-ńĩmĩńguk. 39 Tĩmbi Falisi ama Yesu nĩ-tiańeńguk endĩ wĩn kańbi, gĩnan gĩnañ ñĩndĩń eńguk, “Tam ñĩn endĩ yom tam no. Ama walĩ biańgan plofet ama kuumda, tam tĩke-kalak ñolok kusei kanandĩ-taleuk.”

40 Tĩmbi Yesulĩ Falisi ama endok nanandĩn wĩn nandĩmbi nĩńguk, “Simon, nak manda no ganba nandĩ.” Eumbi nĩńguk, “Endaut, eumbi nandĩwa.” 41 Eumbi nĩńguk, “Ama nolĩ mĩnem tambonlok ama tĩpetta emguk, nolok mĩnem kwandai 500, tĩmbi nolok mĩnem kwandai 50.* 42 Endĩ ombĩndemĩktok tuop nĩmda, blan tĩ-sembi, kak tambon wiat-semguk. Wĩndĩńda endońnan nanin nĩndĩ nol maklembi, mĩnem molomda sĩmba kĩndem tĩ-ńĩmekak?” 43 Eumbi nĩńguk, “Mĩnem kwandai 500 wialĩmĩńguk endĩ bek.” Eumbi, “Wĩn dĩndĩm elañ” nĩmbi, 44 undanem tam kańbi, Simon nĩńguk, “Tam ñĩn kalañ ba? Nak dĩkok ika gĩnañ lambĩwambi, dĩk ep tĩndĩnĩ nĩm klembi, not nĩm tĩ-namĩń, wĩn dĩk kesĩtna wĩlĩwĩlĩttok tuk no nĩm gĩt-namĩń, gan endĩ kesĩtna dai tullĩ wĩlĩpi, kumban saktĩ sapleum kalandalak. 45 Dĩk kĩtna ba bumna no nĩm sĩmumuń tĩ-namĩń, gan nak it gĩnañ lambĩt wolondańgan endĩ kusei kĩmĩpi, nĩm tĩndĩn wĩn, kesĩtna sĩmumuń tĩ-namumbi, nain ñĩn bĩ tomlak. 46 Dĩk kumbana tuk galk sĩlanĩndĩ nĩm saple-namĩń, gan endĩ pińgĩp saple mĩlĩń kĩndem bien walĩ kesĩtna saple-namĩk. 47 Wĩndĩńda ñĩndĩń ganlet: tam ñalĩ sĩmbai kĩndem da-sĩnĩk talakta tĩmbi wĩndĩń tĩ-namlak. Walĩ ñĩndĩń daut nĩmlak: endok yomĩn asupgan bimbĩn. Gan no endok yomĩn lakatgan bimbĩnda endĩ lakat wolok tuop sĩmbai kĩndem dalak.”

* 7:41: Mĩnem kwandai nońgan wĩn kena nain nońgan wolok tuan. Ama walĩ mĩnem kiulĩm palmĩńguk wĩn wopum dauptok kena mĩlĩńguk. Endok mĩnem kena wĩn wakan.

48 Tĩmbi tamda nĩnguk, “Yomga gĩtik bi-gam-taletalen.” Wĩndĩn eumbi, ⁴⁹ ama gĩtik en gĩta nanañ nam pakĩlĩn endĩ kusei kĩmĩpi, gĩnañjĩ gĩnañ nĩndĩn nandĩngĩlĩn, “Endĩ ama nin sĩnik, ñala yom bimbi bo pa tĩlak?” ⁵⁰ Tĩmbi Yesulĩ tam nĩnguk, “Nanandĩ-kĩlĩktĩngala tĩmbi Yambattĩ kolan gĩnañ nanin gepma tĩkek, wala tĩmbi busukñenengan ñaukañ.”

8

Tam dĩwĩndĩ bo Yesu klembi kuñgĩlĩn

¹ Wolok siñgi kandañ Yesulĩ kle-gĩmbut ñañĩpi, it kwet tip ba wopum wandĩn manda eu pĩmbi, Yambattĩ amatamĩnii yambi-dĩkñelak wolok gĩngĩt manda kĩndem enĩ-ta-kuñguk. Tĩmbi gwañgwañii 12 endĩ en gĩta yakan kuñgĩlĩn. ² Tĩmbi dama Yesulĩ tam jĩmbatsĩat dĩwĩn ep tĩmbĩ kĩndem dañgĩlĩn ba yal kolanjĩ ep kle kot-semguk endĩ bo en kle-kuñgĩlĩn. Tam no wĩn Malia Makdala nanin (damañgan Yesulĩ yal kolan kĩt tambon tĩpet ep kle kolĩmĩnguk). ³ Tĩmbi Yoana (endok wapai Kusa endĩ ama wapmañ Elottok it kaulĩ-dĩkñeñguk) gĩta Susana wakĩt tam asup dĩwĩn Yesu gĩta yakan ñañgĩlĩn. Tam walĩ Yesu gĩt gwañgwañii plap tĩ-sembi, mĩnemjĩlĩ ep kasop tĩ-semmañgĩlĩn.

Ama Sĩsĩnik Yesu endĩ mandan nandĩm tĩke-kĩlĩn enelĩndok eñguk

Gĩngĩt manda kĩndem wĩn nanañ mĩnjĩp ama nolĩ kena gĩnañ kokuk wandĩn

⁴ Amatam it kwet nolok ba nolok endĩ Yesuloñ bĩ kĩmĩn wopum tĩñĩlĩmbi, eyout manda no nĩndĩn enguk, ⁵ “Ama nolĩ plaua nanañ mĩnjĩp kot-tikitiki tĩmbektok kenan gĩnañ ñañguk. Ña tom kolĩñĩlĩmbi, mĩnjĩp dĩwĩndĩ telak plon pĩmbi, amalĩ yalĩ-ñ-a-bĩ tĩmbĩmbi, monĩktĩ bĩ na-taleñgĩlĩn. ⁶ Tĩmbi mĩnjĩp dĩwĩn kwet kawakawatlan pĩmbi, tawam lambĩmbi, tuk nĩmnatta tĩmbi yañetambi kĩm-taleñgĩlĩn. ⁷ Tĩmbi mĩnjĩp dĩwĩndĩ koselektĩ ep tapliumbi kĩmgĩlĩn. ⁸ Mĩnjĩp dĩwĩn kwet kĩndem plon pĩmbi, tawa lambĩmbi, bien asup laliñgĩlĩn, wĩn bien 100 100 wĩndĩn laliñgĩlĩn.” Yesulĩ wĩndĩn embi yousĩmbi, nĩndĩn kĩtĩnguk, “No en pawañnat endĩ pawañ kĩmĩpi, nandĩ-tĩke-kĩlĩn eukak.”

⁹ Tĩmbi Yesu gwañgwañiilĩ eyout manda eñguk wolok kusei nandĩnepi nĩ-kaumbi ¹⁰ enguk, “Yambattĩ nandĩ-sambi, amatamĩnii nĩtek yambi-dĩkñelak wĩn sanĩ-sĩwĩlĩmbi nandĩ-dakleañ. Gan nanandĩn sembĩn wĩn nak amatam dĩwĩn endĩla eyout mandalĩngot enba nandĩañ. Wĩn endĩ kañbi nĩm ka-nandĩ-tomnelĩndok ba nandĩmbi nĩm nandĩ-daklenelĩndok* wĩndĩn pa tĩlet.

¹¹ Tĩmbi eyout manda et wolok kusei wĩn nĩndĩn: plaua mĩnjĩp wĩn Yambattok manda. ¹² Mĩnjĩp telak plon pĩngĩlĩn wĩn amatamdĩ Yambattok manda nandĩ dasiumbi, Satandĩ bĩmbi, gĩnañjĩ gĩnañ manda patak wĩn yolom tĩke-semalak. Nĩm kañbi, endĩ manda wĩn tĩke-papi, Yambattok gĩngĩt indanelĩnda, Satandĩ wĩndĩn tĩ-semalak. ¹³ Mĩnjĩp kwet kawakawatlan pĩngĩlĩn wandĩn walĩ manda nandĩmbi sĩlĩsĩlĩnat kasĩleañ. Gan endĩ wĩn plaua mĩnjĩptok kakai kwet gĩnañnan nĩm pĩlak wandĩn, wala tĩmbi endĩ nain dumangan

* 8:10: Aisaia 6:9-10

nanandi-kilikt+ tañ, gan ti-kuyuk no inda-semumbi, nanandi-kilikt+nji pip+lak. ¹⁴ M+nj+p koselek boñg+ps+nan p+ñg+il+ñ wandin wal+ Yambat-tok manda nand+im kuñ+imbi, kwelalok m+lap ba m+nem kw+il+kw+il+ ba nepenepek s+lis+il+ pa emlak wal+ nanandi-kilikt+nji+ makleumbi, bukaiñgot pakañ. ¹⁵ T+mbi m+nj+p kwet k+ndem g+nañ p+ñg+il+ñ wandin wal+ ama g+nañ nanand+nj+ w+n k+ndem ba d+nd+im s+n+ik, t+mbi end+ manda w+n nand+dasimbi, t+ke-kwamb+ñ dambi g+ñg+nem kuñ+pi, bienj+at tañ.”

S+nd+ Yambattok manda telak n+tek plon nand+dakleañ w+n ka-k+liñ enekaliñ

¹⁶ T+mbi Yesul+ yous+mbi enguk, “Ama noli+ kolsalen p+ndopi, kambotti n+im tapliw+ik ba doundoullok palapalat kapmainan n+im k+m+lek. Tambo end+ kolsalen indañgan k+m+il+imbi, ama it g+nañ loañ kol+ salesemek. Yambattok mandan w+nd+ñgangot kusei ñ+nd+ñda indañgan t+mb+ daklelok: ¹⁷ end+ amatam n+tek yamb+d+ikñelak wand+ñ kandañ nepek pat-sem+b+in pakañ g+tik ep t+mb+ indañgan indanekaliñ, t+mbi nanandi+ sembin g+tik w+n bo eu tawaukak. ¹⁸ Wala t+mbi s+nd+ Yambattok mandan telak n+tek nand+imbi nand+dakleañ w+n ka-k+liñ enekaliñ. No en endok mandan nand+imbi t+ke kulakta, Yambatt+ yous+ m+mbi, nanand+n t+mb+ pañg+taumbi nand+dakleukak. Gan no en mandan w+n n+im t+ke kulakta, nanand+n palmektok nand+lak w+n apma t+ke-ñ+mumbi, slak palekak.”

Yambattok manda k+m+it-kleañ+ Yesulok meñ kwayañii s+n+ik tañ

¹⁹ T+mbi Yesulok meñ kwayañii end+ Yesu kanepi b+ñg+il+ñ, gan amatam k+m+n wopumd+ masip pak+il+ñda t+mbi ñasiñgan b+mb+ilok tuop n+im. ²⁰ T+mbi amal+ Yesu ñ+nd+ñ n+ñg+il+ñ, “Meñga kwayañgail+ gamb+nep nand+imbi b+il+ñ, pawan ikañ.” ²¹ Eumbi tambane enguk, “Amatam Yambattok manda nand+imbi k+m+it-kleañ end+la mek nokok mena kwayanai tañ.”

Ama Sis+inik Yesu end+ gemb+in daut semguk

Sasale g+ta tuk guañ+d+ Yesulok man tañgoneñg+m+ik

²² Nain nola Yesul+ gwañgwañii g+ta k+keñ plon lombi enguk, “Tuk guañ d+ikñembi, tambon kandañ ñana” eumbi, wolok ñanepi ñañg+il+ñ. ²³ Ñañ+pi, douli+ t+mb+ gwaseim dounguk. Dou pal+imbi, kwet jañg+nannan nanin sasale wopungan tuk guañnan p+m pend+il+imbi, tuk k+m+n g+tik m+lap tawambi, k+keñ g+nañ p+m tokñeumbi, m+lap wopum g+nañ pak+il+ñ. ²⁴ T+mbi gwañgwañiil+ dounan nanin t+mb+ s+il+kñembi n+ñg+il+ñ, “Bep bep, n+nd+ ip k+m+nepi tam+ñ!” Eumbi m+lap, sasale wak+it tuk k+m+n wopungan lop+lat s+n+ik w+n enomb+umbi, sasalel+ k+lp eumbi, tukt+ busukñenengan pakuk. ²⁵ T+mbi gwañgwañiila ñ+nd+ñ enguk, “Nekta n+im nand+k+il+ikt+ tañ?”

W+nd+ñ eumbi m+s+mbi, nanandi+ kena t+mbi, n+si wal+ñgan ñ+nd+ñ e-nand+ t+ñg+il+ñ, “Ama ñ+n en nin s+n+ik, ñala sasale g+it tukta bo manda kwamb+ñ enbumbi, man tañgoneam+ik?”

Yesul+ yal kolan asup ama nolok g+nan g+nañ nanin ep kleñguk

²⁶ Yesu g+it gwañgwañii end+ tuk guañ d+ikñembi, Gelasa amatamdok kwet Galili distrik dat kandañ patak wand+ñ ña suañg+il+ñ. ²⁷ T+mbi Yesul+ kwet kwamb+ñnan loubi, ama walinin no yal kolannat end+

endoñ bñguk. Ama walí nain ombapgan it ba dasindasin ka-mis+mbi, biatan ama sumnan dou-m+lat t+mbi kulñguk. ²⁸ Endí Yesu kañbi, kesiinan pi p+m papi, kwawa t+mb+mbi, yal kolandí Yesu ka-nandi-tomgukta amalok man plon wopungan ñ+ndíñ k+it+mbi nñguk, “O Yesu, Yambat Loloñ S+ñ+k endok N+ñ+ñ, d+k nek ti-namepi b+lañ? D+k nandi-nambi, kena g+m n+m nam+ñ.” ²⁹ Yesulí yal kolan ama w+ñ bim poñauktok manda kwamb+ñ nñgukta yal walí w+ñd+ñ eñguk.

Yal kolan ama wolok g+nan g+nañnan pak+ilñ endí ni-g+ñg+neumbi, ti-kelakelam pa t+ilñguk, wala t+mbi amalí nain asup sen kwamb+ñl+ kii kesii topbi, n+m pi ñauktok ka-d+kñeañg+ilñ, gan endí sen t+mb+ d+kñeumbi, yal kolandí ni-kleumbi, kwet ama n+mnatnan ña kulñguk. ³⁰ T+mbi Yesulí ni-nandi+mbi eñguk, “Koka nin?” Eumbi, yal kolan asuptí endok g+nan pi-ñ+m+ñg+ilñda t+mbi “Kotna K+im+ñ G+it+k” nñguk. ³¹ T+mbi yal kolandí ñ+ndíñ n+mbi eñg+ilñ, “D+k j+mb+ñ ñaneñdok n+m n+ni-muleñ” w+ñd+ñ embi ni-g+ñg+ne tñg+ilñ.

³² Kwet klokloñen wandíñ b+it asuptí mina-pak+ilñda t+mbi yallí Yesu ñ+ndíñ ni-g+ñg+neñg+ilñ, “D+k nandi-n+mumbi, b+it endok g+nañj+nan p+neñ.” Eumbi nandi-semguk. ³³ Nandi-semumbi, ama g+nan nanin poñambi, b+ttok g+nañj+nan p+umbi, b+it k+m+ñ wopumdí kwet kloñnan wolok woñep p+ ñambi, tuk guañnan p+mbi, tuk nambi k+m-taleñg+ilñ. ³⁴ W+ñd+ñ t+mb+mbi, b+it yamb+ñd+kñe amalí nek indañguk w+ñ kañbi pi ñambi, wolok kasat amatam it kwelan ba kanda ilan ña ti-semg+ilñ.

³⁵ T+mbi amatamdí nepek indañguk w+ñ kanepi Yesuloñ b+mbi kañg+ilñ w+ñ: ama dama yal kolannat kulñguk endok nanand+ñ dak-leumbi, dasindasi dasimbi, Yesulok kesiinan pipal+m kañbi m+ñ+ñg+ilñ.

³⁶ T+mbi nepek nek indañguk w+ñ daus+il+ kañg+ilñ endí ama yal kolannat kulñguk n+tek k+ndem dañguk wolok kasat amatam d+ñw+ñda ti-semg+ilñ. ³⁷ W+ñd+ñ t+mb+mbi, Gelasa nasi g+it+k Gandí Yesu kundit tñguk wala kolan m+ñ+mbi, kwesi biuktok ni-nandiñg+ilñ. Ni-nandumbi nandi-sembi, yambim ñauktok k+keñ plon loñguk. ³⁸ T+mbi ama yal kolannat kulñguk endí Yesu g+ta kuuktok ni-nandi tñguk, gan Yesulí ilan ni-mupi, ñ+ndíñ nñguk, ³⁹ “D+k ikanan undanem ñambi, Yambattí kundit engano s+ñ+k ti-gam+k wolok kasat amatamda ti-semekañ.” Eumbi, walinin p+mbi, it kwelan undanem ñambi, Yesulí nepek ti-ñ+m+ñguk w+ñ amatam g+it+kta kasat ti-semguk.

Yesulí tam j+mbalat no t+mb+ k+ndem daumbi, wembe no k+mnan nanin t+mb+ m+ilakuk

⁴⁰ Yesulí b+ñdambo tuk guañ tambon kandañ ña suaumbi, amatam en mandí pak+ilñ g+it+k endí s+il+s+il+ t+mbi, not ti-ñ+m+ñg+ilñ. ⁴¹ T+mbi it kiyaulok kand+kñe ama no koi Jailus endí Yesuloñ b+mbi, kesiinan p+ p+ñd+m dou papi, kakukulembi, enlok ilnan nañg+p ñauktok nñguk, ⁴² w+ñ wemban noñgan s+ñ+k gw+lal+ 12 en k+mbepi tñgukta t+mbi w+ñd+ñ tñguk. T+mbi Yesulí nandi-ñ+m+mbi, en g+ta ñañ+il+mbi, amatam kle ñañg+ilñ endí kle-g+imbupi ñas+ñgan ñas+ñgan tñg+ilñ.

⁴³ T+mbi tam no tam j+mbat inda-ñ+m+mbi, ama nolí en t+mb+ k+ndem dauktok tuop n+m+da ti-tlal+mbi, gw+lal+ 12 ombíñguk.* ⁴⁴ Endí Yesu siñgin kandañgan t+mb+ dumalaumbi, dasindasinlok blembem

* **8:43:** Nandi-tale ama d+ñw+ñd+ñ manda kusip no gamañgot patak eañ. W+ñ ñ+ndíñ, “Endí m+ñem kw+il+kw+il+il+ g+it+k gwasap amala em-taleñguk.”

tike-kaumbi, wolongan wekaili kalandaŋguk. ⁴⁵ Tĩmbi Yesuli enguk, “Nindi neplak?” eumbi, amatam gitikti “Nim nim” eumbi, Petloĩ niŋguk, “Bep, dik amatam kimin wopumdi gep kle gim gim embi, ñasiŋgan ñasiŋgan tañ win!” ⁴⁶ Gan Yesuli giŋgim embi enguk, “Nimbek ñali kindem dauktok nepmĩmbi, gembĩnali kena tĩmbim nandilet win!” ⁴⁷ Wĩndiŋ eumbi, tam endi pat-sembektok tuop nim win nandi-daklembi, blaŋblaŋem bĩmbi, Yesu kesiinan pi papi, amatam dausinan kusei nekta tike-kaŋbi, wolongan kindem daŋguk wolok kasat ti-ŋĩmĩmbi ni-siwikuk. ⁴⁸ Tĩmbi Yesuli niŋguk, “Wembana, nanandikilitiŋgalĩ gep tĩmbi kindem dalaŋ, ñala busukŋeŋgan ñau.”

⁴⁹ Yesuli manda wĩndiŋ eŋĩlĩmbi, ama noli it kiyau kandi kŋelok ilnan nanin manda tikembi, Jailusloŋ bĩmbi niŋguk, “Wembaŋga ip sembik, wala tĩmbi endaut nĩmbĩmbi, slakan wandiŋ kesik gawat nim ñauk.” ⁵⁰ Gan Yesuli mandan win tikembi, Jailus ŋĩndiŋ niŋguk, “Nim misiwĩŋ, nandi-kilitiŋgot ti-namiŋ. Tĩmbi wembaŋga kindem dauktok.” ⁵¹ Wĩndiŋ embi, ña Jailuslok ilnan tombi, it gĩnaŋnan ama diwin nim loneliŋdok e-kimisip ti-sembi, Petlo, Yoane, Yakobo tim wembelok meŋ beu endiŋgot yanaŋgĩlĩm loŋgĩlĩŋ.

⁵² Tĩmbi amatam it gĩnaŋnan pakiliŋ endi gitiik wembela kut-blambla embi mano ti pakiliŋ, gan Yesuli enda ŋĩndiŋ enguk, “Wembe ŋĩn nim sembik, endi slak dou patak, wala tĩmbi mano nim tĩmbit.” ⁵³ Wĩndiŋ eumbi, wolok pakiliŋdi wembe win ikan sembĩŋguk win ka-nandiŋgĩlĩnda tĩmbi Yesulok mandala nandum tial tĩmbĩmbi, tikile manda niŋgĩlĩŋ. ⁵⁴ Gan Yesuli wembe kii plon tikembi kiti-ŋĩmĩmbi niŋguk, “Wembe, dik mĩlat!” Eumbi, ⁵⁵ wembe wolok gĩnaŋ tipti undane bi pi umbi, wolongan mĩlakuk. Mĩlalĩmbi, Yesuli nanaŋ no mĩmbi nambektok enguk. ⁵⁶ Tĩmbi wembe meŋ beuli kundit win kaŋbi ka-silikŋembi, nanandiŋjet nim dakleŋguk. Gan Yesuli eni-kimisip ti-sembi, nepek indaŋguk win ama nola nim eniŋeliŋdok enguk.

Ama Sisiniŋ Yesu endi gwaŋgwaŋii kena embi, en nin win dausinan tĩmbi kwambiŋ daŋguk

9

Yesuli gwaŋgwaŋii 12 kenala eni-mukuk

¹ Tĩmbi Yesuli gwaŋgwaŋii 12 kiti-semum bĩmbi, yal kolan gitiik ep kleklelok ba jĩmbat kusei kusei ep tĩmbi kindem dalok gembĩ embi, ² amatam ep tĩmbi kindem daneliŋdok ba Yambatti yambidi-kŋelak wolok giŋgit eu piuktok eni-mukuk. ³ Eni-mupi enguk, “Telak ñanepi nepek no nim mep ñanekaliŋ, win toŋanjĩ ba liksi ba nanaŋ ba minem ba kiupi diwin nim epbi ñanekaliŋ. ⁴ It kwet nolok tombĩmbi, it molom noli san-tiaŋeumbi, endok ilnan lonekaliŋ tuop, it wolokgot dou-mĩlat tĩmbi, walinin pim it kwet nolok ñanekaliŋ. ⁵ Ba it kwet noli not nim ti-samnekaliŋda, it kwet win binekaliŋ wolonda sĩndi Yambatti enda nandum pi-siniŋ talak win dauktok semneliŋdok winasiŋlok dausinan kesisi plon kilikilik wiŋgan wip mamaŋeum pi umbi ñanekaliŋ.” ⁶ Tĩmbi gwaŋgwaŋiilĩ Yesu bimbĩ, it kwet kle-gĩmbut ñambi, kwet tuop giŋgit manda kindem eu pi umbi, amatam ep tĩmbi kindem daŋgĩlĩŋ.

Elotti Yesu win nin sinik win nim nandi-dakleņguk

⁷ Tĩmbi Galili kwettok kandiķņe ama Elot endi Yesu ģit gwaņgwaņii nepek engano sinik ģitik tĩņģilĩn wolok kasat nandĩmbi, kusei nĩndĩnda endok nanandĩn nim dakleņguk: ama diwĩndi “Yoane tuk iisem endi ķimnan nanin mĩlakuk” wĩndĩn pa eņģilĩn, ⁸ diwĩndi “Elia bĩdambo indauktok mandĩņģimĩn endi wakan indaņguk” wĩndĩn pa eņģilĩn, tĩmbi diwĩndi “Plofet ama damaņģan sembiņguk no ķimnan nanin mĩlakuk” wĩndĩn pa eņģilĩn. ⁹ Tĩmbi Elotti eņguk, “Yoane win nak ewambi, bim wĩli diķņeņguk. Wĩndĩnda tĩmbi ama nĩn endok koi ģĩņģitti nokok pawaņna ģinaĩ piņguk win nin sinik?” Wĩndĩn embi, Yesu kaupatok telak pa lonjĩņguk.

Yesuli ama 5,000 nanaņ emguk

¹⁰ Tĩmbi enĩmumulĩn endi Yesuloņ undanem bĩmbi, kena nek tĩņģilĩn wolok kasat ti-nĩmĩmbi yanaņģilĩmbi, nĩsĩņģot it kwet no koi Betsaida kandaņ nĩaņģilĩn. ¹¹ Tĩmbi amatam ķimĩn wopumdi ģĩņģit win nandĩņģilĩnda endi Yesu klembi, nĩaņģuknan nĩaņģilĩn. Nĩa tombĩmbi, Yesuli yambĩmbi not ti-sembi, Yambatti amatamĩi yambidiķņielak wolok plon manda enbi, amatam ep tĩmbi ķindem danelĩndok ni-nandĩņģilĩn win ep tĩmbi ķindem daņguk.

¹² Tĩmbi timlala tĩmbĩmbi, gwaņgwaņiili Yesuloņ bĩmbi nĩņģilĩn, “Nĩn kwet sĩlaninnan pakamĩn, wala diķ amatam eni-mulĩmbi, it kwet ba kanda it nĩsĩņģan pakaņnan nĩmbi, nanaņ tuk ba doundou it tĩmbi indawĩn.” ¹³ Eumbi enguk, “Sin ep towiwit!” Eumbi nĩņģilĩn, “Nĩndi plaua nanaņ ķit tambon ģit mĩķbalak tĩpetgot pat-nĩmlak. Ba diķ nĩndi nĩmbi, amatam ģitik nĩlok nanaņ tuaneņdok wĩndĩn nandĩnĩnlaņ ba?” ¹⁴ Amatam asup ķimĩn ti-pakilĩn, gan amalok kwĩnakwĩnatsi win 5,000 ba nek. Kusei wala tĩmbi gwaņgwaņiili wĩndĩn eņģilĩn. Eumbi, Yesuli tambane enguk, “Amatam ep danbĩmbi, ķimĩn no 50 no 50 wĩndĩn pipalĩ.” ¹⁵ Wĩndĩn eumbi, wolok tuop ep danbĩmbi pi pakilĩn. ¹⁶ Tĩmbi Yesuli plaua ķit tombon ģita mĩķbalak tĩpet win epbi, kunum plon deium loumbi, Yambat we nĩmĩmbi, nanaņ win ombĩmbi, amatam dani-semnelĩndok gwaņgwaņiila emguk. Emumbi, ¹⁷ ģitĩķģandĩ naņģilĩn. Na tokņe-taleumbi, nanaņ na tla biņģilĩn win gamap dasiumbi, sandĩn lĩķ 12 tokņeņģilĩn.

Petloli Yesulok kusei e-dakleņguk

¹⁸ Nain nola Yesuli engan nĩmolo kena ti-pap bĩmbi, gwaņgwaņii en ģita pakilĩn enda eni-nandĩmbi eņguk, “Amatamdi naka nin pa nanaņ?” ¹⁹ Eumbi tambane nĩņģilĩn, “Asupti diķa Yoane tuk iisem pa ganaņ, ba diwĩndi Elia bĩdambo indaņguk wĩndĩn pa eaņ. Tĩmbi diwĩndi plofet damanin no mĩlapi kulak wĩndĩn pa eaņ.” ²⁰ Wĩndĩn eumbi, nĩsĩla eni-nandĩmbi eņguk, “Gan sĩnla naka nin pa nanaņ?” Eumbi, Petloli “Diķ Mesia Yambatti ganbi taleņguk” wĩndĩn nĩņguk, ²¹ gan Yesuli enla Mesia sinik win ama nola nim enĩnelĩndok ķimĩsip kwambĩn ti-sembi ²² yousĩmbi enguk, “Nak Ama Sĩsinik nepek nĩndĩn inda-namektok een: Juda nĩndok ama biesi, tapma ama biesi ģita endiķņe manda nandĩ-tale ama endi nambum tuop nim tĩmbĩmbi, siņģi wĩt-nambi, piņģip gawatt asupgan nambi, nuli ķĩmbambi, sandap tĩpet ģit no tĩmbĩmbi, Yambatti nep tĩmbĩm mĩlaletat.”

²³ Tĩmbi Yesulĩ ama gĩtĩkta ñĩndĩñ enguk, “No en nokok gĩngĩt indam kuupi nandĩlakta, endĩ enlok nanandĩn siñgi wĩlĩmbi, sandap noĩgan noĩgan kloĩbalĩ tĩke bembĩ, nak nep kle kuuktok elet. ²⁴ Nekta, no en wĩndĩñ nĩm tĩmbi, kwelalok kuĩgun enlok tĩke kamaiupi nandĩlakta, kuĩngu kwambĩñ walĩ pailĩmekak. Tĩmbi no en naka tĩmbi kwelalok kuĩgun biuktok tĩ-paĩngĩtam patakta, kuĩngu kwambĩñ walĩ palmekak.

²⁵ Tĩkap amalĩ kwelalok nepenepek kusei kusei gĩtĩk ep kasĩleñĩlĩpi, kuĩgun kolalak ba pailĩmlak, nepenepek walĩ en nĩtek tĩmbi londauk? Wĩn tuop nĩm. ²⁶ Tĩkap kwelan ñolok ama nolĩ naka ba mandanala mayektalakta, endĩ kilamek! Neta, nain taletalenan nak Ama Sĩsĩnĩkti undane bĩ tombi, nakĩt Bepna ba kunumdok eĩalo nĩndok nulĩnulĩn walĩ nep gĩmbulĩmbi, wolonda nak ama wala mayekta-ñĩmĩmbi, siñgi wĩlmetat. ²⁷ Gan nak biaĩgan sanlet: ñĩ ikañ sĩndoĩnan nanin dĩwĩn endĩ gama kaik kuĩpi, Yambattĩ amatam indaĩgan yambĩ-dĩkñelak wĩn kanekalĩñ.”

Yesulok pĩngĩtu walan engano tĩkĩleĩnguk

²⁸ Yesulĩ wĩndĩñ eu taleumbi, sande noĩgan ñaumbi, Petlo, Yoane gĩt Yakobo yanaĩngĩpi, nĩmolo tĩmbepi kwet jaĩngĩn nolok loĩnguk. ²⁹ Lombi, nĩmolo tĩñĩlĩmbi, mam dai walan engano sĩnĩk tĩkĩleumbi, dasindasinĩ bo satnin sĩnĩk kolĩ saleĩnguk. ³⁰ Tĩmbi platik sĩnĩk ama tĩpet, Mose gĩt Elia, endĩ Yesu gĩta manda embi ikĩmĩk. ³¹ Kunum nulĩnulĩnĩ ep gĩmbulĩmbi, Yesulĩ kwet bimbi ñaukuk wolok plon manda eĩngĩmĩk, wĩn endĩ Yambattok nanandĩn kĩmĩt-kleñĩpi, Jelusalem kĩmbektok tĩnguk. ³² Eñĩlĩmbi, Petlo gĩt nolĩit endĩ doulĩ ep tĩmbi gwaseimbi dou pakĩlĩñ.

Pakap sĩlĩkñembi, Yesulok nulĩnulĩn wakĩt ama tĩpet en gĩta ikĩmĩk yambĩngĩlĩñ. ³³ Tĩmbi ama tĩpet endĩ Yesu him ñaũĩlĩmbi, Petlolĩ Yesu nĩnguk, “Bep, ñĩ pakamĩñ wĩn kĩndem sĩnĩk. Ñala it jala tĩpet gĩt no kĩnditna, dĩkok no, Elialok no, Moselok no.” Petlolĩ manda eĩnguk wolok kusei nĩm nandĩ-dakleñĩpi, joĩgo eĩnguk. ³⁴ Eñĩlĩmbi, mulukualĩ indambi ep tĩmĩlĩmbi, gwaĩngwalĩ mĩsĩngĩlĩñ. ³⁵ Tĩmbi mulukua gĩnaĩnan kĩtĩkĩtĩ nolĩ kĩtĩmbi enguk, “Ñĩn nokok nĩñana. Nak en kenana tĩmbektok kasĩleĩngut; sĩndĩ endok mandan tĩke-kĩlĩñ e-kunekalĩñ.” ³⁶ Manda eu taleumbi, gwaĩngwalĩ Yesu engan ilĩmbi kaĩngĩlĩñ. Tĩmbi nepek kaĩngĩlĩñ wala manjĩ galĩumbi, nain wolonda ama nola kasat nĩm tĩ-ñĩmĩngĩlĩñ.

Yesulĩ gwaĩngwa nolok yal kolan no kle kolĩmĩnguk

³⁷ Kwet salaumbi, Yesu gĩt gwaĩngwaĩnĩ tĩpet gĩt no endĩ kwet jaĩngĩnnan nanin pĩ-taleumbi, amatam kĩmĩwopum en mandĩ-pakĩlĩñ endĩ kanepi bĩngĩlĩñ. ³⁸ Tĩmbi ama no boĩngĩpsĩnan pakuk endĩ kĩtĩ-ñĩmĩmbi eĩnguk, “Endaut, nak dĩk nĩñana noĩgan sĩnĩk wĩn nandĩ-ñĩmeĩdok ganĩ-kukulelet. ³⁹ Nain nain yal kolan nolĩ tĩke-kwambĩñ dam tĩ-lamĩlĩmbi, platik sĩnĩk kwawa wopum tĩmbi, gembĩ kolĩmbi, man payak pa lambĩlak. Tĩñĩpi, nain noĩgan noĩgangot kaĩbiumbi, kĩndem pa patak. ⁴⁰ Wĩndĩñda tĩmbi nak gwaĩngwaĩngailĩ yal kolan wĩn klenelĩndok enĩ-kukulelet, gan endĩ yal kolan wĩn klenepi tĩ nĩm kambĩ bilĩñ.”

⁴¹ Tĩmbi Yesulĩ tambane eĩnguk, “Amatam man ñĩndĩngĩt kuañ sĩndĩ ama kelakelamesĩ, tĩmbi nanandĩ-kĩlĩktĩnjĩ nĩm pat-samlak. Nak sĩn gĩta kuĩgula kunjĩt tĩlet. Nain nĩtek sĩnĩk gamaĩngot sĩn gĩtaĩgan

kuwambi, nanandi-kiliktı inda-samekak?” Wındıñ embi, gwañgwa beula nımbi eñguk, “Nıññañga nañgıp ñolok bo.”⁴² Nañgıp bıñılımbi, yal kolanı tıke kolımbi, kwelan pımbi, gembı kokuk. Gan Yesulı yal nı-ñombımbi kle kolım ñaumbi, gwañgwa tımbı kındem daumbi, bındambo beulok kiinan kımıkuk.⁴³ Tımbi amatam gıtık endı Yambat-tok gembın wopum wandın kañbi ka-gıtıñgıtık embi, nanandınjı nım dakleñguk.

Yesulı en ba gwañgwañiilok kusası enı-kaik tañguk

Amatamdı nepenepek gıtık tıñguk wala nanandi kena tıñılımbi, Yesulı gwañgwañiila enbi eñguk,⁴⁴ “Sındı pawanjı kımıpi, manda ñın sanbep tılet wın nım nandı-kamalanekalıñ. Nak Ama Sısınık kanjıknailok kısınan napıtnelıñdok een.”⁴⁵ Gan gwañgwañiilı Yesu nek eñguk wın nım nandı-dakleñgılıñ. Manda wolok kusei kımısembı-semında tımbi nım nandı-kılıñ embi, Yesu nı-nandınepi mısıñgılıñ.

⁴⁶ Tımbi endı kusei kımıpi, nısılak boñgıpsınan nındı loloñ sınık tılak wala e-ka-lamıt tıñgılıñ. ⁴⁷ Tımbi Yesulı gıñañ nanandınjı kandı-daklembi, gwañgwa mınam no tıke tiañe bımbi, en gıta kımılı ilımbi,⁴⁸ ñındıñ enguk, “No en sındok boñgıpsınan pımbıñen sınık kulakta walı wakan loloñ sınık, wala tımbi no en nak nandı-nambi, gwañgwa ñandin nola not tı-ñımlakta, endı naka not tı-namlak, tımbi no en naka not tı-namlakta endı Yambatta not tı-ñımlak, wın Yambat nin nak nanı-mukuk enda not tı-ñımlak.”

⁴⁹ Tımbi Yoanelı nıñguk, “Bep, ama nolı dıkok koka kıtımbi, yal kolan ep kleumbi kañgımıñ, gan endı nın gıta nım kuñıpi, nım gep klelak, wala tımbi nındı nı-kımısıp tı nım kañ bıñgımıñ.”⁵⁰ Wındıñ eumbi, Yesulı nıñguk, “No en kanjık nım tı-samlakta endı not tı-samlak, wala tımbi sındı slakan nı-kımısıp nım tı-ñımnekalıñ.”

Yesu kle-kuñgu walı mılapmat

⁵¹ Yesu kunum gıñañ nañgıp lololok nain tımbı dumalañılımbi, nandı-gembılañıpi, Jerusalem ñauktok ñañguk.⁵² Ñañıpi, ama dıwın enı-mulımbi, telak dama ñañgılıñ. Wın Yesu gıt nolıilok tı-jumut tı-semnelıñdok ñambi, Samalia it kwet nolok ñam tomgılıñ.⁵³ Gan Yesulı Jerusalem ñaup tıñgukta tımbi wınasılı enda nım nı-tiañenelıñdok nandıñgılıñ. Wındıñ tımbımbi,⁵⁴ Yesulok gwañgwañiit Yakobo gıt Yoane endı wın nandımbi, nı-nandımbi eñgımık, “Wopum, nıtı kıtı nı-nandındambi, komba kunum gınan nanın pımbi, ep dıum tal-enelıñdok nandılañ ba?”⁵⁵ Eumbi tıkilı yambımbi, gwañgwa tıpet wın enombımbi⁵⁶ yousımbi, it kwet nolok ñañgılıñ.

⁵⁷ Telaknan ñañıpi, ama nolı Yesula ñındıñ nıñguk, “Dık wandıñ ba wandıñ ñaupı, ñaukañ tuop gep kle kuutat.”⁵⁸ Eumbi nıñguk, “Klınalok toñgaut endı tombañjat, ba monık kunum plon kuañ endı bo isıat, gan nak Ama Sısınıkgan it nım pat-namlak.”

⁵⁹ Tımbi Yesulı ama nola ñındıñ nıñguk, “Bı nak nep kle ku!” Gan ama walı ñındıñ tambane nıñguk, “Wopum, dık nandı-namumbi, dama ñambi, betna kındiletat.”⁶⁰ Eumbi nıñguk, “Yambiumbi, kımıkımın* nısi nosii ep kınditnekalıñ. Gan dıkta ñambi, Yambattı amatam indañgan yambı-dıkñeukak wolok gıñgıt eu pıukak.”

* 9:60: Yesulı kımıkımınla eñguk endı ama Yambattok dainan kuñgunjı nımnat enda eñguk.

⁶¹ Tĩmbi ama noli bo Yesula nĩmbi eĩguk, “Wopum, nak gep kle-kuuttok nandĩlet, gan nandĩ-namum dama ilan ñambi, sambatnai enba nandumek bi gep kleutat.” ⁶² Eumbi nĩĩguk, “No en kena kusei kĩmĩpi, glimona pa tĩlak endĩ Yambattok kapmainan kena tĩndĩlok tuop nĩm.”

Ama Sisĩnk Yesulok gwaĩgwaĩili nitek kuĩgulok

10

Gwaĩgwaĩili kenanjĩ nitek tĩndĩlok elak

¹ Siĩgi Yesuli bĩndambo gwaĩgwa 70 enbi taleumbi, endi it kwelan ba kwet ñaup eĩguk tuop wandĩĩ gwaĩgwaĩili tĩpet tĩpet telak dama ñanelĩĩndok enĩ-mupi, ² ñĩndĩĩ enguk, “Bien mepmeptok wĩn asup, gan kena tĩndĩlok ama wĩn lakat, wala tĩmbi sĩndi kena molom nĩmolo tĩ-ñĩmĩumbi, kena ama diwĩn ep tĩmbi indaumbi, kenan gĩnañ enĩ-mulĩmbi ñanekaliĩ. ³ Ñawit! Ñambi, ñĩndĩĩ nandĩnekalĩĩ: sĩndi sipsip nĩnañ wandĩn kamot moyen sañan endok boĩgĩpsĩnan nak sanĩ-mulambi ña kunekaliĩ. ⁴ Sĩndi ñanepi, mĩnem wakit lik ba kesĩsĩ gwĩlap wĩn nĩm mep ñanekaliĩ. Tĩmbi telak plon ama yambĩmbi, manda manda nĩm tĩ-semnekalĩĩ.

⁵ It nolok ba nolok lonepi, dama it wolok pakañ enda we sembi, ñĩndĩĩ enĩnekalĩĩ, ‘Busuk pat-samun.’ ⁶ Tĩkap busuk molom noli it wolok kulakta, busuk mandanjĩli enda gwĩlam tĩ-ñĩmekak. Tĩkap nĩmda, busuk mandanjĩ wali sĩnloñ undane biukak. ⁷ Sĩndi it pĩmbĩn nĩm kunekaliĩ. Kena tĩndĩn ama enda tuan ombi-mĩlok, wala tĩmbi it lonekalĩĩ wolokgot pipat-mĩlat tĩmbi, nanañ tuk sep towiumbi nanekaliĩ wali wakan tuanjĩ tĩlak.

⁸ It kwet nolok ña tombĩmbi sep tiañembi, nanañ samumbi nanekaliĩ. ⁹ Tĩmbi wandĩn ama jĩmbatsĩat ep tĩmbi kĩndem dambi, wĩnasĩla ñĩndĩĩ enĩ-tĩ-kunekaliĩ, ‘Yambattĩ indaĩgan sambĩ-dĩkĩneuktok nainĩn dumala-talelak.’ ¹⁰ Tĩmbi nain nola it kwet nolok ña tomĩĩmbi, sep tiañem not nĩm tĩ-samumbi, wolonda sĩndi ipakanan ñambi, ñĩndĩĩ enĩnekalĩĩ, ¹¹ ‘Nĩtĩ sĩndok plap no nĩm tĩke ñamĩk, wĩn sĩndok kĩlikĩlĩksĩli kesĩtnetnan galĩlak wĩn bo wĩp mamañdambi pĩumbi, sĩnlok pat-samekak. Ganmek sĩndi ñĩndĩĩ nandĩwĩt: Yambattĩ indaĩgan sambĩ-dĩkĩneuktok nainĩn dumala-talelak.’ Sĩndi wĩnasĩla wĩndĩĩ enĩnekalĩĩ.* ¹² Nak ñĩndĩĩ sanlet: tombon ombi-tĩketĩkelok nainnan amatam siĩgi wĩt-samsamĩn endok tombonjĩli kolan tĩndĩn Sodom it kwelan kuĩgĩliĩ endok tombonjĩ maklelak.

¹³ Kolasin gĩt Betsaida nasi sĩndi kilañmet! Yambattĩ salamĩlekak! Nak kundit gembĩnat asup sĩndok kandañ tĩĩgut walĩ Tilo ba Sidon it kwelan indaumda, platik sĩnk wĩnasĩli gĩnanjĩ tambanembi, blandok dasindasin dasimbi, kwĩliĩ plon pipatnelĩĩ.† Gan sĩndi gĩnaĩjĩ nĩm tambaneĩgĩliĩ, ¹⁴ wala tĩmbi Yambattĩ amatam yambĩ-danbekak wolonda sĩndi tombon ombi-tĩkenekaliĩ wali Tilo gĩt Sidon nasi tombonjĩ makleukak. ¹⁵ Tĩmbi Kapaneam nasi, sĩndi ‘Yambattĩ kunum

* **10:11:** Wĩndĩn tĩnelĩĩnda, wĩnasĩla ñĩndĩĩ daut semnelĩĩ: no en gwaĩgwalok mandanjĩ siĩgi wĩt-semañ endĩ Yambatta siĩgi wĩlmañ. † **10:13:** Kolasin gĩt Betsaida nasi endĩ Juda amatam, Tilo gĩt Sidon nasi endĩ Judalok sambat nĩm.

ginañ níp loukak' wíndiñ ním nandínekalíñ! Ním síník, síndi jímbeñ sep kolí pínekalíñ.”[†]

¹⁶ Tímbe Yesulí yousímbi, gwañgwañiila enguk, “No en mandanjí nandí-tíke-kíliñ eukak endí nokok mandana nandí-tíke-kíliñ eukak. Tímbe no en síngi wít-samekak endí naka síngi wít-namekak. Gan no en naka síngi wít-namekak endí Yambatta síngi wílímekak, wín Yambat nindí nak naní-mukuk enda síngi wílímekak.”

¹⁷ Tímbe gwañgwa 70 Yesulí kena tíndílok ení-mukuk endí sílísíli plon undane bímbi nímbe eñgíliñ, “Wopum, níndi ñambi, díkok koka plon kena tímbe, yalí kolan endí bo mandaní pa tañgoneañ yañ!”

¹⁸ Eumbi enguk, “Nak Satandí píumbi ka-tuakut wín písapísattí kunum ginañ nanín pílak wandin. ¹⁹ Nandañ: síndi malet ba kauñ ep yalinelíñdok ba kanjíkni Satan endok gembín gítík tíke-pí yalinelíñdok nak ikan gembí sam-taleñgut pat-samlak, wala tímbe nepek nolí sep tímbe kolauktok tuop ním. ²⁰ Gañgan síndi yalí kolandí manjí tañgoneañ wala sílísíli ním tinekaliñ. Ním. Síndok kosí kunumdok kot sambat ginañ youyoulín patak wala mek nandí-koñgom tinekaliñ.”

²¹ Nain wolonda Díndím Woñdí Yesulok gínannan sílísíli wopum tímbe tokñe-ñímumbi, ñíndiñ eñguk, “Bep, kunum kwet molom, nak ñíndiñda gani-kíndem dalet: dík nanandíñga ama nanandínjiat ba nandí-daklenjiat enda kímísembíñguñ, wandingan embi wín amatam nanandínjii nímnnat enda tímbe dakle-semguñ. Biañgan síník, Bep, dík wíndiñ tímbe nandíñguñ tuop tíñguñ.” ²² Tímbe amatamda ñíndiñ enguk, “Bepnalí gembín ba nanandín gítík wín naka nam-taleñguk. En noñganlíñgot nak Níñañ nítein wín nandí-namlak. Tímbe nak wakít ama nin nak ep kasílembi, Bep daut semlet nándiñgot Bep en nítein wín nandí-ñímamíñ.”

²³ Yesulí gwañgwañií gíta nísíñgan palíñlímbe, ñíndiñ enguk, “Amatam nindí nepek síndi kañ wolok tuop dausíli kañ endí amatam díwín yapma kle-pakañ. ²⁴ Kusei ñíndiñda wíndiñ sanlet: plofet ama gíta ama wapmañ damañgan kuñgíliñ asuptí nepek síndi kañ wín kanepi nandí-koñgom tíñgíliñ, gan endí ním kañgíliñ, ba manda síndi nandañ wín nandínepi nandí-koñgom tíñgíliñ, gan endí ním nandíñgíliñ.”

Samalia amali ama no not tí-ñímíñguk wíndiñgan ginañ busuk tí-kulok

²⁵ Nain nola endíkñe manda nandí-tale ama nolí Yesuloñ bí indambi, Yesulok nanandín ka-nanduktok e-ka tímbe níñguk, “Endaut, nak nítek tímbe, kuñgu taletalen nímnnat wín kasílewít?” ²⁶ Eumbi ní-nandímbe eñguk, “Endíkñe manda nítek youyoulín patak? Wín nínímím nandína.” ²⁷ Eumbi, ñín tambane níñguk, “Dík ginañga ba ginañga tip, gembíñga ba nanandíñga wín Wopum Yambatka endok gítík bí-ñím-taleumbi palmekak. Tímbe dítnala nandílañ, wíndiñgangot nokala nandí-ñímekañ.”^{*} ²⁸ Wíndiñ eumbi, Yesulí níñguk, “Manda wín tambane elañ wín díndím síník. Dík wíndiñgan tí-ta-kulañda, kuñgu kwambíñ pakamekak.”

²⁹ Tímbe ama walí ‘Endíkñe manda kímít-kle-taleñgut’ wíndiñ inda-dakleuktok Yesula ñíndiñ ní-nandímbe eñguk, “Tímbe ninda nandíwambi, notna tímbe kak?” ³⁰ Eumbi, Yesulí tambane eyout manda

[†] **10:15:** Yesulí Kapaneam it kwelan kuñpí dou-mílat tíñguk, gan wínasi asuptí nanandí-kíliktí ním tí-ñímíñgíliñ. ^{*} **10:27:** Lo 6:5, Wok Prís 19:18

no ñndiñ eñguk, “Ama noli Jelusalem nanin Jeliko it kwelan p+m ñaupi, telaknan ñañipi, ama piñdasi endok kis+nan loñguk. Loubi wipi, dasindasin git kwil+kwil+ git+ikan lom t+ke-ñ+m talembi, ama en kak bim ñaumbi, kimbepi ti pakuk. ³¹ Palñiñ+mbi, ñndiñ indañguk: tapma ama noli telak wolokgan p+m ñambi ka-k+mnembi, giñgiñgan ñambi, makle ñañguk. ³² Ñaumbi, tapma ittok kena ama noli bo wolok bi tomguk endi w+ndiñgangot ka-k+mnembi, giñgiñgan ñambi, makle ñañguk. ³³ Gan ama Samalia nanin no telak wolokgan ñañguk endi ama w+n pakuknan bi sua kañbi, blan ti-ñ+mbi, ³⁴ endoñnan ñambi, wandan w+n tuk galkñat wak+it wain tukti w+ipi t+m+l+m+ñguk. Ti-talembi, enlok doñki plon k+m+l+m loubi nañg+p ñambi, patnand+ ilan k+m+ipi ka-d+ikñeñguk. ³⁵ Salaumbi kañ+p ñaupi, kena nain t+pet wolok tuan m+nem jimbi, patnand+ it molom m+mbi, ñndiñ n+ñguk, ‘D+ik ama ñ+n ka-d+ikñeukañ, t+mbi m+nem gamlet wal+ nain n+tepektok tuop. Makleukakta, siñgi undane b+mbi, yous+mbi gametat.’ ”

³⁶ Yesuli w+ndiñ embi, end+ikñe manda nandi-tale ama ni-nandi+mbi eñguk, “Ama t+pet git no endi ama nin piñdasi+lok kis+nan loñguk w+n kañg+l+ñ. D+ik n+tek nand+lañ, endoñnan nanin ama nin endi ama wolok nol s+n+ik indalak?” ³⁷ Eumbi n+ñguk, “G+nañ busuk ti-ñ+m+ñguk en.” T+mbi Yesuli n+ñguk, “D+ik bo ñambi, w+ndiñgangot ti-kuukañ.”

Mali+ Wopumdok mandan nandiñguk w+ndiñ t+lok

³⁸ T+mbi Yesuli gwañgwañii git Jelusalem ñanepi, telaknan ñañipi, it kwet nolok tomb+mbi, tam no koi Mata endi ilan ni-tiañeumbi loñguk. ³⁹ Loumbi, Matalok dalañ koi Malia endi Wopumdok kesiinan bi pipapi, mandan nandi-pakuk. ⁴⁰ Gan Mata end+la nanañ neknek ti-jumupi, glimona t+mbi, Yesuloñ indambi ni-ñomb+mbi n+ñguk, “Wopum. Dalana nambiumbi, natnañgan nanañ ti-jumut kena t+let. D+ik wala n+m nandi+lañ ba? N+mb+im b+im, nep k+m+l+in.” ⁴¹ Eumbi, Wopumd+ tambane n+ñguk, “Mata Mata. D+ik nepek asuptok nandi-bend+ wopum t+mbi, g+nañga m+latalak, ⁴² gan d+ik nepek noñgangotta t+p+kalañ. Malia end+la w+n ep t+ndi k+ndem kas+lelak w+n n+m apma t+kelok.

11

Bep Yambatta n+tek n+molo ti-ñ+mlok

¹ T+mbi nain nola Yesuli kwet nolok n+molo t+ñguk. T+mbi taleumbi, gwañgwañiilok nanin noli n+mbi eñguk, “Wopum, Yoaneli gwañgwañiila n+mololok sambat daut semguk, w+ndiñgangot d+ik bo daut n+m+ñ.” ² Eumbi enguk, “S+ndi n+molo t+ñ+pi, ñndiñ enekal+ñ, ‘Bep, d+ikok koka w+n giñgiñgan ti-gamlok. D+ik amatam git+ik n+p t+mbi g+ñg+tkai indaneñ.

³ D+ik sandap noñgan noñgan wolok nanañ n+m+ñ.

⁴ N+ndi amatamd+ yom ti-n+mañ w+n git+ik bi-semam+ñ, wala t+mbi d+ik bo yomni bi-n+m+ñ.

D+ik ti-kuyuk plon n+m n+mbiw+ñ.’ ”

⁵⁻⁶ W+ndiñ embi yous+mbi enguk, “T+kap d+ik tim boñg+pnan noka noloñ ñambi, k+tu s+l+ikñeumbi, ñndiñ n+mben, ‘Nokok notna noli telak b+kap itnanan b+umbi, nanañ towiupi yolon+j+let, wala t+mbi d+ik nanañ t+pet git no nam+ñ, t+mbi siñgimek tambon ombi-gametat.’ ⁷ W+ndiñ eumbi, noka it g+nañgan dou patak endi ñndiñ tambane ganbek

bek, ‘Dik neкта douñatnan nanin nep silikñelañ? It yama wesak ip kekakñet, tĩmbi wembe gwañgwanaili bo ip dou-taleliñ, wala tĩmbi nitek mĩlapi gametet?’⁸ Nak ñĩndiñ ganba: endi wĩndiñ ganbi, dik endok nolla tĩmbi nĩm nandi-gamek bek, gañgan giñgineñgala tĩmbi endi joñgo mĩlapi, nepek neкта tĩpĩkalañ wĩn dika gamekak.⁹ Wĩndiñda nak sĩnla ñĩndiñ sanba nandiwĩt: Yambatta nĩmolo ti-ñĩmĩpi, nepek nola ni ti-kunekaliñda wĩn kasilenekaliñ, nepek nola lonji ti-kunekaliñda wĩn kanekaliñ, tĩmbi yama wesak wĩt ti-kunekaliñda pisat-samekak.¹⁰ Nekta, ama Yambattok plapta ni-nandañ endok kandañ wĩn ñĩndiñ: ni-nandi tañdi kasileañ, lonji lonji tañdi kañ, ba yama wesak wĩkañ enda pisat-semlak.

¹¹ Ba sĩndoñ nanin bep nindi niñañli mĩkbalakta ni-nandumbi, malet mĩwĩk ba? ¹² Ba puput mĩnjĩpta ni-nandumbi, kauñ mĩwĩk ba? ¹³ Sĩndi kolan tĩndi ama, gañgan nepenepek kĩndem wembe gwañgwanjiila pa emañ. Wĩndiñda nitek tĩmbi kunum Bepsi endi ama nindi Dĩndim Woñ kasileneliñdok ni-nandañ enda nĩm emek? Nĩm ya, endi sapma klembi, e-nandañ tuop emekak.”

Yesu gembĩnlok kusai wĩn ka-daklelok

¹⁴ Nain nola Yesuli ama nolok giñañnan yal kolan pi-ñĩmĩmbi man sipmĩnguk wĩn ni-kle-kolĩmbi po ñaĩnguk. Ñaumbi, ama wali manda eumbi, amatamdi kundit wĩn kañgĩliñ endi ka piasat tĩmbi, nanandi kena tĩngĩliñ. ¹⁵ Gan diwĩndi ñĩndiñ eñgĩliñ, “Endi yal kolan pa ep klelak wĩn yal kolandok telak damanjĩ Belsebul endok gembĩn plon tĩlak.” ¹⁶ Tĩmbi diwĩndi ti-kuyuk ti-ñĩmbi, Yambattok gembĩn palmĩlak wĩn tĩmbi dakle-semektok jimba kundit no tĩmbektok niñgĩliñ.

¹⁷ Gan Yesuli giñañ nanandĩnjĩ wĩn ka-nandi-daklembi enguk, “Ama wapmañ nolok giñgĩtĩiili tambĩpi, nĩsĩngan mineliñda endi biañgan kola-talenekaliñ. Tĩmbi sambat noli bo wĩndiñgangot tĩneliñda endi bo tawam papusenembi kolanekaliñ. ¹⁸ Wĩndiñgangot tĩkap Belsebul, wĩn Satan, endok sambaliili tambĩpi, nĩsĩngan miañda, kenanjĩli nitek kwambiñ dauk? Wĩn tuop nĩm. Wĩndiñda tĩkap nak mandanjĩlok tuop klembi, Belsebullok gembĩnli yal kolan pa ep klewamda, nak endok kenan tĩmba kolauk.

¹⁹ Tĩmbi nepek no wĩn ñĩndiñ: tĩkap Belsebuli gembĩ namumbi, yal kolan ep kle-semamda, nindi nosii gembĩ emumbi, endi yal kolan pa ep kle-semañ? Belsebul ba? Nĩm bek. Wĩndiñda nitek tĩmbi nokok plon wĩndiñ eañ? Sĩndi naka manda juluiñt nanañ wĩn nosiili wakan tĩmbi dakle-samnekalĩ. ²⁰ Gan tĩkap nak biañgan Yambattok gembĩnli yal kolan pa ep kleletta, ñĩndiñ inda-daklelak: sĩndi Yambatti sambidĩkñelak endok gembĩn wĩn ikan boñgĩpsiinan ka-nandañ.

²¹ Ama gembĩnat noli miktok nepenepek giĩk tiwĩli dikiñembi, ili ka-dikiñe-kiliñ elakta, giñgĩtĩii ep tĩmbi kolaneliñdok tuop nĩm. ²² Endi miktok nepenepele wali tĩke kamaiuktok nandi lak, gan ama no noli wolok gembĩn maklelak endi ama woloñ bĩmbi, mik ti-ñĩmĩmbi maklelakta, endi miktok nepenepele wakĩt giñgĩtĩii giĩk apma ep danbi, enlok noliila emlak.*

* **11:22:** Yesuli eyout manda miktok plon eñguk wĩn enla wakĩt Satandok plon eñguk; Satan en ama gembĩnat wandin, gan Yesulok gembĩnli endok gembĩn maklelak.

²³ Tĩmbi miktok kandañ wĩn ñĩndĩñ: no en not nĩm ti-namlakta endĩ kanjĩk ti-namlak, tĩmbi nindĩ nakĩta kena nĩm tĩmbi, gĩngĩtnai ep kĩmĩn tĩlakta endĩ ep kleum papuseneañ.”

²⁴ Yesulĩ wĩndĩñ embi yousĩmbi enguk, “Tĩkap yal kolan noli ama gĩnan gĩnañ nanin lambi poñaukta, endĩ yal pa kuañnan ñambi, pipapat lonjĩmbi kuwĩk. Lonjĩ tĩlapbi, ñĩndĩñ ewĩk, ‘Nak bĩndambo undane ñambi, pakutnan lowa.’ ²⁵ Wĩndĩñ embi, ña kawĩk wĩn: it wĩn ikan jamĩmbi ti-dĩndĩm em bimbĩn palek. ²⁶ Wĩndĩñ kañbi ñambi, yal kolan en makleañ kĩt tombon tĩpet yanañgĩlĩm bĩmbi, it wandĩñ lombi, wolok kuneliñ.† Wĩndĩñ tĩmbĩmbi, ama blangan. Nekta, dama yal kolan noñgandĩ ama wĩn tĩmbĩ kolaumbi, siñgi yal kolan asuptĩ tĩmbĩ kola sĩnik tauk.”

Yambattok mandan nandĩmbi tĩke kuañdĩ amatam dĩwĩn yapma kle pakañ

²⁷ Yesulĩ manda wĩndĩñ eumbi, tam no amatam kĩmĩn ti-pakĩlĩñ endok boñgĩpsĩnan pakuk endĩ kĩtĩmbi, ñĩndĩñ nĩnguk, “Tam gapbi, num gamguk endĩ amatam dĩwĩn yapma klembi patak.” ²⁸ Gan Yesulĩ tamdok mannan tĩkembĩ, ñĩndĩñ eñguk, “Wĩn amatam Yambattok mandan nandĩmbi tañgoneañ endĩ wakan amatam dĩwĩn yapma kle pakañ.”

²⁹ Amatamdĩ yousĩyousĩ pa bĩñĩlĩmbi, kĩmĩn wopumgan indaumbi, Yesulĩ kusei kĩmĩpi, ñĩndĩñ enguk, “Amatam man ñĩndĩngĩt kuañ sĩndĩ kolasi. Sĩndĩ kusatna kañbi nambi-daklenelĩñdok jimba kundit no kanelĩñdok embi gĩngĩneañ, gan jimba kundit no nĩm daut samum kanekalĩñ. Nĩm sĩnik. Wĩn Yonalok jimba kunditgot kanekalĩñ. ³⁰ Nepek nek Yonala inda-ñĩmĩnguk wĩn Ninive nasila ñĩndĩñ daut semguk: wĩn Yambattĩ nĩ-mulĩmbi bĩnguk. Wĩndĩngangot nak Ama Sĩsĩnik nepek nek inda-namekak wĩn amatam man ñĩndĩngĩt kuañ sĩnda ñĩndĩñ daut samekak: wĩn Yambattĩ nani-mulĩmbi indañgut.

³¹ Kwet no koi Siba wolok tam wapmalĩ manda plon lololok nainnan amatam man ñĩndĩngĩt kuañ sĩn gĩta mĩlapi, kusasi tĩmbĩ dakleukak. Endĩ ama wapmañ Solomonda nandumbi, manda nandĩ-daklelok molom tĩmbĩmbi, endok mandan nanduktok kwet mayañgan sĩnik nanin endoñ ñañguk. Gañgan sĩndĩ ama Solomon maklelak endok mandan nandĩ-kĩmkĩmneañ, wala tĩmbi kĩnjan tĩkenekalĩñ. ³² Tĩmbi Ninive nasilĩ manda plon lololok nainnan amatam man ñĩndĩngĩt kuañ sĩn gĩta mĩlapi, kusasi tĩmbĩ dakleukak. Endĩ Yonalok mandala gĩnañjĩ tambaneñgĩlĩñ, gañgan sĩndĩ ama Yona maklelak endok mandala wĩndĩñ nĩm tañ, wala tĩmbi kĩnjan tĩkenekalĩñ.

³³ Ama noli kolsalen pĩndopi, kambottĩ nĩm tapliwĩk ba kwet sembĩn nolok nĩm kĩmĩlek. Tambo endĩ indañgan kĩmĩpi, ama it gĩnañ loañ kolĩ sale-semlok wĩndĩñ tĩmbek. ³⁴ Daukalĩ pĩngĩpkalok kolsale wandin. Daukalĩ kĩndemda, Yambattĩ kolsalen gamlak wala kadakleumbi, gĩnañga gĩtik kolĩ salelak. Daukalĩ kolanda, gĩnañga gĩnañ kĩlĩm mulumgot pakamlak. ³⁵ Wala tĩmbi kilañmek! Nĩm kañbi, kolsalen kasĩleup nandĩñguñ, gan kĩlĩm ikan kasĩleum pakamlak. ³⁶ Wĩndĩñda tĩkap kolsalendĩ gĩnañga gĩtik tokñeumbi, kĩlĩm no nĩm pakamlakta, sipalaktĩ kolĩ sale-gamlak wĩndĩngan dĩk bo kolĩ salelañ.”

† 11:26: It wĩn ama gĩnanlok walan.

Ama biesilok juluñitsilok telak nım kle-kulok

³⁷ Yesulı manda eu taleumbi, Falisi ama nolı nanañ yakan nandemıktok ni-tiañeumbi, ñam ilnan lombi, nanañ nanalok pipakuk.

³⁸ Gan endı dama kii nım wılikukta tımbi† Falisi ama walı nandı-bendı tımbımbi, ³⁹ Wopumdı nıñguk, “Falisi sındı jawañ ba tuk wıtna wın pawangot pa wılikañ wandin, gan sındı gınañjı gınañ kolan ba tıpiñpiñelı tokñem patak. ⁴⁰ Sındı ama kaması! Yambatti nepek pawan tımbı indañguk, wındıñgangot endı gınañ nım tımbı indañguk ba? ⁴¹ Pawandok nepek wala nandı-bendı wopum nım tınekalıñ. Tambo sındı gınañjı wın pımbıñesıla bi-sembi, ep kımıtnekalıñ. Wındıñ tınelıñda, gınañjı gıt ep tındıñjı tıpet walı Yambattok dainan jamilan indaukak.

⁴² Falisi sındı nanañ kena gınañ nanin gıtık wın tambıpi, gwasap ba yaya wın bo kıt tambon tambon tambıpi, Yambattok tambon pa mañ, gan gınañjıli en nım kasıleañ, ba ep tındın dındım nım pa tañ, wala tımbi sındı kılañmek! Yambat en mek sambekak. Sındı Yambatta tambon mıñıpi, enda ba amatamda gınañjı emnelıñ ñak! ⁴³ Falisi sındı it kiyau gınañ pitit damañgot pitnelıñdok nandañ, tımbi kımıli tuanan amatamdı we sambı, giñgiñgan tı-samnelıñdok nandañ, wala tımbi kılañmet! ⁴⁴ Amatamdı sum sembın no nım ka-nandı-daklembi, wolok plon joñgo yalimbi kolayañ. S Sındı sum sembın wandin, gan amatamdı nepenepek kolanlı sındok gınañjı tokñelak wın nım ka-nandı-dakleañ, wala tımbi kılañmet!”

⁴⁵ Tımbi endıkñe manda nandı-tale ama nolı Yesula nıñguk, “Endaut, dık Falisi amala wındıñ enlañda, nında bo giñgiñgan nım tı-nımlañ.”

⁴⁶ Eumbi enguk, “Endıkñe nandı-tale ama sındı amatam nepek mılap** tañgonelıñdok pa emum mılataumbi, ep tımbı pañgıtanelıñdok kıt kımıt no nım pa tı-semañ, wala tımbi kılañmet! Yambatti sındı bo sambekak.

⁴⁷ Sındı kılañmet! Plofet ama nin bep pañjiilı yandıp kımğılıñ endok sum gwatnam wın sındı tımbı kaik talak. ⁴⁸ Endı yandıp kımğılıñ, tımbi sındı sum gwatnamjı tımbı kaik tañ, wala tımbi bep pañjiilı plofet amala nek tı-semğılıñ wın sındı ka nandum kındem sınık tılakta sın inda-dakleañ. ⁴⁹ Kusei wındıñda Yambat nanandı-tale molom endı ñındıñ eñguk, ‘Nak plofet ba gıñgıt ee ama Isıael amatamdoñ enımulam ñaumbi, endoñnan nanin dıwın ep tımbı panelıñdok kle-gımgım embi, dıwın yandıp kımnekalıñ.’ ⁵⁰ Wala tımbi plofet ama gıtık kwet kusei kımıki-mılinan nanin bıkap man ñındıñgıt yandıp kımğılıñ endok wekatsılok tuan kolan wın amatam man ñındıñgıt kuañ sındı ombı-tıkenekalıñ. ⁵¹ Wın Abellok plon kusei kımıpi, Sakalaia ama nin sisuat gıt tapma it wolok boñgıpsetnan wıli kımğuk endok plon talelak endok kımıki-mıjılok tuan kolanla nak biañgan ñındıñ sanlet: amatam man ñındıñgıt kuañ sındı wın ombı-tıkenekalıñ.

⁵² Yambatta nanandılok telak walı it wandin. No en wolok gınañ lalakta endı Yambattok kusei ka-nandı-daklembi nandı-ñımlak. Endıkñe manda nandı-tale ama sındı it wolok yama ki wın kımıt kimbıñ dañ, gan gınañ nım loñgılıñ, tımbi amatamdı bo lonep nandıñgılıñ

† **11:38:** Falisi amalı Yambattok dainan jamilan indanelıñdok kısı pa wılikañgılıñ. § **11:44:** Namba 19:11-22 ñındıñ elak: no en ama dalandan en ba nepenepek tıke-kalakta endı Yambattok dainan jamilan nım indalak. ** **11:46:** Nepek mılap wın endıkñe manda mılap wolok walan.

wın kımısip tı-semgılıñ, wala tımbi kilañmet!” ⁵³ Yesulı wındıñ eu taleumbi, walınin pı ñaumbi, Falisi gıt endıkñe nandı-tale ama endı kusei kımıpi, kanjık kolan sınık tı-ñımbi, nı-nandı kusei kusei tıñıpi, ⁵⁴ kıt yout tınelıñdok enlok mandanlı sısoñ tı-ñımnep nandımbi, mandımandı tı-ñımgılıñ.

12

¹ Nain wolonda amatam asup kwınakwınattok tuop nım endı bo Yesuloñ kımın tımbi kle-gımbupi, tambo yalı tıñgılıñ. Tımbi Yesulı kusei kımıpi, dama gwañgwañııla ñındıñ enguk, “Sındı Falisi amalok plaua kımılimbendınjıla ka-kılıñ embi kunekalıñ. Wın endı manjı mambenji tıpelat, tımbi ep tındınjı julunıt tañ wala elet. Nım kañbi, sındı bo wındıñgangot tınelıñ. ² Biañgan sınık, nepek kımısembın gıtık wın Yambattı tımbi indañgan indaumbi, nanandı sembin gıtık wın tımbi dakleukak. ³ Wındıñda sındı manda kılım gınañ eñgılıñ wın maim plon eu indaukak, tımbi sındı nepek no it gınañnan manda janjak eñgılıñ wın ipakanan wopungan eu pıukak.”

Yambat endañgot mısı-ñımlok

⁴ Yesulı yousımbi enguk, “Notnai, nak ñındıñ sanba: amalı pıñgıpsıñgot wılı kımnelıñ, gan sıñgi kandañ sep tımbi kolanelıñdok gembı no nım pat-semalak enda nım mısınekalıñ. ⁵ Tambo nında mısı-ñımlok wın daut sametet: Yambattı ama wılı kımbi, sıñgi kandañ jımbıñ kılı pıuktok gembın palmılak enda mısımısı tı-ñımlok. Biañgan sınık sanlet: endañgot mek mısınekalıñ. ⁶ Monık tiptip kıt tombongot wın mınem gımın tıpettı tuatuan, gañgan Yambattı noñgan no nım kamala-ñımlak. ⁷ Sındı endok dainan loloñ sınık, monık asup yapma kleañ, tımbi endı kumbanji saktok kwınakwınatsı wın bo nandı-talelak, wala tımbi amala nombo nım mısı-semnekalıñ.

⁸ Sanba nandıwıt. No en amalok dausınan ‘Nak Yesulok gıñgıt’ wındıñ e-daklelakta, nak Ama Sısınıktı Yambattok eñaloñıilok dausınan enda wakan ‘Endı nokok gıñgıt’ wındıñ e-dakleutat. ⁹ Gan no en amalok dausınan naka ‘En nım nandı-ñımlet’ elakta, nak Yambattok eñaloñıilok dausınan enda wakan ‘En nım nandı-ñımlet’ eutat. ¹⁰ Tımbi no en Ama Sısınık nanı-kolalakta, endok yomın wın kındem bı-ñımlok, gan no en Dındım Woñ nı-lakalakae tılakta, endok yomın wın kımılim palmekak.

¹¹⁻¹² Amalı manda plon sepmbi, it kiyau gınañ ba gavmandok dainan ba lolonjıilok dausınan sapıtnekalıñ. Nain wolongan sınık Dındım Woñdı manda nek elok wın daut samekak, wala tımbi wolonda sındı nandı-bendı wopum tımbi, ñındıñ nım enekalıñ, ‘Nındı manda nek enetamıñ?’ Ba ‘Nek tambane enınetamıñ?’ ”

Mınem kwılıkwılıla ka-galkta nım tılok

¹³ Tımbi ama kımın wopum boñgıpsınan ama nolı Yesu nımbi eñguk, “Endaut, datnalı betnettök kii bimbın wın en noñganlıñgot ep kulak, wala tımbi dık nımbımbi, nokok tambon danbi namın.” ¹⁴ Eumbi nıñguk, “Notna, ba ama nolı nak sambı-danbettök ba nepenepeset danı-samettök nanbı taleñguk ba? Nım ya, wın nokok kena nım.” ¹⁵ Wındıñ embi yousımbi, amatamda enguk, “Nepek tokñetokñen walı kuñgu kındem nım samlak, wala tımbi sındı ka-kılıñ embi, kuñgunjı

ka-dikñe-kiliñ enekaliñ. Nìm kañbi, kwilikwili ba nepek nola ka-galkta tìneliñ.”

¹⁶ Wìndiñ embi, eyout manda no ñìndiñ embi enguk, “Ama mìnem kwilikwili asupmat endok nanañ kenan bien lali kìndem daumbi, ¹⁷ nanandìn gìnañ ñìndiñ nandi-kwìnakwìnaleñguk, ‘Nìtek tìlok? Nanañ bien asup ñalì it kawai wolok gìnañjìnan wìsi-kolettok tuop nìm!’ Wìndiñ nandiñbi ¹⁸ eñguk, ‘Kombìkmeke nandiìlet: nak wìsi-kot it kawai gìtik wìn wiapi, komblin wopum asupgan kìndipi, nanañ ba kwilikwili gìtik pat-namlak wìn wolok wìsi-koletat. ¹⁹ Tìñipi, natnala ñìndiñ eutat: Ip ñak! Nak nepenepek kìndem gwìlat asuptok kìmip kiulambi pat-namlakta tìmbi kìndem pat-nandiñbi, na sili-sili tìmbetati!’ ²⁰ Gan Yambatti tambon ñìndiñ nìñguk, ‘Dìk kamen, man tim ñìlondañgan kuñguña gapma tìkelok. Tìmbi nepek tì-jumut tìñguñ walì nindok tìmbekak?’” ²¹ Yesulì eyout manda wìndiñ embi, yousìmbi enguk, “No en kwelan ñìlok kwilikwili asup palmektok ep kiutak, gan nepek Yambattok dainan tuannat no nìm palmilakta, endì ama kamen wandin.”

Piñgip ka-dikñela nandi-bendi wopum nìm tìlok

²²⁻²³ Tìmbi Yesulì yousìmbi, gwañgwañiila ñìndiñ enguk, “Nepek tokñetokñen walì kuñgu kìndem nìm samlakta tìmbi nak kuñgunjìlok ba piñgìpsìlok kandañ ñìndiñ sanlet: wìn kuñgu ba piñgìp walì bien tìlak, nanañ ba dasindasin walì nìm, wala tìmbi sìndì nanañ nek nanekaliñ ba dasindasi nek dasinekaliñ wala nandi-bendi wopum nìm tìnekalìñ.

²⁴ Sìndì monìk oeo yambìm nandi-wit: endì nanañ tìpi-bimbi met nañ wìndiñ nìm pa tañ, tìmbi endì wìsi-kot it bo nìm pat-semalak, gañgan Yambatti tuopkan ep towìlak. Sìndìla endok dainan monìk yapma kleañda, nìtek tìmbi nìm sep towiuk? ²⁵ Tìmbi sìndoñnan nanin no endì nandi-bendi wopumli kuñgun lakat yousum ombatawìk ba? Nìm ya! ²⁶ Sìndì nepek tip kambak wandin tìndìlok tuop nìm, wìndiñda kusei nekta nepek dìwìn wala nandi-bendi wopum pa tañ?

²⁷ Pama klinan indañ wìn yambìm nandi-wit! Nak ñìndiñ sanba: endì kena meñ nìm tañ, ba dasindasinjì bo nìm pa youkañ, gañgan endok pamanjìli ama wapmañ Solomondì dasindasin kìndem sìnìk pa dasilìñguk endok paman wìn maklelak. ²⁸ Kli nepek pamanat kena gìnañ man lambì indaumbi, desa dombìmbi ep siu dìnèkaliñ wandin wìn bo Yambatti dasindasinjì kìndem emlak, nìtekta tìmbi endì sìndok dasindasinjì nìm tìmbi inda-samek? Wìn nìm nandañda, sìndok nanandi-kilìktìnjì wìn lakat sìnìk pat-samlak!

²⁹⁻³⁰ Amatam Yambat nìm nandi-kilìkti mañ endok nanandìnjìli nanañ tuk nepek wandindokgot pat-semalak. Bepsìli ikan ñìndiñ nandi-talelak: nepek gìtik wìn nìm pat-samekta sìndì kuneliñdok tuop nìm, wala tìmbi sìndì amatam dìwìndi tañ wìndiñ nìm tìnekalìñ, ba nandi-bendi wopum nìm tìnekalìñ. ³¹ Tambo sìndok nanandìnjìli Ama Wapmañjìlok gìñgìt kuñgulokgot pat-samekak, tìmbi nepek wandin walì bo kuñgunjìlok inda-samekak.”

Ama Sìnìk endok tomtomlok tì-pañgìtam kulok

³² Tìmbi Yesulì gwañgwañiila embi eñguk, “Kìkesmìn tip, sìndok Bepsìli ñìndiñ tìndìla nandum kìndem dañguk: en ama wapmañjì kumbi, sìndì en gita kandìkñe kena tìneliñdok nandiñbi, wolok

tuop tñnguk, wala tĩmbi sĩndĩ mĩsĩmĩsĩ nĩmnat kunekalĩñ. ³³ Sĩndĩ nepenepesĩ pat-samlak wĩn tuatualok kĩmĩpi, mĩnem walinĩn tĩkembĩ, pĩmbĩñesĩla emnekalĩñ. Wĩndĩñ tĩnekalĩñda, tuanji nĩm taleukak wĩn kunum gĩnañ pat-samekak. Kumbu amalĩ wĩn kumbu tĩnelĩñdok tuop nĩm, ba kwĩnakamdi wĩn nĩm tĩmbĩ kolaukakta tĩmbĩ walĩ mĩnem lĩksĩ nĩm kolawĩk wandĩn. Sĩndĩ kwelalok nepenepek wala galk nĩm nandĩnekalĩñ. Tambo sĩndĩ nepek nek Yambattok dainan loloñ sĩnĩk wala galk nandĩnekalĩñ. ³⁴ Kusei ñĩndĩñda: nepek gĩnañjĩli kasĩleum pataknan kandañ gĩnañ nanandĩnjĩli bo wandĩñ pat-samekak.

³⁵⁻³⁶ Kena gwañgwalĩ molomjĩli nanañ si-jumut tĩndĩnnan nanĩn undane ilan bĩmbĩ, wesak wĩlĩmbĩ, plastik sĩnĩk pĩsalĩmnelĩñdok mandĩmandĩ pa tañ, wĩndĩñgangot sĩndĩ kolsalenji pĩndolĩm dĩumbĩ, kena tĩndĩlok tĩ-pañgĩtam kunekalĩñ. ³⁷ Kena gwañgwalĩ wĩndĩñ tĩkuñĩlĩmbĩ, molomjĩli undane bĩmbĩ kalak wĩn: kena gwañgwañĩli gama kaik papi, mandĩ pakañ. Kena gwañgwa wandĩn walĩ gwañgwa dĩwĩn yapma kle pakañ. Nak biañgan sanba: molomjĩli kena tĩndĩlok tĩ-pañgĩpañgĩ tĩmbĩ, nanañ nanelĩñdok enĩ-tiañembĩ, nananjĩ kle-semekak. ³⁸ Wĩn tim bomup ba puputti kusei kĩmĩpi kĩtĩlaknan undane bĩmbĩ, kena gwañgwalĩ gama kaik palĩñĩlĩmbĩ ep tĩmbĩ indauka, gwañgwa walĩ wakan dĩwĩn yapma kle pakañ.

³⁹ Tĩmbĩ sĩndĩ nepek ñĩn nĩm nandĩ-kamalanekalĩñ: it molomdi kumbu amalĩ nain nekta sĩnĩk bĩwĩk wĩn nĩm nandĩlak. Nandĩwĩmda! endĩ kaik kuñĩpi, il wiapi, gĩnañ loup tĩmbĩmbĩ kĩmĩsip tĩ-ñĩmek. ⁴⁰ Wĩndĩñgangot sĩndĩ ‘Ama Sĩsĩnĩkti man nĩm tombek bek’ wĩndĩñ nandĩñĩlĩmbĩ, wolongan kaikan bĩ tombekak. Wĩndĩñda tĩmbĩ sĩndĩ tomtomnalok tĩ-pañgĩtam kunekalĩñ.”

⁴¹ Tĩmbĩ Petlolĩ nĩnguk, “Wopum, eyout manda elañ wĩn nĩndokgot ba amatam gĩtĩktok?” ⁴² Eumbĩ tambane eñguk, “Manda wĩn kandĩkñe ama matañgotañgolat nanandĩn kĩndem palmĩlak wandĩn wala elet. Wĩn en wakan molomñĩli kena gwañgwañĩ dĩwĩn yambĩ-dĩkñelok nĩmbĩ taleumbĩ, nanañ mepmettok nain dĩndĩm sĩnĩk dani-semektok nĩlak. Molomñĩli kena manda wĩndĩñ nĩmbĩ, ⁴³ ña kukap undane bĩmbĩ kalak wĩn: kena gwañgwalĩ nek tĩmbektok nĩnguk wolok tuopkan tĩngukta endĩ gwañgwa dĩwĩn yapma kle patak. ⁴⁴ Nak biañgan kena gwañgwa enda ñĩndĩñ sanlet: molomñĩli nepenepel gĩtĩk wĩn endĩ kadi-kñeuktok nĩmbĩ taleukak.

⁴⁵ Gan tĩkap kena gwañgwa walĩ gĩnan gĩnañ ñĩndĩñ nanduk, ‘Molomnalĩ ña sakñelambĩ, plastik nĩm bĩukak’ wĩndĩñ nandĩmbĩ, kusei kĩmĩpi, kena wembe gwañgwa dĩwĩn joñgo yandĩpbi, nanañ ba tuk kwambĩñ wopum nañbi, kamakama tĩmbekta, nek inda-ñĩmek? ⁴⁶ Kena gwañgwa molomñĩli kena nain nekta ba nain nekta sĩnĩk bĩukak wĩn nĩm nandĩlakta tĩmbĩ endĩ nĩm mandĩ palĩmbĩ, nain wolondañgan molomñĩli undane bĩukak. Bĩmbĩ, ep tĩndĩn kolan wĩn kañbi, wolok kĩnjan tĩ-lamĩpi, amatam Molom nĩm kĩmĩt-kleañ en gĩta tuanji kolan ombĩ-semekak.

⁴⁷ Tĩkap kena gwañgwa walĩ molomñĩlok mandan nandĩnguk, gan nĩm tañgoneñguk ba nĩm tĩ-pañgĩpañgĩle tĩngukta, en nain ombapgan waĩpmĩlok. ⁴⁸ Gan tĩkap endĩ molomñĩlok mandan wĩn nĩm nandĩngukta makleumbĩ, nain dumangan waĩpmĩlok. Wĩndĩñgangot

tikap Yambatti ama nola gwilam asup m+minda endi wolok tuopkan tambon ombi-m+llok nand+lak, ba endok kiinan kena wopum k+m+k+m+linda, endi wolok tuopkan kenalok bien indauktok nand+lak.”

Yesuli amatam ep tambilektok indaŋguk

⁴⁹ Yesuli yous+mbi enguk, “Nak komba kwelan k+m+lam d+uktok indaŋgutta ñ+ndiñ nand+let: komba wal+ ikan dual+mda, w+n k+ndem s+n+k. ⁵⁰ Gan nak dama tuk walan no* iilok nanbi taletalen. Tuk w+n gama n+m iŋgutta t+mbi m+lap wal+ g+nañna t+mbi m+latalak. ⁵¹ S+ndi nak amatam kwelan ep t+mba busukñenengan kunel+ñdok indaŋgut w+ndiñ nandañ ba? W+ndiñ n+m. Nak ñ+ndiñ sanba nand+w+it: tambo nak amatam ep tamb+lettok indaŋgut. Naka t+mbi ⁵² man ñ+ndiñg+ttta kusei k+m+ipi, kundit ñ+ndiñ inda-ta-ñaukak: sambat k+it meñ noŋgan yakan pa kuañ endi tamb+ipi, k+m+n t+pet indambi, t+petti tambon, t+pet g+it nol+ tambon w+ndiñ ipi, n+s+ñgan tambon tambon kanjik ti-kunekaliñ. ⁵³ W+ndiñ tamb+ipi, bep n+ñan endi n+setkan tambon tambon ipi, kanjik t+ndekam+k, t+mbi me wemba endi bo n+setkan tambon tambon ipi, kanjik t+ndekam+k, t+mbi namb+n tam g+it yapman tam endi n+setkan tambon tambon ipi, kanjik t+ndekam+k.”

Yambattok manda d+nd+m+gan nand+llok

⁵⁴ Yesuli amatam k+m+n wopumda yous+m ñ+ndiñ bo enguk, “S+ndi mulukual+ tuk kimb+iñ kandañ indam b+umbi kañbi, wolongan ñ+ndiñ pa eañ, ‘Gwi b+utak’ w+ndiñ eumbi, wolok tuop indalak. ⁵⁵ T+mbi s+ndi sasalel+ klinan kandañ nanin pend+p b+umbi kañbi, ñ+ndiñ pa eañ, ‘Maim kunduwat d+utak’ w+ndiñ eumbi, wolok tuopkan indalak. ⁵⁶ Ama manji mambenji t+pelat! S+ndi kunum g+it kwettok plon nek indalak w+n kañbi, maim iletak ba gwi p+utak w+n ka-kiliñ eañ. Gan n+tekta t+mbi s+ndi man ñ+ndiñg+it nepek nek indalak w+n kañbi, kenanalok kusei n+m ka-nand+ dakleañ? ⁵⁷ Ba kusei nekta s+nlok ep t+nd+nj+ plon nek ñali d+nd+m s+n+k w+n bo n+m ka-danbi, wolok tuop tañ?

⁵⁸ Tikap ama nol+ manda plon gap+lep t+mb+mbi, s+ti telaknan yakan ñañ+ipi, mandanjet e-salendem+ktok n+ka t+mbekañ. N+m kañbi endi g+ñg+nembi, gep tiañembi, manda kandanloñ gap+l+mbi, endi bo tem dumandok kiinan gap+l+mbi, endi gepmbi, it kwamb+iñnan gap+lek. ⁵⁹ Biañgan ganlet, d+k it kwamb+iñ g+nañ papi, m+nem n+tek ombi-ñ+mlok een w+n g+it+k ombi-m+taleuñ wolok tuop.”

13

G+nanj+ n+m tambanekal+iñda kolanekaliñ

¹ Nain wolondañgan amatam wolok b+ pak+iñ endoñnan nanin d+w+ndi Yesula kasat ñ+ndiñ ti-ñ+m+g+iñ: Galili ama d+w+ndi tapma ilan tapma t+iñ+l+mbi, Pilatol+ eum yand+p+m+um k+mb+mbi, wekats+i+ p+mbi, tapma gauttok wekats+i+ wak+it kiukuk. Kasat w+ndiñ ti-ñ+m+umbi ² tambane enguk, “M+lap wandin inda-semgukta, ama wolok yomj+i+ Galili ama d+w+s+llok yom makleñguk, s+ndi w+ndiñ nandañ ba? ³ Nak ñ+ndiñ sanba: nanand+nj+ w+n d+nd+m n+m. Gan s+ndok kandañ, tikap s+ndi g+nañj+ n+m tambanem kunekaliñda, w+ndiñgangot s+ndi g+it+k kola-talenekaliñ. ⁴ T+mbi amatam 18 Siloam kandañ k+m+g+i+l+iñ

* **12:50:** Tuk w+n m+lap ba piñg+p gawat Yesuli bembektok tiñguk wala elak.

win endok kandañ nitek? It ombap jingnli gilombi, ep kot tapliņguk. Endok kolanji amatam dwin gitik Jerusalem kuañ endok kolanji makleņguk, sindi windiñ nandañ ba? ⁵ Nak ñindiñ sanba: nanandinji win dindim nim. Gan sindok kandañ, tikap sindi gnanji nım tambanenekaliñda, windiņgangot sindi gitik kola-talenekaliñ.”

⁶ Timbi Yesuli eyout manda no ñindiñ enguk, “Ama nolok wain kenan gnañ fik komba no tipium pakuk. Timbi kena molomdi komba win ka-nandi tımbepi biņguk, gan endi bien no nim lali palımbi kaņguk. Bien nımnat kañbi, ⁷ kena kandikne amala nımbi eņguk, ‘Kalañ: gwılat tipet git no gitik wolok gnañnan nak ñañambi timbi, komba bienda yolonjilet, gan endi bien no nim lalilak. Neta slakan sinik kwettok galk tiañe-talelak? Kak, dombi kot!’ ⁸ Eumbi niņguk, ‘Molomna. Biumbi, gwılat noņgangot nombo yousi-mıum palın. Palımbi, nak kwet tambıpi, kuseinan makauttok tem kımıpi kautat. ⁹ Gwılat no wolondamek bien laliukak bek. Tikap nımda, komba win kindem dombi kolekañ.’”

Yambatti amatam nitek yambi-diknelak

Yambattok kandikne win nitein?

¹⁰ Sabat patnandi nain nola Yesuli it kiyau nolok gnañnan amatam eni-daut tı-sem pakuk. ¹¹ Timbi tam no yal kolandı pı-ñımbi, jımbat siņgin sait gnañ timbi inda-ñımbi, en dındim ilektok tuop nim, wala timbi gwılat 18 wolok tuop plındambi pa kulıņguk, endi bo wolok bi pakuk. ¹² Palımbi, Yesuli tam win kañbi kiti-ñımbi bımbi niņguk, “Tam, jımbat gep top-kılıñ eņguk walı ip taleumbi, siņgiņga pañeun.” Windiñ eñpi, ¹³ kii endok plon kımımbi, wolongan siņgin sait tı-dındim embi, kusei kımıpi, Yambat ni-kindem daņguk.

¹⁴ Yesuli Sabat patnandi nainnan tam win timbi kindem daņgukta timbi it kiyaulok telak dama endi gnañ komba dımbi, amatam enombımbi, ñindiñ eņguk, “Sandap kit tambon noņgan win kena tındılok pat-samlak, wolonda endi sep timbi kindem danelıñdok bınekalıñ, Sabat patnandi nainnan nim.” ¹⁵ Windiñ eumbi, Wopumdi tambane ñindiñ niņguk, “Ama manji mambenji tipelat! Sindi gitik makauk ba doñkinji win Sabat patnandi nainnan isınan ep pısapı, tuk nanelıñdok pa yanaņıkañ. ¹⁶ Gan tam ñın Ablaamdok kombın endok kandañ win nitek? Satandi gwılat 18 gitik topmımbi ku-ta-bılak, timbi sindi en Sabat patnandi nainnan nim pısalımlak nandañ ba?” ¹⁷ Windiñ eumbi, kanjikıñi gitıktı mayek tam palımbi, amatam gitik endi kundit kindem sisınik tıliņguk gitik wala sılsılı tıñgılıñ.

¹⁸ Timbi Yesuli yousımbi enguk, “Yambattok kandikne win nitein? Kandikne walı nitek bendılak nak wolok plon eyout manda nek eut? ¹⁹ Win mastat mınjıpi ama nolı tikembi, kenan gnañ kokuk wandin. Mınjıpi tipnam walı lambı bendı wopum dambi, komba wopum tımbımbi, monıktı isi kii gayam plon tıñgılıñ.”

²⁰ Windiñ embi, bındambo ñindiñ enguk, “Nak Yambattok kandikne win nitein eut? ²¹ Win plaua kımımbendı tam nolı tikembi, plaua kwılan wopumgan wakıt kiupi tambaneņguk wandin. Papalem kaumbi, kımımbendı lakatgot walı plaua gitik win timbi bendı lambiņguk.”

Kunumdok yama gik sinik wolok lololok

22 Yesuli Jelusalem ñaupi, it kwet wopum ba tip wandiñ ñañipi, amatam eni-daut ti-semguk. 23 Tĩmbi ama noli ni-kañbi eñguk, “Wopum, win ama lakat endiñgot Yambatti kolanjilok tuan wiat-semumbi, kunum ginañ lonekaliñ ba nitek?” Eumbi enguk, 24 “Nak ñindiñ sanlet: amatam asupti Yambattok kandañ ñanepi wit nım kanekaliñ, wala tĩmbi sindi yama gik sinik wolok loneliñdok gembı kotnekalıñ. 25 It molom endi mlapi, yama sip taleumek, sindi bi it pawan ipi, wesak wipi nınekalıñ, ‘Wopum, yama pisat-nımıñ.’ Eumbi, tambon ñindiñ sanbekak, ‘Nak nım nandi-samlet. Sindi denasi?’ Sanbi nandiımbi, 26 kusei kımipi, manda tambon ñindiñ nınekalıñ, ‘Ñindi dikıta yakan nanañ tuk nañgımıñ, tĩmbi dik nındok ipakanan gıñgıt manda e-daut tıñguñ.’ 27 Gan endi ñindiñ sanbekak, ‘Nak ñindiñ sanlet: sindi denasi win nak nım nandi-samlet. Kolan tındi gıtık sindi nambim ña-talewit!’

28 Tĩmbi kımısip ti-samgukta tĩmbi sindi kunum pawan papi, Ablaam, Aisak, Jekop gıt plofet gıtık endi Yambat gıta kuñılımbi yambınekalıñ, wolondamek sindi wandiñ kukulembi, manji si-gilım danekaliñ. 29 Tıñılımbi, Yambattok gıñgıtıñılı kwet tambon tambon taletalenan nanin en gıta kuneliñdok bımbi, nanañ si-jumut tındınnan pipapi nanekaliñ. 30 Nandañ: wolonda ñındıñ indaukak: ama nin enda nandum siñgi kuañ endoñnan nanin dıwısilı dama tınekalıñ, tĩmbi damandaman kuañ endoñnan nanin dıwısilı siñgi tınekalıñ.”

Yesuli Jelusalem it kwetta blan ti-ñımıñguk

31 Nain wolongan Falisi ama dıwındi Yesuloñ bımbi niñgılıñ, “Elotti gwılı kımbeñdok nandiılak, wala tĩmbi dik ñalinin pi ñau.” 32 Eumbi enguk, “Sindi ñambi, kamot moyen wala ñındıñ nımbıt, ‘Nandiılañ, nak man gıt desa jımbatsıat ep tımba kındem dambi, yal kolan ep kle-sembi, siñgi nombo yousi ñambi, kenana tımba taleukak.’ Sindi ña wındiñ nımbi nandiwin. 33 Biañganak, plofet ama Jelusalemgot yandıp kımıkımlık, kwet nolok nım, wala tĩmbi nak man ba desa ba sisa telaknan yousi ñañalok een.

34 O Jelusalem nasi, sindi blasıñgandok. Sindi plofet ama pa yandıp kımañ, tĩmbi ama sindoñ enı-mumulın bañ win kawattı yandıpmıum kımañ. Puputtı niñanıı ep kımın tĩmbi, papaulı ep kamailak, wındıñgangot nain asupgan natnaloñ sep kımın tımbettok nandiñgut, gan sindi nım nandi-namgılıñ. 35 Nandañ! Wopumdı sindok kwesi bımbi, nombo nım sep kamaiukak. Tĩmbi nak ñındıñ sanba: sindi nombo nım nambınekalıñ. Nım sinik. Sindi nokok plon ñındıñ enekaliñ, ‘Wopumdı ama ni-mulım nındoñ bılak en gwılam mlık!’* wolondamek nombo nambınekalıñ.”

14

Plap kenali Sabattok endikñe manda kımıt-klekle win maklelak

1 Sabat patnandi nain nola Falisi ama loloñ noli Yesu nanañ nanalok ni-tiañeumbi ña lo palımbi, nanañ beulok nolıilı ka-tuakılıñ. 2 Tĩmbi ama no kii kesii bendımbendınat endi Yesulok dainan bı indaumbi 3 kañbi, endikñe manda nandi-tale ama gıt Falisi ama enı-nandiımbi eñguk, “Endikñe mandalı nek tıneñdok nandi-nımlak - Sabat nainnan ama kındem tımbi kındem dalok ba nım?” 4 Wındıñ eumbi, manda

no nım tambane nımbımbi, ama wın tıkembi, tımbı kındem dambi nımulım ñańguk. ⁵ Tımbi Yesulı enı-nandımbi eńguk, “Sabat patnandı nainnan nıñańjı ba makauksı nolı tuk ban gınań pıukta, sındońnan nanin nin endı platikan nım tiańeum lambek?” ⁶ Wındıń eumbi, manda tambon tambane nınelıńdok lonjıńgılıń.

Kayombıneań ba plap tańdı tuan tıkenekalıń

⁷ Tımbi ama enı-tiatiańen endı ama lolondok pitit plon pipatnelıńdok pilımbi, Yesulı wın kańbi, eyout manda no ñındıń enguk, ⁸ “Ama nolı nanań sina tılaknan gep tiańeumbi, dık dıtnalok nanandıńgala ama lolondok pitit plon nım pipaleń. Nım kańbi, ama lolońga no nanań molomdı nı-tiańeńguk endı bıumbi, ⁹ sıtet tıpelat sep tiańeńguk endı gambımbi, ñındıń ganbek, ‘Endok pitit wın, bi-ńımbi, nolok pit.’ Wındıń ganbımbi, dık sıńgi mayek tımbımbi, ganı-mulım sıńgi sınık ña pipaleń. ¹⁰ Wındıńda tımbi, tambo gep tiańenekalıń wolonda dık pitit sıńgi sınık wolok pilekań. Wındıń tımbıńda, nanań molomdı gambımbi ñındıń ganbek, ‘Notna, dık lo, pitit dama tıke.’ Wındıń ganbımbi, dık ama dıwın no gıta yakan nanań nalań endok dausınan kot gıńgıt tıkeukań. ¹¹ Nektı, ama gıtık nıslık kosı gıńgıt tıke-loańda endok kosı gıńgıt tıke-pıukak, tımbi no en kayombınem kulakta en tıke-loukak.”

¹² Tımbi Yesulı yousımbi, ama nı-tiańeńguk enda ñındıń nıńguk, “Dık nanań sina tıp ba wopum tıńıpi, nokai ba dat kwayańgai ba sambakai ba dık kok kwekanan nası mınem kwılkwılnjıat wandısı wın nım pa enı-tiańeukań. Nım kańbi, endı bo tombon gep tiańeımbi, nepek nek tıńguń wolok tombon kwelan ñolok ombıgamum tıke-taleuń. ¹³ Tambo dık nanań sina tıńıpi, ama pımbıńesı wakıt ama kısı ba kesısı ba dausı kolan wandısı enı-tiańeukań. ¹⁴ Endı tombon ombıgamnelıńdok tuop nım, gan ama dındım endı kımnan nanin mılatnekalıń wolondamek Yambattı tuańga kındem ombıgamumbi, amatam dıwın yapma kle palekań.”

Yambattok nı-tiańela e-tembı manda nım elok

¹⁵ Tımbi ama Yesu gıta yakan nanań nańgılıń endońnan nanin nolı manda wın nandımbi, ñındıń nıńguk, “No en Yambattı nanań sina wopum gıńgıtııllok tı-semekak wın nambekakta endı amatam dıwın yapma kle patak.” Wındıń eumbi, ¹⁶ Yesulı nıńguk, “Nain nola ama nolı nanań sina wopum tımbımbi, amatam asup sınık enı-tiańeńguk. ¹⁷ Nanań nanalok nain indaumbi, kena gwańgwa no nı-mulımbi, enı-tiatiańen endoń ñambi enguk, ‘Nepenepek gıtık ip tıwılı dıkńemıńda tımbi sındı bıwıt!’ ¹⁸ Gan endı nońgan nońgandı kusei kımıpi, e-tembı manda nımbi eńgılıń. Ama dama ña kańguk endı ñındıń nıńguk, ‘Nak kwet sanońgat no tuańgut wın ña kauttok een, kusei wala tımbi nak nım bımbılok dık nokok blan mandana molomgala nımbekań.’ ¹⁹ Tımbi ama noloń ñaumbi, endı ñındıń nıńguk, ‘Nak makauk wapai kıt tombon tombon kena emettok ep tuańgut wın yanańgıpi tıkatıka tımbımbi ñaupı tılet, kusei wala tımbi nak nım bımbılok dık nokok blan mandana molomgala nımbekań.’ ²⁰ Tımbi nolı bo ñındıń nıńguk, ‘Nak tam kombıkan tıńgutta tımbi ñańalok tuop nım.’

²¹ Tımbi kena gwańgwalı undane bımbi, enı-tiatiańen endı nek eńgılıń wolok kasat gıtık wın molomńıla tı-ńımbıńguk. Tımbi nanań

beuli ginañ komba d+umbi, kena gwañgwan ñ+ndiñ niñguk, 'Dik platik s+nik it kwettok telak tip ba wopum wandiñ ñambi, ama p+mbiñesi wak+ ama kisi ba kesisi kolan ba daus+ sipsipm+n yamb+mbi yanañg+lim biw+it.' W+ndiñ eumbi, wolok tuopgan t+mbi, undanem bi+mbi ²² n+mbi eñguk, 'Molomna, mandaña ip biennat t+lak, gan it g+inañ gama n+m tokñek.' ²³ W+ndiñ eumbi niñguk, 'B+ndambo ñambi, it kwet pawan telak tip ba wopum tuop kuñ+pi, amatam yambetañ w+n eni-g+ñg+neumbi, itna g+inañ tokñenel+ñdok biw+it. ²⁴ Nak ñ+ndiñ sanlet: ama dama eni-tiatiañen endoñnan nanin noli nanañ ti-jumut ti-sem+it w+n lakat no n+m nanekaliñ.' "

Yesu julunjuluñ n+m kle-kulok

²⁵ T+mbi amatam k+m+n wopum asupt+ Yesu ñañguknan kle ñañ+li+mbi undane yamb+mbi, ñ+ndiñ enguk, ²⁶ "No en nak+ta kuupi nand+lak, gan naka t+mbi meñ beu wak+it tam+n ba wembe gwañgwañii ba dal kwayañii ba wiwii ba enlok kuñgun w+n bo siñgi n+m w+it-sem+lakta, end+ nokok gwañgwana s+nik kuuktok tuop n+m. ²⁷ T+mbi no en enlok kloñbal n+m t+ke bembu, nak nep kle kulakta, end+ nokok gwañgwana s+nik kuuktok tuop n+m.

²⁸ T+kap s+ndoñnan nanin noli it wopumgan k+ndilep nand+iw+ikta, end+ dama pipapi, ittok tuanla nand+mbi, m+nem palm+lak wali it w+n t+mbi taleuktok tuop ba n+m w+n ka-nand+iw+ik. ²⁹ N+m kafi, yop tambu, it kusei k+m+lek, gan end+ it t+mbi taleuktok tuop n+m, t+mbi ama it w+n ka-nandañ end+ g+it+kt+ kusei k+m+pi ni-lakalaka embu, ³⁰ ñ+ndiñ eneliñ, 'Ama ñali it plapkan kusei k+m+pi k+ndikuk, gan n+tekte n+m t+mbi talelak?' ³¹ Ba t+kap ama wapmañ no end+ ama wapmañ nol nola mik ti-ñ+mepi ñauk, end+ n+tekte t+mbek? End+ dama pipapi nand+i-k+liñ embu, endok ama lakatgot end+ d+iw+indok ama asupgan mik ti-semnel+ñdok tuop ba n+m. ³² T+kap n+m+da, kanj+ikñ+li gama mayañgan pal+iñ+li+mbi, ama wapmañ wali kanj+ikñ+iloñ manda k+m+lim ñaumbi n+mbek, 'Busuk inda-nimektok n+tekte t+mbet?'

³³ W+ndiñgangot s+ndi g+ñg+itsii ba nepenepesi g+it+ik pat-samlak w+n siñgi w+lm+nel+ñdok n+m ti-pañg+itam pakañda, s+ndi nokok gwañgwanañ s+nik kuneliñdok tuop n+m. ³⁴ Palañ w+n nepek koñgom s+n+ik. Gan wolok koñgoml+ talew+ikta, n+tekte t+nambu, nombo koñgom daw+ik? W+ndiñ t+ndi+lok tuop n+m! ³⁵ Palañ wandin w+n nana kena g+inañ ba gw+lañgw+lam g+inañ kena n+m+nat, slak kolim ñalok.*

No en pawañnat end+ pawañ k+m+pi, mandana nand+i-k+liñ eukak."

15

Yom amal+ g+inañ tambanelak end+ t+mbi s+li+s+li wopum indalak

¹ T+mbi takis epep ama ba yom ama asupgand+ Yesulok mandan nand+nepi pa baañg+liñ. W+ndiñ t+mb+mbi, ² Falisi ama g+it end+kñe manda nand+i-tale ama end+ yamb+mbi nandum p+umbi, Yesula ni-wolwolk embu eñg+liñ, "Ama wali yom ama not ti-sem+bi, en g+ita pipat-m+lak t+mbi, nanañ yakan pa nalak." ³ W+ndiñ eumbi, Yesuli eyout manda no ñ+ndiñ enguk, ⁴ "T+kap s+ndoñ nanin ama noli sipsip 100 yambi-d+kñeñ+li+mbi, noñgan noli pailekta, biw+ik ba? N+m ya! End+ 99 d+iw+n w+n kwet kli pataknan yambium kli na-pal+mbi, noñgan pailak

* **14:35:** No en Yesu julunjuluñ klelak end+ palañ koñgom n+m+nat wandin.

w+n lonj+ ñakap t+mb+ indauk wolok tuop. ⁵ T+mb+ indambi, walen k+ndem daumbi, bupum m+mbi undane ñauk. Ña ⁶ ilnan tombi, nolii ba il kwelnan nasii k+ti-semum b+umbi enbek, 'Sipsip pailak w+n ip t+mba indakta t+mbi, b+ nak+ta s+li+s+li t+mb+it!' ⁷ Nak sanba nand+wi+ : ama wal+ sipsip pait-pal+mbi t+mb+ indaŋguk wala s+li+s+li wopum t+ŋguk, w+ndi+ŋgangot yom ama noŋgan no end+ g+nañ tambanelak enda t+mbi kunum g+nañ s+li+s+li wopum s+n+ik indaukak. Gan ama ⁹⁹ end+ ikan d+nd+m kuañda t+mbi g+nañ tambatambatta n+m nandañ enda t+mbi s+li+s+li lakatgot indaukak."

⁸ Yesul+ w+nd+ñ embi yous+mbi enguk, "T+kap tam nolok m+nem kwandai satnin* k+ti tambon tambon palmek, t+mbi noŋgan no pailekta, kak biw+ik ba? N+m ya. End+ kolsalen p+ndopi, it jamimbi, lonj+ k+li+ñ embi, t+mb+ indauk wolok tuop. ⁹ T+mb+ indaumbi, nolii ba il kwelnan nasii k+ti-semum b+umbi enbek, 'Minemna pailak w+n ip t+mba indakta t+mbi b+ nak+ta s+li+s+li t+mb+it!' ¹⁰ Nak ñ+nd+ñ sanba nand+wi+ : tam wal+ m+nem kwandai pail+m+mbi t+mb+ indaŋguk wala s+li+s+li t+ŋguk, w+ndi+ŋgangot yom ama noŋgan no end+ g+nañ tambanelak enda t+mbi Yambattok eñaloñiilok boŋ+ps+nan s+li+s+li indalak."

¹¹ T+mbi Yesul+ yous+mbi enguk, "Ama no endok n+ñañiit t+pet pak+m+ik. ¹² Pakap, monali beula ñ+nd+ñ n+ŋguk, 'Bep, d+ik m+nem kw+li+kw+li ba kwet pakamlak w+n itañgan danbi, nokok tambon nam+ñ.' Eumbi, nepek g+ti+k w+n danbi emguk. ¹³ Monali nain n+m om-bataumbi, beul+ nepenepek m+ŋguk w+n tualok k+m+it-talembi, m+nem g+ti+k epmbi, kwet mayaŋgan ñambi pat-ti-kuŋguk. Kumbi, nand+kamala-kuñ+pi, m+nem epguk w+n g+ti+k kot-taleŋguk. ¹⁴ Kot-taleumbi, kwet pakuknan wand+ñ nanañ map wopum indaŋguk. Indaumbi, gwaŋgwa wal+ nanañla lonj+ n+m kañbi, ¹⁵ ama w+nanin noloñ ña pa gali+umbi, b+li† yambi-d+ikñeuktok kena g+nañ n+mul+m ñañguk. ¹⁶ Ña kena ti-kuñ+pi, nanañ gawat t+li+ŋgukta t+mbi b+ttok nanañ w+n bo ep nanalok galk nand+li+ŋguk, gan enlok nanañ nepek no n+m pa maañg+li+ñ.

¹⁷ W+nd+ñ ti-kukap, g+nañ nanand+n tomb+mbi, ñ+nd+ñ nand+ŋguk, 'Ama betnalok m+nem kena ti-ñ+mañ g+ti+k endok nanañ tuk w+n m+lapkan pat-semalak, gan nak endok n+ñañ+ nolok nanañnala k+mbepi pa t+let. ¹⁸ W+nd+ñda nak kwet ñ+n bimbi, b+ndambo betnaloñ ña tombi, ñ+nd+ñ n+mbetat: Bep, nak Kunum Molom g+ti d+ik s+ta yom ti-samgut, ¹⁹ wala t+mbi nak ñandin ñal+ nombo n+ñañga s+n+ik kuuftok tuop n+m, slak nand+namumbi, m+nem kena ti-gambi kuutat.' ²⁰ W+nd+ñ nand+mbi m+lap, wolongan beuloñ ñauktok ñañguk.

Ñakap, kambak mayaŋgan il t+mb+ dumalaum b+umbi, beul+ kaŋguk. Kañbi ka-daklembi, blan ti-ñ+mbi, woñep ñam apbi, s+mumuñ ti-ñ+m+ŋguk. ²¹ T+mbi n+ñañ+ ñ+nd+ñ n+ŋguk, 'Bep, nak Kunum Molom g+ti d+ik s+ta yom ti-samgut, wala t+mbi nak ñandin ñal+ nombo d+kok n+ñañga s+n+ik kuuftok tuop n+m.' ²² Gan beul+ nand+k+mneumbi, kena gwañgwañiila ñ+nd+ñ enguk, 'S+nd+ platik s+n+ik ñambi, dasindasi engano pamanat w+n t+ke b+mbi dasi-ñ+m+it, t+mbi besa pamanat kii n+ñañ plon dasi-ñ+m+mbi, kes+ gw+lap wak+it dasi-ñ+m+it. ²³ T+mbi

* **15:8:** M+nem kwandai satnin wal+ kena nain noŋgandok tuan. † **15:15:** Juda amali b+tta nandum nepek kolan papait t+mb+mbi, n+m nayañg+li+ñ ba t+kekañg+li+ñ ba ep towiyañg+li+ñ.

makauk nîñañ kîttî towium bendî wopum da-kîliñe patak wîn tîke bîm wîp, sina wopum tîmbi, sîlisîlî tîna. ²⁴ Neta, nîñana ñîn endî kîmguk ba paikuknan nanin nombo bî indambi, kaik patak.’ Wîndîñ eumbi, kusei kîmîpi, sîlisîlî wopum tîngîlîñ.

²⁵ Tîñîlîmbi, tuanlî kena gînañ pakuk walî ilan undane bîm, it tîmbi dumalaumbi, amatamdi kap tiumbi nandîñguk. ²⁶ Nandîmbi, kena gwañgwa no kîttî-ñîmîum bîumbi, nî-nandî asup tîmbi, ñîndîñ nî-kañguk, ‘Wî nek indalak?’ ²⁷ Eumbi nînguk, ‘Kwayañga mona ip bîk patak. Tîmbi pîngîu gwîlap no nîm kolañgukta besettî eumbi, makauk nîñañ kîttî towium bendî wopum dañguk wîn wîpi, nanañ si-na tamîñ.’ Wîndîñ eumbi, ²⁸ tualî wala nandu pîumbi, gînañ komba dîumbi, it gînañnan nîm lololok gîngîneñguk.

Tîmbi beulî pîmbi, tualoñ ñambi, nî-busumbusuk tî-ñîmbi, it gînañ louktok nî-nandîñîpi nî-gîngîneñguk. ²⁹ Gan tualî tambane nînguk, ‘Nandîlañ. Gwîlat asupgan ñîn nak kena gwañgwa sîlanin nomîk kena tî-gam-ta-bîmbi, mandañga no nîm wîkut, ganmek dîk notnai gît sîlisîlî tîneñdok meme nîñañ kambak no nîm namguñ. ³⁰ Gan nîñañga mona ñalî tam telak joñgo kuañ en gîta kumbi, mînemga na-taleñguk en wandin walî bîumbi, dîk eumbi, makauk nîñañ kîttî towium bendî wopum dañguk wîn dombîmbi si-ñîmañ.’ ³¹ Eumbi, beulî nînguk, ‘Nîñana, dîk nepek nola nîm lonjîlañ. Nain tuop dîk noñganlî nakîta kulañ, tîmbi nepenepek gîtik pat-namlak wîn dîkok gîngî. ³² Kwayañga ñîn endî kîmguk ba paikuknan nanin nombo bî indambi kaik patak. Nîtekta waleni nîm kîndem daumbi, na sîlisîlî nîm tîneñ?’ ”

16

Mînem kwîlîkwîlî nandî-daklenat ka-dîkñelok

¹ Tîmbi Yesulî gwañgwañîila eyout manda no ñîndîñ enguk, “Ama kwîlîkwîlî wopummat nolî mînem kwîlîkwîlî kena aman nolok kiinan ka-dîkñeloktok kîmît-talembi kuñguk. Kuumbi, nain nola ama dîwîndî kandîkñelok plon kît yout manda ñîndîñ nîngîlîñ, ‘Endî nepenepeka ep tîmbi pailektok tîlak.’ Wîndîñ eumbi, ² kandîkñe kîttî-ñîmîum bîumbi nînguk, ‘Dîkok plon manda eum nandît wîn nîtek? Dîk kandîkñe kena nombo tî-nameñdok tuop nîm, wala tîmbi yout sambat tîmbîmbi, mînem kwîlîkwîlîlok kusei dakleun.’

³ Tîmbi kandîkñeli gînan gînañ ñîndîñ nandîñguk, ‘Molomnalî kandîkñe kena napma tîkelak, wala tîmbi nak nîtek tîmbetat? Neta, nak kwet dîplîndîplîlok gembî no nîm pat-namlakta, tîmbi mînem kwîlîkwîlî kîttînatta maetalet. ⁴ O, kombîkmek nandîlet! Tîkap nak man wîndîñ wîndîñ tîmbetta, molomnalî kenala nep kleukak, wolondamek amalî not tî-nambi, isînan gumañ nani-tiañenelîñ bek.’

⁵ Wîndîñ embi, molomñîlok tombon tîke-kuñgîlîñ noñgan noñgan kîttî-semum bîumbi, nola nî-kañbi eñguk, ‘Molomnalok tombon dîkok kandañ nîtek patak?’ ⁶ Eumbi nînguk, ‘Oliv komba tul wîn wîlî gîlo tîndîn wîn kwet kambot* 100 wolok tuop.’ Eumbi ñîndîñ nînguk, ‘Ale, dîk tambon ombeñdok kundit youkuñ ñîn tîkembi, platik sînkî pipapi, tambon 50 ombeñdok yout.’ ⁷ Wîndîñ embi, no nî-nandîmbi eñguk, ‘Molomnalok tombon dîkok kandañ nîtek patak?’ Eumbi nînguk, ‘Plaua

* 16:6: Kwet kambot wandin no wîn 37 lita ba nek.

m+inj+p k+m+ka t+nd+in w+in lik 100 wolok tuop.’ Eumbi n+ñguk, ‘Ale, d+ik tambon ombeñdok kundit youkuñ ñ+in t+kembi, tambon 80 ombeñdok yout.’ Kand+ikñeli w+nd+ñ eñguk. ⁸ Kwelalok nepektok kandañ ama kwet ñolok g+ñg+it kuañ end+ siñginj+ t+ke-k+m+tnel+ñdok kundit t+k+ndem dambi, ama Yambattok kolsalen g+nañ kuañ w+in yapma kleañ, wala t+mbi moloml+ kand+ikñe kelamd+ n+tek t+ñguk w+in nand+tombi, ñ+nd+ñ eñguk, ‘Ama wal+ enlok siñgin t+ke-k+m+lektok kundit t+k+ndem dañguk.’”

⁹ Yesul+ eyout manda w+nd+ñ embi yous+mbi enguk, “Nak ñ+nd+ñ sanba: s+nd+ w+nd+ñgangot kwelalok m+nem kw+ikw+il+ pat-samlak wal+ amatam not t+sembi, ep k+m+tnekal+ñ. W+nd+ñ t+nekal+ñda, kwelalok nepenepek g+it+ik kena m+taleumek, kuñgu taletalen n+mnatnan san+tiañeum lonekal+ñ. ¹⁰ No en nepek s+lanin kiinan k+m+il+m patak w+in ka-d+ikñe-k+il+ñ elak wal+ wakan nepek bien wopum w+nd+ñgangot ka-d+ikñe-k+il+ñ elak. Ba no en nepek s+lanin kiinan k+m+il+m patak w+in d+nd+mgan n+m ka-d+ikñelak wal+ wakan nepek bien wopum w+nd+ñgangot d+nd+mgan n+m ka-d+ikñe-k+il+ñ elak. ¹¹ W+nd+ñda t+kap s+nd+ kwelalok m+nem kw+ikw+il+ s+lanin w+in n+m ka-d+ikñe-k+il+ñ eñg+il+ñda, n+nd+ nepek Yambattok dainan biennat w+in s+ndok k+s+nan ka-d+ikñenel+ñdok k+m+ilekak? No n+m. ¹² Ba t+kap s+nd+ ama nolok nepek k+s+nan k+m+kuk w+in n+m ka-d+ikñe-k+il+ñ eñg+il+ñda, n+nd+ nepek no s+nlak pat-samektok samekak? W+in bo n+m.

¹³ Kena gwañgwa s+lanin end+ molomñiit t+pet endok kena t+semektok tuop n+m. W+nd+ñ t+mbekta, end+ molomñ+in nola nandum p+mb+ñen t+mb+mbi, nand+kunjit t+ñ+mek, t+mbi molomñ+in no w+in g+nañl+ kasilembi, t+ke-kwambiñ dauk. W+nd+ñgangot s+nd+ Yambat ba m+nem kw+ikw+il+lak kena t+pelatkan t+kunel+ñdok tuop n+m.”

Yambattok dainan matañgotañgoli m+nem kw+ikw+il+ maklelak

¹⁴ Falisi ama m+nem kw+ikw+il+lak nand+koñgom t+añg+il+ñ end+ Yesul+ manda wolok plon eu p+umbi nand+ñ+pi, tima giak t+ñ+m+mbi, n+sasale manda eñg+il+ñ. ¹⁵ T+mbi Yesul+ enguk, “S+nd+ amatamdok daus+nan d+nd+m walan pa tañ, gan Yambatt+ g+nañ nanand+nj+ n+tein w+in samb+dakle-talembi, kusei ñ+nd+ñda nandum tuop n+m t+samlak: nepek amal+ nandum loloñ s+nik t+lak wal+ Yambattok dainan kolan papait s+nik pa t+lak.

¹⁶ Yoane tuk ii-sem end+ gama n+m indañ+l+mbi, Moselok end+ikñe manda g+ta plofet amal+ manda youk+il+ñ w+in eu p+umbi, amatamd+ k+m+it-kleñg+il+ñ. T+mbi Yoanel+ indañguk wolok siñgi kandañ Yambatt+ amatam n+tek yambi-d+ikñelak wolok g+ñg+it manda k+ndem eu p+umbi, amatamd+ endok g+ñg+it indanel+ñdok gemb+ kokañ. ¹⁷ Gan end+ikñe manda g+it+kt+ gama papat kwambiñ pakañ. Kunum kwet end+ k+ndem paitekam+ik, gan end+ikñe manda end+la lakat s+nik no n+m paitnekal+ñ. N+m s+nik. ¹⁸ W+nd+ñda no en tam+in kle-kopi, komblin t+kelak, end+ Yambattok dainan telak joñgo kulak, t+mbi no en tam kle-kokol+in no t+kelak, end+ w+nd+ñgangot telak joñgo kulak.”

M+nem kw+ikw+il+il+ kunumdok yama n+m p+salekak

¹⁹ T+mbi Yesul+ kasat no ñ+nd+ñ t+semguk, “Ama m+nem kw+ikw+il+l+ wopumnat no kuñguk. End+ dasindasin pamanat tuan wopum pa dasimbi, sandap tuop nanañ sina wopum pa t+l+ñguk. ²⁰ Endok telak

yamanan ama p̄mbiñen no k̄m̄l̄im pakuk, koi Lasalos.† Wandal̄i endok p̄ñḡ+u gw̄lap ḡit̄k t̄mbi kolaumbi, ²¹ nanañla papi, ama kw̄l̄ikw̄l̄inatok ili ḡinañ nanañ na-tlapi, t̄i na ḡlam ḡinañ mep kokañ w̄n nambepi nand̄iñguk. T̄mbi w̄nd̄iñgot n̄m. Kamott̄i bo b̄mbi, wandan b̄ndañḡil̄iñ.

²² T̄mbi w̄nañla ama p̄mbiñen end̄i sembumbi, eñalol̄i ḡinan tip nañḡit-lombi, endok pañ̄in Ablaam ḡita k̄m̄l̄im pakuk. T̄mbi ama kw̄l̄ikw̄l̄inat end̄i bo sembumbi k̄ndit tapliñḡil̄iñ. K̄ndit taplimbi, ²³ kolandok ḡiñḡit t̄mbi, p̄ñḡip gawat wopum nand̄i pakuk. Papi, deium loumbi, Ablaamd̄i Lasalos ḡita yakan mayañgan s̄n̄ik pal̄mbi yamb̄iñguk. ²⁴ Yamb̄iñbi, k̄t̄iu loumbi n̄ñguk, ‘Bep pañ̄ Ablaam! Nak komba galk ñolok ḡinañ papi, p̄ñḡip gawat wopum nand̄ilet. D̄ik blan nand̄i-nambi, Lasalos n̄-mul̄mbi, kii n̄ñañ kusipt̄i tuk ḡinañ youp b̄mbi, mambena plon k̄m̄l̄im busukñenewin.’ ²⁵ Gan Ablaamd̄i tambane n̄ñguk, ‘N̄ñana, d̄ik n̄m nand̄i-kamalaukañ: s̄it̄i dama kaik pak̄m̄kn̄an d̄ik pipapat k̄ndem kas̄ile-taleñguñ, t̄mbi Lasalos̄i nepek kolan kusei kusei inda-ñ̄m̄+umbi, blan plon pakuk. Gan man ñ̄n end̄i ñolok busuk plon patak, t̄mbi d̄ik p̄ñḡip gawat wopum nand̄ilañ. ²⁶ T̄mbi w̄ngot n̄m. Masimasip no k̄m̄k̄m̄l̄in, w̄n kwet jamb̄ilan n̄ndok ba s̄ndok boñḡipn̄inan patak, t̄mbi n̄ndoñnan ba s̄ndoñnan nanin nol̄i w̄n d̄ikñembi, tambo ñ̄aneñdok tuop n̄m.’

²⁷ Ablaamd̄i w̄nd̄iñ eumbi, ama wal̄i nombo k̄ti-nand̄iñbi n̄ñguk, ‘Bep. W̄nd̄iñda d̄ik k̄ndem Lasalos n̄-mul̄mbi, bepnalok ilan ñ̄ambi, ²⁸ kwayanai k̄t̄i tambon pakañ w̄n molo manda enb̄mbi, end̄i kuñgunj̄i t̄i-d̄nd̄im ewit. N̄m kañbi, end̄i bo kwet kolan ñolokgan p̄mbi, p̄ñḡip gawat wopum nand̄inel̄iñ a!’ ²⁹ Eumbi n̄ñguk, ‘Neta Lasalos̄i ñ̄auktok elañ? Kwayañgail̄i Mose ḡit̄ plofet amal̄i manda youyoul̄in w̄n ḡit̄k pat-sem̄lak. Manda w̄n wakan nand̄iñbi k̄m̄t̄-klenekal̄iñ.’ ³⁰ Eumbi, ama wal̄i Ablaamda n̄mbi eñguk, ‘Bep. W̄n tuop n̄m. Gan ama semb̄semb̄in nol̄i endoñ ñ̄aukta, ḡinañj̄i k̄ndem tambanenekal̄iñ.’ ³¹ Eumbi n̄ñguk, ‘T̄ikap end̄i Mose ḡit̄ plofet ama endok mandanj̄i nand̄i-k̄m̄nyañda, ama nol̄i k̄m̄n̄an nanin m̄lap̄i, molo manda enb̄m, wal̄i bo n̄m dakle-semek.’ ”

17

Kuñgu n̄itek kuam̄ñ w̄n ka-k̄l̄iñ elok

¹ T̄mbi Yesul̄i gwañgwañiila ñ̄nd̄iñ enguk, “Nepek kusei kuseil̄i mek amatamda inda-sem̄bi, ep tiañeum yom tañ. Gan ama kusei nind̄i t̄i-kuyuk plon en̄-tiañelak end̄i blangan. ² Kawat wopum no ama wolok bim plon temb̄mbi, tuk kimb̄iñ ḡinañ youp munjup kol̄m p̄w̄ik wal̄i m̄lap, gan t̄ikap end̄i ḡiñḡitna koi n̄m̄nat ñ̄andin no t̄mb̄m̄ yom plon pip̄lakta, Yambatt̄i k̄n̄jan m̄lap wopum omb̄i-m̄umbi, m̄lata-s̄n̄ik taukak. ³ Wala t̄mbi kuñgunj̄i ka-k̄l̄iñ enekal̄iñ.

T̄ikap noka nol̄i yom t̄lakta, ep t̄nd̄in kolan w̄n biuktok manda kwamb̄iñ n̄imbekañ, t̄mbi yom̄nla nandum blalaumbi, siñgi w̄takta, yom̄n bi-ñ̄mekañ. ⁴ T̄mbi end̄i sandap noñgan ḡinañ nain asup yom t̄i-gamek, t̄mbi nombo nain n̄itek yom t̄i-gamguk tuop ñ̄nd̄iñ ganbek,

† 16:20: Kot Lasalos wolok walan w̄n “Yambatt̄i t̄ike-k̄m̄tak en”.

‘Nak yomnala nandiwam blalaumbi, siñgi witet’ eumbi, dik yom+n biñimekañ.”

⁵ Tĩmbi ama eni-mumul+n endi Wopumda ñind+ñ nĩng+liñ, “Dik nanandi-kilikti+nĩ tĩmbi wopum da-n+m+n.” ⁶ Eumbi tambane enguk, “Tikap nanandi-kilikti+nji lakat mastat minj+p nomik pat-samekta, kindem komba kakai sakñen ñala ñind+ñ n+neliñ, ‘Dik kakatka tamapi ñam, tuk kimb+ñ g+nañ pĩmbi, tĩpi kwamb+ñ da!’ Wĩnd+ñ nĩmb+mbi, komba wal+ wolongan mandanj+ tañgonew+ik.”

⁷ Tĩmbi Yesul+ yous+mbi enguk, “Tikap kena gwañgwa s+lanin no nanañ kena ba sipsip yambi-dikñe kena ti-samekta, kena g+nañ nanin undane ilan b+umbi, s+ndoñnan nanin noli ‘Platik s+n+k b+mbi, nanañga ñ+n na!’ wĩnd+ñ nĩmbek ba?” ⁸ N+m ya. Tambo endi ñind+ñ nĩmbek, ‘Dik nanañ ti-jumut ti-nambi, dasindasiñga ti-d+nd+m tĩmbi, nanañ tuk mep bi kle-namum nambamek, d+tnalok siñgimek kle na.’ ⁹ Tĩmbi kena gwañgwal+ molomdok mandan tañgoneumbi, molomdi ni-kindem daw+ik ba? N+m ya. ¹⁰ Wala tĩmbi s+ndi wĩnd+ñgangot nepek Molomj+li manda sanguk w+n g+tik tañgone-taleañda, ñind+ñ enekal+ñ, ‘Nĩndi kena gwañgwa ñandin ñali kenaniñgot tĩng+m+ñ, n+nda n+n+kindem dalok tuop n+m.’”

Yambatta kot g+ñg+it m+lok

¹¹ Tĩmbi Yesul+ gwañgwañii g+it Jelusalem ñaupi, kwet tĩpet, Samalia g+it Galili, wolok baliliñjetnan klembi ñañguk. ¹² N+mbi, it kwet nolok loup tĩñ+li+mbi, ama kit tambon tambon endi ña Yesu tĩmbi dumalañg+liñ. Endi j+mbat yambo mawats+at, amatamd+ yambi-m+s+m+s+ taañg+liñda tĩmbi mayañgan ipi ¹³ k+ti-ñ+m+mbi n+ñg+li+ñ, “Yesu, ama wopum, dik blan ti-n+mbi nandi-n+m+ñ.” ¹⁴ Wĩnd+ñ k+ti+mbi yambi+mbi, Moselok endi+kñe manda klenel+ñdok embi enguk, “S+ndi gw+laps+ tapma amala daut semnepi ñaw+it!” Wĩnd+ñ eumbi ñañ+li+mbi, wolongan wandanj+ g+li+tañguk.

¹⁵ Tĩmbi gw+laps+ kaum kindem daumbi, endoñnan nanin noli nolii yambimbi, Yambat wopungan ni-ta-lo tĩñ+pi, Yesuloñ undane b+ñguk. ¹⁶ Ama w+n endi Juda ama n+m, endi Samalia nanin. Endi Yesulok kesiinan bi pi p+mbi, kwet plon p+nd+m papi, s+mba kindemda manda n+ñguk. ¹⁷ Eumbi, Yesul+ amatam en g+ta pak+liñ ñind+ñ enguk, “Nak ama kit tambon tambon ep tĩmba kindem daliñ bek, gañgan ama kit tambon tĩpet tĩpet endi delok pakañ?” ¹⁸ N+tektta tĩmbi ama sambat nolok ñali engangot undane b+mbi, Yambat koi g+ñg+it m+lak?” ¹⁹ Wĩnd+ñ embi n+ñguk, “Nanandi-kilikti+ñgal+ gep tĩmbi kindem dalañ. Kindem a, m+lapi ñau!”

Yambatti indañgan nĩmbi-dikñeukak wolok ti-pañg+pañg+ilelok

Ama Sis+in+ikti indañgan bi inda-dakleukak

²⁰⁻²¹ Yambatti dawanda kusei k+m+pi, amatam indañgan yambi-dikñeukak wala Falisi amali Yesu ni-nandumbi, ñind+ñ tambane enguk, “Endi ikan boñg+ps+nan papi sambi-dikñelak, wala tĩmbi s+ndi nepek wolok kusei k+m+k+m+it w+n dausi+li kanel+ñdok tuop n+m, ba amali nosiila ñind+ñ n+m en+nekal+ñ, ‘Yakñesi, endi ñolok patak’ ba ‘Da patak.’”

22 Wɪndiñ embi yousɪmbi, gwañgwañiila enguk, “Mɪlap nain indaukak wolonda sɪndi Ama Sisɪnɪk nak nain dumangangot nambɪnepi nandi-koñgom tɪnekalɪñ, gan nɪm nambɪnekalɪñ. 23 Tɪmbi dɪwɪndi naka ‘En ñandɪñ patak’ ba ‘Wandɪñ patak’ wɪndɪñ sanɪnekalɪñ, gan sɪndɪ nandi-kɪmnembi, nɪm woñepi ep klenekalɪñ. 24 Kusei ñɪndɪñda: pɪsapɪsatti bayak eumbi, kunum kwet kusei kɪmɪkɪmɪlɪnan nanin ñam taleñguknan sale-talelak, wɪndɪñgangot Ama Sisɪnɪk nokok nainna indaumbi, indañgan tombetat. 25 Gan dama nak pɪñgɪp gawat ba mɪlap kusei kusei bemambi, amatam man ñɪndɪñgɪt kuañ endɪ siñgi wɪt-namnekalɪñ. Wɪndɪñ inda-namektok een.

26 Amatamdi Noalok nainnan tuk gwam wopum gama nɪm indañlɪmbi nɪtek kuñgɪlɪñ, wɪndɪñgangot endɪ nak Ama Sisɪnɪk gama nɪm tomñɪlambi kunekalɪñ. 27 Endɪ nanañ tuk nambi, wapatam tɪñɪlɪmbi, Noalɪ kɪkeñ gɪnañ loñguk wolok tuop. Tɪmbi tuk gwam wopumdi suam ep walaɪmbi, yandɪp kɪm-taleñguk. 28 Lotilok nainnan wɪndɪñgangot indañguk: amatamdi nanañ tuk nayañgɪlɪñ, ba nepenepek tuatua kena ba nanañ kena ba it kɪndikɪndit kena pa taañgɪlɪñ, 29 gan Lotilɪ Sodom it kwet biñguk sandap wolonda komba gɪt kawat kombanat kunum gɪnañ nanin gwi nomɪk pɪm yandɪpbi, ep dɪumbi kɪm-taleñgɪlɪñ.

30 Noa ba Lotilok nainnan mɪlaptɪ amatam kaikan inda-semguk, wɪndɪñgangot nak Ama Sisɪnɪkti tombi inda-dakleutatnan mɪlaptɪ inda-semekak. 31 Sandap wolonda isɪ pawan ba kenanjɪ gɪnañ pakañ enda ñɪndɪñ tɪnelɪñdok nak elet: endɪ nepenepesɪ mep ñanelɪñdok isɪ gɪnañ nɪm lonekalɪñ ba undane isɪnan nɪm ñanekalɪñ. 32 Loti tamɪnloñ mɪlap inda-ñɪmɪñguk wɪn sɪndi nɪm nandi-kamalanekekalɪñ. 33 No en kwelalok kuñgun enlok tɪke kamaiuktok gembɪ kotakta, kunumdok kuñgun pailɪmekak. Tɪmbi no en naka tɪmbi kwelalok kuñgun bilakta, kunumdok kuñgun walɪ palmekak. 34 Nak ñɪndɪñ sanlet: nain wolonda amatam tɪpettɪ tim ipat noñgan plon dou palɪmbi, no matɪkembɪ, no bium palekak. 35-36 Tɪmbi tam tɪpet endɪ yakan nanañ mɪndi palɪñɪlɪmbi, no matɪkembɪ, no bium palekak.”*

37 Tɪmbi gwañgwañiilɪ nɪ-nandɪmbi eñgɪlɪñ, “Wopum, wɪn dendɪñ indaukak?” Eumbi, eyout manda no ñɪndɪñ enbi eñguk, “Nepek kɪmɪkɪmɪn pataknan monɪk ooeli kɪmɪn tɪmbɪmbi, nepek delok patak wɪn inda-daklelak.”

18

Nɪmolo tɪ-ta-kuumbi, Ama Sisɪnɪk en bi tombekak

1 Tɪmbi gwañgwañiilɪ nain tuop nɪmolo tɪmbi gɪñgɪnembi, nɪm nandi-mɪlatanelɪñdok Yesulɪ eyout manda no ñɪndɪñ enbi 2 eñguk, “It kwet nolok manda kandan ama no kuñguk. Endɪ amala nɪm nandi-semɪñguk, ba Yambatta bo giñgiñgan nɪm tɪ-ñɪmlɪñguk. 3 Tɪmbi it kwet wolok tam kanjak no kuñguk endɪ manda kandanloñ nain nain bɪmbi, ñɪndɪñ nɪlɪñguk, ‘Dɪk nandi-nambi, kanjɪkna nɪ-gɪñgɪneumbi, tambonna endok kandañ patak wɪn ombɪ-namekak.’ 4 Wɪndɪñ eumbi, kandanlɪ nandi-kɪmnembi kulɪñguk. Kukapi, siñgimek enla ñɪndɪñ

* 17:35-36: Nandi-tale ama dɪwɪndi manda kusip no gamañgot patak eañ. Wɪn ñɪndɪñ, “Nain wolonda ama tɪpet endɪ kena gɪnañ yakan palɪñɪlɪmbi, no matɪkembɪ, no bium palekak.”

eñguk, ‘Nak ama n+m nandi-semlet, ba Yambatta bo giñgiñgan n+m ti-ñ+mlet. ⁵ Gan wandingan embi, tam kanjak ñal+ nain nain m+lap ñ+n pa namlakta t+mbi nak joñgo t+ke-k+m+lambi, tambon kak t+keukak. N+m kañbi, nain tuop giñg+ne bi+umbi j+klotaut.’ ”

⁶ Wopumd+ eyout manda w+nd+ñ ti-sembi, gwañgwañiila enguk, “S+nd+ kandan ama kelamd+ nek eñguk w+in nandañ ba? End+ tam giñg+nen w+in t+ke-k+m+lepi eñguk. ⁷ T+mbi Yambatt+ amatam enlok ep kas+leñguk w+in nek ti-semekak? End+ giñg+itñiili tim sandap k+ti-ñ+mañ w+in nain ombapgan nandi-k+m+nembi, n+m ep k+m+lek ba? N+m ya. ⁸ Nak ñ+nd+ñ sanlet: nain n+m ombataumbi, platik s+n+ik ep k+m+lekak. Gan nak Ama S+s+in+ikt+ b+ tommeq, nak wolonda amatam nanand+k+l+kt+nj+at d+w+in kwelan ep t+mba indanekaliñ ba n+m?”

Kayomb+nembi kuañ end+ Yambattok dainan d+nd+m indañ

⁹ T+mbi Yesul+ yous+mbi, eyout manda no eñguk, w+in ama end+ d+nd+m w+nd+ñ nandi-kwamb+ñ dambi, d+w+inda nandum p+mb+ñen t+lak ama wandis+ wala ñ+nd+ñ enguk, ¹⁰ “Nain nola ama t+pet, w+in Falisi ama no, t+mbi takis epep ama no, end+ n+molo t+ndepi tapma it g+nañ loñg+m+ik. ¹¹ Falisi ama end+ lom ipi, g+nan g+nañ enla ñ+nd+ñ n+molo t+mbi eñguk, ‘Yambat. Ama d+w+in g+tik end+ m+nem tiatia telak juluñañ k+m+t-kleañ, ba kundit kelam tañ, ba telak joñgo pa kuañ. Gan nak end+ wandin n+m, ba takis epep ama da patak en wandin bo n+m, wala t+mbi s+mba k+ndemda manda ganlet. ¹² Sande noñgan g+nañ nak sandap t+pet end+kñe manda klembi, nanañ g+tik k+m+is+ipi patet, ba nepenepek g+tik epm+let w+in k+it tambon tambon tamb+ipi, noñgan w+in d+kok pa gamlet.’ ¹³ Gan takis epep ama end+ mayañgan s+n+ik ipi, kunum g+nañ deium lolola m+s+mbi, yom+nlok s+mba gawat t+ñ+pi, kuañ w+ipi, ñ+nd+ñ n+ñguk, ‘Yambat. Nak ama yomat, d+ik mamasa ti-nam+ñ.’ ”

¹⁴ Yesul+ eyout manda w+in ti-sem-talembi enguk, “Nak ñ+nd+ñ sanlet: ama ñal+ Yambattok dainan d+nd+m indambi, ñnan ñañguk, Falisi ama end+la n+m. Neta, ama g+tik n+s+lok kos+ giñg+it t+ke-loañda Yambatt+ ep t+ke-p+lak, gan no en kayomb+nelakta en Yambatt+ t+ke-lolak.”

Ama n+itnein end+ Kunum Molomdok giñg+it indaukak?

¹⁵ T+mbi amatamd+ Yesul+ ñakñak bo ep kaup tok nand+mbi, endoñ yanañg+ipi b+ñg+il+ñ. B+umbi, gwañgwañiili yamb+mbi enomb+mbi en+k+m+is+ip ti-semg+il+ñ, ¹⁶ gan Yesul+ k+ti-semum b+umbi, gwañgwañiila enbi eñguk, “W+in ama ñandis+ ñala wakan Yambatt+ enlok giñg+itñi yamb+d+kñelak, wala t+mbi gwañgwa b+sat yambiumbi nokoñ b+w+it. Telak masip n+m ti-semnelañ. ¹⁷ Nak biañgan sanlet: no en Yambattok kapmainan gwañgwa b+sat nom+ik n+m kuup nand+lakta, end+ endok giñg+it n+m indaukak. N+m s+n+ik.”

¹⁸ T+mbi Judalok telak dama noli Yesula ñ+nd+ñ n+ñguk, “Endaut k+ndem, nak kuñgu taletalen n+mnat kas+leuttok ep t+nd+n n+tek kleut?” ¹⁹ Eumbi n+ñguk, “Nekta naka k+ndem nanlañ? Yambat en noñgan+ñgot k+ndem s+n+ik. ²⁰ D+ik end+kñe manda ip nandi-talelañ: d+ik ama nolok tam+n g+ta joñgo n+m kundekam+ik, d+ik ama w+il+ k+m n+m t+mbekañ, ba kumbu n+m t+mbekañ, ba ama nolok siñgin joñgo n+m siukañ, t+mbi meñga bekala giñgiñgan ti-sem-ta-kuukañ.”*

21 W+ndiñ eumbi niñguk, “Manda elañ w+n g+tik nak ikan tip plongan kusei k+m+pi, tañgonem ti-ta-b+let.”

22 Yesul+ manda w+n nandi+mbi, ñ+ndiñ niñguk, “K+ndem, gan nepek noñgangot gama t+mbefidok patak w+n ñ+ndiñ: d+ik nepenepek g+tik pakamlak w+n tualok k+m+lim tua-taleumbi, m+nem w+n danbi, ama p+mbiñes+la emekañ. W+ndiñ t+mbefida, tambon tuañga wopum kunum g+nañ pakamekak. Ale, w+ndiñ t+mb+ taleumbi, b+m nak nep kle-kuukañ.” 23 W+ndiñ eu nandi+mbi, m+nem kw+likw+lin asup s+n+ik palm+ñgukta t+mbi g+nan m+latañguk.

24 Yesul+ w+n kañbi enguk, “Ama m+nem kw+likw+linjat Yambattok g+ñg+it indaneliñdok nandañ end+ gliñgliñnat. 25 Kamel noli l+ik bemdok g+nañ m+nam wolok ña tombep nandumda end+ gliñgliñ t+mbek. Gan ama kw+likw+li wopumnat noli Yambattok g+ñg+it indambi, endok kap-mainan kuup nandi+lakta end+ gliñgliñ wopum s+n+ik t+mbek.” 26 W+ndiñ eumbi, manda nandiñg+liñ end+ ñ+ndiñ eñg+liñ, “Ei, t+ikap w+ndiñda, ama noli kuñgu taletalen n+mnat kas+leuptok tuop no n+m patak!”* 27 T+mbi Yesul+ enguk, “Nepek no amal+ t+mbektok tuop n+m w+n Yambatti tuop ti-talew+ik.”

28 T+mbi Petloli niñguk, “N+ndok kandañ bo n+tek? N+ndi nepenepet ba g+ñg+itniñ g+tik pat+n+mañ w+n yambi-talembi, d+ik gep kle-kuam+ñ w+n!” 29 Eumbi enguk, “Nak biañgan s+n+ik sanba nandi+wit: ama g+tik Yambattok g+ñg+it indam kuneliñdok isi ba tamjii ba dasi kwayañjii ba menj+ bepsi ba gwañgwanji b+sat yambi-taleañ endok kandañ w+n ñ+ndiñ: 30 end+ g+ñg+itsii yambiñg+liñ wolok k+njan kwelangan yousi-semum kas+lenekaliñ, t+mbi g+ñg+itsii komblin wal+ g+ñg+itsii damanin w+n yapma klelak. T+mbi nain gamañda indaukakan end+ kuñgu taletalen n+mnat kas+lenekaliñ.”

Yesu en k+mbi m+lalekak wala gwañgwañiila en+kaik tañguk

31 Yesul+ gwañgwañi 12 wal+ n+s+ñgan patneliñdok yanañg+pi, ñ+ndiñ enguk, “Nandañ: n+ndi Jerusalem ñaneñdok ñam+ñ, t+mbi wolok plofet amal+ Ama Sis+n+ik nokok plon manda g+tik youyoulin wolok tuopkan indaukak. 32 Juda amal+ ama sambat nolok k+s+nan nap+li+mbi, end+ nan+lakalaka embi, kolan ti-nambi, iw+tti nep suambi, 33 kolan s+n+ik nep waipbi, nul+m k+mbetat. T+mbi maim t+pet g+it no ñaumbi, b+ndambo k+mnan nanin kaitambi m+lalelat.” 34 Yesul+ w+ndiñ eñguk, gan gwañgwañiili nek inda-ñ+mekak w+n n+m nandi-dakleñg+liñ. Manda wolok kusei k+m+sembi-semum pakukta t+mbi end+ w+n n+m nandi-k+liñ eñg+liñ.

Ama dai sisipm+in noli Yesu en Mesia w+n nandi-dakleñguk

35 Yesul+ Jeliko it kwet t+mb+ dumalaumbi, ama dai sisipm+in no telak pawan pipapi, k+ti+nat ti pakuk. 36 Papi, amatam asup makleum nandi+mbi, eni-nandi+mbi eñguk, “Ñ+n nek tañ?” 37 Eumbi niñg+liñ, “Yesu Nasalet nanin end+ b+lak.” W+ndiñ eumbi 38 k+ti-ñ+m+mbi eñguk, “Yesu, Devittok Komblin, d+ik naka g+nañ busuk ti-nam+ñ!” W+ndiñ k+ti+umbi, 39 telak dama t+ñg+liñdi ni-ñomb+mbi eñg+liñ, “Ei, gitak pat!”, gan ama wal+ wopungan k+ti+mbi eñguk, “Devittok Komblin-o, d+ik naka g+nañ busuk ti-nam+ñ!”

* 18:26: Juda amalok nanandiñj+ no w+n ñ+ndiñ: t+ikap m+nem kw+likw+li asup pat-semllakta, ñ+ndiñ inda-daklelak: Yambattok gw+lamd+ endok plon patak.

40 Tĩmbi Yesulĩ wĩngan bi ipi, ama wĩn naĩgĩpi endoñ bineliñdok eumbi, naĩgĩp ñasĩngan bĩumbi ni-nandĩmbi eñguk, 41 “Nak nek ti-gamettok nandĩlañ?” Eumbi niñguk, “Wopum, nak bĩndambo daut deiuptok nandĩlet.” 42 Wĩndĩñ eumbi, Yesulĩ niñguk, “Wĩndĩñda bĩndambo dei! Nanandi-kĩlĩktiñgalĩ gep tĩmbĩ kindem dalañ.” 43 Wĩndĩñ eumbi, wolongan dai tombĩm deĩmbi, Yesu klembi, Yambatta kot gĩngĩt mĩnguk. Tĩmbi amatamdĩ kundit wĩn kaĩngĩlĩñ endĩ bo Yambat ni-ta-lo tĩngĩlĩ ñ.

19

Ama Sisĩnik endĩ ama pait-papal ep lonjĩmbi epmektok indaĩnguk

1 Tĩmbi Yesulĩ Jeliko it kwelan tombi, dĩkñe ñaupi ñaĩnguk. 2 It kwet wandĩñ ama no kuĩnguk, koi Sakius. Endĩ takis epep amalok telak damanjĩ no, en mĩnem kwĩlĩkwĩlĩ wopum palmĩnguk. 3 Endĩ Yesu kauptok nandĩ-koĩngom tĩnguk, gan endĩ ama dumanda tĩmbi ama kĩmĩn gĩtĩktĩ masimasip ti-ñĩmĩmbi, kauktok tuop niĩm. 4 Wĩndĩñda endĩ yapma klembi, dama woñep ñambi, komba endĩ lololok tuop nolok plon lombi, “Yesulĩ telak ñolok bĩutak” wĩndĩñ nandĩmbi, kauktok mandĩ pakuk.

5 Tĩmbi Yesulĩ kwet wolok ña tombi, deium loumbi, Sakius kaĩbi niñguk, “Sakius. Platit pi! Nak man ñĩn dĩkok ilan ñam palettok elet.” 6 Eumbi nandĩmbi, platit sĩnik piĩmbi, Yesu sĩlĩsĩlĩnat ilnan ni-tiañeumbi loĩnguk. 7 Tĩmbi amatam wĩ kaĩngĩlĩñ endĩ gĩtik kusei kĩmĩpi, e-balep tĩmbi eĩngĩlĩñ, “Endĩ yom amalok ilan pap dowepi loĩnak.” 8 Gan Sakiuslĩ mĩlap ipi, Wopum ñĩndĩñ niñguk, “Wopum, nak ñĩndĩñ tĩmbep nandĩlet: nak nepenepetna tambĩpi, tambon ama piĩmbĩñesĩla emetat. Ba nak nimbek nolok nepenepesĩ juluñ tĩmbi epgutta, nak bĩndambo nain tĩpet tĩpet ombi-semetat.” 9 Yesulĩ manda wĩn nandĩmbi niñguk, “Ama ñalĩ bo Ablaamdok komblin* kulakta tĩmbi Yambattĩ sandap ñolonda it ñolok kuañ en kolandok kiinan nanin sepma tĩkeumbi, kindem pakañ. 10 Nak Ama Sisĩnikĩ amatam pait-papal enda wakan ep lonjĩmbi epmektok indaĩngut.”

Ama Wapmañlĩ undanem bĩmbi, gĩngĩtĩilok tuanjĩ ombi-semekak

11 Yesulĩ Jerusalem tĩmbi dumalaĩngukta tĩmbi amatamdĩ ñĩndĩñ nandĩngĩlĩñ, ‘Yambattĩ kusei kĩmĩpi, indaĩngan niĩmbi-dĩkñeupi tĩlak.’ Kusei wĩndĩñda tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi, eyout manda no amatam mandan nandĩ pakĩlĩñ enda ñĩndĩñ erbi 12 eñguk, “Ama loloñ nolĩ kwet kulĩnguknan wolok ama wapmañ indauktok nandĩnguk. Kusei wala tĩmbi endĩ ama wapmañjĩ niĩmbi taleuktok kwet mayaĩngan ñambi, nombo undane bĩuktok eñguk. 13 Embi, kena gwaĩngwaĩii endoñnan nanin kĩt tambon tambon kĩti-semum bĩumbi, ama noĩngan noĩngan mĩnem lĩk noĩngan† embi enguk, ‘Sĩndĩ mĩnem ñĩn tĩkembĩ, kena mĩñĩlĩmbi, nak ñam undane bĩutat wolok tuop.’ Wĩndĩñ embi ñaĩnguk. 14 Tĩmbi endok gĩngĩtĩñ nandĩ-kunjita ti-ñĩmĩngĩlĩñ endĩ ama dĩwĩn ep danbi, en kle ñambi, ñĩndĩñ enelĩñdok enĩ-mukĩlĩñ, ‘Nĩndĩ ama ñĩn endĩ ama wapmañĩ kuuptok niĩm nandamĩñ.’

* 19:9: Sambat ñolok gĩnañ ‘Ablaamdok komblin’ manda wolok walan tĩpet: Sakius endĩ Juda ama, tĩmbi Ablaamdĩ Yambat nandĩ-kĩlĩkti ti-ñĩmĩnguk wĩndĩngangot tĩnguk. † 19:13: Mĩnem lĩk noĩngan gĩnañ kena nain 100 wolok tuan dasium pakuk.

15 Tĩmbi ama wĩn ama wapmañjĩ nĩmbĩ taleumbi, ilan undanem bĩnguk. Bĩmbi, kena gwañgwa mĩnem emĩemĩn endĩ mĩnem wĩn nĩtek ka-dĩkĩne bendĩnguk wĩn ka-nanduktok endĩ kiti-semum bineliñdok eñguk. 16 Eumbi, dama bĩnguktĩ ñĩndĩñ nĩnguk, 'Molom, dĩa mĩnem lĩk noñgan namguñ, gan nak kenanewambi, mĩnem lĩk kiti tambon tambon ikan yousĩmbi indañguk.' 17 Wĩndĩñ eumbi nĩnguk, 'Kena gwañgwa kĩndem dĩa kundit kĩndem sĩnik tĩnguñ. Dĩa nepek tip mĩnam wĩn ka-dĩkĩne-kĩliñ eñguñda tĩmbi it kwet kiti tambon tambon yambidĩkĩneñdok ganba talelak.' 18 Tĩmbi ama nolĩ bĩmbi nĩnguk, 'Molom, dĩa mĩnem lĩk noñgan namguñ, gan nak kenanewambi, mĩnem lĩk kiti tambon ikan yousĩmbi indañguk.' 19 Wĩndĩñ eumbi nĩnguk, 'Ale, dĩa it kwet kiti tombogot yambidĩkĩneukañ.'

20 Tĩmbi ama nolĩ bo bĩmbi nĩnguk, 'Mĩnemga ñĩn. Nak wĩn sandumdi tĩmĩpi biwam pakuk. 21 Nekta, dĩa ama kunduwat, dĩa kena ñĩm tĩnguñdi ama nolok kena meñdok bien epep pa tĩlañ, wala tĩmbi nandi-mĩsi-gambi, wĩndĩñ tĩngut.' 22 Wĩndĩñ eumbi nĩnguk, 'Kena gwañgwa kolan dĩa, dĩtnalok mandaña waliñgan manda plon gapĩletak. Dĩa naka nandum nak ama kunduwat, kena ñĩm tĩnguttĩ ama nolok kena meñdok bien epep pa tĩlet wĩndĩñ nandi-namlañ ba? 23 Tĩkap wĩndĩñda, kusei nekta dĩa mĩnemna tĩkembĩ, mĩnem ilan ñĩm kĩmĩkuñ? Kĩmĩlĩnda, mĩnem wali kenaneumbi, bien indaumbi bĩmbi epmet ñak.' 24 Wĩndĩñ embi, ama wolok ikĩliñ endĩ ñĩndĩñ enguk, 'Mĩnem mĩngut wĩn lom tĩkembĩ, ama nin mĩnem lĩk kiti tambon tambon palmĩlak endĩ mĩwĩt.' 25 Eumbi nĩngĩliñ, 'Wopum, endĩ ikan kiti tambon tambon palmĩlak wĩn!' 26 Wĩndĩñ eumbi enguk, 'Nak ñĩndĩñ sanba: no en nepek ka-dĩkĩnelok mĩmĩn wĩn tĩke kulakta, endĩ nombo yousĩmbi mĩlok, tĩmbi no en wĩn ñĩm tĩke kulakta, endok nepek palmĩlak wĩn apma tĩke-ñĩmlok. 27 Tĩmbi kanjĩknai yambidĩkĩneuttok ñĩm nandi-namgĩliñ wĩn sĩndĩ ñolok yanañgĩp bĩmbi, dautnanangan yandĩpmĩ kĩmbĩt.' "

Ama Sĩsĩnik Yesu endĩ Jerusalem gĩnañnan ama wapmañ wandin kena tĩnguk

Yesulĩ ama wapmañ nomĩk Jerusalem loñguk

28 Yesulĩ wĩndĩñ eu taleumbi, Jerusalem it kwet tĩmbĩ dumalauktok yousĩmbi ñañguk. 29 Ñakap, kwet kĩmĩn koi Oliv wolok lombi, Betfage gĩt Betani it kwet ep tĩmbĩ dumalaumbi, gwañgwañĩit tĩpet enĩ-mupĩ 30 enguk, "Sĩtĩ it kwet da wolok ñawĩt. Ña tombi, doñki nĩñañ no toali toptopmĩn palĩmbi kandetamĩk. Doñki nĩñañ wĩn gĩtikĩñ, wĩn ama nolĩ wolok plon no ñĩm pipakĩliñ. Wĩn tĩmbĩ indaumbi pĩsapi nañgĩp bĩwĩt. 31 Tĩkap ama nolĩ 'Nekta pĩsakamĩk?' sani-nandumbi, ñĩndĩñ nĩndekamĩk, 'Wopumdi wala elak.' "

32 Tĩmbi ama tĩpet enĩ-mukuk endĩ ñambi, enguk wolok tuop tĩmbĩ indañgĩmĩk. 33 Tĩmbi doñki nĩñañ pĩsalĩñĩlĩpi, molomñĩli engĩliñ, "Sĩtĩ nekta ñĩn pĩsakamĩk?" 34 Eumbi, "Wopumdi ñala elak" eñgĩmĩk. Eum nandi-semumbi, 35 Yesuloñ nañgĩp ña tombi, sauloñjet doñki nĩñañlok plon kĩmĩpi, Yesu tĩmbĩ plaptaumbi, wolok plon lo pipakuk. 36 Pipalĩm nañgĩp ñaumbi, koi tĩke-loneliñdok amatamdi sauloñjĩ telak ñañguknan sambat plon ipane-ta-ñañgĩliñ.

37 Tĩmbi Yesulĩ Jelusalem tĩmbi dumalaumbi, Oliv kwet kĩmĩn klokoĩnennan piĩĩĩĩmbi, amatam kĩmĩn wopum en kle kuĩgĩĩĩĩ endĩ kusei kĩmĩpi kot tĩmbi, e-sĩlisĩĩ tĩĩgĩĩĩĩ. Endĩ kundilĩ gembĩnat gĩtĩk tĩmbĩm kaĩgĩĩĩĩ wala tĩmbi Yambat wopumgan ni-kĩndekĩndem embi, 38 ñĩndĩĩĩ eĩgĩĩĩĩ,

“Wopumdĩ ama wapmaĩ ni-mulĩm nĩndoĩ bĩlak
enda gwĩlam mĩlok!”[✧]

Kunum Molom Loloĩ sĩnĩk busuk nĩmlak
endok koi ni-ta-lona!”

Wĩndĩĩĩ kĩti-kolĩmbi, 39 Falisi ama nindĩ amatam kĩmĩn wopumdok boĩgĩpsĩnan ñaĩgĩĩĩĩ endoĩnan nasi dĩwĩn endĩ manda wala nandum piĩmbi, Yesula nĩĩgĩĩĩĩ, “Endaut, gwaĩgwaĩgai enombĩmbi biwĩt!”
40 Eumbi tambane enguk, “Nak ñĩndĩĩĩ sanba: tĩkap endĩ binetaĩda, kawattĩ gĩtĩk ñalĩ kĩtĩnetaĩ.”

41 Tĩmbi Yesulĩ Jelusalem tĩmbi dumalaumbi, it kwet wĩn kaĩbi, kut-blambla embi, 42 ñĩndĩĩĩ eĩguk, “Jelusalem nasi, man ñĩndĩĩĩgĩt telak nek ñalĩ busuk tĩmbi inda-samek wĩn nandĩnelĩĩĩ ñak!† Gan walĩ dausĩnan sembĩn palĩmbi, nĩm ka-dakleaĩ. 43 Kusei ñĩndĩĩĩda wĩndĩĩĩ sanlet: nain inda-samumbi, kanjĩksilĩ bĩmbi, kwet tuop masip samnelĩĩĩdok saĩ wandin sep gĩmbu embi, dĩm pawan kwet kĩmĩlĩ loubi, dĩm makleumbi, mikĩnat sĩndoĩ lonekaliĩ. 44 Lombi, isĩ kwesi wakĩt wembe gwaĩgwanjii wolok kuaĩ sĩndĩ sandĩpbi, sep tĩmbi kola-talenekaliĩ. Tĩmbi isĩ wialĩmbi, kawat nolĩ nollok plon nĩm galĩ kwambĩĩĩ dambi palekak. Yambattĩ sep plaptauktok sĩndoĩ bĩĩguk, gan sĩndĩ kilanjĩ wĩn nĩm ka-nandĩ-dakleĩgĩĩĩĩda tĩmbi kanjĩksilĩ wĩndĩĩĩ tĩ-samnekaliĩ.”

Yesulĩ nindĩ manda nĩmbĩmbi kena tĩĩguk wala Juda ama biesĩlĩ ni-kaĩgĩĩĩĩ

45 Tĩmbi Yesulĩ tapma it saĩ jimba gĩnaĩ lombi, ama nepenepek tuatualok kĩmĩkĩlĩĩ yambĩmbi, gĩnaĩ komba diĩmbi, kusei kĩmĩpi, walinin ep kle kolĩĩĩpi 46 enguk, “Tapma it ñolok plon Yambattok manda ñĩndĩĩĩ youyoulĩn patak, ‘Nokok itnalĩ nĩmolo tĩ-namnamlok it palekak’,[✧] gan sĩndĩ wĩn tĩmbĩmbi, kumbu ama piĩdasĩ endok patsembĩ it nomĩk tĩlak.”

47 Tĩmbi Yesulĩ sandap tuop tapma ilan ñambi, amatam enĩ-daut tĩ-semĩĩĩmbi, tapma ama biesĩ gĩt endĩkĩe manda nandĩ-tale ama ba Judalok telak damanjĩ endĩ en wĩlĩ kĩmnelĩĩĩdok telak lonjĩĩĩgĩĩĩĩ, 48 gan amatamdĩ endok mandan nandĩnelĩĩĩdok en gĩta galĩĩĩgĩĩĩĩda tĩmbi ama biesĩlĩ en wĩtnelĩĩĩdok telak no nĩm kaĩgĩĩĩĩ ñ.

20

1 Nain nola Yesulĩ tapma ilan amatam enĩ-daut tĩ-sembi, gĩĩgĩt manda kĩndem enĩĩĩĩmbi, tapma ama biesĩ wakĩt endĩkĩe manda nandĩ-tale ama ba ama biesĩ dĩwĩn endĩ kanep bĩmbi, 2 ñĩndĩĩĩ ni-nandĩĩĩgĩĩĩĩ, “Dĩk tapma ilan ñolok kundit kusei kusei pa tĩlaĩ wĩn nindĩ wĩndĩĩĩ tĩndĩlok gembĩ gamguk ba ganbĩ taleĩguk wĩn nĩnbĩm nandĩna.” 3 Eumbi tambane enguk, “Nak bo ekaeka no sanĩ-nandĩwambi nanbĩ nandĩwa: 4 nindĩ Yoane nĩmbĩ taleumbi, tuk ii-sem

✧ 19:38: Kap 118:26 † 19:42: Yambattĩ epma tĩkeuktok Yesu ni-mukuk wĩn nandĩ-kwambĩĩĩ daumda, Yambat gĩta busuk inda-semek. ✧ 19:46: Aisaia 56:7

kena tiñguk? W+n Kunum Molomdi ba ama noli?" ⁵ Eumbi, nis+ñgan manda e-kle-kot t+mbi eñg+liñ, " 'Kunum Molomdi' w+ndiñ n+nam, ñ+ndiñ n+nbetak, 'W+ndiñda s+ndi kusei neka mandan n+m nandi-kwambiñ dañg+liñ?' ⁶ Ba 'Ama noli Yoane n+mbi taleñguk' w+ndiñ n+nam, amatam nin Yoane w+n plofet ama nandi-kwambiñ dañ endi kawatti n+ndip k+mnetañ." W+ndiñ embi, ⁷ ñ+ndiñ tambane n+ñg+liñ, "W+n nindi n+mbi taleñguk w+n n+m nandamiñ." Eumbi ⁸ enguk, "Ale, nak bo nindi nanbi taleumbi, kundit ñ+n pa t+let w+n bo n+m sanbetet."

Yesuli ama biesi endi wain kena kandikne ama kolan wandin eñguk

⁹ T+mbi Yesuli kusei k+m+pi, amatamda eyout manda no ñ+ndiñ enguk, "Ama noli wain kena tiñguk. Wain t+pi-talembi, kenan w+n kandikne amalok k+s+nan k+m+pi, nain ombapgan kwet mayañgan nolok ña kauptok ñañguk. ¹⁰ Bien epeplok nain indaumbi, kena gwañgwa s+lanin no bien d+w+n epmektok kandikne amaloni n+mul+m ñañguk. Ña tomb+mbi, kandikne amali waipbi, slak undane ñauktok n+muk+liñ. N+mul+m ñaumbi, ¹¹ molomli nombo kena gwañgwa s+lanin no n+mul+m ña tomb+mbi, en bo waipbi, siñgi mayek t+lam+pi, slak undane ñauktok n+muk+liñ. ¹² T+mbi molomdi nombo kena gwañgwa s+lanin no n+mukuk w+n endi wit wekat m+mbi kle kok+liñ.

¹³ W+naña wain kena molomdi enla embi eñguk, "N+tek t+lok? Ip nandi+let: nak n+ñana noñgangot wale k+ndem t+ñ+mlet en n+mulam ñaumeke, giñgiñgan t+ñ+mbi, bien nandi+ñ+mumbi epmek bek.' W+ndiñ embi, n+ñañ n+m+m+pi ñaumbi, ¹⁴ kandikneli n+ñañ w+n kañbi, nis+ñgan e-nandi t+mbi eñg+liñ, 'Ñal+ñgan beulok kii gwatnam bimbin kas+leupi bilak bek. W+tnam k+mb+mbi, kena ñali n+ndok g+ñg+it t+mbekak.' W+ndiñ embi, ¹⁵ wain kena pawan munj+munj+it t+pi+mbi, w+li k+m+guk.

S+ndi n+tek nandañ, kandikneli w+ndiñ t+ñg+liñda t+mbi wain kena molomdi n+tek t+semekak? ¹⁶ Endi b+mbi, kandikne w+n g+it+k yand+pm+ k+m-taleumbi, kenan w+n kandikne ama d+w+n nolok k+s+nan k+m+lekak w+n!" T+mbi amatamdi manda wala nandum pi+mbi eñg+liñ, "E e, w+n n+m! W+ndiñ n+m t+nd+lok!" ¹⁷ Gan Yesuli dai gemb+natgan yamb+mbi enguk, "T+kap w+ndiñda, manda youyoulin ñali nek plon e-yout t+lak?

'It k+ndik+ndit amali ta kawatti t+nd+in w+n siñgi w+li+m+g+liñ wali wakan ta bien s+n+k,

ta d+w+n g+it+k yapma klelak.'*

¹⁸ T+mbi ta wolok kandañ w+n ñ+ndiñ: no en ta wolok plon pi w+lekta, endi l+li+meukak, t+mbi ta wali ama nolok plon pi w+lekta, w+li gakk+eukak." ¹⁹ T+mbi endikne manda nandi-tale ama g+it tapma ama biesi endi Yesuli eyout manda w+n nis+ila eñguk w+n nandi-daklembi, nain wolondañgan t+kenep nandi+ñg+liñ, gan endi amatamda m+is+mbi, kak biñg+liñ.

Takis minem k+m+k+m+ittok Yesu n+nandiñg+liñ

²⁰ Endikne manda nandi-tale ama g+it tapma ama biesi endi Yesu Roma ama Judia kwet ka-d+kneñguk endok kiinan k+m+tnel+ñdok telak lonj+ñg+liñ, wala t+mbi endi Yesuli nek tiñguk ba manda nek eñguk wala ka-tuapi, ama pawanjene deimbi, manda t+ke ku tañ w+n en+m+ul+mbi, Yesuloñ ñañg+liñ. Ñambi, mandali s+soñ t+ñ+m+nel+ñdok

* **20:17:** Kap 118:22, wain kena molomdok n+ñañ wak+it it ta wali Yesulok walan.

dɨndɨm walan juluŋan tɨŋɨpi, ²¹ nɨmbi eŋgɨlɨŋ, “Endaut, nɨndɨ nandɨgamamɨŋ, dɨk manda elañ ba e-daut tɨlaŋ wɨn dɨndɨm sɨnɨk, tɨmbi ama loloŋ ba pɨmbɨŋen gɨtɨk manda telal noŋan plon enbi, Yambat nɨtek kɨmɨt-klenelɨŋdok biaŋan enɨ-daut pa tɨ-semలా. ²² Wɨndɨŋda dɨk nɨnbi nandɨna: endɨkŋe mandalɨ takis mɨnem Sisala mɨmɨlok nandɨnɨmlak ba nɨm?” ²³ Eumbi, tɨ-kuyuksɨ ka-daklembi enguk, ²⁴ “Mɨnem kwandai satnin no daut namɨt!” Eumbi daulɨmɨum kaŋbi enɨ-kaŋguk, “Ama walan gɨt koi kundit wolok patak wɨn nindoŋ?” Eumbi tambane “Sisaloŋ” nɨŋgɨlɨŋ. ²⁵ Eumbi enguk, “Wɨndɨŋda Sisalok gɨŋgɨt wɨn Sisala tambane mɨnekalɨŋ, tɨmbi Yambattok gɨŋgɨt wɨn Yambatta tambane mɨnekalɨŋ.” ²⁶ Wɨndɨŋ eumbi, amatamdok dausɨnan mandalɨ sɨsoŋ tɨ-ŋɨmɨnelɨŋdok tuop nɨm endɨ Yesulok mandala nanandɨ kena tɨmbi, kwap em pakɨlɨŋ.

Kɨmnan nanin mɨlamɨlattok Yesu nɨ-nandɨŋgɨlɨŋ

²⁷ Sadusi amalɨ “Ama sembɨsembɨn endɨ nɨm mɨlamɨlattok” wɨndɨŋ pa eaŋ endoŋnan nanin dɨwɨndɨ Yesuloŋ bɨmbi ²⁸ nɨ-nandɨmbi eŋgɨlɨŋ, “Endaut, Moselɨ endɨkŋe manda yout-nɨmguk walɨ ŋɨndɨŋ tɨneŋdok elak: tɨkap ama nolɨ tamɨnnat yamɨn papi sembekta, endok dal ba kwayaŋlɨ endok tam kanjak wɨn tɨkembali, endok gwaŋgwa bɨsat ep tɨmbɨ inda-ŋɨmɨnekalɨŋ.* ²⁹ Ale, nain nola dakwaya kɨt tambon tɨpet kuŋgɨlɨŋ. Kuŋɨpi, tualɨ tam tɨkembali, yamɨn papi sembɨŋguk. Sembumbi, ³⁰⁻³¹ mona gɨt gwɨk endɨ bo tam wakangot tɨkembali sembɨŋgɨmɨk. Wɨn dakwaya kɨt tambon tɨpet endɨ gɨtɨk tam wɨn tɨkembali, yamɨn papi sembɨ-taleŋgɨlɨŋ. ³² Tɨmbi sɨŋgi tam endɨ bo lakat papalembi sembɨŋguk. ³³ Ale, ama dakwaya kɨt tambon tɨpet endɨ tam noŋgangot wɨn tɨkeŋgɨlɨŋda tɨmbi, ama sembɨsembɨn kɨmnan nanin kaitambi mɨlatnekalɨŋ nain wolonda tam wɨn endɨ nindok tam sɨnɨk tɨmbekak?”

³⁴ Tɨmbi Yesulɨ enguk, “Amatam kwelan kuaŋ endɨ wapatam pa taŋ, ³⁵ gan Yambattɨ amatam nandum tuop tɨ-semumbi, jimba nolok nainnan kunelɨŋdok kɨmnan nanin ep tɨmbi mɨlatnekalɨŋ endɨ wapatam nɨm tɨnekalɨŋ, ³⁶ endɨ eŋalolɨ kuaŋ wɨndɨŋgangot kunekalɨŋ. Tɨmbi Yambattɨ kɨmnan nanin ep tɨmbi mɨlakɨlɨŋda tɨmbi endɨ enlok wembe gwaŋgwaŋii kumbi, bɨndambo sembɨnelɨŋdok tuop nɨm. ³⁷ Tɨmbi Moselɨ bo ŋɨndɨŋ nɨnɨ-daklelak: ama sembɨsembɨn endɨ kɨmnan nanin pa mɨlakaŋ. Neta, komba mambenlɨ komba nolok plon duat-pakuk wolok kasat tɨŋɨpi, Wopumda ŋɨndɨŋ elak, en ‘Ablaamdok Yambat ba Aisaktok Yambat ba Jekoptok Yambat’.* ³⁸ Wɨndɨŋda tɨmbi endɨ gɨtɨk Yambattok dainan kuŋgunjɨat, wala tɨmbi Yambat endɨ ama kaik kuaŋ endok Yambat, ama sembɨsembɨn endok Yambat nɨm.”†

³⁹ Tɨmbi endɨkŋe manda nandɨ-tale ama dɨwɨndɨ ŋɨndɨŋ tambane nɨŋgɨlɨŋ, “Endaut, dɨk manda kɨndem bien elañ.” ⁴⁰ Tɨmbi bɨndambo nɨ-nandɨnelɨŋdok mɨsɨmbi, kak biŋgɨlɨŋ.

Yesulɨ enlok kuseiŋɨla enɨ-nandɨŋguk

* 20:28: Lo 25:5 ✨ 20:37: Kisim Bek 3:6,15,16 † 20:38: Yambat endɨ ama pɨŋgɨpsɨ sembɨsembɨn, gan gɨnaŋjɨ tip gama kaik pakaŋ endok Yambat, tɨmbi endɨ nain taletalenan pɨŋgɨpsɨ bo tɨmbi kaik taumbi kunekalɨŋ.

41 Tĩmbi Yesulĩ ñĩndĩñ eni-nandĩñguk, “Nĩtekte tĩmbi Mesia endĩ Devittok Komblin sĩnĩk wĩndĩñ pa eañ? 42 Kusei ñĩndĩñda wĩndĩñ sani-kalet: Yambattĩ Mesiala manda no nĩñguk wĩn Devit en Kap gĩnañ ñĩndĩñ youkuk, ‘Molomdĩ nokok Wopumna ñĩndĩñ nĩñguk, Dĩk kĩtna dĩndĩm kandañ pipalĩmbi, 43 kanjikgai wĩn ep pĩmbi, kesika kapmai yapĩletat wolok tuop.’† 44 Devittĩ Mesia ‘Wopumna’ nĩñgukta, Mesia endĩ nĩtek Devittok komblin?”

Kuñgu nĩtein walĩ Yambattok dainan tuop tĩlak

45 Amatam gĩtĩk nandĩ palĩñĩmbi, Yesulĩ gwañgwañĩila ñĩndĩñ enguk, 46 “Sĩndĩ endĩkñe manda nandĩ-tale ama yambi-nandĩ-kĩliñ embi kunekalĩñ. Endĩ ama loloñ nĩsĩlok dasindasin ombap dasimbi ña-bĩ tĩnep nandañ, ba amatam ipakanan kĩmĩn kokañ endĩ giñgiñgan tĩ-semnelĩñdok nandañ. Tĩmbi nanañ sina wopumnan ba it kiyau gĩnañ endĩ pitit kĩndem damandama pataknangot pitnepi nandañ. 47 Tĩmbi endĩ tam kanjak juluñgan tĩ-sembi, isi ba nepenepesi yolom ep semañ, tĩmbi dĩndĩm walan tĩnelĩñdok nĩmolo ombap pa tañ. Juluñĩtsĩla tĩmbi kĩnjan yousĩ-semum ombĩ-tĩkenekalĩ.”

21

1 Tĩmbi Yesulĩ deium loumbi, amatam mĩnem kwĩlkwiĩnjĩat tapĩkot mĩnem dĩñgwinda gĩnañ kĩmĩlĩm pĩumbi yambĩñguk. 2 Tĩmbi tam kanjak pĩmbĩñen no endĩ bo bĩmbi, mĩnem gĩmĩn tĩpet kĩmĩlĩm pĩumbi kañbi 3 enguk, “Nak biañgan sanlet: tam kanjak pĩmbĩñen ñalĩ mĩnem kĩmĩlak walĩ amatam dĩwĩn gĩtĩktĩ mĩnem kĩmĩlalĩñ wĩn yapma klelak. 4 Neta, dĩwĩn gĩtĩk endĩ nepek tokñetokñengan pat-semhlaknan nanin tĩkembĩ, lakatgot tapĩkot kĩmĩlalĩñ, gan tam pĩmbĩñen endĩ nĩmĩninnan nanin nepek kuñgun ka-dĩkñelok tuop palmĩk wĩn gĩtĩk kĩmĩlak.”

Nain taletalenan nek indaukak?

Nain taleup tĩñĩmbi nĩtek indaukak?

5 Tĩmbi ama dĩwĩndĩ tapma it kañbi, wala ñĩndĩñ eñgĩliñ: it wĩn kawat kĩndemlĩ tĩndĩn, ba nepenepek tuan loloñ tapma mĩmĩn pakuk wala tĩmbi pama walalan indañguk. Tĩmbi Yesulĩ enguk, 6 “Sĩndĩ nepek neta daukañga tañ wolok ñĩndĩñ sanba: nain indaumbi, kawat gĩtĩk ñĩn mep kolĩm kwelan pĩumbi, kawat nolĩ nolok plon no nĩm galĩ patnekalĩñ.” 7 Wĩndĩñ eumbi nĩ-nandĩmbi eñgĩliñ, “Endaut, nepek wĩn nain nekta sĩnĩk indaukak, ba jimba kundit nek ñalĩ indaumbi kañbi, nepek walĩ indaupi tĩlak wĩn nandĩnekamĩñ?”

8 Tĩmbi enguk, “Sĩndĩ ka-kĩliñ embi kunekalĩñ! Nĩm kañbi, juluñ amalĩ juluñ tĩ-samnelĩñ. Ama asuptĩ nokok kotna plon bĩmbi, ñĩndĩñ enekalĩñ, ‘Nak Mesia wakan’, ba ‘Nain ip dumalalak’. Sĩndĩ ama wĩndĩñ pa eañ wĩn nĩm ep kle-kunekalĩñ. 9 Tĩmbi kantri nolok gĩnañ ba kantri dĩwĩndok boñgĩpsĩnan mik indaumbi, wolok gĩñgĩt nandĩnekalĩñ, wolonda sĩndĩ nĩm mĩsĩ-kolanekalĩñ. Nepek wandisi walĩ damandama indauktok een, gan nain taletalen walĩ wolongan nĩm indaukak.”

† 20:43: Kap 110:1. No en ama wapmañdok kii dĩndĩm kandañ pipatak endĩ koi gĩñgĩlat ba gembĩ wopumnat.

¹⁰ Tĩmbi yousĩmbi enguk, “Kantri noli kantri nola mik ti-semumbi, ama wapmañjĩlok sambaliilĩ nĩsĩñgũn minekalĩñ. ¹¹ Tĩmbi nain wolonda kwet kwet kenĩñ wopum ba nanañ map ba jĩmbat kusei kusei indaumbi, kĩm tambat indaukuk, ba kunum plon jimba kundit ba nepek ka-mĩsĩmĩsĩn wopum indanekalĩñ.

¹² Nepek gĩtik wali gamañ nĩm indañĩlĩmbi, endĩ naka tĩmbi sep tĩmbi kolanelĩñdok sep kle-gĩmgĩm embi sepbi, it kiyaunji gĩnañ manda plon sapi, it kwambĩñji gĩnañ sep kĩmĩlĩmbi, ama wapmañ ba kandĩkĩne ama endoñ sanañgĩlĩm ñambi, mandala dausĩnan itnekalĩñ. ¹³ Nain wolonda gĩngĩt manda kĩndem ama wala enĩnelĩñdok kilanjĩ indaukuk. ¹⁴⁻¹⁵ Nain wolonda natna nanandĩ sambi, manji tĩmba londaumbi, kanjĩksii gĩtik endĩ sĩndok mandanjĩ nandĩmbi, mandanjĩ wĩtnelĩñdok ba manda wali julũngan wĩn tĩmbi indauktok telal lonjĩnekalĩñ. Kusei wala tĩmbi sĩndĩ gĩnañji gĩnañ ñĩndĩñ nandĩkwambĩñ danekalĩñ, ‘Nĩndĩ manda nek enambi, nĩp kasopmeukak wala itañgũn nandĩkwĩnakwĩnale nĩm tĩnekamĩñ’.

¹⁶ Menji besi ba dasii kwayañjii ba wekat dĩpsĩ ba nosii endĩ bo bola ti-samumbi, kanjĩksii sĩndoñnan nanin dĩwĩn sandĩp kĩmnekalĩñ. ¹⁷ Kwet tuop amatamdi naka tĩmbi nandĩkunjĩt pa ti-samnekalĩñ, ¹⁸ gañgũn Yambattok dainan kumbanjĩ sak noñgũn no nĩm pailekak.* ¹⁹ Sĩndĩ gĩlĩm dambi kunekalĩñda, kuñgu kwambĩñji kasĩlenekalĩñ.

²⁰ Sĩndĩ kanekalĩñ wĩn: mik amalĩ bĩmbi, Jerusalem kle-gĩmbutnekalĩñ. Nain wolonda it kwet wĩn tĩmbi kolauktok nain dumalalak wĩndĩñ ka-nandĩnekalĩñ. ²¹ Ka-nandĩmbi, ñĩndĩñ tĩnekalĩñ: Judia kwelan pakañ endĩ kwet jangĩnnan pi ñanekalĩñ, tĩmbi Jerusalem pakañ endĩ bo walinin pĩ ñanekalĩñ, tĩmbi kwet nolok pakañ endĩ Jerusalem nĩm lonekalĩñ. Kusei ñĩndĩñda wĩndĩñ tĩnekalĩñ: ²² manda gĩtik it kwet wolok plon youyoulĩn patak wolok bien indauktok Jerusalem nasilĩ nain wolonda kolanjĩlok kĩnjan tĩkenekalĩñ. ²³ Nain wĩn kolan sĩnĩkta tĩmbi tam gwañgwa mĩnjĩpsĩat ba tam ñakĩakta num emañ endĩ blasĩñgandok. Mĩlap wopum sĩnĩk kwelan indaumbi, Yambattok gimbit wopum bien amatamdoñ inda-semumbi, ²⁴ dĩwĩn kakittĩ yandĩpmĩum kĩmnekalĩñ, dĩwĩn ep topbi yanañgĩlĩmbi, kwet kwet ña-talenekalĩñ. Tĩmbi kwet nolok nasilĩ Jerusalem it kwet ma tĩkembĩ, ep pĩ-yali-ta-ñambi, Yambattĩ nain kĩmĩt-semguk wĩn taleukak wolok tuop.”

Ama Sĩsĩnĩk endok tomtom nain

²⁵ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Tĩmbi nepek gĩtikĩn kusei kusei maim, yakĩp ba domboñgĩp plon indaukuk, ba kwelan tuk kimbĩñdĩ tawambi, gĩñgĩlĩ wopum kĩtĩukak. Kusei wala tĩmbi kwet kwet kuañdĩ gĩnañjĩ mĩlataumbi, nanandĩnjĩ nĩm dakleukak. ²⁶ Tĩmbi nepek kwambĩñ kunum plon pakañ, wĩn maim, yakĩp, domboñgĩp nek, ep minjalĩmbi jĩlopbi, kwesi binekalĩñ, wala tĩmbi nepek kolan nek kwetta inda-ñĩmekak wala amatamdi mĩsĩmĩsĩñpi mandĩ-takuñĩpi, kĩm katap tĩnekalĩñ. ²⁷ Wĩnaña kanekalĩñ wĩn: nak Ama Sĩsĩnĩktĩ mulukua gĩnañ pĩ tombi, gembĩ ba nulĩnulĩn wopumna tĩmba dakleukak. ²⁸ Nepek mĩlap wandisi wakan kusei kĩmĩp indaumbi,

* **21:18:** Manda wolok kusei wĩn ñĩndĩñ: Yambattĩ amalĩ nek ti-samnekalĩñ wĩn nandĩ-talelak.

Yambatti sapma tikeukak wolok nain tĩmbi dumalaukak wala tĩmbi sĩndĩ deum loubi nandĩ-paĩngĩtanekaliñ.”

²⁹ Tĩmbi Yesuli eyout manda no ñĩndĩñ embi enguk, “Sĩndĩ komba fik† ba komba dĩwĩn nandĩ-sĩwĩtnekaliñ. ³⁰ Endĩ mindinjĩ tawa lambi dapmĩmbi, maim nain indaup tĩlak wĩn sĩndĩ dausĩli kaĩbi nandĩ-dakleyañ. ³¹ Wĩndĩngangot mĩlap walĩ indaumbi kaĩbi, ñĩndĩñ nandĩ-daklenekaliñ, ‘Nain nĩm ombataumbi, Yambatti amatamñii indañgan yambi-dĩkĩeukak’. ³² Nak biañgan sanba: ama sambat man ñĩndĩngĩt kuañ endĩ gama nĩm kĩm-taleñĩlĩmbi, nepek gĩtik ñalı inda-taleukak. ³³ Kunum kwet endĩ talendekamĩk, gan nokok mandanalĩ nĩm taleukak. Nĩm sĩnĩk.

³⁴ Sĩnla kuĩgunjĩ ka-dĩkĩe-kĩliñ enekaliñ. Nĩm kaĩbi, nanandĩnjĩlĩ tuk kimbĩñ ba nana sinat ba kwelalok mĩlap wolokgot pat-samumbi, Ama Sĩsĩnĩk nokok tomtomnala nandĩ-kamala-kuumbi, kaikan inda-samek. ³⁵ Sĩsoñli gaut gembĩnat kaikan tĩkelak, wĩndĩngangot nain wopum walĩ amatam gĩtik kwet tuop kuañ kaikan inda-samekak. ³⁶ Wala tĩmbi sĩndĩ nain tuop ka-kĩliñ embi, gembĩ pat-samektok nĩmolo tĩ-kuñĩpi, nepek inda-samekak wĩn gumañ maklembi, Ama Sĩsĩnĩk nokok dautnanan siĩgi mĩsĩ nĩmnat indambi itnekaliñ.”

³⁷ Yesuli sandap tuop tapma ilan lombi, amatam enĩ-daut pa tĩ-semguk, tĩmbi kĩlĩm elĩnguk tuop endĩ pĩ Oliv kwet jaĩngĩn kandañ ñambi douliñguk. ³⁸ Kwet salaumbi, amatam gĩtik endĩ tapma ilan lombi, Yesulok mandan nandĩnelĩñdok endoñ pa biañgĩliñ.

Ama Sĩsĩnĩk Yesu wĩli kĩmbĩmbi, kĩmnan nanin mĩlakuk

22

Yesu kĩmkĩmlok tĩ-paĩngĩpaĩngĩle tĩ-ñĩmĩngĩliñ

¹ Plaua nanañ kĩmĩlĩmbendĩ nĩmnat nanalok gwĩlat, koi no kamaikamai nain, wĩn tĩmbi dumalañguk. ² Tĩmbi tapma ama biesĩ gĩt endĩkĩe manda nandĩ-tale ama endĩ amatam yambi-mĩsĩmĩsĩ tĩ-semñĩpi, Yesu wĩli kĩmbektok telak gitak no lonjĩngĩliñ.

³ Yesulok gwañgwañii 12 endoñnan nanin no wĩn Judas, koi no Iskaliot kĩtĩañgĩliñ. Satandĩ endok gĩnan gĩnañ pĩmbi nañgĩlĩmbi, ⁴ nolii yambĩmbi, tapma ama biesĩ ba ama tapma it kamaikamai tĩngĩliñ endok telak damanjĩ endoñnan ñambi, telak nĩtek tĩmbi, Yesu bola tĩ-ñĩmĩmbi tĩkenelĩñdok en gĩta e-nandĩ tĩnguk. ⁵ Tĩmbĩm sĩmbasĩ kĩndem daumbi, bolalok tuan wĩn mĩnem mĩnepi e-kwambĩñ daumbi, ⁶ Judasli gĩnañ noñgan tĩmbi nandĩ-tale-sembi, “Kĩndem” eñguk. Embi, amatam kĩmĩn gĩtĩktok dausĩnan yambi-sembi, bola tĩ-ñĩmektok nain kĩndem no lonjĩnguk.

Yesuli kĩmbepi, gwañgwañii tĩ-paĩngĩpaĩngĩle tĩ-semguk

⁷ Plaua nanañ kĩmĩlĩmbendĩ nĩmnat nanalok gwĩlat wolok kusei kĩmĩkĩmĩlĩnan kamaikamai gwĩlat pa indalak. Nain wolonda endĩkĩe mandalĩ sipsip nĩñañ noñgan noñgan tapma amalok dausĩnan wĩli kĩmnelĩñdok elak. Sandap wĩn indaumbi, ⁸ Yesuli Petlo gĩt Yoane enĩ-mupi enguk, “Sĩtĩ ñambi, gwĩlat ñolok nanañ tĩ-jumut tĩ-nĩmumbi

† 21:29: Plofet amalĩ komba fik plon manda youkĩliñ endĩ nain asupgan Juda amatamdok plon e-yout tĩngĩliñ.

nanetam+ñ.” ⁹ Eumbi ni-nandimbi eñg+m+ik, “D+ik delok ti-jumut t+ndendok nand+lañ?” ¹⁰ Eumbi tambane enguk, “Nandam+ik. S+ti Jelusalem it kwelan ña tombi, ama no tuk kambot bem ñautak en t+mb+ indaumbi, en klembi, it delok loutak wolok lombi, ¹¹ it beula ñ+ndiñ n+ndekam+ik, ‘N+ñ+ndautti ñ+ndiñ gani-nand+ik: it g+nañ w+ñ delok patak nak+it gwañgwanai gw+lattok nanañ naneñdok nand+lañ?’ W+ñd+ñ eumbi, ¹² end+ it g+nañ wopum no plon patak ti-k+liñ e-bimbin w+ñ daut sametak. Wolok nanañ tuk ti-jumut t+ndekam+ik!” ¹³ Yesul+ w+ñd+ñ eumbi, gwañgwañiitti ñambi kañg+m+ik w+n: nepek g+it+ik Yesul+ enguk wolok tuopgan indañguk. W+ñd+ñ kañbi, gw+lattok nanañ ti-jumut t+ñg+m+ik.

¹⁴ T+mbi nanañ nanalok nain indaumbi, Yesu en g+ta gwañgwañi kena t+nd+lok en+imumul+in end+ it g+nañ wand+ñ lombi, nanañ nanel+ñdok pi pak+liñ. ¹⁵ Pi pal+ñ+pi, Yesul+ enguk, “Nak gamañ m+lap wopum bembetat. Gan dama nak kamaikamai gw+lat ñolok nanañ s+ñ g+ta nambepi nain ombapgan nandi-koñgom ti-ta-b+ñgut. ¹⁶ Kusei ñ+ñd+ñda w+ñd+ñ sanlet: nak gw+lat ñandin ñolok nanañ kwelan nombo n+m nambetat. W+n nain taletalenan Yambatt+ amatam indañgan yambi-d+ikñeumbi, nanañ ñolok bien inda-dakleukak, wolondamek nak nombo g+ñg+itnai g+it yakan nanañ ñandin nambetat.”

¹⁷ T+mbi end+ w+tna no t+ikembi, Yambat we ñ+m+imbi, gwañgwañiila enguk, “S+ñd+ wain tuk ñ+n t+ikembi, s+ñ tambo m+ñ t+mbi namb+it! ¹⁸ Kusei ñ+ñd+ñda w+ñd+ñ sanlet: sandap ñ+n taleumbi, nak wain tuk nombo n+m nambetat. W+n Yambatt+ amatam indañgan yambi-d+ikñeukak wolondamek nak wain tuk nombo nambetat.” ¹⁹ W+ñd+ñ embi, plaua no t+ikembi, Yambat we-ñ+mbi, omb+ embi enguk, “Ñ+ne nokok p+ñg+pna nak tapma ti-samlet. S+ñd+ nandi-s+wit-namnel+ñdok plaua t+ke omb+mbi, na ti-kunekaliñ.” ²⁰ Nambi taleumbi, Yesul+ w+ñd+ñgangot wain w+tna no t+ikembi enguk, “Wain tuk ñal+ toptop kombliñ Yambatt+ amatamñii g+ta t+lak wolok walan. Nak wekatnal+ tapma t+mbi yal+m+it-samñ+pi, toptop w+n t+mba kwambiñ dalak.”

²¹ Yesul+ w+ñd+ñ embi yous+imbi enguk, “Yakñes+! Ama bola ti-nam-t+namlok end+ nak+ta papi, yakan nanañ nam+ik. ²² Nak Ama S+sin+kti telak k+m+it-namnam+n w+n klembi, k+m plon loutat. Gan ama bola ti-namlak en blangandok, Yambatt+ kinjan omb+mekak.” ²³ W+ñd+ñ eumbi, wolongan gwañgwal+ “N+ñdoñnan nanin nind+ kolan wandin t+mbek?” embi, n+s+ñgan manda e-nandi t+ñg+liñ.

²⁴ T+ñ+pi endoñnan nanin nind+ s+ñ+ik amatamdok daus+nan loloñ s+ñ+ik wala bo n+s+ñgan e-dombi-tañan t+ñg+liñ. ²⁵ T+mbi Yesul+ enguk, “Kwelan kuañ endok ama wapmanjii ba yamb+ñd+ikñen+ii end+ g+ñg+tsii gemb+natgan joñgo joñgo pa yambi-d+ikñeañ, gañgan end+ amatamd+ ‘K+ñdem ti-n+mañ’ w+ñd+ñ en+nel+ñdok nandañ. ²⁶ Gan s+ñdok kandañ w+ñd+ñ n+m t+lok. N+m s+ñ+ik. Tambo s+ñdok boñg+ps+nan lolonj+li ama p+mb+ñen nom+ik kuukak, t+mbi telak damanj+li t+plaplape nom+ik kuuptok elet. ²⁷ S+ñd+ n+tek nandañ? Amatamdok daus+nan nind+ loloñ s+ñ+ik, w+n ama slak pipapi nanañ nalak end+ loloñ, ba ama t+plaplap t+ñ+mlak end+ loloñ? W+n slak pipapi nalak wal+ mek loloñ s+ñ+ik, gañgan natna s+ñdok boñg+ps+nan t+plaplaps+ nom+ik kulet.

²⁸ Nak m+lap plon kuñ+lambi, s+ñd+ wakan nak+ta gali-kwambiñ dambi ku-ta-bañ. ²⁹ T+mbi Bepnal+ amatamñii yambi-d+ikñeuttok nanbi

taleñguk, wɨndiñgangot natna sɨndi bo wɨndiñ tɨneliñdok sanba talelak. ³⁰ Wɨn nak amatam indañgan yambi dɨkñewamek, sɨndi kɨndem nakɨta yakan nanañ nambi, ama wapmañdok pitit plon pipapi, Islaellok sambat 12 yambi danɨneliñdok wɨndiñ tɨlet.”

³¹ Tɨmbi Yesuli eñguk, “Simon, Simon, dɨk nandi: plaua mɨnjɨp kɨlɨkɨlɨknat amalɨ bien epmektok ep papusenelak, wɨndiñgangot Satandi nanandi-kɨlɨktɨnjɨ pi pɨuktok tɨ-kuyuk tɨ-samep nandiɨmbi, sɨndok Yambatta ni-nandiɨmbi, nandi-ñɨm-taleñguk. ³² Gan nak nanandi-kɨlɨktɨñgalɨ nɨm pi pɨuktok nɨmolo ikan tɨ-gam-talet. Tɨmbi dɨk undane bɨmbi, nombo nakɨt galɨ-kwambɨñ damek, nokai ep gembɨlaukañ.” ³³ Eumbi nɨñguk, “Wopum, nak dɨkɨta it kwambɨñ gɨnañ ba kɨmnan lololok tɨ-pañgɨtam patet.” ³⁴ Eumbi tambane nɨñguk, “Petlo, nak garba nandi: puputti man tim gama nɨm kɨtɨñɨlɨmbi, dɨk naka ‘Nak en nɨm nandi-ñɨmlet’ embi, nain tɨpet gɨt no e-semɨ tɨ-nametañ.”

³⁵ Wɨndiñ embi yousɨmbi eni-nandiɨmbi eñguk, “Nak kena tɨndɨlok sani-mupi, mɨnem wakɨt lɨk ba kesɨsɨ gwɨlap nɨm mep ñaneliñdok sani-mulam ñañgɨlɨñ, nain wolonda sɨndi nepek nola tɨpɨkañgɨlɨñ ba nɨm?” Eumbi, tambane nɨñgɨlɨñ, “Nepek no nɨm.” ³⁶ Tɨmbi yousɨmbi enguk, “Gan nain ñɨndiñgɨtta no en mɨnemñɨn palmɨlakta wɨn tɨkekuukak, tɨmbi lɨl wɨndiñgot. Tɨmbi no en kakit ombap nɨm palmɨlakta, wolok tambon sauloñɨn tuatualok kɨmɨpi, kɨnjan kakit no tɨkeukak. ³⁷ Kusei ñɨndiñda tɨmbi wɨndiñ elet: manda no ñɨndiñ youyoulɨn patak, ‘Enda nandum kolan tɨndi ama tɨlak’, tɨmbi manda wolok tuop inda-namektok een. Biañganak: manda nokok plon youyoulɨn patak wolok bien indaupi tɨlak.” ³⁸ Eumbi nɨñgɨlɨñ, “Wopum, kakit ombap tɨpet pat-nɨmlak ñɨ ka.” Eumbi enguk, “Ip tuop.”

Yesulok kɨmkɨmlok naindi dumalaumbi, tɨ-pañgɨpañgɨle tɨñguk

³⁹ Tɨmbi Yesuli walinin pɨ ñambi, tim tuop tɨlɨñguk wolok tuop Oliv kwet jañgɨnnan ñaumbi, gwañgwañiilɨ kle ñañgɨlɨñ. ⁴⁰ Ña kwet wolok tombi enguk, “Sɨndi tɨ-kuyuk nɨm inda-samektok nɨmolo tɨ-kunekalɨñ.”

⁴¹ Wɨndiñ embi yambi k bɨmbi, kawat kolɨm ñalak wolok tuop ñambi, mɨlelem tɨmbi, nɨmolo ñɨndiñ tɨñguk, ⁴² “Bep, dɨk nandum kɨndem dalakta, wɨtna* ñɨn napma tɨke. Gan wandingan embi, nokok nanandi nɨm klewɨñ, wɨn dɨtna nɨtek inda-namektok nandiñlañ wolok tuop inda-namɨn.” ⁴³ Tɨmbi kunum gɨnañ nanin eñalo nolɨ endoñ pɨ indambi, gembɨ mɨñguk. ⁴⁴ Tɨmbi sɨmba gawattɨ makleumbi dɨñgunembɨ, nɨmolo gembɨnatgan tɨ-palɨmbi, kokoptɨ wekat nomɨk kwelan pɨtop pɨtop tɨmbi pɨñguk.†

⁴⁵ Nɨmolo tɨkap mɨlapɨ, gwañgwañiiloñ ñambi yambiñguk wɨn: endi blandɨ ep tɨmbi gwasaeumbi dou pakɨlɨñ. ⁴⁶ Dou palɨmbi enguk, “Sɨndi nekta dou pakañ? Mɨlapɨ, tɨ-kuyuk nɨm inda-samektok nɨmolo tɨmbɨt.”

Yesu bola tɨ-ñɨmɨmbi tɨkeñgɨlɨñ

⁴⁷ Yesuli wɨndiñ eñɨlɨmbi, ama kɨmɨn no endoñ bɨ inda-semgɨlɨñ. Endok gwañgwañiilɨ 12 endoñnan nanin no koi Judas endi damandama tɨ-semɨ, sɨmumuñ tɨ-ñɨmektok endoñ bɨñguk. ⁴⁸ Gan Yesuli nɨñguk, “Judas, dɨk sɨmumuñdañgan Ama Sɨsɨnɨk bola tɨ-nametañ ba?” ⁴⁹ Tɨmbi

* **22:42:** Wɨtna wɨn mɨlap ba pɨñgɨu gawat Yesu inda-ñɨmɨuktok tɨñguk wolok walan.

† **22:44:** Nandi-tale ama dɨwɨndi Luka en manda ñɨn nɨm youkuk wɨndiñ eañ.

endok noliilí nepek indaup tínguk wín kañipi níngilíñ, “Wopum, kakittí yandípnemíñ ba?” ⁵⁰ Wíndíñ eñípi, endoñnan nanin nolí tapma amalok telak damanjí endok kena gwañgwan kakittí wilepi, pawan kii dándim kandañ nanin wílalim díkñe pínguk. ⁵¹ Tímbi Yesulí wí kañibi enguk, “Biwít!” Wíndíñ embi, ama wolok pawanlok kíjnannan kiilí tíke-kaumbi, kíndem dañguk.

⁵² Wíndíñ tímbi, tapma ama biesí wakít ama tapma it kamaikamai tíañgíñ ba ama biesí díwín no en tíkenepi bíngíñ endá ñíndíñ enguk, “Síndí naka nandumbi, nak ama píñpiñen tímbambi, kakit ba dímba nek mepi, nepnelíñdok bañ ba?” ⁵³ Nak nain nain tapma ilan sín gítañgan kuñílambí, no níñ nep kañgíñ. Gan man tim níñ kíñm mulum molomdí gembínat kuñílambí, nepnelíñdok síndok nain indasamlak.”

Petlolí Yesula ‘Nak en níñ nandí-ñímlet’ eñguk

⁵⁴ Tímbi endí Yesu tíkembali ña, tapma amalok telak damanjílok ilan lonelíñdok nañgíp ñañgíñ. Telaknan ñañílambí, Petlolí kambak mayañgan ep klembi ñañguk. ⁵⁵ Tímbi ama díwísí sañ jímba boñgípnan komba no simbi, pípap sei-palíñílambí, Petlolí wolokgan pímbi, en gíta pipakuk. ⁵⁶ Pipalíñílambí, kena wembe nolí kombalok kolsalen duakuk gínañ pipalím kañbi, daut kwambíñ kañbi eñguk, “Ama ñalí bo en gítañgan pa kulak.” ⁵⁷ Eumbi, Petlolí e-sembi tímbi, tamda nínguk, “Nak en níñ nandí-ñímlet.” ⁵⁸ Wíndíñ embi, nain gama níñ ombataumbi, ama nolí kañbi nínguk, “Dík bo endok nosí no wakan.” Eumbi, Petlolí nínguk, “Nak níñ.”

⁵⁹ Lakat papaleumbi, ama nolí bo gíñgíñnemi eñguk, “Biañgan síník: ama ñalí en gíta pa kulak. Neta, endí bo Galili nanin!” ⁶⁰ Gan Petlolí níñdíñ tambane nínguk, “Dík nek elañ nak níñ nandílet.” Eñílambí, wolongan puputtí kíñguk. ⁶¹ Kítíumbi, Wopumdí undanemi, Petlo dándimgan kaumbi, Wopumdí manda nínguk wín nandí-tomguk. Manda wín níñdíñ, “Man tim puputtí gama níñ kíñílambí, dík nain típet gít no naka ‘Nak en níñ nandí-ñímlet’ eutañ.” Manda wín nandí-síwípi, ⁶² símbai kímbímbi, walinin pí ñambi, mano kwílím tínguk.

⁶³ Tímbi ama Yesu ka-díkñe pakíñ endí kusei kímpí, ní-suambapi waipbi, ⁶⁴ timan dai bo masipbi níngíñ, “Dík plofet manda embi, nindí gutak wín níñbí nandína!” ⁶⁵ Wíndíñ embi, manda wíñjít kusei kusei nímbi, koi ní-kolañgíñ.

Yesu manda plon kíñkíñ

⁶⁶ Kwet salaumbi, Juda amatamdok ama biesí en gíta tapma ama biesí gít endíkñe manda nandí-tale ama endí kíñm tí-palímbi, Yesu nañgípi dausínan loubi, níkañbi eñgíñ, ⁶⁷ “Dík Mesia síník kulañda, níñbíñ nandína.” Eumbi enguk, “Nak wíndíñ sanbetta, síndí mandana níñ nandí-kwambíñ danetañ. ⁶⁸ Ba nepek nola saní-nandutta, tambon níñ tambane nanínetañ. ⁶⁹ Gan nain níñ ombataumbi, nak Ama Sísiníktí Yambat Gembí Molom kii dándimnan pipaletat.”^{*} ⁷⁰ Eu nandímbi, gítíkğandí níñdíñ níngíñ, “Wíndíñda dík Yambattok Níñañ wíndíñ elañ ba?” Eumbi enguk, “Nak níñ, wín sín eañ wakan.” ⁷¹ Eumbi, níñsíngan e-nandí tímbi eñgíñ, “Níñdíla ama ñolok kusei enlok man

^{*} 22:69: Kap 110:1

plon nanin eu p+umbi nandam+ñ, wala t+mbi w+n inda-dakleuktok ama nola nombo n+m lonj+netam+ñ.”

23

¹ T+mbi k+m+n ti-pakil+ñ g+it+kgand+ m+ilapi, Yesu Pilatoloñ nañg+pi, ² kusei k+m+pi, k+it yout t+mbi, ñ+nd+ñ eñg+il+ñ, “Ñ+nd+ ama ñolok kusei ñ+nd+ñ ka-nandam+ñ: end+ amatam+nii ep t+mb+ kamalalak. T+mbi takis m+inem Roma ama wapmañ Sisala m+m+lok w+n end+ n+n+k+m+isip pa ti-n+m+lak, t+ñ+pi bo enla ñ+nd+ñ pa elak, ‘Natna Mesia, ama wapma.’” ³ T+mbi Pilatol+ Yesu ni-nand+mbi eñguk, “D+ik Juda amalok ama wapmañ+ ba?” Eumbi n+ñguk, “D+itna elañ i wakan.” ⁴ Eumbi, Pilatol+ tapma ama bies+la ba ama k+m+n wopum enda enbi eñguk, “Nak ama ñolok end+ikñe manda w+w+it bien no n+m kalet.” ⁵ Gan end+ g+ñg+nembi n+ñg+il+ñ, “End+ Judia kwet tuop amatam en+daut ti-semñ+pi, Galili kwelan kusei k+m+pi b+m Jerusalem ñolok amatam g+nanj+ ep t+mb+ m+latak.”

⁶ Pilatol+ manda w+n nand+ñgukta en+nand+mbi eñguk, “Ama ñ+n Galili nanin ba?” ⁷ Eumbi, “Oñ” eñg+il+ñ. Eumbi, Pilatol+ nand+tomguk w+n: Yesu w+n kwet Elott+ ka-d+ikñeñguk walinin. T+mbi Elott+ bo nain wolonda Jerusalem pakukta t+mbi Pilatol+ Yesu endoñ nañg+ip ñanel+ñdok eñguk. Eumbi nañg+ip ñam tomb+mbi, ⁸ Elott+ en kañbi, kusei ñ+nd+ñda s+mbai k+ndem dañguk: Yesulok g+ñg+itt+ nain asup pawan g+nañ p+umbi, endok dainan kundit engano t+mbektok nand+il+ñgukta t+mbi end+ nain ombapgan en kautok mand+ñguk. ⁹ Wala t+mbi end+ manda kusei kusei ni-nand+ñguk, gan Yesul+ Elottok mandan nand+k+m+k+mneñ+pi, tambon no n+m tambanem n+ñguk. ¹⁰ T+ñ+pi, tapma ama bies+ ba end+ikñe manda nand+tale ama end+ ñas+ñgan ipi, siñgin gemb+natgan siñg+il+ñ. ¹¹ T+mbi Elot g+it mik amañii end+ ni-t+ke-pi-yalimbi, manda sañala ti-ñ+m+ñg+il+ñ. W+nd+ñ t+mbi Elott+ eumbi, Yesula dasindasi pamanat dasi-ñ+m+mbi, nombo nañg+pi, Pilatoloñ undane ñañg+il+ñ. ¹² Pilato g+it Elot end+ dama ni+setkan kanj+k t+ñ+pi kuñg+m+ik, gan sandap wolondañgan end+ not t+ñg+m+ik.

¹³ T+mbi Pilatol+ tapma ama bies+ wak+it Juda amalok kand+ikñenj+ ba amatam k+m+n g+it+k k+ti-semum b+umbi ¹⁴ enguk, “S+nd+ ama ñ+n nokoñnan nañg+ip b+mbi, end+ amatam ep t+mb+ kamalalak w+nd+ñ nan+il+ñ, gan nak s+ndok daus+nan endok kusei t+mba dakle-taleumbi, ñ+nd+ñ sanlet: manda g+it+k endok plon e-yout tañ wolok bien no n+m kalet. ¹⁵ Elott+ w+nd+ñgangot t+ik. Neta, end+ eumbi, ama ñ+n b+ndambo n+ndoñ nañg+ip bañ. W+n ñ+nd+ñ: end+ k+m+k+mlok kolan no n+m t+ñguk, ¹⁶⁻¹⁷ wala t+mbi nak nanand+lokgot ti-lam+pi, kak biwa ñautak.”*

¹⁸ Gan amatam g+it+kgand+ ka-kwawañganembi eñg+il+ñ, “Barabas p+sat-n+mbi, ama ñ+n w+l+ k+mb+n.” ¹⁹ (Barabas end+la nolii g+ta Jerusalem it kwelan papi, gavman mik ti-sembi, ama no w+l+ k+mgukta t+mbi it kwamb+ñ g+nañ k+m+il+m pakuk.) ²⁰ T+mbi Pilatol+ Yesu p+sal+mektok nand+mbi, amatamda nombo enguk. ²¹ Gan end+ ñ+nd+ñ k+it+k+t+ñ+pi n+ñg+il+ñ, “Kloñbat plon w+l+ k+mb+n!” ²² T+mbi Pilatol+ mandanj+ makleumbi, nain ti+pet g+it no t+mb+mbi, ñ+nd+ñ enguk, “Nekta s+n+ik? End+ kolan nek s+n+ik t+ñguk? Nak t+mba dakleumbi, end+

* **23:16-17:** Nand+tale ama d+w+nd+ manda kusip no patak eañ. Manda w+n ñ+nd+ñ, “Kamaikamai gw+ilat tuop kand+ikñenj+il+ ama no it kwamb+ñ g+nañ nanin p+sat-semsemlok een.”

kimbektok bien no nım kalet, wala tımbi nak nanandılokgot tı-lamıpi, kak biwa ñautak.”²³ Gan amatamdı gıñgıneımbi, Yesu kloñbat plon wıli kımkmılok embi, kwambıñgan kıtımbi, manda sala wopum tımbi, Pilatolok mandan wıli pıñguk.²⁴ Wala tımbi Pilatolı nandı-semıbi, manda eñgılıñ wolok bien indauptok eñguk.²⁵ Endı e-gıñgınenjıla mandanjı tañgonımbi, Barabas en nin gavman mik tı-semıbi, ama wıli kımguakta tımbi it kwambıñ gınañ kımıkılıñ en wakan amatamda pısapı emguk. Gan Yesu endıla wın amatamdok mandanjıla Pilatolı en mik amalok kısınan wıli kımnelıñdok kımıkuk.

Yesu kloñbat plon wıkilıñ

²⁶ Endı Yesu walinin nañgıp pıñıpi, ama no koi Simon Sairini nanin telak plon tımbı indañgılıñ. Endı kena gınañ nanin bıumbi tıkembı, Yesulok kloñbat bembektok kii klup plon kımıpi, en klem ñañalok nı-gıñgıneñgılıñ.

²⁷ Tımbi amatam kımın wopum en kleñgılıñ endok boñgıpsınan tam dıwındı kut-blambla embi, mano tı-ñımañgılıñ.²⁸ Wındıñ tımbımbi, Yesulı undanem yambımbi enguk, “Jelusalem tam, sındı naka blan nım tımbi kutnelıñ. Tambo sındı kusei ñındıñda sınla ba wembe gwañgwanjıla kulıt: ²⁹ mılap nain no indaumbi, amatamdı ñındıñ enekalıñ, ‘Tamdı yamın papi, gwañgwa nım apgılıñ ba num nım emgılıñ endı tam dıwın yapma kle pakañ.’ ³⁰ Wolongan endı kwet jañgınlı ñındıñ enınekalıñ, ‘Sındı gılombi, nındok plon pıwıt!’, ba kwet kımında ñındıñ enınekalıñ, ‘Sındı nındıp taplıwıt!’”³¹ Komba kaikta amalı nepek ñandin tı-ñımañda, kımkmınla nıtek inda-ñımekak?”†

³² Tımbi ama tıpet, endı kolan tındın ama, endı bo Yesu gıta yandıpnelıñdok yanañgıpi ñañgılıñ.³³ Ñakap, kwet no koi Kumban Kwandat wandıñ ña tombi, Yesu kloñbat plon wıpi, kolan tındın tombon tombon yakan en gıta yandıpıbi ep tembıñgılıñ.³⁴ Tımbi Yesulı nımolo nombo nombo tımbi, ñındıñ eñguk, “Bep, endı nek tañ wolok kusei nım nandı-dakleañda tımbi yomjı bi-semıñ.” Tımbi mik amalı Yesulok dasindasin ep dannelıñdok nısıñgan tımbı-ında sañala tıñgılıñ.

³⁵ Kloñbat plon ep tembımbı biu palımbi, amatamdı ipi, daukañga tıñgılıñ, Juda ama biesılı bo e-lakalakaı tımbi eñgılıñ, “Endı amatam ep kımıkuk. Endı biañgan Mesia wın Yambattı nımbı taleñguk en sınıkta, kındem kusei tımbı dakleumbi, enlok sıñgin tıke-kımılın.”³⁶ Tımbi mik amalı wındıñgot manda sañala tı-ñımgılıñ, wın endı endoñ bımbi, wain tuk kimbıñ mı-wet tıñıpi,³⁷ nıñgılıñ, “Tıkap dık Juda amalok ama wapmañjıla, kındem sıñgiñga tıke-kımıt!”³⁸ Tımbi Yesulok kusal kumbam mındıñnan komba plon ñındıñ youp wıp bıum pakuk, “Ñın Juda amalok ama wapmañji.”

³⁹ Tımbi kolan tındın ama tıpet Yesu gıta kloñbat plon ep tembımbı pakımık endoñnan nanin nolı Yesu nı-kolambı eñguk, “Dık Mesia wakan ba? Wındıñda dıtınalok sıñgiñga tıke-kımılıñıpi, nıtı wakıt nıp kımıt!”⁴⁰ Gan nollı nı-ñombımbi nıñguk, “En wıli kımkmılok eu talelıñ, wındıñgangot dık tı-gamañ, wala tımbi dık Yambattı nek tı-gamekak wala nım mısılañ ba?”⁴¹ Nıtı kundıt kolan tıñgımıkta

☆ 23:30: Hosea 10:8 † 23:31: Yesulı eyout manda wın enla eñguk. Manda wılok walan wın ñındıñ, “Amatamdı nepek ñandin ama yom nımnatta tı-ñımañda, ama yomjıat gınañjı nım tambaneñgılıñ enda Yambattı nıtek tı-semekak?”

tĩmbi tuan dĩndĩmgan ñakan ombi-tĩkeamĩk, gan ama ñalı kolan no nĩm tĩnguk.”⁴² Wĩndĩñ embi, Yesula nĩnguk, “Yesu, dĩk kusei kĩmĩpi, amatamgai yambi-dĩkĩneĩpi, nak nandĩ-namekañ.”⁴³ Eumbi nĩnguk, “Nak biañgan ganlet: dĩk man sandap ñolondañgan nakĩta kunum walalan gĩnañ pletañ.”

Yesu kloñbat plon kĩnguk

⁴⁴⁻⁴⁵ Tĩmbi kwet boñgĩp taumbi, maim bipmĩumbi, kwet tuop kĩlĩm e palĩñĩlĩmbi, 3 kilok tĩnguk. Nain wolonda tapma ilan sandum masimasip wopum boñgĩp plon wilapmĩumbi, pan tĩpet indañguk.⁴⁶ Tĩmbi Yesulĩ wopumgan kĩtĩmbi eñguk, “Bep, nak gĩnañna tip kĩka plon kĩmĩtet.”⁴⁷ Wĩndĩñ eu taleumbi kĩnguk.⁴⁷ Tĩmbĩmbi, mik amalok telak damanjĩli nepek indañguk wĩn ka-nandĩ-talembi, Yambat nĩ-talombi eñguk, “Biañgan ama ñĩn ama dĩndĩm no.”⁴⁸ Tĩmbi ama kĩmĩn gĩtĩk nepek wĩn kanelĩndok bĩngĩlĩñ endĩ nek indañguk wĩn gĩtĩk ka-nandĩmbi, sĩmba gawat tĩngĩlĩñda tĩmbi kuanjĩ wĩwĩlembi, isĩnan undane ñañgĩlĩñ.⁴⁹ Gan Yesulok nolii gĩt tam nin Galili nanin en klem bĩngĩlĩñ endĩ kambak mayañgan ipi, nepek indañguk wĩn ka-nandĩ tĩngĩlĩñ.

Yesu tapliñgĩlĩñ

⁵⁰ Ama no kuñguk koi Josep, ama kĩndem ba dĩndĩm no Arimatia it kwet Judia kwelan nanin. Endĩ ama biesĩ Juda amatam yambi-dĩkĩneñgĩlĩñ endok sambat,⁵¹ gan noliiĩ Yesulok plon manda nek e-topgĩlĩñ ba kundit nek tĩ-ñĩmĩngĩlĩñ endĩ en gĩta gĩnañ noñgan nĩm tĩnguk. Endĩ Yambattĩ amatam indañgan yambi-dĩkĩneukak wala nandĩ-koñgomnatgan mandĩ pa tĩlĩnguk.⁵² Ama walĩ Pilatoloñ ñambi, Yesulok dalandanla nĩ-nandumbi nandĩ-ñĩmĩnguk.⁵³ Nandĩ-ñĩmĩumbi ñambi, kloñbat plon nanin tamat tĩke-pĩmbi, sandum satnĩnĩ tĩmĩp imbi, tĩke ñambi, sum no kawat gĩnañ kulukululĩnan kĩmĩkuk. Sum wĩn ama no gama nĩm kĩmĩkĩlĩñ.

⁵⁴ Wĩn Sabat patnandĩ nain indaup tĩmbĩmbi, tĩwĩlĩndĩkĩne nain dumalañgukta endĩ wĩndĩñ tĩnguk.⁵⁵ Tĩmbi tam Yesu gĩta Galili nanin bĩmbĩn endĩ Josep klembi, sum ba Joseptĩ telak nĩtek plon Yesulok dalandan kĩmĩkuk wĩn ka-talembi,⁵⁶ ilan undane ñañgĩlĩñ. Ñambi, gwasap ba piñgĩp sapple mĩlĩñ kĩndem Yesulok dalandanlok tĩ-jumupi, endĩkĩne manda tañgonembi, Sabatta pat-nandĩ tĩngĩlĩñ.

24

Yesulĩ kĩmĩnan nanin mĩlakuk

¹ Kena nain kusei kĩmĩkĩmĩlĩnan kwet salaup tĩmbĩmbi, tamdĩ gwasap mĩlĩñ kĩndem tĩ-jumut tĩngĩlĩñ wĩn epbi, Yesulok sumnan ñañgĩlĩñ.² Ñam tombi kañgĩlĩñ wĩn: kawat sum dai masipmĩmĩn wĩn manjaneum tambon kandañ ña pakuk.³ Tĩmbi endĩ sum tombañ gĩnañ loñgĩlĩñ, gan Wopum Yesulok dalandan nĩm palĩm kañgĩlĩñ.⁴ Nĩm kañbi, nek indañguk wala nanandĩnjĩ nĩm dakleñĩlĩmbi, platik sĩnĩk ama tĩpet dasindasinjet kolsalennat endĩ endoñ indambi ikĩmĩk.⁵ Tĩmbi tamdĩ yambi-sĩlĩkĩnembi, kolan mĩsĩñĩpi, mĩlelem tĩ-sembi, dausĩ kwelan deumbi, tĩpettĩ engĩmĩk, “Sĩndĩ ama kaik patak enda nekta sembĩsembĩn endok boñgĩpsĩnan bĩ lonjañ?”⁶ Endĩ ñolok nĩm

✧ 23:46: Kap 31:5

patak, ikan mīlalak. Endi dama Galili kwelan gama paliñipi, manda ñin sanguk win nandi-tombit, ⁷ ‘Nak Ama Sisnik nepbi, yom amalok kisinan napilimbi, kloñbat plon nuli kimbambi, sandap tīpet git no ñaumbi, kimnan nanin bindambo mīlalettok een.’ ”

Eñalolī wīndiñ eumbi, ⁸ tamdi Yesulī manda eñguk win nandi-tombi, ⁹ sumnan nanin undane pi ñambi, Yesulok gwañgwañii 11 gīta nosii diwin yambimbi, nepek gitik inda-semguk wolok kasat tī-semgīlīñ. ¹⁰ Win Malia Makdala nanin, Yoana, Yakobolok meñ Malia, wakītam diwin en gīta pakilīñ walī wakan ama nin Yesulī kenalok enīmumulīn endoñ ñambi, kasat tī-sem pa tīñgīlīñ, ¹¹ gan enīmumulīn endi tamdok mandala nandum tīal tīmbimbi, nīm nandi-kwambiñ dañgīlīñ. ¹² Petlolī wandingan embi mīlapi, sumnan woñep ñambi mumuñem paunjinem, gīnañ deium loubi kañguk win: sandum Yesulok dalandan tīmip imimīn walīñgot pakuk. Wīndiñ kañbi, ilan undane ñambi, nepek win indañguk wolok nanandi kena tīñguk.

Yesulok noliit tīpet Emaus telaknan ñañilimbi, en inda-semguk

¹³ Tīmbi sandap wolondañgan Yesulok noliit tīpet endi Jelusalem bimbi, Emaus ñandepi ñañgīmīk. It kwet win 11 kilomita wolok tuop Jelusalem tīmbi dumalaum patak. ¹⁴ Tīm ñañipi, nīsetkan nepek gitik indañguk wolok manda e-nandi tīñgīmīk. ¹⁵ Manda eu ñañambi tīmbi, e-kle-kot tīm pa ñañilimbi, Yesu en wakan siñginjetnan ep tīmbi dumalaumbi, en gīta yakan ñañguk. ¹⁶ Gan nepek nolī daset masipmīumbi, nīm ka-nandi-tomgīmīk.

¹⁷ Tīmbi endi enī-nandimbi eñguk, “Sītī manda nektok e-kle-kot tīñipi ñamīk?” Eumbi, gitakan sīnik ipi, dei-blambla embi pakīmīk. ¹⁸ Tīmbi endoñnan nanin no koi Kleopas endi Yesu nī-kañbi eñguk, “Ama yok asupgan Jelusalem bī pakañ. Endoñnan nanin dik noñganlī kena nain lap kandañ wādiñ nepek indañguk win nīm nandīlañ ba?” ¹⁹ Eumbi, “Win nek indañguk?” wīndiñ enī-kañguk. Enī-kaumbi, tambane nīñgīmīk, “Nepek Yesu Nasalet nanin enda inda-ñīmīñguk wala eamīk. Endi plofet ama no, tīmbi manda gembīnat eñguk ba kundit engano tīñguk walī amatamda ñīndiñ daut semguk: Yambattī enda nandum loloñ sīnik. ²⁰⁻²¹ Nīndi ñīndiñ nandi-kwambiñ dambi mandīñgīmīñ: Yambattī Yesu en wakan Isīael amatam nīndi kolan gīnañ nanin nīpma tīkeuktok nīmbi taleñguk, gan nīndok tapma ama biesī ba nīmīndīkīenīlī en Roma amalok kisīnan kīmīlīmbi, wīlī kīmbektok manda embi, kloñbat plon wīlīm kīmīguk.

Nepek win ikan sisañgan inda-ñīmīumbi, biañgan kīm-sīnik tañguk. ²² Tīmbi wakangot nīm. Nīndoñnan nanin tam diwin endi nīp tīmbi sīlīkīenēmbi, nanandīnī nīm daklelak. Man salasalanan sīnik endi sumnan ñalīñ, ²³ gan Yesulok dalandan nīm kañbi undane bīmbi, ñīndiñ nīnīlīñ, ‘Nīndi nepek engano kamiñ, win eñalolī Yesu kaik patak nīnīmīm yambīmīñ.’ Tamdi wīndiñ eumbi, ²⁴ nīndoñnan nanin ama diwin endi bo sumnan ñambi kalīñ win, nepek tamdi sumda nīnīlīñ wolok tuop palak. Gan Yesu en nīm kalīñ.”

²⁵ Tīmbi Yesulī enguk, “Sīndi ama kamasi, plofet amalok mandanjī gitik gīnañjī gīnañ baiñgan baiñgan pa nandi-dasiañ. ²⁶ Endi Mesialī amatam epmektok mīlap wakan bembīmbi, Yambattī koi gīñgīt wopum mīuktok youkīlīñ.” ²⁷ Yesulī wīndiñ embi, Moselok plon kusei kīmīpi, Mose en wakītam plofet ama diwīndi Yesu enlok plon manda

youkiliñ gitiik win eni-dakleñguk. Eni-dakleñilimbi ñakap, ²⁸ it kwet ama tipetti ñandep nandiñgimik win timbi dumalañguk. Timbi endi kaum Yesuli gamañgot yousim ñauktok timbimbi, ²⁹ tike-kimbi dambi nñngimik, “Kak, nikita pat! Maim ip pumbi kilim elak.” Windiñ nñngineumbi, en gita palep it ginañ loñguk.

³⁰ Timbi nanañ nanep tiñilimbi, Yesuli plaua nanañ no tikembi, Yambat we-ñimimbi ombimbi emum tikeñgimik. ³¹ Tikeñipi, dauset tombimbi ka-nandi-tombimbi, dausetnangan paikuk. ³² Timbi endi nisetkan e-nandi timbi eñgimik, “Biañgan sinik. Endi telaknan nikita biñipi, manda embi, Yambattok manda wolok bien nñi-dakleñilimbi, walenet biañgan mlalak!” ³³ Windiñ eñipi, wolongan mlapi, Jerusalem undane ñañgimik. Ña tombi, Yesulok gwañgwañii 11 git amatam diwin en gita kimin ti pakiliñ ep timbi indañgiliñ. ³⁴ Timbi amatam wali ama tipetta ñindiñ engiliñ, “Wopumdi biañgan kimnan nanin mlapi, Simondoñ indañak!” ³⁵ Windiñ eumbi, ama tipet endi telaknan nek indañguk wolok kasat ti-sembi engimik, “Endi plaua nanañ no ombimbi nimumek, niti ka-nandi-tommik.”

Yesuli gwañgwañiiloñ inda-semguk

³⁶ Gwañgwañiili gamañgot endañgan manda e-paliñilimbi, Yesu en wakan boñgpsiñan bi indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.” ³⁷ Windiñ eumbi, ka piast timbi, kolan msiñipi, “Ama wale kamñ” embi nandiñgiliñ. ³⁸ Timbi endi enguk, “Neta ginañji mlataumbi, ginañ tipet tañ? ³⁹ Kitna kesitna kawit, ñin natna sinik yañ! Gwilatna tikekañbi, ñindiñ nambi-daklewit: nak gaumna git kwandatna nat, gan wale tip endi gaum ba kwandatsi nim nat.” ⁴⁰ Eu taleumbi, kii kesii daut semumbi kañgiliñ. ⁴¹ Kañbi, silisili git nandi-bendiñ ginañji tokñeñgukta timbi gama nim nandi-kwambiñ dañgiliñ. Timbi endi eni-kañbi eñguk, “Sindok nanañ no patak ba?” ⁴² Eumbi, mikbalak sinjin pan no mumbi ⁴³ tikembi, dausiñangan nañguk.

⁴⁴ Timbi gwañgwañiila enbi eñguk, “Nak dama sin gita kuñipi, ñindiñ sangut: Mose wakit plofet ama ba ama diwin gitiik endi nokok plon eyout timbi, manda youkiliñ patak manda gitiik wolok bien indauptok een.” ⁴⁵ Windiñ embi, Yambattok manda youyoulin patak wolok kusei nandi-kiliñ eneliñdok nanandinji timbi pañgitaumbi ⁴⁶ enguk, “Nepek ñindiñ indauktok youyoulin patak: Mesiali pñngip gawat bembimbi, sandap tipet git no timbimbi, kimnan nanin mlalakak. ⁴⁷ Timbi nolili Jerusalem it kwelan kusei kimipi, endok koi plon amatam gitiik kwet tuop kuañ enda ñindiñ eu pukak, ‘Sindi ginañji tambanenekaliñda, Yambatti yomji bi-samekak.’ Windiñ indauktok youyoulin. ⁴⁸ Sindi mek nepek gitiik win indañguk ba indaukak wolok gembipi e-daklenekaliñ. ⁴⁹ Nandiwit! Bepnali nek samektok e-kwambiñ dañguk win natna ni-mulambi, sindoñ pukak. Gan sindi Jerusalem ñiñgan papi mandilimbi, Yambattok gembin kunum ginañ nanin win dasindasin nomik dasi-samekak wolok tuop.” *

Yesuli kunum ginañ loñguk

* **24:49:** Manda ñolok walan win ñindiñ, “Yambattok gembin, win Dindim Woñ, kunum ginañ nanin inda-sembi pat-semekak.”

⁵⁰ Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii yanañgĩpi, Betani it kwet kandañ ñam tombi, kii tĩke-lombi, ep gwĩlam tĩ-semguk. ⁵¹ Ep gwĩlam tĩ-semñĩpi yambĩk biumbi, Yambattĩ kunum gĩnañ tĩke-loumbi loñguk. ⁵² Loñĩlĩmbi, gwañgwañiilĩ mĩlelem tĩ-ñĩmbi, silĩsilĩ wopum tĩñĩpi, Jelusalem it kwelan undane ñañgĩlĩñ. ⁵³ Ñambi, sandap tuop tapma it sañ jimba gĩnañ lombi, wolok Yambat nĩ-kĩndem dambi kuñgĩlĩñ.

Gĩngit manda kɨndem Yoaneli youkuk Eundakle manda

Yoane gĩngit manda youkuk endi Yesulok gwañgwañii endoñnan nanin no, gan enlok koi tike-louptok nɨm nandiɨmbi, kɨmɨt-sembɨmbi, enlok plon ñɨndiñ e-yout tiñguk, “gwañgwa nin Yesuli gɨnañli kasileñguk” (13:23, 19:26, 21:7,20) ba “gwañgwa no” (18:15-16, 20:2-8).

Matayo wakit Maleko ba Lukali gĩngit manda kasatsi wɨn ikan youkɨliñ, wala tɨmbi Yesuli kundit engano tiñguk asup wɨn Yoaneli lapipi, diwɨn no biennat sɨnik wɨngot youpi, ñɨndiñ eñguk, “kundit youyoulin patak wali kusei ñɨndiñda youyoulin: sɨndi manda ñɨn pinat nandi tɨmbi, Yesu en Mesia, Kunum Yambattok Nɨñañ, wɨn nandi-kwambiñ danekaliñ, tɨmbi nandi-kwambiñ dañpi, endok gĩngitñii kuañda tɨmbi kuñgu sisɨnik wɨn kasilenekaliñ.” (20:31)

Yesuli e-yout manda asup eñguk wɨn Yoaneli wɨndiñgangot lapipi, tiptegot youkuk. Gan endi Yesulok kusal wakit kuñgu sisɨnik ba nandi-kɨliktɨlok plon manda asup ñɨndiñ youkuk: Yesuli Kunum Yambattok Man Mandan sisɨnik, tɨmbi nepek gɨtiñgɨtik ep tɨmbi indañguk. Endi Kunum Yambattoñ lololok yama wakan; endi telaktok kusei, manda biañgan sisɨniktok kusei, ba kuñgu sisɨniktok kusei; endi kuñgulok nanañ tuk biañgan sisɨnik ba kolsalen kuñgu emlak en wakan; endi mɨlamɨlat ba kuñgu molom; tɨmbi endi sipsiplok kandikɨñenji kɨndem ba wain komba sisɨnik en wakan. Nin endi Yesu nandi-kɨlikti tiñmɨlak, endi kuñgu sisɨnik kasilembi, papat kwambiñgan kulak, gan nin endi Yesu siñgi wɨlmɨlak, endi kimlok gĩngit kulak, tɨmbi kolandok tambon ombi-tikeukak.

Yoaneli kasat youkuk wolok sambat

Yesuli ama sɨnik indambi, kena kusei kɨmɨkuk (1)

Yesulok mandan ba kundil wali endi Kunum Yambattok Nɨñañ wɨn tɨmbi inda-dakleñguk (2-12)

Yesuli kɨmbepi, gwañgwañii ti-pañgɨpañgɨle ti-semguk (13-17)

Yesuli enlok kusal tɨmbi inda-dakleuktok kɨm mɨlapi, gwañgwañiiloñ inda-semguk (18-21)

Yesuli ama sɨnik indambi, kena kusei kɨmɨkuk

Yesu, wɨn Kunum Yambattok Man Mandan en wakan, ama sɨnik indañguk

¹ Kwet nain kusei kɨmɨkɨmɨlinan Man Mandan endi ikan pakuk. Endi Kunum Yambat gɨt yakan kuñgɨmɨk, en bo Yambat. ² En wakan kusei kɨmɨkɨmɨlinan Kunum Yambat gɨta yakan kuñguk, ³ tɨmbi endok mandanla nepek gɨtiñgɨtik ep tɨmbi inda-taleñguk, wɨn telak nolok plon nepek no nɨm tɨmbi indaindan. ⁴ Man Mandan en wakan kuñgu biañgan sisɨnik wolok kusei, tɨmbi kuñgu wali amatamdok kolsalen sisɨnik. ⁵ Tɨmbi kolsalen wali kɨlim gɨnañ koli sale-ta-ñaumbi, kɨlimdi en makleuktok tuop nɨm.

6-7 Kolsalen wolok gembin ilimektok Kunum Yambatti ama no koi Yoane * ni-mulim bi indambi, kolsalen wolok kusei eni-daklembi, am-
atam gitikgandi endok mandan nandimbi, kolsalen win nandi-kilikti
tinnineliindok windin tingu. ⁸ Kolsalen win Yoane en nim, tambo endi
kolsalen wolok kusei eu inda-dakleuktok indaingu. ⁹ Kolsalen sasinik,
nindi amatam gitik kol sale-semlak, endi kwelan indaupi tingu.

¹⁰ Man Mandanli kwet nin timbi indaingu, timbi en wakan kwelan
ama indambi, kwelan kuingu, ganmek kwelalok amatamdi en win nin
sinik win nim ka-nandi-tomgili. ¹¹ Win endi enlok kwelnan wangan
pi indambi kuingu, gaingan enlok amatamniil siingi wilmingili. ¹²
Gan ama en not tinninngili, win endok koi tike-kwambin daingu, endi
gitik Man Mandanli ep timbi paingtaumbi, Kunum Yambattok
gwaingwa bisalii indaingu. ¹³ Win endi meñ beptok wekat sinik nim
indaingu, ba amalok ka-galksila ba nanandinjila nim, tambo Kunum
Yambat engan ep timbimbi, enlok gwaingwa bisalii indaingu.

¹⁴ Man Mandanli kwelan ama gwilap ba gaummat indambi, nindok
boingpinan dou mlal tingu. Timbi nindi dautni kaingtambi, endi
enlok kusal engano win timbi inda-dakleumbi kaingimni, win endi
Bep Yambattok Niñan engano sinik. Bep en ni-mulim pim indambi,
yousiyousingan Beulok ginan siloñ ba kusal sasinik win timbi inda-
dakleingu.

¹⁵ Endok plon Yoaneli nindin e-daklembi kitimbi eingu, “Win ama
wala wakan nak nindin sangut, ‘Ama nokok siingi kandañ indalak endi
nak gama nim indañlambi ikan pakuk, wala timbi endi nak napma
klelak.’” ¹⁶ Timbi Man Mandanli ginañ siloñ molom sinikta timbi bisik
kusei kuseil nindi gitiktok nain nain inda-nimingu. ¹⁷ Win Moseli
Kunum Yambattok endikne mandan Juda nindok bep pañniila emguk,
timbi Yesu Kistolli Kunum Yambattok ginan siloñ ba kusal sasinik win
timbi inda-dakleingu. ¹⁸ Nimbek noli Bep Yambat nain nola no nim
kaingili. Win enlok Niñan engano sinik en wakan Bep Yambattok
kusal timbi inda-dakleingu. Neta, endi bo Yambat sinik, timbi Beu gita
ñasingan sinik patak.

Yoane tuk i-sem-i-semli Yesulok telak ti-dindim eingu
(Matayo 3:1-12, Maleko 1:2-8, Luka 3:15-17)

¹⁹ Juda ama biesi Jelusalem pakili endi Yoanelok kusal, win endi
Mesia indaindaloq een en wakan ba no, win nandi-dakleneliindok
nandinngili, wala timbi endi tapma ama git Livai ama t diwin
Yoaneloñ eni-mulim na tombi, “Dik nin sinik?” ni-nandinngili. Timbi
Yoaneli nindin tambane enguk: ²⁰ endi enlok kusal nim kimit-
sembimbi, endi e-daklembi enguk, “Natna win Mesia nim.” ²¹ Windin
eumbi, ni-nandimbi egili, “Tikap dik Mesia ninda, dik nin sinik?
Ba dik plofet Elia bindambo indauktok een en ba?” Eumbi enguk,
“Nak en nim.” Eumbi ningu, “Windinda dik plofet Mose nomik
win indauktok een en ba?” * Eumbi, “Nak en bo nimgot” enguk.
²² Windin eingukta, bindambo ni-nandimbi egili, “Dik nin sinik?
Nindi ama nini-mukili endi manda tambon enneñdok dik kusaka

* **1:6-7:** Yoane gingit manda kindem youkukti ñolok Yoane tuk i-sem-i-sem endok plon elak.

† **1:19:** Ablaamdok lan Jekop endok niñaniilonnan nanin nolok koi Livai. Endok sambalii tapma ilan tiplapape kena kusei kusei tainngili endok kosi “Livai ama” kitikitin. (Namba 3:17-37) * **1:21:** Malakai 4:5, Lo 18:15

ninbim nandina. Dik ditnala nitek elañ?” ²³ Eumbi, Yoaneli manda no plofet Aisaial youyoulin win kimik-klembi, ñindin enguk, “Ama no kwet ama nmnatnatan papi, Wopumdok telal ti-dindim ewit! wandin kitilak’ ✧ win natna wakan.”

²⁴ Timbi Falisi amalí ama eni-mulimbi bingiliñ walí ²⁵ Yoane ñindin n-nandingiliñ, “Tikap dik Mesia en nim, ba Elia ba plofet win bo nim, wandinnda dik nekta amatam tuk pa i-semñañ?” ²⁶ Eumbi tambane enguk, “Nak win tukgot pa i-semlet, gan ama no sindok boñgipsinan kulak - sin endok kusal nim ka-nandi-dakleañ - ²⁷ endi wakan nokok singi kandañ indaupi tilak, timbi nak pimbiñen ñandin ñali endok kesii gwilaplok toan p’salimettok tuop nim.”

²⁸ Win Yoaneli Betani it kwet, Jordan tuk maim lambilambin kandañ papi, tuk i-semliñguk kwet wolok wandin indañguk.

Yoaneli Yesula Kunum Yambattok Sipsip Nñan sinik wandin e-dakleñguk

²⁹ Kwet salaumbi, Yoaneli Yesu bium kañbi, noliila ñindin enguk, “Wi kawit: en Kunum Yambattok Sipsip Nñan, nin endi kwelalok amatam gitik endok yomjilok mlap win apma tike-taleukak! † ³⁰ Win ama walañgan nak ñindin eñgut, ‘Ama nindi nokok singi kandañ indalak, endi nak gama nim indañlambi ikan pakuk, wala timbi endi nak napma klelak.’ ³¹ Dama natna bo en nin sinik win nim ka-dakleñgut, gan endok kusal Israeal amatamda timba inda-dakleuktok nak ñolok bimbi, tuk i-sem-i-sem kena kusei kimikut.”

³² Timbi Yoaneli yousimbi, Yesulok plon ñindin e-dakleñguk, “Dindim Woñdi mambaip wandin kunum gñañ nanin pimbi, endok plon pi palim kañgut. ³³ Damañgan nak bo en Mesia win nim nandinmñgut, gan tuk i-sem-i-semlok nanimukukt ñindin nanguk, ‘Ama nindok plon nokok Woñnali pi palimbi kaukañ en wakandi amatam Dindim Woñli i-semekak.’ ³⁴ Eumbi, natna dautnali wandin indaumbi ka-taleletta timbi ñindin pa e-daklelet: ñin Kunum Yambattok Nñan sinik.”

³⁵ Salaunda Yoaneli kwet pakuknan wolok bindambo ñam ikuk. Timbi gwañgwa en kle-ta-kuñgiliñ endoñnan nanin tipetti en gita ikimik. Iññilimbi, ³⁶ Yoaneli Yesu yapma kle ñaum kañbi, gwañgwañitta ñindin enguk, “Win kandemik! Kunum Yambattok Sipsip Nñan wakan ñak!” ³⁷ Eumbi, endi manda win nandimbi, Yesu kle ñañgimik. ³⁸ Timbi Yesuli tambanembi, ama tipet en kle bumbi yambimbi, eni-nandimbi eñguk, “Siti nekta bamik?” Eumbi nñgimik, “Rabai” (win nindok mandani plon ‘endaut’), “dik it delok dou mlalat pa tilañ?” ³⁹ Eumbi enguk, “Bimbi kandemik!” Yesuli wandin eumbi, endi en kle ña it win kañgimik. 4 kilok timbimbi, en gita palimbi, tim tiñguk.

⁴⁰ Ama tipet Yoanelok mandan nandimbi, Yesu kle ñañgimik, endoñnan nanin no win Simon Petlolok kwayañ koi Andlu. ⁴¹ Endi Yesu gita pakap kañbimbi, dindimngan ñam dal Simon lonji-ta-ña kañbi nñguk, “Ñiti Mesia ip kamik.” (Mesia win Glik manda plon Klisto

✧ 1:23: Aisaia 40:3 † 1:29: Kunum Yambatti yomji bi-semektok Juda amalí sipsip ba gaut diwin no yandipbi, tapma tñimañgiliñ. Gan gauttok wekalli amalok yom wilit-semum taleuktok tuop nim, wala timbi Kunum Yambatti enlok nñan Yesu amatam kolanjilok tuan apma tkeuktok ni-mulim pim indambi, sipsip nñan wandin kim-semguk.

k+ti+añ.) ⁴² W+ndi+ñ embi nañg+li+mbi, Yesuloñ ña tomg+im+ik. Ña tomb+mbi, Yesul+ Simon daut kwamb+ñ kañbi n+ñguk, “D+ik Simon Yoanelok n+ñañ. Koka komblin Sifas k+ti+nekal+ñ.” (Kot ‘Sifas’ w+n Grik manda plon Petlo.) §

Filip g+it Natanaelli+ Yesu en Mesia, Kunum Yambattok N+ñañ, w+n kandi+tomg+im+ik

⁴³ Salaumbi, Yesul+ Galili kwelan ñaupi nandi+mbi ñañguk. Ñañ+pi, Filip t+mbi+ indaumbi n+ñguk, “D+ik b+ nak nep kle kuukañ.” ⁴⁴ (Filiptok it kwet w+n Betsaida, w+n Andlu g+it Petlo endok iset kweset.) ⁴⁵ T+mbi Filipti ña Natanael t+mbi+ indaumbi n+ñguk, “Ama wali+ñgan Moseli end+ikñe manda g+inañ ba plofet amal+ bo indauktok youyoul+n, w+n Mesia en n+ndi+ ip kam+ñ. En Joseptoñ n+ñañ koi Yesu Nasalet it kwelan nanin.” ⁴⁶ Eumbi n+ nandi+mbi eñguk, “Akai! Ba nepek k+ndem no it kwet koi g+ing+il n+mmat wandinnan indauktok tuop ba?” Eumbi, Filipti n+ñguk, “D+itna b+mek ka!”

⁴⁷ T+mbi Yesul+ Natanael b+um kañbi, endok plon ñ+ndi+ñ eñguk, “Yakñe! Ama ñ+n endi+ Israe! ama s+sin+ik. Juluñ+it endok plon no n+m palm+lak.” ⁴⁸ W+ndi+ñ eumbi n+ nandi+mbi eñguk, “N+tek t+mbi d+ik nokok kusatna wandin nandi+namlañ?” Eumbi n+ñguk, “Filipti gama n+m k+ti+gamñ+li+mbi, d+ik komba fik kapmainan pipal+mbi gamb+it.” ⁴⁹ Natanaelli+ manda w+n nandi+mbi n+ñguk, “Endaut. D+ik Kunum Yambattok N+ñañ s+n+ik, Israe! n+ndok Ama Wapmañ+n+ mand+ pakam+ñ w+n d+ik wakan!” ⁵⁰ Eumbi, Yesul+ tambane n+ñguk, “Ba nak komba fik kapmainan pipal+m gamb+it w+ndi+ñ gan+it+ta t+mbi, d+ik w+ndi+ñ nandi+kwamb+ñ dalañ ba? D+ik nepek g+itikñin d+w+n siñgimek indaumbi kaukañ wal+ man nek indalak w+n makleukak.” ⁵¹ T+mbi yous+mbi n+ñguk, “W+n biañgan s+n+ik. Nak ñ+ndi+ñ sanlet: s+nd+ kanekal+ñ, w+n kunum yama d+li+ tomb+mbi, Kunum Yambattok eñaloñiil+ kwelan nanin kunum g+inañ lombi, nak Ama S+sin+ik nokoñnan undane p+mbi, w+ndi+ñ lo ña p+ pa t+nekal+ñ.” **

Yesulok mandan ba kundil wal+ endi+ Kunum Yambattok N+ñañ w+n t+mbi+ inda-dakleñguk

2

Yesul+ tuk t+mbi+m wain indañguk

¹ Kena nain t+pet taleumbi, Galili kwelan it kwet no koi Kana wand+ñ ama nol+ k+kokot t+mbi, nanañ sina wopum t+ñguk. Yesu meñl+ wand+ñ pakuk, ² t+mbi Yesu g+it gwañgwañii bo en+tiañeum b+mbi, wand+ñ pak+li+ñ. ³ Pakap, wain tuk taleumbi, Yesu meñl+ Yesula ñ+ndi+ñ n+ñguk, “Wain ememlok w+n ip talek.” ⁴ Eumbi tambane n+ñguk, “Me, w+n nokok nepek n+m. Kusatna t+mba inda-daklelok nain w+n gama n+m indak.” ⁵ Eumbi, Yesu meñl+ it wolok kena gwañgwala ñ+ndi+ñ enguk, “End+ nepek no sanb+mbi, wolok tuop t+nekal+ñ!”

⁶ T+mbi it wolok g+inañ kawat kambot tuknat k+it tombon, tombon noñgan pakuk, noñgan noñgan wolok wopum w+n 80 ba 120 lita,

§ 1:42: Kot t+pet wolok kusaset w+n ‘kawat’. ** 1:51: Jekopti Kunum Yambattok eñaloñii lat plon lombi p+umbi kañbi ka-nandi-dakleñguk, w+n Yambatti+ en kas+leñguk (Stat 28:12-15), w+ndi+ñgangot Yesulok gwañgwañiil+ Yambatti+ Yesu kas+leñguk w+n ka-nandi-tomnekal+ñ.

wolok tuop. W+n Kunum Yambattok dainan t+jaman t+nd+lok Juda amatamd+ tuk wal+ k+s+ kes+s+, nepek d+w+n wak+ w+l+kañg+l+ñ. ⁷ T+mbi Yesul+ kambot w+n kañbi, kena gwañgwala enguk, “Kambot ñ+ pakañ w+n tuk g+it-talew+it!” Eumbi, kambot g+it+k w+n g+l+m man plon tokñe-taleumbi ⁸ enguk, “Ale, tuk lakat no kambot g+inañ nanin g+ipi, nanañ kand+kñe amalaoñ t+ke ñaw+it!” Eñguk wolok tuop t+ke ñambi, ⁹ nanañ kand+kñe amala m+umbi, tuk wal+ ikan wain indañguk w+n nakanaka t+ñguk. Nakanaka t+mbi, wain tuk w+n denanin w+n n+m nand+ñguk, w+n kena gwañgwa g+k+l+ñ end+ñgot nand+ñg+l+ñ, wala t+mbi kand+kñel+ ama k+kokot t+ñguk w+n k+it+ñ+m+mbi ¹⁰ n+ñguk, “K+m+in beu g+it+kt+ wain tuk k+ndem w+n dama danbi, yoksiila emum nam, kamakama t+mb+mbi, wain kolan siñgimek danbi pa emañ. Gan d+k wain tuk k+ndem t+ke-kimb+ñ dambi, komb+tmeke t+ke b+lañ.”

¹¹ Yesul+ Galili kandañ, Kana it kwelan tuk t+mb+ wain indañguk wal+ endok jimba kundil dama s+s+n+k. Kundil w+n t+ñ+pi, enlok kusal engano w+n t+mb+ inda-dakleumbi, gwañgwañil+ kañbi nand+kwañb+ñ dañg+l+ñ.

¹² Sina wal+ taleumbi, Yesu meñ kwayañii ba gwañgwañii end+ Kapaneam it kwelan ña tombi, sandap n+tepekgot yakan wand+ñ pak+l+ñ.

*Yesul+ Beulok il giñgiñgan n+m t+ñg+l+ñda ep kle-kokuk
(Matayo 21:12-13, Maleko 11:15-17, Luka 19:45-46)*

¹³ Juda amatamdok Kamaikamai gw+lat wal+ indaup t+mb+mbi, Yesul+ gwañgwañii g+ta Jerusalem lo ñañguk. ¹⁴ Ña tombi, tapma it sañ jimba g+inañ lombi yamb+ñguk, w+n ama d+w+nd+ tapmalok makauk wak+it sipsip ba mambaip tualok ep b+ yap+k+l+ñ, t+mbi ama d+w+nd+ m+nem walan kusei kusei tombo m+ñ kena t+pak+l+ñ. * Yesul+ w+n yamb+mbi, ¹⁵ toa no binjaneum g+l+m daumbi, ama wak+it makauk ba sipsip g+it+k w+n tapma it sañ jimba g+n nanin yand+p kleum poña-taleumbi, ama m+nem tombo m+ñ kena t+pak+l+ñ endok m+nem kwandainj+ g+it+k w+n w+l+ papuseneumbi, endok k+m+k+m+ts+ ep tambokuk. ¹⁶ T+mbi end+ ama mambaip tualok k+m+k+l+ñ w+n enomb+mbi eñguk, “Ei! Nepenepek g+it+k ñ+n platikan mep ña-talew+it, t+mbi nokok Bepnalok il ñ+n t+mb+m k+m+l+ tua it s+lanin inda-ta-b+lak, w+nd+ñ nombo n+m t+nekal+ñ!” ¹⁷ W+nd+ñ eumbi, gwañgwañii+ plofet manda no Kap nolok g+inañ youyoulin patak w+n nand+s+w+k+l+ñ. Manda wolok g+inañ Mesial+ Kunum Yambatta ñ+nd+ñ n+ñguk, “Nak d+kok ika t+ke-kimb+ñ dambi, it wal+ giñgi s+n+k palektok g+ñg+neletta t+mbi kuñguna kolaukak.” *

¹⁸ Yesul+ tapma ilan w+nd+ñ t+ñgukta t+mbi Juda ama bies+l+ n+mbi eñg+l+ñ, “D+k jimba kundit n+tek t+mb+mbi ka-dakleam+ñ, w+n Kunum Yambatt+ tapma it kand+kñe kena wandin t+nd+lok ganb+ taleñguk?”

¹⁹ Eumbi tambane enguk, “S+nd+ Kunum Yambattok il ñ+n wial+mbi, sandap t+pet g+it no wolok g+inañnan nak b+ndambo mamba ilekak.”

²⁰ Eumbi n+ñg+l+ñ, “Akai! N+nd+la tapma it ñ+n gw+lat 46 g+inañnan k+ndit-ta-bam+ñ, gan d+kta sandap t+pet g+it no wolok g+inañnan mamb+ ilepi elañ ba?”

²¹ Gan Yesul+ tapma itta s+n+k n+m eñguk, tambo end+ enlok p+ñg+ula eñguk. ²² T+mbi Kunum Yambatt+ en k+mnan nanin t+mb+ m+lakuk, wolok siñgi kandañ gwañgwañii+ manda w+n eñguk w+n

* **2:14:** Ama m+nem tombo m+ñ kena t+añg+l+ñ end+ amatamdok m+nem t+kembi, wolok k+injan tapma ittok m+nem emumbi, amatamd+ wal+ tapmalok gaut tuañg+l+ñ ba tap+kot k+m+k+l+ñ.

✧ **2:17:** Kap 69:9

nandi-siwipi, Mesialok mɪlamɪlat plon manda youyoulɪn patak wakɪt manda Yesu en eŋguk wɪn nandi-kwambiñ daŋgɪliñ.

Yesuli amatam gɪtiktok kusasi nandi-talelak

²³ Yesuli Kamaikamai gwɪlatta Jelusalem it kwelan palɪñipi, jimba kundit asup tɪmbɪmbi, amatam asupti wɪn kaŋgɪliñda tɪmbi en wɪn Mesia sɪnik wɪn nandi-kwambiñ daŋgɪliñ. ²⁴ Gan Yesu endɪla amatamdok nanandɪnjɪ plon nɪm panjaŋganeŋguk, ²⁵ wɪn kusei ñɪndɪñda: amatam gɪtik endɪ nɪtein wɪn Yesu en nandi-kɪliñ eŋguk, tɪmbi endok gɪnañ nanandɪnjɪ yambi-nandi-dakle-taleŋgukta tɪmbi, nɪsɪlok kusasi plon nimbek noli Yesula nanandi mɪuktok tuop nɪm.

3

Kuŋgu taletalen nɪmnat wolok kusei wɪn Yesu en wakan

¹ It kiyau wopum Juda amatam yambi-dɪkɪneŋgɪliñ, endoñnan nanin Falisi ama no koi Nikodemus. ² Endɪ tim nola Yesuloñ bɪmbi nɪŋguk, “Endaut. Nɪndɪ gambi-nandi-dakleamɪñ, wɪn Kunum Yambatti dɪk endaut kuuñdok gani-mupi, dɪkɪta patak. Neta, jimba kundit dɪk pa tɪlañ, wandin wɪn ama noli nɪsɪlok gembɪnjɪ plon tɪneliñdok tuop nɪm.”

³ Eumbi, Yesuli tambane nɪŋguk, “Wɪn biaŋgan sɪnik. Tɪmbi Kunum Yambattok kandañ nak ñɪndɪñ ganba: tɪkap ama noli indaında komblin bɪndambo nɪm indaukta, endɪ endok gɪŋgɪt indauktok tuop nɪm.”

⁴ Eumbi, Nikodemusɪ nɪ-nandiɪmbi eŋguk, “Akai, ama gɪlɪktɪ indaında komblin wɪn telak nɪtek plon tuop indauk? Endɪ meñlok sɪmbai gɪnañ bɪndambo pɪumbi, meñli apmektok tuop nɪm bek.” ⁵ Eumbi, Yesuli tambane nɪŋguk, “Wɪn biaŋgan sɪnik. Nak ñɪndɪñ ganba nandi: tɪkap Kunum Yambatti tuk wakɪt Woñɪnlɪ ama nɪm tɪmbi kaiktaumbi, indaında komblin indaukta, endɪ Kunum Yambattok gɪŋgɪt indauktok tuop nɪm. ⁶ Wɪn amalok pɪŋgɪu gwɪlap wɪn enlok meñ beuloñnan nanin, tɪmbi gɪnañ tiptok kuŋgu sɪsɪnik wɪn Dɪndɪm Woñloñnan nanin.

⁷ Nak ‘Sɪndɪ indaında komblin indaneliñdok’ ganɪt, wala nandi-gɪtɪŋgɪtɪp nɪm tɪmbekañ. ⁸ Sasaleɪ enlok nanandɪn klembi, pendɪp ñalok. Wali denanin bɪmbi delok ñalok wɪn dɪk nanduñdok tuop nɪm, dɪk gɪŋgɪliñgot pa nandi-lañ. Wɪndɪŋgangot Dɪndɪm Woñdɪ telak nɪtek plon amala kuŋgu sɪsɪnik wɪn mɪumbi, komblin indalak, wɪn ama noli kauktok ba nandi-dakleuktok tuop nɪm.” ⁹ Nikodemusɪ nɪ-nandiɪmbi eŋguk, “Woñdɪ kuŋgu sɪsɪnik mɪlak wali nɪtek indauk?” ¹⁰ Eumbi tambane nɪŋguk, “Dɪk Israel amatamdok endautɪ loloñ, gaŋgan nepek wɪn nɪm nandi-daklelañ bek? ¹¹ Biaŋgan ñak. Nak ñɪndɪñ ganba: nɪndɪ nepek nandi-kɪliñ eamɪñ wolok plon manda eamɪñ, ba nepek dautnɪli kaŋgɪmɪñ wolok gembɪn ikamɪñ, gan sɪndɪ nɪndok mandani nɪm pa nandi-dasiañ. ¹² Nak nepek kwelan ñolok indañ wolok plon kasat tɪ-samgut, gan sɪndɪ nokok mandana nɪm nandi-kwambiñ dañda tɪmbi, nɪtek plon paŋgɪtambi, nepek kunum gɪnañ indañ wɪn sanbam nandi-kwambiñ daneliñ? ¹³ Ganmek sɪndoñnan nanin ama noli kunumdok nepek ka-nandiɪlok wandɪñ no nɪm loŋgɪliñ. Nɪm. Nak Ama Sɪsɪnik noŋganliñgot kunum gɪnañ kukap, kwelan ñolok pɪŋgutta tɪmbi kunumdok nepek gɪtik wɪn nandi-talelet.

¹⁴⁻¹⁵ Tɪmbi nak nandi-kɪlɪktɪ tɪ-namañdɪ kuŋgu taletalen nɪmnat wɪn kasɪleneliñdok Kunum Yambatti Ama Sɪsɪnik nak nep lololok elak.

W+in Israel amatamdi kwet s+laninnan kuñ+mbi, amatam maletti eium k+mnep t+ng+il+ñ w+n ep k+im+lektok Moseli malet walawalan no t+mbi, komba bem mioñ nolok plon t+ke-lo mambi ikuk, ✧ walan w+nd+ñgangot amatamdi kuñgu taletalen n+mnat w+n kas+lelen+ñdok nep mambi loutat.”

¹⁶ Kunum Yambatti kwelalok amatam g+tik engano s+n+ik ep galk tañguk w+n ñ+nd+ñ t+mbi inda-dakleñguk: endi enlok N+ñañ engano s+n+ik amatamda k+im-semektok n+mul+mbi indañguk. W+nd+ñda no en N+ñañ nandi-k+il+kti t+ñm+lakta, endi kolandok g+ñg+it n+im t+mbekak, tambo endi kuñgu taletalen n+mnat w+n kas+leukak. ¹⁷ W+n Kunum Yambatti N+ñañ amatamdok kolanj+lok k+njan eu taleuktok kwelan n+im n+imukuk, tambo endi kolanj+lok k+njannan nanin yapma t+keuktok n+mul+mbi indañguk. ¹⁸ Nin endi N+ñañ nandi-k+il+kti t+ñm+mbi kulakta, Kunum Yambatti yom+nlok k+njan tambon ombi-t+keuktok n+im eu talelak. Gan nin endi N+ñañ n+im nandi-k+il+kti t+ñm+mbi kulakta, endi Kunum Yambattok N+ñañ engano s+n+ik endok koi n+im nandi-k+il+kti t+lakta t+mbi, Kunum Yambatti ikan yom+nlok k+njan tambon ombi-t+keuktok eu taleñguk. ¹⁹ W+nd+ñ t+ñguk w+n kusei ñ+nd+ñda: endi kolsalen kwelan ikan n+imul+mbi indañguk, gan kuñgunji kolanda t+mbi amatamdi kolsalen siñgi w+li+mbi, k+im kas+leñg+il+ñ. ²⁰ Neta, ama g+tik t+im+pm+le tañ endi ep t+nd+ñj+lok kusei inda-dakleñmek wala m+s+ñ+pi, kolsalenla nandi-kunjit s+n+ik tambi makleañ. ²¹ Gan nin endi Kunum Yambattok kusal s+s+n+ik w+n k+im+t-klembi, t+ke-kwambiñ dalakta, endi Kunum Yambat tañgoneñ+pi, kundit k+ndem pa t+lak wal+ inda-dakleuktok kolsalen g+nañ pa b+lak.

Yesuli Yoane tuk i-sem-i-sem maklelak

²² Kamaikamai gw+lat taleumbi, Yesuli gwañgwañii yanañg+pi, Jelusalem nanin p+mbi, Judia kwelan ña tombi, nain d+w+n gwañgwañii g+ta wand+ñ kuñ+pi, amatam tuk i-sem+ñguk. ²³⁻²⁴ Yoane tuk i-sem-i-sem it kwambiñ g+nañ gama n+im k+im+k+il+ñda t+mbi, endi bo kena w+n t+ta-kuñguk, w+n it kwet koi Salim kandañ tuk asup pakukta t+mbi, endi tuk no koi Ainon wolok pal+mbi, amatamdi yous+yous+ñgan endoñ b+umbi, tuk i-sem+ñguk.

²⁵ T+mbi nain nola Yoanelok gwañgwañii d+w+n g+it Juda ama noli kusei k+im+pi, k+si kes+si ba nepek kusei kusei d+w+n w+n n+tek w+li+pi, Kunum Yambattok dainan jamilan indaindalok plon e-tañan t+ñg+il+ñ. ²⁶ W+nd+ñ t+mbi, Yoaneloñ ñambi n+ñg+il+ñ, “Endaut, ama wal+ ba, dik+ta Jordan tuk tambon kandañ kuumbi, endok kusei pa n+ni-dakleñguñ, w+n Yesu endi bo nain ñ+nd+ñg+tañgan tuk i-sem-i-sem kena t+mb+mbi, amatam g+tik+ti endoñ pa ñañ yañ!” ²⁷ Eumbi tambane enguk, “W+n k+ndem. T+kap Kunum Molomdi ama n+im t+ke gw+lam t+ñmekta, kenanlok bien wal+ indañmektok tuop n+im. ²⁸ S+n+la nak ñ+nd+ñ ewambi nand+ñg+il+ñ, ‘Nak Mesia en n+im, tambo nak endok telak dama t+ñmettok nani-mul+mbi b+ indañgut.’ ²⁹ Mesia n+tok plon nak e-yout manda n+tek ew+it? Mesia w+n, endi ama no tam g+ñg+it w+li+m+im+n wandin. T+mbi ama wolok nol endok kandañ ipi, mandan nand+lak wandin natna Yesulok gemb+in ipi, amatamdi endok mandan nand+nepi ñañ w+n nand+let, nain wolonda nandi-s+is+il+li

nokok ginaña tokñelak. ³⁰ Neta, Kunum Yambatti endok koi gñgít walí wopum daumbi, nokok kotna gñgít walí pípí euktok nandílak.”

Kunum ginañ nanin pímbi indañguk wín Yesu en wakan

³¹ Kunum ginañ nanin pímbi indalaktí ama gítík yapma klelak. Neta, kwelan ama endí kwettok gñgítñii, tímbe kwelalok nepek plon manda eañ, gan kunum ginañ nanin pímbi indañguktí wandin ním, tambo endí kwelan ama gítík yapma klembi, ³² nepek kunum ginañ kañguk ba nandíñguk wolok plon elak, gañgan mandan wín noñgan noñgandíñgot nandí-dasiañ. ³³⁻³⁴ Kunum Yambatti Níñañ ní-mukuk enda Díndím Woñ tokñetokñen mlákta tímbe, Woñ walí tímbe pañgítaumbi, Kunum Yambattok mandangot pa elak, wala tímbe nin endí mandan wín nandí-dasilak, endí ñíndíñ tímbe inda-daklelak: endí Kunum Yambatti biañgan molom síník wíndíñ nandí-kwambíñ dalakta. ³⁵ Bepí Níñañ tíke-galk talak, tímbe endí nepek gítíñgítík endok kiinan kímípi, kadíkñeuktok nímbi taleñguk. ³⁶ Wíndíñda tímbe nin endí Kunum Yambattok Níñañ nandí-kílkítí tíñmílak, endí kuñgu taletalen nímnat wín ikan ñíndíñgítañgan kasílembi kulak, gan nin endí Níñañdok mandan ním tíkembí kímít-klelak, endí kuñgu sísník wín ním kasíleukak. Tambo, Kunum Yambatti íkan yomínlok kínjan tambon ombí-tíkeuktok eu taleumbi, palmekak.

4

Samalia nasilí Yesu en Mesia wín nandí-kwambíñ dañgíñ

¹⁻² Tímbe manda no ñíndíñ eu sapañaneñguk, “Amatamdí Yesulok gwañgwañii indaumbi, tuk í-semílak, endok kwínakwínatsílí Yoanelok gwañgwañii yapma klelak.” (Gan wín Yesulí tuk í-sem-í-sem kena ním tíñguk, wín endok gwañgwañiiñgot amatam tuk í-sem pa tíñgíñ.) Tímbe manda walí Falisi amalok pawanjí ginañ píñguk wín Yesulí nandí-tomguk, wolonda ³ endí Judia kwet bímbi, Galilí kwelan bíndambo undane ñaupí ñañguk. ⁴ Námbe nandíñguk, wín “Samalia distrik dama díkñeuttok.”

⁵ Tímbe Yesulí Samalia kwelan ñañípi, it kwet no koi Sikal wín tímbe dumalaumbi, Juda gít Samalia nasilok bep pañjí Jekoptí kwet no níñañ Joseptok bíñmíñguk wolok tomguk. * ⁶ Tímbe Jekoptí tuk ban no kíndítbium wolok pakuk, wala tímbe Yesulí telak ombapgan bíñgukta tímbe gwaseímbi, ban balilíñnan pípi pakuk.

Kwet nain bomup tímbeímbe, ⁷ Samalia tam nolí tuk gílep bíum kañbí níñguk, “Dík tuk gít nam!” ⁸ (Gwañgwañii endíla it kwelan nanañ tuatuala ña-taleñgíñ.) ⁹ Yesulí wíndíñ eumbi, Juda amatamdí Samalia en gíta not ním tañda tímbe tam walí nandí-sílíkñembi níñguk, “Nítekta tímbe dík Juda amalí nak Samalia tam ñandin ñala tukta nanlañ?” ¹⁰ Eumbi, Yesulí tambane níñguk, “Kunum Yambatti amatam nek síloñ tambongan ememlok nandílak wín dík nandí-dakleumda, ba nin síník tukta ganlak wín ka-nandí-tombímda, dítna naka tukta nanbímbi, nak tuk ama tímbe kaiktalok wín gumañ gamam.”

¹¹ Tímbe tamdí níñguk, “Ama wopum, tuk ban ñín ombap síník, tímbe tuk gíñgíttok bo ním pakamlákta tímbe, dík tuk ama tímbe kaiktalok elañ wín denanin gíletañ? ¹² Sotní Jekoptí endí wakan tuk

* 4:5: Manda walí Stat 48:22 gít Josua 24:32 wolok plon e-youtak.

ban ñin k'ndit-n'mbi, en wak'it n'ñañii ba sipsip bulmakauñiil' tuk ñakan nayañg'liñ. N'itek t'mbi d'ik gumañ en makleuñdok nand'lañ?"
 13 W'indiñ eumbi, Yesul' tambane n'ñguk, "Amatam g'it'kti tuk ñolok g'ipi pa nañ, endok binj' b'indambo kalandauskak. 14 Gan no en tuk natna m'iwambi nambekak, endok bim nombo n'im kalandañmekak. Tambo tuk nak m'im'lok pat-namlak, wal' endok g'nan g'nañ tuk dai no wandin indambi, t'mb' kaiktaumbi, papat kwambiñgan kuukak."

15 T'mbi tamd' manda wolok kusei n'im nand'-tombi n'ñguk, "Ama wopum, d'ik tuk w'in naka namekañ! N'im kañbi, nak nombo tukta k'mbi, tuk g'ilepi, slakan ñand'ñ yous'yous' b'ut." 16 W'indiñ eumbi, Yesul' n'ñguk, "Ale, d'ik ña, wapaka k'it' nañg'ipi, en g'ita undane b'ukañ." 17 Eumbi n'ñguk, "Nak wapatna n'im nat." Eumbi, Yesul' n'ñguk, "D'ik wapaka n'im nat elañ, w'in d'ind'im s'in'k. 18 Gan d'ik wapakai epguñ w'in k'it tambon g'it'k, t'mbi ama nin en g'ita man ñ'ind'ñg'it kulañ, end' d'ikok wapaka n'im, wala t'mbi manda elañ w'in biañgan s'in'k."

19 Yesul' w'indiñ eñgukta t'mbi tam wal' n'ñguk, "Ama wopum, nak gambi-nand'let, w'in d'ik plofet ama no. 20 W'indiñda nak gan-nand'wa: kwet jañg'in da patak wolok Samalia n'inlok bep pañniil' Kunum Yambat m'ilelem t'ñmañg'liñ. N'itek t'mbi Juda s'ind' amatamd' Jelusalem it kwelangot Kunum Yambat m'ilelem t'ñmineliñdok pa eañ?"
 21 Eumbi Yesul' tambane n'ñguk, "Tam, d'ik manda ñin d'ika ganlet w'in nand'-kwambiñ daukañ: nain dumalaumbi, amatamd' kwet jañg'in ñolokgot ba Jelusalem it kwet wolokgot Bep Yambat n'im m'ilelem t'ñm'inekal'ñ. 22 Samalia s'ind'la Kunum Yambat m'ilelem t'ñmañ, endok kusal n'im nand'-k'iliñ eañ, gan Juda ama n'nd'la nin s'in'k m'ilelem t'ñmam'ñ en nand'ñmam'ñ, w'in kusei ñ'ind'ñda: Kunum Yambatt' amatam g'it'k kolanj'lok m'lapnan nanin yapma t'ket'kelok kenan w'in Juda n'ndok kandañ kusei k'im'kuk."

23 T'mbi n'im ombataumbi, nain w'in ip inda-talelak, wolonda ni-wowoñ t'nd'lok ama s'is'in'k end' Beptok kusal s'is'in'k w'in nand'-k'iliñ eumbi, Woñ'nli ep t'mb' pañg'itaumbi, ni-wowoñ t'ñm'inekal'ñ. W'in ama wandin wala Bept' yambi-galk tambi, ni-wowoñ t'ñm'ineleñdok ep kas'leup nand'lak. 24 Kunum Yambat en ama n'im, end' Woñ s'in'kta t'mbi en m'ilelem t'ñm'lok wolok telak biañgan s'is'in'k noñgangot patak. W'in ñ'nd'ñ: endok kusal s'is'in'k w'in nand'-k'iliñ eumbi, Woñ'nli ep t'mb' pañg'itaumbi, ni-wowoñ t'ñm'lok." 25 T'mbi tamd' n'ñguk, "Nak nand'let w'in Mesia, koi no Klisto k'it'añ, end' indauktok een. T'mbi end' indamek, nepek g'it'k n'ni-dakle t'ni-m-taleukak." 26 T'mbi Yesul' n'ñguk, "Nak nind' manda ganlet w'in Mesia en wakan."

27 Wolongan endok gwañgwañiil' undane b' tombi kañg'liñ, w'in Yesul' tam g'ita manda e-nand' t'ñguk, t'mbi ka-s'lik'ñembi, nanand' kena t'ñg'liñ. Gan endoñnan nanin nol' Yesu ñ'nd'ñ no n'im ni-kañg'liñ, "D'ik nekta lonj'mbi ni-nand'lañ?" ba "Kusei nekta tam ñak'ita manda e-nand' t'lañ?" 28 T'mbi tam wal' tuk kambot t'ke-b'ñguk w'in wolok biu pal'mbi, it kwelan undane ñambi, amatamda ñ'nd'ñ eni-ta-kuñguk, 29 "S'ind' nak'ita tuk bannan ñambi, ama no nokok ep t'nd'nalok kusei g'it'k nani-talelak en b'im kawit! En Mesia wakan bek?" 30 W'indiñ eumbi, amatamd' it kwet bimbi, Yesu kanepi ñañg'liñ.

³¹ Amatamdi gama nım bi tomñilımbi, gwañgwañiili Yesu ni-giñginembi eñgiliñ, “Nıñındaut, nanañga na!” ³² Gan Yesulı tambane enguk, “Nokok nanañ pat-namlak wın sindi nım ka-nandi-dakleañ.” ³³ Wıñdın eumbi, nısiñgan ñındın e-nandi tıñgiliñ, “Ama noli nanañ ep bı mık ba?” ³⁴ Tımbi Yesulı enı-daklembi eñguk, “Nak nin nanı-mukuk endok man tañgoneñpi, kenan tımbettok namguk wın gıtık tımba taleukak, walı wakan nokok nanañna tılak.”

³⁵ Tımbi Yesulı yousımbi enguk, “Amatamdi ñındın pa eañ, ‘Yakıp tıpet tıpet taleumbi, nanañ mepmeptok nain indaukak.’ Gan nak ñındın sanlet, sindi dausı deium ñaumbi, amatam nıñdoñ bıñep tañ wın yambıt: endı kena gıñañ nanañ bien epeptok ikan gıltalak wandin. ³⁶ No en amatam wandin kuñgu taletalen nımnatnan yanañıtak, endı ama bien epep kena tımbi, tuan kındem kasılelak wandin. Wıñdınıda tımbi tıpitıpi tılak gıta bien epep tılaktı yakan bienla sılısılı tamık. ³⁷ Manda no ñındın pa eañ, ‘Ama noli tıpitıpi tımbımbi, noli bien epep pa tılak.’ Wın kusei ñındınıda tımbi manda walı sıñdok kandañ bien tılak: ³⁸ sindi kena noli tıñgiliñ wolok bien epnelıñdok nak sanı-mulam ñañgiliñ, wın dıwın noli kena meñ tıñgiliñ, tımbi sindi endok kenanjılok bien kasıleañ.”

³⁹ Samalia tamdi eñguk, “Endı nokok ep tıñdına gıtık nanı-dakle-talelak,” wıñdın eñgukta tımbi endok ilnan nasi asuptı Yesu en Mesia sıñık wıñdın wın nandi-kwambın dañgiliñ. ⁴⁰ Wıñdınıda tımbi endı Yesuloñ bı tomgiliñ, endı Yesulı en gıta kuptok giñginembi, nı-tiañeumbi nandi-sembi, isi kwesınan sandap tıpet kumbi, ⁴¹ giñgıt manda enguk. Tımbi manda eñgukta tımbi amatam asupgan sıñıktı Yesu en Mesia sıñık wın nandi-kwambın dambi, ⁴² tamda ñındın nıñgiliñ, “Wın dıkok mandañgalañgot tımbi nıñdı nombo nım nandi-kwambın damın. Tambo, nıñdı nıñlok pawannıli endok mandan nandımbi, ñındın nandi-dakleamın: biañgan sıñık, ñıne Mesia nin kwelalok amatam gıtık kolanjılok kınjannan nanin yapma tıkeukak en wakan.”

*Yesulı kena ama nolok nıññañ tımbi kındem dañguk
(Matayo 8:5-13, Luka 7:1-10)*

⁴³ Yesulı Samalia kwelan sandap tıpet pakap, Galili kwelan ñaupı ñañguk. ⁴⁴ Endı damañgan ñındın eñguk, “Plofet ama nolok ilnan nasılı giñgiñgan nım pa tıñmañ.” ⁴⁵ Wıñdınıda endı Galili kwelan undane ña tomguk, wolonda wınasi endı bo Kamaikamai gwılatıta Jusalem ñambi, Yesulı nepek nek wolok tıñguk wın gıtık kañgıñdıda tımbi enda not tıñmıñgiliñ.

⁴⁶ Yesulı Galili kwelan kuñpi, Kana it kwet wolok damañgan tuk tımbım wain indañguk, wandın kandañ endı bıñdambo ñam pakuk. Tımbi Kapaneam it kwet walı Kana ñasıñgan pakuk, wandın ama wapmañdok kena ama noli kuñguk. Endok nıññañdı jımbat tıñgukta tımbi, ⁴⁷ endı Yesulı Judia kwelan nanin pımbi, Galili bı tomguk wolok giñgıt nandımbi, wolongan endoñ bıñguk. Bımbi, ni-giñginembi, ñındın eñguk, “Wandingan, dık nakıta Kapaneam ñambi, nokok nıñana sembepi tılak wın tımbi kındem dawın.” ⁴⁸ Wıñdın eñgukta tımbi Yesulı ñındın nıñguk, “Tıkap amatam sindı jımba kundıt ba kundıt gıtıkñın daut samambi nım kañda, sindı nak nım nandi-kıliktı tı-namañ.” ⁴⁹ Wıñdın eumbi tambane nıñguk, “Wopum, nım kañbi

nĩñana sembekta, plapgan bĩmbi ñanda.”⁵⁰ Gan Yesulĩ tambane nĩnguk, “Dĩk ñau. Nĩñaña ip kĩndem dam kulak.”

Tĩmbi ama walĩ Yesulĩ manda nĩnguk wĩn nandĩ-kwambĩn dambi, ilan ñaupi ñaňguk.⁵¹ Nĩñĩmbi, endok kena gwaňgwañĩilĩ en telakan bĩ tĩmbĩ indaumbi, ñĩndĩn nĩngĩlĩ, “Dĩkok nĩñaña ip kĩndem dak kulak.”⁵² Eumbi, nain nekta sĩnik kĩndem daňguk wala en-nandumbi nĩngĩlĩ, “Desa 1 kilok timlala tĩmbĩmbi, siňgin komba dĩnguktĩ busukñeňguk.”⁵³ Eumbi, beulĩ ka-nandĩ-dakleňguk, wĩn 1 kilok timlala sĩnik Yesulĩ “Nĩñaña kĩndem dam kulak” wĩndĩn nĩnguk. Tĩmbi en gĩta amatam endok ilan kuňgĩlĩ endĩ gĩtĩktĩ Yesu nandĩ-kĩlĩktĩ tĩmĩnĩngĩlĩ.

⁵⁴ Yesulĩ Judia kwelan nanin Galili kwelan undane bĩ tombi, bĩndambo jimba kundit wĩn tĩmbĩmbi, nain tĩpet indaňguk.

5

Yesulĩ tuk ban baliliñnan ama no tĩmbĩ kĩndem daňguk

¹ Nain nĩtepek ñaumbi, Juda amatamdok gwĩlat no tĩmbĩ dumalaumbi, Yesulĩ Galili kwet bimbĩ, Jelusalem undane ñam pakuk.

² Jelusalem it kwettok saň yama nolok koi wĩn Sipsiplok Yama, * tĩmbi yama wolok ñasiňgan tuk ban no patak, wolok koi wĩn Judalok mandanjĩ plon Betesta kĩtiaň. Tuk ban walĩ palanda kĩt tambongot, †³⁻⁴ tĩmbi palanda wolok plon amatam jĩmbatsiat asup, wĩn amatam dausi sipsipmĩn, ba kesĩsĩ kolan ba pĩngĩpsĩ dalandaňguk endĩ pakĩlĩ. ‡

⁵ Ama no gwĩlat 38 gĩtik jĩmbat tĩkeňgukta endĩ bo wolok pakuk.

⁶ Yesulĩ tuk bannan ña tombi, ama wĩn kañbi ka-nandĩnguk, wĩn endĩ nain ombapgan wolok pakaňguk. Wĩndĩnda endĩ ñĩndĩn nĩ-nandĩmbi eňguk, “Dĩk kĩndem dauňdok nandĩ-galk tĩlaň ba?”⁷ Eumbi, ama jĩmbalattĩ tambane nĩnguk, “Wopum, tuktĩ sasik tĩmbĩmbi, notna nolĩ nepmu plaptaumbi, tuk gĩnaň pĩut ñak! Nĩmda tĩmbi, natnaňgan pĩmbĩlok gliňgliň tĩmbambi, dĩwĩn nolĩ napma klembi, dama pa paň.”

⁸ Wĩndĩn eumbi, Yesulĩ nĩnguk, “Dĩk mĩlapĩ, ipaka tĩkembĩ ñau.”

⁹ Tĩmbi wolongan ama walĩ kĩndem dambi mĩlapĩ, ipal tĩkembĩ ñaňguk.

Wĩn Sabat patnandĩ nainda wĩndĩn indaňgukta tĩmbi,¹⁰ Juda ama biesilĩ ama kĩndem daňgukta ñĩndĩn nĩ-gĩngĩnembĩ eňgĩlĩ, “Man Sabat yaň! Dĩk nĩtek tĩmbi endĩkñe manda wĩpi, ipaka tĩkembĩ ñalaň?”

¹¹ Eumbi tambane enguk, “Ama nep tĩmbĩ kĩndem dat endĩ ñĩndĩn nanĩk, “Dĩk ipaka tĩkembĩ ñau.”¹² Eumbi nĩ-nandĩngĩlĩ, “Ama nĩndĩ ‘Ipaka tĩkembĩ ñau’ ganĩk?”¹³ Gan Yesulĩ kĩmĩn wopum wolok pakĩlĩ endok boňgĩpsĩnan paikukta tĩmbi, ama kĩndem daňguktĩ en nĩn sĩnik wĩn nĩm nandĩ-ñĩmĩnguk.

¹⁴ Siňgi kandaň Yesulĩ ama wĩn tapma it saň jimba gĩnaň tĩmbĩ indaumbi nĩnguk, “Nandĩlaň, dĩk ip kĩndem daňgunda, yom nombo

* 5:2: Yama wolok sipsip yanaňgĩlim lo-pĩt pa tĩngĩlĩ. † 5:2: Nandĩ-tale amalĩ eaň, wĩn tuk ban wĩn wopum sĩnik, amalĩ tĩndĩn, tĩmbi ban wĩn palandalĩ tambĩlĩmbi, tuktĩ tambon tambon pakĩmĩk, tĩmbi palandalĩ tuk ban wĩn ep kle-gĩmbut pakuk. ‡ 5:3-4: Nandĩ-tale ama dĩwĩndĩ manda kusip no gamaňgot patak eaň. Wĩn ñĩndĩn, “Endĩ tuk sasik tĩmbektok mandĩ-pakaňgĩlĩ. Wĩn kusei ñĩndĩnda: nain no ba nola Wopumdok eňalo nolĩ tuknan pĩmbi, tuk tĩmbĩ sasik tĩnguk, tĩmbi nin endĩ tuk gĩnaň dama pĩlĩnguk endĩngot jĩmbat wĩn ba wĩn inda-semguk walĩ tale-semĩnguk.”

n+m t+mbekañ. N+m kañbi, m+lap wopum s+n+ik nol+ gepmek!”¹⁵ Eumbi, amal+ walinin p+m ña Juda ama bies+loñ ñambi, Yesul+ t+mb+ k+ndem dañguk w+nd+ñ eumbi nand+ñg+il+ñ.

Kunum Yambattok N+ñañ ba kuñgu sis+n+iktok kusei w+in Yesu en wakan

¹⁶ Yesul+ kundit wandis+ Sabat patnand+ nainda pa t+l+ñgukta t+mbi, Juda ama bies+li kusei k+m+pi, m+lap pa m+ñg+il+ñ. ¹⁷ T+mbi Yesul+ enlok ep t+nd+in kasopmeuktok ama bies+la ñ+nd+ñ enguk, “Bepnal+ yous+yous+ñgan kena ti-ta-kulakta t+mbi nak bo w+nd+ñgangot ti-ta-kuutat.” ¹⁸ Kusei wala t+mbi Juda ama bies+li Yesu w+li k+mbektok telak lonj+si+n+ik tañg+il+ñ. W+in end+ Sabattok end+ikñe manda lap+ikuk walañgot n+m. W+in end+ Kunum Yambatta “Bepna” eñguk, wal+ en t+mb+mbi, end+ Kunum Yambat g+it tuopset noñgan t+ñgukta t+mbi w+li k+mbektok telak lonj+ñg+il+ñ.

¹⁹ T+mbi Yesul+ ñ+nd+ñ tambane enguk, “Manda et wal+ biañgan s+n+ik. T+mbi ñ+nd+ñgot sanba: nak Kunum Yambattok N+ñañd+ natnalok nanand+inala nepek no t+mbettok tuop n+m. Tambo nokok Bepnal+ nepek nek t+mb+mbi kalet, w+ngot gumañ t+mbet. W+in Bept+ nepek nek pa t+lak, w+nd+ñgangot nak endok N+ñañd+ pa t+let. ²⁰ T+mbi end+ g+inañli nep kas+lembi, enlok ep t+nd+in g+it+ik w+in daut namum kañbi pa t+let. T+mbi s+nd+ ka-s+l+ikñembi, nanand+ kena t+nel+ñdok, end+ kundit g+it+ikñin daut namum kañbi t+mbetat, t+mbi wal+ kundit damañgan t+ñgot w+in makle t+nekal+ñ.

²¹ W+in ñ+nd+ñ: Bepnal+ ama k+mnan nanin ep t+mb+ m+lal+mbi, kuñgu emlak, w+nd+ñgangot nak endok N+ñañli bo ama ninda kuñgu emepi nand+let enda emlet. ²² T+mbi w+ngot n+m. Bept+ ama no n+m yamb+danlak. Tambo amal+ kuñgulok ba k+mk+mlok w+in eu taletale kena w+in Bept+ nokok k+tnanan k+m+it-taleñguk. ²³ W+in kusei ñ+nd+ñda: end+ enda kot g+ñg+it mañ g+it+ikt+ nak N+ñañda w+nd+ñgangot kot g+ñg+it namnel+ñdok nand+lak. No en g+ñg+inembi, nak N+ñan kot g+ñg+it n+m namlak, end+ Bep nan+ mukuk enda bo kot g+ñg+it n+m pa m+lak. ²⁴ W+in biañgan s+n+ik.

T+mbi ñ+nd+ñ sanba nand+w+it: nin end+ nokok mandana k+m+it-klombi, Bep nan+ mukuk en nand+ki+l+kti t+ñm+lak, end+ kuñgu tale-talen n+mnat w+in ikan palm+lak. W+in end+ damañgan k+mlok g+ñg+it kuñguk, gan kuñgu sis+n+ik wolok g+ñg+it ikan indambi kulak, t+mbi yom+inlok k+injan tambon n+m ombi-t+keukak. ²⁵ Manda wal+ biañgan s+n+ik.

T+mbi nak ñ+nd+ñ sanlet: nain indaup t+lak wolonda amatam endok g+inañj+ tip k+m+k+m+in end+ nak Kunum Yambattok N+ñañ nokok mandana nand+nekal+ñ. Biañgan ñak, nain w+in ikan indak, t+mbi mandana nand+dasiañd+ papat kwambiñgan kunekal+ñ. ²⁶ W+in kusei ñ+nd+ñda: nokok Bepna en kuñgu molomdi amatam ep t+mb+ kaik-taumbi, kuñgu ememlok gemb+in palm+lakta, t+mbi nak endok N+ñañd+ w+nd+ñgangot t+mbettok end+ gemb+in w+in naka bo namguk. ²⁷ T+mbi nak Ama Sis+n+ikta t+mbi end+ nak amatam yamb+danbettok ikan nanbi taleumbi, end+ kuñgulok ba k+mk+mlok manda w+in nak ewa taleukak.

²⁸ S+nd+ wala nanand+ kena nombon n+m t+nekal+ñ, w+in kusei ñ+nd+ñda: nain indaukuk wolonda semb+semb+in g+it+ik end+ nokok mana malap nand+mbi, ²⁹ sumj+ binekal+ñ, w+in k+ndem t+nd+ end+

mɪlapi, kuɲgu kwambiñ kunekaliñ, tɪmbi kolan tɪndɪ endɪ mɪlapi, nak mandanjɪ ewa taleumbi, endɪ kolanjɪlok tambon ombi-tɪkenekaliñ. ³⁰ Nak natnalok nanandɪnala nepek no tɪmbeptok tuop nɪm. Wɪn Bepnalɪ nɪtek nanlak, wolok tuopgan nak amatam pa yambi-danɪ tɪlet. Tɪmbi nak telak dɪndɪm plon yambi-danɪ tɪlet, wɪn kusei ñɪndɪñda: nak natnalok nanandɪna nɪm kɪmɪt-klelet, tambo Bep nanɪ-mukuk endok man taɲgonembi kɪmɪt-klelet.”

Yesulok kusal tɪmbɪ inda-dakleuktok asup patak

³¹ Tɪmbi Yesulɪ yousɪmbi, ama biesɪla enguk, “Tɪkap nak noɲganlɪñgot natnalok kusatna e-daklewamda, sɪndɪ wala nandum biaɲgan nɪm tɪlak. ³² Gan kusatna e-daklelok no patak, wɪn Bepna en wakan. Tɪmbi nak ñɪndɪñ nandɪ-daklelet: endɪ manda nokok plon elak walɪ biaɲgan sɪnɪk tɪlak.

³³ Tɪmbi sɪnɪ nokok kusatna tɪmbɪ inda-daklenelɪñdok ama enɪmulɪmbi, endɪ Yoane tuk i-sem-i-semloñ ñam nɪ-nandɪñgɪlɪñ, wolonda Yoanelɪ kusatna sɪsɪnɪk wɪn sanɪ-dakleɲguk. ³⁴ Natna kusatna inda-dakleuktok endok ba ama nolok mandan plon nɪm panjaɲganelet, ganmek sɪndɪ Yoanelok mandan nandɪ-dasiumbi, Kunum Yambatti kolanjɪlok kɪnjannan nanin sapma tɪkeuktok nak Yoanelok mandan wɪn sanɪ-kaiakta tɪlet. ³⁵ Sipalaktɪ duapi kolɪ salelak, wɪndɪñgan Yoanelɪ nokok kusatna tɪmbɪ sale-samumbi, sɪnɪ nain dumangan endok mandanla tɪmbi nandɪ-koɲgomnat sɪlɪsɪlɪ wopungan tɪñgɪlɪñ.

³⁶ Kusatna tɪmba inda-dakleuktok nepek no pat-namlak, tɪmbi walɪ Yoanelok mandan maklelak. Wɪn nokok Bepnalɪ nak kena tɪmba taleuktok namguk, wɪn nak kundit pa tɪlet, walɪ wakan endɪ nak nanɪmulɪmbi indaɲgut wɪn tɪmbɪ inda-daklelak.

³⁷ Tɪmbi wɪngot nɪm. Bepna nanɪ-mukuk endɪ bo kusatna tɪmbɪ inda-daklelak. Sɪndɪ nain nola endok man malap nɪm nandɪñgɪlɪñ, ba endok walan nɪm kaɲgɪlɪñ. ³⁸ Tɪmbi endok mandan sɪndok gɪnaɲjɪ gɪnaɲ nɪm nandɪ-dasiu patak, wɪn kusei ñɪndɪñda: endɪ nak wakan nanɪmulɪmbi indaɲgut, ganmek sɪndɪ nokok mandana nɪm nandɪ-kwambiñ dañ.

³⁹ Sɪndɪ kuɲgu taletalen nɪmnat wolok telak wɪn manda youyoulɪn gɪnaɲ tɪmbɪ inda-samektok nandañda tɪmbi manda wɪn pinat-lonjɪ kena pa tɪ-kɪlɪñ eañ, tɪmbi manda walɪ wakan nokok kusatna eu daklelak, ⁴⁰ gaɲgan sɪndɪ gɪñgɪnembi, nak sep tɪmba paɲgɪtaumbi, kuɲgu sɪsɪnɪk wɪn kasɪlenelɪñdok nokoñ nɪm pa bañ.

⁴¹ Amalɪ kot gɪñgɪt namañ ba nɪm namañ, nak wala nandɪ-koɲgom nɪm pa tɪlet. ⁴² Gan sɪndok kandañla wɪndɪñ nɪm. Nak nandɪ-kɪlɪñ tɪ-sambi, sambɪ-nandɪ-daklelet, wɪn sɪndok gɪnaɲjɪlɪ Kunum Yambat nɪm kasɪleañ. ⁴³ Neta, nokok Bepnalɪ nanɪ-mulɪmbi, endok kɪnjannan sɪndoñ bɪɲgut, ganmek sɪndɪ sɪñgi wɪwɪt pa tɪ-namañ. Gan tɪkap ama nolɪ enlok nanandɪnla sɪndoñ bɪlakta, sɪndɪ not pa tɪñmañ. ⁴⁴ Sɪndɪ nosiilɪ kot gɪñgɪt samañ wala nandɪ-koɲgom pa tañ, gan Kunum Yambat noɲgan sɪnɪktɪ kot gɪñgɪt samektok sɪn gembɪ nɪm pa kokañ. Wɪndɪñda tɪmbi sɪndɪ nɪtek nokok mandana nandɪ-kwambiñ danelɪñ?

⁴⁵ Bepnalok dainan nindɪ sɪnɪk mandalɪ sep youpi sanɪ-kolaukak? Wɪn nak nɪm! Sɪndɪ wɪndɪñ nɪm nandɪ-namnekalɪñ. Wɪn ama sɪndɪ sep kɪmɪlektok nandɪ-kwambiñ dañ, wɪn Mose en wakan mandalɪ sep youlekak! ⁴⁶ Endɪ nokok plon manda youkuk, wala tɪmbi tɪkap sɪndɪ

endok mandan nandi-kwambiñ daumda, nokok mandana bo nandi-kwambiñ daneliñ. ⁴⁷ Gan tikap sindi Moseli manda youkuk win nim nandi-kwambiñ dañda, nokok mandana nitek nandi-kwambiñ daneliñ?”

6

Yesuli ama 5,000 wakit tam git gwañgwa bisat nanañ ep towiñguk (Matayo 14:13-21, Maleko 6:30-44, Luka 9:10-17)

¹ Tĩmbi Yesuli Galili kwelan undanem bi pakap, nain nola kikeñ tikembi, Galili tuk guañ, wolok koi no Taibelias, win dikĩembi, tombon kandañ gwañgwañii gita wandiñ ñañguk. ² Tĩmbi amatam kimin wopumdi Yesuli jimba kundit ama jimbatsiatta ti-semliñguk win pa kayañgiliñda tĩmbi, en kle-gimigim embi ñañgiliñ. ³ Tĩmbi Yesuli tambon kandañ ña tombi, kwet jañgin nolok lombi, gwañgwañii gita pip pakuk. ⁴ (Nain wolonda Juda amatamdok gwilat wopum no, koi Kamaikamai gwilat, wali dumalañguk.)

⁵ Tĩmbi Yesuli deium ñaumbi, amatam kimin wopum endoñ bĩmbi yambĩmbi, Filipta ni-nandiĩmbi eñguk, “Nĩndi nanañ denanin tuambi, amatam ñandin siki ep towineñ?” ⁶ (Endi amatam ep towiuktok nandi-sambat ikan tiñguk, gan Filiptok nanandi-kiliktin ka-nanduktok wĩndiñ eñguk.) ⁷ Tĩmbi Filipti tambane niñguk, “Tikap nĩndi kena tĩmbi, sandap 200 wolok tuan pat-nimunda, minem wali plaua nanañ tuanambi, amatam noñgan noñganli lakatgot naneliñda, wali gama tuop nim ti-semek.” ⁸ Tĩmbi Yesulok gwañgwa no koi Andlu, Simon Petlolok kwayañ, endi Yesu ñĩndiñ niñguk, ⁹ “Gwañgwa no ñin patak, endok plaua nanañ win bali kwilanli tĩndin kit tambongot git mikbalak sinjin tipet palmilak. Gan plaua git mikbalak wandin wali amatam asupgan pakañ nitek tuop ti-semek?”

¹⁰ Tĩmbi Yesuli gwañgwañii enbĩmbi, endi amatamdi pip patneliñdok enbĩmbi pipakiliñ. (Kwet wolok kli asup pakuk.) Tĩmbi ama endok kwĩnakwinatsi win 5,000 ba nitepek. ¹¹ Tĩmbi Yesuli plaua nanañ win epbi, Kunum Yambat weñmĩmbi, amatam wolok pipakiliñ enda dani-semneliñdok gwañgwañiila emguk. Emu taleumbi, mikbalak tipetta wĩndiñgangot tiñguk. Tĩmbi amatamdi nandi-galksilok tuop epbi nañgiliñ. ¹² Na tokĩeumbi, Yesuli gwañgwañiila enguk, “Nanañ nambĩmbi, dip pat-ta-ñalak win kiulit! Nim kañbi, binam pap kolauk.” ¹³ Wĩndiñda endi amatamdi nanañ na-tilap biñgiliñ win kiukiliñ, win plaua nanañ kit tambongot wolok dipdipi sandiñ lik 12 tokĩeñgiliñ.

¹⁴ Amatamdi Yesuli jimba kundit win tĩmbim kañgiliñda tĩmbi manda ñĩndiñ eu satañguk, “Biañgan siki, Kunum Yambatti plofet ni-mulim kwelan indauktok een * win ama ip ñakan siki!” ¹⁵ Endi wĩndiñ eumbi, Yesuli yambi-nandiñguk, win amatamdi en kaikgan tikembi, ama wapmañji wĩndiñ mambi ilektok nandi-sambat tiñgiliñ, wala tĩmbi endi yambik bimbi, bĩdambo engan kwet jañginan loñguk.

Yesuli tuk guañ plon yalimbi ñañguk (Matayo 14:22-27, Maleko 6:45-52)

16 Timlala t̄mb̄mbi, Yesulok gwañgwañiil̄ kwet jañḡnnan nanin tuk gwañnan p̄mbi pak̄l̄ñ. 17 Pakap, kwet k̄l̄m eumbi, Yesul̄ endoñ gama n̄m b̄ñgukta t̄mbi endi k̄ikeñ plon lombi, tuk guañ d̄k̄ñembi, ña Kapaneam kandañ ñanepi ñañḡl̄ñ. 18 Ñañl̄mbi, sasale wopum b̄mbi, tuk pend̄l̄mbi, tuktok gemb̄ndi wopumgan m̄lakuk. 19 Endi 5 ba 6 kilomita wolok tuop k̄indit ñambi kañḡl̄ñ, w̄n Yesu kes̄kti tuk plon yaliyali b̄mbi, k̄ikeñ t̄mb̄ dumalaum kañbi m̄s̄ñḡl̄ñ. 20 Gan Yesul̄ enguk, “Ñin natna s̄nik, n̄m m̄s̄inel̄ñ.” W̄nd̄ñ eumbi, 21 gwañgwañiil̄ k̄ikeñ ḡnañ nañḡp lonel̄ñdok nandi-koñgom t̄ñḡl̄ñ, t̄mbi wolongan k̄ikeñdi kwet ñanepi ñañḡl̄ñ wand̄ñ ña suañguk.

Kuñgulok nanañ biañgan s̄s̄nik w̄n Yesu en wakan

22 Kwet salaumbi, amatam tuk guañ tambon kandañ gamañgot pak̄l̄ñ endi ka-nandi-tomḡl̄ñ, w̄n “Desa k̄ikeñ noñganl̄ñgot ñolok pakuk, gan Yesul̄ wolok plon n̄m loñguk. W̄n gwañgwañiil̄ n̄s̄ñgot wolok plon lombi ña-taleñḡl̄ñ.” 23 T̄mbi k̄ikeñ d̄w̄ndi Taibelias it kwelan nanin b̄mbi, Yesul̄ Kunum Yambat weñm̄mbi, amatam nanañ ep towiñguk kwet wolok ñas̄ñgan b̄ tomḡl̄ñ.

24 T̄mbi amatamdi ka-nandi-tomḡl̄ñ, w̄n Yesu ḡt gwañgwañiil̄ kwet wolok nombon n̄m pak̄l̄ñ, wala t̄mbi endi k̄ikeñ wand̄ñ b̄ tomḡl̄ñ wolok plon lombi, Yesu lonj̄nepi Kapaneam it kwelan ñañḡl̄ñ. 25 Ñambi, Yesu en tuk guañ tambon kandañ t̄mb̄ indaumbi, n̄-nandi t̄mbi eñḡl̄ñ, “Endaut, d̄k̄ dawanda ñand̄ñ b̄ñ?” 26 T̄mbi Yesul̄ e-nandiñj̄ w̄n nandi-k̄imnemi, ñ̄nd̄ñ tambane enguk, “Ba s̄ndi nak jimba kundit asup t̄mbam kañbi, kusatna nandi-dakleñḡl̄ñda t̄mbi nep lonjañ ba? W̄n biañgan n̄m! Nak sanlet, w̄n s̄ndi nandi-galks̄lok tuop nanañ na tokñeñḡl̄ñ, walañgot t̄mbi nep lonjañ.

27 S̄ndi nanañ kolalak wandin kas̄lenel̄ñdok kena boñḡt n̄m t̄nekal̄ñ. Tambo s̄ndi nanañ wali sep t̄mbi kaiktaumbi, kuñgu taletalen n̄mnat samlak w̄n kas̄lenel̄ñdok ḡñḡnembi, kena boñḡt t̄nekal̄ñ. T̄mbi nak Ama S̄s̄nikti nanañ wakan sametat, w̄n kusei ñ̄nd̄ñda: Bep Yambatti nak w̄nd̄ñ t̄mbettok nanb̄ taleñguk.” 28 W̄nd̄ñ eumbi, endi n̄-nandiñḡl̄ñ, “Ale, n̄ndi Kunum Yambattok kenan t̄neñdok n̄tek s̄nik t̄lok?” 29 Eumbi tambane enguk, “Kunum Yambat endi ñ̄nd̄ñ t̄nel̄ñdok nandi-samlak: s̄ndi endi ama nin n̄mul̄m p̄ indañguk, w̄n natna nandi-k̄l̄kti t̄-nam-ta-kunekal̄ñ.”

30-31 Amatamdi manda w̄n nandi t̄mbi, ñ̄nd̄ñ n̄-nandiñḡl̄ñ, “Ale, d̄k̄ jimba kundit nek s̄nik no t̄mb̄m kañmek, d̄k̄ manda biañgan elañ w̄n gumañ nandi-kwamb̄ñ daneñ? W̄n ñ̄nd̄ñ youyoul̄n patak, ‘Endi nanañ kunum ḡnañ nanin emum nayañḡl̄ñ,’ * wala t̄mbi Mose endila n̄ndok bep pañniila nanañ koi mana w̄n kwet s̄laninnan emumbi nayañḡl̄ñ. W̄nd̄ñda d̄tna kundit engano nek s̄nik dau n̄metañ?” 32 Eumbi tambane enguk, “Endi nanañ w̄n nayañḡl̄ñ w̄n biañgan s̄nik, gan nak ñ̄nd̄ñ sanba: nanañ kunum ḡnañ nanin emguk w̄n Mose n̄m. Tambo nokok Bepna en wakan nanañ s̄s̄nik w̄n kunum ḡnañ nanin pa samlak. 33 W̄n kusei ñ̄nd̄ñda: nek ñali kunum ḡnañ nanin p̄mbi, kwelalok amatam kuñgu s̄s̄nik emlak, wali nanañ biañgan s̄s̄nik Kunum Yambat en pa samlak wakan.”

* 6:30-31: Naimaia 9:15, Kap 78:24, 105:40

³⁴ Eumbi niñgilañ, “Wopum, dik nain tuop nanañ w+n nimekañ.”

³⁵ Eumbi enguk, “Kuñgu sisinik wolok nanañ w+n natna wakan. No en nokoñ b+mbi, nep yousimbi, nandi-kilikti ti-namlakta, endok g+nan tipm+nl+ nanañ tukta nombo n+m kimbekak.

³⁶ Gan nak sangut wolok tuop sindi nokok kusatna ikan nambi-nandañ, gañgan n+m nandi-kilikti tañ. ³⁷ Bepnal+ amatam nokok kitnanan yap+tak, endi git+kti nokok kandañ bi-talenekaliñ. T+mbi nokok kandañ bañ w+n nak endoñnan nanin no n+m ep kleutat. N+m sinik. ³⁸ W+n kusei niñd+ñda: nak natnalok mana tañgoneupi kunum g+nañ nanin kwelan niñ n+m piñgut. Tambo Bepnal+ nani-mukuk endok man mandan tañgoneuttok indañgut. ³⁹ T+mbi endok man mandan w+n niñd+ñ: amatam nokok kitnanan yap+it-taleñguk, endoñnan nanin wali no n+m pait-talenekaliñ. Tambo nak endi git+ik ep kamaimbi, nain taletalennan k+mnan nanin epma m+lat-talenekaliñ. ⁴⁰ W+n Bepnal+ niñd+ñ indauptok nandi-galk talak: amatam nin endok Niññañ nokok kusatna nambi-daklembi, nandi-kilikti ti-namañ, endi git+ik kuñgu taletalen n+mnat w+n kasilenekaliñ, t+mbi nain taletalennan natna mek k+mnan nanin epma m+latnekal+ñ.”

⁴¹ Yesuli “Nanañ kunum g+nañ nanin piñguk w+n natna” w+ndiñ eñgukta t+mbi, Juda ama bies+li kusei k+mipi, endok plon e-balep t+mbi, ⁴² nis+ñgan e-nandi t+mbi eñgilañ, “En Yesu yañ, Joseptok niññañ w+n, t+mbi niñd+ endok meñ beu nandi-semam+ñ! Nitakta t+mbi ama wandin wali kunum g+nañ nanin kwelan piñguk w+ndiñ pa elak?”

⁴³ Eumbi tambane enguk, “Sindi sinlok boñg+psinan e-balembalep nombo n+m t+mbit. ⁴⁴ Bep nin nak nani-mukuk en amatam nokoñ n+m yanañg+mda, ama noli nokoñ b+mbi, nep kle kunel+ñdok tuop n+m. T+mbi nain taletalennan natna mek k+mnan nanin ep t+mba m+latnekal+ñ. ⁴⁵ Plofet amal+ manda youk+liñ wolok g+nañ niñd+ñ youyoulin patak, ‘Kunum Yambatti amatam git+ik eni-daut ti-sembi, nanandi emekak.’ ✧ W+ndiñda t+mbi amatam Bepti nanandi emlak w+n nandi+mbi nandi-dasiañ, endi git+kti nokoñ b+mbi, nep kle kuañ.

⁴⁶ Ama noli Bep daili kañguk w+ndiñ n+m sanlet. W+n nak Bep git kukap kwelan pi indañgut, nak noñgand+ñgot en kañgut. ⁴⁷ W+n biañgan sinik. T+mbi niñd+ñ sanlet: nin endi nandi-kilikti ti-namkulakta, endi Bep git papat kwambiñgan kulak. ⁴⁸ Kuñgu sisinik wolok nanañ w+n natna wakan. ⁴⁹ Sindok bep pañjiili kwet silaninnan kuñ+pi, nanañ koi mana kunum g+nañ nanin piñguk w+n nayañg+liñ, gañgan endi sembi-taleñg+liñ. ⁵⁰ Gan nanañ sisinik kunum g+nañ nanin piñguk wali mana wandin n+m. Tambo nin endi nanañ wakan nalak, endi n+m sembekak.”

⁵¹ Yesuli yousimbi enguk, “Nanañ kunum g+nañ nanin pi+mbi, kuñgu sisinik w+n pa samlak w+n natna wakan. No en nanañ w+n pa nalakta, endi papat kwambiñgan kuukak. Nanañ w+n nokok piñg+pn, t+mbi kwelalok amatamd+ papat kwambiñgan kunel+ñdok nak tapma ti-semetat.”

⁵² Yesuli w+ndiñ eñgukta t+mbi Juda ama bies+li g+nañ+ komba d+umbi, kusei k+mipi, nis+ñgan e-tañan t+mbi, niñd+ñ eñgilañ, “Ama wandin wali enlok piñg+u n+nda n+mum naneñdok telak no n+m patak!” ⁵³ Eumbi enguk, “Manda et wali biañgan sinik. T+mbi niñd+ñgot sanlet: t+kap sindi Ama Sisinik nokok piñg+pn git wekatna n+m

nanekaliñda, kuñgu sisinik wali nim pat-samekak. ⁵⁴ Gan nokok piñgipna git wekatna na-ta-kulakti kuñgu taletalen nimnat win ip palmilak, timbi nain taletalennan natna en kimnan nanin timba mlalekak. ⁵⁵ Win kusei ñindiñda: nokok piñgipna git wekatna wali nanañ tuk sisinik. ⁵⁶ Windiñda timbi nin endi nokok piñgipna git wekatna na-ta-kulak, endi nakita gali-kwambiñ dambi kulak, timbi nak en gita gali-kwambiñ dambi kulet. ⁵⁷ Bep kuñgu molomdi nanimupi, kuñgu namgukta timbi kulet. Windingangot nin endi nak nep na-ta-kulakta, nak kuñgu sisinik win ip pa miletta timbi endi papat kwambiñgan kuukak. ⁵⁸ Nanañ kunum ginañ nanin piñguk win natna wakan. Nanañ ñali bep pañdi nanañ koi mana win nambi, kukap sembiñgilañ wandin nim. Tambo nin endi nanañ ñin pa nalakta, endi papat kwambiñgan kuukak.”

⁵⁹ Yesuli Kapaneam it kwelan papi, it kiyau ginañ amatam eni-daut ti-semguk, wolonda endi manda windiñ eñguk.

Manda kuñgu taletalen nimnat win timbi inda-nimlak wolok kusei win Yesu en wakan

⁶⁰ Amatamdi Yesuli enlok piñgu git wekai nanala manda eum nandimbi, en kle-kuñgilañ, endoñnan nanin asupti ñindiñ eñgilañ, “Manda ñin mlap sinik yañ. Nindi sinik kindem nandi-dasiuk?” ⁶¹ Gan endi e-balep windiñ tiñgilañ win Yesuli enlok ginan ginañ ikan nandi-daklembi enguk, “Manda wali sindok nanandi-kiliktiñji timbi kolalak ba? ⁶² Windiñda timbi tikap sindi nak Ama Sisinikti dama pakutnan undane lowambi nambineliñda, nitek nandi-namneliñ? ⁶³ Win Kunum Yambattok Woiñ wali wakan kuñgu sisinik win samlak, timbi kwelan ama noli wolok sep plaptauktok tuop nim. Win natna manda sani-talelet wali sep timbi pañgitaumbi, sindi Woiñ wakiti kuñgu sisinik win gumañ kasileañ. ⁶⁴ Ganmek sindoñnan nanin diwindi nokok mandana nim nandi-dasiañ.” (Yesuli manda win eñguk win kusei ñindiñda: endi kenan kusei kimikuknan ikan yambi-nandi-dakleñguk, win ama nindi en nim nandi-kilikti tiñmñgilañ, ba nin sinikti en kanjikñiilok kisinan kimilekak.) ⁶⁵ Timbi yousimbi enguk, “Amatam diwindi nokok mandana nim nandi-dasiañda timbi nak ñindiñ ikan sanit: tikap Bepti ama no nim nandi-taleñmekta, endi nokoñ bimbibi, nep kle-kuuktok tuop nim.”

⁶⁶ Yesuli manda windiñ eu taleumbi, en kle-kuñgilañnan nanin asupti en siñgi wilim ñambi, en gita nombo nim kuñgilañ. ⁶⁷ Windiñda timbi Yesuli gwañgwañii 12 eni-nandimbi eñguk, “Ba sindi bo nak nambik bimbi, ñanepi nandañ ba?” ⁶⁸ Eumbi, Simon Petloli tambane niñguk, “Wopum, nindi dik gambineñda, nindoñ sinik ñaneñ? Neta, manda kuñgu taletalen nimnat win timbi inda-nimlak win dik noñgandiñgot pa ninilañ. ⁶⁹ Timbi nandi-la ikan gambi-nandi-daklembi, nandi-kwambiñ damiñ, win dik wakan Kunum Yambatti gep danbi ganimuk.”

⁷⁰ Timbi Yesuli tambane enguk, “Natnañgan gwañgwa 12 sep kasileñgut. Ganmek sindoñnan nanin noli kolan molomdok giñgit kulak.” ⁷¹ Windiñ eñguk win Simon Iskaliottok niñañ Judas enda eñguk. Win kusei ñindiñda: Judas endi gwañgwa 12 endoñnan nanin no, ganmek endi Yesu kanjikñiilok kisinan kimilepi tiñguk.

7

Yesulok kwayañiili en nîm nandi-kiliktî tîñmîñgîlîñ

¹ Wolok siñgi kandañ Juda ama biesîlî Yesu wîlî kîmmelîñdok telak lonjîñgîlîñda tîmbi, endî Judia kwelan nombo nîm kuñgulok nandiñmbi, Galili kwet wandîñ kandañ kle-gîmbut ñambi kuñguk.

² Tîmbi Juda amatamdok gwîlat no, wîn gonjala it gînañ papattok gwîlat * walî dumalañguk. Gwîlat wîn Jelusalem indauptok tîñgukta tîmbi, ³ Yesulok kwayañiili ñîndîñ nîñgîlîñ, “Dîk ñalinin pîmbi, gwîlatta Judia kwelan ñambi, kundit engano pa tîlañ wîn wolok tîmbekañ. Wîndîñda amatam gep kle-kuañ endî wîn gumañ kanelîñ. ⁴ Neta, kot gîñgît tîkeuktok nandiłaktî kena pat-sembin nîm pa tîlak. Dîk kundit wandin pa tîlañda tîmbi, kwelan kuañ gîtik enda dîkok kusaka tîmbî inda-dakle-semun.” ⁵ (Yesulok kwayañiili bo en Mesia sînik wîn nîm nandi-kwambiñ dañgîlîñda tîmbi manda wîndîñ eñgîlîñ.) ⁶ Wîndîñda Yesulî tambane enguk, “Nokok nainna gama nîm indañguk, gan sîndîla gwîlatta nain no ba nola ñanepi ñanelîñ, walî bo kîndemgot. ⁷ Wîn kwelalok gîñgîtîñiilî kusei nîmnat nîtek tîmbi sambî-kunjît tîsamnelîñ, gan nakta endok kunditsî kolan wîn ewa dakle-ta-kuletta tîmbi, endî nambi-kunjitta pa tî-namañ. ⁸ Sîndî sîngan gwîlatta Jelusalem ñanekalîñ, gan nakta nainna gama nîm indañgukta tîmbi nîm ñautat.” ⁹ Wîndîñ embi, Galili kwelan wîñgan pakuk.

Yesulok mandan ba kundil wîn Kunum Yambattoñnan nanin

¹⁰ Yesulok kwayañiilî Jelusalem gwîlatta ña-taleumbi, endî bo ñañguk, gan endî indañgan nîm ñañguk, endî pat-sembin gitañgitak ñañguk. ¹¹ Tîmbi gwîlat wolonda Juda ama biesîlî en lonjîmbi, “Ama wîn dek?” embi, e-nandi-ta-kuñgîlîñ. ¹² Tîmbi kîmîn wopumdok boñgîpsînan asuptî Yesulok plon manda janjat eñgîlîñ. Dîwîndî “Endî ama kîndem” wîndîñ eumbi, dîwîndî ñîndîñ eñgîlîñ, “Nîm, endî amatam nanandîñjî tîmbî kamalalak.” ¹³ Gan Juda ama biesîla mîsîñgîlîñda tîmbi ama nolî Yesulok plon manda indañgan no nîm eñgîlîñ.

¹⁴ Gwîlat ip palîm boñgîptaumbi, Yesulî tapma it sañ jimba gînañ lombi, kusei kîmîpi, amatam enî-daut tî-semguk. ¹⁵ Tîmbi Juda ama biesîlî endok mandan nandiñmbi, nanandî kena tîmbi eñgîlîñ, “Endîkñe manda nandi-tale ama nolî en nîm nî-daulîmîñguk, gan nîtek tîmbi nandiñandi wopum wandin palmîlak?” ¹⁶ Wîndîñ eumbi, Yesulî tambane enguk, “Nak nanandî emlet wîn natnaloñnan nanin nîm, wîn Kunum Yambat nîndî nani-mukuk endoñnan nanin. ¹⁷ Tîmbi no endî Kunum Yambattok man kîmît-kleuptok nandiñmbi kîmît-klelak, endî ka-nandi-dakleukak, wîn nanandî walî denanin sînik, wîn Kunum Yambattoñnan nanin, ba ama sîlanin no nomîk natnalok nanandînala pa elet. ¹⁸ Enlok nanandînla manda elaktî enlok koi gîñgît tîkelouptok wîndîñ pa tîlak. Gan nin endî nî-mukuk endok koi gîñgît tîkelouptok kena tîlak, endî biañgan molom, julûñit endok kandañ no nîm palmîlak.

¹⁹ Moselî Kunum Yambattok endîkñe mandan sîndok bep pañjiila enî-daut tî-semguk wîn pat-samlak, gañgan sîndoñnan nanin nolî manda

* **7:2:** Bep pañjiilî kwet sîlaninnan kuñpi, sel isî gînañ dou-mîlat tîñgîlîñ, nain wîn nandi-kaiktanelîñdok Juda amalî gonjala it gînañ papattok gwîlat wolonda gonjala it kîndipi, wolok dou mîlat tîñgîlîñ (Wok Pris 23:33-36,39-43, Lo 16:13-16).

gítik wín no ním kím+kleañ. Wíndiñda tímbi síndi kusei nehta nak sín+k nepbi, níl+m kím+bettok telak lonjañ?”²⁰ Eumbi, kím+n gít+ktí tambane níñgíliñ, “Níndi gwíli kím+beñdok telak lonjilak? Yal kolandí p+gamumbi, e-kamakama tílañ!”²¹ Eumbi enguk, “Nak Sabat patnandí nainnan kundit engano noñgan tíñgutta tímbi, síndi gítik wala nandum píumbi, nanandí kena tañ.”²² Síndok kandañ, síndi níñañjiilok síñginjí díp gwílap wín Sabat patnandí nainnan bo pa dombañ, Moseli bep pañjiila enguk wolok tuop. (Gan dombi kundit telak wín Moseloñ nanin ním, wín síndok bep pañjiiloñ nanin.)²³ Tík+ap síndi Moselok endí+kñe mandan wín ním wítnelíñdok níñañjiilok síñginjí díp gwílap wín Sabat patnandí nainnan bo kíndem pa dombañda, nítek tímbi síndi nak Sabat patnandí nainnan ama nolok síñgin gítik tímba kíndem da-taleñguk, wala gimbit tí-namañ? ²⁴ Síndi yop tambí, ama dausíliñgot yambí-danbí, yom plon nombó ním yapítnekalíñ. Tambo síndi nek walí Kunum Yambattok dainan dándím sín+k wolok tuop ama yambí-danbí, dándím+gan tínekalíñ.”

Amatamdí Yesu en Mesia ba ním wala gíñañ típet tíñgíliñ

²⁵ Wolonda Jerusalem nasi díwíndí kusei kímípi, nísiñgan Yesulok plon níndíñ e-nandí tímbi eñgíliñ, “Níndok ama biesíli ama wíwíttok nandañ wín ñakan bek. ²⁶ Nítek tímbi endí ñolok indañgan ípi, manda samakgan elak, tímbi ama biesíli enda manda no ním níañ? Ba endí en Mesia sín+k wíndíñ biañgan nandí-ñímañ bek? ²⁷ Gan nítek? Mesia en indaumek, endí denanin wín no ním nandíñmínekalíñ, gan níndíla ama ñolok il kusei wín nandíñmamíñ.”

²⁸ Wíndíñda tímbi Yesulí tapma it sañ jimba gíñañ amatam ení-daut tí-semñípi, manda tambon níndíñ wopumgan eu píñguk, “Síndi nokok kusatna nandí-nambí, nak denanin wín biañgan nandí-namañ ba? Gan nak natnalok nanandí+nala ním bí indañgut. Tambo nin nak naní-mukuk, endí biañgan molom sín+k. Síndíla en ním nandíñmañ, ²⁹ gan nakta en nandí-kíliñ tíñmílet, wín kusei níndíñda: nak en gíta palambí naní-mulímbi, pí indañgut.”

³⁰ Yesulí Kunum Yambattoknan nanin píñguk wíndíñ eñgukta tímbi ama díwíndí en tíkenepi tí-tílakíliñ, gan endok kím+kímlok nainí+n gama ním indañgukta tímbi, amalí en tíkenelíñdok tuop ním. ³¹ Ganmek kím+n gít+ktí endok boñgípsínan amatam asuptí Yesu en Mesia sín+k wín nandí-kwambíñ dambí, nísiñgan níndíñ eñgíliñ, “Ama ñalí Mesia wandin indambí, jimba kundit asup pa tílak! Ama nolí indam, en makleuktok tuop ním bek ya.”

³² Kím+n gít+ktí Yesulok plon manda janjat wíndíñ eumbi, Falisi amalí wín nandímbi, tapma ama biesíla enbímbi, endí tapma ittok kamaikamai ama díwín yakan ení-mulímbi, Yesu tíkenepi níñgíliñ.

³³ Tím+bi Yesulí eñguk, “Nak nain dumangangot sín gíta gama paletat. Pakap, naní-mukuk endoñ undane ñawambí, ³⁴ síndi nak nep lonjímbi, ním nambínekalíñ, tím+bi nak paletatnan síndi ñanelíñdok tuop ním.”

³⁵ Wíndíñ eumbi, Juda ama biesíli nísiñgan níndíñ e-nandíñgíliñ, “Níndi en lonjímbi ním kanekamíñ, wíndíñ elakta tím+bi endí dendíñ ñaupí elak? Ba endí níndok notní díwín papusenem papi, Grik amalok boñgípsínan kuañ endoñ ñambí, Grik ama ení-daut tí-semepi elak ba?

³⁶ Tím+bi níndí lonjínekamíñ, gan ním kanekamíñ, tím+bi níndí endí

palekakan ñaneñdok tuop nîm wîndîñ elak, manda wolok kusei wîn nîtek?”

Kuñgulok tuk biañgan sisinik wolok kusei wîn Yesu en wakan

³⁷ Gonjala it gwîlat wolok nain taletalen walî loloñ sînik. Sandap wolonda Yesulî tapma it sañ jimba gînañ mîlap ipi, kîti-kolî pîumbi eñguk, “No en tukta kîmlakta, endî nokoñ bîmbi nambîn! ³⁸ Kunum Yambattok mandan youyoulîn patak, wolok tuop nin endî naka nandî-kîlîktî tî-namlakta, ‘tuk en tîmbî kaiktauktok walî endok gînan gînañ tokîe map pîne-ta-ñaukak.’” ³⁹ Yesulî tuktok plon eñguk, wîn endî Dîndîm Woñlok plon eñguk. (Wîn Yesu nandî-kîlîktî tî-ñîmañdî Woñ wîn kasîlenepi tîñgîlîñ, gan nain wolonda Kunum Yambattî Yesulok pipapal engano patak wolok undane louktok gama nîm tîke-loñgukta tîmbi Dîndîm Woñ gama nîm nî-mulîmbi, kwelan pîñguk.)

⁴⁰ Yesulî wîndîñ eumbi nandîñgîlîñ, wolonda dîwîndî ñîndîñ eñgîlîñ, “Biañgan sînik, ama ñalî pofet indaindalok een ip en wakan.” ⁴¹ Tîmbi dîwîndî eñgîlîñ, “Endî Mesia sînik.” Gan dîwîndî ñîndîñ eñgîlîñ, “Nîm ya! Mesialî Galilî kwelan nîm indauktok een! ⁴² Manda youyoulîn patak walî ñîndîñ elak: Mesialî Devittok kombîlin, tîmbi endok il kusei Betleem wandîñ indaukak.” ⁴³ Wîndîñda tîmbi amatamdi Yesu en nin wala embi tambîkîlîñ. ⁴⁴ Tîmbi dîwîndî en tîkenelîñdok nandî-galk tîñgîlîñ, gan ama nolî en nîm tîke-kañgîlîñ.

Juda ama biesîlî gîñgînembi, Yesu nîm nandî-kîlîktî tîñmîñgîlîñ

⁴⁵ Tîmbi tapma it kamaikamai amalî undanembi, tapma ama biesî gît Falisi amaloloñ ña tombîmbi, endî enî-kañbi eñgîlîñ, “Kusei nekta sîndî en nîm tîke nañgîpi bañ?” ⁴⁶ Eumbi tambane engîlîñ, “Manda elak wandin ama nolî no nîm eumbi nandîñgîmîñ!” ⁴⁷ Eumbi, Falisi amalî enombîmbi eñgîlîñ, “Nîm kañbi, endî sînda bo juluñt tî-samek. ⁴⁸ Ba kandîkîe ama gît Falisi ama nîndoñnan nanin nolî Yesu wîn nandî-kîlîktî tîñmîñguk ba? Nîm yañ! ⁴⁹ Wîn kîmîn gîtik, nindî Moselok endîkîe manda nîm nandî-dakleañda tîmbi jîmbîñdok gîñgît kunelîñdok nandî-semamîñ, endî wakan Yesu nandî-kîlîktî tîñmañ.”

⁵⁰ Tîmbi ama biesî endoñnan nanin no koi Nikodemus, ama nindî damañgan tim no Yesu kaupok ñañguk, endî ñîndîñ enguk, ⁵¹ “Nîndok endîkîe mandanîlî ñîndîñ tîneñdok elak: nîndî yop tambî, ama kît yout tamîñ tambon manda ena taleumbi, wîndîñ nîm tîñmîlok. Tambo nîndî endok ep tîndîn wîn eu inda-dakleuktok nain mîmbi, endok kusal wîn ka-nandî-daklembi, wolok siñgi kandañmek endok mandan ena talelak.” ⁵² Eumbi, noliilî tambane nîñgîlîñ, “Nîm kañbi, dîtna bo endok nolî no Galilî nanin! Tîkap dîk manda youyoulîn patak wîn pinatonjîlonjî tîmbeñda, dîk ka-dakleuñ, wîn Galilî kwelan pofet ama no nîm indanelîñdok een.” ⁵³ Wîndîñ eumbi, endî walînin pîm ñambi, isînan ña-taleñgîlîñ.

8

¹ Gan Yesu endîla Oliv kwet jañgînnan ñambi loñguk.

Tam telak joñgo kuñguk no Yesuloñ nañgîpi bîñgîlîñ

² Kwet salawa salawa tîmbîmbi, Yesulî tapma it sañ jimba gînañ bîndambo undane loubi, amatam gîtikî endoñ bîm kle-gîmbulîmbi, endî pip papi, kusei kîmîpi enî-daut tî-semguk. ³ Tîñlîmbi, endîkîe

manda nandi-tale ama gıt Falisi ama dıwın endı tam wapaıat no telak jońgo kuum kańbi tıkeńgılıń wın nańgıp bımbi, amatam Yesulok mandan nandi-pakılıń endok bońgıpsınan kımılım ilımbi, ⁴ Yesula nımbi eńgılıń, “Endaut, tam ńın telak jońgo kuńılımbi tıkeumbi, nańgıpi bamiń. ⁵ Moselok endıkńe mandalı tam wandısı wın kawattı yandıp kım tındılok nınlak. Ale, dıkta nıtek tı-ńımıneńdok ewıń?” ⁶ Endı Yesu manda plon kımıtnelıńdok kusei lonjımbi, mandanjılı sısoń tıńmınep nandımbi, wındıń nı-nandıńgılıń. * Gan Yesulı nandı-kımnembi, mumuńanembi, kwet kwılıń plon kii nıńanlı kundit youkuk. ⁷ Tıńılımbi, nombo nombo nı-nandumbi, mılap ipi enguk, “Sındońnan nanin nındı yom no nım tıńguk, wandin walı kındem telak dama tı-sambi, kawat tıke kopi wılın.”

⁸ Tımbi Yesulı bındambo mumuńanembi, kwet kwılıń plon kii nıńanlı kundit youkuk. ⁹ Tımbi amalı manda wın nandımbi, endı kusei kımıpi, nońgan nońgandı walinin pım ńańgılıń, wın ama gwılatı wopum endı dama ńaumbi, dıwındı bo ep klem ńa-taleumbi, Yesu gıta tam endıńgot pakımık. ¹⁰ Tımbımbi Yesulı mılap deimbi, tam nı-nandımbi eńguk, “Tam, ama kıt yout tı-gamlıń endı dek? Ba dıkok yomgalok tambon ombı-tıkeuńdok ama nolı nombo nım elak ba?” ¹¹ Eumbi nıńguk, “Wopum, no nım.” Tımbi Yesulı nıńguk, “Nak bo dık tambońga ombı-tıkeuńdok nım elet. Kındem a, ńau, tımbi yom nombo nım tı-ta-kuukań.”

Kolsalen nındı kuńgu sısınık nımlak wın Yesu en wakan

¹² Tımbi Yesulı bındambo amatamda manda enbi eńguk, “Kwelan kuańdok kolsalen wın natna. No en nak nep kle-kulakta, endı nain no ba nola kılım gınań nım kuukak. Tambo endı kolsalen kuńgu sısınık mılak walı palmekak.” ¹³ Tımbi Falisi amalı manda wala nandum pıumbi nıńgılıń, “Dıtnalok kusaka e-daklelańda tımbi manda elañ walı biańgan nım tılak.” ¹⁴ Eumbi tambane enguk, “Wındıń nım. Nak natnalok kusatna e-daklelet, ganmek nokok mandanalı biańgan tılak, wın kusei ńındıńda: nak denanin bıńgut ba dendıń ńautat wın nandı-talelet. Gan sındıla nak denanin bıńgut ba dendıń ńautat wın nım nandań. ¹⁵ Tımbi sınlok nanandınjılok tuop ama pa yambi-danı tı-semań, gan nakta wındıń nım pa tılet. ¹⁶ Gan tıkap nak kadanı kena tımbetta, nak wın natnańgan nım tımbet, tambo Bep nak nani-mukuk en nıtı ka-danı kena wın yakan tamık, wala tımbi walı dındım euk. ¹⁷ Tımbi sınlok endıkńe mandanjı gınań manda no ńındıń youyoulın patak: tıkap ama tıpettı nepek nolok plon gembı ipi, manda nońgan eamıkta, endok mandanjet walı biańgan. ¹⁸ Ale, sındı nokok mandanala wındıńgangot nandum biańgan tımbekak. Neta, natnalok kusatna e-daklelet, tımbi Bep nani-mukuk endı bo gembı it-nambi, nokok kusatna e-daklelak.”

* **8:6:** Nain wolonda Juda amatamdı endıkńe manda tıpet kımıt-klembi, kapmainan kuńgılıń. Moselok endıkńe mandanlı tam telak jońgo kuań wın kawattı yandıp kımnelıńdok eńguk, gan Roma nasılok endıkńe mandanlı wala kımısip tıńguk. Tıkap Yesulı tam wın wılı kımbektok eukta, endı Romalok endıkńe mandan wın wılek, gan tıkap endı nım wılı kımbektok eukta, endı Moselok endıkńe mandan wın wılek, tımbi amatam en kle-kuńgılıń asuptı sıńgi wılmnelıń.

19 Yesulí wíndíñ eumbi, endí ní-nandímbi eñgíliñ, “Tímbi díkok bepka gembí it-gamlak endí dek?” Eumbi enguk, “Síndí nak ním nandí-namañ, ba nokok Bepna bo ním nandí-ñí-mañ. Neta, tíkap síndí nak nín síník wín nandí-namumda, nokok Bepna en bo ip nandí-ñím-nelíñ.”

20 Yesulí tapma it sañ jimba gí-nañ papí, tapíkot mím-nem dasiyañgíliñ kandañ wolok pipapi, amatam ení-daut tí-semñípi, manda wín eñguk. Ganmek en wílí kím-nelíñdok nain walí gama ním indañgukta tímbi, ama nolí en ním tíkeñgíliñ.

Yesu en kunum gí-nañ nanin wín eu inda-dakleñguk

21 Tímbi Yesulí yousímbi, ñíndíñ enguk, “Nain ním ombataumbi, nak sambim ñautat, tímbi síndí Mesia lonjí-tí-lapi, síndok yomjí gama pat-samumbi kím-nekalíñ. Tímbi natna ñautatnan síndí ñanelíñdok tuop ním.” † 22 Wíndíñ eñgukta tímbi Juda ama biesíli nísíñgan ñíndíñ eñgíliñ, “Endí elak, wín endí ñaukaknan nándí ñaneñdok tuop ním. Wíndíñ elakta tímbi endí enlok kuñgun tímbi kolauktok elak ba nítek?”

23 Tímbi Yesulí yousímbi enguk, “Síndí-la kwelan nanin, gan nakta kunum gí-nañ nanin. Síndí-la kwet ñolok gíñgít, gan nakta kwet ñolok gíñgít ním. 24 Kusei wala tímbi nak ñíndíñ sanít: síndok yomjí gama pat-samumbi kím-nekalíñ. Wín tíkap síndí nokok kusatna papat kwambíñ † wín ním nandí-kwambíñ dañda, síndok yomjí biañgan pat-samumbi kím-nekalíñ ñak.” 25 Eumbi ní-nandíñgíliñ, “Dík nín síník wín nínbí nandína.” Eumbi tambane enguk, “Nak nín? Wín nak kena kusei kímíkímílnan eñgut ip wakan. 26 Nak síndok kusasi tímba inda-dakleumbi saní-danbettok manda asupgan gumañ ewít. Tímbi manda elet walí biañgan síník. Neta, naní-mukukti biañgan molom síník, tímbi nak endí manda nanbímbi nandílet, wíndíñgangot kwelan kuañda pa enlet.”

27 Yesulí Bep Yambattok plon manda enguk wín ním nandí-dakleñgíliñda tímbi 28 Yesulí yousímbi enguk, “Síndí nak Ama Sí-síník kloñbat plon nep lomek, ñíndíñ nambí-nandí-nekalíñ: kusatna sangut wín natna, tímbi natnalok nanandínala nepek no ním pa tílet, tambo Beptí nanandí namguk wolok tuopgangot nak manda pa elet. 29 Tímbi naní-mukuk en wakan nakíta pat-ta-kulak, wín endí nokok ep tíndína gítík wín kau kíndem dalakta tímbi nain nola nak ním nambíñguk.”

30 Manda wíndíñ eñíliñbi, amatam asuptí en Mesia síník wín nandí-kwambíñ dañgíliñ.

Yesulí nín yomjínan nanin ep pí-satak endí Kunum Yambattok sambalii síník samaktangan kuañ

31 Tímbi Yesulí Juda ama nín ip nandí-kílikti tíñmíñgíliñ endá ñíndíñ enguk, “Tíkap síndí nokok mandana kímít-kle tí-ta-kuañda, síndí nokok gwañgwanai biañgan sí-síník, 32 tímbi Kunum Yambattok kusal sí-síník wín ka-nandí-talenekalíñ. Tímbi walí sep pí-salímbi, síndí samaktangan kunekalíñ.” 33 Eumbi, endí manda wala nandum pí-umbi, tambane níñgíliñ, “Níndí Ablaamdok kombliníi, nain nola

† 8:21: Manda wolok walan wín ñíndíñ: Yesulí kím-bi, kunum gí-nañ loukak, gan nín endí Yesu en Mesia síník wín ním nandí-kwambíñ dañ, endí ep kímílektok Mesia nola lonjí-ta-kuñípi, nísílok yomjíla tímbi kunum gí-nañ lonelíñdok tuop ním. † 8:24: Grik mandalí ním inda-daklelak, gan nandí-tale ama asuptí nandañ, wín Yesulí enlok kusal plon e-yout tíñguk, endí Kunum Yambat wíndíñ eñguk.

ama nolok kapmainan kena gwañgwa sïlanin no nïm kuñgïmïñ. Nïtek tïmbi dïk elañ, wïn walï nïp pïsalïmbi, samaktangan kunekamïñ?”
³⁴ Eumbi tambane enguk, “Sïndï Ablaamdok komblinïii wïn biañgan sïnïk. Gan nak ñïndïñ sanba: amatam yom ti-kuañ gïtik endï yomjïli ep topmumbi, kena gwañgwa sïlanin wandin wolok kapmainan kuañ.

³⁵ Tïmbi sïndï yomlok kena gwañgwa sïlanin kuañda tïmbi Kunum Yambattok ilan pipapat kwambiñ nïm pat-samlak, gan nak Molomdok Nïñañdï Bepnalok ilan papat kwambiñgan kulet. ³⁶ Wïndïñda tïmbi tïkap sïndï nak nandi-tale-namnelïñda, nak Molomdok Nïñañdï yomdok toptopnan nanin sep pïsalambi, sïndï biañgan Kunum Yambattok sambalii samaktangan kunekalïñ.”

Amalok ep tïndïnjïli bepsï sisïnïktok kusal wïn tïmbi ïnda-daklelak

³⁷ Tïmbi Yesulï yousïmbi enguk, “Sïndï Ablaamdok sambalii wïn nandi-samlet, ganmek sïndï nokok mandana nïm nandi-dasiañda tïmbi nïli kïmbettok telak lonjañ. ³⁸ Nakta Bepnalok kandañ nek kañgut wala manda elet, gan sïndïla sïnlok bepsïli sanguk wolok tuopkan pa tañ.” ³⁹ Eumbi tambane nïñgïliñ, “Nïnïlok bep pañni wïn Ablaam en wakan.” Eumbi enguk, “Tïkap Ablaamdï sïndok bep pañjï sisïnïk palïmda, sïndï endok telak kïndem wïn ikan kïmit-klembi kunelïñ. ⁴⁰ Gan nïtek? Nak Kunum Yambattok kusal sisïnïk wïn endoñnan nanin kasïleñgut wakangot pa sanlet, gañgan sïndï nïli kïmbettok telak lonjañ wïn! Ablaamdï kundit wandin no nïm tïñguk, ⁴¹ wala tïmbi endï sïndok bep pañjï sisïnïk nïm. Sïndok bepsï sisïnïk no patak, tïmbi sïndï endok wekai pa kleañ.” Wïndïñ eñgukta tïmbi nïñgïliñ, “Nïnïlok menï patni Salali telak joñgo wandin no nïm kuñïpi nïpguk. Nïm sïnïk. Nïndï Ablaamdok komblinïii, wala tïmbi Kunum Yambat en noñgandï nïndok Bepni sisïnïk.” ⁴² Wïndïñ eumbi enguk, “Tïkap Kunum Yambattï biañgan sïndok Bepsï sisïnïk palïmda, sïndï gïnañjïli nep kasïlenelïñ. Wïn kusei ñïndïñda: wïn Kunum Yambat enlok kandañnan nanin nak pïmbi, kwelan ñolok ïndañgut patet. Tïmbi natnalok nanandïnala wïndïñ nïm tïñgut. Tambo endï nak nani-mulïmbi pï ïndañgut.

⁴³ Nak manda elet wïn sïndï kusei nekta nïm nandi-dakleañ? Wïn kusei ñïndïñda: sïndï nokok mandana nandi-dasindasila kunjït pa tañ. ⁴⁴ Sïndï wïn bepsï Satan endok komblinïii, tïmbi endok wekai klembi, endï nïtek tïmbep nandi-galk talak wïn sïndï tïnep nandañ. Nain kusei kïmikïmilïnan nanin endï amatam ep tïmbi kola ti-ta-bïlak. Tïmbi juluhnït molom sisïnïkta tïmbi endï kusei sisïnïk wïn nain no ba nola nïm pa kïmit-klelak. Tambo endï juluhnït molom gïtïktok kusei, wala tïmbi juluhnït manda elak wïn enlok gïnañ nanandïn klembi pa elak. ⁴⁵ Gan nakta Kunum Yambattok kusal sisïnïk wïn sanletta tïmbi, sïndï nokok mandana nïm nandi-kwambiñ dañ. ⁴⁶ Sïndoñnan nanin nolï nak kolan tïñgut wïn tïmbï ïnda-dakleuktok tuop nïm. Wïndïñda tïmbi nak endok kusal sisïnïk wïn sanletta, sïndï nïtepta tïmbi mandana nïm nandi-kwambiñ dañ? ⁴⁷ Kunum Yambattok gïñgïtïiilï endok mandan pa nandi-dasiañ, gan sïndïla endok gïñgïtïii nïm kuañda tïmbi wïndïñ nïm pa tañ.”

Yesu papat kwambiñgan kulaktï Ablaam maklelak

⁴⁸ Tïmbi Juda ama Yesulok mandan nandi pakïliñ endï ñïndïñ nïñgïliñ, “Dïk Samalia ama pïmbïñen yal kolannat wïndïñ eñgïmïñ,

wɪn nɪndɪ manda biaŋgan eŋgɪmɪñ yañ!”⁴⁹ Eumbi tambane enguk, “Nak yal kolanna nɪmnat. Tambo nokok kuŋgunalɪ ba mandanalɪ Bepnalok koi gɪŋgɪt tɪmba wopum dalak, ganmek sɪndɪla nokok kotna gɪŋgɪt tɪmbɪ kolalak.”⁵⁰ Natna kotna gɪŋgɪt tɪke-louptok kena nɪm pa tɪlet. Tambo no patak nokok kotnalɪ gɪŋgɪt tɪkeuptok nandɪlak, tɪmbi endɪ wakan amatam gɪtɪk yambɪ-danbekak.⁵¹ Wɪn biaŋgan sɪnɪk.

Tɪmbi nak nɪndɪñ sanba: no en nokok mandana kɪmɪt-klembi kulakta, endok plon kɪm nɪm indaŋmekak. Nɪm sɪnɪk.”⁵² Wɪndɪñ eumbi, Juda amalɪ amalok pɪŋgɪpsɪ sɪlanin wala eumbi, wɪndɪñ nandɪñpi nɪŋgɪlɪñ, “Dɪk yal kolanganat wɪn ip gambɪ-nandɪ-dakleamɪñ! Ablaam gɪta plofet ama endɪ sembi-taleŋgɪlɪñ, gaŋgan dɪk wɪn nɪndɪñ elañ, ‘No en nokok mandana kɪmɪt-klembi kulakta, endok plon kɪm nɪm indaŋmekak.’”⁵³ Dɪkɪ nɪndok bep paññ Ablaam maklelañ ba? Nɪm ya! En gɪt plofet amalɪ sembi-taleŋgɪlɪñ, wala tɪmbi dɪk wandin walɪ dɪtnala nandum nin sɪnɪk tɪmbɪmbi, manda wandin elañ?”⁵⁴ Eumbi, Yesulɪ tambane enguk, “Natna kotna gɪŋgɪt tɪke-lowamda, walɪ tɪal tɪmbek. Wɪn nokok Bepnalɪ wakan kotna gɪŋgɪt pa tɪke-lolak. Sɪndɪ en sɪndok Yambatsɪ kɪtɪaŋ,⁵⁵ gan en nɪm nandɪ-kɪlɪñ eañ. Natna en nandɪ-kɪlɪñ tɪñmɪlet. Tɪkap nak ‘en nɪm nandɪ-kɪlɪñ elet’ wɪndɪñ ewamda, sɪndɪ nomɪk manda juluŋgan eut. Gan nak en nandɪ-kɪlɪñ tɪñmɪmbi, endok mandan kɪmɪt-klembi kulet.”

⁵⁶ Sɪndok bep paññ Ablaam endɪla nandɪñguk, wɪn nak kwelan indam kuwambi kauktok, tɪmbi wala sɪlɪsɪlɪ wopum tɪñguk. Tɪmbi endɪ wɪndɪñ indaumbi kaŋguk, wolonda sɪmbai kɪndem daŋguk.”⁵⁷ Wɪndɪñ eumbi nɪŋgɪlɪñ, “Akae! dɪk gama gwɪlat 50 nɪm maklelañdɪ nɪtek tɪmbi ‘nak Ablaam kaŋgut’ wɪndɪñ elañ?”⁵⁸ Eumbi tambane enguk, “Wɪn biaŋgan sɪnɪk. Tɪmbi nak nɪndɪñ sanlet: Ablaamdɪ gama nɪm indaŋɪlɪmbi, nak papat kwambɪŋgan kulettɪ ikan pakut.” Yesulɪ enla wɪndɪñ eumbi,⁵⁹ Juda amalɪ endɪ Kunum Yambat nɪ-tɪke-pɪ-yalɪlak wɪndɪñ nandɪmbi, wɪtnelɪñdok kawat mekɪlɪñ, gan endɪ yambɪ-semɪmbi, tapma it sañ jimba gɪnañ nanin pɪm ñaŋguk.

9

Yesulɪ dausɪ sisipmɪn kuañ endok dausɪ tɪmbɪ tombektok indaŋguk

¹ Nain nola Yesulɪ telaknan ñaŋpi, ama no meñ simbai gɪnañ nanin dai sisipmɪn indaŋguk wɪn kaŋguk. ² Tɪmbi endok gwaŋgwaŋiilɪ nɪkañbi eŋgɪlɪñ, “Nɪnɪndaut, wɪn enlok yomda ba meñ beulok yomjetta tɪmbi dai sisipmɪn indaŋguk?” ³ Eumbi enguk, “Wɪn enlok ba meñ beulok yomla tɪmbi nɪm, wɪn Kunum Yambattɪ tɪke-kɪmɪlɪñɪlɪmbi, amatamdɪ endok kundil engano sɪnɪk wɪn ka-daklenelɪñdok dai sisipmɪn indaŋguk. ⁴ Tɪmbi nɪndɪ Bep nak nani-mukuk endok kundil engano wɪn gama sala palɪñɪlɪmbi tɪlok. Nain nɪm ombataumbi, kɪlɪm eumbi, ama nolɪ kena no tɪmbektok tuop nɪm. ⁵ Gan kwelan kulet tuop nak kwelan kuañ endok kolsalenjɪ wakan.”

⁶ Wɪndɪñ eu taleumbi, kwet plon iwɪt suambi, kwet gɪt tambaneumbi, ganji indaumbi, ama dai sipsipmɪn dai gwɪlap plon saplembi,⁷ nɪndɪñ nɪŋguk, “Dɪk Siloam tuk guaŋnan ñambi, timaŋga daut wɪlɪt.” (Kot Siloam wɪn nɪnɪlok mandanɪnan ‘nɪ-mumulɪn’.) Tɪmbi ama walɪ ñambi, timan daut wɪlɪlɪmbi, dai tombɪmbi, kɪndem deimbi, ilan undane ñaŋguk.

⁸ Tĩmbi endok nolii gĩt ama dĩwĩn nin endĩ dama mĩnemda kĩtĩnat tĩsemĩĩlĩmbi kaĩngĩlĩĩ, endĩ en kaĩbi, nĩsĩĩngan e-nandĩ tĩmbi eĩngĩlĩĩ, “Ama kwelan pipapi, mĩnemda kĩtĩnat tĩlĩĩnguk en wakan bek.” ⁹ Eumbi, dĩwĩndĩ eĩngĩlĩĩ, “En ñak,” tĩmbi dĩwĩndĩ ñĩndĩĩ pa eĩngĩlĩĩ, “Nĩm yaĩ, ama no en nomĩk.” Tĩmbi endĩ enguk, “Wĩn natna ñakan.” ¹⁰ Eumbi nĩ-nandĩmbi eĩngĩlĩĩ, “Wĩndĩĩnda dĩk nĩtek tĩmbi dauka tombĩmbi deilaĩ?” ¹¹ Eumbi tambane enguk, “Ama koi Yesu kĩtĩaĩ endĩ kwet tĩke ganji tĩmbi, nokok dautna gwĩlap plon saplembi, ñĩndĩĩ nanĩk, ‘Dĩk Siloam tuk guaĩnan ñambi, tĩmaĩga daut wĩlĩt.’ Wolok tuop nak ñambi, wĩlĩlambi, dautna tomĩk.” ¹² Wĩndĩĩ eumbi, endok nolĩlĩ “Ama wĩn dek?” nĩ-kaumbi, “Nak en nĩm nandĩĩmĩlet” enguk.

¹³ Tĩmbi endĩ ama dama dai sisĩpmĩn kuĩnguk wĩn naĩngĩpi, Falisi amalofĩ ñaĩngĩlĩĩ. ¹⁴ Wĩn Sabat patnandĩ nainnan Yesulĩ kiilĩ ganji tĩmbi, ama wolok dai plon sapleumbi, dai tomguk, ¹⁵ wala tĩmbi Falisi amalĩ wala nandum pĩmbi, endĩ bo kusei kĩmĩpi, telak nĩtek plon dai tomguk wala nĩ-kaumbi, ñĩndĩĩ tambane enguk, “Endĩ ganji nokok dautna plon sapleumbi, nak timana daut wĩlĩpi deilet.”

¹⁶ Wĩndĩĩnda Falisi ama dĩwĩndĩ Yesula ñĩndĩĩ eĩngĩlĩĩ, “Ama walĩ Sabat patnandĩ naindok endĩkĩe manda maklembi, kena pa tĩlak, wala tĩmbi Kunum Yambattĩ en nĩm nĩ-mulĩm bĩm indaĩnguk.” Gan dĩwĩndĩ ñĩndĩĩ eĩngĩlĩĩ, “Nĩtek tĩmbi yom amalĩ jimba kundĩt wandĩn gumaĩ pa tĩmbek?” Wĩndĩĩ embi, nĩsĩĩngan tambĩkĩlĩĩ. ¹⁷ Wĩndĩĩnda endĩ ama dai sisĩpmĩn indaĩnguk enda bĩnda nĩ-nandĩmbi eĩngĩlĩĩ, “Wĩn endĩ dĩtnalok dauka tĩmbi tomguk, wala tĩmbi dĩtna ama wala nĩtek sĩnĩk elaĩ?” Eumbi enguk, “Nak enda nandĩwam endĩ plofet ama no tĩlak.”

¹⁸ Gan ama walĩ dai sisĩpmĩn kuumbi, endok dai tomguk, wĩn Juda ama biesĩlĩ gama nĩm nandĩ-kwambĩĩ daĩngĩlĩĩ, wala tĩmbi endĩ ama wolok meĩ beu kĩtĩ-semum bĩmbi ¹⁹ enĩ-nandĩĩngĩlĩĩ, “Nĩne sĩtok nĩñaĩjet ba? Tĩmbi sĩtĩ dai sisĩpmĩn indaĩnguk wĩndĩĩ eamĩk ba? Wĩndĩĩnda nĩtek tĩmbi endĩ man ñĩndĩĩngĩt deilak?” ²⁰ Eumbi tambane engĩmĩk, “En nĩtok nĩñaĩnet, dai sisĩpmĩn indaĩndan wĩn nandĩĩmamĩk. ²¹ Gan nĩtek tĩmbi man ñĩndĩĩngĩt deilak, ba nĩndĩ sĩnĩk endok dai tĩmbi tomguk, wĩnda mek nĩtĩla nĩm nandĩ-dakleamĩk. Wĩn enla nĩ-kawĩt! Endĩ ip bendĩmbi, ama tĩlakta tĩmbi kĩndem enlok kusei e-dakleutak.” ²² Juda ama biesĩlĩ ikan e-toptopmĩn, wĩn tĩkap ama nolĩ Yesula en Mesia sĩnĩk wĩn indaĩngan eukta, ama biesĩlĩ en it kiyau gĩnaĩ nanĩn kle-kolĩmbi, pawan pa kuuk. Kusei wala tĩmbi ama wolok meĩ beulĩ Juda ama biesĩla mĩsĩmbi, ²³ ñĩndĩĩ eĩngĩmĩk, “Endĩ ip bendĩmbi, ama tĩlakta tĩmbi enla nĩ-kawĩt!”

²⁴ Tĩmbi ama biesĩlĩ ama dai sisĩpmĩn kuĩnguk wĩn bĩndambo kĩtĩĩmum bĩmbi nĩĩngĩlĩĩ, “Nĩndĩ ama wala yom ama sĩnĩk wĩndĩĩ nandĩĩmamĩĩ, wala tĩmbi dĩk manda biaĩngan embi, dĩkok daukali tomguk, wala Kunum Yambat en wakan nĩ-kĩndem daukaĩ, ama wĩn nĩm.” ²⁵ Eumbi tambane enguk, “Endĩ yom ama ba nĩm, wĩn nak nĩm nandĩlet. Gan nak nepek no nandĩ-kĩlĩĩ elet wĩn ñĩndĩĩ: nak dautna sisĩpmĩn kuĩnguttĩ man deilet.” ²⁶ Eumbi yousĩmbi nĩ-kaĩngĩlĩĩ, “Nĩtek tĩ-gamguk? Ba nĩtek tĩmbi dauka tĩmbi tomguk?” ²⁷ Eumbi tambane enguk, “Nak wĩn ikan sanĩ-talet, gan sĩndĩ nandĩnepi kunjĩt tĩlĩĩ. Nekta manda kĩlĩk wĩngan bĩndambo sanbam nandĩnepi eaĩ? Nĩm kaĩbi sĩndĩ bo endok gwaĩngwaĩĩ indanelĩĩndok nandĩnelĩĩ?”

28 Tĩmbi ama biesĩli nĩ-suambapi eĩngĩliĩ, “Dĩkta ama wolok gwaĩngwan, gan nĩndĩla Moselok gwaĩngwaĩii. 29 Tĩmbi nĩndĩla ka-nandĩ-dakleamĩĩ, wĩn Kunum Yambattĩ Mosela kena manda nĩĩnguk, gan ama wolok kena tĩndĩlok gembĩn wĩn denanĩn wĩn nĩm nandĩĩmamĩĩ.” 30 Eumbi tambane enguk, “Akai! Nĩn nepek gĩtikĩĩn sĩnĩk yaĩ! Sĩndĩ endok gembĩn wĩn denanĩn wĩn nĩm nandĩĩmaĩ, ganmek endĩ nokok dautna tĩmbi tomguk! 31 Nĩndĩ gĩtikĩ nandĩ-dakleamĩĩ, wĩn Kunum Yambattĩ yom ama nĩm nandĩ-semłak. Tambo nin endĩ Kunum Yambat kĩmĩt-klembi, man taĩgone-kulakta, Kunum Yambattĩ endok nĩmolo wĩn nandĩmbi nandĩĩmĩlak. 32 Ba kwet kusei kĩmĩkĩmĩĩnan nanĩn bĩkap man nĩndĩngĩt, ama no dai sisĩpmĩn indaĩndan endok dai tĩmbi tomguk, wolok kasat no ip nandĩngĩmĩĩ ba? Nĩm ya! 33 Wĩndĩĩnda tĩkap ama nĩalĩ Kunum Yambattoknan nanĩn nĩm bĩumda, nepek wandĩn no tĩmbektok tuop nĩm.” 34 Wĩndĩĩ eumbi, ama biesĩli tambane nĩngĩliĩ, “Dĩk meĩngalok simbai gĩnaĩ nanĩn yom ama indaĩnguĩdĩ kulaĩ wandĩn walĩ nĩnda nĩtek tĩmbi nanandĩ nĩmeĩndok nandĩlaĩ?” Wĩndĩĩ embi kle-kokĩliĩ.

35 Tĩmbi Yesulĩ ama wĩn kle-kokĩliĩ wolok kasat wĩn nandĩmbi, ama wĩn kaupok nĩambi, tĩmbi indaumbi, nĩ-nandĩmbi eĩnguk, “Dĩk Ama Sĩsĩnĩk enda nandĩ-kĩlĩktĩ tĩĩmĩlaĩ ba?” 36 Eumbi tambane nĩnguk, “Ama wopum, nak en nandĩ-kĩlĩktĩ tĩĩmettok Ama Sĩsĩnĩk wĩn nin, wĩn dĩk nanbĩm nandĩwa.” 37 Eumbi nĩnguk, “Dĩk en ip kalaĩ nĩok. Biaĩngan sĩnĩk, nak manda ganlet natna Ama Sĩsĩnĩk wakan.” 38 Wĩndĩĩ eumbi nĩnguk, “Wopum. Nak nandĩ-kĩlĩktĩ tĩ-gamlet.” Wĩndĩĩ eĩpi, mĩlelem tĩĩmĩnguk.

39 Tĩmbi Yesulĩ nĩndĩĩ eĩnguk, “Nak kusei nĩndĩĩnda tĩmbi kwelan indaĩngut: naka tĩmbi dausĩ sisĩpmĩn kuaĩ endok dausĩ tombĩmbi, deĩmbi ka-daklenekaliĩ, tĩmbi nin endĩ nĩndĩĩ nandaĩ, ‘nĩndĩ dautnĩ deĩmbi ka-dakleamĩĩ,’ endĩ dausĩ sisĩpmĩn papat kwambĩngan kunekaliĩ. Tĩmbi endĩ ka-dakleamĩ ba nĩm, wolok tuopgan Kunum Yambattĩ yambĩ-danbekak.” * 40 Tĩmbi Falisi ama dĩwĩn Yesu gĩta pakĩliĩ endĩ manda wĩn nandĩmbi nĩngĩliĩ, “Nĩtek? Nĩndĩ dautnĩ sisĩpmĩn nĩme!” 41 Eumbi enguk, “Tĩkap sĩndĩ ‘Nĩm ka-dakleamĩĩ’ wĩndĩĩ eumda, sĩndok yomjĩlok mĩlap nĩm pat-samum, gan sĩndĩ ‘Ka-dakleamĩĩ’ wĩndĩĩ juluĩngan eaĩda tĩmbi, sĩndok yomjĩlok mĩlap wĩn kĩmĩlĩm pat-samlak.”

10

Sĩsip kandĩkĩenji kĩndem wĩn Yesu en wakan

1 Yesulĩ yousĩmbi, Falisi amala enguk, “Manda elet walĩ biaĩngan sĩnĩk. Tĩmbi nĩndĩĩ sanlet: nin endĩ sĩsip saĩ gĩnaĩ loupĩ, yamanan nĩm loĩpi, nolok joĩgo lapĩpi pĩuk, endĩ kumbu ama ba tĩ-pĩpiĩnen. 2 Gan nin endĩ yamanan lolak, endĩ sĩsĩplok kandĩkĩenji en wakan. 3 Ama endĩ yamanan bĩumbi, yama kandĩkĩe amalĩ yama pa pĩsalĩmlak, tĩmbi sĩsĩptĩ endok man pa kĩmĩt-kleamĩ, wĩn endĩ enlok sĩsĩpĩĩlok kosĩ kĩtĩ-semum bĩumbi, yanaĩngĩlĩmbi, kwelan pĩmbi nĩaĩ. 4 Kwelan pĩ nĩa-taleumbi, kandĩkĩenjiĩ telak dama tĩ-semłak, tĩmbi

* 9:39: Yesulĩ gĩnaĩ tĩplok daila manda wandĩn embi, nĩndĩĩ eĩnguk: no en Yesulok kusal sĩsĩnĩk wĩn nĩm ka-daklembi, nĩm nandĩ-kĩlĩktĩ tĩĩmĩlak, endĩ ama dai sisĩpmĩn wandĩn, tĩmbi Kunum Yambattĩ endok tombon ombĩĩmekak.

sipsipti endok man malap nandiñmañda tĩmbi en pa kle ñañ. ⁵ Gan endi ama gĩtikĩin no nĩm kle ñaneliñ. Tambo endi man malap walan no nandañda tĩmbi misĩmbi pi ñaneliñ.”

⁶ Yesuli Falisi amala eyout manda wĩndiñ enguk, gan endi manda wolok kusei wĩn nĩm nandi-dakleñgĩliñ. ⁷ Wĩndiñda tĩmbi Yesuli bĩndambo enbi eñguk, “Manda walĩ biañgan sĩnik. Tĩmbi ñĩndiñ sanlet: sipsipti Bep Yambattoñ lololok yama wĩn natna. ⁸ Nak gama nĩm indañlambi, ama nindi sipsiploñ bĩmbi, juluñgan yambi-dĩkĩeñgĩliñ, endi kumbu ama ba ti-piñpiñen ama, gan sipsipti endok mandanjĩ nĩm nandi-dasimbi kĩmit-kleñgĩliñ. ⁹ Nak noñgandi yama wakan. No en nokoñ bĩmbi, Bep Yambattok sañ gĩnañ lolakta, en nĩm kolauktok nak en tĩke-kamaiutat, tĩmbi endi misĩmĩsi nĩmnat kumbi, nepek nola nĩm lonjukak. ¹⁰ Kumbu amalĩ sipsip kumbu tĩndĩlok ba yandiĩp kĩmlok ba ep tĩmbi kolaneliñdok walañgot pa bĩlak. Gan natna indañgut, wĩn nokok gĩñgĩtnailĩ kuñgu sisĩnik wakĩt bĩsĩk tokĩnetokĩen walĩ endok pat-semektok indañgut.”

¹¹ Tĩmbi Yesuli yousĩmbi eñguk, “Natna wĩn sipsiplok kandĩkĩenji kĩndem. Kandĩkĩe kĩndem endi sipsipĩiila tĩmbi nandi-koĩngomnat kĩm-semek. ¹² Gan ama nin mĩnem kenañgot pa tĩlak, endiila sipsiplok kandĩkĩenji ba bepsi nĩm. Endi kamot moyendi bĩmbi kalakta, misĩmbi, sipsip yambimbi pim ñaumbi, kamotti sipsip ep si kleumbi papuseneañ. ¹³ Ama walĩ mĩnem kenañgot tĩmbi, sipsip nĩm nandi-semelakta tĩmbi wĩndiñ pa tĩlak. ¹⁴⁻¹⁵ Gan natnala sipsiplok kandĩkĩenji kĩndem. Bepti nandi-kĩliñ ti-namumbi, nak nandi-kĩliñ tĩñmĩlet, wĩndiñgangot nokok gĩñgĩtnaila nandi-kĩliñ ti-semambi, endi naka nandi-kĩliñ ti-namañ. Tĩmbi wĩngot nĩm. Nokok sipsipnaila tĩmbi nandi-koĩngomnat kĩm-semetat. ¹⁶ Tĩmbi sipsip ñalañgot nĩm a. Sipsip diwĩn no wakĩt pat-namañ. Endi sañ ñolok gĩnañ nanin nĩm, gan nak endi wakĩt yanañgĩt bĩmbĩlok. Endi nokok mana malapna nandiĩmbi, nep kĩmit-kleumbi, nokok sipsipnai gĩtĩkti kĩkesĩmĩn noñgan indaumbi, nak noñgandi endok kandĩkĩenji kuutat.

¹⁷ Bepnali nep kasilembi, gĩnañli nandi-koĩngom pa ti-namlak wĩn kusei ñĩndiñda: nak kĩmnan nanin bĩndambo mĩlalettok nandi-koĩngomnat kĩmbetat. ¹⁸ Nak nĩm nandi-tale-semamda, ama noli nĩli kĩmneliñdok tuop nĩm, gan nak nandi-tale-sembi, nandi-koĩngomnat kĩmbetat. Wĩn Bepnali nokok kuñguna bĩmbi, bĩndambo tĩketĩkelok gembĩ nambi, wĩndiñ tĩmbettok nani-dĩkĩeñguk.”

¹⁹ Yesuli wĩndiñ eñgukta tĩmbi Juda amatamdi nisĩñgan bĩndambo tambĩpi, ²⁰ asupti ñĩndiñ eñgĩliñ, “Yal kolan noli endok gĩnan gĩnañ piĩmbi, kamakama tĩlak. Endok mandan slakan neta nandiĩlok?” ²¹ Tĩmbi diwĩndi eñgĩliñ, “Ama yal kolannat noli manda wandĩn nĩm euk. Tĩmbi wĩngot nĩm. Yal kolan noli dai sisipmĩn endok dai tĩmbi tombektok tuop nĩm ya!”

Juda amatam asupti Yesu en Kunum Yambattok Nĩñañ wĩn nĩm nandi-kwambĩñ dañgĩliñ

²² Tĩmbi gwĩlat no Jelusalem indañguk wolonda Juda amatamdi bep pañjiili tapma it tĩmbi kaiktañguk * nain wĩn nandi-kaipta pa tañ. Gwi

* **10:22:** Damañgan nain nola Silia nasili mikta Jelusalem lombi, tapma ilan nisĩlok yambatsĩla bĩt ep tapma tĩñmĩñgĩliñ, kusei wala tĩmbi itti kolañguk. Juda amalĩ Silia nasi ep kle-kot-talembi, tapma it wĩn bĩndambo tĩmbi kaiktañguk.

sasale nain tĩmbĩmbi, ²³ Yesulĩ tapma it sañ jimba gĩnañ Solomondok palanda plon ñañambĩt tĩñĩlĩmbi, ²⁴ Juda amatamdĩ bĩmbi, en klem gĩmbup papi nĩñgĩlĩñ, “Dĩkok kusaka nain nĩtek gamañgot kĩmĩt-sembumbi, nĩndĩ dĩka nin sĩnĩk wala gĩnañ tĩpet tamĩñ? Tĩkap dĩk Mesia sĩnĩkta, kusaka indangan nĩnĩ-dakleukañ.” ²⁵ Eumbi tambane enguk, “Nak wĩn ikan sangut, gan sĩndĩ nĩm nandĩ-kwambĩñ da-namañ. Nak Bepnalok koi plon kundit engano pa tĩlet walĩ mek kusatna tĩmbĩ inda-daklelak, ²⁶ gan sĩndĩ sipsipnai nĩmda tĩmbi wĩn nĩm nandĩ-kwambĩñ dañ. ²⁷ Nokok sipsipnailĩ mandana nandĩ-dasimbi kĩmĩt-kleañ. Wĩn nak nandĩ-kĩlĩñ tĩ-semlet, tĩmbi endĩ nak nep kĩmĩt-klembi kuañ. ²⁸ Tĩmbi nak kuñgu taletalen nĩmnat emlet, tĩmbi endĩ kolandok gĩñgĩt nombó nĩm tĩnekalĩñ, tĩmbi ama nolĩ nokok kĩtnanan nanin no nĩm kĩwĩlap tĩmbi epmekak. ²⁹ Wĩn nokok Bepna, nin endĩ gĩñgĩtnai kĩtnanan yapĩkuk, endĩ mek nepek gĩtĩkgan yapma kle-talelak, wala tĩmbi ama nolĩ Bepnalok kiinan nanin gĩñgĩtnai kĩwĩlap tĩmbi, epnelĩñdok tuop nĩm. ³⁰ Bep nĩtĩ noñgan tamĩk.”

³¹ Manda wala tĩmbi amatamdĩ bĩndambo kawattĩ wĩlĩ kĩmnelĩñdok kawattĩ mekĩlĩñ, ³² gan Yesulĩ enguk, “Nak kundit kĩndem kusei kusei Beptoñ nanin sĩndok dausĩnan tĩmbambi kañgĩlĩñ. Sĩndĩ kundit nek sĩnĩkta tĩmbi kawattĩ nĩtĩnepi tañ?” ³³ Eumbi tambane nĩñgĩlĩñ, “Wĩn kundit kĩndem nola tĩmbi wĩndĩñ nĩm tamĩñ. Wĩn dĩk kwelan ama sĩlanin wandin walĩ dĩtnala Kunum Yambat eñĩpi, en nĩ-tĩke-pĩ-yalilañda tĩmbi nĩndĩ kawattĩ gwĩtĩnepi tamĩñ.” ³⁴ Wĩndĩñ eumbi, Yesulĩ enlok kusal kasopmeuktok Kunum Yambattok mandan nolok plon e-yout tĩmbi, ñĩndĩñ tambane enguk, “Sĩndok endĩkñe mandanjĩ gĩnañ youyoulĩn patak, wĩn Kunum Yambattĩ ama dĩwĩnda ñĩndĩñ enguk, ‘Nak sangut wĩn sĩndĩ yambat’. ✧ ³⁵ Tĩmbi nĩndĩ nandamĩñ, manda youyoulĩn patak walĩ nain tuop biañgan sĩnĩk. Ale, tĩkap Kunum Yambat en wakan ama sĩlaninda manda embi, endok kosi ‘yambat’ kĩtĩngukta, ³⁶ nĩtek tĩmbi sĩndĩ nak kĩt yout tĩ-namañ, tĩmbi ‘Nak Kunum Yambattok Nĩñañ’ wĩndĩñ eñgukta tĩmbi nak en nĩ-tĩke-pĩ-yalilet wĩndĩñ eañ? Wĩn Beptĩ en wakan nak enlok kenan tĩndĩlok nak nep kasĩlembi, nanĩ-mulĩmbi, kwelan pĩ indañgut.

³⁷ Kĩndem a, tĩkap nak Bepnalok kenan nĩm pa tĩletta, kak, nak endok Nĩñañ wĩn nĩm nandĩ-kwambĩñ danekalĩñ. ³⁸ Gan tĩkap nak Bepnalok kenan wĩn tĩletta, nak endok Nĩñañ wĩn nandĩ-kwambĩñ danekalĩñ. Wĩn sĩndĩ nokok mandanala tĩmbi wĩn nĩm nandĩ-kwambĩñ danelĩñ bek, ganmek nokok kunditnala tĩmbi wĩn nandĩ-kwambĩñ dawĩt. Wĩndĩñ tĩnelĩñda, sĩndĩ ka-daklembi nandĩ-daklenekalĩñ, wĩn Beptĩ nokok gĩnañ patak, tĩmbi nak endok gĩnañ patet.” ³⁹ Yesulĩ wĩndĩñ eñgukta tĩmbi amatamdĩ bĩndambo tĩke ñanep nandĩñgĩlĩñ, gan endĩ kĩsĩnan nanin jĩlop paipi ñañguk.

⁴⁰ Tĩmbi Yesulĩ Jodan tuk dĩkñembi, maim lambĩlak kandañnan undane ñambi, Yoanelĩ damañgan tuk i-sem-i-sem kena tĩñguknan wandĩñ ña kuñguk. Kuñĩlĩmbi, ⁴¹ amatam asuptĩ endoñ bĩmbi, nĩsĩñgan ñĩndĩñ eñgĩlĩñ, “Yoanelĩ jimba kundit engano no nĩm tĩñguk, ganmek endĩ ama ñolok plon manda eñguk gĩtĩk walĩ biañgan sĩnĩk.” ⁴² Wĩndĩñ eñĩpi, wolok pakĩlĩñ asuptĩ Yesu en Mesia wĩn nandĩ-kwambĩñ dañgĩlĩñ.

11

Milamilat ba kuñgu molom win Yesu en wakan

1-2 Ama no koi Lasalos endi jibat wopum ti-pakuk. Lasalosli wiwiit Malia git Mata en gita Betani it kwelan kuñguk, timbi Malia win tam nin endi siñgimek Wopumdok kesiti piñgip saple mliñnatti wipi, kumbam sakti timbi kalandañguk. ✧ Lasalosli jibat ti-paliñli-mbi, ³ endok wiwiitti Yesuloñ manda ñndiñ kimitim loñguk, “Wopum, dik nandi: noka ginañgali kasilelañ endi jibat tilak.” ⁴ Timbi Yesuli kasat win nandi-mbi, ñndiñ eñguk, “Jibat indañmñguk wali endi kimbektok nim. Tambo wali Kunum Yambattok koi giñgit wopum dauktok ba nak Kunum Yambattok Niñañ nokok kusatna engano win timbi indakleuktok indañmñguk.”

⁵ Timbi Yesuli Mata wakit dalañ Malia ba wiu Lasalos win ep galk tañguk. ⁶ Windiñda timbi endi ‘Lasalosli jibat tilak’ giñgit win nandi-mbi, kwet pakuk wolok sandap tipet nombo yousim pakuk. ⁷ Pakap, gwañgwañiila enguk, “Bumbi, Judia kwelan bindambo undane ñana.” ⁸ Eumbi niñgiliñ, “Ninindaut, Judia nasili kawatti gwitnep tiñgiliñ, nain nim ombataumbi, dik bindambo wandiñ undane ñauñdok elañ ba?” ⁹ Eumbi tambane enguk, “Sandap noñgan ginañ aua 12got kwetti sala patak. Wala timbi sandap kulakti kwet ñolok kolsalen kalakta timbi yout-kasalam nim pa tilak. ¹⁰ Gan tim kulakti kolsalen nim palmilakta timbi yout-kasalam pa tilak.”

¹¹ Yesuli windiñ eñpi, yousimbi enguk, “Notni Lasalosli dou patak, gan nak ñambi, timba silikñem milalekak.” ¹² Eumbi, gwañgwañiili niñgiliñ, “Wopum, tikap endi dou pataka, jibal taleumbi, kindem daukak.” ¹³ Win Yesuli Lasaloslok kindok plon e-yout tiñguk, gan gwañgwañiili endi dou silanin wala elak wandiñ nandiñgiliñ. ¹⁴ Windiñda timbi Yesuli indañgan eni-daklembi eñguk, “Lasalosli ip sembik, ¹⁵ gan sinda timbi nak en gita nim pakut wala simbatnali kindem dalak. Win kusei ñndiñda: nain ñolonda nokok kusatna nandi-kwambiñ da-sin taneliñdok nainji indalak. Gan man ñn endoñ ñana.” ¹⁶ Eumbi, wolongan Tomas koi no Didimus endi gwañgwa diwinda ñndiñ enguk, “Ale, windiñda nandi bo ñambi, ninindaut en gita kimna.”

¹⁷ Timbi Yesuli Betani it kwet kandañ ña tombi, Lasalosli nain tipet tipet ikan sum ginañ taplium pakuk wolok kasat nandiñguk. ¹⁸ Betani win mayañgan nim, 3 kilomita ba nitek Jerusalem timbi dumalaum patak, ¹⁹ wala timbi amatam asupti Jerusalem bimbi, Malia git Matalok wiset sembifukta timbi eni-kilikti tinepi endoñ bi taleñgiliñ. ²⁰ Timbi nimbek noli Matala “Yesu bilak” windiñ nimb nandi-mbi, endi telak plon ña timbi indañguk, gan Maliali ilan pipakuk. ²¹ Timbi Matali Yesula niñguk, “Wopum, dik ñolok palimda, witnali nim sembek. ²² Ganmek man ñndiñgitañgan ñndiñ nandi-let: dik Kunum Yambatta nitek timbektok ni-nandutañda, nandi-gametak.” ²³ Eumbi niñguk, “Dikok wikal bi-bindambo kimnan nanin mlapi kuukak.” ²⁴ Eumbi, Matali niñguk, “Kunum Yambatti nain taletalennan amatam gitik ep timbi mlalnekaliñ, wolondamek nokok witnali bo mlalekak winda nak nandi-daklelet ñak.” ²⁵ Eumbi niñguk, “Amatam ep mlamilat ba

kuñgu ememlok molom wïn natna ñakan. Wala tĩmbi naka nandi-kĩlĩkti tĩ-namlaktĩ kĩmbek bek, ganmek kuñgun sĩsĩnĩk walĩ gama palmekak. ²⁶ Wïn amatam kaik papi, naka nandi-kĩlĩkti tĩ-namañ gĩtĩk endĩ sembĩnelĩñ, ganmek kĩm biañgan walĩ nain no ba nola nĩm inda-semekak. Dĩk wïn nandi-kwambiñ dalañ ba?” ²⁷ Eumbi, Matalĩ nĩñguk, “Wopum, biañgan ñak! Tĩmbi nak manda ñĩn bo nandi-kwambiñ dalet: Mesia, Kunum Yambattok Nĩñañ, nin kwelan ñolok indauptok een, wïn dĩtna wakan.”

²⁸ Matalĩ wĩndĩñ eu taleumbi, ilan undane ñambi, dalañ Malia kĩtĩñmĩmbi, manda janjat tĩmbi, ñĩndĩñ nĩñguk, “Nĩnĩndauttĩ bĩ tĩmbi, kĩtĩ-gamlak.” ²⁹ Eu nandĩmbi, wolongan platik mĩlapi, Yesuloñ ñañguk. ³⁰ (Yesulĩ it kwet gĩnañ gama nĩm loñguk, tambo endĩ Matalĩ en tĩmbi indañguk wolok pakuk.) ³¹ Tĩmbi Jelusalem nasi, nindĩ Malia gĩta it gĩnañ papi, nĩ-kĩlĩkti tĩñgĩlĩñ, endĩ Malia platik sĩnĩk mĩlapi, pawan pĩm ñaumbi kañgĩlĩñ. Kañbi, “Endĩ sumnan kut-blamblan eup ñalak” wĩndĩñ nandĩmbi, kle ñañgĩlĩñ.

³² Tĩmbi Malialĩ Yesu pakuknan ña tĩmbi kañguk, wolonda endĩ kesĩinan mĩlelem tĩmbi nĩñguk, “Wopum, dĩk ñolok palĩmda, wĩtnalĩ nĩm sembek!” ³³ Wĩndĩñ eu taleumbi, kut-blamblan eñguk, tĩmbi Jelusalem nasi en gĩta bĩñgĩlĩñ endĩ bo mano tĩñgĩlĩñ. Tĩmbi Yesulĩ wïn yambiñguk, wolonda endok gĩnañlĩ mĩlata-sĩnĩk taumbi, blan ba gĩmbĩt walan wandĩn deĩñguk. ³⁴ Tĩmbi enĩ-nandĩñguk, “Delok kĩmĩlĩm patak?” Eumbi nĩñgĩlĩñ, “Wopum, ñĩn bĩ ka.” ³⁵ Tĩmbi Yesulĩ sumdok telaknan ñañĩpi, dai tullĩ piñguk. ³⁶ Wĩndĩñda Jelusalem nasilĩ nĩsĩñgan ñĩndĩñ eñgĩlĩñ, “Wĩ kawĩt! Endĩ Lasalos gĩnañlĩ sĩnĩk tĩke-kasileñguk yañ.” ³⁷ Gan endoñnan nanin dĩwĩndĩ ñĩndĩñ eñgĩlĩñ, “Nĩtek tĩmbi ama dai sipsipmĩn endok dai tĩmbi tomguktĩ ama ñĩn nĩm tĩke-kĩmĩlĩmbi sembĩñguk?”

³⁸ Tĩmbi Yesulĩ bĩndambo gĩnañ mĩlata sĩnĩk taumbi, sumnan ña tomguk. Lasalos wïn kawat tombaĩ nolok gĩnañ kĩmĩpi, yama wïn kawat wopumĩ masip bĩmbĩn. ³⁹ Tĩmbi Yesulĩ enguk, “Kawat tĩke ñawĩt!” Eumbi, ama sembĩsembĩndok wiu Mata endĩ tambane nĩñguk, “Wopum, nain tĩpet tĩpet ikan sembĩ-pakukta tĩmbi ip mĩlĩñ tĩlak yañ!” ⁴⁰ Eumbi, Yesulĩ nĩñguk, “Nak ikan ñĩndĩñ ganĩt: tĩkap dĩk naka nandi-kĩlĩkti tĩ-namlañda, Kunum Yambattok kusal engano wïn inda-dakleumbi kautañ.” ⁴¹ Wĩndĩñda ama dĩwĩndĩ kawat wïn tĩke ñaumbi, Yesulĩ deium loubi, ñĩndĩñ eñguk, “Bep, dĩk nokok nĩmolona ikan nandi-namlañ, wala tĩmbi nak we ganlet. ⁴² Dĩk nain tuop nandi-namlañ, wïn natna nandĩ-talelet. Gan nak amatam ñolok ikañ enda nandĩ-sembi, endĩ dĩtna wakan nanĩ-mulĩm indañgũt wïn nandĩ-kwambiñ danelĩñdok wĩndĩñ et.” ⁴³ Wĩndĩñ eu taleumbi, wopumgan kĩtĩmbi eñguk, “Lasalos, dĩk pi!” ⁴⁴ Eumbi, kĩmguktĩ kaiktambi piñguk. Tĩmbi kii kesĩ ba kumbam wïn sandumĩ taplĩ imimĩnda tĩmbi Yesulĩ enguk, “Sandum pĩsalĩm, samakgan kuwĩn.”

*Yesu amatamdok kĩnjan wĩlĩ kĩmnelĩñdok telak lonjĩñgĩlĩñ
(Matayo 26:1-5, Maleko 14:1-2, Luka 22:1-2)*

⁴⁵ Wĩndĩñda Jelusalem nasi Malia kanep bĩñgĩlĩñ endoñnan nanin asuptĩ Yesulĩ Lasalos nĩtek tĩñmĩñguk wïn ka-nandĩñgĩlĩñda tĩmbi en Mesia sĩnĩk wïn nandi-kwambiñ dañgĩlĩñ. ⁴⁶ Gan dĩwĩndĩ Falisi amalooñ ñambi, Yesulĩ nĩtek tĩñguk wolok kasat tĩ-semgĩlĩñ.

47 Wíndiñda tapma ama biesi gít Falisi ama endi Judalok it kiyau wopumdok ama gítik kítisemum biumbi, kímín tímbi, nísíngan Yesulok plon ñíndíñ e-nandi tíngilíñ, “Nítek tílok? Ama walí jimba kundit asupgan síník pa tílak wín! 48 Tíkáp níndi binambi, wíndíngot tí-kuukta, amatam gítikgandi en Mesia wíndíñ nandi-kwambiñ dambi, enda tímbi kusei kímípi, níndok kandíkñenii Roma nasi mik tísemumbi, endi bímbi, níndok tapma it wakít ama sambat ñín nípma tíkeumbi kolanekamíñ.”

49 Tímbi ama biesi endoñnan nanin no, wín Kaiafas, endi gwílat wolonda tapma amalok telak damanjí kuñguk, tímbi endi ñíndíñ enguk, “Síndi ka-nandi-daklenjí nímnat yañ! 50 Ním kañbi Juda ama nín gítik kola-taleneñ, wala tímbi wín síndok kandañ kíndem, tíkap ama noñganlíngot amatam gítíktok kínjanni kím-nímek. Síndi wín ním ka-nandi-dakleañ bek.” 51 Kaiafaslí wíndíñ eñguk, gan endi manda wín enlok nanandínla ním eñguk. Tambo endi gwílat wolonda tapma amalok telak damanjí pakukta, plofet manda eñípi, ñíndíñ eñguk: Yesulí Juda amatamdok kíjnan kím-semepi tínguk. 52 Tímbi endokgot ním. Endi Kunum Yambattok gíngítíñii kwet nolok nolok papusenem pakañ ep kíulímbi, sambat noñgan tínelíñdok kímbeppi tínguk. 53 Kaiafaslí wíndíñ eñgukta tímbi Juda ama biesilí sandap wolondañgan kusei kímípi, nísíngan e-sambat tí-kumbi, Yesu wílí kímmelíñdok telak lonjíngilíñ.

54 Wíndiñda tímbi Yesulí Jelusalem nasi endok boñgípsínan indañgan nombo ním kuñguk. Tambo endi walinin píim ñambi, kwet no kwet sílanin ñasiñgan patak wolok ñambi, it kwet no koi Eflaim wolok gwañgwañii gíta kuñguk.

55 Tímbi Juda amatamdok Kamaikamai gwílat dumalaumbi, amatam asupti isí kwesi bímbi, Kunum Yambattok dainan jamilan indanelíñdok itañgan tapma ilan tí-pañgípañgíle tínepi Jelusalem lo ñañgíliñ. 56 Ñambi, Yesu lonjímbi, tapma it sañ jimba gínañ ípi, nísíngan ñíndíñ eñgíliñ, “Síndi nítek nandañ? Endi gwílatta ním bíukak bek.” 57 Wíndíñ eñgíliñ wín kusei ñíndíñda: tapma ama biesi gít Falisi amalí Yesu tíkenelíñdok manda kwambiñ no ñíndíñ eu satañguk, “Tíkáp ama nolí Yesu delok patak wín nandílakta, wín nínbí nandímbe, en tíkeneñdok.”

12

Malialí Yesu kímímlók tí-pañgípañgíle tíñmíñguk
(Matayo 26:6-13, Maleko 14:3-9)

1 Kamaikamai gwílat gama ním indañímbi, sandap kí tambon noñgan gama palímbe, Yesulí nolii gít Betani it kwelan ña tomguk. Betani wín Lasalos, nin Yesulí kímnan nanin tímbe mílakuk, endok il kwel. 2 Yesulí wolok tombímbe, nanañ sina tí-ñímíumbi, Yesu gíta nanañ nañgíliñ endoñnan nanin no wín Lasalos, tímbe Matalí yambídíkñeñguk. Nanañ na-palíñímbi, 3 Malialí wílíngílo no tíkembí, Yesuloñ ña indambi, píngíp saple míliñ kíndem tuan loloñ síník endok kesí plon yalímípi, kumbam saktí tímbe kalandañguk. Tímbe píngíp saplelok míliñ kíndem walí it gítik wín tokñeñguk. *

* 12:3: Wín wítina típet ba nítek wolok tuop Malialí píngíp saple koi ‘nad’ kítañ wín Yesulok kesí plon yalímíkuk.

⁴ Tĩmbi Yesulok gwañgwañii endoñnan nanin no koi Judas Iskaliot, ama nin endi siñgi kandañ Yesu kanjĩkñiilok kisiñnan kĩmĩkuk, endi Malialĩ kundit tĩnguk wala nandum pĩumbi eñguk, ⁵ “Yakai! Nĩndi pĩngĩp saple wĩn tuatualok kĩmĩtnem tuaumda, gwĩlat noñgandok kena naindok tuan walinin epbi, gumañ pĩmbĩñesila emneñ!” ⁶ Gan endi ama pĩmbĩñesila nĩm nandi-semguk, tambo endi kumbu pa tĩngukta tĩmbi wĩndiñ eñguk. Wĩn amatamdi Yesu gĩt gwañgwañiila mĩnem emgĩlĩñ wĩn Judasli ka-dĩkñĩmbi, walinin gitakan enlok pa eplĩnguk.

⁷ Tĩmbi Yesuli Judasla nĩmbi eñguk, “Maliala mĩlap nĩm mĩwĩñ! Wĩn nak kĩmbambi, nep kĩndit taplinekaliñ, wolok itañgan nokok pĩngĩpna tĩ-pañgĩpañgĩle tĩ-namektok endi pĩngĩp saple wĩn tuatualok nĩm kĩmĩkuk. ⁸ Pĩmbĩñesilĩ nain tuop sĩn gĩta kuumbi, kĩndem ep kĩmĩtnekaliñ, gan nakta kwelan ñolok sĩn gĩta papat kwambĩngan nĩm kuutat.”

Tapma ama biesilĩ Lasalos bo wĩlĩ kĩmnelĩñdok e-sambat tĩngĩlĩñ

⁹ Tĩmbi Jelusalem nasi asupgan sĩnik endi Yesu Betani it kwelan pakuk wolok gĩngĩt nandiĩmbi, kanepi bĩngĩlĩñ. Tĩmbi engot nĩm. Endi Yesuli Lasalos kĩmnan nanin tĩmbĩ mĩlakuk en bo kanepi bĩngĩlĩñ. ¹⁰⁻¹¹ Wĩn Lasalosla tĩmbi amatam asupti Yesulok kandañ ña-talembi, nandi-kĩlĩkti tĩñmĩngĩlĩñ, wala tĩmbi tapma ama biesilĩ Lasalos bo wĩlĩ kĩmnelĩñdok e-sambat tĩngĩlĩñ.

Yesuli ama wapmañ wandin Jelusalem loñguk

(Matayo 21:1-11, Maleko 11:1-11, Luka 19:28-40)

¹² Kwet salaumbi, amatam kĩmĩn gĩtik gwĩlatta Jelusalem bĩngĩlĩñ endi Yesuli wolok loupĩ tĩnguk manda wĩn nandiñgĩlĩñ. ¹³ Nandiĩmbi, Yesulok koi gĩngĩt tĩke-loneliñdok komba gandua wandin wolok kii gayam ombĩm epbi, it kwet bimbĩ, telaknan tĩmbĩ indauktok ñambi, ñĩndiñ kitiĩmbi eñgĩlĩñ,

“Hosana! Nĩ-ta-lona!

Ama ñĩn Wopumdok koi plon bĩmbi,

Kunum Yambattĩ gwĩlam tĩñmĩn!

Endi Isael nĩndok Ama Wapmañi! ✧

¹⁴ Tĩmbi Yesuli doñki sim no tĩmbĩ indaumbi, wolok plon pipapi ñañguk. Wĩn plofet manda ñĩndiñ youyoulĩn patak wolok tuop indañguk,

¹⁵ “Saion nasi sĩndi nĩm mĩsĩnelĩñ! Wĩ kawit!

Sĩndok ama wapmañji doñki nĩñañ plon pipapi bĩlak.” ✧

¹⁶ (Nain wolonda Yesulok gwañgwañiilĩ nek indañguk wolok walan gama nĩm nandi-dakleñgĩlĩñ. Wĩn Kunum Yambattĩ Yesu kĩmnan nanin tĩmbĩ mĩlapi, endok pipapal engano wolok undane loñguk, wolok siñgi kandañmek endi nandi-tomgĩlĩñ, wĩn plofet amalĩ Yesulok plon wĩndiñ indauktok youyoulĩn, tĩmbi wolok tuopgan indañmĩnguk.)

¹⁷ Tĩmbi kĩmĩn wopum Yesuli Lasalos kitiĩmĩmbi, kĩmnan nanin tĩmbĩ mĩlapi, sum gĩnañnan nanin lambumbi kañgĩlĩñ, endi yousĩmbi, nek indañguk wĩn e-saktañgĩlĩñ. ¹⁸ Kĩmĩn gĩtik Kamaikamai gwĩlatta Jelusalem bĩngĩlĩñ, endi Yesu telak plon tĩmbĩ indanelĩñdok ñañgĩlĩñ, wĩn kusei ñĩndiñda: Yesuli jimba kundit wandin tĩnguk wolok gĩngĩt sapakñeumbi, endi nandiĩmbi, telak plon tĩmbĩ indanelĩñdok ñañgĩlĩñ.

Ñaumbi, ¹⁹ Falisi amali wɪn kañbi, nandum tuop nɪm tɪmbɪmbi, nɪsɪŋan ñɪndɪñ eŋgɪlɪñ, “Wɪ kawɪt! Kwelan kuañ gɪtɪktɪ en ip klem kunepi ñañ! Nɪndɪ nek kusei kusei tamɪñ, walɪ bien nɪmnat wandin inda-daklelak!”

Yesulɪ enlok kɪmkɪmñɪla plofet manda enguk

²⁰ Amatam gwɪlatta Kunum Yambat mɪlelem tɪñmɪnelɪñdok Jelusalem bɪŋgɪlɪñ endok boŋgɪpsɪnan Grik ama dɪwɪn pakɪlɪñ. ²¹ Filip endɪ Betsaida it kwet Galili kwelan nanin, tɪmbi sambat walɪ endoñ bɪmbi nɪŋgɪlɪñ, “Ama wopum, nɪndɪ Yesu kanep nandamɪñ.” ²² Eumbi, Filiptɪ ñambi, Andlu nɪmbɪ nandumbi, yakan Yesuloñ ñambi, eŋgɪlɪñ wolok tuop nɪŋgɪmɪk.

²³ Tɪmbi Yesulɪ ñɪndɪñ tambane enguk, “Nak Ama Sɪsɪnɪk nokok pipatna engano wolok undane louttok nain walɪ ip inda-talelak. ²⁴ Wɪn biaŋgan sɪnɪk. Tɪmbi ñɪndɪñ sanlet: tɪkap nanañ mɪnjɪptɪ kwelan nɪm pɪmbi kɪmbekta, en noŋgangot palek. Gan tɪkap endɪ kɪmbekta, endɪ bien asup laliuk. ²⁵ Nin endɪ enlok kuŋgun tɪke-kɪmbɪñ dalakta, endok kuŋgun papat kwambɪŋgan nɪm palmekak. Gan nin endɪ kwelan ñolok kumbi, naka tɪmbi kuŋgun enlok nɪm tɪke-kɪmbɪñ dalakta, walɪ wakan kuŋgun wɪn tɪke kamaɪmbi, papat kwambɪŋgan palmekak. ²⁶ Wɪn no en nokok kena gwaŋwana kulakta, endɪ nak nep kle kuwɪn. Nak nep kle kuŋpi, natna patetnan endɪ bo palekak. Tɪmbi nokok Bepnalɪ kena gwaŋgwana kuañ gɪtɪkta kot gɪŋgɪt emekak.”

²⁷ Tɪmbi Yesulɪ enlok kɪmla kɪmɪt-nandɪmbi yousɪmbi eŋguk, “Man nokok gɪnañna mɪlataumbi, nɪtek ewɪt? ‘Bep, dɪk mɪlap inda-namep tɪlak ñɪn napma tɪke’ wɪndɪñ ewɪt ba? Nɪm a. Wɪn nak mɪlap wɪn bemettok indaŋgutta tɪmbi wɪndɪñ nɪm eutet. ²⁸ Tambo nak ñɪndɪñ elet, ‘Bep, dɪkok kusaka engano wɪn tɪmbɪ inda-dakleumbi, kokalɪ wopum dawɪn.’ ”

Yesulɪ wɪndɪñ eumbi, kunum gɪnañ nanin manda noli ñɪndɪñ eu pɪŋguk, “Nokok kusatna engano wɪn ikan tɪmba inda-dakleumbi, kotnalɪ wopum daŋguk, tɪmbi wɪndɪŋgangot bɪndambo tɪmbetat.”

²⁹ Kɪmɪn gɪtɪk wolok pakɪlɪñ endɪ kɪtɪkɪtɪ wɪn nandɪmbi, dɪwɪndɪ “Dɪlɪmat kɪtɪlak” eumbi, dɪwɪndɪ “Eñalo noli manda nɪlak” wɪndɪñ eŋgɪlɪñ. ³⁰ Tɪmbi Yesulɪ tambane enguk, “Manda walɪ nak nep tɪmbɪ plaptauktok nɪm, walɪ sɪndɪ sep tɪmbɪ plaptauktok pɪlak. ³¹ Man ñɪndɪŋgɪt nain inda-taleumbi, ñɪndɪñ indaukak: Kunum Yambatti kwelalok amatam gɪtɪk yambi-danbi, tambonjɪ ombɪ-tɪkenelɪñdok eu taleukak, tɪmbi kwet ñolok kandɪkñe Satan en wakan wɪlɪ pɪukak. ³² Gan natnalok kandañ wɪn ñɪndɪñ: nak kwelan nanin nep loumek, nak amatam gɪtɪktɪ nokoñ bɪmbɪlok telak dɪlɪ-tom-semetat.” ³³ Yesulɪ wɪndɪñ eŋguk, wɪn endɪ kɪmkɪm nɪtein kɪmbektok wɪn e-dakleŋguk.

³⁴ Tɪmbi amatamdɪ tambane nɪŋgɪlɪñ, “Manda youyoulɪn patak walɪ Mesia papat kwambɪŋgan kuuktok eumbi pa nandɪŋgɪmɪñ. Nɪtek tɪmbi dɪk Ama Sɪsɪnɪk kloñbat plon tɪke-loumbi kɪmbektok elañ? Dɪk Ama Sɪsɪnɪk nɪtein wandin ñala manda wɪn elañ?” ³⁵ Tɪmbi Yesulɪ enlok plon manda embi, ñɪndɪñ enguk, “Kolsalenlɪ nain dumangangot gama sɪndok boŋgɪpsɪnan pat-samekak. Nɪm kañbi kɪlɪmdɪ sapma kleuk, wala tɪmbi sɪndɪ kolsalen gama pat-samlak tuop wolok gɪnañ yousɪmbi kunekalɪñ. Neta, kɪlɪm gɪnañ kulaktɪ dendɪñ ñalak wala nɪm nandɪ-daklelak. ³⁶ Wɪndɪñda tɪmbi kolsalendok kuseilɪ sɪn gɪta

gama paliñli+mbi, s+ndi kolsalen molom indaneliñdok en nandi-kili+kti tñm+nekal+ñ.

Yesuli w+ndiñ eu taleumbi, amatam yambi+k bim ñambi, yambi+sembim pa kuñguk.

Yesu n+im nandi-kili+kti tñmañdi tuanj+ omb+ti+kenekaliñ

³⁷ Yesuli jimba kundit asupgan amatamdok dausi+nan ip tñguk, gan asupti wangingan embi gñg+inemi, en Mesia w+in n+im nandi-kwambiñ dañg+il+ñ. ³⁸ W+in plofet Aisaiali manda no youkuk patak wali bien t+imbektok w+ndiñ indañguk. Manda w+in ñ+ndiñ,

“Wopum, n+ndi gñg+it manda eñg+m+ñ

w+in amatam t+pet s+ni+kti nandi-kwambiñ dañg+il+ñ,

ba d+kok gemb+ñga daut semguñ w+in ka-dakleñg+il+ñ.” ✧

³⁹ Endi Yesu nandi-kili+kti tñm+neliñdok tuop n+im. Wolok kusei w+in Aisaiali ñ+ndiñ youkuk,

⁴⁰ “Nak Kunum Yambatti endok dausi masipbi,

g+nañji t+mba kwambiñ dañguk.

N+im kañbi, endi dausi+li nokok kunditna kañbi,

g+nañjili nandi-kiliñ embi,

tambanem, nokoñ b+umbi,

natna ep t+mba kaikta-talenekal+ñ.” ✧

⁴¹ Aisaiali w+ndiñ youkuk, w+in kusei ñ+ndiñda: Kunum Yambatti Mesialok kusal engano w+in Aisaia itañgan daul+m+um kañbi, endi nepek eukak ba t+imbekak wolok plon youkuk.

⁴² Ganmek nain wolongan Juda ama bies+lok boñg+ps+nan bo asupti Yesu nandi-kili+kti tñm+ñg+il+ñ, gan endi Falisi amala m+s+ñg+il+ñda t+mbi w+in n+im e-indañg+il+ñ. N+im kañbi, endi it kiyau g+nañ nanin ep kle-kol+mbi, pawan kuneliñ. ⁴³ Ama wali amatam eni+k+ndem dañ wala nandi-galk wopum tñg+il+ñ, ganmek Kunum Yambattok kandañ nandi-galk wopum wandin n+im t+mbi, nandi-kili+kti+nj+ k+m+it-sembiñg+il+ñ.

⁴⁴ T+mbi Yesuli wopungan kit+mbi, ñ+ndiñ eu pñguk, “Nak nandi-kili+kti ti-namlakti nakgot n+im nandi-kili+kti ti-namlak, tambo endi Bep nak nani+mukuk en bo nandi-kili+kti tñm+ilak. ⁴⁵ W+ndiñgangot nak namb+ilakti nani+mukuk en bo kalak. ⁴⁶ Amatam nak nandi-kili+kti ti-namañ, endi k+im g+nañ nombo n+im kuneliñdok nak kolsalen wandin kwelan pi indañgut. ⁴⁷ Nak kwelan kuañ yambi-danbi, endok kolanj+lok tambon ewa taleuktok n+im indañgut. Tambo nak kolanj+lok tambonnan nanin yapma t+keuttok indañgut. Kusei wala t+mbi t+kap ama nol+ nokok mandana nandi-k+m+k+mnelakta, natna en ka-danbi, endok tambon ewa talelak w+ndiñ n+im t+let. ⁴⁸ Tambo nin endi nak siñgi w+it-nambi, nokok mandana n+im nandi-dasilak en ka-danbi, tambon eu taleuktok no patak, w+in nak manda eñgut wal+ wakan en kwet nain taletalenan ka-danbi, tambon omb+ti+keuktok eu taleukak.

⁴⁹ W+in kusei ñ+ndiñda: nak natnalok nanand+nala manda n+im eñgut. Tambo Bep nak nani+mukuk en wakan nak manda nek ba n+itek eelok w+in nani-d+kñeñguk. ⁵⁰ T+mbi nak ñ+ndiñ nandi-kiliñ elet: endi manda euttok nani-d+kñeñguk, manda wal+ amatam ep t+mb+mbi, kuñgu taletalen n+imnat kunekaliñ. W+ndiñda t+mbi nak endi manda n+itek eelok nanguk, wolok tuopgangot pa elet.”

Yesulí kimbepi, gwañgwañii ti-pañg+pañgile ti-semguk

13

Yesulí gwañgwañiilok kesisi wilít-semguk

¹ Kamaikamai gwílat indaup tĩmbĩmbi, Yesulí kwelan ñolok bimbi, Beuloñ undane lololok nain indañguk wĩn ka-nandĩ-dakleñguk. Endĩ ama nin kwelan ñolok en kĩmĩt-kle kuñgĩlĩñ wĩn ep galk ti-ta-bĩñguk, tĩmbi yousĩmbi, kwelan gama kuñguk tuop ep galkta tĩñguk wĩn daut semguk.

² Yesu gĩt gwañgwañii endĩ tim nanañ na-palĩñĩlĩmbi, ñĩndĩñ indañguk: Satandĩ Judas, Simon Iskaliottok nĩñañ, enda ikan gĩnan gĩnañ nanandĩ mĩmbi, Yesu kanjĩkñiilok kĩsĩnan kĩmĩlektok nĩñguk. ³ Gañgan Yesulí nandĩñguk, wĩn Bepĩtĩ nepek gĩtĩk endok kiinan kĩmĩlĩmbi kadĩkñeñguk, tĩmbi endĩ Kunum Yambattoñnan nanin piñguktĩ endoñ undane louptok tĩñguk. Wĩndĩñ nandĩñĩpi, ⁴ nanañ na-pakĩlĩñnan nanin mĩlapi, dasindasin ombap kiundĩp kĩmĩpi, tĩmbĩkalanda no tĩkembi, boñgĩunan temguk. ⁵ Tĩñĩpi, tuk jawañ gĩnañ wĩlĩ piĩmbi, kusei kĩmĩpi, gwañgwañii kesisi wĩlĩt-sembi, tĩmbĩkalanda boñgĩunan temguk walĩ tĩmbĩ kalandañguk.

⁶ Wĩndĩñ ti-sem-ta-ñakap, Simon Petloloñ bi tombĩmbi nĩñguk, “Wopum, nĩm kañbi dĩkĩ nokok kesĩtna wĩlĩlep tĩmbeñ a.” ⁷ Eumbi tambane nĩñguk, “Natna nek ti-samlet wolok kusei wĩn dĩk man ñĩndĩñgĩta nĩm nandĩ-daklelañ, gan gamamek nandĩ-tombekañ.” ⁸ Eumbi, Petloli kĩmĩsip tĩñmĩmbi nĩñguk, “Dĩk nain no ba nola nokok kesĩtna no nĩm wĩlĩt-namekañ.” Eumbi, Yesulí nĩñguk, “Tĩkap nak nĩm wĩlĩt-gametetta, dĩk nokok gĩñgĩt yousĩm kuuñdok tuop nĩm.” ⁹ Eumbi, Simon Petloli nĩñguk, “Wopum, tĩkap wĩndĩñda, dĩk nandĩ-nambi, kesĩtnañgot nĩm wĩlĩt-nameñ, tambo dĩk nokok kĩtna ba kumbana wakĩt wĩlĩt-namekañ!” ¹⁰ Eumbi, Yesulí nĩñguk, “Nin endĩ tuk ikan ik, endĩ jamilan sisĩnik, gan kesĩñgot wĩlĩwĩlĩttok. Tĩmbi gĩnañjĩlok kandañ sindĩ jamilan sĩnik, gan gĩtĩk sĩnik nĩm.” ¹¹ Yesulí nin sĩnikĩtĩ en kanjĩkñiilok kĩsĩnan kĩmĩpi tĩñguk wĩn ikan ka-nandĩñgukta tĩmbi ñĩndĩñ eñguk, “sĩndĩ gĩtĩk sĩnik jamilan nĩm.”

¹² Yesulí gwañgwañiilok kesisi wĩlĩt-talembi, dasindasin ombap bĩndambo dasĩmbi, kwel kĩnjannan undane ña pip papi enĩ-nandĩñguk, “Sĩndĩ nak nek ti-samĩt wolok kusei ka-nandĩ-tomañ ba nĩm? Wĩn ñĩndĩñ: ¹³ nak sĩndok Sanĩndautsĩ ba Wopumjĩ kuletta tĩmbi sindĩ ‘Nĩnĩndaut’ ba ‘Wopum’ nanañ wĩn dĩndĩm eañ. ¹⁴ Wĩndĩñda tĩkap nak sĩndok Wopumjĩ ba Sanĩndautsĩlĩ sĩndok kesisi wĩlĩt-sam-taleletta, sĩngan kesisi tambo wĩlĩlĩm ti-ta-kulok. ¹⁵ Nak telak wĩn daut samĩt, wĩn sĩndĩ bo nak nomĩk kosĩ gĩñgĩt wĩn biu piĩmbi, nak ti-samĩt wĩndĩñgan sĩndĩ tambo tĩke-kĩmĩt ti-kunekalĩñ. ¹⁶ Biañgan ñak. Nak ñĩndĩñ sanlet: kena gwañgwa sĩlanĩndĩ molomjĩlok kapmainan kuañ, tĩmbi ama kena tĩndĩlok enĩ-mulĩm ñañ endĩ bo nin enĩ-mukuk endok kapmainan kuañ. * ¹⁷ Sĩndĩ nepek sanĩt wolok walan ip

* **13:16:** Manda wolok walan wĩn ñĩndĩñ: tĩkap Yesulí sĩñgin tĩke-pĩmbi, gwañgwañii ep kĩmĩkukta, endok gwañgwañiilĩ tambo wĩndĩñgangot tĩlok.

nandi-dakleañda, tikap sindi wolok tuop ti-kunekaliñda, sindi Kunum Yambattok dainan amatam diwın yapma kle-patnekalıñ.

Ama nin Yesu kanjikıñiilok kisınan kimipi tıñguk wın inda-dakleñguk (Matayo 26:20-25, Maleko 14:17-21, Luka 22:21-23)

¹⁸ Tımbi Yesulı yousımbi enguk, “Nak sindi gitik amatam diwın yapma kle-patnekalıñ wındıñ nım elet. Nak ama nıtein nokok gwañgwanai kunelıñdok ep kasileñgut wın nandi-dakle-samlet, tımbi nak nin kasileñgut wın plofet manda no youyoulin patak walı bien tımbektok kasileñgut. Wın ñındıñ, ‘Ama no notna wandin nakıta yakan nanañ nalak, endı kanjik ti-namlak.’ ✱ ¹⁹ Nak man ñın wolok plon itañgan kasat ti-samlet, wın kusei ñındıñda: wındıñ inda-namumek, sindi nokok kusatna papat kwambiñ wın nandi-kwambiñ danekalıñ. ²⁰ Nak kusatnala elet walı biañgan sınık. Tımbi ñındıñ sanlet: nin endı nak ama ni-mukut enda not tıñmılak, endı Kunum Yambattok dainan nak wakan not ti-namlak, tımbi nin endı not ti-namlak, endı nak nani-mukuk enda bo not tıñmılak.”

²¹ Yesulı wındıñ e-talembi, gınañ mlata-sınık taumbi, indağan e-daklembi enguk, “Manda et walı biañgan sınık, wın nak ñındıñ sanlet: sindoñnan nanin nolı bola ti-nambi, kanjiknailok kisınan napıletak.”

²² Tımbi gwañgwañiilı Yesulı nında sınık eñguk wala gama nım nandi-daklembi, nandi-bendi wopum tımbi, tambo ka tıñgılıñ. ²³ Tımbi endoñnan nanin no, wın gwañgwa nin Yesulı gınañlı kasileñguk †

endı Yesulok ñasıñgan kii dındım kandañ pakuk, ²⁴ wala tımbi Petlolı enda kiilı walawala tımbi nıñguk, “Nında sınık elak wın dik ni-ka!”

²⁵ Wındıñ tımbımbi, gwañgwa walı Yesulok kandañ ñaña embi ni-

nandiñguk, “Wopum, wın nin?” ²⁶ Eumbi, Yesulı tambane nıñguk,

“Nak plaua nanañ dıp ñın wıtna gınañ wisımbi, mıwam nambetak en wakan.” Wındıñ eñıpi, plaua nanañ dıp wın wisımbi, Judas Simon Iskaliottok nıñañda mıumbi ²⁷ tıkeumbi, wolongan Satandı Judaslok gınañ pi-ñıñmıñguk. Tımbi Yesulı nıñguk, “Dık nepek tımbep tılañ wın platik sınık ti.”

²⁸ Endı wındıñ eñguk, gan nanañ na-pakılıñ diwın nolı endı kusei nekta wındıñ nıñguk wın nım nandi-dakleñgılıñ. Nım nandi-

daklembi, ²⁹ Judaslı endok mınemji ka-dıkñeñgukta tımbi diwındı

Yesulı Judasla ñındıñ ba nek nıñguk wındıñ nandiñgılıñ, “Dık ñambi, gwılatıta nek nanalok tıpıkamıñ wın tua,” ba “Pımbıñesıla mınem em.”

³⁰ Tımbi Judaslı nanañ dıp wın tıke-taleumbi, wolongan walinin kılın gınañ pım ñañguk.

Yesulı gwañgwañii tambo tıke-galk tınelıñdok enı-dıkñeñguk

³¹ Judaslı walinin ip pım ñaumbi, Yesulı gwañgwañii diwın ñındıñ

enguk, “Ama Sısınık nokok kusatna engano walı man inda-dakleupi

tılak, tımbi nek inda-namepi tılak, walı Kunum Yambattok kusal

engano wın tımbı inda-dakleukak. ³² Tıkap nak endok kusal engano

wın tımba inda-daklelakta, nain nım ombataumbi, endı bo nokok

kusatna engano wın tımbı inda-dakleukak.

³³ Gwañgwanai, nak nain dumangot gama sın gıta kuutat. Kukap

ñawambi, sindı nep lonjınekalıñ, gan nak Juda ama biesıla engut

✱ **13:18:** Kap 41:9 † **13:23:** Yoanelı enlok plon e-yout tıñguk, gan enlok koi tıke-louktok nım nandiımbi, eu inda-dakleñguk.

wɪndiŋgangot sɪnda ñɪndiŋ sanlet, ‘Nak ñautatnan sɪndi ñaneliŋdok tuop nɪm.’³⁴ Wɪndiŋda tɪmbi nak endɪkŋe manda kombliŋ sanbi, sɪndi gɪnaŋɪli tampo tɪke-galk tɪneliŋdok sani-dɪkŋelet, wɪn nak sep galk tɪ-samgutti tɪ-samlet, telak wolok tuopgan sɪndi bo tampo tɪke-galk tɪnekalɪŋ.³⁵ Tɪkap sɪndi wɪndiŋ tɪ-kunekaliŋda, amatam gɪtɪktɪ sɪndi nokok gwaŋgwanai kuaŋ wɪn sambɪ-nandi-tomnekalɪŋ.”

Yesuɪ Petlolok e-semɪn wɪn eu indaŋguk

(*Matayo 26:31-35, Maleko 14:27-31, Luka 22:31-34*)

³⁶ Tɪmbi Simon Petloli Yesu ni-nandiŋguk, “Wopum, dɪk dendɪŋ ñaukaŋ?” Eumbi tambane niŋguk, “Nak ñautatnan dɪk man ñɪn nep klem ñauŋdok tuop nɪm, gan gamamek dɪk nep klembi ñaukaŋ.”³⁷ Eumbi ni-nandiŋmbi eŋguk, “Wopum, nɪtek tɪmbi nak man ñɪn gep klem ñauttok tuop nɪm? Nak kuŋguna bimbi, kɪm-gamettok paŋgɪtam patet.”³⁸ Wɪndiŋ eumbi, Yesuɪ niŋguk, “Ba dɪkok kuŋguŋga bimbi, kɪm-nametaŋ ba? Wɪn biaŋgan nɪm! Nak ñɪndiŋ ganlet: puputti gamaŋ nɪm kɪtɪŋɪmbi, dɪk naka nain tɪpet gɪt no e-semɪ tɪ-nametaŋ.”

14

Kunum Yambattoŋ lololok telak noŋgangot wɪn Yesu en wakan

¹ Tɪmbi Yesuɪ yousɪmbi, gwaŋgwaŋiila ñɪndiŋ enguk, “Gɪnaŋɪ mɪlataumbi, nandi-bendi wopum taŋ wɪndiŋ nombo nɪm tɪnekalɪŋ. Tampo sɪndi Kunum Yambattok plon panjaŋganembi, wɪndiŋgangot nokok plon panjaŋgane-ta-kunekaliŋ.² Nokok Bepnalok il kuseinan it gɪnaŋ asup patak. Nɪm palɪmda, nak ñɪndiŋ nɪm sanbet, ‘Nak ñambi, it tɪwɪli dɪkŋe tɪ-samet.’³ Tɪmbi nak ñambi, it tɪwɪli dɪkŋe tɪ-sam-talemek, undane bɪmbi, sanaŋɪlambi, sɪndi bo natna kuutatnan kuneliŋdok ñanekamiŋ.⁴ Tɪmbi nak kwet delok ñautat, wolok telak wɪn sɪndi ip nandi-taleaŋ.”

⁵ Tɪmbi Tomasɪ niŋguk, “Wopum, dɪk dendɪŋ ñaukaŋ wɪn nɪndi nɪm nandi-dakleamɪŋ, wala tɪmbi telak wɪn nɪtek nandi-dakleneŋ?”⁶ Eumbi niŋguk, “Natna telaktok kusei, manda biaŋgan sɪsɪnɪktok kusei, ba kuŋgu sɪsɪnɪktok kusei. * Nak napma klembi, Bepɔŋ tomtom wɪn no nɪm sɪnɪk patak.⁷ Sɪndi nak nandi-kɪliŋe tɪ-namumda, Bepna bo nandiŋmɪneliŋ. Tɪmbi sɪndi man kusei kɪmɪpi, en nandi-kɪliŋ tɪŋmaŋ. Biaŋgan ñak, sɪndi en ikan kaŋɪliŋ.”

⁸ Tɪmbi Filiptɪ niŋguk, “Wopum, dɪk Bep daut nɪmumbi, nandiŋa tuop tɪ-nimek.”⁹ Eumbi niŋguk, “Filip, nak nain ombapgan sɪn gɪta ip kuŋgut, ganmek dɪk nokok kusatna gama nɪm nambi-nandi-tomlaŋ ba? No en nak nambiŋguktɪ Bep ip kaŋguk. Wɪndiŋda dɪk nehta ‘Bep daut nɪmek’ elañ?¹⁰ Bepɔŋ nokok gɪnaŋ palɪmbi, nak endok gɪnaŋ patet. Dɪk wɪn nɪm nandi-kwambiŋ dalaŋ ba? Nɪtɪ noŋgan tamɪkta tɪmbi nak manda sanlet wɪn natnalok nanandiŋnala nɪm pa elet. Tampo Bep nokok gɪnaŋ pataktɪ enlok kenan pa tɪlak.¹¹ Bepɔŋ nokok gɪnaŋ palɪmbi, nak endok gɪnaŋ patet, sɪndi manda wɪn nandi-kwambiŋ da-kunekaliŋ. Tɪkap sɪndi nak wɪndiŋ eletta tɪmbi wɪn nandi-kwambiŋ daneliŋdok tuop nɪmda, kundit ep tɪmbambi kaŋɪliŋda tɪmbi wɪndiŋ tɪnekalɪŋ.¹² Biaŋgan sɪnɪk, sɪndi kunditnala tɪmbi wɪndiŋ tɪnekalɪŋ.”

* **14:6:** Yesu en wakan telak Kunum Yambattoŋ ñalak wɪn daut nɪmlak, endok kusal wɪn tɪmbi inda-dakle-nɪmlak, tɪmbi kuŋgu sɪsɪnɪk nɪmlak.

Tĩmbi kundit tĩndĩlok kandañ nak ñĩndĩñ sanlet: nin endĩ nak nandi-kĩliktĩ tĩ-nam tĩ-kulakta, endĩ bo kena ba kundit natna tĩlet wĩndĩñgangot tĩmbekak. Tĩmbi endok kenan ba kundil walĩ natna kena ba kundit tĩñgut wĩn makleukak. Wĩn kusei ñĩndĩñda: nak Bepnaloñ loutat. ¹³ Lowambi, sĩndĩ nokok kotnalok plon kiti-nambi, nek ba nek tĩ-samettok nani-nandiñ, wolok tuop nak Nĩñañdĩ Bepnalok kusal engano wĩn tĩmba inda-dakleuktok tĩ-sametat. ¹⁴ Wĩn tĩkap sĩndĩ nokok gĩñgĩtnai kuañda tĩmbi nek ba nek tĩ-samettok nani-nandiñekaliñda, natna wĩn tĩ-sametat.”

Yesulĩ Dĩndĩm Woñ nĩ-mulĩm pĩuptok e-kwambiñ dañguk

¹⁵ Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi, gwañgwañiila ñĩndĩñ enguk, “Tĩkap sĩndĩ gĩnañjĩli nep galk tañda, nak sĩndĩ nek tĩnelĩñdok sani-dĩkĩelet wolok tuop tĩ-kunekaliñ. ¹⁶ Tĩmbi nak Bepta nĩ-nandiñwambi, endĩ sĩndok Pañgembĩlanjĩ no nĩ-mulĩm pĩumbi, nokok kĩnjan sĩn gĩta papat kwambiñgan kuukak. ¹⁷ Nak Dĩndĩm Woñ Beptok kusal sĩsĩnik wĩn tĩmbi inda-daklelak enla elet. Kwelalok gĩñgĩtĩii endĩla en nĩm kandañ ba en nĩm nandiñmañ, wala tĩmbi endĩ en kasĩleneliñdok tuop nĩm. Gan Woñ walĩ sĩn gĩta kulak, tĩmbi sĩndok gĩnañjĩ gĩnañ pĩmbi, palekakta tĩmbi sĩndĩla en nandi-kĩliñ tĩñmañ.

¹⁸ Nak sambiwambi, pañgembĩlanjĩ nĩmnat nomĩk nĩm kunekaliñ. Nĩm. Nak sĩndoñ undane bĩutat. ¹⁹ Wĩn nain nĩm ombataumbi, kwelalok gĩñgĩtĩiilĩ nombo nĩm nambiñekaliñ, gan sĩndĩla bĩndambo nambiñekaliñ. Tĩmbi nak papat kwambiñgan kuletta tĩmbi sĩndĩ bo kunekaliñ. ²⁰ Sĩndĩ bĩndambo nambiñmek, ñĩndĩñ ka-nandi-daklenekaliñ: nak Beptok gĩnañ patet, tĩmbi sĩndĩ nokok gĩnañ palĩmbi, nak sĩndok gĩnañ patet. ²¹ Nin endĩ nokok endĩkĩe mandana nandi-dasĩmbi kĩmĩt-kle-kulakta, endĩ wakan gĩnañlĩ nep galk tambi, nep kasĩlelak. Tĩmbi nin endĩ wĩndĩñ tĩ-namlak, en wakan Bepnalĩ tĩke-galk taukak, tĩmbi natna bo en tĩke-galk tambi, nokok kusatna tĩmba inda-dakle-ñĩmekak.”

²² Tĩmbi Judas no, wĩn Judas Iskaliot en nĩm, walĩ Yesu nĩ-nandiñmbi eñguk, “Wopum, nĩtek tĩmbi dĩkok kusaka wĩn nĩndañgot tĩmbi inda-dakle-nĩmep elañ, gan kwelalok amatam dĩwĩnda nĩm?” ²³ Tĩmbi Yesulĩ tambane nĩñguk, “Tĩkap nolĩ gĩnañlĩ nep kasĩle-kulakta, endĩ nokok mandana kĩmĩt-kle-kulak. Tĩmbi Bepnalĩ ama wandin wĩn tĩke-galk tambi, Bep nĩtĩ endoñ bĩmbi, en gĩta yakan papat kwambiñgan kundekamĩk. ²⁴ Gan nin endĩ gĩnañlĩ nĩm nep kasĩle-kulakta, endĩ nokok mandana nĩm kĩmĩt-klelak. Tĩmbi manda sanbambi nandañ wolok kandañ wĩn ñĩndĩñ: wĩn natnalok manda nĩm, wĩn Bep nin nak kwelan nani-mukuk enlok mandan.

²⁵ Nak gama sĩn gĩta kuñĩpi, nepek gĩtĩk wĩn sani-ta-bĩlet. ²⁶ Gan gamanda Beptĩ sĩndok Pañgembĩlanjĩ, wĩn Dĩndĩm Woñ, nĩ-mulĩm pĩmbi, nokok kĩnjannan sĩn gĩta kuukak. Tĩmbi endĩ wakan nepenepek gĩtĩk sani-daut tĩ-sambi, natna manda sangut gĩtĩk wĩn tĩmbi kaikta-samumbi, bĩnda nandi-tomnekaliñ.

²⁷ Nak sambĩk bimbi, nokok busukna bĩsĩkĩat pat-samektok samlet. Busuk samettok pat-namlak walĩ busuk kwelan nanin wandin nĩm. Nak busuk wĩn samletta tĩmbi sĩndok gĩnañjĩli mĩlataumbi, mĩsĩmĩsĩ nĩm tĩnekaliñ. ²⁸ Nak manda ñĩndĩñ ikan sanbambi nandiñ, ‘Nak sambĩk bimbi, ñakap, sĩndoñ bĩndambo undane bĩutat.’ Sĩndĩ gĩnañjĩli biañgan nep galk tambi, nep kasĩle-kuumda, nak Beptoñ ñautat wala

sɪndɪ naka tɪmbi nandɪ-sɪlɪsɪlɪ tɪnelɪñ. Neta, Bepnalɪ nak napma klembi, loloñ sɪnɪk patakta. ²⁹ Nepek gamamek indaukak wɪn nak man ñɪn itañgan sanɪ-talelet, wɪn kusei ñɪndɪñda: nak sanɪt wolok tuop indaukak, wolondamek sɪndɪ nak manda biañgan elet wɪn gumañ nandɪ-kwambɪñ danekalɪñ.

³⁰ Nak sɪn gɪta manda nombo yousɪm sansanlok nain lakatgot patnamlak, wɪn kusei ñɪndɪñda: kwettok kandɪkñe ama Satan endɪ nep tɪmbɪ kolauttok bɪupi tɪlak. Endɪ nepek no tɪ-namektok gembɪ nɪm palmɪlak, ³¹ gan nak wandingan embi nɪm kɪmɪsip tɪñmɪlet. Tambo nak Bepna gɪnañnalɪ kasɪlelet wɪn kwelan kuañdɪ nambɪ-nandɪ-daklenelɪñdok Bepnalɪ nanɪ-dɪkñeñguk wolok tuopgan tɪlet.

Ale, ip mɪlapi, pɪm ñana.”

15

Wain komba sɪsɪnɪk wɪn Yesu en wakan

¹ Tɪmbi Yesulɪ yousɪmbi, gwañgwañiila enbi eñguk, “Natna wain komba sɪsɪnɪk, tɪmbi nokok Bepnalɪ wain kenalok kandɪkñe ama. ² Endɪ nokok kɪtna gayam bien nɪm laliañ gɪtɪk wɪn dombɪmbi, ep kolɪm ñalak. Tɪmbi nokok kɪtna gayam bien laliañ walɪ bien lali-sɪnɪk tanelɪñdok endɪ tɪ-dɪndɪme kena pa tɪlak. ³ Tɪmbi komba kii gayam bien lalilalilok tɪ-dɪndɪm eañ, wandin nak manda sanbambi nandɪ-dasiñgɪlɪñ walɪ ikan sep tɪ-dɪndɪm eumbi, Kunum Yambattok dainan dɪndɪm indañgɪlɪñ.

⁴ Tɪkap kii gayamdɪ komba plon nɪm yousɪm patakta, walɪ engan bien laliuktok tuop nɪm, wɪndɪñgangot tɪkap sɪndɪ natnalok plon nɪm yousɪm pakañda, bienjɪ lalinelɪñdok tuop nɪm. Wɪndɪñda tɪmbi sɪndɪ natnalok plon yousɪmbi pat-ta-kunekalɪñ, tɪmbi natna sɪndok plon yousɪmbi pat-ta-kuutat. ⁵ Natna wain komba, tɪmbi sɪndɪ nokok kɪtna gayam. Nin endɪ nokoñ yousɪmbi, nak bo endoñ yousɪletta, walɪ wakan bien asup pa lalilak. Wɪn kusei ñɪndɪñda: nak napma klembi, bien lalilalilok telak no nɪm patak. ⁶ Tɪkap ama nolɪ nokoñ nɪm yousɪmbi patakta, endɪ komba gayam dombɪ kokottok wandin: wɪn tɪke kolɪmbi, yañetaumbi, kii gayam dɪwɪn gɪta ep kiupi, komba gɪnañ ep siu dɪndɪlok. ⁷ Tɪkap sɪndɪ nokoñ yousɪm pakañ, tɪmbi nokok mandana nandɪ-dasiñgɪlɪñ wɪn kɪmɪt-kle-kuañda, sɪndɪ Kunum Yambattɪ wɪndɪñ ba wɪndɪñ tɪ-samektok nandañ wala kɪndem nɪ-nandumbi, nandɪ-samekak. ⁸ Nandɪ-samumbi, sɪndɪ telak wɪndɪñ plon bien asup laliumbi, nokok gwañgwanaɪ kuañ wɪndɪñ inda-daklelak, tɪmbi nokok Bepnalɪ kot gɪñgɪt tɪkelak.”

⁹ Yesulɪ yousɪmbi, gwañgwañiila enguk, “Beptɪ nep galk tañguk, wɪndɪñgangot nak sep galk tañgut. Tɪmbi nak yousɪmbi, sep galk ta-ñauttok sɪndɪ nokoñ yousɪm patnekalɪñ. ¹⁰ Wɪn natna Bepnalok endɪkñe mandan kɪmɪt-kle-talembi, endoñ yousɪm patet, tɪmbi endɪ yousɪyousɪñgan nep galk talak, wɪndɪñgangot tɪkap sɪndɪ nokok endɪkñe mandana kɪmɪt-kleañda, sɪndɪ nokoñ yousɪm patnekalɪñ, tɪmbi nak yousɪyousɪñgan sep galk tautat. ¹¹ Wɪn nak sɪmba sasat nandɪlet wɪn sɪndɪ bo nandɪmbi, gɪnanjɪ gɪnañ tokñeumbi pat-samektok nandɪlet, wala tɪmbi nokok mandana kɪmɪt-klenelɪñdok sanɪt. ¹² Tɪmbi endɪkñe mandana wɪn ñɪndɪñ: nak sep galk tañgut, wɪndɪñgangot sɪndɪ gɪnañjɪlɪ tambo tɪke-galk tɪ-ta-kunekalɪñ.

¹³ Tíkáp ama noli noliila ep galk tambí kím-semekta, endí ep galk tándílok telak d+wín gítík patak wín makle-sín tauk. ¹⁴ Tímbe tíkáp síndí nokok endíkñe mandana kímít-kle-kuañda, síndí nokok notnai síník inda-dakleañ. ¹⁵ Nak sínda kena gwañgwa nombo ním sanlet, tambo nak sínda nokok notnai saní-talelet. Wín kusei ñíndíñda: kena gwañgwalí molomdí nek nandí-sambat tilak wín ním nandílak, gan nokok Bepnalí nepek gítíñgítík nanguk wín nak sínda saní-dakle-talewambi, síndí ikan nandí-taleañ. ¹⁶ Síndí nak ním nep kasíleñgíliñ. Tambo natna sep kasílembi, ñíndíñ tñelíñdok sep dangut: síndí ñambi, bienjí tímbe indaukak, wín bien papat kwambíñgan palekak wandin. Wíndíñ indaemek, síndí nokok kotna plon Bep kítíñmímbe, nepek no ba no tí-samektok ní-nandañ, endí wolok tuop síník tí-samekak. ¹⁷ Nak endíkñe manda ñín bñdambo sanba nandíwít: síndí gíñañjílí tambo tíke-galk tí-ta-kunekaliñ.”

Gwañgwañiilok míláp inda-semekak wala Yesulí eu inda-semguk

¹⁸ Yesulí bñdambo yousímbe, ñíndíñ enguk, “Amatam kwelalok gíñgít kuañdí nandí-kunjítta tí-samumbi, wolonda síndí ním nandí-kamalanekaliñ, wín kwelalok gíñgít kuañdí dama naka íp nandí-kunjítta tí-namgíliñ. ¹⁹ Síndí kwelalok gíñgít kuumda, endí sínda nandum endok nosii tímbeímbe, sep galk tanelíñ. Gan nak endok boñgípsínan nanin sep kasílewambi, síndí natnalok gíñgítñai kumbi, kwelalok gíñgít nombo ním kuañ. Kusei wala tímbe endí sínda nandí-kunjítta tí-samañ. ²⁰ Síndí manda ñín dama sangut wín nandí-tombít, ‘Kena gwañgwa sílanindí molomjíllok kapmainan kuañ.’ * Kusei wala tímbe tíkáp kwelalok gíñgítñiilí nak nep tímbe kolauttok nep kle-gímgím eñgíliñda, wíndíñgangot síndí bo sep tímbe kolanelíñdok sep kle-gímgím enekaliñ, tímbe tíkáp endí nokok mandana nandí-dasimbi kímít-kleñgíliñda, wíndíñgangot endí síndok mandanjí bo nandí-dasimbi kímít-klenekaliñ. ²¹ Endí Bep nani-mukuk en ním nandí-kíliñ tíñmañ, wala tímbe síndí nokok gíñgítñai kuañda tímbe endí kolan wandin wín tí-samnekalíñ.

²² Nak indambi, Bepnalok mandan engut wín ikan ním enbamda, yomjíllok míláp ním pat-semek. Gan nak indambi, endok mandan engutta tímbe endí yom tándílok e-tembí manda no ním pat-semalak. ²³ Naka nandí-kunjítta tí-namlaktí Bepnala bo nandí-kunjítta tíñmílak. ²⁴ Ba nak kundit gembínat gítíkñín amalí ním tñdín endok boñgípsínan ním pa tímbeímbe, yomjíllok míláp ním pat-semek. Gan endí kundit wín kañgíliñ, ganmek Bep níta nandí-kunjítta tí-nímgíliñ, wala tímbe yomjíllok míláp kímílim pat-semalak. ²⁵ Endok endíkñe mandanjí gíñañ ñíndíñ youyoulín patak, ‘Endí naka slakan nandí-kunjítta tí-namgíliñ,’ ✧ tímbe manda walí bien tímbektok endí wíndíñ tí-namgíliñ.”

Yesulí Díndím Woñdí gwañgwañii ep tímbe pañgítauktok e-kwambíñ dañguk

²⁶ Yesulí yousímbe enguk, “Síñgimek nak síndok Pañgembílanjí wín Beptok kandañ nanin ní-muletat. Woñ walí Beptoñnan nanin pímbi,

* **15:20:** Manda wolok walan wín ñíndíñ: kena molomda nítek indañmílak, wolok tuopgan endok kena gwañganla indañmílak. ✧ **15:25:** Kap 35:19, 69:4

endok kusal s̄s̄in̄ik w̄in t̄imbī inda-daklelak. P̄imek, nokok kusatna e-dakle t̄imbekak, ²⁷ t̄imbī s̄in̄i bo nokok kusatna e-dakle ti-ta-kunekaliñ. W̄in kusei ñ̄ind̄iñda: s̄ind̄i nak kena kusei k̄im̄ikut naningan nak̄ita ku-ta-bañ.

16

¹ Nepek kolan san̄it wandin wal̄i inda-samumek, s̄indok nandi-k̄il̄ikt̄inj̄i wolonda n̄im pi p̄iuktok nak manda ḡit̄ik w̄in san̄it. ² End̄i it kiyaunj̄i ḡinañ nanin sep kle-kol̄imbi, pawan kunekaliñ. T̄imbi w̄ind̄iñgot n̄im. Nain indaumbi, nin end̄i s̄indoñnan nanin no w̄il̄i k̄imbekakta, end̄i ‘telak wolok plon Kunum Yambat k̄im̄it-klelet’ em nandukak, gan end̄i t̄imbī kamalaukak. ³ End̄i Bep n̄iti n̄im nandi-k̄iliñ ti-n̄imañda t̄imbi w̄ind̄iñ ti-samnekal̄iñ. ⁴ Nepek gamamek indaukak, w̄in nak man ñ̄in itañgan san̄i-talelet. W̄in kusei ñ̄ind̄iñda: nak san̄it wolok tuop ti-samnekal̄iñ, wolondamek nak endok plon manda sangut w̄in s̄ind̄i nandi-tomnekal̄iñ.

Nak s̄in ḡita kuñgutta t̄imbi kena kusei k̄im̄ikut wolonda nepek wolok kasat gama n̄im ti-sangut. ⁵ Gan man ñ̄ind̄iñḡit nak Bep nani-mukuk endoñnan ñ̄aupi t̄ilet, gañgan s̄indoñnan nanin noli ‘D̄ik dend̄iñ ñ̄aukañ?’ w̄ind̄iñ no n̄im nani-nandañ. ⁶ Tambo nak ñ̄añalok manda m̄ilap wandin sanletta t̄imbi, s̄imba gawatt̄i s̄indok ḡinan̄ji tokñelak. ⁷ Gan nak manda ñ̄ind̄iñ elet wal̄i biañgan t̄ilak: nak samb̄i ñ̄autat wolok bien wal̄i s̄indoñ inda-samekak. Neta, t̄ikap nak n̄im samb̄i ñ̄autta, Pañgemb̄ilal̄i s̄indoñ n̄im b̄iw̄ik. T̄ikap nak samb̄i ñ̄autatta, nak en n̄i-mulambi, s̄indoñ b̄iukak. ⁸ B̄imek, kwelalok ḡiñḡit̄iila t̄imbi dakle-semumbi, nandi-kwamb̄iñ danekaliñ, w̄in yom w̄in nek s̄in̄ik, ba nin end̄i w̄in d̄ind̄im s̄in̄ik, ba Kunum Yambatt̄i n̄itek s̄in̄ik yambi-danbekak w̄in end̄i n̄im nandi-daklembi, nandum kamalalak. ⁹ W̄in ñ̄ind̄iñ: end̄i nak n̄im nandi-k̄il̄ikt̄i ti-namañ, wal̄i yom biañgan s̄s̄in̄ik. ¹⁰ T̄imbi d̄ind̄im kuñgulok kandañ w̄in ñ̄ind̄iñ: nak Bep̄toñ undane ñ̄awambi, s̄ind̄i nombo n̄im namb̄inekal̄iñ, wal̄i nak d̄ind̄im s̄in̄ik w̄in t̄imbī inda-dakleukak. ¹¹ T̄imbi ka-dan̄i kenalok kandañ w̄in ñ̄ind̄iñ: Kunum Yambatt̄i kwet ñ̄olok kand̄ik̄iñe ama Satan ikan ka-dan̄bi, tambon omb̄i-t̄ikeuktok eu taleñgukta t̄imbi amatam bo yambi-danbekak.

¹² Manda sansanlok gama asup patak, gan man ñ̄ind̄iñḡit s̄ind̄i w̄in ḡit̄ik nandi-daklembi, nandi-dasineliñdok tuop n̄im. ¹³ Gan Woñd̄i Kunum Yambattok kusal s̄s̄in̄ik w̄in t̄imbī inda-daklelak. End̄i p̄imek, s̄indok nanand̄inj̄i ep t̄imbi pañḡitaumbi, Yambattok kusal s̄s̄in̄ik w̄in nandi-daklenekal̄iñ. W̄in kusei ñ̄ind̄iñda: Woñd̄i enlok nanand̄inla manda no n̄im eukak, tambo manda n̄itek n̄imb̄imbi nand̄ilak wolok tuop end̄i eukak, ba nepek nek siñgimek indaukak w̄in san̄b̄i indaukak. ¹⁴ T̄imbi end̄i nak manda n̄imbambi nand̄ilak w̄in san̄b̄i indaukakta t̄imbi, end̄i nokok kusatna engano w̄in t̄imbī inda-dakleukak. ¹⁵ Bep n̄itok nanand̄inet w̄in noñganda t̄imbi nak ñ̄ind̄iñ san̄it, ‘Nak manda Woñda n̄imbambi nand̄ilak w̄in s̄inda san̄i-dakleukak.’ ”

M̄ilaps̄ilok k̄injannan sil̄is̄il̄i gwañgwañiiloñ inda-semekak

¹⁶ Yesuli yous̄imbi enguk, “Nain n̄im ombataumbi, s̄ind̄i nombo n̄im namb̄inekal̄iñ, t̄imbi nain n̄im ombataumbi, b̄indambo namb̄inekal̄iñ.” ¹⁷ W̄ind̄iñ eumbi, endok gwañgwañi d̄iw̄ind̄i n̄is̄iñgan ñ̄ind̄iñ eñḡil̄iñ, “End̄i ñ̄ind̄iñ elak, ‘Nain n̄im ombataumbi, n̄ind̄i nombo n̄im kanekamiñ, t̄imbi nain n̄im ombataumbi, b̄indambo

en kanekam+iñ,' tĩmbi 'Endi Beptoñ undane ñaukakta tĩmbi wĩnd+iñ indaukak.' Manda wolok walan wali nek plon e-yout tĩlak?" 18 Wĩnd+iñ eñipi, nĩsĩfiŋan e-nandiñgĩliñ, " 'Nain nĩm ombatalak' manda wolok walan wĩ nĩtek? Nek elak wĩn nĩndi nĩm nandi-dakleam+iñ."

19 Tĩmbi endi wala ni-nandiñelĩñdok nandumbi, Yesuli yambi-nandi-daklembi enguk, "Nak ñĩnd+iñ sanit, 'Nain nĩm ombataumbi, sĩndi nombo nĩm nambĩnekal+iñ, tĩmbi nain nĩm ombataumbi, bĩndambo nambĩnekal+iñ.' Wĩn manda wolok kuseila sĩngan e-nandi tañ ba? 20 Manda et wali biañgan sĩnik. Tĩmbi nak ñĩnd+iñ sanlet: nak kĩmbambi, sĩndi kut-blamblan embi, mano tĩnekal+iñ, gan kwelalok gĩñgĩtĩiili sĩlisĩli tĩnekal+iñ. Tĩmbi sĩndok gĩnañji mĩlata sĩnik taumbi patnekal+iñ, gan sĩndi bĩndambo nambĩmbi, sĩndok nandi-mĩlapsĩlok kĩnjannan sĩlisĩlĩli inda-samekak.

21 Wĩn tamdi gwañgwa tĩkelak wandin inda-samekak. Endok piñgip gawat tĩndĩlok nainĩn indalakta tĩmbi gĩnan mĩlata sĩnik taumbi patak, gan endi gwañgwa tĩkemek, gwañgwan indaĩmĩlak wali sĩlisĩli mĩumbi, mĩlap wĩn ip kamalalak. 22 Wĩnd+iñgangot nain ñolonda sĩndok gĩnañji mĩlatalak, gan nak bĩndambo bi sambambi nambĩnekal+iñ, wolonda walenjĩli bo kĩndem daumbi, sĩlisĩlĩli gĩnañji tokñeukak, tĩmbi ama noli sĩndok sĩlisĩlĩnjĩ solom tĩkenelĩñdok tuop nĩm. 23 Nain wĩn indaumek, sĩndi nepek nolok plon nombo nĩm nak nani-nandiñekaliñ. Wĩn biañgan sĩnik. Tĩmbi nak ñĩnd+iñ sanlet: sĩndi nepek no ba nola nokok Bepnala ni-nandiñekaliñ, wolok tuop endi nokok kotna plon samekak. 24 Sĩndi nokok kotna plon enda nepek nola nĩm ni-nandi-ta-bĩñgĩliñ. Ale, man ñĩn sĩndi kĩndem gĩñgĩnembĩ, ni-nandi ti-ta-kunekaliñ, tĩmbi wolok tuopgan inda-samumbi, nandi-sĩlisĩlĩli gĩnañji tokñeukak."

Mĩlap kusei kusei indaukak, gan Yesuli kwettok gembĩn kolan wĩn ip wĩli piñguk

25 Yesuli yousĩmbi, ñĩnd+iñ enguk, "Nak manda sani-ta-bĩlet wĩn eyout mandaliñgot sanliñgut, gan nain indaumbi, nak manda eñipi, eyout manda nombo nĩm sanbetat. Tambo nokok Bepnalok plon indañgan kasat ti-sametat. 26 Nain wolonda sĩndi nokok kotna plon Bep ni-nandiñekaliñ. Nak Bepti sep kĩmĩlektok ni-nandutat wĩnd+iñ nĩm sanlet, tambo ñĩnd+iñ sanlet: wĩn sĩn en ni-nandiñekaliñ. 27 Wĩn kusei ñĩnd+iñda: sĩndi gĩnañjĩli nak nep galk tambĩ, nak Beptoñnan nanin piñgut wĩn nandi-kwambiñ da-kuañda tĩmbi endi sep galk tambĩ, ni-nandiñjĩ nandi-samekak. 28 Nak en gĩta pakap kwelan piñbi indañgutta, man ñĩn kwet ñĩn bimbi, endoñ undane loupĩ tĩlet." 29 Wĩnd+iñ eumbi, gwañgwañiili niñgĩliñ, "Ei! man ip dĩk eyout manda bimbi, manda indañgan niñilañ wĩn! 30 Man ñĩn nĩndi gambĩ-nandam+iñ, wĩn dĩk nepek gĩtĩñgĩtĩk nandi-talelañ, tĩmbi nĩndi gama nĩm gan-nandiñambi, dĩk ikan nĩndok nanandiñĩ ka-nandi-daklelañ. Kusei wala tĩmbi nĩndi dĩk Kunum Yambattoñnan nanin piñguñ wĩn nandi-kwambiñ dam+iñ."

31 Tĩmbi Yesuli tambane enguk, "Ba sĩndi biañgan ip nandi-kwambiñ da-namañ ba? 32 Nandañ! Nĩm ombataumbi, nain ñĩn ip inda-talelak: nokok kanjĩknaĩli sep kleumbi, sĩndi nak nambium, natnañgan palambi, sĩndi noñgan noñgandĩ papusenembĩ, isĩnan pi ñĩ-talenetañ, ganmek nokok Bepnali nakĩta patakta tĩmbi nak natnañgan

nim paletet. ³³ Sindi nokok ginañ kuañda timbi busuk bisikñat win kasileumbi pat-samektok nak manda win sanit. Kwelan ñolok mɔlap kusei kusei pat-samlak, gan nak kwelalok gembin kolan win ip wɔla piñgukta timbi sindok simbatsɔ saleun.”

17

Yesuli enla ba gwañgwañiila nimolo tiñguk

¹ Yesuli manda win eu taleumbi, kunum ginañ deium loumbi, Beula nimolo ñindiñ tiñmiñguk, “Ambep, nak mɔlap bembɔ, kimbettok nain ip indalak. Dik nandi-namumbi, nak dikok Niññañgali kusaka engano win timba inda-dakleuktok dik bo nokok kusatna engano win timbi inda-dakleukañ. ² Dik ama nep kimɔt-kleneliñdok namguñ, timbi nak kuñgu taletalen nmnat enda emettok nandiñguñ, wala timbi dik nak amatam gitik yambi-dikñeuttok napikuñ. ³ Timbi kuñgu taletalen nmnat wolok walan win ñindiñ: endi Kunum Yambat sisinik noñgangot dik nandi-kiliñ ti-gamañ, timbi Yesu Mesia dik nani-mukuñ naka nandi-kiliñ ti-namañ. ⁴ Dik naka kena timbettok namguñ win gitik timba taleñguk, timbi telak wolok plon ditnalok kusaka engano win kwelan ñolok timba inda-dakleñguk. ⁵ Ale, Bep, man ñin dik nandi-nambi, natnalok kusatna engano win ñindiñ timbi inda-daklewin: kwet gama nim indañlimbi, nak dikita kuñpi, nokok pipapatna engano pat-namguk win dik bindambo naka namumbi pat-namun.

⁶ Dik kwelan kuañ endoñnan nanin diwin ep danbi, nokok gwañgwanai kuneliñdok yapikuñ, timbi nak dikok kusaka enda endakle-semambi, endi dik nandi-kiliñ ti-gamañ. Win endi dikok giñgitkai, gan dik nakita kuneliñdok yapikuñ, timbi nak yambi-dikñewambi, endi dikok mandaña kimɔt-kle-kumbi, ⁷ man ñindiñgit nambi-nandi-dakleañ, win dik nepek gititiñgitik namumbi pat-namlak wali biañgan dikoñnan nanin. Endi windiñ nandi-dakleañ, ⁸ win kusei ñindiñda: dik manda naka nanguñ win nak enda enba taleñguk. Ewambi, endi nandi-dasimbi, nak dikoñnan nanin pi indañgut win biañgan ka-nandi-dakleañ, timbi dik nani-mukuñ win ip nandi-kwambiñ da-taleañ.

⁹ Nak enda timbi nimolo ti-gamlet. Nak man ñindiñgit kwelan kuañ gitikta nimolo nim ti-gamlet. Tambo nak ama nin dik nokok gwañgwanai kuneliñdok yapikuñ endañgot nimolo ti-gamlet, win kusei ñindiñda: endi dikok giñgitkai sinik. ¹⁰ Win nokok giñgit kuañ endi gitik dikok giñgitkai, timbi dikok giñgitkai gitik endi nokok giñgitnai. Timbi endok kuñgunjil nokok kusatna engano win timbi inda-daklelak. ¹¹ Nak kombikan dikoñ bɔutat, timbi kwelan ñolok nombo nim yousimbi kuutat, gan endila kwelan yousimbi kunekaliñ.

Bep Giñgi Siniñ nit noñgan tamik, windiñgangot endi bo noñgan tineliñdok dik nandi-nambi, dikok gembañga naka namguñ wali ep kamaiukañ. ¹² Nak en gita kuñpi, dik gembɔ namguñ wali ep kamaimbi yambi-dikñe-ta-biñgut. Timbi endoñnan nanin no kolandok giñgit kuñguk en noñgandiñgot kolañguk, nolii diwinli nim. Win manda youyoulin patak wali bien timbettok windiñ indañguk. ¹³ Ale, nak dikoñ bɔupi tɔlet, gan nak nandi-silisili tɔlet wolok tuopgan endi bo nandi-silisili tineliñdok nak kwelan ñolok gamañgot patetta manda gitik ñin enbambi nandañ.

¹⁴ Dik manda nanguñ wın nak enda eni-talewambi, endi nandi-dasiñgılıñ, tımbi natna kwet ñolok gıñgıt nım kulet, wındıñgangot endi bo kwet ñolok gıñgıt nombı nım kuañ, wala tımbi kwelalok gıñgıt kuañdi nandi-kunjitta ti-semañ. ¹⁵ Dik kwet ñalinin yapma tıkeuñdok nımolo nım ti-gamlet. Tambo nak ñındıñ nımolo ti-gamlet: dik ep kamaiumbi, kolan molomdi ep tımbi kolanelıñdok tuop nım. ¹⁶ Natna kwet ñolok gıñgıt nım, wındıñgangot endi bo kwet ñolok gıñgıt nım kuañ. ¹⁷ Wındıñda tımbi dikok mandañgali kusaka sisinik wın e-daklelak, wali ep tımbi pañgıtaumbi, endi dıtinalok gıñgıtkaiñgot kunekalıñ. ¹⁸ Dik nak kwelan nanı-mulımbi indañgut, wın dikok kenañga tımbettok. Wındıñgangot nak bo endi kwelan enı-mut-talelet. ¹⁹ Tımbi endi bo biañgan kuñgunji dikok bi-gamnelıñdok nak dikok kenañga tımbettok kuñguna dikok bi-gam-talelet.”

Nin endi Yesu nandi-kılıkti tıñmınekalıñ enda nımolo tıñguk

²⁰ Tımbi Yesuli nımolo yousım tımbi eñguk, “Bep, nak gwañgwanai 11 endañgot nımolo nım ti-gamlet. Tambo nak amatam nin endi gwañgwanailok mandanjı nandımbi, nandi-kılıkti ti-namnekalıñ, enda bo nımolo ti-gamlet. ²¹ Wın Bep dik nokok gınañ palımbi, nak dikok gınañ palambi, nıtı noñgan tamık, wındıñgangot endi bo noñgan tınelıñdok nak nımolo tılet. Tımbi kwelan kuañ gııktı dik wakan nak nanı-mukuñ wın nandi-kwambiñ danelıñdok nak nandi-kılıkti ti-namnekalıñdi Bep nıtok gınañ patnelıñdok nımolo tılet. ²² Nıtı noñgan tamık, wındıñgangot endi bo noñgan tınelıñdok nak nandısembi, dik pipapat engano naka namguñ pat-namlak wın emambi pat-semmlak. ²³ Wın endi noñgan sinik inda-talembi, noñgan tınelıñdok nak endok gınañ palambi, dik nokok gınañ patañ. Endi wındıñgan noñgan tınekalıñ, wolonda kwelan kuañ gııktı ka-nandi-daklenekalıñ, wın dik wakan nanı-mukuñ, tımbi dik nak nep galk tañguñ, wındıñgangot nak nandi-kılıkti ti-namañ wın ep galk tañguñ.

²⁴ Kunum kwet gama nım indañlımbi, dik nak nep galk tañguñda tımbi pipapat engano wın namguñ pat-namlak. Bep, nak ñındıñ indauktok nandı-galk talet: amatam nakıta kunelıñdok namguñ, endi bo natna kuutatnan nakıta kumbi, nokok pipapat engano wın kanekalıñ. ²⁵ Bep ep tındın dındım molom, kwelalok gıñgıtıñiili dıka nım nandi-gamañ, gan nakta nandi-kılıñ ti-gamlet, tımbi dik nanı-mulımbi indañgut wın nokok gwañgwanai ñalı ka-nandi-tom-taleañ. ²⁶ Nak dikok kusaka engano wın daut semgut, tımbi yousımbi daut semta-ñautat. Wın dik nak nep galk talañ, wındıñgan endi bo tambo ep galk tanelıñdok ba nak en gıta kuuttok wındıñgan ti-semetat.”

Yesuli enlok kusal tımbi inda-dakleuktok kım mılapı, gwañgwañiiloñ inda-semguk

18

Yesu tıkeñgılıñ

(Matayo 26:47-57, Maleko 14:43-53, Luka 22:47-54)

¹ Yesuli nımolo tımbi taleumbi, gwañgwañi gıt pakılıñnan nanin pım ñambi, tuk no koi Kitlon wın dikıñemi, oliv komba kena no wandıñ pakuknan ña tomgılıñ. ² Endi wolok nain asup kımın tañgılıñda tımbi Judas Yesu endok kanjıkıñiilok kısınan kımılepi tıñguk endi bo kwet wın

nandiñguk. ³ Wɨndiñda tapma ama biesi gɨt Falisi amalɨ tapma ittok kamaikamai ama dɨwɨn eni-mukɨliñ en wakɨt Romalok mik ama dɨwɨn Judasɨ ep kiulɨmbi, endɨ tou gɨt sipalak ep pɨndopi, miktok nepenepek epmumbi, Judasɨ yanañgɨliɨmbi, kwet wolok biñgɨliñ. ⁴ Biɨmbi, Yesulɨ niɨtek indañmektok wɨn ikan nandi-taleñɨpi, ña ep tɨmbi indaumbi enguk, “Sɨndi nin lonjañ?” ⁵ Eumbi tambane niñgɨliñ, “Yesu Nasalet nanin.” Eumbi enguk, “Wɨn nak ñakan.” (Tɨmbi Judas Yesu kanjɨkɨiilok kisɨnan kɨmɨkuk endɨ ama wolok boñgɨpsɨnan ikuk.)

⁶ Yesulɨ “Wɨn nak ñakan” wɨndiñ eumbi, wolongan amalɨ nandi-sɨlikñembi, siñgisiñgilok ñambi, pi pɨ-taleñgɨliñ. ⁷ Wɨndiñ tɨmbɨmbi, biɨdambo eni-nandiɨmbi eñguk, “Sɨndi nin lonjañ?” Eumbi, “Yesu Nasalet nanin” wɨndiñ niñgɨliñ. ⁸ Eumbi, Yesulɨ tambane enguk, “Wɨn nak ñakan wɨn ikan sanɨt. Wɨndiñda tɨkap sɨndi nak nep lonjañda, notnai ñɨn yambiumbi ñawɨt.” ⁹ Yesulɨ manda wɨndiñ eñguk, wɨn endɨ dama Beula ñɨndiñ niñguk walɨ bien tɨmbektok eñguk, “Dɨk ama nakɨta kunelɨñdok nanguñ wɨn nak yambi-dɨkñewambi, no nɨm paikɨliñ.”

¹⁰ Tɨmbi Simon Petlolɨ kakit tɨke biñguk wɨn tiañeum lambumbi, tapma amalok telak damanjɨ endok kena gwañgwa sɨlanin no koi Malkus endok pawan kɨt dɨndɨm kandañ nanin wɨlɨlɨm pi pɨñguk. ¹¹ Wɨndiñ tɨmbɨmbi, Yesulɨ Petlola niñguk, “Dɨkok kakitka kwelnan suaum pɨwɨn. Bepnalɨ engan mɨlap ñɨn kɨmɨt-namguk wɨn niɨtekta tɨmbi nɨm bembet?”

¹² Tɨmbi mik ama wakɨt endok telak damanjɨ ba tapma ittok kamaikamai ama endɨ Yesu tɨkembali, kii imbi ¹³ nañgɨpi, ama no koi Anas endoñ dama ñañgɨliñ. Anas endok wembanlok wapai koi Kaiafas endɨ gwɨlat wolonda tapma amalok telak damanjɨ kuñguk. ¹⁴ Wɨn Kaiafas en wakan Juda ama biesɨla nanandi dama ñɨndiñ emguk, “Ama noñganɨñgot amatam gɨtɨktok kɨnjanjɨ kɨmbek wɨn kɨndem.”

Petlolɨ Yesula “Nɨm nandiñmɨlet” eñguk

(Matayo 26:58,69-70, Maleko 14:54,66-68, Luka 22:55-57)

¹⁵ Yesu nañgɨp ñañɨliɨmbi, Simon Petlo gɨt Yesulok gwañgwa no * endɨ siñgi klem ñañgɨmɨk. Tapma amalok telak damanjɨ endok sambaliilɨ gwañgwa no wɨn nandiñmɨñgɨliñ, wala tɨmbi endɨ telak damalok lɨ sañ jimba gɨnañ Yesu kɨndem klem loñguk, ¹⁶ gan Petlolɨ telak yama pawan ikuk. Tɨmbi gwañgwa nin telak damanjɨlok sambaliilɨ nandiñmɨñgɨliñ endɨ pɨ ñambi, telak yama kandɨkñe wembela Petlolok plon manda niɨmbɨmbi, yama pɨsalɨmbi, gwañgwa walɨ Petlo nañgɨliɨmbi, gɨnañ loñgɨmɨk. ¹⁷ Loumbi, yama kandɨkñe wembe walɨ Petlo ni-kañbi eñguk, “Nɨm kañbi, dɨk bo ama wolok gwañgwa no?” Eumbi niñguk, “E, nak nɨm.”

¹⁸ Sasale tɨñgukta tɨmbi tapma amalok telak damanjɨ endok kena gwañgwa gɨt tapma ittok kamaikamai ama endɨ komba sim ipi, sei-palɨmbi, Petlo endɨ bo boñgɨpsɨnan ña ipi, komba sei-pakuk.

Tapma amalok telak damanjɨli Yesu ni-nandiñandi tɨñguk

(Matayo 26:59-66, Maleko 14:55-64, Luka 22:66-71)

¹⁹ Tɨmbi Anas tapma amalok telak damanjɨ damañgan pakuk endɨ Yesu ni-kañbi, endok gwañgwañiilok plon ba manda e-daut tɨliñguk wolok plon ni-nandiñandi tɨñguk. ²⁰ Tɨmbi Yesulɨ ñɨndiñ tambane

* **18:15:** Yoanelɨ gwañgwa ninda youkuk endɨ enla eñguk.

nĩnguk, “Nak amatam gĩtikta indañgan manda engut, wĩn Juda amatam gĩtikta it kiyaunjĩ gĩnañ ba tapma ilan kĩmĩn tañ wolok nain tuop manda enĩ-daut tĩ-sem-ta-kuĩngut, tĩmbi nak kwet sembĩnnan nepek no nĩm eĩngut. ²¹ Wala tĩmbi nekta naka nani-nandĩlañ? Manda enbambi nandĩngĩlĩñ enda enĩ-kaukañ; endĩ mek nak nek engut wĩn nandañ.” ²² Wĩndĩñ eumbi, kamaikamai ama ñasĩñgan ikĩlĩñ endoñnan nanin nolĩ Yesu timan dai plon wĩpi nĩnguk, “Dĩk tapma amalok telak damanjĩ enda nĩtekte manda wĩndĩñ tambane nĩlañ?” ²³ Eumbi tambane nĩnguk, “Manda ewa kamalalakta, wĩn kusei nani-dakleumbi nandĩwa, ba dĩndĩm eletta, dĩk nekta slakan nĩtañ?” ²⁴ Tĩmbi Anasĩ eumbi, Yesu kii im-bimbĩn naĩngĩp ñambi, tapma amalok telak damanjĩ Kaiafas endoñ ñaĩngĩlĩñ.

Petlolĩ Yesula ‘Nĩm nandĩñmĩlet’ bĩndambo eĩnguk
(Matayo 26:71-75, Maleko 14:69-72, Luka 22:58-62)

²⁵ Tĩmbi Simon Petlolĩ komba sei-palĩñĩlĩmbi, nĩ-nandĩmbi eĩngĩlĩñ, “Nĩm kañbi, dĩk bo ama wolok gwaĩngwa no?” Eumbi, e-kĩmĩt-sembĩmbi enguk, “E, nak nĩm.” ²⁶ Tĩmbi tapma amalok telak damanjĩ endok kena gwaĩngwa no, wĩn ama nĩndok pawan Petlolĩ wĩlĩ dĩkĩneĩnguk endok wekai dĩptĩ Petlola ñĩndĩñ nĩnguk, “Dĩk oliv komba kena gĩnañ en gĩta kuumbi gambĩt wĩn!” ²⁷ Eumbi, bĩndambo “Wĩn nak nĩm” eumbi, wolongan puputti kĩtĩnguk.

Pilatolĩ Yesu ama wapmañ kuĩngunla nĩ-nandĩ tĩñguk
(Matayo 27:1-2, 11-14, Maleko 15:1-5, Luka 23:1-5)

²⁸ Kwet salaumbi, Juda ama biesĩlĩ Kaiafaslok il bimbĩ, pĩm ñambi, Yesu naĩngĩpi, kandĩkĩne ama Pilatolok ilan ñaĩngĩlĩñ, gan il gĩnañ nĩm loĩngĩlĩñ, wĩn kusei ñĩndĩñda: endĩ Roma ama Pilatolok il gĩnañ loumda, Kunum Yambattok dainan kolambi, Kamaikamai gwĩlattok nanañ sandap wolonda nanelĩñdok tuop nĩm. It gĩnañ nĩm lombi, sañ jimba gĩnañ palĩmbi, ²⁹ Pilatolĩ pĩm, endoñ ñambi, enĩ-nandĩmbi eĩnguk, “Sĩndĩ ama ñala manda nĩteke embi, kĩt yout tĩñmañ?” ³⁰ Eumbi tambane nĩngĩlĩñ, “Endĩ kolan tĩndĩ ama nĩm palĩmda, dĩkok kĩkanan slakan nĩm kĩmĩtneñ.” ³¹ Eumbi, Pilatolĩ enguk, “Tĩkap wĩndĩñda, sĩn en tĩkembĩ, sĩnlok endĩkĩne mandanjĩ kĩmĩt-klembi, manda plon kĩmĩlĩt.” Eumbi, ama biesĩlĩ nĩngĩlĩñ, “Juda nĩndok endĩkĩne mandanĩlĩ en kĩmkĩmlok elak, * gan Roma sĩndok endĩkĩne mandanjĩlĩ nĩndĩ sep lapĩpi, wĩndĩñ tĩneñdok kĩmĩsip patak.” ³² Juda ama biesĩlĩ Pilatola wĩndĩñ nĩngĩlĩñ, walĩ tĩmbi inda-dakleĩnguk, wĩn Yesulĩ damaĩngan kĩmkĩm nĩtein kĩmbektok e-dakleĩnguk, manda walĩ bien tĩmbep tĩñguk. *

³³ Tĩmbi kandĩkĩne Pilatolĩ ama biesĩlok mandanjĩ nandĩ-talembi, kandĩkĩne amalok it gĩnañ undane lombi, Yesu kĩtĩñmum bĩmbi nĩ-nandĩmbi eĩnguk, “Ba dĩk ñakan Juda amatamdok ama wapmañĩ ba?” ³⁴ Eumbi tambane nĩ-nandĩnguk, “Ba dĩk manda wĩn dĩtnalok nanandĩngala elañ, ba dĩwĩndok manjĩ klembi elañ?” ³⁵ Eumbi nĩnguk, “Natna Juda ama nĩm, wala tĩmbi dĩkok kusaka nĩteke nandĩ-gamet? Wĩn dĩtnalok amatamgai gĩt tapma ama biesĩlĩ gepbi, nokok kĩtnanan gapĩkañ. Dĩk nĩteke sĩnĩk tĩñguñ?” ³⁶ Eumbi tambane nĩnguk, “Nokok ama wapmañ kuĩnguna wĩn kwet ñolok nĩm. Wĩn kwet ñolok palĩmda,

nokok kena gwañgwanaili kanjiknai mik ti-semumbi, endi nitek plon nepbi, Juda ama bieslok kisinan napitneliñ? Gan nokok ama wapmañ kuñguna win kwet ñolok nim.”

³⁷ Timbi Pilatoli niñguk, “Windiñda ditna ama wapmañ windiñ elañ ba?” Eumbi tambane niñguk, “Naka ama wapmañ nanlañ win dindim elañ. Win kusei biañgan sisinik win e-dakle kena timbettok menali napmumbi, kwelan indañgut. Timbi nin endi kusei biañgan sisinik win tike-kwambiñ dalok nandi-galk tañ gitik endi nokok mandana nandimbi nandi-dasiañ.” ³⁸ Eumbi, Pilatoli niñguk, “Kusei biañgan sisinik win nek sinik?”

Pilatoli Yesulok kolan no nim timbi indañguk, ganmek kimbektok eu taleñguk

(Matayo 27:15-31, Maleko 15:6-20, Luka 23:13-25)

Timbi Pilatoli bindambo pimi, Juda amatamdoñ ñambi enguk, “Nakta endok kolan no nim timba indalak. ³⁹ Gan nak sindok ep tindinj no kimik-klembi, Kamaikamai gwilat tuop ama no it kwambiñ ginañ nanin sindok pa pisat-samlet, wala timbi sindi nak ama ñin Juda amatamdok ama wapmañji ninin en pisat-samettok nandañ ba?” ⁴⁰ Windiñ eumbi, endi kwawañganembi, tambane niñguliñ, “Nim yañ! Barabas kak pisat-nimiñ!” Barabas win endi ama piñpiñen nin Roma ama mik ti-semliñguk. ✱

19

¹ Wolongan Pilatoli eumbi, mik amali toa pisik asupnat gaut gwilapti tindin wali Yesu waipguliñ. ² Timbi ama wapmañ walan eslimiñipi, toa no pisiknat wali bondinemi, kumbannan kimali pumbi, sauloñ gimin dasi-miñguliñ. ³ Windiñ tñipi, ama noñgan noñgan endoñ biñguliñ tuop endi walan noñgangot timbi, “Judalok ama wapmañji, we!” windiñ nemi, timan dai plon kit pindim wikuliñ.

⁴ Timbi Pilatoli bindambo pimi, kimin gitiktoñ ñambi enguk, “Nandiwit: nak en sindoñ nañgip biwambi, sindi ñindiñ ka-nandiwit: nakta endok yominlok bien lonji nim kañ bilet.” ⁵ Timbi Yesu en toa pisiknat bondinen git sauloñ giminnat wakit pi ilimbi, Pilatoli daut sembi enguk, “Ama ñin kawit!” ⁶ Windiñ eumbi, tapma ama biesi git tapma ittok kamaikamai amali Yesu kañguliñ, wolongan endi wopungan kitimbi eñguliñ, “Kloñbat plon wili kimbini!” Eumbi, Pilatoli manjnan tikembi enguk, “Nakta endok yomin yolonjiletta timbi sindi en tikembi, kloñbat plon wilit.” ⁷ Timbi Juda ama biesli tambane niñguliñ, “Endi enla ‘Nak Kunum Yambattok Niñañ’ windiñ pa elak, timbi endikne manda pat-nimlak walinin noli ama wandisi win yandip kimmeliñdok elak.”

⁸ Timbi Pilatoli Yesulok plon manda wandin win nandiñguk wolonda endi wili kimmeliñdok eu taletalela misi sinik tamba, ⁹ Yesu it ginañ nañgip lombi, ni-kañbi eñguk, “Dik denanin sinik?” Gan Yesuli tambon no nim tambane niñguk, ¹⁰ wala timbi Pilatoli niñguk, “Nitek? Ba dik manda tambon no nim nanlañ ba? Nak dik slak gambiwam kuuñdok ba ewa kloñbat plon kimbekdok gemb pat-namlak, win dik nim nandi-daklelañ ba?” ¹¹ Timbi Yesuli tambane niñguk, “Kunum Yambatti gemb nim gamumda, nepek no ti-nameñdok gemb no nim pakamek.

✱ 18:40: Maleko 15:7

Kusei wala tĩmbi ama nin nak d̄ikok k̄ikanan nap̄ikuk endok yom̄nli d̄ikok yomga maklelak.” *

¹² Pilatol̄i manda wala tĩmbi Yesu kañbiuktok telak lonj̄iñguk, gan Juda ama bies̄il̄i kwawa tĩmbi k̄itĩmbi, Pilatola n̄iñḡil̄iñ, “No en enla ama wapmañ̄i elak, end̄i Roma ama wapmañ̄i Sisala kanjik̄ t̄iñm̄ĩmbi e-ta-p̄i t̄iñm̄ilak. W̄ind̄iñda t̄ikap d̄ik ama ñ̄in kañbiutañda, d̄ik bo Sisalok nol̄ n̄im indalañ.” ¹³ Pilatol̄i manda w̄ind̄iñ nand̄ĩmbi, wolongan end̄i Yesulok mandan eu taleuktok en nañḡip̄ p̄ĩmbi, ka-dan̄i amalok pitit plon pipakuk, kwet kawat p̄ind̄im̄li galgal̄in wolok. (Juda amalok mandanj̄inan kwet wolok koi w̄in Gabata.)

¹⁴ Sandap wolondañgan Juda amal̄i Kamaikamai gw̄ilattok nepek ḡit̄ik t̄i-jum̄it̄ t̄iñl̄ĩmbi, kwet boñḡip̄ taumbi, Pilatol̄i pitit plon pipapi, Juda amatamda e-sasale manda enbi eñguk, “Ale, s̄indok ama wapmañ̄i ñ̄in kawit!” ¹⁵ Eumbi, end̄i k̄itĩmbi eñḡil̄iñ, “Nañḡip̄ ñawit! Nañḡip̄ ñawit! Nañḡip̄ ñambi, kloñbat plon w̄il̄i k̄ĩmb̄in!” T̄ĩmbi Pilatol̄i enguk, “N̄itek? S̄indok ama wapmañ̄i ñ̄akan ñ̄ak! Ba nak en kloñbat plon w̄il̄i k̄imnel̄iñdok eut ba?” Eumbi, tapma ama bies̄il̄i ñ̄ind̄iñ tambane n̄iñḡil̄iñ, “Nimbek no en n̄indok ama wapmañ̄i n̄im, Sisa en noñgan.” ¹⁶ Wolongan Pilatol̄i nand̄i-sem̄bi, Yesu kloñbat plon w̄il̄i k̄imnel̄iñdok k̄is̄inan k̄im̄ikuk.

Yesu kloñbat plon w̄il̄i k̄im̄iñguk

(Matayo 27:32-56, Maleko 15:21-41, Luka 23:26-49)

¹⁷ W̄ind̄iñda mik amal̄i Yesu walinin nañḡip̄ ñambi, enlok kloñbat m̄i+m̄ bemb̄ĩmbi, kwet no koi Kumba Kwandat, Judalok mandanj̄inan Golgata, wand̄iñ nañḡip̄ ñambi, ¹⁸ kloñbat plon w̄ik̄il̄iñ. T̄ĩmbi kolan t̄ind̄i ama t̄ipet wak̄ita yand̄ip̄bi, no tombon no tombon, t̄im̄ Yesu en endok boñḡip̄setnan ep samba embi, mamb̄i ik̄il̄iñ.

¹⁹ T̄ĩmbi Pilatol̄i eu taleumbi, Yesulok kumbam m̄indiñ plon kundit ñ̄ind̄iñ youp k̄im̄ik̄il̄iñ, “Yesu Nasalet nanin, Juda amalok ama wapmañ̄i.” ²⁰ Kundit w̄in Juda wak̄it̄ Roma ba Grik endok mandanj̄i plon youp k̄im̄ik̄il̄iñ, t̄ĩmbi Yesu w̄ik̄il̄iñ w̄in it kwet ñ̄as̄iñgan pakukta t̄ĩmbi Juda ama asupgand̄i manda w̄in kañbi pinak̄il̄iñ. ²¹ T̄ĩmbi Juda amalok tapma ama bies̄il̄i kundit wala kañ nandum tuop n̄im t̄imb̄ĩmbi, Pilato n̄ĩmbi eñḡil̄iñ, “D̄ik ‘Juda amalok ama wapmañ̄i’ w̄ind̄iñ n̄im yout. Tambo ñ̄ind̄iñ yout, ‘Ama ñ̄al̄i en ‘Nak Juda amalok ama wapmañ̄i’ eñguk.’” W̄ind̄iñ eumbi, ²² Pilatol̄i tambane enguk, “Ewam youlal̄iñ w̄ind̄iñgan pal̄in.”

²³ T̄ĩmbi mik amal̄i Yesu kloñbat plon w̄it-talembi, endok dasindasin t̄ipet t̄ipet w̄in ep danbi, molom tuop tuop epḡil̄iñ. T̄ĩmbi end̄i w̄ind̄iñgot endok kiup̄in ombap̄ t̄ikembi kañḡil̄iñ, w̄in kiup̄i w̄in sandum noñgand̄iñgot t̄ind̄in, d̄imbo n̄imnat, ²⁴ wala t̄ĩmbi end̄i wala kau k̄indem daumbi, n̄is̄iñgan ñ̄ind̄iñ eñḡil̄iñ, “W̄in wilapnambi kolauk, wala t̄ĩmbi molom nin s̄in̄ik̄ w̄in indauktok n̄ind̄i t̄imb̄ĩmbi-indalok sañala t̄ina!” W̄ind̄iñ embi, t̄imb̄ĩmbi-inda sañala t̄imb̄ĩmbi, kiup̄i wolok molom indaumbi, manda ñ̄ind̄iñ youyoul̄in patak wal̄i bien t̄iñguk, “End̄i nokok dasindasina ep danbi, sandumnala t̄ĩmbi t̄imb̄ĩmbi-inda sañala t̄iñḡil̄iñ.” ✧
Wolok tuopgan mik amal̄i t̄iñḡil̄iñ.

* **19:11:** Yesul̄i tapma amalok telak damanj̄i Kaiafas endok plon e-yout t̄iñguk bek. ✧ **19:24:** Kap 22:18

25 Tĩmbi Yesulok meñ wakıt meñlok dalañ, ba Klopas tamın koi Malia, tĩmbi Malia Makdala nanin endı Yesulok kloñbalı kuseinan ikilıñ. 26 Tĩmbi Yesulı enlok meñ gıt gwañgwan nin gınañlı kasileñguk wın endı ñasıñgan ilĩmbi kañbi, gwañgwa wolok plon meñla ñındıñ nıñguk, “Tam, ñın dıkok nıñañga wakan.” 27 Wındıñ em tambanembi, gwañgwa wala ñındıñ nıñguk, “Ñın dıkok meñga wakan.” Tĩmbi nain wolonda gwañgwa walı Yesulok meñ nañgılımbi, endok ilnan ñaumbi ka-dıkkıñeñguk.

28 Wolok siñgi kandañ Yesulı nandıñguk, wın endı kena nek tĩmbektok indañguk wın gıtık ip tĩmbı taleñguk. Tĩmbi manda enlok plon youyoulın patak walı bien tĩmbektok endı ñındıñ eñguk, “Tukta kımlet.” * 29 Tĩmbi kwet kambot nolok gınañ wain tuk kimbıñ wılımbi, wolok pakuk. Wındıñda ama nolı nepek busukñanen tuk tiañelok no tikembi, walı wain tuk gınañ wısimbi, komba koi hisop wolok bem kusip bañak gınañ kımıpi, man plon kımılım loubi nañguk. 30 Wain tuk kimbıñ wın nañbi eñguk, “Ip tĩmba talelak.” Wındıñ eñıpi, kumbam bium gwasei pımbi, kuñgun Kunum Yambattok kiinan kımıpi kımıñguk.

31 Sandap wolonda Sabat patnandı nain wopum indaup tĩmbımbi, Juda amatamdı wolok tıpañgıpañgıle tıñgılıñ. Tĩmbi Juda ama biesıla ama kloñbat plon yandıpmıum pakılıñ endok pıñgıpsıla Sabat nainnan yousım papatta nandum tuop nım tĩmbımbi, Pilatoloñ ñambi nıñgılıñ, “Dık kındem nandı-nımbi, mik amala enbımbi, endı endok kesıı kwandat wıli gılo-semum platikan kımımbi, pıñgıpsı ep pımbi, ep ñawıt.” Wındıñ eumbi, Pilatolı mik amala enbımbi, 32 endı ama tıpet Yesu gıt yandıpgılıñ endoñ ñambi, dama nolok kesi kwandai wıli gıloumbi, siñgi nolok wındıñgot tıñgılıñ. 33 Tĩmbi Yesuloñ bım kañgılıñ, wın en ikan kımıñguk. Wındıñ kañbi, endok kesıı kwandai nım wıli gıloñguk. 34 Gan mik ama nolı bambau kandañ basamdı youlı tombımbi, wolongan wekat gıt tuktı yalımulımbi, Yesulı biañgan kımıñguk wın inda-dakleñguk.

35 Wın sındı bo nandı-kılıkı tınelıñdok nepek wın dailıñgan indaum kañguktı wolok gembın ipi elak. Endok e-dakle mandan walı biañgan tılak, tĩmbi endı manda biañgan elak wın ikan nandı-talelak. 36 Nepek nek indañguk walı manda youyoulın patak walı bien tĩmbektok indañguk. Neta, manda nolı ñındıñ elak, “Kwandai no nım wıli gılolok,” * 37 tĩmbi no wın ñındıñ, “Endı ama youlı tomtomın enda daut deinekaliñ.” *

Yesu sum gınañ kımıkilıñ

(Matayo 27:57-61, Maleko 15:42-47, Luka 23:50-56)

38 Josep Alimatia nanin † endı Yesulok gwañgwa no kuñguk, gan Juda ama biesıla mısıñgukta tĩmbi gitañgitak pat-semıñguk. Yesu kımıñgukta endı Pilatoloñ ñambi, ñındıñ nı-nandıñguk, “Nak Yesulok dalandan kındem tıke ñawıt ba?” Eumbi nandı-ñımbi, ñam Yesu kloñbat plon nanin bındıpi, tıke ñañguk. 39 Tĩmbi Nikodemus ‡

* 19:28: Kap 22:15, 69:21 * 19:36: Kisim Bek 12:46, Namba 9:12, Kap 34:20 * 19:37: Sekeraia 12:10 † 19:38: Josep Alimatia nanin endı Juda amatamdok kandıkkıñenji ba ama wopum no. (Matayo 27:57, Maleko 15:42, Luka 23:50-51) ‡ 19:39: Nikodemus endı Juda amatamdok kandıkkıñenji ba ama wopum no. (Yoane 3:1-10, 7:50)

damañgan tim nola Yesu ña kañguk endi bo biñguk. Endi gwasap mĩliñ kĩndem walan tĩpet 30 kilo ba nĩtek kiukiulĩn wĩn ep biñguk. ⁴⁰ Ama tĩpet endi Yesulok dalandan tĩkembali, Juda amali dalandanjilok plon pa tañ telak wĩn klembi, gwasap endok plon kĩmĩpi, sandum satnindi tĩmĩp imgĩmĩk.

⁴¹ Yesu kloñbat plon wĩkĩliñ kwet wolok ñasiñgan gwatnam kena no pakuk, tĩmbi kena wolok gĩnañ sum kawat tombañ gĩtikĩn no pakuk, wolok ama dalandan gama no nĩm kĩmĩkĩmĩlĩn. ⁴² Sabat patnandi nain wĩn indaup tĩmbĩmbi, sum ñasiñgan pakukta tĩmbi endi Yesulok dalandan wolok tĩke ña kĩmĩpi, sum telak yama masipgĩmĩk.

20

Yesulok dalandan sum gĩnañ nĩm pakuk

(Matayo 28:1-10, Maleko 16:1-8, Luka 24:1-12)

¹ Kena nain kusei kĩmĩkĩmĩlĩnan kwet gama nĩm salañĩlĩmbi, Malia Makdala nanin endi Yesulok sumnan ñambi kañguk, wĩn kawat sum telak yama masimasipmĩn wĩn tĩke lo tambon kĩmĩlĩm pakuk.

² Wĩndĩñ kañbi, woñep ñambi, Simon Petlo gĩt gwañgwa no Yesuli gĩnañli tĩke-kasilelĩñguk endoñ ñambi enguk, “Wopumdok dalandan sumnan nanin tĩke ñambi, delok kĩmĩlĩm patak wĩn nĩndi nĩm nandamĩñ.”

³ Wolongan Petlo gĩt nol endi iset bimbi, sumnan ñandepi ⁴ yakan woñep ñañgĩmĩk, gan nol wali Petlo maklembi, dama sumnan tomguk. ⁵ Tombi, telak yama pawan mumuñembi, gĩnañ deium loumbi, sandum Yesulok dalandan tĩmĩtĩmĩlĩn wĩn kañguk, gan gĩnañ nĩm loñguk. ⁶ Tĩmbi Simon Petlolĩ siñgi klem bi tombi, sum gĩnañ lombi kañguk, wĩn Yesulok kwel kĩnjannan sandumlĩñgot pakuk. ⁷ Sandum no endok kumbam imimĩn wali diwĩn no gĩt nĩm pakuk. Tambo sandum wĩn engan kwasanembi, giñgiñgan kĩmĩlĩm pakuk. ⁸ Tĩmbi gwañgwa dama sumnan tomguk endi wĩndĩñgot gĩnañ lombi, nepenepek gĩtik wĩn kañbi, Yesu mĩlakuk wĩn nandi-kwambĩñ dañguk. ⁹ (Nain wolonda endi Kunum Yambattok mandanli Mesiali kĩmnan nanin mĩlalektok elak wĩn gama nĩm nandi-tomgĩliñ.)

Yesuli Malia Makdala nanin endoñ indañguk

(Maleko 16:9-11)

¹⁰ Tĩmbi gwañgwa tĩpet endi isetnan undane ñañgĩmĩk, ¹¹ gan Malia Makdala nanin endi sumnan undane bi tom papi, pawan ipi, kut-blamblan eñguk. Tĩñĩpi mumuñembi, sum gĩnañ deium loumbi, ¹² eñalo tĩpet dasindasinjet satnin wĩn yambĩñguk. Endi Yesulok kwel kĩnjannan pipakĩmĩk, nolĩ kumbam kandañ pilĩmbi, nolĩ kesii kandañ pipakuk. ¹³ Pipapi nĩñgĩmĩk, “Tam, dik neta kut-blamblan elañ?” Eumbi enguk, “Nokok Wopumnalok dalandan tĩke ñam, delok kĩmĩlĩm patak wĩn nĩm nandilet.” ¹⁴ Wĩndĩñ eñĩpi undanembi, Yesu siñgi kandañ ilĩmbi kañguk, gan endi en gama nĩm ka-nandi-tomguk. ¹⁵ Tĩmbi Yesuli ni-kañbi eñguk, “Tam, dik neta kut-blamblan elañ? Ba ninda lonjĩlañ?” Nĩ-kaumbi, Maliali “Kena kandĩkĩe ama kalet” wĩndĩñ nandĩmbi nĩñguk, “Ama wopum. Tĩkap dik ñalĩ tĩke ñañaña, nanbi nandĩmbi, dik kwet delok kĩmĩlañnan ñambi, natna tĩke ñam kĩndit tapliutet.”

16 Tĩmbi Yesulĩ Malialok koi kiti+umbi, endi tikile ka-nandi-tombi, Juda mandanjinan “Rabonai” niñguk. (Wĩn ninilok mandaninan ‘Nokok nandautna’.) 17 Malialĩ Yesula wĩndiñ kiti+mbi, tike-kaumbi, Yesulĩ niñguk, “Nambik bi! Nak gama Bepnaloñ nĩm undane loñgut, wala tĩmbi nombo nĩm nep kawĩñ. Dik nokok kwayanailoñ * ñambi, ñĩndiñ enbekañ, ‘Wĩn nokok Betna gĩt sindok Bepsi, nokok Yambatna gĩt sindok Yambatsi, nak endoñ undane loupi tĩlet.’” 18 Tĩmbi Malia Makdala nanin endi Yesulok gwañgwañiiloñ ña tombi enguk, “Nak Wopum ip kat” embi, Yesulĩ manda niñguk wĩn wakan kasat ti-semumbi nandiñgĩliñ.

*Yesulĩ gwañgwañiiloñ inda sembi ti-semguk
(Matayo 28:16-20, Maleko 16:14-18, Luka 24:36-49)*

19 Kena nain kusei kĩmĩkĩmĩlinan sandap wolonda kwet kilĩm eumbi, Yesulok gwañgwañiilĩ kĩmĩn ti-pakĩliñ. Endi Juda ama biesĩla mĩsiñgĩliñda tĩmbi it yama kekak ti sip kwambiñ da-talembi pakĩliñ. Palĩñĩli+mbi, Yesu en boñgĩpsĩnan indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.” 20 Wĩndiñ e-talembi, enlok kii bim tĩpet wakĩt bambau gilĩn daut semumbi, endi Wopum en wakan wĩn ka-nandi-tom sĩnik tambi, sĩlisĩliĩ tokĩñe-semguk. 21 Tĩmbi Yesulĩ bĩndambo enguk, “Busuk pat-samun. Bepi nak nani-mukuk, wĩndiñgangot nak bo sĩndi sani-mutet.” 22 Wĩndiñ e-talembi, man woĩli ep pendĩpi enguk, “Sĩndok gĩnañji gĩnañ Dĩndĩm Woĩ kasilewit! Kasile-talemek, 23 Woĩ walĩ daut samlak, wĩn Kunum Yambatti ama nolok yomĩn biñĩmĩnguk ba nĩm, tĩmbi wolok tuop sĩndi amatamda kĩndem ñĩndiñ eni-dakle-semnekalĩñ, ‘Yomjĩlok mĩlap wĩn wiat-taletalen,’ ba ‘Yomjĩlok mĩlap wĩn kĩmĩlim pat-samlak.’”

24 Yesulĩ inda-semguk wolonda endok gwañgwañiilĩ 12 endoñnan nanin no koi Tomas (koi no Didimus) endi nolii gĩt nĩm pakuk. 25 Nĩm pakukta, endok noliiĩ ñĩndiñ niñgĩliñ, “Nĩndi Wopum kañgĩmĩñ!” Gan endi enguk, “Tĩkap nak dautnalĩ biliñdok gil endok kii bim plon nĩm kautat, tĩmbi kĩtna niñañli kii bim wandan gĩnañnan nĩm suaeutat, tĩmbi bambau wanda wĩn nĩm tike-kautatta, sĩndi nek eañ wĩn nak nĩm sĩnik nandi-kwambiñ dautat.”

26 Sande noñgan taleumbi, gwañgwalĩ bĩndambo it gĩnañnan kĩmĩn tĩmbĩmbi, Tomasli en gĩta yakan pakĩliñ. Endi yama kekak ti sip kwambiñ da-talembi pakĩliñ, ganmek Yesulĩ bĩndambo boñgĩpsĩnan bĩ indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.” 27 Wĩndiñ eñĩpi, Tomasla kii bim daulĩmĩmbi niñguk, “Kĩka niñañ kĩtna gil plon kĩmĩpi, kĩtna ka! Tĩmbi kĩka kot suapi, nokok bambatna tike-nandi! Dik nandi-bendi nombo nĩm tĩmbekañ, tambo nak kaik patet wĩn nandi-kwambiñ daukañ!” 28 Eumbi tambane niñguk, “Dik nokok Wopumna gĩt Yambatna.” 29 Eumbi, Yesulĩ niñguk, “Ba dik nambĩlañda tĩmbi nandi-kĩlikti ti-namlañ ba? Nin endi nĩm nambañ, gan wandingan embi nandi-kĩlikti ti-namañ, endi Bepnalok dainan amatam dĩwĩn yapma kle pakañ.”

Kusei nekta pepa ñĩn youyoulin patak

30 Yesulĩ gwañgwañiilok dausĩnan jimba kundit dĩwĩn asupgan tĩnguk, gan wĩn pepa ñolok gĩnañnan nĩm youyoulin patak. 31 Gan kundit youyoulin patak walĩ kusei ñĩndiñda youyoulin: sĩndi manda

* **20:17:** Yesulĩ enlok kwayañiila eñguk, wĩn endi gwañgwañiilok plon e-yout tĩnguk.

ñin pinat nandi tĩmbi, Yesu en Mesia, Kunum Yambattok Nĩñañ, wĩn nandi-kwambiñ danekaliñ, tĩmbi nandi-kwambiñ dañipi, endok gĩngĩtĩii kuañda tĩmbi kuĩgu sisinik wĩn kasilenekaliñ.

21

Yesuli tuk guañ baliliñnan gwañgwañiiloñ inda-semguk

¹ Yesuli gwañgwañiiloñ dama Jelusalem inda-semguk, wolok siñgi kandañ endi bĩdambo Galili kwelan tuk guañ koi Taibelias wolok inda-semguk. Wĩn ñĩndiñ: ² Simon Petlo, Tomas (endok koi no Didimus) gĩt Natanael Kana it kwet Galili kwelan nanin, wakĩt Sebedilok nĩñañiit tĩpet ba Yesulok gwañgwañiit tĩpet no yakan kĩmĩn tĩpakĩliñ. ³ Paliñĩlĩmbi, Simon Petloli noliila enguk, “Nak mĩkbalak lolonjila ñautet.” Eumbi nĩngĩliñ, “Nĩndi dĩkĩta yakan ñanetamiñ.” Wĩndiñ embi, walinin pĩm ñambi, kĩkeñ plon lom ñambi, mĩkbalak lĩk tiatia kena tĩngĩliñ, gan tim ombap wolonda mĩkbalak no nĩm epgĩliñ.

⁴ Kwet salaup tĩmbĩmbi, gwañgwañiilĩ Yesu kĩnanjatnan paliĩmbi kañgĩliñ, gan endi en Yesu wĩn nĩm ka-nandi-tomgĩliñ. ⁵ Tĩmbi Yesuli kĩtĩ-sembi enguk, “Notnai! Ba sĩndi mĩkbalak no nĩm epmĩliñ ba?” Eumbi, “Nĩm epmamiñ” wĩndiñ nĩmbĩmbi, ⁶ endi enguk, “Ale. Lĩksi kĩkeñ kĩt dĩndĩm kandañ kolĩ pĩumbi epnetañ.” Eumbi, endi bĩdambo lĩk wĩn kolĩ pĩumbi, mĩkbalak asup epgĩliñda tĩmbi lĩk wĩn tiañeum kĩkeñ plon lambĩlambĩlok tuop nĩm.

⁷ Wolongan Yesuli gwañgwa gĩnañĩ tĩke-kasĩleañguk endi Petlola ñĩndiñ nĩnguk, “Wĩn Wopum engan!” Simon Petloli manda “Wopum” wĩndiñ nandiĩmbi, dasindasin kiundĩp biñguk wĩn tĩke dasĩmbi, Yesuloñ ñaupi, tuk guañ gĩnañ dĩkokuk. ⁸ Tĩmbi gwañgwa dĩwĩndi Petlo kĩkeñ plon klembi, mĩkbalak lĩk tokĩnetokĩnen wĩn tiañembi, kĩnanjatnan bĩ tomgĩliñ. Kwet wĩn mayañgan sĩnik nĩm, 100 mita ba nĩtek wolok tuop. ⁹ Kĩnanjatnan pĩmbi, komba dĩ-papal kañgĩliñ, tĩmbi komba galk plon mĩkbalak wakĩt plaua nanañ dĩwĩn paliĩmbi kañgĩliñ. ¹⁰ Tĩmbi Yesuli enguk, “Mĩkbalak kombĩkan epmĩliñ dĩwĩn ep bĩwĩt!” ¹¹ Eumbi, Simon Petloli kĩkeñ plon lombi, mĩkbalak lĩk tiañeumbi, tuk pawan kĩnanjatnan lambĩñguk. Mĩkbalak wopum sĩnik 153 gĩtik wali pĩ lĩk tĩmbĩ tokĩñgĩliñ, ganmek lĩk wali nĩm blañganeñguk.

¹² Tĩmbi Yesuli bĩm, nanañ nanelĩñdok enguk. Gwañgwañiilĩ en Wopum wĩn ip nandiñmĩngĩliñda tĩmbi, endi gĩtik wali “Dĩk nin?” wĩndiñ nĩ-nandiñep mĩsĩngĩliñ. ¹³ Tĩmbi Yesuli bĩmbi, plaua wakĩt mĩkbalak epi, emumbi nañgĩliñ.

¹⁴ Yesuli kĩmnan nanin mĩlakuk wolok siñgi kandañ endi gwañgwañiiloñ wĩndiñ inda-semumbi, nain tĩpet gĩt no tĩnguk.

Yesuli Petlola endok gĩngĩtĩii yambi-dĩkĩeuktok nĩnguk

¹⁵ Nanañ nanbi taleumbi, Yesuli Simon Petlo nĩ-nandiĩmbi eñguk, “Simon Yoanelok nĩñañ, dĩk nokok gwañgwanai dĩwĩn ñin yapma klembi, gĩnañgalĩ nak nep kasĩle-sĩnik talañ ba?” Eumbi nĩnguk, “Tĩmbi, Wopum, nak gĩnañnalĩ dĩk gep kasĩlelet wĩn dĩk ip nandiĩlañ.” Wĩndiñ eumbi, Yesuli enlok gĩngĩtĩiilok plon Petlola ñĩndiñ nĩnguk, “Nokok sipsip nĩñañai ep towi tĩ-ta-kuukañ.”

¹⁶ Tĩmbi bĩdambo nĩ-nandumbi, nain tĩpet tĩnguk, “Simon Yoanelok nĩñañ, dĩk gĩnañgalĩ nak nep kasĩle-sĩnik talañ ba?” Eumbi nĩnguk,

“Tĩmbi, Wopum, nak gĩnañnalĩ dĩk gep kasĩlelet wĩn dĩk ip nandĩlañ.” Wĩndĩñ eumbi nĩñguk, “Nokok sipsipnai yambi-dĩkñe tĩ-ta-kuukañ.”

¹⁷ Tĩmbi bĩndambo nĩ-nandumbi, nain tĩpet gĩt no tĩñguk, “Simon Yoanelok nĩñañ, dĩk gĩnañgalĩ nak nep kasĩlelañ ba?” Yesulĩ “Dĩk gĩnañgalĩ nak nep kasĩlelañ ba?” wĩndĩñ eumbi, nain tĩpet gĩt no tĩñgukta tĩmbi, Petlolĩ gĩnañ kolaumbi nĩñguk, “Wopum, dĩk nepek gĩtĩk ip nandĩ-talembi, nak gĩnañnalĩ dĩk gep kasĩlelet wĩn nambi-nandĩlañ.” Eumbi, Yesulĩ nĩñguk, “Nokok sipsipnai ep towi tĩ-ta-kuukañ. ¹⁸ Wĩn biañgan tĩmbekañ.

Tĩmbi nak ñĩndĩñ ganba nandĩ. Dĩk sim plon papi, dĩtñañgan bĩñgwĩlap tembi, delok ñaupi nandĩlĩñguñ wolok tuopkan samasamak-gan ñalĩñguñ, gan dĩk gĩlĩk tĩmbekañ nain wolonda dĩk kĩka tĩkeloumbi, nimbek nolĩ gep topmbi, kwet nĩm ñañałok nandĩ-galk talañnan ganañgĩlĩmbi ñaukañ.” ¹⁹ (Yesulĩ wĩndĩñ embi, Petlolĩ Kunum Yambattok koĩ gĩñgĩt mĩuktok telak nĩtek plon kĩmbekak wĩn tĩmbi inda-dakleñguk.) Tĩmbi yousĩmbi, ñĩndĩñ nĩñguk, “Dĩk nak nep kle-kuukañ.”

Pepa ñĩn youkuk endok mandan

²⁰ Tĩmbi Petlolĩ tambanem kañguk, wĩn Yesulĩ gwañgwa nin gĩnañlĩ tĩke-kasĩleñguk endĩ ep klem bĩñguk. (Endĩ gwĩlattok nanañ yakan napakĩlĩñ, wolonda gwañgwa walĩ wakan Yesulok plon panjañganembi nĩ-nandĩmbi eñguk, “Wopum, wĩn nĩndĩ sĩnĩk dĩk kanjĩkkailok kĩsĩnan gapĩlekak?”) ²¹ Petlolĩ gwañgwa wĩn kañbi, Yesu nĩ-nandĩmbi eñguk, “Wopum, ama ñolok kandañ nĩtek indañmekak?” ²² Eumbi nĩñguk, “Tĩkap nak undanem bĩ tombetat, endĩ wolok tuop yousĩmbi kuuktok nandĩñmetta, walĩ dĩkok nepek nĩm. Dĩkta nak nep kle-kuukañ.”

²³ Tĩmbi manda walĩ Yesu kĩmĩt-kle-kuañgĩlĩñ endok boñgĩpsĩnan sapakñeumbi, ama walĩ nĩm kĩmbekak wĩndĩñ nandĩñgĩlĩñ. Gan Yesulĩ Petlola ñĩndĩñ nĩm nĩmbi eñguk, “Gwañgwa walĩ nĩm kĩmbekak.” Tambo endĩ ñĩndĩñgot eñguk, “Tĩkap nak undanem bĩ tombetat, endĩ wolok tuop yousĩmbi kuuktok nandĩñmetta, walĩ dĩkok nepek nĩm.”

²⁴ Gwañgwa walĩ wakan nepek gĩtĩk wolok gembĩn ipi, ñolok youtalelak. Tĩmbi nĩndĩ mandan youkuk wala nandĩna biañgan sĩnĩk tĩlak.

²⁵ Yesulĩ kundit kusei kusei asup dĩwĩn no wakĩt tĩñguk. Tĩmbi nak ñĩndĩñ nandĩlet: nĩndĩ kundit gĩtĩñgĩtĩk wĩn youtnamda, pepa asup sĩnĩk indaumbi, nĩndĩ kwet tuop tuop pepa gĩtĩk wĩn kĩmĩtneñdok kwet lonjĩneñ.